KRISTIN LAVRANSDOCHTER

HET KRUIS

DE NOBELPRIJS
VOOR LITERATUUR

••

SIGRID UNDSET

De Noorsche schrijfster Sigrid Undset werd in 1882 te Kalundborg in Denemarken geboren; haar jeugd bracht zij echter door in Oslo, waar haar vader Directeur van het Nationaal Museum was.

Op 25-jarigen leeftijd debuteerde zij met „Fru Martha Oulie", een roman in dagboekvorm. De keuze van het onderwerp — de verhouding tusschen man en vrouw in het huwelijk — toonde reeds aan welk probleem door de schrijfster nog meerdere malen behandeld zou worden.

Hierop volgden in 1908 eenige kleinere werken, maar haar eerste belangrijk succes kwam met „Jenny", een roman waarvan verondersteld wordt, dat hij gedeeltelijk autobiografisch is, en die een kunstenares in haar vriendschap voor een jongen man en diens vader teekent. Ook „Vaaren" (Lente), dat daarna verscheen, behandelt huwelijks- en gezinsproblemen en maakte veel opgang.

Maar in 1920 verschijnt het eerste deel van den grooten historischen roman „Kristin Lavransdochter", „De Bruidskrans", waarop in 1921 en 1922 „Vrouw" en „Het Kruis" volgde.

Met deze boeken verkreeg de schrijfster op slag een plaats onder de eerste schrijfsters. Het algemeen-menschelijke doortrekt zoo zeer het historische gegeven, dat het accent komt te liggen op wat de menschen gevoelen en doorleven. Hun zorgen, hun verlangens en angsten worden de onze; dit maakt juist dit grootsche werk zoo sterk en gezond.

Tenslotte verscheen in 1925 „Olaf Audunssön i Hestviken", een roman in 2 deelen en het vervolg eveneens in 2 deelen. Deze cyclus maakte eveneens veel opgang en werd reeds in verschillende talen vertaald. Waarschijnlijk verschijnt hiervan binnenkort een nederlandsche vertaling.

Sigrid Undset is gehuwd met den schilder Svarstadt en moeder van drie kinderen. Haar tegenwoordige woonplaats is Lillehammer.

KRISTIN LAVRANSDOCHTER

BESPREKINGEN.

De groote waarde van Sigrid Undset's boek is, dat haar personen zulke echte, levende menschen zijn. Ze leven in de 13e eeuw maar konden het evengoed nù, in 1928, gedaan hebben. Diep menschelijk is alles er in, en omdat het zoo menschelijk is en daarom zoo begrijpelijk, veroordeelt de ernstige lezer noch Kristin — immers wat lijdt zij diep en gruwelijk door al haar fouten en haar wanhopigen strijd er tegen — noch Erlend.

Er zijn heel wat romans over de tragedie van huwelijken verschenen, maar ik geloof niet dat ik door één er van zóó fel ben aangegrepen als door dezen van Sigrid Undset. Er worden hier woorden gesproken van zóó ontzaglijken ernst en zoo groote teederheid, dat de diepste dingen van het leven er door zijn benaderd.

Henri Borel in „Het Vaderland".

De twee omvangrijke deelen van Sigrid Undset's trilogie „Kristin Lavransdochter", die reeds in het Nederlandsch verschenen, geven ons gelegenheid kennis te maken met den nieuwen Nobelprijswinnaar; het is groot werk dat daarin voor ons ligt. Dit is realiteit; naarmate deze groote roman voortgaat groeit het gebergte, de middeleeuwsche menschen en hoeven, land en woud stil aan om ons heen op en wij komen allereerst onder die karakteristieke bekoring van den „langen" roman dat wij thuisraken, geleidelijk en zekre, stap voor stap. Geen romantische avonturen en landschapsschilderingen leiden ons af: sober en sterk zet Sigrid Undset ons de realiteit van haar veertiend'eeuwsche wereld voor oogen. Dit is een van de zeldzame romans die ons nieuwe en onvergetelijke karakters ter wereld brengt.

Kristin Lavransdochter is een groot boek, een boek met groote karakters, een sterk boek, dat de rijke soberheid van een oude kroniek soms vereenigt met het zuiverst moderne inzicht, en die beide op de gelukkigste wijze vereenigt.

De Telegraaf.

Grootsch en heldhaftig rijst Kristin Lavransdochter uit de omgeving op als een heldin der liefde en boete. Geteisterd in dengene die haar lief is, en zelf nog niet volmaakt meester van 'r eigen fouten en zwakheden, worstelt en wringt zij tegen het leven, om de vernietiging te ontkomen. God en zijn heiligen, haar liefde tot man en kinderen helpen haar en Kristin Lavransdochter wordt een vrouw van zeldzame statuur, één die dapper is en onverzettelijk. Nu blijkt zij wel degelijk 'n dochter van dien edelen, rechtschapen, naar ziel en lijf zoo recht en kloek gebouwden vader Lavrans Björgulfszoon, wiens vreugde zij immer bleef. En ook wij hebben haar lief, zéér lief, want zij is 'n heldin, die lijden durft om wat zij weet, dat geboet moet worden. Maar ook hebben wij haar lief om haar trouw, haar ontroerenden deemoed en bovenal om haar vreugdevol en zoo menigmaal gedragen moederschap.

Ik zal den dag zegenen, dat ik het 3e deel, „Het Kruis", het slot dezer magistrale, overweldigend-schoone trilogie in handen zal mogen nemen. O! dit boek is groot-menschelijk leven; doordavert je, beheerscht je en voert je tot de opperste toppen der menschenziel, waar alle leed en alle vreugde grootscher zijn, machtiger en dieper het hart doorgravend.

Kristin Lavransdochter is me lief geworden, zeer lief, want zij weet en beleeft het geheim des levens, dat offer is en deemoed en liefde.

De Volkscourant.

Het is bijna onbegrijpelijk hoe Sigrid Undset zonder één inzinking dit machtige werk heeft ten einde kunnen brengen, hoe zij zoo talrijke figuren, ieder met hun eigen karakter en eigen zieleleven, heeft weten te scheppen en vol te houden tot aan de laatste bladzijde toe, hoe zij met zoo volkomen meesterschap de tastbare werkelijkheid en de reacties daarvan in zoo zeer verscheidene

zielen in altijd boeiende wisseling heeft weten samen te weven tot een gaaf en sterk geheel, waarin de kleinste gebeurtenis haar geheel eigene beteekenis heeft.

De Tijd.

Hier geen ontzenuwend vraagstuk meer over de maatschappij en den enkeling, geen stokpaard-berijders en ook geen bijzondere karakters, niet anders meer dan menschen ontmoeten wij in dit werk.

Ik geloof dan ook niet dat er in de wereldlitteratuur nog één werk te vinden is waarin de mensch zoo volledig mensch is als bij Sigrid Undset. De geringste bijfiguren zoowel als de hoofdpersonen, allen teekent zij ze ons met hun oneindige ziel.

Geen menschen waar we medelijden mede hebben, waar we voor huiveren of naar wie we met eerbiedige bewondering opzien, onderwerpen voor essays, maar vrienden worden ze ons, in wier nabijheid we zouden wenschen te kunnen leven omwille van hun levensvolheid en hun schoon levensbegrip.

En dat te kunnen wekken, dat vermag maar alleen een groot, zeer groot dichter.

Ant. Thiry in de Groene Amsterdammer.

Sigrid Undset heeft in Kristin Lavransdochter een modernen Scandinavischen roman gegeven en toont daarin zooveel meesterschap dat men zich verbaasd afvraagt, wat meer bewondering verdient: de verbluffende gemakkelijkheid, waarmede zij ons de oude tijden voortoovert of de psychologische fijnheid, waarmede zij de karakters harer personen uitbeeldt.

Niets is maakwerk, niets wijst (o, wonder in deze dagen) op het geheime streven door ongewone verhoudingen of verzonnen complicaties de aandacht te trekken. Alles leeft: de menschen zijn van vleesch en bloed, de natuur is in het bosch, aan de zee, op de bergen beluisterd.

Alg. Handelsblad.

M. Ueckenrath-v. Lier
19 Dec. '30.

KRISTIN LAVRANSDOCHTER

KRISTIN LAVRANSDOCHTER

***

HET KRUIS

DOOR

SIGRID UNDSET

GEAUTORISEERDE VERTALING UIT
HET NOORSCH DOOR
DR. A. SNETHLAGE

TWEEDE DRUK

UITGEGEVEN DOOR J. M. MEULENHOFF
TE AMSTERDAM IN HET JAAR MCMXXIX

Boekdrukkerij M. de Waal, Groningen

I.

DE VERWANTEN.

I.

In het tweede jaar, dat Erlend Nikulauszoon en Kristin Lavransdochter op Jörundgaard woonden, wilde de vrouw des huizes zelf den zomer in de berghut doorbrengen.

Zij had er sinds den winter steeds over loopen denken. Op Skjenne was het van oudsher de gewoonte, dat de huisvrouw zelf naar de berghut ging, want vroeger was eens een dochter van die hoeve den berg in gelokt en sindsdien had haar moeder iederen zomer in de bergen willen doorbrengen. Maar ginds op Skjenne hadden ze in allerlei hun eigen gewoonten — de menschen in het dal waren daar aan gewend en vonden, dat het zoo hoorde —.

Maar het was overigens geen gebruik, dat de vrouwen van de heeren der groote hoeven zelf naar de berghut gingen. Kristin wist, dat wanneer zij het deed de menschen er over zouden praten en zich zouden verwonderen.

— Nu, in Gods naam, dan moesten ze maar praten. Ze zouden toch al wel over haar en de haren babbelen.

— Audun Torbergszoon had niets anders bezeten dan zijn wapenen en de kleederen, die hij droeg, toen hij in het huwelijk trad met Ingebjörg Nikulausdochter van Loptsgaard. Hij was dienaar van den bisschop van Hamar geweest; het was bij het bezoek van den bisschop hier in het Noorden voor de inwijding van de nieuwe kerk geweest, dat Ingebjörg een ongeval overkomen was. Nikulaus Sigurdszoon had het eerst zwaar opgenomen en bij God en menschen gezworen, dat geen stalknecht zijn schoonzoon zou worden. Maar Ingebjörg kreeg tweelingen en dat had Nikulaus zeker wat veel gevonden om alleen groot te brengen, zeiden de menschen lachend. Hij gaf zijn dochter aan Audun ten huwelijk.

Dat was twee jaar na Kristins bruiloft gebeurd. Vergeten

was het niet en de menschen herinnerden zich wel degelijk, dat Audun niet in het dal thuis hoorde — hij stamde uit een goed maar geheel verarmd geslacht uit Hadeland. En men hield in Sil ook niet veel van den man zelf, hij was stijfhoofdig, hard en traag om iets te vergeten, kwaad of goed, maar hij was een heel flinke boer met veel kennis van de wetten — in zekeren zin was Audun Torbergszoon nu een gezien man in het dal en een man, dien men niet graag tot vijand had.

Kristin dacht aan het breede, gebruinde gezicht van Audun onder zijn zwaar rood gekrulde haar en baard en aan zijn scherpe, kleine blauwe oogjes. Hij leek op verschillende mannen, die ze gekend had — ze had zulke gezichten onder haar dienaren op Husaby gezien — onder Erlends knechten en schepelingen.

Kristin zuchtte. Het moest voor zoo'n man gemakkelijker zijn er zich in te schikken, dat hij op het erfgoed van zijn vrouw zat. Hij had nooit te voren iets anders bezeten —.

Gedurende den heelen winter en het voorjaar praatte Kristin met Frida Styrkaarsdochter, die met hen mee uit Trondheim was gekomen en de eerste van haar dienstmeisjes was. Telkens en telkens weer zeide ze tegen het meisje, dat ze het hier in het dal 's zomers zoo en zoo gewend waren, zoo waren de oogsters gewoon het te hebben en zoo deden ze bij den korenoogst. Frida herinnerde zich wel, hoe Kristin het vorige jaar gedaan had. Want ze wilde, dat alles hier op de hoeve zou zijn zooals het geweest was in den tijd van Ragnfrid Ivarsdochter —.

Maar ronduit te zeggen, dat ze dezen zomer zelf niet hier beneden op de hoeve zou zijn, viel haar moeilijk. Zij had nu twee winters en een zomer als vrouw des huizes op Jörundgaard gezeten en zij wist zelf heel goed, dat wanneer zij dit jaar naar de bergwei trok, dit gelijk stond met een vlucht.

— Zij begreep, dat Erlend in een heel moeilijken toestand verkeerde. Van den tijd af, dat hij op de knieën van zijn pleegmoeder had gezeten, had hij niet anders geweten dan dat hij geboren was om te gebieden en te heerschen over alles en allen om hem heen. En wanneer haar man anderen over zich had laten beschikken en gebieden, dan had hij dat zelf toch nooit geweten.

Hij kon onmogelijk zijn zooals hij zich hield. Hij moest hier wel slecht aarden. Zij zelf —. Haar vaderlijke hoeve op den bodem van het stille, ingesloten dal, de vlakke akkers langs de blanke windingen van de rivier door het elzebosch, de hoeven op de bebouwde landerijen in de diepte aan den voet van den berg onder de steile bergwanden met hun grijze kloven hoog tegen den hemel aan, met hun lichte velden van neergestorte steen, met de naald- en loofbosschen, die van het dal af over de hellingen naar boven kropen — neen, dat vond ze nu zelf niet meer de mooiste en veiligste hoeve in de wereld. Het was hier ingesloten. Erlend moest het hier wel leelijk en benauwd vinden en moeilijk om te aarden.

Maar niemand kon iets anders aan hem merken dan dat hij zich hier goed thuis voelde —.

Op den dag toen ze op Jörundgaard het vee loslieten kwam ze er eindelijk toe het te zeggen — aan het avondeten. Erlend zat met zijn vingers in de vischschaal naar een goed stuk te tasten — van verwondering bleef hij zitten met zijn vingers in het vat, terwijl hij zijn vrouw aanstaarde. Toen zeide Kristin haastig, dat het vooral om die keelziekte was, die onder de kleine kinderen van het dal heerschte; Munan was niet heel sterk, zij wilde hem en Lavrans mee naar boven nemen.

Ja, zei Erlend. Dan zou het wel het best zijn, dat ook Ivar en Skule met haar mee gingen.

De tweelingen sprongen een eind in de lucht van hun bank. Tijdens de rest van den maaltijd praatten ze tegen elkaar in. Ze wilden met Erling meegaan, die zich met de schapen in het Noorden zou legeren, tusschen de grijze rotsen in. Drie jaar geleden hadden de schaapherders van Sil een schapendief achtervolgd en ze hadden hem bij zijn steenen hut in de bergen gedood — dat was een vogelvrije uit Österdal geweest. Zoodra de huisgenooten van tafel opgestaan waren droegen Ivar en Skule alle wapenen, die ze bezaten, de kamer binnen en ze hielden zich daar druk mee bezig.

Wat later in den avond ging Kristin met de dochters van Simon Andreszoon en met haar zoons Gaute en Lavrans in Zuidelijke richting. Arngjerd Simonsdochter was het grootste deel van dezen winter op Jörundgaard geweest. Het meisje

was nu vijftien jaar oud en op een dag omstreeks Kerstmis, toen ze op Formo waren, had Simon er over gesproken, dat Arngjerd nu toch wat meer leeren moest dan ze thuis kon opsteken; ze was even bekwaam als de dienstmeisjes. Kristin had toen aangeboden om het meisje met zich mee naar huis te nemen en haar opvoeding zoo goed ze kon te voltooien, want ze begreep, dat Simon deze dochter hartelijk liefhad en dat hij veel aan haar toekomst dacht. En het kind had het heusch wel noodig een andere wijze van huishouding te leeren dan die op Formo. Simon Andreszoon was nu, na den dood van beide ouders van zijn vrouw, een der rijkste mannen uit het dal. Hij bestuurde zijn bezittingen met zorg en verstand en hij dreef de hoeve van Formo ijverig en flink. Maar binnen in huis liep het daar op de hoeve zooals het wilde — de dienstmeisjes gingen over alles en deden wat ze wilden en wanneer Simon merkte, dat de wanorde en de luiheid in zijn huis alle perken te buiten ging, huurde hij er een of twee dienstmeisjes bij, maar hij praatte nooit over zooiets met zijn vrouw en hij scheen niet te wenschen en niet te verwachten, dat zij zich meer met de huishouding in zou laten. Het leek wel, dat hij haar nog niet als volwassen beschouwde — maar hij was heel vriendelijk en toegevend voor Ramborg en strooide bij tijd en ontijde zijn gaven over haar en zijn kinderen uit.

Kristin ging van Arngjerd houden toen ze haar leerde kennen. Mooi was het meisje niet, maar ze was verstandig, vriendelijk, goedhartig, flink met haar handen en vlijtig. Wanneer het kind met haar door huis liep of 's avonds in de weefkamer naast haar zat dacht Kristin dikwijls, dat ze het nu toch wel prettig zou vinden, wanneer een van haar kinderen een dochter was geweest. Een dochter bleef van zelf meer bij haar moeder —.

Zij dacht daar nu dezen avond aan; ze hield Lavrans bij de hand en keek naar de twee, Gaute en Arngjerd, die voor haar uit liepen. Ulhvild draafde heen en weer en trapte brosse ijsvliesjes, die zich in den avond op de plassen gevormd hadden, stuk — ze speelde, dat ze een dier was en ze had haar rooden mantel binnenstebuiten aangetrokken, zoodat de witte hazenvacht naar buiten gekeerd was.

Beneden in het dal verdichtten de schaduwen zich tot een schemering over de kale, bruine akkers. Maar de voorjaars-

avondlucht scheen van licht verzadigd. De eerste sterren schitterden met vochtigen, bleeken glans hoog aan den hemel, daar, waar het waterheldere groen overging in blauw en in duisternis en nacht. Maar boven den zwarten bergrand aan de andere zijde van het dal toefde nog een rand van geel licht en de steenhelling tegen den steilen bergwand, waar ze onder langs liepen, glinsterde in den weerschijn daarvan. Heel in de hoogte, waar de sneeuwplekken boven den rotswand uitstaken, blonk de sneeuw en glinsterden de neerhangende gletschers, die het aanzijn gaven aan de bruisende, klaterende beekjes, die overal langs de steenhelling naar beneden stroomden. Het geluid van water vervulde de lucht boven het dal geheel — de grondtoon was het zware gebruis van de rivier. En uit het kreupelhout en de loofboomen en overal uit het bosch klonk vogelgezang.

Op een oogenblik bleef Ulhvild staan; ze nam een steen en wierp dien in de richting vanwaar het vogelgekweel kwam. Maar haar groote zuster greep haar arm beet. Toen liep ze een klein eindje rustig, maar even later rukte ze zich los en draafde ze de helling af — tot Gaute haar riep.

Ze waren vlak bij de plaats, waar de weg het dennenbosch in liep; uit het dichte geboomte klonk het geluid van een stalen boog. Daar binnen lag nog wat sneeuw, die koud en frisch rook. Iets verder, op een open plek, stond Erlend met Ivar en Skule.

Ivar had op een eekhoorn geschoten; zijn pijl zat hoog in den stam van den denneboom en nu wilde hij hem naar beneden krijgen. Hij wierp den eenen steen na den anderen; er klonk een zingend geluid uit den zwaren pijnboom, wanneer hij den stam raakte.

„Wacht even, ik zal probeeren, of ik hem voor je naar beneden kan schieten," zeide zijn vader. Hij rukte zijn kap naar achteren, over zijn schouders, legde een pijl op zijn boog en mikte, weliswaar eenigszins op goed geluk in het onzekere licht tusschen de boomen. De snaar gaf een toon, de pijl suisde door de lucht en boorde zich in den stam vlak naast dien van den jongen. Erlend nam nog een pijl en schoot weer — een van de twee pijlen, die in den boom staken, gleed ritselend naar beneden, van tak op tak; van den anderen was de veer versplinterd, maar de schacht stak nog in den boom.

Skule liep de sneeuw in om de twee pijlen op te rapen. Ivar bleef naar den top van den denneboom staan turen:

„Het is de mijne, die er nog in zit, vader! Hij zit er tot aan de veer in — dat was een mooi schot, vader!" en toen begon hij Gaute uit te leggen, hoe het kwam, dat hij den eekhoorn niet geraakt had —.

„Ben je van plan nu terug te keeren, Kristin? Ik moet nu naar huis — Naakkve en ik zijn voornemens morgen vroeg op jacht op wilde hoenders te gaan —."

Kristin antwoordde haastig, dat ze de meisjes naar huis wilde brengen — ze moest vanavond eenige dingen met haar zuster bespreken —.

„Dan kunnen Ivar en Skule met moeder mee gaan en haar thuis brengen — mag ik dan met u meegaan, vader?" vroeg Gaute.

Erlend tilde Ulhvild Simonsdochter tot afscheid in zijn armen op. En omdat ze er zoo lief en rood en frisch uitzag met haar bruine krullen in haar bonten muts kuste hij haar voor hij haar neerzette, omkeerde en met Gaute naar huis ging.

Nu Erlend niets anders te doen had was hij altijd met een van zijn zoons bezig. — Ulhvild nam de hand van haar tante vast en liep even rustig — toen holde ze weer weg en drong zich tusschen Ivar en Skule in. Ja, ze was een mooi kind — maar wild en onhandelbaar. Wanneer ze een dochter hadden gehad, dan zou Erlend haar ook gehad hebben en altijd met haar gespeeld hebben —.

Op Formo zat Simon alleen met zijn kleinen jongen in de woonkamer toen ze binnentraden. Hij zat in den eerezetel aan het midden van de lange tafel en keek naar Andres; het kind lag op de buitenbank geknield en speelde met eenige oude, houten spijkers; hij trachtte die op het tafelblad overeind te laten staan. Zoodra Ulhvild dat zag vergat ze haar vader goedendag te zeggen; ze klom op de bank naast haar broertje, pakte hem in zijn nek beet en stompte zijn hoofd tegen de tafel aan, terwijl ze riep, dat het hààr spijkers waren, die haar vader haar zelf gegeven had.

Simon stond op om de kinderen te scheiden; daarbij stootte hij een aarden vaasje om, dat bij zijn elleboog stond. Het viel op den grond en brak in stukken.

Arngjerd kroop onder de tafel en raapte de scherven op. Simon nam ze in zijn hand en keek er heel ongelukkig naar: „Wat zal je moeder boos zijn!" Het was een mooi met bloemen beschilderd vaasje van helder wit aardewerk, dat heer Andres Darre uit Frankrijk mee naar huis had gebracht; Helga had het geërfd, maar ze had het aan Ramborg gegeven, vertelde Simon; de vrouwen beschouwden het als een groote kostbaarheid. Toen hij op hetzelfde oogenblik zijn vrouw in de voorkamer hoorde verborg hij zijn handen met de stukken op zijn rug.

Ramborg kwam binnen en begroette haar zuster met haar zoons. Zij ontdeed Ulhvild van haar manteltje en toen liep het meisje naar haar vader toe en klemde ze zich aan hem vast.

„Wat ben je vandaag mooi, Ulhvild — ik geloof, dat je je zilveren gordel om hebt, en dat nog wel op een werkdag —" maar hij kon het kind niet beetpakken, omdat hij zijn handen vol had.

Ulhvild riep, dat ze immers bij tante Kristin op Jörundgaard geweest was; daarom had moeder haar vanmorgen zoo mooi gemaakt —.

„Ja, je moeder dost je altijd zoo mooi uit, dat we je wel net zooals je bent in de nis aan den Noordkant van de kerk konden zetten," zei Simon glimlachend. De eenige arbeid, dien Ramborg op zich nam, was, dat ze kleeren voor haar dochtertje naaide; Ulhvild droeg altijd heel mooie kleeren.

„Waarom sta je daar zoo," vroeg Ramborg aan haar man.

Simon toonde haar de scherven: „Ik weet niet, wat je daarvan zeggen zult —?"

Ramborg nam ze in haar handen: „Daar had je toch niet zoo dom voor hoeven te gaan staan —"

Kristin voelde zich onbehagelijk. Het was waar, dat Simon er eenigszins onnoozel uit had gezien zooals hij daar stond en de stukken verstopte en zich wat kinderachtig gedroeg. Maar Ramborg had dat toch niet hoeven te zeggen.

„Ik dacht, dat het je verdriet zou doen, dat je vaasje gebroken is," zei haar man.

„Ja, je doet altijd of je er bang voor bent, dat iets mij verdriet zal doen — wanneer het zulke kleinigheden betreft," antwoordde Ramborg — en nu merkten de beide anderen, dat ze op het punt was in tranen uit te barsten.

„Je weet wel, Ramborg, dat ik niet alleen maar zoo doe," zei Simon. „En het is ook niet alleen, wanneer het kleinigheden betreft —"

„Dat weet ik niet," antwoordde zijn vrouw op denzelfden toon. „Het is nooit je gewoonte geweest, Simon, met mij over groote dingen te spreken —"

Zij draaide zich haastig om en ging naar de deur van de voorkamer. Simon bleef even staan en keek haar na. Toen hij was gaan zitten kwam de jongen, Andres, naar hem toe en wilde op de knie van zijn vader klimmen. Simon tilde hem op en bleef zitten met zijn kin tegen het voorhoofd van het kind gesteund, maar hij scheen het gebabbel van den kleine niet te hooren.

Een oogenblik later sprak Kristin, eenigszins aarzelend:

„Ramborg is nu zoo jong niet meer, Simon — jullie oudste kind is al zeven jaar oud —"

„Wat bedoel je daarmee?" vroeg Simon, naar haar meening onnoodig scherp.

„Ik bedoel niets anders dan — misschien vindt mijn zuster wel, dat je haar te weinig toevertrouwt — je kon misschien wel eens probeeren haar wat meer hier op de hoeve te zeggen te geven — samen met jou —"

„*Mijn* vrouw heeft hier net zooveel te zeggen als ze wil," antwoordde Simon driftig. „Ik eisch niet, dat ze meer zal doen dan ze zelf wil, maar ik heb Ramborg nooit geweigerd zich met iets hier op Formo te bemoeien. Wanneer jij iets anders meent is het, omdat je het niet weet —"

„Neen, neen," zeide Kristin. „Maar ik krijg telkens den indruk, zwager, dat je niet bedenkt, dat Ramborg nu meer volwassen is dan in den tijd toen je haar kreeg. Je moet er toch aan denken, Simon —"

„Denk *jij* eraan —" hij zette het kind op den grond en sprong overeind, „dat Ramborg en ik tot overeenstemming gekomen zijn — dat konden jij en ik niet —." Op hetzelfde oogenblik trad zijn vrouw binnen met een kan bier voor de bezoekers; Simon ging haastig naar haar toe en legde zijn hand op haar schouder: „Heb je ooit zooiets gehoord, Ramborg — hier staat je zuster te vertellen, dat ze niet gelooft, dat jij tevreden bent met zooals je het hebt —" zei hij lachend.

Ramborg keek op; er kwam een eigenaardige flikkering in haar groote, donkere oogen:

„Hoe dat zoo? Ik heb gekregen, wat ik wilde, evengoed als jij, Kristin — wanneer wij zusters beiden niet tevreden zijn, dan weet ik het niet —" sprak zij, eveneens lachend.

Kristin stond daar met een roode kleur en boos; zij nam de bierkroes niet aan:

„Neen, het is al laat op den avond — het is tijd, dat we nu naar huis gaan —" ze keek om zich heen naar haar zoons.

„Ach neen, Kristin!" Simon nam de bierkroes van zijn vrouw over en dronk Kristin toe. „Wees nu niet boos. Je moet ieder woord zoo nauw niet nemen, dat tusschen nabije verwanten valt — ga nog even zitten en laat je voeten uitrusten en wees nu goed en vergeet het, wanneer ik je anders geantwoord heb dan ik behoorde te doen —"

„— Ik ben moe," zei ze, terwijl ze zich uitrekte en gaapte. Hij vroeg, hoe ver ze op Jörundgaard met den voorjaarsarbeid gekomen waren — hier hadden ze nu alle akkers omgeploegd, die ten Noorden van het hek van de hoeve lagen.

Kristin maakte zich op om te vertrekken zoo gauw als ze vond, dat dit kon. Neen, Simon hoefde haar niet naar huis te brengen, zeide ze, toen hij zijn mantel met kap en zijn bijl opnam — ze had de groote jongens bij zich. Maar hij wilde het met alle geweld — en hij verzocht ook Ramborg mee te gaan, in elk geval tusschen de heggen door. Anders wilde ze dat nooit, maar vanavond ging ze een heel eind met hen mee.

Buiten heerschte donkere nacht met helder schitterende sterren. De zwakke, warme geur van pas bemeste akkers steeg voorjaarsachtig op in de nachtelijke vrieslucht. Overal in het duister om hen heen klonk het geluid van water.

Simon en Kristin gingen in Noordelijke richting; de drie jongens liepen voor hen uit. Zij voelde, dat de man, die naast haar liep, iets zeggen wilde, maar ze wou hem niet helpen, want ze was nog heel boos op hem. Zeker, ze hield van haar zwager — maar er kwam een eind aan wat hij tegen haar zeggen kon om dat later als niet gemeend op zij te schuiven — het was maar tusschen verwanten —. Hij moest toch begrijpen, dat het, juist omdat hij hen in hun moei-

lijkheden zoo trouw ter zijde had gestaan, niet gemakkelijk voor haar was, wanneer hij driftig en grof werd — zij kon moeilijk iets terug zeggen. Zij herinnerde zich den eersten winter, vlak nadat ze in het dal gekomen waren: Ramborg had om haar gestuurd omdat Simon in bed lag met een ontstoken keel en zoo erg ziek was. Hij leed nu en dan aan die kwaal. Maar toen ze op Formo kwam en naar hem toe ging wilde hij niet toelaten, dat ze hem aanraakte of naar hem keek; hij was zoo onvriendelijk, dat Ramborg heel ongelukkig haar zuster haar verontschuldigingen aanbood, omdat ze haar had laten halen. Simon was net zoo tegen haar geweest, zeide ze, toen hij den eersten keer na hun huwelijk ziek was geworden en zij hem had willen verzorgen. Wanneer hij die keelontsteking kreeg verborg hij zich in het oude huis, dat ze het Saemundshuis noemden, en dan duldde hij niemand in zijn nabijheid behalve een leelijken, vuilen ouden kerel vol ongedierte, die Gunstein heette; hij had op Dyfrin gediend sedert den tijd voor Simons geboorte. — Later was Simon wel bij zijn schoonzuster gekomen om het weer goed te maken; hij wilde niet graag, dat iemand hem zag, wanneer hij daar zoo lag; hij vond het zoo'n akelige ziekte voor een volwassen kerel. Kristin had hem eenigszins stuurs geantwoord, dat ze dit niet begreep: het was toch geen zonde of schande om een ontstoken keel te hebben.

Hij ging met haar mee heel tot aan de brug toe en onderweg wisselden ze slechts eenige woorden over het weer en den arbeid op de hoeve — en zeiden weer dezelfde dingen, die ze ginds in de kamer gezegd hadden. Simon wenschte haar goedennacht — maar toen vroeg hij plotseling:

„Weet je ook, Kristin — wat ik Gaute misdaan heb, waarom is de jongen zoo boos op mij?"

„Is Gaute dat?" vroeg ze verwonderd.

„Ja, heb je het niet gemerkt? Hij vermijdt mij — wanneer hij er niet aan ontkomen kan mij te ontmoeten, dan wil hij nauwelijks zijn mond open doen, wanneer ik tegen hem spreek —"

Kristin schudde haar hoofd; neen, ze had het niet gezien, „misschien heb je een woord in scherts gezegd, dat hij verkeerd opgenomen heeft, kind als hij is —"

Hij hoorde aan haar stem, dat ze glimlachte; toen lachte hij ook zacht: „maar ik kan me zooiets niet herinneren —"
Hierop wenschte hij haar weer goedennacht en ging heen.

Op Jörundgaard heerschte overal stilte. In de kamer was het donker en het vuur op den haard was afgedekt. Björgulf lag wakker en zei, dat zijn vader en broers reeds geruimen tijd geleden weg waren gegaan.

In het bed der echtelieden lag Munan alleen te slapen —. Zijn moeder nam hem in haar armen nadat ze was gaan liggen.

— Het was zoo moeilijk om er met Erlend over te spreken, wanneer hij het zelf niet begreep. Dat hij zijn groote zoons niet mee moest nemen op zijn zwerftochten door de bosschen, wanneer er meer dan genoeg werk op de hoeve te doen was —.

Dat Erlend zelf achter de ploeg zou loopen had ze heusch nooit verwacht. Hij zou ook wel geen behoorlijke voor hebben kunnen trekken. En het zou Ulf ook slecht bevallen, wanneer Erlend zich in het werk mengde. Maar haar zoons mochten niet zoo opgroeien als hun vader veroorloofd was geweest — den wapenhandel leeren, op jacht gaan op wilde dieren en zich met hun paarden vermaken — en over een speelbord gebogen zitten met een priester, die moest trachten ongemerkt wat kennis van Latijn en van schrift, van zang en snarenspel in de ridderzonen te krijgen. Zij had opzettelijk weinig mannen op de hoeve, juist omdat ze vond, dat haar zoons van kindsbeen af moesten leeren begrijpen, dat ze zich aan een boerenleven gewennen moesten. Het zag er nu met het ridderschap voor de zoons van Erlend onzeker uit.

Maar Gaute was de eenige van de jongens, die wat neiging hiertoe vertoonde. Gaute was ijverig — maar hij was nog slechts dertien jaar oud; het was niet anders te verwachten dan dat hij liever met Erlend mee zou gaan, wanneer zijn vader aanbood hem mee te nemen —.

Maar het was moeilijk daar met Erlend over te spreken. Want ze had zich vast voorgenomen, dat haar man van haar nooit een woord zou hooren, dat hij op kon vatten als een verwijt over zijn handelwijze of een klacht over het lot, dat hij over zich zelf en zijn zoons gebracht had. Maar dan was

het niet gemakkelijk hem aan zijn verstand te brengen, dat zijn zoons er zich aan gewennen moesten zelf hier op hun hoeve te werken. Als Ulf er maar eens over spreken wilde, dacht ze —.

Toen ze met het vee van de voorjaarsberghut naar Hövring trokken ging Kristin mee de bergen in. De tweelingen wilde ze niet met zich mee daarheen nemen. Ze waren nu bijna elf jaar oud en ze waren de onhandelbaarste en eigenzinnigste van haar kinderen; en het was nog moeilijker voor haar hen te regeeren, omdat ze in alles aan elkaar vast hielden. Wanneer het gebeurde, dat ze Ivar alleen had, dan was hij lief en gehoorzaam genoeg, maar Skule was driftig en weerspannig — en wanneer de broers bij elkaar waren zeide en deed Ivar alles, wat de andere wilde.

II.

Vroeg in den herfst ging Kristin op een dag in den namiddag uit. De herder had gezegd, dat er iets lager op de helling, wanneer ze de beek maar volgde, op een open plek zooveel koningskaarsjes groeiden.

Kristin vond de plek: een steile helling, waar de zon pal op scheen — het was juist de beste tijd om die bloemen te plukken. Ze stonden dicht op elkaar, tusschen de steenen en om de grijze stronken heen — hooge, lichtgele stelen met open sterretjes bezet. — Kristin zette Munan bij eenige struiken neer om frambozen te plukken, zoodat hij er niet vandaan kon komen zonder dat ze hem hielp en ze beval den hond bij hem te blijven en op hem te passen. Toen haalde ze haar mes te voorschijn en begon koningskaarsen af te snijden, terwijl ze telkens naar het kleine kind keek. Lavrans bleef aan haar zij en sneed ook bloemen af.

Voor haar twee kleintjes was ze hier boven altijd angstig. Overigens was ze nu niet zoo bang meer voor de berggeesten. Van verscheidene berghutten waren ze al naar huis vertrokken, maar zij had gedacht om tot na Maria Geboorte *) hier boven te blijven. Het was nu 's nachts wel donker en akelig, wanneer het woei — akelig, wanneer ze laat uit moesten. Maar het weer was hier zoo mooi geweest — en beneden in het dal was het van 't jaar droog en de weiden waren slecht. Daarom moesten de mannen tot laat in den herfst en zelfs in den winter boven blijven — en haar vader had gezegd, dat hij nooit gemerkt had, dat er iemand 's winters in hun berghut woonde —.

Kristin bleef onder een eenzamen den midden op de helling

*) 8 September.

staan met haar handen gevouwen om de zware vracht van bloemstelen, die op haar arm rustten. Van hier kon men naar het Noorden tot een eind in Dovre zien. Op vele plaatsen stond het koren bij de omliggende woningen in schoven —.

Ook daar zagen de weiden geelachtig en door de zon verbrand. Echt groen waren ze hier in de het dal nooit, vond ze nu — niet zoo groen als in Trondheim —.

Ja — zij verlangde terug naar dat tehuis, dat ze daar hadden gehad — naar de hoeve, die zoo hoog en trotsch vooraan op den breeden bergrug lag, terwijl de akkers en weiden zich ver in het rond uitbreidden tot aan het loofbosch beneden in het dal, dat zich tot aan het meer heel op den bodem uitstrekte. Naar het verre uitzicht over de lage, begroeide bergen, die in keten na keten in Zuidelijke richting tot aan het Dovre gebergte golfden. En naar de dichte weide, die 's zomers zoo weelderig gras droeg, rood van bloemen onder den rooden avondhemel, naar het late gras, dat in den herfst zoo sappig groen zag —.

Ja, soms verlangde ze zelfs naar den fjord —. Naar de landtong in Birgsi, naar de kaden met de booten en schepen, naar de boothuizen, naar de lucht van teer en vischnetten en zee — naar alles, waar ze zoo weinig van gehouden had toen ze het eerst daar in het Noorden kwam —.

Erlend, die moest wel verlangen naar die lucht en naar de zee en den zeewind —.

Zij miste dat alles, waarvan ze eens gevonden had, dat het haar zoo vermoeide — de groote huishouding, de scharen dienaren, het gedreun, wanneer Erlends mannen het erf op reden met wapengekletter en rinkelend paardentuig — de vreemdelingen, die aan en af reden en die berichten in huis brachten van de groote gebeurtenissen in het land en de kleine gebeurtenissen uit de gemeenten en de stad —. Nu merkte ze, dat het stil in haar leven geworden was, toen dat alles verstomde —.

De stad met haar kerken en kloosters en de feestmalen in de huizen der aanzienlijken —. Zij verlangde ernaar door de straten te loopen met haar eigen knecht en dienstmeisje bij zich, om de winkels der kooplieden binnen te gaan, te kiezen en af te keuren, om aan boord van de schepen op de rivier gezet te worden en daar te onderhandelen: over Engelsche

linnen hoeden, fijne sluiers, houten paarden met ridders erop, die met hun lans konden stooten, wanneer men aan een touwtje trok. Ze dacht aan de weiden buiten Nidareid, wanneer ze daar met haar kinderen heen ging om naar de afgerichte honden en beren uit het beestenspel te kijken en honingbrood en walnoten kocht —.

En ze kon er zoo naar verlangen zich weer eens mooi te maken —. In haar zijden hemd en dunnen, fijnen hoofddoek, en het lichtblauwe fluweelen kleed zonder mouwen, dat Erlend voor haar gekocht had in den winter voor het ongeluk gekomen was. Er zat een rand van hermelijnbont om de diepe uitsnijding over de borst en om de wijde armopeningen, die heel tot aan haar heupen reikten, zoodat haar gordel daaronder te zien kwam —.

En daar tusschen door verlangde ze — ach neen, ze moest haar verstand toch gebruiken en *daar* blij om zijn, blij, zoolang ze er aan ontkwam nog meer kinderen te krijgen. Toen ze hier in den herfst ziek was geworden, na de groote slacht — het was maar het best, dat het gegaan was zooals het ging. Maar ze had er in de eerste nachten wat om gehuild —.

Want het leek haar zoo eeuwig lang geleden, dat ze een zuigeling had gehad. Munan was nog maar vier jaar oud — maar ze had hem aan vreemden over moeten geven voor hij een jaar was. En toen ze hem terugkreeg kon hij al loopen en praten en herkende hij haar niet —.

Erlend. O, Erlend. Zij wist, dat ze in het diepst van haar hart wel wist, dat hij niet zoo — onverschillig — was als hij scheen. Hij, de eeuwig onrustige — nu was het, alsof hij altijd rustig was. Zooals een beek, die ten slotte tegen een steilen bergwand stuit — zich laat buigen en zich over den bodem uitspreidt tot een stillen vijver met moerasgronden er omheen. Hij liep op Jörundgaard rond, voerde niets uit en nam nu eens den eene dan den andere van zijn zoons mee om hem gezelschap te houden in het niets doen. Of hij ging met hen op de jacht. Nu en dan greep hij zich aan en teerde en herstelde hij een der booten, die ze ginds op het vischwater bezaten. Of hij trachtte een der veulens te temmen. Maar daar had hij nooit veel geluk mee — hij was al te ongeduldig —.

Hij hield zich afgezonderd en deed in elk geval alsof hij niet merkte, dat niemand zijn gezelschap zocht. Zijn zoons

deden zooals hun vader. Geliefd waren ze niet, die vreemdelingen, die een ongeluk naar het dal gedreven had en die hier nog steeds even trotsch rondliepen en nooit vroegen naar de gewoonten van het dal en naar de bewoners van het dal. Ulf Haldorszoon was zelfs openlijk gehaat — hij hoonde de dalbewoners ronduit en noemde hen dom en ouderwetsch; menschen, die niet aan het strand van de zee opgegroeid waren, dat *waren* geen menschen —.

En zij zelf — zij wist, dat ook zij niet veel vrienden in haar eigen geboorteland had. Nu niet meer —.

Kristin richtte zich op in haar grauw wollen kleed, en beschutte haar oogen met haar hand tegen den gouden lichtstroom van de namiddagzon —.

In het Noorden zag ze juist iets van het dal langs den witgroenen band van de rivier en daarachter een gedrang van rotsgevaarten, het eene achter het andere, grijsgeel door steenvelden en mosplekken tot heel in de verte de sneeuwhoopen en de wolken samensmolten in de insnijdingen en kloven. Recht tegenover haar boog de Rostkamp zijn knie naar voren en snoerde het dal in. De Laag moest een hoek in zijn loop maken; vanuit de verte drong het gedreun van de rivier tot haar door, die diep in de bergen voor haar insneed en schuimend en kokend van de eene rotsvlakte op de andere stortte. — Dicht bij den met mos begroeiden berg boven den top welfden zich de twee Blaahörnen, die haar vader eens met twee vrouwenborsten vergeleken had —.

Erlend moest wel vinden, dat het hier benauwd en leelijk was — moeilijk om adem te halen —.

— Iets meer naar het Zuiden, op deze zelfde helling, wat dichter bij de heuvels, was het, dat ze de elvenjonkvrouw gezien had toen ze nog een klein kind was —.

Een lief, zacht, mooi kind met weelderig zijdeachtig haar om haar ronde, rose wangen —. Kristin sloot haar oogen en wendde haar door de zon verbrande gelaat recht naar den lichtstroom. Een jonge moeder met door de melk gespannen borsten en met een hart, dat na de geboorte opengebroken en vruchtbaar is zooals een pas omgeploegde akker — ja. Maar voor iemand als zij was er heusch geen gevaar; ze zouden waarlijk niet trachten haar tot zich te trekken. De bergkoning zou stellig vinden, dat zijn bruidskrans slecht

paste op zulk een verflenste, magere vrouw; de boschnimf zou niet begeeren haar kind aan haar uitgedroogde borsten te leggen. Zij voelde zich hard en droog zooals die dennenwortel onder haar voet, die zich over de steenen heen kromde en zich vastklemde. Plotseling hakte ze er met kracht in met haar hak.

De twee kleine jongetjes, die naar haar toe gekomen waren, haastten zich om hun moeder na te doen; ze schopten met al hun kracht tegen den dennewortel en vroegen toen belangstellend:

„Waarom doet u dat, moeder?"

Kristin ging zitten, legde de koningskaarsjes in haar schoot en begon de geopende bloesems in haar mand te rissen.

„Omdat mijn schoen mij aan mijn teenen klemde," antwoordde ze, zoo lang daarna, dat de jongens zich niet meer herinnerden, dat ze iets gevraagd hadden. Maar daar letten ze niet op — ze waren er zoo aan gewend, dat hun moeder het niet scheen te hooren, wanneer ze tot haar spraken of wakker werd en hun antwoord gaf, wanneer ze zelf hun vraag vergeten waren.

Lavrans hielp met het rissen van de bloemen; Munan wilde ook helpen, maar hij scheurde de bladen stuk. Toen nam zijn moeder hem de koningskaarsjes af zonder iets te zeggen, niet boos, geheel in haar eigen gedachten verzonken. Een oogenblik later begonnen de jongens met de afgeplukte stelen, die zij weggeworpen had, te spelen en er elkander mee te slaan. Ze stoeiden ermee voor haar knieën. Kristin keek naar de twee ronde kinderkopjes met het bruine haar. Nu leken ze nog sterk op elkaar; ze hadden bijna dezelfde lichtbruine kleur van haar, maar aan allerlei kleine onmerkbare teekenen en trekjes, die even te voorschijn kwamen, kon hun moeder zien, dat ze zich later heel verschillend ontwikkelen zouden. Munan ging op zijn vader lijken: hij had dezelfde waterblauwe oogen en net zulk zijdezacht haar, dat zacht en dicht om zijn smallen schedel heen hing, met golvingen en krullen; het zou in den loop der tijden donkerder worden tot het roetzwart was. Zijn gezichtje, dat nog zoo rond was onder zijn kin en in zijn wangen, zoodat het een genot was om de handen om dat zachte frissche hoofdje te leggen, zou smaller worden wanneer hij wat ouder werd en dan zouden zijn trekken lang-

werpig worden; ook hij zou dat hooge, smalle voorhoofd krijgen met de ingezonken slapen, den rechten, vooruitspringenden, driekantigen neus met zijn scherpen, smallen rug en dunne, onrustige neusvleugels, die Naakkve reeds had en waarvan de tweelingen reeds de duidelijke kenteekenen vertoonden.

Lavrans had vlasblond krullend haar, fijn als zijde, gehad toen hij klein was. Nu had het de kleur van hazelnoten, maar in de zon glinsterde het als goud. Het was heel glad en ook zacht, maar toch veel grover, als 't ware weelderiger en dichter, zoodat men er de vingers diep in begraven kon. Lavrans leek op haar zelf; hij had grijze oogen en een rond gezichtje met een breed voorhoofd en een zacht geronde kin; zijn rose gelaatskleur zou hij wel tot ver op den manlijken leeftijd bewaren.

Ook Gaute had die frissche gelaatskleur; hij leek zoo op haar vader met zijn langwerpig, gevuld gelaat, zijn staalgrijze oogen en zijn heel licht blond haar.

Alleen van Björgulf wist ze niet op wien hij leek. Hij was de grootste van haar zoons, breedgeschouderd, zwaar en sterk gebouwd. Zijn wild krullend, zwart haar groeide diep over zijn breed, wit voorhoofd; zijn oogen waren blauwzwart, maar wonderlijk glansloos, en hij knipoogde hevig wanneer hij opkeek. Zij wist niet precies, wanneer dat begonnen was, want ze had zich altijd het minst om dat kind bekommerd. Ze hadden hem dadelijk na zijn geboorte van haar afgenomen en aan een min gegeven, elf maanden later had ze Gaute gekregen en Gaute was de vier eerste jaren van zijn leven ziekelijk geweest. Ze was na de geboorte van de tweelingen weer op de been gekomen terwijl ze nog ziek was en iets aan haar rug had en had toen den grooten jongen weer op moeten nemen, hem moeten dragen en verzorgen, zoodat ze nauwelijks tijd had om naar de nieuwe kinderen te kijken behalve wanneer Frida met Ivar kwam, die schreeuwde omdat hij dorst had — en dan schreeuwde Gaute terwijl ze met den zuigeling op haar schoot zat en hem de borst gaf. Ze had niet anders gekund, reine Maagd Maria, gij weet, dat ik niet meer naar Björgulf *kon* omzien —. En hij was zoo geweest, dat hij het liefst zijn eigen gang ging en zich zelf hielp; hij was altijd teruggetrokken en stil geweest en scheen het nooit prettig

te vinden, wanneer zij hem wilde liefkoozen. Zij had gedacht, dat hij de sterkste van haar kinderen was; een klein, stevig, donker stierkalf had Björgulf haar steeds toegeschenen —.

Later had ze wel gemerkt, dat zijn gezicht niet heel goed was. De monniken hadden wat aan zijn oogen gedaan toen hij en Naakkve in Tautra waren, maar dat had niet geholpen —.

Hij bleef gesloten; zij kwam niet ver, wanneer zij nu beproefde Björgulf dichter tot zich te trekken. Het ging zijn vader net zoo, zag ze — Björgulf was de eenige van hun zoons, die zich niet openstelde, zooals een dorre weide voor de zon, wanneer Erlend zich met hem bemoeide. Alleen tegenover Naakkve was Björgulf anders — maar wanneer zij trachtte met Naakkve over zijn broer te spreken ontweek hij dat. Zij wist niet, of het Erlend hierin beter verging — hoewel, zooals Naakkve zijn vader liefhad —.

— Neen, Erlends nakomelingen kwamen er graag voor uit, wie hun vader was .— Zij had dat kind van Lensvik gezien toen zij voor het laatst in Nidaros was. Zij ontmoette heer Baard op den hof van de Christuskerk; hij kwam naar buiten met een gevolg van vele mannen en vrouwen en dienaren; een dienstmeisje droeg den zuigeling; Baard Aasulfszoon had haar met een hoofdbuiging gegroet, stil en hoffelijk, terwijl ze haar voorbij gingen. Zijn vrouw was er niet bij —.

Zij had een enkelen blik op het gezicht van het kind geslagen. Maar dat was genoeg. Het leek op eenige kleine kindergezichtjes, die aan haar borst gelegen hadden —.

Arne Gjavvaldszoon was bij haar geweest en die had het niet kunnen laten te praten — zoo was hij nu eenmaal. De erfgenamen van heer Baard waren niet vriendelijk geweest toen het kind dezen laatsten winter gekomen was. Maar Baard liet het Aasulf doopen. Tusschen Erlend Nikulauszoon en vrouw Sunniva had nooit iets meer bestaan dan de vriendschap, die allen kenden — hij deed of hij daar niet aan twijfelde. Loslippig en onvoorzichtig als die man altijd geweest was, had hij zich zeker versproken, toen hij met haar schertste — en het was niet meer dan de plicht van zijn vrouw geweest, dat zij de dienaren van den koning gewaarschuwd had, toen ze argwaan kreeg. Waren ze *te* goede vrienden geweest, dan had vrouw Sunniva toch ook wel

moeten weten, dat haar eigen broer bij Erlends onderneming betrokken was. Toen Haftor Graut zich in de gevangenis van het leven en van zijn zieleheil had beroofd was ze geheel buiten haar zinnen geraakt — niemand kon dat, waar ze zichzelf in dien tijd van beschuldigde, in ernst nemen. Heer Baard had zijn hand op het gevest van zijn zwaard gelegd en om zich heen gekeken naar de menschen, terwijl hij daar over sprak, zei Arne —.

Arne had er ook tegen Erlend over gepraat. Toen zij eens in de bovenkamer bezig was hadden de mannen onder de galerij gestaan zonder te weten, dat zij hun gesprek hoorde. De ridder van Lensvik was zoo blij over den zoon, dien zijn vrouw dezen winter ter wereld had gebracht — hij twijfelde er blijkbaar niet aan, dat hij zelf de vader was.

„Ja, dat zal Baard zelf wel het best weten," had Erlend geantwoord. Zij kende die stem van hem — nu stond hij met neergeslagen oogen en dien flauwen glimlach om zijn eenen mondhoek.

Heer Baard haatte die verwanten van hem, die zijn erfgenamen geweest zouden zijn, indien hij kinderloos gestorven was. Maar de menschen praatten er nu over, dat het onrecht was —. Nu, dat moet die man zelf het best weten, zei Erlend op denzelfden toon.

„Ja, ja, Erlend. Die jongen erft alleen meer dan de zeven zoons, die je bij je vrouw hebt —"

„Voor *mijn* zeven zoons zal ik zelf zorgen, Arne —" toen ging ze naar beneden; ze wilde niet verdragen, dat ze daar nu nog meer over praatten. Erlend werd eenigszins verlegen toen hij haar zag. Hij ging naar haar toe, nam haar hand en ging zoo achter haar staan, dat haar schouder zijn lichaam aanraakte. Zij begreep, dat hij, zooals hij daar stond en op haar neerzag, zonder woorden het laatste, wat hij gezegd had, herhaalde — als het ware om haar te sterken —.

Kristin merkte, dat Munan haar aanstaarde — eenigszins angstig. Ze had zeker geglimlacht — en niet vriendelijk. Maar toen zijn moeder op *hem* neerkeek glimlachte hij dadelijk terug, onzeker en onderzoekend.

Zij trok hem heftig op haar schoot. Hij was nog klein, klein, klein, haar jongste — nog niet te groot om door zijn moeder gekust en geliefkoosd te worden. Zij knipoogde met

een oog tegen hem — hij probeerde datzelfde tegen haar te doen, maar aldoor gingen zijn *beide* oogen dicht — zijn moeder lachte luid en Munan lachte mee met een trillenden lach, terwijl Kristin hem in haar armen tegen zich aan drukte —.

Lavrans had met den hond op zijn schoot gezeten. Ze luisterden beiden in de richting van het bosch.

„— Daar is vader!" De hond voorop en de jongen daarachter sprongen naar beneden over de steile helling.

Kristin bleef even zitten. Toen stond ze op en ging naar voren op de uitstekende punt. Nu kwamen ze het pad op: Erlend, Naakkve, Ivar en Skule. Ze groetten haar van beneden af, luid en vroolijk.

Kristin groette terug. Kwamen ze de paarden halen? Neen, antwoordde Erlend, Ulf was van plan vanavond Sveinbjörn te sturen om die te halen. Hij en Naakkve wilden op de rendierjacht gaan en toen hadden de tweelingen zoo'n lust gekregen om mee te gaan en haar op te zoeken —.

Zij antwoordde niet. Ze had het begrepen voor ze iets gevraagd had. Naakkve had den hond mee aan een touw; hij en zijn vader waren gekleed in grijs en zwart gekleurde wollen buizen, die weinig tegen de steenen afstaken. Alle vier droegen ze bogen.

Kristin vroeg naar nieuws van de hoeve en Erlend praatte terwijl ze naar boven gingen. Ulf was druk bezig met den korenoogst; hij was wel tevreden, maar de aren waren kort en het koren op de bovenste akkers was door de droogte zoo snel rijp geworden, dat het van de aren afviel. En de haver zou dadelijk rijp zijn — ze moesten voortmaken, zei Ulf —. Kristin liep door en knikte en zei niets.

Zij ging zelf mee naar den koestal om te melken. Zij hield van die oogenblikken, dat ze daar zat in het donker tegen de gewelfde zijde van de koe aan en de zoete melklucht in haar neus voelde. Floep, floep weerklonk het uit het duister van de plaats, waar het melkmeisje en de koeherder melkten. Het gaf zoo'n gevoel van rust, die sterke, warme lucht in den stal, het kraken van een houten ring, het geluid van horens, die tegen hout aan bonsden, van een koe, die zijn pooten verplaatste in den lossen grond van den stal en met zijn staart naar de

vliegen sloeg —. De kwikstaartjes, die hier dezen zomer genesteld hadden, waren nu vertrokken —.

De koeien waren vanavond onrustig. Blaasida trapte met haar poot in den melkemmer — Kristin gaf haar een klap en sprak boos tegen haar. De volgende gedroeg zich onwillig zoodra zij bij haar ging zitten. Zij had pijnlijke uiers. Kristin trok haar trouwring van haar vinger en liet den eersten straal melk daar doorheen loopen.

Zij hoorde Ivar en Skule beneden bij het hek — zij schreeuwden tegen den vreemden stier, die iederen avond met haar meekwam, en wierpen hem met steenen. Zij hadden aangeboden Finn te helpen met het melken van de geiten in de schaapskooi, maar daar hadden ze zeker genoeg van gekregen —.

Toen ze even later buiten kwam waren ze op het punt het mooie, witte stierkalf, dat ze Lavrans gegeven had, dood te slaan — hij stond er bij te huilen. Zijn moeder zette de emmers neer, greep de twee jongens bij hun schouder en slingerde hen op zij — van het kalf van hun broer moesten ze afblijven, wanneer de eigenaar dat zei —.

Erlend en Naakkve zaten op den drempel van de deur; ze hadden een versche kaas tusschen zich in en aten daar de eene snee na de andere van en stopten Munan vol, die tusschen Naakkves knieën stond. Hij had de haren zeef op het hoofd van het kleintje gezet en zei, dat Munan nu onzichtbaar was — want dat was geen zeef, maar een tooverhoed. Zij lachten alle drie — maar zoodra Naakkve zijn moeder zag reikte hij haar de zeef toe, stond op en nam de emmers van haar over.

Kristin had nog wat in de melkkamer te doen. De bovenste helft van de deur naar het buitenvertrek stond half open — ze hadden het vuur geducht opgestookt. In den warmen gloed van de flikkerende vlammen zaten ze om den haard heen te eten, Erlend, de kinderen, het dienstmeisje en de drie herders.

Toen ze binnen kwam waren ze klaar met eten. Zij zag, dat de twee kleintjes op de bank gelegd waren; ze sliepen zeker al. Erlend was in het bed gekropen. Zij struikelde over zijn bovenkleeren en schoenen en raapte die op terwijl ze hem voorbij ging naar buiten.

De hemel was nog licht met een rooden rand ginds boven

de bergen in het Westen; eenige donkere wolkklompjes dreven in de heldere lucht. Het zag er naar uit, of het ook morgen goed weer zou zijn, zoo stil als het was en zoo snijdend koud nu de nacht begon te vallen — er was geen wind, maar er kwam een ijzige lucht uit het Noordwesten, een gelijkmatige ademhaling van de naakte rotsen. In de diepte boven de heuvels in het Zuidoosten kwam de maan op, bijna vol, nog groot en bleek rood in den lichten nevel, die altijd ginds boven het moeras hing.

De vreemde stier liep ergens op de vlakte te loeien. Overigens was het zoo stil, dat het pijn deed — alleen maar het gebruis van de rivier beneden hun bergweide, het beekje, dat door het veld ritselend omlaag stroomde en een zacht gesuis in het bosch — een onrust tusschen de dennen, die zich verplaatste, even rustte en zich dan weer verplaatste —.

Zij zette eenige hoepels en troggen goed, die tegen den wand van den stal aan stonden. Naakkve en de tweelingbroers kwamen naar buiten — hun moeder vroeg, waar ze heen wilden.

Ze wilden in de schuur gaan slapen — er hing in de melkkamer zoo'n benauwde lucht door al de kazen en de boter en de herders, die daar sliepen.

Naakkve ging niet dadelijk de schuur binnen. Zijn moeder kon zijn lichtgrijze gedaante blijven onderscheiden tegen den donkergroenen achtergrond ginds op de open plek aan den boschrand. Even later kwam het dienstmeisje in de deur — zij schrok toen ze de vrouw des huizes daar tegen den muur zag staan.

„Ga je nu niet slapen, Astrid — het is al laat —"

Het meisje mompelde wat — ze moest alleen maar even achter den koestal zijn. Kristin wachtte tot ze gezien had, dat ze weer binnen was. Naakkve was nu in zijn zestiende jaar. Het was al eenigen tijd geleden, dat zijn moeder begonnen was een oogje op de dienstmeisjes op de hoeve te houden, wanneer zij met den knappen, levendigen jongen schertsten.

Kristin ging naar beneden naar de rivier en knielde op een steen, die over het water uitstak. Voor haar stroomde het water bijna zwart in een wijde geul; slechts eenige kringen wezen de plaats van den stroom aan, maar even hooger schuimde hij in het donker met witten weerschijn en een ge-

dreun en er kwam een koude wind van af. Nu was de maan zoo hoog gestegen, dat het water schitterde, hier en daar blonk een dauwdruppel op een blad. Toen werd ergens op een werveling in den stroom een vonk aangestoken —.

Erlend noemde haar naam vlak achter haar — zij had hem niet over de weide aan hooren komen. Kristin dompelde haar armen in het ijskoude water en haalde een paar melkpannen op, die met een steen bezwaard op den bodem lagen te spoelen, stond op en ging met haar man mee terug met haar beide handen vol. Zij spraken niet met elkander terwijl ze naar boven liepen.

In de kamer gekomen kleedde Erlend zich geheel uit en klom hij in bed:

„Ga je nu niet spoedig slapen, Kristin?"

„Ik zal eerst wat eten —." Zij ging op haar driepoot voor het vuur zitten, met wat brood en een stuk kaas op haar schoot, at langzaam en staarde in de gloeiende asch, die langzamerhand donkerder werd in het steenen gat in den bodem.

„Slaap je, Erlend," fluisterde ze terwijl ze opstond en den schoot van haar kleed uitschudde.

„Neen —." Kristin ging naar het vat in den hoek en dronk een schep zure melk. Toen ging ze terug naar het vuur, tilde een steen op, legde dien er over heen en spreidde er de koningskaarsjes over uit om te drogen.

Maar toen was er niets meer, wat ze bedenken kon om te doen. Zij kleedde zich in het donker uit en ging bij Erlend in bed liggen. Toen hij zijn armen om haar heen sloeg voelde zij de moeheid als een koude rilling door haar heele lichaam; haar hoofd werd leeg en zwaar alsof alles daarin naar beneden zakte en als een pijnlijke klomp in haar nek bleef liggen. Maar toen hij tegen haar fluisterde legde zij gehoorzaam haar armen om zijn hals.

Zij werd wakker en wist niet, hoe laat in den nacht het was. Maar door de perkamenten ruit boven het rookgat kon ze zien, dat de maan hoog aan den hemel moest staan.

Het bed was nauw en kort, zoodat ze vlak tegen elkander aan moesten liggen. Erlend sliep en haalde stil en gelijkmatig adem terwijl zijn borst zacht op en neer ging in zijn slaap. Er was een tijd geweest, dat ze dichter tegen zijn

warm, gezond lichaam aan was gekropen, wanneer ze 's nachts wakker werd en bang werd, omdat hij zoo onhoorbaar ademhaalde — toen vond ze het een zoet geluk te voelen, hoe zijn borst op en neer ging in zijn slaap aan haar zijde.

Na eenige oogenblikken kroop ze uit het bed, kleedde zich in het duister aan en sloop de deur uit.

De maan zeilde hoog boven het wereldruim. Het water in de moerassen en de berghellingen, waar het overdag overheen gesiepeld had, blonken — nu lag er een ijskorst over. De maan belichtte de loofbosschen en de dennebosschen. De weiden in de hoogte schitterden van rijp. Het was bitter koud — zij kruiste haar armen over haar borst en bleef even staan.

Toen ging ze langs de beek naar boven. Die murmelde en kabbelde met het zachte geluid van ijsnaalden, die stuk gebroken werden. —

Heel in de hoogte, op de weide, lag een zware steen vast in den grond. Niemand kwam daar dicht bij tenzij het noodig was en dan sloegen ze een kruis. De menschen goten er room onder tegen aan wanneer ze kwamen en wanneer ze gingen. Ze had overigens nooit gehoord, dat iemand daar iets bijzonders ondervonden had — maar zoo was het nu eenmaal de gewoonte in deze berghut geweest van oude tijden her —.

Zij wist zelf niet, wat haar bezielde, dat ze zoo midden in den nacht het huis uit ging. Zij bleef staan bij den steen — zette haar hak erop. Haar maag trok zich samen, haar buik werd koud en voelde leeg van angst — maar ze *wilde* geen kruis slaan. Toen kroop ze op den steen en ging er op zitten.

Van hier had men een wijd, wijd uitzicht. Over de leelijke grauwe bergen in den maneschijn. De groote koepel in de richting van Dovre verhief zich geweldig en bleek in de bleeke lucht, de sneeuwhoopen op Graahö blonken wit en de Raanekamp schitterde van versch gevallen sneeuw en blauwe kloven. De bergen zagen er in den maneschijn leelijker uit dan ze had kunnen denken — er scheen nauwelijks een enkele ster aan den oneindig grooten ijzigen hemel. Zij voelde de koude door merg en been — van alle kanten drongen verschrikking en koude op haar aan. Maar ze bleef zitten en trotseerde dat alles.

Ze *wilde* niet naar beneden gaan en zich in het pikdonker tegen het warme, slapende lichaam van haar man aan leggen. Zelf zou ze vannacht geen slaap meer krijgen, dat voelde ze —.

Zoo zeker als ze de dochter van haar vader was — haar wettige man zou nooit hooren, dat zijn vrouw hem zijn handelwijze verweet. Want zij herinnerde zich, wat ze beloofd had toen ze God den Almachtige en alle heiligen in den Hemel om Erlends leven smeekte —.

Daarom moest ze in dezen betooverden nacht naar buiten gaan om adem te halen, omdat ze het gevoel had, dat ze op het punt was te stikken.

Terwijl ze daar zat liet ze de oude, bittere gedachten als goede bekenden aankomen. Dan ontmoetten ze andere oude, bekende gedachten — niet oprecht gemeende rechtvaardiging van Erlend —.

Stellig eischte hij dat niet van haar. Niet hij had iets op haar schouders gelegd van alles, wat zij op haar schouders genomen had. Hij had alleen maar zeven zoons met haar gekregen. ,,Voor mijn zeven zoons zal ik wel zorgen, Arne—." God mocht weten, wat haar man met die woorden bedoeld had. Hij had er zeker niets mee bedoeld — het alleen maar gezegd —.

Erlend had haar niet gevraagd de hoeve en goederen van Husaby weer op de been te brengen. Hij had haar niet gevraagd met haar leven voor zijn redding te vechten. Hij had het als een edelman gedragen, dat zijn goed verwoest werd, dat zijn leven op het spel stond, dat hij alles verloor, wat hij bezat. Van alles beroofd stond hij recht en rustig als een edelman in het ongeluk, rustig en recht liep hij als een vreemde gast rond op de hoeve van haar vader —.

Maar alles, wat haar toebehoorde, daar hadden haar zoons recht op. Zij hadden recht op haar zweet en bloed en al haar kracht. Maar dan hadden toch ook zeker zij en de hoeve er recht op hen voor zich op te eischen. Zij had niet zelf als een dienstmeid naar de berghut hoeven te gaan. Maar het was zoo geworden, dat ze zich thuis als van alle kanten gedrukt en beklemd voelde — tot ze het gevoel had, dat ze geen adem meer kon halen. En toen had ze behoefte gehad

zich zelf te bewijzen, dat ze het werk van een boerevrouw doen *kon*. Gestreden en gearbeid, dat had ze iederen dag en ieder uur sinds ze als bruid de hoeve van Erlend Nikulauszoon was binnengereden — en gezien had, dat hier *iemand* strijden moest om het erfgoed van hem, dien zij onder haar hart droeg, te redden. Wanneer zijn vader dat niet kon, dan *moest* zij het kunnen. Maar nu moest ze zekerheid hebben — wanneer het er op aan kwam was er geen werk, dat ze vroeger haar melkmeisjes en dienstmeisjes gewezen had, zonder dat ze het met haar eigen handen verrichten kon. Die dag hierboven, toen ze gemerkt had, dat ze geen pijn in haar zijde had nadat ze had staan karnen, was een goede dag geweest. Het deed haar goed, wanneer ze er 's morgens zelf bij was als het vee losgelaten werd — dat was dezen zomer vet en mooi geworden, de druk om haar hart werd minder, wanneer ze in de stralen van de ondergaande zon tegen de koeien stond te roepen, die thuis kwamen. Zij hield er van den voedselvoorraad onder haar eigen handen te zien aangroeien — dan was het, alsof ze de fundamenten zelf in handen had, waar de toekomst van haar zoons weer op gebouwd moest worden.

Jörundgaard was een goede hoeve, maar niet zoo goed als ze gedacht had. En Ulf was een vreemdeling hier in het dal — hij kon fouten begaan en dan werd hij ongeduldig. Volgens de maatstaf van de menschen hier in het dal hadden ze altijd overvloedig hooi op Jörundgaard — hun weiden lagen langs de rivier en op de heuvels — maar het was niet zulk *goed* hooi, niet zooals Ulf dat in Trondheim gewoon was. Hij was er niet aan gewend, dat er zooveel mos en kruid, heide en loof verzameld moest worden als hier noodig was —.

Haar vader had ieder plekje van zijn grond gekend en al de kennis bezeten, die een boer kan hebben over de grillen der verschillende jaren en de bijzondere wijze, waarop de verschillende stukken land zich gedroegen bij vocht of droogte, winderige of heete zomers, over de stamboomen der dieren, die hij zelf gepaard en groot gebracht had, geteeld en verkocht van het eene geslacht in het andere — die kennis, die hier juist noodig was. Zij was niet *zoo* volkomen met haar hoeve bekend. Maar ze wilde dat worden — en haar zoons moesten het worden —.

Maar Erlend had nooit zooiets van haar geëischt. Hij had haar niet getrouwd om haar in moeite en zorg te brengen, hij had haar getrouwd, opdat ze in zijn armen zou slapen. En wanneer dan de tijd om was lag er een kind aan haar zijde en eischte zijn plaats op haar arm, aan haar borst, in haar zorg —.

Een kreet ontsnapte Kristin door haar op elkaar geklemde tanden heen. Zij beefde van kou en van toorn.

„Pactum serva — dat beteekent, houd uw trouw!"

Dat was toen Arne Gjavvaldszoon en broeder Leif van Holm op Husaby geweest waren om het goed van haar en de kinderen naar Nidaros te halen. Ook daarvoor had Erlend haar laten zorgen — hij liet zich naar het klooster in Holm brengen.. Zij had in hun huis in de stad gezeten — dat behoorde nu aan de monniken — en Arne Gjavvaldszoon was bij haar geweest en had haar met raad en daad geholpen; Simon had hem daar een brief over gezonden.

Arne had niet ijveriger kunnen zijn, indien het voor zich zelf geweest was, dat hij het goed redden moest. Den avond, dat hij er mee in de stad kwam, moesten zoowel zij als vrouw Gunna van Raasvold, die met de twee kleintjes bij haar gekomen was, met hem mee naar den stal gaan. Zeven uitgelezen paarden — de menschen hadden toegevend tegenover Erlend Nikulauszoon willen zijn en gingen er in mee toen Arne beweerde, dat de vijf oudste zoons ieder een rijpaard bezaten en zijn vrouw een voor zich zelf en een voor haar persoonlijken dienaar. Wat Erlends Kastiliaanschen hengst betreft, hij kon er getuigen voor aanbrengen, dat Erlend dien aan zijn zoon Nikulaus geschonken had — al was dat nu stellig grootendeels in scherts geweest. Niet dat Arne veel dunk van dat dier met zijn hooge pooten had — maar hij wist, dat Erlend zoo op dien hengst gesteld was —.

Het was moeilijk om afstand te doen van zijn staatsiewapenrusting met den grooten helm en het met goud versierde zwaard, vond Arne — weliswaar deugden die dingen alleen maar voor een toernooi, maar ze waren een massa geld waard. Maar Erlends pantserhemd van zwarte zijde met den geborduurden rooden leeuw had hij weten te verkrijgen. En zijn Engelsche strijdwapenrusting had hij voor Nikulaus opgeëischt. Die was zoo mooi, dat volgens Arne zijn gelijke

in Noorwegen niet bestond — voor iemand, die er verstand van had. Maar die was gebruikt — Erlend had zijn wapenen meer *versleten* dan de meeste zoons van edellieden uit dien tijd —. Arne liefkoosde ieder stuk — den helm, de schouderkraag, de arm- en beenplaten, de stalen handschoenen van heel fijne platen, het borstharnas en den pantserrok van ringen, zoo licht en buigzaam en toch zoo sterk. En dat zwaard — dat had slechts een eenvoudig stalen handvat en het leer van den handriem was versleten — maar een dergelijke kling zag men niet ieder jaar —.

Kristin had met het zwaard op haar schoot gezeten. Ze wist, dat Erlend dit in zijn armen zou houden als een geliefde bruid — hij had nooit een ander gebruikt van alle zwaarden, die hij bezat. Hij had het in zijn jeugd geërfd van Sigmund Torolfszoon, die zijn bedgenoot was geweest in den eersten tijd, toen hij in de lijfwacht gekomen was. Slechts eens had Erlend dien vriend van hem tegenover haar genoemd — „Had God niet zoo'n haast gehad om Sigmund uit deze wereld weg te nemen dan zou wel veel anders voor mij geworden zijn. Na zijn dood voelde ik mij zoo weinig thuis aan het hof van den koning, dat ik Haakon om zijn toestemming verzocht om met Gissur Galle dien tocht naar het Noorden te maken. Maar dan zou ik jou wel nooit gekregen hebben, mijn liefste — dan zou ik stellig al lang een getrouwd man geweest zijn voor jij een volwassen meisje was —."

Van Munan Baardszoon had ze gehoord, dat Erlend zijn vriend dag en nacht verpleegd had, zooals een moeder haar kind verzorgt, dat hij niet meer geslapen had dan in die korte sluimeroogenblikjes voorin aan den rand van het bed bij den zieke — dien laatsten winter, toen Sigmund Torolfszoon ziek had gelegen en zijn hartebloed en zijn longen bij stukken uitgespuwd had. En toen Sigmund in de Halvdanskerk begraven was had hij vroeg in den morgen en laat in den avond op zijn grafsteen liggen treuren. Maar tegenover haar had hij hem niet meer dan dien eenen keer genoemd. Ook in de Halvdanskerk hadden Erlend en zij elkander meer dan eens volgens afspraak ontmoet in dien winter van verwildering in Oslo. Maar hij had er niets van gezegd, dat zijn liefste jeugdvriend daar lag. — Zoo had hij ook over zijn moeder getreurd, wist ze; hij was buiten zich zelf van wanhoop geweest

toen Orm stierf. Maar hij noemde hen nooit. Zij wist, dat hij in de stad geweest was om Margret te zien — maar hij sprak nooit over zijn dochter.

— Heel bovenaan vlak onder het gevest zag ze, dat eenige schriftteekens in de kling gegrift waren. De meeste waren runen en die kon ze niet lezen en Arne ook niet, maar de monnik had het zwaard genomen en er een oogenblik naar gekeken. „Pactum serva", zei hij ten slotte. „Dat beteekent: houd uw trouw."

Arne en broeder Leif hadden er over gesproken, dat ook het grootste deel van haar landgoederen hier ten Noorden van het gebergte, Erlends huwelijksgeschenk, verpand en verbeurd was. Misschien was er wel een middel te vinden om iets daarvan te redden. Maar Kristin wilde dat niet — in de eerste plaats moesten ze de eer redden, ze wilde er niet over hooren twisten of de handelingen van haar man wettig waren. En Arnes praatjes, hoe goed ook bedoeld, kwelden haar bijna ten doode. Toen hij en de monnik haar dien avond goedennacht gewenscht hadden en naar het huis gingen, waar ze sliepen, had Kristin zich voor vrouw Gunna op haar knieën geworpen en haar hoofd in haar schoot verborgen.

Na eenige oogenblikken lichtte de oude vrouw haar gezicht op. Kristin keek haar aan — het gelaat van vrouw Gunna was grof, geelachtig en vet met drie dikke plooien dwars over haar voorhoofd alsof ze van was gevormd waren, bleek en vol rimpels met scherpe, goedige blauwe oogen en een ingezonken, tandeloozen mond, overschaduwd door lange, grijze baardharen. Dat gezicht had Kristin in zoo menig moeilijk uur boven zich gezien — vrouw Gunna was iederen keer, wanneer zij een kind ter wereld bracht, bij haar geweest behalve toen Lavrans kwam toen ze thuis was bij het sterfbed van haar vader.

„Ja ja, mijn dochter," zei vrouw Gunna, terwijl ze haar hand op haar voorhoofd legde. „Ik heb je nu eenige malen ondersteund, wanneer je op je knieën moest. Maar in dezen strijd, mijn lieve Kristin, moet je je voor Gods moeder Maria zelf neerleggen en haar bidden je er door te helpen —"

— Ach, Kristin meende, dat ze dit ook wel gedaan had. Zij zeide haar gebeden en iederen Zaterdag een deel der psalmen, hield de vasten, die aartsbisschop Eiliv haar opgelegd had

toen hij haar de vergeving van haar schuld had geschonken, gaf aalmoezen en bediende zelf iederen vreemdeling, die om onderdak vroeg, hoe hij er ook uitzag. Maar ze had nu niet meer het gevoel, dat het lichter in haar ziel werd, wanneer ze dat deed. Zij wist, dat het licht buiten bestond, maar het was alsof nevels haar ziel insloten. Dat was wel, waar Gunnulf over gesproken had — geestelijke dorheid. Geen enkele ziel moest daardoor den moed verliezen, zei Sira Eiliv; blijf trouw in het doen van je gebeden en goede werken zooals een boer, die ploegt en mest en zaait — God zendt weer voor den wasdom, wanneer het Zijn tijd is. — Maar Sira Eirik had nooit zelf een hoeve gedreven —.

Gunnulf had ze dien keer niet gezien. Hij vertoefde in het Noorden op Helgeland, waar hij preekte en gaven voor zijn klooster verzamelde. Ach ja, dat was de eene van de ridderzoons van Husaby, en de andere —.

Margret Erlendsdochter was eenige keeren bij haar gekomen in haar huis in de stad. Twee dienstmeisjes begeleidden de koopmansvrouw; zij was fraai gekleed en schitterde van sieraden — haar schoonvader was goudsmid, zoodat ze die dingen bij hen thuis hadden. Zij scheen vroolijk en tevreden — hoewel ze geen kinderen had. Zij had haar deel juist op tijd van haar vader gekregen. God mocht weten of haar gedachten ooit uitgingen naar den armen gebrekkigen Haakon ginds op Gimsar — hij kon zich nu het erf rondslepen op twee krukken, had ze gehoord —.

Maar zelfs toen had ze nog geen bittere gedachten over Erlend gehad, geloofde ze. Zij dacht toen, dat ze wel begrepen had, hoe het ergste Erlend nog te wachten stond, wanneer hij weer vrij man zou zijn. Daarom verborg hij zich ginds bij abt Olav. Zich met de verhuizing te bemoeien, zich nu in de stad te vertoonen — dat was meer dan zelfs Erlend Nikulauszoon vermocht —.

Toen was de dag gekomen dat ze den Trondheimfjord over gezeild waren — op de boot van het Laurentiusklooster, hetzelfde schip, waarop Erlend haar bezittingen van thuis naar het Noorden vervoerd had, toen ze de toestemming gekregen hadden met elkander te trouwen —.

Het was een stille dag, laat in den herfst — over den fjord lag een bleeke, loodkleurige glans, de wereld zag er

koud, onrustig wit gerimpeld uit — de eerste sneeuw lag in hoopen samengewaaid op de bevroren akkers, de koude, blauwe rotsen vertoonden witte strepen van sneeuw. Ook de wolken heel in de hoogte, waar de hemel blauw was, leken dun uiteen gewaaid als sneeuw door een wind daar hoog onder het hemelgewelf. Het schip gleed zwaar en traag langs de kust — de landtong van de stad. Kristin stond te kijken naar het witte, spattende schuim aan den voet van den berg — en vroeg zich af, of ze zeeziek zou worden, wanneer ze verder op den fjord kwamen.

Erlend stond bij de verschansing, meer naar voren bij de voorplecht, met zijn beide oudste zoons. De wind deed hun haren en mantels wapperen.

Nu kregen ze het gezicht in den Kruisfjord, op Gaularos en de riviermonding bij Birgsi. Een zonnestraal verlichtte de bruine en witte helling daarginds bij het strand —.

Erlend zei iets tegen de jongens. Toen keerde Björgulf zich plotseling om, ging weg van de verschansing en kwam in het achterstuk van het schip. Hij tastte voor zich uit met zijn speer, die hij altijd bij zich droeg en als stok gebruikte op zijn weg tusschen de leege roeibanken door; hij kwam voorbij zijn moeder — zijn hoofd met het zwarte krulhaar diep tegen zijn borst gebogen; hij knipoogde zoo sterk, dat zijn oogen geheel dicht waren, zijn mond was stijf toegeknepen. Hij verdween in het achteronder —.

Zijn moeder keek naar voren, naar die twee, Erlend en zijn oudsten zoon. Toen boog Nikulaus zijn knie zooals een schildknaap, die zijn koning begroet; hij greep de hand van zijn vader en kuste die.

Erlend trok zijn hand terug —. Kristin zag even zijn gezicht, doodsbleek en trillend, toen hij zich van den jongen af keerde en achter het zeil verdween —.

Zij legden voor den nacht aan in een kleinen haven op Möre. Er waren nu veel meer golven — het schip rukte aan de touwen, rees en daalde. Kristin was beneden in het ruim, waar zij met Erlend en de twee kleine kinderen slapen zou. Zij voelde zich onpasselijk, stond niet vast op de planken, die als het ware onder haar beenen op en neer gingen, de lantaarn boven haar hoofd zwaaide heen en weer en het zwakke licht flikkerde — en zij tobde zich af met Munan,

trachtte hem zijn behoeften tusschen de planken door te laten doen. Wanneer hij slaapdronken wakker werd liet hij die in hun bed loopen; en hij raasde en schreeuwde en wilde niet, dat die vreemde vrouw, zijn moeder, hem opnam om hem te helpen en hem buiten het bed te tillen. Toen kwam Erlend beneden.

Zij kon zijn gezicht niet zien toen hij met zachte stem vroeg:

„Heb je Naakkve gezien? — Zijn oogen leken zoo op die van jou, Kristin." Erlend haalde kort en hard adem. „Zoo waren jouw oogen dien morgen buiten de haag bij den tuin van de nonnen — toen je het ergste over mij gehoord had — en mij je vertrouwen schonk —"

Toen was het, dat ze den eersten druppel van wrangheid in haar hart had voelen opwellen. God bescherme dien jongen — moge hij den dag niet beleven, waarop hij tot de overtuiging komt, dat hij zijn vertrouwen gesteld heeft op een hand, die alles door zijn vingers laat loopen, als koud water en droog zand —.

Eenige oogenblikken geleden had ze gemeend, dat ze ergens ver in het Zuiden in de bergen hoefslagen hoorde. Nu waren die er weer, dichter bij: het waren geen losloopende paarden, het was een ruiter, die hard over de steenen aan den voet van de helling reed.

Er kwam een angst over haar, die haar deed verstijven, wie rijdt daar zoo laat. Doode mannen rijden Noordwaarts bij afnemende maan — hoorde ze geen ruiters, die achter den eersten aankwamen —. Toch bleef zij zitten; zij wist zelf niet of het was, omdat ze als verlamd was of omdat ze vanavond zoo hard van gemoed was —.

De ruiter kwam hier naar toe — nu reed hij door de doorwaadbare plaats aan den voet van de weide. Zij zag den punt van een speer boven de wilgeboschjes blinken. Toen kwam ze van den steen af en wilde naar de hut terug loopen — nu sprong de ruiter van zijn paard, bond het vast aan een paal van het hek en wierp zijn mantel als dek over het dier heen. Hij kwam de weide over, het was een groote, breede man — nu herkende ze hem, het was Simon.

Toen hij haar daar in den manneschijn naar zich toe zag

komen scheen hij even verschrikt te worden als zij te voren geweest was:

,,In 's hemels naam, Kristin, ben jij het zelf of — hoe komt het, dat jij in den nacht buiten bent —. Verwachtte je mij?" vroeg hij haastig, als in grooten angst, ,,heb je een waarschuwing over mijn komst gekregen?"

Kristin schudde het hoofd:

,,Ik kon niet slapen. — Wat heb je, zwager —"

,,Andres is zoo ziek, Kristin — wij zijn bang voor zijn leven. Toen dachten we — we weten, dat jij in zooiets een vrouw van veel ervaring bent — je moet bedenken, dat het de zoon van je eigen zuster is. Wil je een goede daad doen en met mij mee naar hem toe gaan? — Je weet wel, dat ik niet zoo tot je zou komen, wanneer ik er niet van overtuigd was, dat het om het leven van den jongen gaat," zei hij smeekend.

Dat zelfde zei hij in de hut tegen Erlend, die overeind in bed zat, slaapdronken en licht verwonderd. Toen trachtte hij zijn zwager te troosten en sprak als een man van ervaring: zulke jonge kinderen kregen gauw hooge koorts en ijlden wanneer ze alleen maar wat kou gevat hadden, misschien was het zoo gevaarlijk niet als het leek. ,,Je begrijpt wel, Erlend, dat ik niet zoo in den nacht naar Kristin toe gekomen zou zijn om haar te halen, wanneer ik niet duidelijk gezien had, dat het kind met den dood ligt te vechten —"

Intusschen had Kristin de gloeiende spaanders aangeblazen en hout op het vuur gelegd; Simon zat in het vuur te staren, dronk gretig de melk, die zij hem bood, maar wilde geen eten hebben. Het liefst wilde hij naar beneden reizen zoodra de anderen gekomen zouden zijn ,,— wanneer jij wilt, Kristin?" Een van zijn knechten volgde hem met een weduwe, die op Formo diende, een flinke vrouw, die hier zoolang het bestuur over kon nemen — Aasbjörg was heel flink, herhaalde hij.

Toen Simon haar in het zadel getild had zeide hij:

,,Het liefst zou ik het voetpad hier naar het Zuiden rijden — wanneer je er niet op tegen hebt?"

Kristin was nog nooit op deze zijde van den berg geweest, maar ze wist, dat er een heel steil pad naar het dal moest voeren over de helling boven Formo. Zij antwoordde toestemmend — maar dan moest de knecht den anderen weg rijden over Jörundgaard en haar kist halen en de zakken met

uien en kruiden. Hij moest Gaute maar wekken, de jongen was het best daarvan op de hoogte.

Aan den kant van een groot moeras konden ze naast elkaar rijden en Kristin liet Simon nog eens van de ziekte van het kind vertellen. De kinderen op Formo hadden omstreeks St. Olav *) een keelziekte gehad, maar daar waren ze gemakkelijk doorheen gekomen. Dit had Andres plotseling overvallen, terwijl hij in uitstekende gezondheid scheen te zijn — midden op den dag, drie dagen geleden. Simon had hem meegenomen, hij mocht op de korenslede zitten en mee naar den akker rijden — maar toen had Andres er over geklaagd, dat hij het zoo koud had en toen Simon naar hem kwam kijken rilde het kind van de koortsaanvallen, zoodat zijn tanden klapperden. Daarna was hij gloeiend geworden en gaan hoesten, hij gaf zoo leelijk bruin op en had zoo'n pijn in zijn borst — maar hij kon niet precies zeggen, waar het 't ergst was, dat arme kleintje —.

Kristin sprak Simon zoo goed ze maar kon moed in en nu moest ze een eind achter hem rijden. Een keer draaide hij zich om en vroeg hij of ze het koud had; hij wilde, dat zij zijn mantel over den hare heen zou doen —.

Toen sprak hij weer over zijn zoon. Hij had wel gezien, dat de jongen niet sterk was. Maar Andres was dezen zomer en herfst veel flinker geworden — dat vond zijn pleegmoeder ook. Ja, de laatste dagen voor hij ziek was geworden was hij wel wat vreemd en onrustig geweest — „bang" zei hij, wanneer de honden tegen hem opsprongen om met hem te spelen. En den dag toen hij koorts kreeg was Simon bij zonsopgang met eenige wilde eenden thuis gekomen. Anders moest de jongen altijd even de vogels hebben, die zijn vader mee naar huis bracht, om er mee te spelen, maar nu had Andres luid geschreeuwd toen zijn vader hem de dieren voorhield. Daarna sloop hij wel naar de eenden toe en pakte ze op, maar toen kreeg hij bloed aan zich en toen was hij buiten zich zelf geraakt van schrik. En nu vanavond, nu hij daar zoo pijnlijk lag te huilen, zonder slaap of rust — had hij iets geroepen over een havik, die hem nazat —.

„Weet je den dag nog, dat de bode in Oslo bij mij kwam?

---

*) 29 Juli.

Dan zullen jouw nakomelingen dus na jou op Formo zitten, zei je —"

„Spreek niet zoo, Simon — alsof je denkt, dat je zonder zoon zult sterven. God en Zijn lieve moeder kunnen wel helpen —. Het is niets voor jou, zwager, om zoo moedeloos te zijn —"

„Halfrid, mijn eerste vrouw, heeft datzelfde tegen mij gezegd, toen zij het leven aan onzen zoon geschonken had. Wist je, Kristin, dat ik een zoon bij haar gehad heb?"

„Ja —. Maar Andres is toch al in zijn derde jaar —. De twee eerste jaren zijn het moeilijkst om de kinderen levend door heen te brengen —." Maar zij had zelf het gevoel, dat haar woorden hier niet veel hielpen. En zij reden maar voort; de paarden stegen een heuvel op en schudden hun koppen, zoodat het tuig rinkelde — en geen geluid klonk door den vriesnacht behalve het geluid van hun eigen paarden en soms het ruischen van water, wanneer ze een beek overstaken, en de maan scheen over alles; de steenen en de grijze rotsen blonken onheilspellend als de dood, terwijl ze zoo onder langs de helling reden.

Eindelijk waren ze zoo ver gekomen, dat ze in het dal neer konden zien. De maneschijn vulde het geheele dal, de rivier en de moerassen en meren verder in het Zuiden schitterden als zilver — de akkers en weiden zagen wit.

„Ja, vannacht vriest het ook in het dal," zei Simon.

Hij steeg van zijn paard en leidde het hare te voet voort toen ze bergafwaarts gingen. Op vele plaatsen was het pad zoo steil, dat Kristin nauwelijks voor zich uit durfde te zien. Simon ondersteunde haar met zijn rug tegen haar knie en zij hield haar eene hand op den rug van het paard. Nu en dan rolde er een steen onder de hoeven van het paard weg, viel met sprongen naar beneden, bleef even liggen en rolde weer verder, maakte andere steenen los en nam die mee —.

Eindelijk waren ze beneden. Ze reden over de gerstakkers ten Noorden van de hoeve tusschen de stijf met rijp bedekte korenschooven door. De populieren boven hen lieten een onheilspellend geknetter en geklapper hooren in den stillen, lichten nacht.

„Is het heusch waar," vroeg Simon, terwijl hij zijn gezicht

met zijn arm afdroogde, „dat je geen waarschuwing had gekregen —?"

Kristin antwoordde, dat het waar was. Toen zeide hij:

„Ik heb wel eens gehoord, dat het voorkomt, dat iemand een waarschuwing ontvangt, wanneer een andere sterk naar hem verlangt —. Ramborg en ik hebben er meerdere malen over gesproken, dat jij, wanneer je thuis geweest was, misschien raad had geweten —"

„Niemand van jullie is mij al deze dagen in de gedachte gekomen," zei Kristin. „Geloof mij, Simon." Maar ze kon niet merken, dat dit hem troostte.

Op het erf sprongen dadelijk een paar knechten naar buiten, die de paarden aannamen. „Ja, het is nog net als toen je wegging, Simon, het is niet erger," zei de eene dadelijk; hij had zijn heer in het gezicht gezien. Simon knikte; hij ging Kristin voor naar het vrouwenvertrek.

Kristin zag wel, dat er hier groot gevaar was. Het kleine jongetje lag alleen in het groote, mooie bed; hij steunde en hijgde en wierp zijn hoofd onophoudelijk op de kussens heen en weer. Zijn gezichtje was gloeiend heet en donkerrood; hij lag met half open schitterende oogen en vocht om adem te halen. Simon ging naast Ramborg staan en hield haar hand in de zijne en alle vrouwen van de hoeve, die in de kamer verzameld waren, verdrongen zich om Kristin terwijl deze met den jongen bezig was.

Maar zij sprak zoo rustig als zij kon en troostte de ouders naar haar beste vermogen. Het was stellig longontsteking. Maar nu was deze nacht haast voorbij zonder dat de ziekte zich ten kwade gekeerd had — en het lag in den aard van deze ziekte, dat zij gewoonlijk den derden of den zesden of den negenden dag voor het hanengekraai een wending nam. Zij verzocht Ramborg alle dienstmeisjes naar bed te sturen behalve twee, zoodat ze altijd uitgeruste meisjes kon hebben om haar te helpen. En toen de knecht van Jörundgaard kwam met haar medicijnen bereidde ze een zweetverwekkenden drank voor den jongen en liet ze hem ader aan zijn voet, zoodat de vochten wat van zijn borst weg konden trekken.

Ramborgs gezicht werd wit toen ze het bloed van haar kind zag. Simon legde zijn arm om haar heen, maar ze schoof

haar man op zij en ging op een stoel zitten aan den voet van het bed; daar zat ze Kristin met groote, donkere oogen aan te staren, terwijl haar zuster met het kind bezig was.

In den loop van den dag, toen het kind wat beter scheen, haalde Kristin Ramborg over om op de bank te gaan liggen. Zij stopte de jonge vrouw met kussens en dekens toe, ging aan haar hoofdeinde zitten en streelde haar zacht over het voorhoofd. Ramborg nam Kristins hand in de hare:

„Je hebt toch niets anders dan goeds met ons voor, zuster?" zei ze zuchtend.

„Zou ik het niet goed met je voor hebben, zuster — wij beiden zusters zijn toch de eenig overgeblevenen hier in het dal van onze verwanten —"

Ramborg snikte het uit met haar lippen stijf samengeperst — eenige zachte, verstikte snikken. Kristin had haar jonge zuster slechts eens zien schreien, toen ze aan het sterfbed van hun vader gestaan hadden. Nu sprongen eenige haastige traantjes te voorschijn en rolden over haar wangen. Zij tilde Kristins hand op en bekeek die. Zij was groot en smal, maar nu roodbruin en ruw —.

„Toch is die mooier dan de mijne," zeide ze. Ramborgs handen waren wit en klein, maar haar vingers waren kort en haar nagels vierkant.

„Jawel," zei ze bijna boos toen Kristin glimlachend het hoofd schudde. „En toch ben jij mooier dan ik ooit geweest ben. En onze vader en moeder hielden meer van jou dan van mij — altijd; jij veroorzaakte hun verdriet en schande, ik was volgzaam en gehoorzaam en zette mijn zinnen op den man met wien ze mij het liefst getrouwd wilden hebben — maar toch hielden ze meer van jou dan van mij —"

„Neen, zuster. Ze hielden stellig evenveel van jou. Wees blij, Ramborg, dat je hun nooit wat anders dan vreugde gegeven hebt — je weet niet hoe zwaar dat andere te dragen is. Maar ze waren jonger in den tijd toen ik jong was; daarom praatten ze misschien meer met mij."

„Ja, ik geloof, dat iedereen jonger was in den tijd toen jij jong was," zei Ramborg, weer met een zucht.

Even later sliep ze. Kristin zat naast haar en keek naar haar. Zij had haar zuster zoo weinig gekend; Ramborg was een kind toen zij trouwde. En zij had het gevoel, dat de ander

in zekeren zin een kind gebleven was. Ze had er als een kind uitgezien zooals ze daar naast haar zieken zoon zat — een bleek, bang kind, dat zijn best deed om zich groot te houden tegenover angst en ongeluk.

Het gebeurde wel eens, dat dieren ophielden te groeien, wanneer ze te vroeg jongen kregen. Ramborg was nog geen volle zestien jaren geweest toen ze haar dochter kreeg en het was alsof ze sindsdien nooit meer goed aan het groeien was geraakt; zij bleef teer en klein zonder weelderigheid en vruchtbaarheid. Zij had later dien eenen jongen gekregen en die gedijde zoo wonderlijk slecht — hij had een mooi, licht, fijn gezichtje, maar hij was zoo deerniswekkend teer en klein — hij was laat gaan loopen en hij praatte nog zoo gebrekkig, dat alleen zij, die iederen dag om hem heen waren, iets van zijn gepraat begrepen. Hij was ook zoo verlegen en onvriendelijk tegenover vreemden, dat Kristin voor nu haar neefje nog haast nooit aangeraakt had. Mochten God en de heilige Olav haar het geluk schenken om dat arme kleintje te redden — o, daar zou ze al haar dagen dankbaar voor zijn. Zoo'n kind als die moeder was zou het wel niet kunnen dragen om hem te verliezen. En ze begreep, dat het ook voor Simon Darre heel moeilijk te dragen zou zijn, wanneer zijn eenige zoon van hem weggenomen zou worden —.

Dat ze innig veel van haar zwager was gaan houden merkte ze het best nu, nu zij begreep, hoe zwaar hij onder die angst en zorg leed. Zij kon de groote liefde van haar vader voor Simon Andreszoon best begrijpen. En toch vroeg zij zich af, of hij geen onrecht tegen Ramborg begaan had toen hij zooveel haast had gemaakt om dat huwelijk tot stand te brengen. Want wanneer zij naar dat kleine zusje keek vond ze toch, dat Simon wel wat heel oud en al te degelijk was om de man van dat jonge kind te zijn.

III.

De dagen verliepen en in den toestand van Andres kwam niet veel verandering, noch ten kwade noch ten goede. Het ergste was, dat hij haast geen slaap kreeg; de jongen lag daar met half open oogen en scheen niemand te herkennen, hoesten en benauwdheid kwelden zijn kleine, magere lijfje en de koorts ging op en neer. Op een avond had Kristin hem een verkoelenden drank gegeven — toen kwam er rust over hem, maar even later zag ze, dat het kind blauwbleek geworden was; zijn huid voelde koud en klam aan. Snel liet ze hem warme melk drinken en legde ze verwarmde steenen onder zijn voetzolen en toen durfde ze hem geen slaapdrank meer te geven — zij begreep, dat hij te jong was om dien te verdragen.

Sira Solmund kwam met de reliquieën uit de kerk naar hem toe; Simon en Ramborg beloofden gebeden, vasten en aalmoezen, wanneer God hen wilde hooren en hun zoon het leven wilde schenken.

Erlend kwam op zekeren dag over; hij wilde niet van zijn paard stijgen en naar binnen gaan, maar Kristin en Simon kwamen buiten op het erf om met hem te praten. Hij keek hen heel bedroefd aan. Die uitdrukking van hem had Kristin echter altijd op een eigenaardige wijze vaag en dof geprikkeld. Het deed hem stellig verdriet, wanneer hij iemand ziek of bedroefd zag, maar het was, alsof hij er vooral verward en verlegen door werd — hij zag er zoo recht hulpeloos uit, wanneer hij met iemand begaan was.

Sindsdien kwamen Naakkve of de tweelingen iederen dag op Formo om naar Andres te vragen.

De zesde nacht bracht geen keer — maar in den loop van den dag scheen de jongen wat beter — hij gloeide niet zoo

erg. Simon en Kristin zaten tegen den middag alleen binnen bij hem.

Zijn vader trok een vergulde penning te voorschijn, die hij aan een ketting onder zijn kleeren om zijn hals had hangen. Hij boog zich over het knaapje heen, liet de penning voor zijn oogen heen en weer slingeren, stopte hem in de hand van het kind en klemde er zijn kleine vingertjes om heen — maar Andres scheen er niets van te merken.

Die penning had hij zelf gekregen toen hij een kind was en hij had hem sindsdien altijd gedragen — zijn vader had hem uit Frankrijk meegebracht. Hij was gewijd in een klooster, dat St. Michaels berg heette, en er stond een beeltenis van St. Michael op met groote vleugels; Andres keek daar zoo graag naar, vertelde Simon ondertusschen zachtjes. Maar het kleintje meende, dat het een haan was; hij noemde het hoofd der engelen een haan —. Ten slotte had hij den jongen eindelijk geleerd om engel te zeggen. Maar toen ze op zekeren dag op het erf stonden zag Andres, dat de haan met een van zijn kippen vocht: „engel nu boos, vader," zeide hij toen.

Kristin keek Simon smeekend aan — het sneed haar door de ziel naar hem te luisteren, hoewel hij zoo rustig en gelijkmatig sprak. En ze was zoo uitgeput van al die wakend doorgebrachte nachten; ze merkte, dat ze nu niet goed kon gaan schreien —.

Simon stak de penning weer onder zijn hemd weg:

„Ach ja. Ik zal iederen herfst op den avond van St. Michael een driejarigen stier aan de kerk geven, zoo lang ik leef, wanneer hij nog wat wil wachten voor hij die ziel haalt. Hij zou wel niet veel meer dan een geplukt kuiken op de weegschaal zijn, Andres, zoo klein als hij is —" maar toen hij trachtte te lachen brak zijn stem.

„Simon, Simon!" smeekte de vrouw.

„Ja, het gaat zooals het moet, Kristin. En God zelf beslist dat; Hij zal het wel het best weten —" de vader zei niets meer en keek op zijn zoon neer.

Den achtsten nacht waakten Simon en een van de dienstmeisjes terwijl Kristin even op een bank sluimerde. Toen zij wakker werd sliep het meisje. Simon zat zooals hij de meeste nachten gezeten had, op de bank aan het hoofdeinde; hij zat

met zijn gezicht naar het kind en het bed gebogen. „Slaapt hij?" fluisterde Kristin terwijl ze naar hem toe ging.

Simon lichtte zijn hoofd op. Hij streek met zijn hand over zijn gezicht; zij zag, dat zijn wangen vochtig waren, maar hij antwoordde stil en rustig:

„Ik geloof niet, Kristin, dat Andres meer slaap zal krijgen voor hij onder gewijde aarde komt —"

Kristin bleef staan — het was alsof ze verstijfde. Langzaam verbleekte haar door de zon verbrande gezicht, ze werd wit tot aan haar lippen toe.

Toen ging ze naar een hoek en haalde haar mantel.

„Je moet zorgen —" zij sprak, alsof haar keel en mond droog waren, „dat jij alleen hier bent, wanneer ik terug kom. Blijf bij hem zitten — en wanneer je mij binnen ziet komen spreek dan geen woord en spreek hier later nooit over, niet tegen mij en niet tegen iemand anders. Zelfs niet tegen je priester —"

Simon stond op en kwam langzaam naar haar toe. Ook hij was bleek geworden.

„Neen — Kristin!" Hij sprak haast onhoorbaar. „Ik — ik durf je — dien gang niet te laten doen —"

Zij sloeg haar mantel om, zocht een linnen doek uit een kist in den hoek, vouwde dien op en verborg hem op haar borst.

„Ik durf het. Je weet het, niemand mag daarna bij ons komen voor ik roep — niemand mag daarna bij ons komen of tot ons spreken voor hij wakker wordt en zelf gesproken heeft —"

„Wat denk je, dat je vader daarvan gedacht zou hebben," fluisterde hij, even zacht als te voren. „Kristin — doe het niet —"

„Ik heb vroeger al eens gedaan, wat mijn vader onrecht vond — toen was het alleen maar om mijn eigen lust te bevredigen —. Andres is ook *zijn* vleesch en bloed — *mijn* eigen vleesch, Simon — de zoon van mijn eenige zuster —"

Simons adem ging zwaar en met stooten; hij stond met neergeslagen oogen.

„Maar wil je niet, dat ik dit laatste middel zal beproeven —" hij bleef in dezelfde houding staan met gebogen hoofd en antwoordde niet.

Toen hernam ze en ze wist zelf niet, dat er een lichte, bijna hoonende glimlach om haar witte lippen kwam:

„Wil je, dat ik niet gaan zal?"

Hij wendde zijn hoofd op zij en zij ging hem voorbij, liep geluidloos de deur uit en sloot die stil achter zich.

Het was buiten pikdonker en er woeien zachte vlagen van Zuidenwind, zoodat alle sterren flikkerden en onrustig blonken. Ze was nog niet verder gekomen dan op den weg tusschen de hagen en ze had het gevoel, alsof ze de eeuwigheid ingegaan was. Een eindelooze tocht achter en voor haar. Alsof ze nooit meer zou komen uit dat, waar ze in getreden was, toen ze in dezen nacht naar buiten trad.

De duisternis zelf was als een macht, waar zij tegen in worstelde. Zij trapte in glibberige modder — de weg was omgewoeld door het mestrijden en het ijs smolt door den Zuidenwind. Bij iederen voetstap moest ze zich losrukken uit den nacht en de scherpe kou, die haar voeten vastgrepen, zich er over heen zogen en den rand van haar kleed zwaar maakten. Nu en dan dwarrelde een vallend blad langs haar heen — alsof een levend wezen haar in de duisternis aanraakte, behoedzaam, vertrouwend op zijn overmacht: „ga toch terug —"

Toen ze op den grooten weg kwam werd het loopen gemakkelijker: hij was met gras begroeid en ze bleef niet met haar voeten in de modder steken. Zij voelde, dat haar gezicht stijf werd als een steen, haar lichaam gespannen en strak — iedere schrede bracht haar onbarmhartig nader tot het boschje, waar ze door heen moest. Het was, alsof er een inwendige verlamming in haar opsteeg — ze durfde met geen mogelijkheid door dat stuk duisternis heen te gaan — maar zij dacht er niet aan om te keeren. Zij voelde haar lichaam niet van angst en intusschen bleef ze voortloopen alsof ze slaapwandelde, stapte met vaste schreden over steenen en wortelen en plassen heen, onbewust oppassend, dat ze niet struikelde en uit haar gelijkmatigen gang raakte en daardoor den angst macht over zich gaf.

Nu suisden de dennen steeds dichter bij in den nacht; zij ging tusschen hen door, even rustig als een slaapwandelaarster. Zij hoorde ieder geluid en durfde nauwelijks te knip-

oogen door de duisternis. Het gedreun van de rivier, de diepe zuchten in de dennenaalden, het kabbelen over de steenen van een beekje, dat ze naderde, waar ze over heen ging en dat ze achter zich liet. Eens rolde er een steen daarboven op de steenhelling, alsof zich daar iets levends bewogen had — het zweet brak over haar geheele lichaam uit, maar ze durfde er haar gang niet om te vertragen of te verhaasten —.

Kristins oogen waren nu in zoo ver aan de duisternis gewend, dat zij toen ze het bosch uit kwam wat meer onderscheiden kon — de rivierband blonk evenals het water in de moerassen. De akkers maakten zich uit de zwarte duisternis los, de klompjes huizen leken daar donkere hoopjes op. Ook de hemel begon zeker wat lichter te worden, hoog boven de plaats, waar ze liep — ze voelde dat, maar ze durfde niet op te kijken naar de hemelhooge, zwarte bergwanden. Maar ze wist, dat het haast de tijd was, dat de maan op moest komen —.

Zij trachtte tegen zichzelf te zeggen: over vier uur is het dag; dan gaan de menschen aan den gang met de dagelijksche bezigheden, op alle hoeven in den omtrek — dan wordt de lucht grijs door den dageraad en dan wordt het licht boven de bergruggen. Dan is de weg niet ver — bij licht is het niet ver van Formo naar de kerk. En dan was ze zelf al lang weer thuis. Maar ze had het gevoel, dat ze dan iemand anders moest zijn dan die ze was, toen ze naar buiten ging —.

Zij wist wel — had het een van haar eigen kinderen gegolden, dan had ze het niet op zich durven te nemen dit uiterste middel te beproeven. Gods hand om te keeren, wanneer Hij die naar een levende ziel uitstrekte. Toen zij bij haar eigen zieke kindertjes gezeten had toen ze nog jong was en haar hart bloedend en teer, had ze, wanneer ze meende van angst en hartzeer te zullen bezwijken, getracht te zeggen: Heer, Gij hebt ze meer lief dan ik — Uw wil geschiede —.

Maar nu vannacht liep zij hier en trotseerde ze haar eigen angst. Dat kind, dat het hare niet was, dat wilde ze redden, waar ze het dan ook voor redden mocht —.

— Want ook jij, Simon Darre, hebt hulp aangenomen, toen het 't liefste gold, wat je op aarde bezat, meer dan een mensch met volle eer aannemen kan —.

Wil je, dat ik niet gaan zal —. En hij was niet genoeg man

geweest om te antwoorden. In het diepst van haar ziel wist ze: wanneer het kind stierf dan zou Simon ook dat wel kunnen dragen. Maar zij had toegeslagen in dat eene oogenblik, toen ze gezien had, dat hij op het punt was ineen te storten — dat had ze gegrepen en daar was ze mee weggeloopen. Dat geheim zou ze met hem samen hebben — dat hij wist, dat ook zij hem eens gezien had toen *hij* niet vast op zijn beenen stond.

Want hij wist al te veel van haar af. Van den man, dien zij had verworpen, had ze hulp aangenomen telkens wanneer het er om ging hem te redden, dien zij gekozen had. De minnaar, dien zij van zich had gestooten, dat was de man tot wien zij zich gewend had telkens wanneer zij iemand noodig had om haar liefde te beschermen. En nooit had ze te vergeefs een beroep op Simon gedaan — telkens weer was hij voor haar gaan staan en had hij haar met zijn goedheid en kracht gedekt.

— Daarom deed zij dezen nachtelijken tocht om iets van den schuldenlast af te werpen, waarvan zij tot nu toe niet duidelijk begrepen had, hoe drukkend zwaar die was.

Simon had haar gedwongen om eindelijk in te zien, dat hij de sterkste was — sterker dan zij zelf en sterker dan de man, dien zij gekozen had om zich aan te geven. Zij had dat eigenlijk al wel begrepen van het oogenblik af, dat zij drieën elkander van aangezicht tot aangezicht ontmoet hadden op die schandelijke plaats in Oslo — hoewel ze het toen niet had willen zien, dat die bolwangige, dikke melkmuil van een jongen sterker was dan —.

Daarom liep ze hier en durfde ze geen goeden, heiligen naam aan te roepen, en ze nam deze zonde op zich om — ze wist niet wat — te verkrijgen — was het wraak — wraak omdat ze gedwongen was geworden hem grootmoediger te zien dan zij beiden —.

Maar nu merk jij het ook, Simon — wanneer het om het leven gaat van een, dien men meer liefheeft dan zijn eigen hart — dan grijpt een arm menschenkind naar alles, alles —

De maan was boven den rotswand verschenen toen ze den kerkheuvel opging. Weer was het, alsof ze over een nieuwe golf van verschrikking heen moest komen — het maanlicht lag als dun spinrag over de geteerde planken; de kerk zelf stond daar als een dreigende, zwarte verschrikking onder den

dunnen sluier. Het was voor het eerst, dat zij het kruis buiten op de weide zag en er niet heen durfde te gaan om het gezegende hout te groeten. Zij kroop over den kerkhofmuur van aarde en steen op de plaats, waar zij wist, dat die het laagst was en het gemakkelijkst om er over heen te komen.

Hier en daar schitterde een grafsteen als water in het lange, bedauwde gras. Kristin stak het kerkhof recht over naar de graven der armen in den uitersten hoek bij de haag aan den Zuidkant.

Zij ging naar de plaats, waar een arme man lag, die niet uit het dal afkomstig was. Hij was in een winter in de bergen doodgevroren; zijn twee moederlooze dochters waren om beurten op de hoeven uitbesteed tot Lavrans Björgulfszoon aangeboden had hen om Christus' wil bij zich te houden en op te voeden. Toen ze volwassen waren en zich tot goede vrouwen ontwikkeld hadden, had haar vader zelf brave, werkzame mannen voor haar gezocht en hun een koe, een kalf en schapen mee ten huwelijk gegeven; Ragnfrid gaf hun een bed met toebehooren en keukengereedschap — nu waren ze goedverzorgde huisvrouwen. De eene was Ramborgs dienstmeisje geweest en Ramborg had haar kind ten doop gehouden —.

Daarom moet je mij een zoode uit je dak afstaan, Bjarne, voor Ramborgs zoon. Zij liet zich op haar knieën neer en trok haar dolk te voorschijn.

Het zweet prikte ijskoud op haar voorhoofd en bovenlip toen zij haar vingers onder de bedauwde graszoode ingroef. Iets uit den grond hield deze vast — alleen maar wortelen — zij sneed ze met haar dolk door.

Als tegengeschenk moet de doode goud of zilver hebben, dat in drie geslachten door den een van den ander geërfd is. Zij trok den kleinen gouden ring met robijnen, die de verlovingsring van haar grootmoeder van vaders zijde geweest was, van haar vinger — het kind is een nakomeling van mijn vader. Zij duwde den ring zoo diep als ze kon in den grond, wikkelde de zoode in den linnen doek en dekte de plek, waar ze haar vandaan gehaald had, met mos en bladen toe.

Toen zij opstond trilden haar beenen zoo onder haar, dat ze even moest blijven staan voor ze zich om kon keeren. Wanneer zij nu onder haar arm door keek kon ze hen zien —.

Zij voelde zoo'n verschrikkelijken aandrang, alsof ze haar

wilden dwingen om het te doen —. Al die dooden, die haar vroeger in leven gekend hadden. Ben jij het, Kristin Lavransdochter — kom jij op zoo'n wijze hier —. Arne Gyrdszoon in het graf buiten den Westelijken ingang. Ja Arne, jij hebt wel reden om verwonderd te zijn — ik was niet zoo in den tijd, toen jij en ik elkander kenden —.

Toen klom ze weer over den muur en ging naar beneden.

De maan scheen nu over het dal. Daarginds op de vlakte lag Jörundgaard — de dauw glinsterde in het gras op alle daken. Zij zag er bijna onverschillig op neer —. Het was alsof zij zelf afgestorven was van dat tehuis en allen daar — alsof de deur voor altijd gesloten was voor haar, die boven op den weg dezen nacht voorbij trok —.

De berg wierp zijn schaduw over bijna den heelen terugweg. Het woei nu harder — de eene windvlaag na de andere joeg haar recht te gemoet —. Verdorde bladeren woeien tegen haar aan en wilden haar terugwijzen naar de plaats, waar ze het laatst vandaan kwam —.

Zij geloofde ook niet, dat ze alleen liep. Het was, alsof er sluipende treden op den weg achter haar aan kwamen. Ben jij het, Arne —. Kijk om, Kristin, kijk onder je arm door, trachtten ze haar te verlokken —.

En toch was het, alsof ze niet echt bang meer was. Alleen maar koud en versuft, ziek van verlangen om zich gewonnen te geven en neer te vallen. Na dezen nacht kon ze stellig hier op aarde nooit meer bang worden —.

Simon zat op zijn gewone plaats aan het hoofdeinde van het bed, voorovergebogen naar het kind, toen zij de deur opende en binnentrad. Heel even keek hij op — Kristin vroeg zich af, of zij er dit oogenblik even afgetobd en vervallen en verouderd uitzag. Toen boog Simon zijn gezicht diep neer en verborg het tegen zijn arm.

Hij wankelde even terwijl hij opstond. Hij keerde zijn gelaat van haar af toen hij haar voorbij ging naar de deur, met gebogen hals en schouders.

Kristin stak twee kaarsen aan en plaatste die op de tafel. De jongen opende zijn oogen een weinig, keek op, vreemd wezenloos, kreunde even en trachtte zijn hoofd van het licht af te wenden. Toen Kristin het kleine lijfje goed legde, zooals

men een lijk aflegt, deed hij geen poging om zijn houding te veranderen — hij scheen te zwak om zich te kunnen bewegen.

Toen legde zij den linnen doek over zijn gezichtje en borst en legde er de graszoode dwars overheen.

Daarop sloeg de ontzetting opnieuw als een golfslag over haar heen.

Zij moest naast het bed gaan zitten. Het raam was vlak boven de korte bank. Zij durfde niet met haar rug daar naar toe te zitten — het was beter, indien iemand daar buiten stond en naar binnen keek hem in de oogen te zien. Zij trok den leunstoel naar het bed en ging zitten met haar gezicht naar de ruit — de nacht drong pikzwart naar binnen, een der kaarsen weerspiegelde zich in het glas —. Kristin staarde strak in die richting; ze klemde haar vingers om de stoelleuning, zoodat haar knokkels wit werden, en haar armen beefden telkens. Zij had geen gevoel in haar beenen, zoo koud en nat waren die — zij klappertandde van afgrijzen en van kou en het zweet liep als ijswater over haar gezicht en rug. Zij bleef onbeweeglijk zitten — wierp slechts af en toe bliksemsnel een blik op den linnen doek, die heel zacht met de ademhaling van het kind op en neer ging.

Eindelijk begon er een grijze schemerig door de ruit te dringen. Er klonk hanengekraai. Toen hoorde ze mannen op het erf — ze gingen naar den stal —.

Ze viel slap tegen den rug van haar stoel aan, beefde als in een krampaanval en trachtte een houding te vinden, zoodat haar beenen niet zoo trilden en trokken door het beven.

Toen kwam er plotseling heftige beweging onder den linnen doek — Andres duwde dien van zijn gezicht af en huilde verdrietig — hij was min of meer bij bewustzijn, want hij bromde boos tegen haar toen ze opsprong en zich over hem heen boog —.

Zij rukte den doek met de zoode naar zich toe, snelde weg, wierp rijs en hout in de haardopening en gooide het toovermiddel in het helder opvlammende, knetterende vuur. Maar toen moest ze even blijven staan en tegen den wand aan leunen — de tranen liepen over Kristins gezicht.

Zij schepte melk uit het pannetje, dat bij het vuur stond, en droeg die naar het kind toe — Andres was alweer

ingeslapen. Het scheen, dat hij nu in gezonden slaap gezonken was —.

Toen dronk ze de melk maar zelf op. Het smaakte zoo goed, dat ze twee-drie scheppen van den warmen dronk in zich gieten moest.

Nog durfde ze niet te spreken— de jongen had geen verstaanbaar woord gezegd. Maar zij zonk aan den voet van het bed op haar knieën en bad in haar hart zonder geluid:

> Convertere, Domine, aliquantulum; et deprecare super servos tuos. Ne ultra memineris iniquitatis nostrae: ecce respice; populus tuus omnes nos —. *)

— Ja, ja, ja, het was iets vreeselijks, wat zij gedaan had —. Maar het was hun eenige zoon. Zij, zij had er zeven! Moest ze niet *alles* probeeren om den eenigen zoon van haar zuster te redden —.

Alles wat ze vannacht gedacht had — dat was slechts de verwarring van den nacht geweest. Zij had het toch niet om een andere reden gedaan dan omdat ze dat kind niet onder haar handen kon zien sterven —.

Simon — hij, die haar nooit in den steek gelaten had. Hij, die trouw en goed tegen ieder menschenkind geweest was, dat wist ze — en het best tegen haar en de haren. En die zoon, dien hij meer liefhad dan de appels van zijn oogen — moest ze niet alles probeeren om het leven van den jongen te redden —. Zelfs door een zonde —.

Ja, het was zondig, maar God, straf er mij voor. Dat kleine, mooie, onschuldige kindje van Simon en Ramborg. God zou er Andres niet voor straffen —.

Zij ging naar het bed toe en boog er zich over heen — en ademde op het kleine, wasbleeke handje. Zij durfde het niet te kussen — hij mocht niet gewekt worden —.

Licht en schuldeloos. — Het was in die nachten van ververschrikking geweest, toen ze alleen op Haugen zaten, dat vrouw Aashild er haar van verteld had — van haar gang naar het kerkhof in Konungahelle: „dat, Kristin, is stellig wel het zwaarste, wat ik ooit op mij genomen heb."

---

*) Keer weder, Heere, tot hoe lange? En het berouwe u over uwe knechten. Ps. 90 : 13. Gedenk niet eeuwiglijk der ongerechtigheid; zie, aanschouw toch, wij allen zijn uw volk. Jes. 64 : 9.

— Maar Björn Gunnarszoon was geen onschuldig kind geweest, toen hij daar lag nadat de neven van Aashild Gautesdochter te dicht met hun zwaarden bij zijn hart gekomen waren. Hij had een van hen gedood voor hij zelf neerviel en de ander werd nooit meer gezond na den dag, toen hij de wapens met heer Björn gekruist had —.

Kristin ging bij het venster staan en keek naar buiten naar de hoeve. De menschen liepen tusschen de gebouwen heen en weer voor den dagelijkschen arbeid. Een paar kleine kalfjes liepen buiten op het erf — ze waren zoo mooi —.

In het duister groeien zoo veel gedachten — zooals die gewassen, fijn als sluiers, die op den bodem van de zee groeien en tooverachtig mooi wiegen en golven — lokkend en schrikaanjagend bezitten ze een eigenaardige, duistere aantrekkingskracht, zoolang ze in hun levende, beweeglijke duisternis vastzitten. Maar er blijft slechts een slijmerige, bruine massa over, wanneer de kinderen ze in de boot trekken. In den nacht groeien zoo vele vreemde gedachten, die zoowel verschrikken als lokken. Het was immers broeder Edvin, die eens gezegd had, dat de verdoemden in de hel zelf geen afstand wilden doen van hun pijn — haat en verdriet waren hun wellust — daarom kon Christus hen niet verlossen. Toen had ze dat vreemde woorden gevonden —. Er ging een ijskoude rilling door haar heen; nu begon ze te begrijpen, wat de monnik bedoeld had —.

Zij boog zich weer over het bed heen — snoof de lucht van het kindje op. Simon en Ramborg zouden hem niet verliezen. Al was het dan misschien waar, dat ze verlangde zich in Simons oogen op te richten — hem te bewijzen, dat ze ook wat anders kon dan van hem aannemen. Zij had behoefte gehad om zich als wedervergelding voor hem in gevaar te brengen —.

Toen knielde ze weer neer en zeide zooveel van de gebeden op als ze maar kon —.

Dien morgen ging Simon naar buiten om winterrogge te zaaien op den nieuw omgeploegden akker aan den Zuidkant van het boschje. Hij had het gevoel dat hij doen moest alsof hij het van zelf sprekend vond, dat de arbeid op de hoeve zijn gewonen gang ging. De dienstmeisjes waren buiten-

gewoon verwonderd geweest toen hij dezen nacht bij hen gekomen was en gezegd had, dat Kristin alleen met den jongen wilde zijn tot zij zelf hen liet roepen. Tegen Ramborg zeide hij hetzelfde toen zij wakker werd — Kristin had verzocht, dat vandaag niemand bij het vrouwenvertrek zou komen.

„Jij ook niet?" vroeg ze snel en Simon antwoordde neen. Toen was hij naar buiten gegaan en had zijn zaadkorf gehaald.

Maar na het middagmaal bleef hij op de hoeve — hij kon het niet van zich verkrijgen ver van de gebouwen af te gaan. En het gezicht van Ramborg beviel hem niet. Even na de middagrust kwam het; hij stond bij de korenschuur; toen zag hij zijn vrouw het erf over gaan. Hij snelde haar achterna — Ramborg wierp zich tegen het vrouwenvertrek aan, beukte er met haar vuisten op en schreeuwde, zoodat het weerklonk, dat Kristin open moest doen.

Simon sloeg zijn armen om haar heen en praatte vriendelijk tegen haar — toen boog ze zich bliksemsnel voorover en beet hem in zijn hand; hij zag, dat ze als een razend dier was:

„Het is *mijn* kind! Wat hebben jullie met mijn zoon gedaan?"

„Je weet toch wel, dat je zuster Andres niets anders dan goeds zal doen" — toen hij haar weer vast hield verzette zij zich schreeuwend.

„Kom nu," zei haar man, terwijl hij zijn stem tot barschheid dwong: „Ramborg — schaam je je niet voor onze huisgenooten. —"

Maar zij bleef schreeuwen:

„Hij is toch van mij, dat weet ik —. Jij was niet bij ons toen ik hem ter wereld bracht, Simon," riep ze, „toen waren wij je zoo dierbaar niet —"

„Je weet zelf, wat ik toen om handen had," antwoordde haar man moe. Hij sleepte haar naar de woonkamer en moest geweld gebruiken.

Daarna durfde hij haar niet te verlaten. Ramborg werd langzamerhand rustig en toen de avond kwam gaf zij toe en liet zij zich door de dienstmeisjes uitkleeden.

Simon bleef op zitten. Zijn dochters sliepen in zijn bed, de dienstmeisjes had hij weggestuurd. Toen hij op een oogenbilk

opstond en door de kamer liep vroeg Ramborg vanuit haar bed — haar stem was klaar wakker — waar hij naar toe ging.

„Ik dacht erover wat bij je te komen liggen," antwoordde hij na een oogenblik. Hij deed zijn bovenkleeding en zijn schoenen uit en kroop tusschen de huiden en de wollen deken in. Toen schoof hij zijn arm onder den hals van zijn vrouw: „Ik begrijp wel, mijn Ramborg, dat deze dag lang en zwaar voor je geweest is —"

„Je hart klopt zoo hevig, Simon," zei ze even later.

„Ja, je weet wel, dat ik ook bang voor den jongen ben. Maar we moeten geduldig wachten tot Kristin ons een boodschap stuurt —."

Hij richtte zich met een ruk in bed op — op zijn ellebogen steunend — en keek verwilderd in Kristins bleeke gezicht — dat was vlak boven het zijne, vochtig van tranen, die in het licht van de kaars glinsterden; haar hand lag op zijn borst. Een oogenblik geloofde hij — dezen keer had hij het niet slechts gedroomd —. Simon wierp zich achterover tegen het hoofdeinde, met een gesmoorden smartkreet verborg hij zijn gezicht in zijn arm. Hij voelde zich ziek, zoo hamerde zijn hart in zijn borst, zoo razend snel en hard —.

„Simon, word wakker!" Kristin schudde hem weer heen en weer. „Andres roept om zijn vader, hoor je — dat was het eerste woord, dat hij sprak —" haar gelaat straalde door een glimlach, terwijl de tranen er onophoudelijk over heen stroomden.

Simon ging overeind zitten en streek zich eenige malen over zijn gezicht. Hij had toch geen wilde woorden gesproken, toen ze hem wekte —. Hij keek op naar Kristin, die daar voor het bed stond met een kaars in haar hand.

Zachtjes, om Ramborg niet te wekken, sloop hij met haar naar buiten. Dat benauwde gevoel van onwelzijn zat nog op zijn borst. Hij was te moede, alsof iets in hem op het punt stond te breken — waarom kon hij toch niet aan die vreeslijke droomen ontkomen. Hij, die wakend streed en streed om al dergelijke gedachten van zich af te houden. En wanneer hij dan lag te slapen, willoos en weerloos, dan droomde hij dat, wat de duivel zelf hem in moest geven — zelfs nu, terwijl

zij bij zijn doodzieken zoon zat te waken, droomde hij als een onmensch —.

Het regende en ook Kristin wist niet precies welke tijd van den nacht het was. De jongen was half wakker geweest, maar hij had niet gesproken. En pas in den loop van den nacht had zij den indruk gehad, dat hij zoo goed en rustig sliep, dat ze het gewaagd had wat te gaan liggen om uit te rusten, met Andres in haar armen, zoodat ze het merken moest, wanneer hij zich bewoog. Zoo was ze in slaap gevallen —.

De jongen zag er heel klein uit zooals hij daar alleen in het bed lag; hij zag verschrikkelijk bleek, maar zijn oogen stonden helder en zijn gezichtje werd door een glimlach verhelderd toen hij zijn vader zag. Simon knielde voor den rand van het bed neer, maar toen hij het kleine lichaampje wilde optillen en tegen zich aan drukken greep Kristin zijn arm beet:

„Neen, neen, Simon, hij is zoo bezweet en het is hier koud —" zij dekte Andres beter toe. „Ga jij liever bij hem liggen — dan zal ik een vrouw hierheen sturen om te waken —. Ik ga nu in de woonkamer bij Ramborg liggen —"

Simon kroop onder het dek. Er was een warm kuiltje, waar zij gelegen had en een zwakke, zoete geur van haar haren op het hoofdkussen. Simon kreunde even heel zacht — toen nam hij zijn zoontje in zijn armen en drukte zijn gezicht tegen het vochtige, zachte kinderhaar. Hij was zoo klein geworden, Andres, haast niets om in de armen te houden, maar hij lag daar tevreden en zei nu en dan een woordje.

Toen begon hij te zoeken en te tasten in de opening van zijn vaders hemd, raakte met zijn kleine, klamme handje Simons borst aan en trok de penning te voorschijn:

„De haan," zei hij vergenoegd, „daar is hij —"

Op den dag, dat Kristin reisvaardig stond om naar huis te rijden, kwam Simon in het vrouwenvertrek naar haar toe en overhandigde hij haar een houten doosje:

„Ik heb gedacht, dat je dit misschien wel wilt hebben —"

Kristin zag aan het houtsnijwerk, dat het 't werk van haar vader was. Binnenin lag, in een stukje handschoenbont gewikkeld, een heel klein gouden gespje, met vijf smaragden bezet. Zij herkende het dadelijk — Lavrans placht dat op den

rand van zijn hemd te dragen, wanneer hij bijzonder mooi gekleed moest zijn.

Zij bedankte Simon, maar toen werd ze vuurrood. Zij bedacht plotseling, dat zij haar vader dit sieraad niet meer had zien gebruiken nadat zij van het klooster in Oslo thuisgekomen was.

„Wanneer heeft vader je dat gegeven —" Zij had op hetzelfde oogenblik spijt van haar vraag.

„Ik heb dat eens als afscheidsgeschenk gekregen toen ik van de hoeve weg zou rijden —"

„Dat lijkt mij een al te groot geschenk," zeide ze zacht met neergeslagen oogen.

Simon lachte zachtjes en antwoordde:

„Jij zult wel veel van dergelijke zaken noodig hebben, Kristin — wanneer de tijd komt, dat je al je zoons met verlovingsgeschenken uit moet zenden —"

Kristin keek hem aan en zeide:

„Je weet, Simon — ik bedoel, dat de dingen, die jij uit zijn nalatenschap gekregen hebt — je weet, dat ik zooveel van je houd alsof je zijn eigen zoon geweest was —"

„Zoo, doe je dat —." Hij legde den rug van zijn hand vluchtig tegen haar wang en streelde haar even, en hij glimlachte, met een eigenaardig lachje, terwijl hij tot haar sprak als tot een kind: „Ja ja, Kristin, dat heb ik wel gemerkt —"

IV.

Wat later in den herfst moest Simon Andreszoon bij zijn broer op Dyfrin zijn. Terwijl hij daar was kreeg hij een aanzoek voor zijn dochter Arngjerd.

De zaak kwam niet in orde en Simon was eenigszins onrustig en angstig gestemd toen hij naar het Noorden terugreed. Misschien had hij toe moeten slaan, dan zou het kind nu goed geborgen zijn geweest en hij zelf zou verlost zijn van allen angst voor haar toekomst. Misschien hadden Gyrd en Helga gelijk — het was krankzinnig van hem, dat hij niet met beide handen toegreep, wanneer hij een dergelijk aanbod voor deze dochter kreeg —. Eiken was een nog grootere hoeve dan Formo en Aasmund was zelf de eigenaar van meer dan het derde deel; hij zou er nooit over gedacht hebben aanzoek voor zijn zoon te doen om een meisje van zulk een geboorte als Arngjerd, van lage afkomst en zonder verwanten van moeders zijde, wanneer het niet was, omdat Simon een stuk van de hoeve in pand had. Ze hadden geld moeten leenen zoowel bij de nonnen in Oslo als op Dyfrin, toen Grunde Aasmundszoon voor de tweede maal boete wegens doodslag had moeten betalen. Grunde werd wild, wanneer hij dronken was — maar overigens was hij een rechtschapen, welmeenende kerel, zei Gyrd, en hij zou zich stellig laten leiden door een zoo verstandige en lieve vrouw als Arngjerd —.

Maar de zaak was, dat Grunde niet veel jonger was dan hij zelf. En Arngjerd was jong. En de lieden van Eiken wilden reeds dit voorjaar bruiloft houden —.

Het leefde als een kwade herinnering in Simon — hij dacht er niet aan, wanneer hij het vermijden kon. Maar nu, sinds Arngjerds huwelijk ter sprake gekomen was, dook het

gedurig in hem op. Hij was geen gelukkig man geweest den eersten morgen toen hij aan Ramborgs zijde ontwaakt was. Hij was wel niet erger verward en uitgelaten geweest, toen hij naar bed ging, dan een bruidegom behoort te zijn — hoewel het hem vreemd en wild gestemd had om Kristin tusschen de vrouwen te zien, die de bruid begeleidden — en Erlend, zijn nieuwe zwager, was onder de mannen, die met hem mee naar boven gingen. En toen hij den volgenden morgen wakker werd en terwijl hij daar lag naar zijn bruid keek, die nog sliep, had hij iets als een pijnlijke schaamte diep in zijn ziel gevoeld — het was, alsof hij slecht met een kind gehandeld had —.

— Hoewel hij wist, dat hij zich die zorg had kunnen besparen.

Zij had gelachen toen zij haar groote oogen opsloeg.

„Nu ben je de mijne, Simon" — zij had met haar handen naar zijn borst getast. „Mijn vader is jouw vader en mijn zuster is jouw zuster" — en hij was klam van angst geworden, want hij vroeg zich af, of ze misschien gemerkt had, dat zijn hart bij deze woorden van haar in zijn borst stilstond.

Overigens was hij met zijn huwelijk wel ingenomen, daar hield hij zich aan vast. Zijn vrouw was rijk, uit een aanzienlijk geslacht, jong en frisch, mooi en lief. Zij had hem een dochter en een zoon geschonken — dat waardeert een man, wanneer hij het doorgemaakt heeft in rijkdom te zitten en geen kinderen te krijgen, die de bezittingen der ouders na hun dood bijeen kunnen houden. Twee kinderen — en hun welvaart was verzekerd — hij was zelfs zoo rijk, dat hij Arngjerd een goed huwelijk bezorgen kon —.

Hij zou nog wel graag een zoon gehad hebben — ja, het zou hem geen verdriet gedaan hebben, wanneer er een of twee kinderen op Formo bij gekomen waren. Maar Ramborg was blij zoolang ze daaraan ontkwam. Dus dat was ook weer voor iets goed. Want hij kon het niet ontkennen, het verhoogde de genoeglijkheid in huis zeer, wanneer Ramborg goed gestemd was. Hij had wel graag gewild, dat ze een wat gelijkmatiger humeur bezat. Hij wist niet altijd, hoe hij het met zijn vrouw had. En er had bij hem thuis ook wel wat meer orde kunnen heerschen. Maar niemand mag verwachten, dat hij alle schalen volgeschonken zal krijgen, zooals het spreek-

woord zegt —. Dat zei Simon voortdurend tegen zich zelf terwijl hij naar huis reed.

Nu zou Ramborg naar Kruke gaan in de week voor St. Klemens *) — het vroolijkte haar altijd op eenigen tijd van huis te gaan —.

Hoewel, God mocht weten hoe het daarginds gaan zou — dezen keer. Het was het achtste kind, dat Sigrid nu verwachtte. En hij was er van geschrokken toen hij nu op den terugweg bij zijn zuster geweest was — zij had er uit gezien, alsof ze niet veel meer aan kon —.

Hij had vier dikke waskaarsen geofferd aan het oude beeld van de Maagd Maria in Eyabu, dat bijzonder wonderkrachtig moest zijn, en hij had geschenken beloofd indien Sigrid hier levend en gezond doorheen kwam. Want hoe het met Geirmund en de kinderen zou moeten gaan, wanneer hun moeder stierf — neen, dat kon hij zich niet indenken —.

Zij hadden het heel goed samen, Sigrid en Geirmund. Nooit had ze een onvriendelijk woord van haar man gehoord, zei ze, nooit had hij iets ongedaan gelaten, wanneer hij dacht, dat het haar genoegen zou doen. Toen hij gemerkt had, dat Sigrid verteerd werd door verlangen naar het kind, dat ze in haar jeugd met Gjavvald Arneszoon had gehad, had hij Simon overgehaald om den jongen te halen, zoodat zijn moeder hem eenigen tijd bij zich zou kunnen hebben. Weliswaar had Sigrid alleen maar verdriet en teleurstelling van het weerzien met dien bedorven rijk opgevoeden jongen gehad. Sindsdien had Sigrid Andresdochter zich aan haar man en de kinderen, die ze bij hem had, vastgeklemd zooals een arme, zieke zondaar zich aan zijn priester en de biecht vastklemt.

Nu scheen ze in zekeren zin heel gelukkig. En Simon begreep het wel — er waren weinig mannen met wie het zoo goed was om samen te leven als Geirmund. Hij had zoo'n mooie stem, dat het, zelfs al sprak hij over niets anders dan het slechte paard, waar ze hem mee bedrogen hadden, net was alsof men naar harpspel luisterde.

Leelijk en vreemd van uiterlijk was Geirmund Hersteinszoon altijd geweest, maar vroeger was hij toch sterk en mooi gebouwd, de beste boogschutter en jager en een der eersten in

---

*) 23 November.

alle lichaamsoefeningen. Maar drie jaar geleden was hij gebrekkig geworden — nadat hij van een jachttocht naar huis was komen kruipen op zijn handen en een knie, terwijl het andere been verbrijzeld achter hem aan sleepte. Nu kon hij niet meer zonder stok door zijn kamer loopen en zonder hulp op een paard stijgen of op zijn steile landerijen rondstrompelen. Het ongeluk achtervolgde hem gestadig; hij was een eenzelvig man en een zonderling, weinig in staat om voor zijn hoeve en welvaart te zorgen; ieder, die er het hart toe had, kon hem in handel en wandel bedriegen. Maar hij was handig, vaardig in de bewerking van hout zoowel als van ijzer en verstandig en goed in zijn woorden. En wanneer deze man de harp op zijn knieën nam moesten de menschen lachen of huilen al naar mate Geirmund zong en speelde. Ja, het leek wel alsof men dien ridder hoorde, waar Geirmund van zong, die het loof van de lindeboomen en de horens van het vee af speelde.

Dan namen de oudste kinderen het refrein op en zongen met hun vader mee — dat was mooier om naar te luisteren dan wanneer alle klokken in het bisschoppelijk Hamar luidden. Op een na het jongste kind, Inga, kon loopen, wanneer ze zich aan de bank vasthield, praten kon ze nog niet, maar zij neuriede en zong den heelen dag door en haar stemmetje was zoo fijn en helder als een zilveren klokje —.

Zij woonden op elkaar gepropt in een klein, zwart, oud haardvertrek, de echtgenooten, kinderen en dienaren. Het bovenvertrek, waarover Geirmund al deze jaren gepraat had, dat hij bouwen wilde, zou hij nu wel nooit tot stand brengen — het was al mooi, dat hij een nieuwe schuur had kunnen laten bouwen in de plaats van die, welke het vorige jaar afgebrand was. Maar de ouders konden er niet toe komen afstand van een der vele kinderen te doen. Simon had telkens, wanneer hij op Kruke was, aangeboden om eenige van hen tot zich te nemen en op te voeden, — Geirmund en Sigrid hadden hem bedankt, maar ze hadden geweigerd —.

En toch was zij van de broers en zusters misschien wel degeen, die het beste lot gekregen had, dacht Simon soms. Ja, Gyrd zei, dat Astrid zeer met haar nieuwen man ingenomen was — ze woonden ver in het Zuiden in Ryfylke en Simon had hen sedert hun bruiloft niet gezien. Maar de zonen van

Torgrim twistten veel met hun stiefvader, vertelde Gyrd —.

Ook Gudmund was heel gelukkig en tevreden —. Maar wanneer dit geluk was, dan kon hij, vond Simon, zonder zonde God er voor danken, dat hun vader niet meer leefde om het te zien —. Zoo gauw na den dood van Andres Darre als de betamelijkheid toeliet had Gudmund zijn bruiloft gevierd met die weduwe, een huwelijk, waar zijn vader niet van had willen hooren. De ridder van Dyfrin dacht: nu hij voor zijn twee oudste zoons jonge, rijke en mooie meisjes uit een aanzienlijk geslacht en van onberispelijken naam uitgezocht had en daar voor Gyrd en Simon niet veel geluk uit voortgevloeid was, nu moest het voor Gudmund wel op louter ellende uitloopen, wanneer zijn vader hem in zijn onverstand zijn wil liet volgen. Tordis Borgsdochter was veel ouder dan Gudmund en tamelijk vermogend en ze had in haar eerste huwelijk geen kinderen gehad. Maar later had ze een dochter gekregen bij een der priesters aan de Mariakerk in Oslo en voorts zeiden de menschen, dat ze ook tegen andere mannen te vriendelijk was geweest — ook tegen Gudmund Darre van het oogenblik af, dat ze hem had leeren kennen. Zij was foeileelijk en slecht gemanierd en grof in den mond voor een vrouw, vond Simon — maar ze was vlug en geestig, verstandig en goedhartig — hij zelf zou Tordis graag mogen lijden, wist hij — indien ze maar niet door huwelijk in hun geslacht gekomen was. Maar Gudmund gedijde, zoodat het naar was om te zien; hij was nu bijna even vet en zwaar als Simon zelf — en dat was Gudmunds aard niet; in zijn jeugd was hij slank en mooi geweest. Hij was zoo log en traag geworden, dat Simon, telkens wanneer hij hem zag, lust voelde om den jongen door elkaar te schudden. Een raar schepsel was Gudmund al zijn levensdagen geweest, dat was waar — en dat de kinderen het verstand van hun moeder maar zijn uiterlijk erfden, was ten minste nog een geluk bij een ongeluk —. Maar Gudmund gedijde —.

Hij hoefde zich dus ter wille van dien broer niet zooveel zorgen te maken als hij deed. En in zekeren zin, was het ook onnoodig, dat hij zoo over Gyrd treurde —. Maar telkens, wanneer hij op zijn ouderlijke hoeve kwam en zag, hoe het daar nu gesteld was, greep het hem zoo aan, dat zijn hart pijn deed, wanneer hij er vandaan ging —.

Zijn welstand nam toe — die zwager van zijn broer, Ulf Sakseszoon, stond nu in hooge gunst en genade bij den koning en hij trok Gyrd Andreszoon mee in den kring der mannen, die de meeste macht en de meeste voorrechten in het land hadden. Maar Simon hield niet van dien man — en hij begreep, dat Gyrd dat ook niet deed. Tegen zijn wil en zonder vreugde ging Gyrd van Dyfrin den weg, dien zijn vrouw en haar broer wilden — om een weinig huiselijken vrede te krijgen.

Helga Saksesdochter was een heks —. Maar zijn twee zoons waren wel de voornaamste oorzaak, dat Gyrd er nu zoo door verdriet verouderd uitzag. Sakse, de oudste, was nu wel zestien jaar oud —. Haast iederen avond moest zijn knecht dien jongen stomdronken in bed helpen. Hij had zijn verstand en gezondheid zeker al door het drinken verwoest — hij zou zich wel dood drinken voor hij den volwassen leeftijd bereikte. En dat zou zoo'n groot verlies niet zijn — Sakse had, zoo jong als hij was, een slechten naam in het dal gekregen om zijn ruwheid en overmoedigheid. Hij was de lieveling van zijn moeder; Gyrd hield het meest van den jongste, Jon; zijn aard was ook veel meer zoo, dat hij zijn geslacht tot eer zou kunnen strekken, wanneer hij maar niet — ja, hij was eenigszins mismaakt, hoog in de schouders en scheef van rug. En dan had hij zooiets als een maagkwaal — hij kon geen anderen kost dan pap en gerstebrood verdragen —.

In het gevoel van saamhoorigheid met zijn geslacht had Simon altijd een heimelijke toevlucht gehad, wanneer zijn eigen leven hem wat — ja, wat zwaar voorkwam, of hoe men dat moest noemen. Het kwam hem voor, dat het hem veel minder raakte, wanneer iets hem tegenliep, wanneer hij dan maar aan den voorspoed en het geluk van zijn broers en zusters kon denken. Was het op Dyfrin nog maar zoo geweest als in den tijd van zijn vader — toen er rust, tevredenheid en welstand op de hoeve heerschten — dan zou dat, meende Simon, er veel toe bijgedragen hebben om zijn heimelijke onrust goed te maken —. Het was, alsof de wortels van zijn eigen leven ergens diep in den grond en in de duisternis met die van zijn broers en zusters samengevlochten waren. Iederen slag, die een van hen trof, het kwaad, dat het

merg van een hunner verteerde, dat voelden ze allen —.

Gyrd en hij zelf hadden dat ten minste zoo — in elk geval vroeger. Nu wist hij zoo zeker niet meer, of Gyrd het nog zoo voelde.

Van zijn oudsten broer — en van Sigrid — had hij het meest gehouden. Hij herinnerde zich, hoe hij in zijn jongensjaren soms naar zijn jongste zuster had zitten kijken tot hem dat zoo blij maakte, dat hij iets doen *moest* om het te toonen. Dan ging hij naar haar toe, plaagde haar, trok aan haar vlechten, kneep in haar armen, want het was, alsof hij zich schaamde om zijn liefde tot haar op een andere wijze te toonen. Die plagerij moest er bij komen, opdat hij zonder verlegenheid haar alles kon geven, wat hij aan lekkernijen verborgen had, het kleine meisje mee kon trekken in zijn spel, wanneer hij een molen in de beek maakte, huizen voor haar bouwde en in het voorjaar wilgenfluitjes voor de meisjes sneed —.

Als een ingebrand merk zat in zijn hart de herinnering aan dien dag, toen hij het geheele ongeluk, dat haar overkomen was, had vernomen. Den heelen winter door had hij op zijn hoeve rondgeloopen en gezien, hoe Sigrid zich dood treurde over haar gestorven verloofde — maar meer had hij niet gemerkt. Toen was het op een Zondag geweest tegen de lente — hij stond op de galerij in Mandvik en ergerde zich over de vrouwen, die maar niet kwamen — buiten op het erf stonden de paarden voor den kerkgang gezadeld en de knechten hadden al lang gewacht. Ten slotte werd hij boos en ging naar het vrouwenvertrek. Sigrid lag nog in bed — verwonderd had hij gevraagd, of ze ziek was. Zijn vrouw zat op den rand van het bed — haar vriendelijke fletse gezicht trilde toen ze op keek: „Zeker, ze is ziek, het arme kind — maar ik geloof, dat ze toch nog meer bang is — voor jou — en voor haar verwanten — hoe jullie dit op zult nemen —".

Zijn zuster had een luiden kreet geuit, zich voorover op Halfrids schoot geworpen en zich aan haar vastgeklemd, terwijl ze haar magere, naakte armen om haar schoonzuster heen had geslagen —. Die kreet sneed Simon door de ziel, zoodat het scheen, alsof zijn hart daar oud door werd en het bloed er uit weg trok. Haar smart en haar schande drongen

zoo in hem door, dat hij zich zelf niet meester was — en toen kwam de angst, die hem het zweet uit de poriën drong —. Zijn vader, wat zou die nu met Sigrid doen —.

Hij was zoo bang geweest, toen hij met moeite met de slee den weg naar huis, naar Raumarike, reed, dat zijn knecht, die met hem mee was en niet veel begreep, er ten slotte gekheid over begon te maken, dat hij zoo dikwijls even van zijn paard af moest. Hij was al lang een volwassen en getrouwd man, maar hij werd zoo bang, wanneer hij aan de ontmoeting met zijn vader dacht, dat hij er buikpijn van kreeg —.

Zijn vader had nauwelijks een woord gezegd —. Maar hij was ineengestort — als een boom, wiens wortels doorgesneden zijn. Nog kon het gebeuren, dat Simon, wanneer hij op het punt was in te slapen, dat voor zich zag en dan op hetzelfde oogenblik klaarwakker werd. Zijn vader, die op zijn stoel heen en weer schudde, met zijn hoofd op zijn borst gebogen, Gyrd naast hem, met zijn hand op de armleuning van den eerezetel, wat bleeker dan gewoonlijk, met neergeslagen oogen —.

„God zij dank, dat ze hier niet was toen het uit kwam —. Het is maar goed dat ze bij jou en Halfrid is —" had Gyrd gezegd, toen ze alleen gebleven waren.

Dat was de eenige maal, dat Simon Gyrd iets had hooren zeggen, dat men opvatten kon alsof hij zijn eigen vrouw niet boven alle andere vrouwen stelde —.

Maar hij had gezien, hoe Gyrd als het ware verwelkt en achteruitgegaan was sinds hij met Helga Saksesdochter was getrouwd.

In den tijd toen hij met haar verloofd was — Gyrd had nooit veel gezegd, maar telkens wanneer hij zijn verloofde gezien had liep Gyrd met zoo'n stralend gezicht rond, dat Simon een wonderlijk gevoel kreeg, wanneer hij naar zijn broer keek. Hij had Helga vroeger wel eens gezien, vertelde Gyrd aan Simon, maar hij had nooit met haar gesproken en hij had nooit kunnen denken, dat haar verwanten zoo'n mooie, rijke bruid aan hem zouden willen geven —.

Gyrd Darres buitengewone schoonheid in zijn jeugd had Simon bijna als een eer voor zich zelf gevoeld. Hij was mooi op een eigenaardige, innemende wijze — het was, alsof iedereen voelen moest, dat in dien mooien, stillen jongen man

goedheid en adel woonden en een moedig, edel hart. Toen trouwde hij met Helga Saksesdochter — en toen scheen het met hem uit te zijn —.

Hij was altijd woordkarig geweest — maar de twee broeders waren steeds samen en Simon verstond het wel om voor hen beiden te praten. Simon was spraakzaam, ging door voor iemand met een goed verstand, was beminnelijk — voor drinkgelagen en scherts, voor jacht en voor allerlei jeugdvermaken, had Simon vrienden bij hoopen, alle even dierbaar en innig. Zijn oudste broer deed met hem mee — zei weinig, maar glimlachte met zijn vriendelijken, ernstigen glimlach en de weinige woorden, die hij sprak, beteekenden veel —.

Nu zweeg Gyrd Andreszoon als een gesloten kist —.

Dien zomer toen Simon thuis gekomen was en tegen zijn vader gezegd had, dat Kristin Lavransdochter en hij het er over eens waren, dat ze beiden wenschten, dat die afspraak over hen te niet gedaan zou worden — toen wist Simon, dat Gyrd het meest van wat daar achter verborgen lag begrepen had. Dat Simon van zijn verloofde hield, dat hij de een of andere reden had om zijn recht op te geven — en dat die reden zoo was, dat Simon in zijn hart als verbrijzeld was van smart en leed. Gyrd had zijn vader stil aangeraden deze zaak met rust te laten. Maar hij had Simon nooit met een woord laten merken, dat hij iets begreep. En Simon dacht, dat indien het mogelijk was, dat hij meer van zijn broer zou houden dan hij al zijn levensdagen gedaan had, dan moest dat nu zijn, om zijn zwijgen —.

Simon *wilde* vroolijk en frisch gestemd zijn terwijl hij naar het Noorden, naar huis reed. Onderweg bedacht hij boodschappen bij zijn vrienden in het dal, bracht hun een bezoek, dronk zich vroolijk — en dan zadelden zijn vrienden hun paarden en brachten hem naar de volgende hoeve, waar weer vrienden van hen woonden. Het was zoo goed en zoo gemakkelijk nu te rijden bij helder vriesweer —.

Het laatste stuk reed hij in het schemerdonker. Zijn bierstemming had hem verlaten. Zijn knechten waren uitgelaten en luidruchtig — maar hun heer scheen geen lach of schertswoord meer over te hebben — hij was zeker moe.

Toen kwam hij thuis. Andres trippelde achter zijn vader aan, waar die stond of ging. Ulhvild draaide om de zadeltasch heen — nieuwsgierig of hij een geschenk voor haar meegebracht had. Arngjerd droeg bier en eten aan, zijn vrouw ging bij hem zitten, terwijl hij at, babbelde en vroeg naar nieuws. Toen de kinderen naar bed waren trok Simon Ramborg op zijn knie, terwijl hij groeten overbracht en over hun verwanten en kennissen vertelde.

Het zou schandelijk en onmannelijk wezen, vond hij, indien hij niet tevreden zou zijn met zijn lot —.

Den volgenden dag — Simon zat in de Saemundskamer — kwam Arngjerd hem eten brengen. Hij bedacht, dat het wel goed was om met haar over het aanzoek te spreken terwijl ze met hun beiden alleen waren en daarom vertelde hij zijn dochter van zijn gesprek met de mannen van Eiken.

Neen, mooi was ze niet, dacht haar vader — hij zag neer op het jonge meisje, zooals ze daar voor hem stond. Kort, met breeden rug en een gedrongen, grof, bleek gezicht; haar grijsblonde haar was vaal; het hing in twee dikke vlechten op haar rug, maar op haar voorhoofd sprong het naar voren en hing het in haar oogen en daardoor had ze de gewoonte het onophoudelijk naar achteren te strijken —.

„Doet u maar zooals u wilt, vader," zei ze rustig toen hij uitgesproken had.

„Ja, ik weet, dat je een goed kind bent, maar wat vind je er zelf van?"

„Neen, ik heb er geen meening over. U moet dat maar beslissen, lieve vader."

„Het staat zoo, Arngjerd — ik zou je graag gunnen nog een paar jaar vrij te blijven — van het krijgen van kinderen en van zorg en verantwoordelijkheid — al die dingen, die het lot der vrouwen zijn, wanneer ze eenmaal getrouwd zijn. Maar ik dacht — misschien verlang je er naar je eigen huis te krijgen en een vrouw te worden, die zelf te beschikken heeft —?"

„Wat mij betreft is daar geen haast bij," zei het kind, zacht glimlachend.

„Je weet wel, wanneer je door je huwelijk op Eiken kwam zou je je rijke verwanten vlak bij hebben — de rug van een broederlooze is naakt" — hij zag even een schittering in

Arngjerds oogen en een heimelijken glimlach: „Ik bedoel Gyrd, je oom," zei hij haastig, eenigszins verlegen.

„Ja, ik begrijp wel, dat u de vrouw van mijn oom, Helga, niet bedoelde —" toen lachten ze beiden.

Simons gemoed werd warm — uit dank aan God en de Maagd Maria en Halfrid, die hem er toe gebracht had deze dochter van hem te erkennen. Wanneer ze zoo samen lachten, hij en Arngjerd, dan had hij geen ander bewijs van zijn vaderschap noodig.

Hij stond op en veegde wat meel, dat zij op haar mouw gekregen had, van haar af: „en Grunde — hoe denk je over dien man?" vroeg hij.

„Ja, hij beviel mij wel, de weinige keeren, dat ik hem gezien heb — en men moet toch niet luisteren naar alles, wat er gezegd wordt —. Maar u moet er over beslissen, vader —"

„Dan moet het blijven zooals ik gezegd heb. Aasmund en Grunde kunnen nog wat wachten en zien, of ze er nog net zoo over denken, wanneer jij wat ouder bent —. Je weet overigens, mijn dochter, dat je zelf over je huwelijk beslissen moogt voor zoover je verstand genoeg hebt om over je eigen bestwil te oordeelen. En je verstand is goed genoeg, Arngjerd —"

Hij legde zijn arm om haar heen. Zij kreeg een kleur toen haar vader haar kuste — en Simon bedacht, dat het nu stellig al jaren geleden was, dat hij dit het laatst gedaan had. Hij behoorde anders niet tot de mannen, die er bang voor zijn om hun vrouw bij daglicht aan te raken of met hun kinderen te stoeien. Maar dat was altijd in scherts — en Arngjerd —. Simon merkte plotseling, dat deze jonge dochter van hem de eenige hier op Formo was met wie hij wel eens ernstig praatte.

Hij ging naar den wand en trok de prop uit het venster. Door het kleine kijkgat keek hij over het dal heen. Er woei een Zuidelijke wind en daar, waar de bergen elkander ontmoetten en het uitzicht belemmerden, stegen groote, grijze wolken op. Wanneer er een zonnestraal door heen brak lichtten alle kleuren zoo helder op. Het zachte weer had de vaalbleeke rijp verdreven — de akkers zagen bruin, het dennenbosch blauwzwart — en heel in de hoogte gleed het licht met goudgelen glans over de bergkoepels heen, daar waar de kale rotsen met mos begroeid waren —.

Simon had een gevoel, alsof er uit dien herfstwind daarbuiten en dien onrustigen glans over het dal een wonderlijke kracht te halen viel. Wanneer er nu tegen Allerheiligen nog goed wat zacht weer kwam zou er in elk geval tot dicht bij Kerstmis genoeg water voor de molen zijn. En hij kon menschen de bergen in sturen om mos te verzamelen. Het was zoo'n droge herfst geweest — de Laag stroomde smal en klein tusschen zijn oevers van geel kiezel en bleeke steenen.

Hier in het Noorden van het dal hadden alleen Jörundgaard en de pastorie een molen in de rivier. Hij had weinig lust te vragen, of hij op hun molen mocht malen — en het heele dal zou daar ook wel met zijn koren heen trekken. Want Sira Eirik nam maalgeld. En de menschen vonden, dat hij dan al te nauwkeurig wist hoeveel koren ze hadden — hij was zoo inhalig in het eischen van de tienden. Maar Lavrans had de menschen altijd voor niets op zijn molen laten malen en Kristin wilde daarom, dat het ook nu op dezelfde wijze zou gaan —.

Wanneer zijn gedachten haar maar even aanraakten begon zijn hart ziekelijk en gespannen te beven —.

Het was de dag voor St. Simon en St. Judas *); dan placht hij altijd ter biecht te gaan. Het was om zichzelf te onderzoeken, om te vasten en te bidden, dat hij vandaag hier in de Saemundskamer zat, terwijl zijn knechten in de schuur dorschten —.

Het was het werk van korten duur om zijn zonden te bedenken — hij had gevloekt, hij had de menschen voor den gek gehouden, wanneer ze naar dingen vroegen, die hen niet aan gingen, hij had op een rendier geschoten lang nadat hij aan de zon gezien had, dat de Zaterdagavondrust ingegaan was en hij had op Zondagmorgen gejaagd terwijl de lieden uit het dal de mis hoorden —.

Dat, wat onlangs gebeurd was toen de jongen ziek lag, dat moest en mocht hij niet noemen. Maar het was de eerste keer in zijn leven, dat hij moedwillig een zonde voor zijn parochiepriester verzwegen had —.

Hij had er veel aan gedacht en er in zijn hart onder geleden. Het moest wel een hoofdzonde zijn — of hij nu zelf

*) 26 October.

tooverij bedreven had of een ander mensch over had gehaald om zooiets te doen —.

Hij kon er ook geen berouw over hebben — wanneer hij er aan dacht, dat zonder dit zijn zoon nu wel onder de aarde zou liggen. Maar hij liep bang en verslagen rond — en spiedde er naar of de jongen daarna ook wat veranderd was. Hij vond niet, dat hij dat zien kon —.

Hij wist, dat dit met allerlei vogels en wilde dieren gebeurde — wanneer menschenhanden hun eieren of vederlooze jongen aangeraakt hadden, dan wilden de ouders niets meer van hen weten, maar keerden ze zich van hun nakomelingen af. Een mensch, die van God het licht van het verstand gekregen had, kon zooiets niet doen — bij hem was het nu juist zoo geworden, dat hij, wanneer hij nu zijn zoon in zijn armen nam, er haast niet toe komen kon om hem weer los te laten, zoo bang was hij voor Andres geworden. Maar te gelijk kon hij begrijpen, waarom de heidensche, redelooze dieren zoo'n afschuw van hun jongen kregen, omdat ze *aangeraakt* waren. Ook hij had het gevoel, alsof zijn kind op de een of andere wijze besmet was geworden —.

Maar berouw had hij niet — hij wenschte niet, dat het niet gebeurd was. Hij wenschte echter, dat het een ander dan Kristin geweest was. — Het was toch al moeilijk genoeg voor hem, dat die menschen in het dal woonden —.

— Arngjerd kwam binnen — om naar een sleutel te vragen. Ramborg geloofde, dat ze dien niet teruggekregen had nadat haar man hem het laatst had gebruikt.

Het huishouden werd op deze hoeve hoe langer hoe onordelijker —. Simon herinnerde zich, dat hij zijn vrouw den sleutel teruggegeven had; het was zelfs geweest voor zij naar het Zuiden gereisd was —. Ja, dan zal ik hem wel vinden, zei Arngjerd.

Zij had zoo'n vriendelijken glimlach — en verstandige oogen — en was toch zoo leelijk niet, dacht haar vader. En zij had mooi haar, wanneer ze dat op Zondagen en bij feesten los liet hangen; het was lichtblond en zwaar.

Erlends onechte dochter was mooi genoeg geweest — daar was niets dan ongeluk uit voortgekomen —.

Maar Erlend had die dochter bij een mooie, voorname vrouw gekregen. Erlend zou zich wel nooit aan zoo iemand

als Arngjerds moeder verslingerd hebben. Hij was zijn krommen weg van genoegen door de wereld gegaan — en schoone en trotsche meisjes hadden op een rij gestaan om hem liefde en avonturen aan te bieden —.

Zijn eigen eenige zonde in dat opzicht — de jongensstreken toen hij aan het koninklijk hof was rekende hij niet mee — die zonde had wel wat voornamer kunnen zijn, wanneer hij nu eenmaal zijn goede en waardige vrouw had moeten krenken —. Hij had ook niet veel naar Jorunn gekeken — hij herinnerde zich niet eens, hoe het eigenlijk had kunnen gebeuren, dat hij dat dienstmeisje te na was gekomen. Hij was dien winter veel uit geweest met vrienden en kennissen en wanneer hij thuis kwam op de hoeve van zijn vrouw, dan zat zij daar om op hem te passen en te zorgen, dat hij in bed kwam zonder ongelukken met het vuur te veroorzaken —.

Dat was geen fraai avontuur geweest.

— En des te minder had hij verdiend, dat het meisje zich zoo lief zou ontwikkelen en hem tot zooveel vreugde zou strekken —. Zulke gedachten mocht hij overigens nu niet koesteren, nu hij aan zijn biecht moest denken —.

Toen Simon in het schemerduister van Romundgaard naar huis terug ging motregende het. Hij stak dwars den akker over. In het laatste bleeke schijnsel van het daglicht blonken de stoppels bleek en vochtig. Ginds bij den muur van het oude badvertrek lag iets kleins en wits, dat op den grond schitterde. Simon ging er naar toe en keek, wat het was. Het waren de stukken van de schaal van Fransch aardewerk, die in het voorjaar gebroken was — de kinderen hadden de tafel gedekt op een plank, die op twee steenen lag. Simon gooide het omver met zijn zwaard —.

Terwijl hij het deed ergerde hij zich over zich zelf. Maar hij kon het dezen avond niet verdragen daaraan herinnerd te worden.

Als boete daarvoor, dat hij een zonde verzweeg, had hij Sira Eirik van zijn droomen verteld. Ja, maar ook, omdat hij behoefte had zijn gemoed in elk geval *daarvan* te verlichten. Hij had op het punt gestaan om weg te gaan — toen was het plotseling over hem gekomen — hij moest daarover spreken. En die oude, half blinde priester was toch zijn

geestelijke vader geweest gedurende meer dan twaalf jaar —.

Toen was hij teruggegaan en weer voor Sira Eirik neergeknield.

De priester had onbeweeglijk gezeten tot Simon uitgesproken had. Toen sprak hij en zijn krachtige stem klonk nu oud en gesluierd vanuit het eeuwige halfdonker: Zonde was dat niet. Ieder lid van de strijdende kerk moest in den kamp met den booze beproefd worden; daarom liet God toe, dat de duivel met allerlei verleidingen tot iemand komt. Zoo lang een man zijn wapens niet neergooit — zoo lang hij het vaandel van zijn koning niet in den steek laat en wakend en welbewust instemt met de visioenen, welke die onreine geest hem wil voorspiegelen — zoolang zijn die zondige aanvechtingen geen zonde —.

„Neen!" Simon schaamde zich toen hij zijn eigen stem hoorde.

Er mee ingestemd had hij *nooit*. Hij werd er door gekweld, gekweld, gekweld. Wanneer hij wakker werd en die zondige droomen gedroomd had, dan had hij het gevoel, dat hem geweld aangedaan was terwijl hij sliep.

Twee vreemde paarden stonden aan het hek vastgebonden toen hij het erf op kwam. Het waren Sot van Erlend Nikulauszoon en Kristins rijpaard. Hij riep den staljongen toe, waarom ze niet binnen stonden? Omdat de bezoekers gezegd hadden, dat het niet noodig was, antwoordde de knecht gemelijk.

Het was een jonge knaap, die bij Simon dienst genomen had toen deze thuis was geweest — vroeger had hij op Dyfrin gediend. Daar moest alles nu eenmaal volgens ridderzede gebeuren, dat had Helga bewerkt. Maar wanneer die domkop van een Sigurd meende, dat, omdat Simon zelf graag vroolijk en schertsend met zijn mannen sprak en een ondeugend antwoord van zijn dienaren best kon verdragen, iemand hier op Formo een onhebbelijken toon tegen zijn heer kon aanslaan, dan zou hij bij den duivel —. Simon was op het punt zijn knecht heftig uit te schelden — toen hield hij zich in; hij kwam immers rechtstreeks van de biecht. Jon Daalk moest dien nieuweling maar eens onderhanden nemen en hem leeren, dat hier aan goede boerenzede even goed vastgehouden werd als op Dyfrin aan hovelingenzede —.

Daarom vroeg hij alleen maar tamelijk vriendelijk of Sigurd dit jaar uit den berg gekomen was en beval hij hem de paarden binnen te zetten. Maar hij ergerde zich —.

Het eerste, wat zijn oogen ontmoetten toen hij de woonkamer binnentrad, was Erlends lachend gezicht — het licht van de kaars op tafel viel juist op hem, zooals hij daar op de bank zat en zich tegen Ulhvild verdedigde, die op haar knieën naast hem lag en trachtte hem te krabben of zooiets — zij tastte met haar handen naar het gezicht van den man en lachte intusschen, zoodat ze er bij hijgde —.

Erlend sprong op en wilde het kind op zij schuiven, maar ze klemde zich aan de mouw van zijn buis vast en bleef aan zijn arm hangen toen hij recht en licht de kamer doorliep om zijn zwager te begroeten. Zij maakte daarbij zoo'n drukte, dat Erlend en Simon haast niet aan het woord konden komen.

Haar vader zei, nogal barsch, dat ze met de dienstmeisjes mee naar de keuken moest gaan — ze waren net klaar met het dekken van de tafel. Toen het meisje tegenstribbelde pakte hij haar hard bij haar arm beet en trok haar van Erlend weg.

„Daar —!" Haar oom nam een stuk hars uit zijn mond en stopte dat in dien van het kind. „Daar heb je hem dan, Ulhvild, bloemenwang! — Die dochter van je, zwager," zei hij lachend terwijl hij het meisje na keek, „wordt stellig zoo volgzaam niet als Arngjerd!"

Simon had het niet kunnen laten zijn vrouw te vertellen, hoe flink Arngjerd die zaak van haar huwelijk opgenomen had. Maar het was zijn bedoeling niet geweest, dat zij het aan de bewoners van Jörundgaard vertellen zou. Het leek ook niet op Ramborg — hij wist, dat ze weinig met Erlend op had. Het beviel hem niet — niet, dat zij over die zaak gesproken had en niet, dat Ramborg zoo onberekenbaar was en niet, dat Ulhvild, klein meisje als ze nog was, zooveel van Erlend scheen te houden — zij zooals bijna alle vrouwen.

Hij ging naar Kristin toe en begroette haar; zij zat in den hoek bij den haard met Andres op schoot. De jongen was zeer op zijn tante gesteld sinds den tijd, dat zij hem verpleegd had terwijl hij na zijn ziekte vroeg in den herfst herstelde.

Simon begreep, dat ze met de een of andere boodschap kwamen aangezien Erlend er bij was. Hij deed de drempels van Formo niet slijten. Simon kon niet ontkennen, dat Erlend

zich in den moeilijken toestand heel goed hield — nu het tusschen de zwagers eenmaal zoo stond. Erlend ontweek den andere zooveel hij kon, maar zij ontmoetten elkaar zoo dikwijls als noodig was, opdat er in de gemeente geen praatjes zouden loopen over een slechte verstandhouding tusschen de verwanten, en dan ontmoetten ze elkaar als de beste vrienden; Erlend was stil en wat teruggetrokken, wanneer ze bij elkaar waren, maar hij gedroeg zich toch vrij en ongedwongen.

Toen het eten van tafel genomen was en het bier te voorschijn was gehaald kwam Erlend met zijn boodschap voor den dag:

„Ik denk, dat je verbaasd zult zijn over mijn tijding, Simon — we zijn hier om jou en Ramborg bij ons ter bruiloft te noodigen —"

„Ik denk, dat je nu toch schertst? Ik weet er niets van, dat je op je hoeve menschen hebt van den leeftijd om te trouwen?"

„Dat hangt er van af, hoe je het opvat zwager. Het is Ulf Haldorszoon —"

Simon sloeg zich op zijn dijen:

„Nu verwacht ik, dat mijn ploegossen met Kerstmis zullen kalven!"

„Je moogt Ulf toch geen ploegos noemen," zei Erlend lachend. „Het is juist het ongeluk, dat die man altijd te losbandig geweest is —"

Simon floot. Erlend lachte weer en zei:

„Ja, geloof maar, dat ik mijn eigen ooren niet vertrouwde toen vandaag de Herbrandszonen van Medalby op mijn hoeve kwamen en eischten, dat Ulf hun zuster zou trouwen."

„Herbrand Rembas —? Maar dat zijn nog jonge knapen — hun zuster kan toch zoo oud niet zijn, dat Ulf —?"

„Zij is twintig jaar. En Ulf nadert de vijftig. Ja." Erlend was ernstig geworden. „Je begrijpt wel, Simon — dat ze dit als een matig huwelijk voor Jardtrud beschouwen moeten; maar het is het beste van twee kwaden, dat ze met hem trouwt. Al is Ulf een ridderzoon en een welvarend man, die zijn brood niet op de hoeve van een ander hoeft te verdienen. Maar hij is met ons mee hierheen gegaan, omdat hij liever met ons, zijn verwanten, samen wilde leven dan op zijn eigen hoeve in Skaun zitten — na wat gebeurd is —"

Erlend zweeg even. Zijn gezicht had een zachte, mooie uitdrukking gekregen. Toen hernam hij:

,,Nu zijn wij, Kristin en ik, van plan dat huwelijk van hem zoo te vieren alsof hij een broer van ons geweest was. Het plan is, dat Ulf en ik de volgende week naar het Zuiden, naar Musudal, rijden en op Medalheim aanzoek doen. Voor den vorm, dat begrijp je. Maar nu kom ik met een verzoek tot je, zwager —. Ik weet, Simon, dat ik je veel te danken heb. Nu is Ulf hier in deze gemeenten weinig gezien. En jij staat zoo hoog in eere, dat weinig menschen je gelijken zijn — en ik zelf —" hij trok zijn schouders op en lachte even. ,,Wil jij ons den grooten dienst bewijzen, dat je met ons mee rijdt en het woord voor Ulf doet? — hij en ik zijn samen geweest van den tijd af, dat we jongens waren," zei Erlend smeekend.

,,Dat wil ik, zwager!" Simon had een kleur gekregen. Hij kreeg een wonderlijk verlegen, zwak gevoel bij Erlends openhartige woorden. ,,Alles wat ik doen kan om Ulf Haldorszoon eer te bewijzen, dat doe ik graag."

Kristin had al dien tijd in den hoek gezeten met Andres — de jongen wilde met alle geweld, dat zijn tante hem uit zou kleeden. Nu kwam ze naar voren in het licht — de jongen zat half naakt op haar arm en hield zijn armpjes om haar hals.

,,Dat is mooi van je, Simon," zei ze zacht, terwijl ze hem haar hand toestak. ,,Daar danken we je allen voor —"

Simon hield haar hand een oogenblik los in de zijne:

,,Ach neen, Kristin —. Ik heb hem, Ulf, toch altijd graag mogen lijden — je weet wel, dat ik dit graag doe —" hij strekte zijn armen naar zijn zoon uit, maar Andres gaf zich zoo gauw niet over; hij schopte naar zijn vader met zijn naakte voetjes en klemde zich lachend aan Kristin vast.

Simon luisterde naar die twee, terwijl hij met Erlend over Ulfs geldzaken zat te praten — de jongen schaterde aan een stuk door — zij kende zooveel liedjes en kinderverhaaltjes, en dan lachte zij mee, met een vriendelijk, zacht kirrend geluid, dat diep uit haar keel kwam. Eens toen hij dien kant uit keek, had zij een soort wenteltrap van haar vingers gemaakt en Andres' vingers waren menschen, die er overheen liepen. Eindelijk kreeg ze hem in de wieg en ging ze bij Ramborg zitten. De zusters fluisterden wat met elkaar.

Het was waar, dacht hij, toen hij 's avonds naar bed was gegaan — hij had Ulf Haldorszoon altijd graag mogen lijden. En sinds dien winter in Oslo, toen ze samen gestreden hadden om Kristin te helpen, had hij zich aan dien man door een soort vriendschapsband verbonden gevoeld. Hij dacht nooit anders over Ulf dan als zijn gelijke, den zoon van een aanzienlijk man — en de rechtlooze plaats, die hij in het geslacht van zijn vader innam, omdat hij in overspel verwekt was, maakte alleen maar, dat Simon nog behoedzamer in zijn omgang met Ulf was — ergens in het diepst van zijn eigen hart woonde altijd een bede voor Arngjerds welzijn. Maar overigens was dit nu geen mooie zaak om in gemengd te worden — die half oude kerel en zoo'n jong kind. — Nu, of Jardtrud Herbrandsdochter om hem heen gefladderd had toen ze dezen zomer op het Thing was, dat ging hem niet aan — hij had met deze menschen niets te maken en Ulf was nauw aan zijn zwager verwant.

Ramborg had zonder dat het haar gevraagd was aangeboden Kristin te helpen en de leiding van de bruiloftstafel op zich te nemen. Dat vond hij mooi van haar. Wanneer het er op aan kwam liet Ramborg toch altijd zien van wat voor menschen zij stamde. Ja zeker, Ramborg was lief —.

V.

Den dag na St. Katarina *) vierde Erlend Nikulauszoon de bruiloft van zijn neef met veel pracht en praal. Er waren veel voorname lieden bijeen gekomen — daar had Simon Darre voor gezorgd; hij en zijn vrouw hadden heel veel vrienden in de omliggende gemeenten. De beide priesters van de Olavskerk waren aanwezig en Sira Eirik zegende huis en bed — dat werd als een eer beschouwd, want Sira Eirik zong nu de mis nog slechts op de groote feestdagen en verleende nog slechts aan enkele weinige menschen, die vele jaren zijn biechtkinderen geweest waren, priesterdiensten. Simon Darre las de oorkonde voor over Ulfs huwelijksgaven aan de bruid, Erlend sprak zijn neef aan tafel heel mooi toe, Ramborg Lavransdochter verzorgde te zamen met haar zuster het feestmaal en ging ook mee om de bruid in het bruidsvertrek te ontkleeden.

Toch was het geen recht vroolijke bruiloft. De bruid stamde uit een oud, gezien geslacht hier in het dal; haar verwanten en landslieden konden onmogelik vinden, dat ze een goed huwelijk gedaan had nu ze zich tevreden moest stellen met een vreemdeling en nog wel iemand, die op de hoeve van een ander diende al was het dan die van een neef. Noch Ulfs geboorte als zoon van een ridder en een rijk man met zijn dienstmeisje, noch zijn verwantschap met Erlend Nikulauszoon, schenen de Herbrandszonen als een groote eer te beschouwen —.

De bruid zelf was ook niet zeer ingenomen met wat zij zich berókkend had. Kristins stem klonk verschrikt terwijl ze er met Simon over sprak, toen deze eenige weken na de bruiloft met een boodschap op Jörundgaard kwam. Jardtrud

*) 25 November.

viel haar man lastig met het verzoek om op zijn bezittingen in Skaun te gaan wonen — schreiend had ze gezegd, zoodat Kristin het hoorde, dat zij 't het ergste vond, wanneer haar kind de zoon van een knecht genoemd zou worden. Ulf had daar niet op geantwoord. De pas getrouwden woonden in het huis, dat rentmeesterswoning genoemd werd, omdat Jon Einarszoon daar gewoond had voor Lavrans heel Laugarbru gekocht had en hem daarheen had doen verhuizen. Maar die naam beviel Jardtrud niet. En ze was boos omdat haar koeien bij Kristin in de stal moesten staan — ze was zeker bang, dat iemand gelooven zou, dat zij Kristins dienstmeid was. Dat was nu wel begrijpelijk, vond Kristin — ze zou een koestal bij Ulfs huis laten bouwen, indien deze niet met zijn vrouw naar Skaun trok. En dat zou misschien wel het beste zijn — hij was zoo jong niet meer, dat het hem niet moeilijk zou vallen om zijn leefwijze te veranderen; misschien zou het gemakkelijker voor hem gaan in een nieuwe omgeving —.

Simon dacht, dat ze daar misschien wel gelijk in had. En Ulf was hier in de gemeenten niet gezien. Hij liet zich hoonend uit over alles hier in het dal. Hij was een flink en werkzaam landbouwer, maar hij stond vreemd tegenover vele dingen aan deze zijde van het land — hij zette in het najaar meer vee op stal dan hij voederen kon — en wanneer de dieren dan neervielen of wanneer hij toch tegen het voorjaar een deel van het uitgemergelde vee moest slachten, dan werd hij boos en gaf hij de schuld aan het feit, dat hij niet gewend was aan zoo'n dagloonersbedrijf als hier in het dal, waar de menschen al van St. Paulus *) af geschaafde bast als voer moesten geven.

Een ander voorbeeld was dit: in Trondheim was het langzamerhand de gewoonte tusschen den landheer en de pachters geworden, dat de landheer de pacht opeischte in die waren, waar hij het meest behoefte aan had, hooi, huiden, meel, boter of wol, zelfs wanneer bij het vaststellen van de pacht een bepaalde waar of geld afgesproken was. En het waren ook de landheer of zijn zaakgelastigden, die de waarden van de eene waar in de andere omrekenden, heel eigenmachtig. Maar toen Ulf met die eischen tot Kristins pachters hier in het dal

*) 18 November.

kwam noemden de menschen dat onrecht en grove wetsovertreding — wat het ook was — en de pachters beklaagden zich bij de vrouw des huizes. Zij wees Ulf terecht zoodra ze van deze zaak hoorde, maar Simon wist, dat men niet alleen Ulf, maar ook Kristin Lavransdochter de schuld gaf. Hij had overal, waar het ter sprake kwam, getracht uit te leggen, dat de vrouw des huizes niets van Ulfs eischen had geweten en dat deze veroorzaakt waren door de zeden en gewoonten van de streek, waar de man vandaan kwam. Maar Simon vreesde, dat het niet veel geholpen had — hoewel niemand hem regelrecht in zijn gezicht tegensprak.

Hij wist dus eigenlijk niet of hij moest wenschen, dat Ulf bij haar bleef of dat hij weg ging. Hoe zij zich redden zou zonder dien flinken, trouwen helper, dat wist hij niet. Erlend was volkomen ongeschikt om de hoeve te besturen en hun zoons waren al te jong. Maar Ulf had de menschen uit het dal al genoeg tegen haar in het harnas gejaagd — en nu kwam daar bij, dat hij een jong meisje uit een welvarend en in de gemeente gezien geslacht had verleid. Maar God wist, dat Kristin zich zooals het nu was al genoeg aftobde —.

Verder namen de bewoners van Jörundgaard ook een moeilijke plaats in. Erlend was zeker niet meer gezien dan Ulf. Was Erlends eerste dienaar en neef trotsch en aanmatigend, de landheer gaf op zijn vriendelijke, eenigszins slappe wijze nog meer aanstoot. Erlend Nikulauszoon dacht er stellig niet aan, dat hij de menschen tegen zich in het harnas joeg — hij scheen niets anders te denken dan dat hij, rijk of arm, dezelfde was, die hij altijd geweest was en het kwam niet bij hem op, dat iemand hem *daarom* hoogmoedig zou kunnen noemen. Hij had een plan beraamd om een opstand tegen zijn koning in het leven te roepen, terwijl hij een neef, leenman en gezworene van koning Magnus was, hij had zelf door zijn dwaze lichtzinnigheid de mislukking van die plannen bewerkt — maar hij dacht er zeker nooit aan, dat hij om deze dingen in de oogen van eenig mensch met den naam van verrader gebrandmerkt kon zijn. Simon kon over het algemeen niet merken, dat Erlend veel nadacht —.

Het was niet gemakkelijk uit hem wijs te worden: wanneer men met hem zat te praten was hij verre van dom, vond Simon, maar het was, alsof hij er nooit toe kon komen de ver-

standige en juiste dingen, die hij zei, zelf in toepassing te brengen. Het was volslagen onmogelijk te bedenken, dat die man al bijna oud was — dat hij al lang geleden groote kleinkinderen had kunnen hebben. Wanneer men nauwkeuriger naar hem keek dan was zijn gezicht gerimpeld en zijn haar met grijs doorspikkeld — en toch leken hij en Nikulaus samen meer op twee broers dan op vader en zoon. Hij was nog even slank en dun als toen Simon hem den eersten keer gezien had en zijn stem nog even jong en klankvol. Hij liep nog even vrij en zelfverzekerd tusschen de menschen rond, met die eenigszins onverschillige vriendelijkheid in zijn wezen —. Hij was onder vreemden altijd wat stil en teruggetrokken geweest — hij had zich meer laten zoeken dan dat hij zelf het gezelschap van anderen gezocht had, zoowel in voorspoed als in tegenspoed. Maar dat niemand nu zijn gezelschap zocht scheen Erlend niet te merken. En de heele kring van heeren en aanzienlijke boeren in het gansche dal, door huwelijk en omgang aan elkander verbonden als ze waren, ergerde zich over dien hoveling uit Trondheim met zijn neus in de lucht, die door het ongeluk in hun midden neergeworpen was en die zich toch te voornaam en deftig rekende om omgang met hen te zoeken.

Maar wat toch het meest kwaad bloed tegen Erlend Nikulauszoon gezet had was, dat hij de mannen van Sundbu met zich mee in het ongeluk gesleept had. Guttorm en Borgar Trondszoon waren uit Noorwegen verbannen en hun aandeelen in de groote goederen der Gjeslings en ook de helft van hun vaderlijk erfdeel was aan den kroon gekomen. Ivar van Sundbu had zijn verzoening met koning Magnus moeten koopen. Toen nu koning Magnus de verbeurd verklaarde goederen aan ridder Sigurd Erlendszoon Eldjarn gegeven had — niet voor niets, zeide men — verkochten Ivar en Haavard, de jongste der Trondszonen, die van de plannen tot verraad van zijn broeders niet geweten had, hun aandeelen in de goederen te Vaage aan heer Sigurd, die een neef van hen en van de dochters van Lavrans was: zijn moeder, Gudrun Ivarsdochter, was een zuster van Trond Gjesling en van Ragnfrid op Jörundgaard. Ivar Gjesling verhuisde naar Ringheim op Toten, een hoeve, die hij door zijn vrouw gekregen had; zijn kinderen zouden zich wel thuis gaan gevoelen daar, waar het geslacht van hun moeder thuis hoorde en haar

ouderlijk huis stond. Haavard bezat nog vele goederen, maar die lagen voor het grootste deel in Valdres en nu had hij door zijn huwelijk groote bezittingen in de streek van Borge gekregen. Maar dat vonden de bewoners van Vaage en van het Noorden van het dal het grootste ongeluk, dat dit oeroude geslacht van leenmannen van Sundbu gescheiden was, waar ze gezeten hadden en invloed in het dal hadden gehad zoo ver terug in den tijd als de overlevering reikte.

— Gedurende korten tijd was Sundbu in handen geweest van koning Haakon Haakonszoons trouwen leenman, Erlend Eldjarn van Godaland te Agder — de Gjeslings waren nooit warme vrienden van koning Sverre en zijn nakomelingen geweest en ze waren met hertog Skule meegegaan toen die een opstand tegen koning Haakon verwekt had. Maar Ivar de jonge had Sundbu door ruil van Erlend Eldjarn teruggekregen en hem zijn oudste dochter Gudrun ten huwelijk gegeven. Ivars zoon, Trond, had zijn geslacht op geenerlei wijze tot eer gestrekt, maar zijn vier zoons waren vriendelijke, flinke mannen en de menschen namen het zwaar op, dat zij hun vaderlijke hoeve verloren hadden.

En voor Ivar uit het dal wegtrok gebeurde er een ongeluk, dat maakte, dat men nog meer over het droevig lot der Gjeslings treurde en hen nog meer beklaagde. Guttorm was ongetrouwd, maar Borgars jonge vrouw bleef op Sundbu achter. Dagny Bjarnesdochter was altijd wat zwak van geest geweest en had altijd openlijk getoond, dat ze haar man waanzinnig liefhad — Borgar Trondszoon was mooi, maar wel wat los van zeden. Den winter nadat hij uit het land geweken was verdronk Dagny in een gat op het Vaage meer. Een ongeluk noemde men het, maar de menschen begrepen wel, dat verdriet en verlangen Dagny van het weinige verstand, dat ze had, beroofd hadden, en allen hadden innig medelijden met die kinderlijke, vriendelijke en mooie jonge vrouw, die zoo'n droevigen dood gevonden had. De wrok tegen Erlend Nikulauszoon, die al deze ongelukken over de beste lieden uit het dal gebracht had, nam daardoor toe. Nu werd ook weer opgehaald hoe hij gehandeld had, toen hij met de dochter van Lavrans Lagmandszoon trouwen zou — ja, zij behoorde immers van moeders zijde ook tot het geslacht der Gjeslings —.

De nieuwe heer van Sundbu was weinig geliefd hoewel niemand eigenlijk iets op Sigurd zelf aan te merken had. Maar hij stamde uit een ander deel van Noorwegen en zijn vader was in onmin geraakt met iedereen aan dezen kant van het land, die iets met Erlend Eldjarn te maken had gehad. Kristin en Ramborg hadden dezen neef van hen nooit ontmoet. Simon kende heer Sigurd uit Raumarike — hij was gauw verwant aan de zoons van Haftor en die waren dichtbije verwanten van Gyrd Darres vrouw. Maar bij den ingewikkelden toestand van het oogenblik vermeed Simon het zoo veel mogelijk heer Sigurd te ontmoeten. Hij had nu geen lust om naar Sundbu te gaan; de zoons van Trond waren groote vrienden van hem geweest, Ramborg en de vrouwen van Ivar en Borgar plachten elkander ieder jaar te bezoeken. Heer Sigurd Erlendszoon was ook veel ouder dan Simon Andreszoon — een man van bijna zestig jaar.

Simon Darre vond daarom, dat alles zoo ingewikkeld geworden was doordat Erlend en Kristin nu op Jörundgaard woonden, dat al kon op zichzelf het huwelijk van hun eersten helper geen groote gebeurtenis genoemd worden, dit toch genoeg was om hun plaats nog moeilijker te maken. Anders placht hij er zijn jonge vrouw nooit lastig mee te vallen, wanneer hij moeilijkheden of tegenspoed had. Maar nu kon hij zich niet weerhouden over deze zaken wat tegen Ramborg te spreken. Het verbaasde en verheugde hem, toen hij merkte, hoe verstandig zij er over sprak en hoe flink ze haar best deed om alles te doen wat zij kon om te helpen.

Zij was veel vaker dan vroeger bij haar zuster op Jörundgaard en zij liet haar onvriendelijke houding tegen Erlend geheel varen; op Kerstdag, toen ze elkaar na de morgenmis op den kerkheuvel ontmoetten, kuste Ramborg niet alleen Kristin, maar ook haar zwager. En zij had vroeger altijd zoo scherp den spot gedreven met die buitenlandsche gewoonten van hem — dat hij zijn schoonmoeder ter begroeting placht te kussen en dergelijke.

De gedachte schoot door Simon heen, toen hij zag, hoe Ramborg haar handen om Erlends hals legde — dat hij datzelfde bij de zuster van zijn vrouw kon doen. Maar hij voelde, dat hij dat toch niet doen kon. Hij had immers nooit de

gewoonte overgenomen om de vrouwen van zijn verwanten te kussen — hij was zoo door zijn moeder en zusters uitgelachen, toen hij dat had trachten te doen bij zijn thuiskomst in den tijd, toen hij schildknaap bij de lijfwacht was.

Bij het Kerstmaal op Formo zette Ramborg de jonge vrouw van Ulf Haldorszoon op een hooge, eervolle plaats en bewees zij hem zoowel als haar de eer, die jonggetrouwden toekomt. En zij ging naar Jörundgaard om Jardtrud te helpen toen zij haar kind kreeg.

Dat gebeurde een maand na Kerstmis — twee maanden voor den tijd, en de jongen werd dood geboren. Nu gedroeg Jardtrud zich heel onbehoorlijk — had ze kunnen denken, dat het zoo zou gaan, dan zou ze niet met Ulf getrouwd zijn, zei ze. Maar nu was het gebeurd en het kon niet verholpen worden.

Wat Ulf Haldorszoon over dat alles dacht wist niemand — hij zeide niets.

In de week voor het midden der vasten reden Erlend Nikulauszoon en Simon Andreszoon te zamen naar het Zuiden, naar Kvan. Eenige jaren voor zijn dood had Lavrans samen met eenige andere boeren een kleine hoeve daar in het dal gekocht; nu wilden de vroegere bewoners deze weer terugkoopen, maar er was eenige onzekerheid over, hoe indertijd dat recht geregeld was en of de verwanten der verkoopers hun rechten op wettige wijze vastgesteld hadden. Toen de erfenis van Lavrans verdeeld was had men er dit bezit en nog eenige andere kleine bezittingen, die aanleiding tot een rechtszaak zouden kunnen geven, buiten gelaten en de zusters deelden de inkomsten daarvan met elkander. Daarom traden nu Lavrans' beide schoonzoons voor hun vrouwen op.

Er waren nogal veel menschen bij elkaar gekomen en daar de vrouw en de kinderen van den pachter ziek in de woonkamer lagen moesten de mannen er zich tevreden mee stellen hun bijeenkomst in een oude schuur te houden, die op de hoeve stond. Die was zeer vervallen en niet dicht en daarom hielden de menschen hun pelzen aan. Ieder had zijn wapens vlak bij de hand liggen en zijn zwaard aan zijn gordel — niemand had lust zich hier langer op te houden dan noodig was. Maar ze moesten toch wat eten voor ze weggingen en tegen den

middag daarom, toen de beraadslagingen ten einde gebracht waren, haalden de mannen hun knapzakken te voorschijn en aten ze met hun zakken naast zich op de bank of voor zich op den grond — er stond geen tafel in de schuur.

Voor den parochiepriester in Kvam trad diens zoon, Holmgeir Moiseszoon op. Dat was een brutale, onbetrouwbare jonge man van wien slechts weinig menschen hielden. Maar zijn vader was een zeer geliefd man en zijn moeder had tot een aanzienlijk geslacht behoord; Holmgeir was bovendien een groote, sterke kerel, driftig en opvliegend; daarom liet niemand zich graag met den priesterzoon in — velen vonden hem vlug en geestig in zijn spreken.

Simon kende hem slechts weinig en had niet met zijn uiterlijk op — hij had een lang, smal, bleek, gerimpeld gezicht met een korte bovenlip, zoodat zijn groote, gele voortanden glinsterden als die van een rat. Maar Sira Moises was een goed vriend van Lavrans geweest en zijn zoon was, voor zijn vader hem in zijn geslacht opgenomen had, eenigen tijd op Jörundgaard opgevoed, half als knecht half als pleegzoon. Daarom placht Simon Holmgeir Moiseszoon altijd vriendelijk te gemoet te treden.

Nu had hij een houtblok bij het vuur geschoven; hij ging daarop zitten, stak stukken vleesch uit zijn knapzak — gebraden lijsters en spek — op zijn dolk en warmde die bij het vuur. Hij was ziek geweest en had veertien dagen dispensatie gekregen, vertelde hij aan de anderen, die op brood en hard bevroren visch zaten te kauwen, terwijl de lekkere lucht van Holmgeirs eten hun in de neus drong.

Simon was ontstemd — niet bepaald boos, maar onbehaaglijk te moede. Die heele eigendomsvraag was moeilijk uit te vinden en de brieven, die zijn schoonvader nagelaten had, waren heel onduidelijk geschreven, maar toen hij van huis reed had hij toch geloofd, dat hij het nu goed begrepen had, door ze met andere brieven te vergelijken. Maar toen hij hier op de vergadering gehoord had, wat de getuigen zeiden en de brieven had gezien, die anderen overlegden, merkte hij, dat zijn kijk op de zaak niet volgehouden kon worden. Maar er was geen der andere mannen, die een uitweg vond — zelfs niet de leenman van den landvoogd, die ook aanwezig was. Men sprak er over, dat de zaak wel op het Thing

gebracht zou moeten worden — toen nam Erlend plotseling het woord en vroeg, of hij de brieven zien mocht.

Tot nu toe had hij er bij gezeten en toegeluisterd, alsof hij geen belang bij de zaak had. Het was, alsof hij nu ontwaakte. Hij las alle geschriften nauwkeurig door, sommige meermalen. Toen zette hij de zaak duidelijk en kort uiteen — zoo en zoo luidde de wet en zoo werd die gewoonlijk uitgelegd; de onduidelijke en verwarde zinswendingen in de brieven moesten óf dit óf dat bedoelen; wanneer de zaak voor een Thing kwam, dan zou er zoo of zoo geoordeeld worden. Daarom stelde hij een oplossing voor, waar de vroegere bewoners tevreden mee konden zijn, maar die ook voor de tegenwoordige eigenaars niet zoo heel onvoordeelig was.

Hij stond op terwijl hij sprak en liet zijn linkerhand licht op het gevest van zijn zwaard rusten terwijl hij den bundel brieven achteloos in zijn rechterhand hield. Hij gedroeg zich alsof hij de man was, die deze bijeenkomst leidde — maar Simon begreep, dat hij daar zelf niet aan dacht. Zoo was hij gewoon geweest te staan praten, wanneer hij in zijn gebied als landvoogd een Thing hield — wanneer hij zich tot een der anderen wendde en vroeg, of dat zoo niet was, of ze begrepen, wat hij uiteenzette — dan vroeg hij, alsof hij getuigen verhoorde — niet onbeleefd, maar toch alsof het zijn zaak was om te vragen en die van de anderen om hem te antwoorden. Toen hij uitgesproken had reikte hij den leenman de brieven toe alsof die zijn dienaar was, ging zitten en terwijl de anderen samen spraken en ook Simon zijn meening ten beste gaf hoorde Erlend wel toe, maar toch op een wijze, alsof hij er niet mee te maken had. Hij antwoordde kort, duidelijk en verhelderend, wanneer iemand het woord tot hem richtte — en ging intusschen door enkele vetvlekken, die op zijn buis gekomen waren, met zijn nagel weg te krabben; hij trok zijn gordel recht, speelde met zijn handschoenen en scheen er eenigszins ongeduldig op te wachten, dat er een eind aan de besprekingen gemaakt zou worden.

De anderen aanvaardden de schikking, die Erlend voorgesteld had, en dat was er een, waar Simon nogal tevreden mee kon zijn; hij had bij een rechtszaak waarschijnlijk niet veel kunnen winnen.

Maar hij was ontstemd. Hij vond zelf, dat het kinderachtig was, wanneer hij zich ergerde, omdat zijn zwager een zaak begrepen had en hij niet. Het was begrijpelijk, dat Erlend beter de letter der wet wist en onduidelijke brieven wist te verklaren want het was jarenlang het werk van dien man geweest den menschen het recht uit te leggen en uitspraak te doen in twisten. Maar het was zoo onverwacht voor hem gekomen — gisterenavond op Jörundgaard, toen hij met hem en Kristin over deze bijeenkomst gesproken had, toen had Erlend geen meening geuit — hij had klaarblijkelijk slechts met een oor toegeluisterd. Ja, het was begrijpelijk, dat Erlend beter in de wet thuis moest zijn dan gewone boeren — maar het was, alsof de wet hem zelf niet raakte, terwijl hij daar zat en anderen met onverschillige vriendelijkheid terecht wees — Simon kreeg een vaag gevoel, dat Erlend op de een of andere wijze de wet nooit als richtsnoer voor zijn eigen leven beschouwd had —.

En dan was het zoo eigenaardig, dat hij zoo op kon staan, zoo volkomen onbeschroomd. Hij moest toch weten, dat dit de gedachten van allen richtte op wie en wat hij geweest was en hoe zijn plaats nu was. Simon voelde, dat de anderen daarover zaten te denken — sommigen zouden zich wel aan dien man ergeren, die nooit aandacht scheen te schenken aan wat de menschen van hem dachten. Maar niemand zei iets. En toen de half bevroren klerk, die met den leenman mee was, ging zitten en de schrijfplank op zijn knieën nam, vroeg hij steeds maar aan Erlend en Erlend spelde het hem voor, terwijl hij met een strootje speelde, dat hij van den grond opgeraapt had; hij wond het om zijn lange, bruine vingers en vlocht er een ringetje van. Toen de klerk klaar was reikte hij Erlend het perkament; hij gooide het ringetje weg in het vuur, nam de oorkonde aan en las halfluid:

„Aan allen, die deze oorkonde zien of lezen, zenden Simon Andreszoon van Formo, Erlend Nikulauszoon van Jörundgaard, Vidar Steinszoon van Klaufastad, Ingemund en Toralde Björnszoon, Björn Ingemundszoon van Lundar, Alf Einarszoon, Holmgeir Moiseszoon Gods groet en den hunne —. Hebt u de was gereed?" vroeg hij den klerk, die op zijn bevroren vingers stond te blazen. „Het zij u bekendgemaakt, dat wij in het jaar dertienhonderd acht en dertig

na des Heeren geboorte op Vrijdag voor den midvasten Zondag in Granheim in de parochie van Kvam bijeengekomen zijn — — —

— We kunnen de kist, Alf, die in de zijkamer staat, als tafel gebruiken," zei hij, terwijl hij zich naar den leenman toekeerde en de oorkonde aan den schrijver terug gaf.

Simon herinnerde zich, hoe Erlend geweest was toen hij zich onder zijn gelijken daar in het Noorden bewoog. Zelfverzekerd en vrijmoedig genoeg, daar ontbrak het niet aan — loslippig en overmoedig — maar altijd met iets innemends in zijn wezen — hij was er volstrekt niet onverschillig voor wat zij, die hij tot zijn gelijken en verwanten rekende, over hem dachten. Integendeel, hij had er veel om gegeven daar een goeden naam te verwerven.

Met een wonderlijke bitterheid en heftigheid voelde Simon zich plotseling een met deze boeren hier uit het dal — waar Erlend zoo weinig om gaf, dat hij niet eens de moeite nam zich af te vragen hoe ze over hem dachten.

Ter wille van Erlend was hij zoo geworden — ter wille van hem had hij zich teruggetrokken uit den kring der voornamen en rijken. Het was mooi om de rijke boer van Formo te zijn — ja, maar hij kon niet vergeten, dat hij zich van zijn gelijken, zijn verwanten en jeugdvrienden, afgewend had, omdat hij zoo als een smeekeling bij hen opgetreden was, dat hij hen niet meer ontmoeten kon — er nauwelijks aan kon terugdenken. Ter wille van dien zwager van hem had hij zijn koning zoo goed als den dienst opgezegd en was hij uit de rijen der koningsmannen getreden. Hij had zich zoo voor Erlend blootgegeven, dat de herinnering hieraan hem bitterder dan de dood voorkwam. En Erlend deed tegenover hem alsof hij niets begrepen had en zich niets herinnerde. Die man gaf er niet veel om, dat hij het leven van een ander verwoest had —.

Op datzelfde oogenblik zeide Erlend tot hem:

„We moeten er over denken op weg te gaan, Simon, wanneer we vanavond thuis willen zijn — ik ga naar buiten om naar de paarden te zien —" Simon keek op en kreeg een vreemd, onaangenaam gevoel van tegenzin bij het gezicht van de hooge, mooie gestalte van den ander. Onder de kap van zijn mantel droeg hij een zwart zijden mutsje, dat glad

om zijn hoofd zat en onder zijn kin samengebonden was — zijn smal, donker gelaat met de groote, lichtblauwe oogen diep in de schaduw van zijn voorhoofd gelegen, zag er daarin nog jonger en fijner uit. ,,— En maak intusschen mijn knapzak even dicht," zei hij bij de deur, terwijl hij naar buiten ging.

De andere mannen bleven nog over de zaak zitten praten. Het was toch vreemd, vond een van hen, dat Lavrans dat met zoo weinig doorzicht had kunnen regelen; die man wist anders heel goed, wat hij deed — hij was de meest ervaren boer in alles, wat koop en verkoop van grond betrof.

,,Dat is de schuld van mijn vader," sprak Holmgeir, de priesterzoon. ,,Dat zei hij vanmorgen zelf — had hij indertijd naar Lavrans geluisterd, dan zou alles eenvoudig en duidelijk geweest zijn. Maar jullie weet hoe Lavrans in dat opzicht was — tegenover priesters was hij altijd volgzaam en zacht als een lam —."

Maar Lavrans had dan toch maar in Jörundgaard steeds heel goed begrepen, wat tot zijn welzijn diende, vond een van hen.

,,Ja, hij dacht wel, dat hij dat deed, wanneer hij naar den raad van een priester luisterde," zei Holmgeir lachend, ,,dat kan ook heel verstandig zijn, ook in de tijdelijke dingen — zoolang iemand niet naar dezelfde bete kijkt, waar de kerk het oog op geworpen heeft —"

Merkwaardig vroom was Lavrans toch geweest, vond Vidar — hij had nooit goed of vee gespaard, wanneer het de kerk of de armen gold.

,,Neen," zei Holmgeir nadenkend. ,,Ja, wanneer ik zoo rijk geweest was, dan zou ik er ook wel voor gevoeld hebben wat voor mijn zielerust uit te geven. Maar ik zou er geen lust in gehad hebben met beide handen uit mijn goed te putten, zooals hij deed, en dan toch nog met roode oogen en bleeke wangen weg te gaan, telkens wanneer ik bij den priester geweest was en mijn zonden gebiecht had — en Lavrans biechtte iedere maand —"

,,De tranen van berouw zijn de schoone genadegave van den Heiligen Geest, Holmgeir," zei de oude Ingemund Björnszoon, ,,zalig is hij, die zijn zonden hier in deze wereld beweenen kan, die komt veel gemakkelijker in dat andere tehuis binnen —"

,,Ja, dan moet Lavrans nu al lang in het Hemelrijk zijn," zeide hij. ,,Zooals die gevast en zijn vleesch getuchtigd heeft — ik heb gehoord, dat hij zich op Goeden Vrijdag in zijn bovenkamer opsloot en zich met een zweep kastijdde —"

,,Houd je mond," zei Simon Andreszoon, trillend van toorn; zijn gezicht was vuurrood. Of het waar was, wat Holmgeir zei, wist hij niet. Maar toen hij de nalatenschap van zijn schoonvader had doorzocht, had hij op den bodem van zijn boekenkist een langwerpig houten doosje gevonden en daar lag zoo'n zweep in, die de kloosterlingen disciplin noemen; de samengevlochten leeren riemen vertoonden donkere vlekken; dat kon bloed zijn. Simon had het verbrand — met een soort droevigen eerbied; hij begreep, dat hij iets tegengekomen was uit het leven van Lavrans, waarvan deze niet gewild had, dat een levend mensch er iets van weten zou.

,,—Hij zal daar niet met zijn knechten over gesproken hebben, hoe het ook zijn moge," zei Simon, toen hij zich zoover in zijn macht had, dat hij durfde te antwoorden.

,,Neen, dat zal wel iets zijn, wat de menschen verzonnen hebben," antwoordde Holmgeir meegaande. ,,Hij zal wel geen zonden te boeten gehad hebben, zoodat hij noodig zou hebben —" de man lachte wat spottend: — ,,Wanneer ik zoo zedig en christelijk als Lavrans Björgulfszoon geleefd had — en getrouwd was met die zwaarmoedige vrouw, Ragnfrid Ivarsdochter — dan zou ik eerder getreurd hebben over de zonden, die ik niet begaan had —"

Simon sprong op en gaf Holmgeir een slag op zijn mond, zoodat de kerel achterover tegen den haard tuimelde. Zijn dolk viel op den grond — in het volgende oogenblik had hij dien in zijn hand en ging er mee op den ander los. Simon beschermde zich met zijn arm, waar zijn mantel over heen lag, greep Holmgeirs pols beet en trachtte hem den dolk te ontwringen — intusschen gaf de priesterzoon hem een paar slagen in zijn gezicht. Simon kreeg nu beide armen van den ander beet, maar toen zette de man zijn tanden in zijn hand.

,,Bijt je, hond —!" Simon liet hem los, liep eenige passen terug en rukte zijn zwaard uit de scheede. Hij viel tegen Holmgeir uit — zoodat het jonge lichaam achterover boog; het staal stak een paar duim diep in zijn borst. Dadelijk daarop

zonk het lichaam van Holmgeir van de punt van zijn zwaard af en viel zwaar half in het vuur.

Simon wierp zijn zwaard weg en wilde Holmgeir uit het vuur tillen — toen zag hij Vidars bijl tot een slag opgeheven, vlak boven zijn hoofd. Hij bukte zich, week op zij, greep zijn zwaard weer en slaagde er juist in de kling van Alf Einarszoon, den leenman, weg te slaan — hij keerde zich snel om en moest zich weer beschermen tegen Vidar met zijn bijl — met een hoek van zijn oog zag hij, dat de zoons van Björn en Björn van Lund hem van achteren met de punten van hun speren van den anderen kant van het vuur af trachtten te treffen. Hij duwde daarom Alf voor zich uit tegen den anderen muur aan, maar merkte nu, dat Vidar van achteren op hem aan kwam — Vidar had Holmgeir uit het vuur gesleept, die beiden waren neven, en de twee mannen van Lunde kwamen om den haard heen. Hij stond nu aan alle zijden onbeschermd — en terwijl hij meer dan genoeg te doen had met zijn leven te beschermen voelde hij een vage, droevige verbazing, omdat ze het allen tegen hem op namen —.

— In het volgende oogenblik bliksemde Erlends zwaard tusschen de mannen uit Lunde en hem zelf in. Toralde wankelde op zij en leunde tegen den wand aan. Snel als het weerlicht nam Erlend zijn zwaard in zijn linkerhand en sloeg hij Alf zijn wapen uit de hand, zoodat het kletterend over de vloer vloog, terwijl hij te gelijk met zijn rechterhand de schacht van Björns speer greep en die naar beneden boog —.

— „Maak, dat je buiten komt," zei hij buiten adem tegen Simon, terwijl hij zijn zwager tegen Vidar dekte. Simon klemde zijn tanden op elkaar en liep het vertrek door om Björn en Ingemund te ontmoeten. Erlend was aan zijn zijde en riep door het lawaai en het wapenrumoer heen: „Naar buiten, hoor je — ezel! Maak, dat je bij de deur komt — wij moeten er uit!"

Toen hij begreep, dat het Erlends bedoeling was, dat ze beiden naar buiten zouden gaan, trok hij zich achteruit loopend en vechtend naar de deur van de schuur terug. Zij liepen het voorvertrek door en stonden op het erf — Simon eenige schreden verder van het huis af, Erlend vlak voor de deur, met zijn zwaard half opgeheven en zijn gelaat gewend naar hen, die nu achter hen aan stormden.

Een oogenblik was Simon als het ware verblind — de winterdag buiten was zoo stralend blank en helder — onder den blauwen hemel rees het gebergte wit en verguld omhoog in den laatsten zonneschijn, het bosch stond geheel gehuld in sneeuw en rijp. De velden vonkten en schitterden als edelsteenen —.

Hij hoorde Erlend zeggen:

„Het zal het ongeluk toch niet beter maken, wanneer hier meerdere doodslagen gebeuren. Laten we ons verstand gebruiken, goede lieden, zoodat er geen verder bloedvergieten van komt. Het is al erg genoeg zooals het is, dat mijn zwager iemand gedood heeft —"

Simon kwam naar voren en ging naast Erlend staan.

„Je hebt mijn neef zonder reden gedood, Simon Andreszoon," zei Vidar van Klaufastad, die voor in de deuropening stond.

„Geheel zonder reden is hij niet gevallen. Maar je weet wel, Vidar, dat ik mij niet onttrekken zal aan de boete voor het ongeluk, dat ik jullie veroorzaakt heb. Jullie weet allen, waar je mij thuis kunt vinden —"

Erlend praatte nog even met de boeren: „Hoe ging het met Alf —" hij ging weer met de mannen naar binnen.

Simon bleef achter, wonderlijk beklemd. Even later kwam Erlend naar buiten: „laten wij nu wegrijden," zei hij, verder naar den stal gaande.

„Is hij dood?" vroeg Simon.

„Ja. En Alf en Toralde en Vidar zijn alle gewond — maar niet erg, geloof ik. Het haar op zijn achterhoofd was verbrand, van Holmgeir." Erlend had heel ernstig gesproken — nu barstte hij plotseling in lachen uit. „*Nu* ruikt het daar binnen in de schuur naar gebraden lijsters, geloof dat maar! Verduiveld — hoe heeft het zich toch toegedragen, dat jullie in dat korte oogenblik tot zoo'n oneenigheid gekomen bent?" vroeg hij, hoogst verwonderd.

Een halfvolwassen jongen stond bij hun paarden en hield die vast — geen der zwagers had op dezen tocht gevolg meegenomen.

Beide droegen hun zwaarden nog in de hand. Erlend nam een prop hooi op en veegde het bloed van zijn zwaard af. Simon deed hetzelfde — toen hij er het ergste af gekregen had duwde hij zijn zwaard terug in de scheede. Erlend maakte

het zijne zorgvuldig schoon en ten slotte veegde hij het nog af met een slip van zijn mantel. Toen deed hij eenige korte, spelende uitvallen in de lucht — en glimlachte daarbij, vluchtig, zooals bij een herinnering — wierp het hoog de lucht in, greep het weer bij het gevest en stootte het in de scheede.

„Die wonden van je — we moeten naar de woonkamer gaan, dan zal ik ze verbinden —." Simon zei, dat het niets te beteekenen had.

„Jij bloedt ook, Erlend!"

„Dat van mij is niet gevaarlijk! Ik heb zulk goed heelvleesch. Dikke menschen genezen altijd langzamer, heb ik gemerkt. En nu in deze kou — we moeten zoo ver rijden —."

Erlend kreeg een smeersel en wat doeken van den bewoner van de hoeve en verzorgde Simons wonden zorgvuldig — het waren twee vleeschwonden vlak naast elkaar, in de linker borst; ze bloedden eerst hevig, maar ze waren niet gevaarlijk. Erlend had een schram op zijn dij gekregen door de punt van Björns speer — dat moest lastig zijn bij het rijden, dacht Simon, maar zijn zwager lachte: het was alleen maar even door zijn leeren broek heen gegaan. Hij smeerde er wat zalf op en bond er een flinken lap om tegen de vorst.

Het was ijskoud. Voor ze den heuvel af waren, waar de hoeve op lag, begonnen de paarden met rijp bedekt te worden en de bonten randen om de kappen van de mantels der mannen werden wit.

„Brrr!" Erlend huiverde. „Waren we maar thuis! We moeten de hoeve hier beneden binnen rijden en daar moet je dien doodslag aangeven —"

„Is dat noodig," vroeg Simon. „Ik heb toch met Vidar en de anderen gesproken!"

„Het is toch beter, dat je het doet," zei Erlend. „Dat je het zelf hier mededeelt. Laten ze niets op je te zeggen krijgen —"

De zon was nu onder den bergrand verdwenen, er hing een bleeke, grijsblauwe schemering, maar het was nog licht. Ze reden langs een beek onderlangs de berkeboomen, die nog meer met rijp beladen waren dan de rest van het bosch; er hing hier beneden in de lucht een scherpe vorstnevel, zoodat de adem iemand in de keel bleef steken. Erlend bromde on-

geduldig over de lange kou, die ze hadden gehad en over den kouden rit, die voor hen lag.

„Je gezicht is toch niet bevroren, zwager —" hij keek bezorgd onder Simons muts naar binnen. Simon wreef zich eens over zijn gezicht — bevroren was het niet, maar hij zag wat bleek zooals hij daar reed. Dat stond hem slecht, want zijn groot, dik gezicht was zeer verweerd en vertoonde roode plekken en zijn bleekheid openbaarde zich in grijze vlekken, die zijn gelaatskleur op die van een steenhelling deden lijken.

„Heb je ooit een man zijn zwaard als mestvork zien gebruiken," zei Erlend — hij barstte bij de herinnering in lachen uit en deed de beweging na „— zooals Alf — dat is een prachtige leenman! Je moest Ulf eens met zijn zwaard zien spelen, Simon — goede hemel!"

Spelen — ja, nu had hij Erlend Nikulauszoon bij dat spel gezien. Telkens en telkens weer zag hij zich zelf en die mannen daar ginds bij het vuur schermutselen, zooals boeren, die hout hakken en hooi opgooien — en daar tusschen in Erlends lenige gestalte, bliksemsnel in zijn bewegingen, zijn vluggen blik, zijn zekere handgrepen, terwijl hij tusschen hen door danste, snel besloten, geoefend in de wapenen —.

Het was meer dan twintig jaar geleden, dat hij zelf voor een der eersten onder de jongelieden van de lijfwacht in vaardigheid bij het hanteeren der wapenen gegolden had — wanneer zij zich op de weide oefenden. Maar sindsdien had hij niet veel gelegenheid gehad om de vaardigheid van een schildknaap te gebruiken.

En hier reed hij nu met een ellendig gevoel omdat hij iemand gedood had — hij zag maar steeds het lichaam van Holmgeir, dat van zijn zwaard af in het vuur gleed, zijn korte, gesmoorde doodskreet klonk in zijn ooren en hij zag telkens weer tooneelen uit den korten, razenden strijd, die daarop gevolgd was. Hij voelde zich gekrenkt, terneergeslagen en verward — in een kort oogenblik waren ze allen op hem los getrokken, die mannen bij wie hij gezeten had en met wie hij zich verwant had gevoeld — en toen had Erlend hem verdedigd —.

Hij had nooit van zich zelf gedacht, dat hij bang was. Hij had zes beren gejaagd in de jaren, dat hij op Formo had

gewoond — en daarbij had hij twee keer zoo onvoorzichtig met zijn leven gespeeld als maar mogelijk was. Met dien dunnen sparrestam tusschen hem en een gewonde, woedende berin, zonder ander wapen dan de punt van zijn speer met nauwelijks een handbreedte van de schacht — de spanning in het spel had zijn tegenwoordigheid van geest en de zekerheid van zijn bewegingen en zintuigen niet verstoord. Nu, daarginds in de schuur — hij wist niet of het angst was, wat hij gevoeld had — maar hij was verward geweest, niet in staat om na te denken —

En toen hij na dien berenjacht thuis had gezeten, met zijn kleeren zoo maar om zich heen gegooid, met zijn arm in een slinger, verhit door de koorts, verlamd en met opengescheurden schouder, toen had hij slechts een overmoedige vreugde gevoeld — het had slechter kunnen gaan — hoe, daar dacht hij niet over na. Maar nu moest hij er onophoudelijk over denken, hoe alles afgeloopen zou zijn, wanneer Erlend niet zoo juist te hulp was gekomen. Hij was — niet bepaald bang, maar toch vreemd gestemd. Het was de uitdrukking in de gezichten van de andere mannen — en Holmgeirs stervend lichaam —.

Hij was nog nooit te voren tot een doodslager geworden. — Die Zweedsche ruiter, dien hij neergeslagen had —. Dat was in het jaar geweest toen koning Haakon met zijn leger in Zweden binnenviel om den moord op de hertogen te wreken. Toen was hij op een verkenningstocht uitgezonden — hij had drie man meegekregen en hij zou de aanvoerder zijn — wat was hij trotsch en overmoedig geweest. Simon herinnerde zich, dat zijn zwaard in den stalen helm van den ruiter vastgezeten had, zoodat hij het los moest rukken en wrikken; toen hij het 's morgens bekeek ontdekte hij, dat er een deuk in het scherp gekomen was. Hij had nooit anders dan met behagen aan die gebeurtenis teruggedacht — die Zweden waren dan ook met hun achten — hij had in elk geval iets van den krijg geproefd; dat viel niet allen ten deel, die dat jaar met de lijfwacht mee trokken —. Toen het dag werd zag hij, dat er bloed en hersenmassa op zijn pantserhemd gespat was — hij had zijn best gedaan om er bescheiden en kalm uit te zien toen hij dat afwiesch —.

Maar het hielp nu niets om aan dien armen duivel van

een ruiter te denken. Neen, dit leek daar niets op. Hij kon er niets tegen doen, dat hij een verschrikkelijk medelijden met Holmgeir voelde.

En daar kwam nu bij, dat hij zijn leven aan Erlend te danken had. Hij wist nog niet, hoeveel dat inhield. Maar hij had het gevoel, alsof alles nu anders moest worden, nu hij en Erlend elkaar niets meer schuldig waren —.

— Ja, in dat opzicht waren ze elkander nu niets meer schuldig —.

De zwagers hadden bijna zwijgend naast elkander gereden. Eens zei Erlend:

„Het was toch dom van je, Simon, dat je er niet aan dacht allereerst te trachten de deur uit te komen —"

„Waarom?" vroeg Simon wat kortaf. „Omdat jij buiten was —?"

„Neen —" er klonk een glimlach in Erlends stem. „Ja, daarom ook — daar dacht ik nu niet aan. Maar door die nauwe deur hadden ze niet anders dan een te gelijk op je af kunnen komen —. En het is verder gewoon een wonder te zien, hoe de menschen hun verstand terug plegen te vinden, wanneer ze onder den open hemel komen. Nu komt het mij als een wonder voor, dat er niet meer dooden gevallen zijn dan die eene."

Een paar keer vroeg hij naar Simons wonden. De ander zeide, dat hij er niet veel last van had — hoewel ze hevig brandden.

Ze kwamen laat in den avond op Formo en Erlend ging met zijn zwager mee naar binnen. Hij had hem aangeraden reeds morgen den landvoogd een brief met de toedracht van de zaak te zenden, opdat zoo spoedig mogelijk zijn voorloopige vrijbrief in orde gemaakt kon worden. Erlend wilde graag vanavond dien brief voor Simon opstellen — de wonden in zijn borst zouden den ander wel bij het schrijven hinderen: „en morgen zal je wel stijf in je bed moeten liggen, want je zult wel wat wondkoorts krijgen —"

Ramborg en Arngjerd zaten nog op om op hen te wachten. Ter wille van de kou waren ze op de bank vlak tegen den warmen kant van den haard gekropen en hadden ze hun

voeten onder zich opgetrokken — een speelbord lag tusschen hen in — ze zagen er uit als twee kinderen.

Simon had nog nauwelijks eenige woorden over het gebeurde gezegd voor zijn jonge vrouw op hem af vloog en haar armen om zijn hals sloeg. Zij trok zijn gezicht naar omlaag tegen het hare aan en drukte haar wang tegen de zijne — en zij kneep Erlends handen zoo stijf dat hij lachend zei nooit geloofd te hebben, dat Ramborg zooveel kracht in haar vingers bezat —.

Zij wilde met alle geweld, dat haar man dezen nacht hier binnen zou slapen, dan zou zij zelf bij hem op blijven. Zij smeekte daarom, bijna in tranen — toen bood Erlend aan hier te blijven en bij Simon te slapen, indien zij een man met een boodschap naar het Noorden, naar Jörundgaard wilde sturen — het was toch al wat laat voor hem om naar huis te rijden: „en het is jammer voor Kristin, wanneer ze zoo laat op blijft met deze kou — zij wacht ook altijd zelf op mij; jullie bent goede vrouwen, jullie Lavransdochters —"

Terwijl de mannen aten en dronken zat Ramborg tegen haar man aangedrukt. Simon streelde haar over haar arm en hand — hij was te gelijk wat verlegen en ontroerd omdat ze zooveel bezorgdheid en liefde aan den dag legde. Simon sliep gedurende de lange vasten in het Saemundsvertrek en toen de mannen daar nu heen gingen, ging Ramborg zelf mee en plaatste ze een grooten ketel met honingbier tegen de haardsteenen ter verwarming.

Het Saemundsvertrek was een heel oud, klein haardvertrek, warm en dicht — de planken waren zoo grof, dat een wand slechts vier balken bevatte. Nu was het er koud, maar Simon wierp een geweldige bos sparrehout op het vuur en joeg zijn hond in zijn bed — die kon daar liggen om het vast wat voor hen te verwarmen. Ze trokken de houten stoel en bank vlak voor het vuur en deden zich te goed, want ze waren geheel bevroren na hun reis en de maaltijd in de groote kamer had hen nog slechts half ontdooid.

Erlend schreef een brief voor Simon. Toen begonnen ze hun kleederen los te maken — daar Simons wonden weer begonnen te bloeden, wanneer hij zijn armen veel bewoog, hielp zijn zwager hem om zijn kiel over zijn hoofd en zijn schoenen van zijn voeten te trekken. Erlend trok zelf eenigs-

zins met zijn gewond been — hij was stijf en pijnlijk door de rit geworden, zei hij, maar dat beteekende niets. Toen gingen ze weer bij het vuur zitten, half uitgekleed — het was hier nu zoo behaaglijk en warm en er was nog zooveel bier in den ketel.

„Ik merk, dat je dit al te zwaar opneemt, zwager," zei Erlend eens. Ze hadden half ingedommeld in het vuur zitten staren. „Aan dien Holmgeir was nu niet veel verloren —"

„Dat zal Sira Moises niet vinden," zei Simon zacht. „Hij is een oude man en een goed priester —"

Erlend knikte ernstig.

„Het is verdrietig zich tot den vijand van zoo'n man gemaakt te hebben. Vooral nu hij zoo dicht bij woont. En je weet, dat ik dikwijls wat in die gemeente te doen heb —"

„Ach — maar zooiets kan ieder van ons zoo gemakkelijk overkomen. Ze zullen je wel veroordeelen om een tien of twaalf mark in goud te betalen. Ja, en je weet, dat bisschop Halvard een streng heer is, wanneer hij een doodslager de biecht af moet nemen — en de vader van dien knaap is een van zijn priesters. Maar je zult over dat alles wel heen komen —"

Simon zeide niets. Erlend hernam:

„Ik zal wel boete voor de aangebrachte verwondingen moeten betalen" — hij glimlachte voor zich heen — „en ik bezit van Noorwegens bodem niets meer als mijn eigendom dan die hoeve in Dovre —"

„Hoe groot *is* Haugen," vroeg Simon.

„Dat weet ik niet precies — het staat in den schenkingsbrief. Maar de menschen, die den grond bebouwen, verantwoorden alleen maar wat hooi. Niemand wil daar wonen — ik heb gehoord, dat de gebouwen geheel vervallen zijn — je weet, dat de menschen zeggen, dat mijn tante en heer Björn daar spoken —.

— Overigens weet ik, dat mijn vrouw mij dankbaar zal zijn voor het werk van dezen dag. Kristin houdt van je, Simon, alsof je haar eigen broer was."

Simon glimlachte bijna onmerkbaar terwijl hij daar in de schaduw zat. Hij had zijn stoel wat teruggeschoven en beschermde zijn oogen met zijn hand tegen de hitte van het vuur. Maar Erlend hield van de warmte als een kat — hij zat

vlak bij het vuur in een hoek van de bank geleund met zijn eenen arm om de rugleuning en met zijn gewond been over de tegenoverliggende leuning uitgestrekt.

„Ja, daar heeft ze hier dezen herfst op een dag heel mooi over gesproken," zei Simon na een oogenblik; er was iets als een spottende klank in zijn stem. „Dat heeft ze hier dezen herfst, toen onze zoon ziek was, bewezen, dat ze een trouwe zuster is," zeide hij ernstig — maar toen kwam die toon van lichte spot terug: „Nu, Erlend, hebben wij ons woord tegenover elkaar gehouden, dat wat we beloofd hebben toen we onze handen in die van Lavrans ineen legden en beloofden elkander als broeders te zullen bijstaan —"

„Ja," zei Erlend trouwhartig. „Ik ben ook blij over het werk van dezen dag, Simon, zwager." Een oogenblik bleven beiden zwijgend zitten. Toen strekte Erlend aarzelend een hand naar den ander uit. Simon nam die aan, ze drukten elkanders vingers hard, lieten elkaar los en kropen ieder op zijn zitplaats terug, eenigszins verlegen.

Na eenigen tijd verbrak Erlend het stilzwijgen. Hij had lang met zijn kin in zijn hand in het vuur zitten staren, waar nu nog slechts een enkel vlammetje brandde, even opflikkerde en over de verkoolde houtspaanders speelde, die met knetterende zuchtjes ineen vielen. Er was spoedig nog slechts zwarte kool en gloeiende asch van het vuur over.

Erlend sprak heel zacht:

„Je bent mij zoo grootmoedig tegengetreden, Simon Darre, dat slechts weinig menschen je, naar ik geloof, evenaren. Ik — ik heb niet vergeten —"

„Zwijg! — Je weet niet, Erlend —. God in den hemel alleen weet," fluisterde hij angstig en smartelijk „— alles wat in het hart van een man woont —"

„Dat is waar," zei Erlend even zacht en ernstig. „We hebben wel allen noodig — dat Hij ons genadig oordeelt —

— Maar een man moet een man beoordeelen naar zijn *daden*. En ik — ik —. God loone je, zwager!"

Daarop bleven ze doodstil zitten — durfden zich niet te verroeren uit een soort schaamte.

Tot Erlend plotseling zijn hand op zijn knie neer liet vallen — er schoot een schitterende blauwe lichtstraal uit den steen van den ring, dien hij aan zijn rechter wijsvinger droeg.

Simon wist, dat hij dien van Kristin gekregen had toen hij uit de gevangenis kwam.

„Je moet bedenken, Simon," zeide hij met zachte stem, „wat een oud spreekwoord zegt: menigeen krijgt dat, wat voor een ander bestemd was, maar niemand krijgt het lot van een ander."

Simon hief zijn hoofd met een plotselingen ruk op. Langzaam werd zijn gezicht vuurrood — de aderen aan zijn slapen traden te voorschijn als donkere, gedraaide koorden.

Erlend keek hem een oogenblik aan — en wendde dadelijk zijn oogen weer af. Toen kreeg ook hij een kleur — die wonderlijk fijne, meisjesachtige blos verspreidde zich onder zijn donkere huid. Hij bleef stil zitten, verlegen en verward, met even geopenden, kinderlijken mond.

Simon stond met een heftige beweging op en ging naar het bed:

„Jij wilt zeker het liefst aan den buitenkant liggen, denk ik" — hij trachtte rustig en onverschillig te spreken, maar zijn stem trilde.

„Neen — doe maar zooals je wilt," zei Erlend dof. Hij stond op. „Het vuur?" vroeg hij verward. „Zal ik dat afdekken —" hij greep de tang beet.

„Maak dat je klaar komt — en kom dan slapen," zei Simon op denzelfden toon. Zijn hart bonsde zoo, dat hij nauwelijks adem kon halen.

In het donker kroop Erlend, geluidloos als een schaduw, tusschen de vellen in aan den uitersten kant van het bed en ging liggen, zoo stil als een dier uit het woud. Simon had het gevoel, dat hij stikken zou omdat hij dien ander daar in zijn bed moest hebben.

VI.

Ieder jaar in de Paaschweek richtte Simon Andreszoon een bierfeest aan voor de bewoners van het dal. Zij kwamen den derden dag na de mis op Formo en bleven tot Donderdag.

Kristin had zich op deze gastmalen nooit recht thuis gevoeld. Onder scherts en vroolijkheid schenen Simon zoowel als Ramborg te verstaan, dat hoe meer drukte en leven er gemaakt werd hoe beter het was. Simon verzocht zijn gasten altijd hun kinderen mee te brengen en zooveel dienaren met hun kinderen als thuis gemist konden worden. Den eersten dag ging het stil en rustig toe; toen waren alleen de voornamen en de ouderen aan het woord, terwijl de jeugd toehoorde en at en dronk en de kleine kinderen grootendeels in een ander huis waren. Maar den tweeden dag liep de gastheer reeds van den morgen af rond en spoorde de jongen, de ongetrouwden en de kinderen aan om te drinken en vroolijk te zijn en binnen korten tijd werd de scherts zoo wild en losbandig, dat de vrouwen en jonge meisjes in de hoeken bij elkaar kropen en giechelden, gereed om de kamer uit te gaan, maar vele van de meer aanzienlijke huisvrouwen namen hun toevlucht tot Ramborgs vrouwenvertrek, waar de moeders hun kleinste kinderen reeds in veiligheid hadden gebracht, buiten het bereik van het leven in de zaal.

Een spel, waar de mannen bijzonder veel behagen in schepten, was om Thing te houden — dan lazen ze dagvaardingen voor, brachten aanklachten uit, verkondigden wetten en koninklijke besluiten, maar dan verdraaiden ze de woorden en zeiden de dingen verkeerd. Audun Torbergszoon wist de bevelschriften van koning Haakon voor de kooplieden in Björgvin op te zeggen — wat ze moesten nemen voor een mannenbroek en om een voorstuk op een vrouwenschoen te zetten, en voor de mannen, die zwaarden en groote en kleine

schilden vervaardigden — maar hij haalde de woorden door elkaar, zoodat het slechts dubbelzinnige en onbehoorlijke onzin werd. Dit spel eindigde altijd zoo, dat ten slotte niemand er meer op lette wat voor woorden hij in zijn mond nam. Kristin herinnerde zich uit haar jeugd, dat haar vader weliswaar nooit had willen dulden, dat de scherts zich met spot keerde tegen iets, dat op den godsdienst of de kerk betrekking had. Maar overigens vond Lavrans het zelf vermakelijk, wanneer hij en zijn gasten om strijd op de tafels en banken sprongen terwijl ze met lachende stem allerlei grove, onbehoorlijke taal uitsloegen.

Verder hield Simon het meest van zulke spelen als dat een man geblinddoekt werd en in de asch naar een mes moest zoeken of dat twee menschen met hun mond stukjes honingkoek uit een groot vat met bier moesten opvisschen. Intusschen trachtten de anderen hen aan het lachen te maken, zoodat het bier overal heen spatte. Of ze moesten met hun tanden een ring uit een vat met meel ophalen. Dan zag de kamer er spoedig als een zwijnestal uit.

Maar dit jaar was het met Paschen zulk buitengewoon mooi lenteweer. Woensdag was het reeds van den morgen af heerlijk zonnig en warm en reeds na het ontbijt gingen allen naar buiten het erf op. In plaats van leven en drukte te maken vermaakte de jeugd zich daarom met balspel en schijfschieten en touwtrekken; daarna speelden ze krijgertje en dansten ze en vervolgens haalden ze Geirmund van Kruke over om te zingen en op de harp te spelen — toen namen spoedig allen, jongen en ouden, deel aan den dans. De sneeuw lag nog op de akkers, maar het elzenboschje zag bruin van bloesem en de zon scheen warm en lekker op iedere open plek; toen de menschen na het avondeten buiten kwamen klonk er overal zulk heerlijk vogelgezang — en toen maakten ze een vuur aan op den akker bij de smederij en zongen en dansten ze tot ver in den nacht. Den volgenden morgen bleven de menschen lang slapen en ze braken later dan anders van de feesthoeve op. De lieden van Jörundgaard waren gewoonlijk de laatsten, die weggingen — en nu haalde Simon Erlend en Kristin over om tot den volgenden dag te blijven — de bewoners van Kruke zouden de week uit op Formo blijven.

Simon had zijn laatste groep gasten tot den grooten weg

uitgeleide gedaan. De avondzon scheen zoo mooi over zijn hoeve, zooals die daar tegen de berghelling aan lag; hij was warm en opgeruimd door het drinken en de feestvreugde en terwijl hij tusschen de hagen door naar beneden naar huis ging naar het rustige, gezellige samenzijn toe, dat volgt, wanneer een kleine kring van familieleden achter blijft na een groot gastmaal, voelde hij zich zoo licht om het hart en zoo vroolijk als hij in lang niet geweest was.

Beneden op den akker bij de smederij waren ze bezig een nieuw vuur te stoken — de zoons van Erlend, de oudste kinderen van Sigrid, de zoons van Jon Daalk en zijn eigen dochters. Simon bleef eenige oogenblikken over de heg hangen om naar hen te kijken. Ulhvilds scharlakenrood feestkleed blonk en schitterde in de zon — ze liep en sprong heen en weer en wierp takken op het vuur — en daar lag ze languit op den grond. Haar vader riep haar lachend iets toe, maar ze hoorden hem niet —.

Op het erf zaten twee dienstmeisjes, die op de kleinste kinderen moesten passen — ze zaten tegen den muur van het vrouwenvertrek aan en koesterden zich in de zon; boven hun hoofd schitterde het avondlicht als gesmolten goud in het glasruitje. Simon tilde de kleine Inga Geirmundsdochter op, hief haar hoog in de lucht en zette haar op zijn arm — „Wil je vandaag wat voor je oom zingen, Inga, vrouwtjelief —" toen kwamen haar broer en Andres ook op hem af en wilden ook hoog in de lucht gegooid worden —.

Fluitend klom hij de trap naar de galerij van de bovenzaal op. De zon scheen zoo lekker naar binnen — ze hadden de deur open gezet. De menschen zaten zoo heerlijk rustig. Aan het boveneind van de tafel zaten Erlend en Geirmund over de harp gebogen, waar ze nieuwe snaren op wilden zetten; de hoorn met mede stond bij hen op tafel; Sigrid lag op het bed en gaf haar jongsten zoon de borst; Kristin en Ramborg zaten bij haar; een zilveren beker stond op een voetenbank tusschen de zusters in.

Simon schonk zijn eigen vergulden beker vol wijn, ging naar het bed toe en dronk Sigrid toe:

„Ik zie, dat allen hier hun dorst lesschen behalve jij, mijn zuster!"

Zij richtte zich lachend op haar elleboog op en nam den

beker aan. De zuigeling hief een boos geschreeuw aan, omdat hij gestoord werd.

Simon ging op de bank zitten, bleef zachtjes fluiten en luisterde half naar de anderen. Sigrid en Kristin praatten over hun kinderen, Ramborg zweeg en speelde met een windmolentje van Andres. De mannen aan de tafel lieten hun vingers over de harp gaan en probeerden die — Erlend zong heel zacht een wijsje, Geirmund zocht de melodie op de harp en zong het vers na — ze hadden beiden zulke mooie stemmen —.

Na eenige oogenblikken ging hij naar buiten op de galerij en keek uit, tegen de gebeeldhouwde zuil geleund. Vanuit den stal klonk het geloei van het eeuwig hongerige vee. Wanneer dit weer eenigen tijd aanhield zou dit jaar de voorjaarsschaarschte misschien niet zoo lang duren.

Kristin kwam er aan. Hij hoefde zich niet om te keeren — hij herkende haar lichte schreden. Zij trad naar buiten en bleef in de avondzon naast hem staan.

Zoo mooi en fijn, zoo mooi had hij haar nog nooit gezien, dacht hij. En plotseling had hij het gevoel alsof hij in zekeren zin opgeheven werd en zelf in dat licht zwom — hij ademde diep uit: plotseling vond hij, dat het goed was om alleen maar te leven. Een rijk en gouden geluksgevoel doorstroomde hem geheel —.

Zij was zijn eigen, zoete vriendin — en alle zware en bittere gedachten, die hij gedacht had, kwamen hem slechts als half vergeten dwaasheden voor. Arme vriendin — kon ik maar iets voor je doen. Werd je maar weer gelukkig — ik zou graag mijn leven voor je afleggen, wanneer dat je helpen kon —.

O ja, hij zag wel, dat haar lieve gezicht verouderd en vermoeid zag. Zij had een groot aantal fijne rimpeltjes onder haar oogen gekregen en haar huid had haar teeren glans verloren, was veel grover geworden en door de zon verbrand en ze was bleek onder haar bruine gelaatskleur. Maar voor hem zou ze stellig altijd even mooi blijven, want haar groote, grijze oogen en haar fijne, stille mond en kleine, ronde kin en dan haar rustig, kalm optreden waren het mooiste, wat hij op aarde kende.

En dan was het goed haar nog eens gekleed te zien zooals

het een hooggeboren vrouw past. De kleine, dunne, zijden hoofddoek bedekte slechts half haar goudbruinen haardos — haar vlechten waren zoo opgebonden, dat ze voor haar ooren te voorschijn kwamen — er liepen nu grijze strepen door dat haar, maar dat maakte niets uit. En verder had ze een prachtig blauw fluweelen overkleed aan, met marterbont afgezet — het was zoo diep over haar borst uitgesneden en de armsgaten waren zoo wijd, dat het op haar borst en schouders leek alsof het slechts de riemen waren van een paardentuig — het stond zoo mooi. Daaronder sloot iets zandkleurig geels, een onderkleed, strak om haar lichaam, tot aan het kuiltje van haar hals en haar polsen. Het was dichtgeknoopt met een groot aantal kleine, vergulde knoopjes en die ontroerden hem zoo innig — God vergeve hem, al die kleine, vergulde knoopjes maakten hem gelukkig als het gezicht van een engelenschaar.

Terwijl hij daar zoo stond voelde hij den sterken, rustigen slag van zijn hart. Er was iets van hem afgegleden — ja, iets als ketenen. Leelijke, hatelijke droomen — dat waren slechts nachtelijke droggezichten en nu zag hij zijn liefde tot haar in het daglicht, bij vollen zonneschijn.

„Je ziet mij zoo eigenaardig aan, Simon — waarom glimlach je zoo —"

Simon lachte, zacht en overmoedig, maar antwoordde niet. Voor hen lag het dal, gevuld door den gouden glans van de avondzon, de vogels kweelden en zongen in scharen met metalen klank aan den zoom van het woud — toen klonk ergens uit het bosch de volle, heldere zang van den zanglijster. En hier stond zij, verwarmd door de zon, en schitterde in haar fraaie kleeding — ze had haar donkere, koude huis en de grove zware kleederen, die naar zweet en arbeid roken, achter zich gelaten —. Kristinlief, het was goed je weer eens zoo te zien —.

Hij nam haar hand, die voor hem op het hek van de galerij lag, in de zijne — en hief die op naar zijn gezicht: „Wat is die ring mooi, dien je daar draagt!" Hij draaide wat aan den ring en legde haar hand weer neer. Die was nu ruw en rood en hij wist niet, hoe hij daar lief genoeg tegen zou kunnen doen — zoo mooi als die geweest was, haar groote, smalle hand —.

„Daar zijn Arngjerd en Gaute," zei Kristin. „Nu kibbelen die twee weer —"

Van onder de galerij van het bovenvertrek klonken luide, booze stemmen omhoog. Nu klonk die van het meisje scherp met een uitroep van woede:

„— Ja, herinner mij dat nu maar, jij — ik vind het grooter eer de onechte dochter van mijn vader te heeten dan de echte van jouw vader!"

Kristin draaide zich onmiddellijk om en liep de trap af. Simon volgde haar en hoorde het geluid van twee of drie klappen om de ooren. Zij stond onder de galerij en hield haar zoon aan zijn schouder vast.

De twee kinderen stonden naar den grond te kijken, met roode gezichten, zwijgend en uitdagend.

„Ik merk, dat je weet, hoe je je op een gastmaal gedragen moet — wij beleven eer van je, je vader en ik —"

Gaute keek naar den grond. Zacht en boos antwoordde hij zijn moeder:

„Zij heeft iets gezegd — ik wil dat niet herhalen —"

Simon pakte zijn dochter onder haar kin beet en dwong haar op te zien. Arngjerd werd rooder en rooder en knipte met haar oogen onder den blik van haar vader.

„Ja" — zij rukte zich los — „ik heb Gaute herinnerd, dat zijn vader als een boosdoener en verrader van zijn koning veroordeeld is — maar eerst had hij van u, vader, gezegd — hij zei, dat u de verrader was en dat u het aan Erlend te danken had, dat u hier rijk en vrij op uw hoeve zat —"

„Ik dacht, dat je nu een volwassen meisje was — laat jij je zoo door kinderpraat ophitsen, dat je vergeet, hoe je je tegenover gasten en verwanten te gedragen hebt" — hij schoof het meisje boos van zich af, keerde zich tot Gaute en vroeg heel rustig:

„Wat bedoel je er mee, Gaute mijn vriend, dat ik je vader verraden heb? Ik heb al eerder gemerkt, dat je iets tegen mij hebt — nu moet je mij zeggen, wat dit beteekent."

„Dat weet u!"

Simon schudde het hoofd. Toen schreeuwde de jongen met oogen, die fonkelden van woede:

„Die brief, waarvoor ze mijn vader op de pijnbank gebracht hebben, opdat hij zou zeggen, wie er hun zegel aan

gehangen hadden — dien heb ik gezien! Ik ben het geweest, die hem meegenomen en verbrand heb —"

„Zwijg!" Erlend kwam tusschen beide. Hij was doodsbleek tot aan zijn lippen toe; zijn oogen brandden.

„Neen, Erlend, nu is het beter, dat we dit tot klaarheid brengen. Werd mijn naam dan in dien brief genoemd?"

„Zwijg!" Razend pakte Erlend Gaute bij zijn borst en schouder. „Ik heb jou vertrouwd — jou, mijn zoon! Je bent waard, dat ik je vermoord —"

Kristin sprong naar voren en ook Simon. De jongen rukte zich los en zocht zijn toevlucht bij zijn moeder. Geheel buiten zich zelf van opwinding schreeuwde hij, terwijl hij zich achter den arm van de vrouw verborg:

„Ik heb de zegels bekeken voor ik ze verbrandde — vader! Ik dacht, dat de dag wel eens kon komen, dat ik u daarmee een dienst kon bewijzen —"

„God straffe je —!" Een korte, droge snik deed Erlends lichaam trillen.

Ook Simon was bleek geworden en daarna donkerrood uit schaamte voor den ander. Hij durfde niet naar de plek te kijken, waar Erlend stond — de verootmoediging van dien man voelde hij zelf als een pijn —.

Kristin stond als aan den grond genageld — nog met haar armen beschermend om haar zoon heen. Maar in haar hersenen reeg zich bliksemsnel de eene gedachte aan de andere:

Erlend had in dat voorjaar een korten tijd Simons zegelring in bewaring gehad — de zwagers hadden samen Lavrans' bootenhuis op Veöy aan het klooster op Holm verkocht. Erlend had zelf gezegd, dat dit eigenlijk onwettig was, maar niemand zou er aanmerking op maken. Hij had haar den zegelring getoond en gezegd, dat Simon er zich best een aan kon schaffen, die mooier gegraveerd was — alle drie de broers hadden het zegel van hun vader na laten maken, alleen het bijschrift was verschillend. Maar dat van Gyrd was veel mooier uitgevoerd, had Erlend gezegd —

— Gyrd Darre — beide laatste keeren, dat Erlend uit het Zuiden thuisgekomen was, had hij haar zijn groeten overgebracht —. Zij herinnerde zich, hoe het haar verwonderd had, dat Erlend Gyrd op Dyfrin bezocht — zij hadden elkander alleen maar bij Ramborgs bruiloft gezien —. Ulf Sakseszoon

was de zwager van Gyrd Darre, Ulf had meegedaan aan de samenzwering —.

„Je hebt verkeerd gezien, Gaute," zei Simon met zachte, vaste stem.

„Simon!" Onwillekeurig greep Kristin de hand van haar man. „Denk er aan — er zijn meerdere mannen dan jij, die dat wapen in hun zegelring voeren —"

„Zwijg! Moet jij ook —" Erlend rukte zich met een soort jammerkreet van zijn vrouw los en snelde het erf over naar den stal. Simon sprong hem achterna:

„Erlend — was het mijn broer —?"

„Stuur de jongens na — en komen jullie mee," riep Erlend achter zich om zijn vrouw toe.

Simon haalde hem in de deur van den stal in en greep zijn arm vast:

„Erlend — was het Gyrd —?"

Erlend antwoordde niet en trachtte zich los te wringen. Zijn gezicht was vreemd vertrokken en doodsbleek.

„Erlend — antwoord mij — heeft mijn broer bij die onderneming met je mee gedaan?"

„Wil je misschien ook je zwaard met het mijne meten —?" Erlend stootte dat grommend uit en Simon merkte, dat de ander over zijn heele lichaam trilde terwijl ze worstelden.

„Je weet wel, dat ik dat niet wil." Simon liet hem los en zonk achterover tegen den deurpost. „Erlend — zoo waarlijk als God den dood voor ons verdroeg — zeg of het zoo is!"

Erlend leidde Sot naar buiten, zoodat Simon ter zijde moest treden van de deuropening. Een ijverige knecht bracht zadel en leidsels, Simon nam die aan en zond den man weg; Erlend nam ze van Simon over.

„Erlend — je kunt het *nu* toch wel zeggen! — Tegen *mij*!" Hij wist zelf niet, waarom hij smeekte alsof het zijn leven gold. „Erlend — antwoord mij — ik bezweer je bij Christus' lidteekenen — zeg het, man!"

„Blijf maar gelooven, wat je geloofde," zei Erlend zacht en snijdend.

„Erlend — ik geloofde — niets —"

„Ik *weet*, wat je geloofde." Erlend sprong in het zadel. Simon greep het paard bij het hoofdstel beet, het sprong onrustig op zij en steigerde.

„Laat los — of ik rijd je omver," zei Erlend.

„Dan zal ik het Gyrd vragen — morgen aan den dag rijd ik naar het Zuiden — bij God, Erlend, je moet mij zeggen —"

„Ja, van *hem* zal je wel antwoord krijgen," zei Erlend hoonend; hij gaf zijn hengst de sporen en Simon moest op zij gaan. De ander joeg de hoeve af —.

Halverwegen het erf kwam Simon Kristin tegen; zij had haar mantel om. Gaute liep naast haar en droeg hun zak met kleederen. Ramborg ging met haar zuster mee.

De jongen keek een oogenblik op, bang en verward. Toen wendde hij zijn blik af. Maar Kristin richtte haar groote oogen vol op hem — ze waren donker van verdriet en toorn:

„Hoe kon je dat van Erlend gelooven — dat hij je zoo bedriegen zou!"

„Ik heb niets geloofd," zei Simon driftig. „Ik dacht, dat die jongen van je onzin en dwaasheid praatte —"

„Neen, Simon — ik wil niet, dat je met mij mee gaat," zeide Kristin zacht.

Hij zag, dat ze onuitsprekelijk gekrenkt en bedroefd was.

's Avonds toen hij met zijn vrouw alleen in de groote kamer achtergebleven was en zij bezig waren zich uit te kleeden, terwijl hun dochters reeds in het andere bed sliepen — vroeg Ramborg plotseling:

„Wist je daar niets van, Simon?"

„Neen — wist jij het dan wel?" vroeg hij gespannen.

Ramborg kwam naar hem toe en stond in het schijnsel van de kaars op tafel. Zij was half uitgekleed — had alleen haar hemd en onderlijfje aan; haar haren vielen los en krullend om haar gezicht.

„Wist — ik vermoedde het een en ander. Helga was zoo vreemd" — haar gezicht vertrok zich tot een soort glimlach en ze zag er uit alsof ze het koud had. „Zij praatte er over, dat er nu andere tijden in Noorwegen zouden komen. De voorname edelen" — Ramborg glimlachte scheef en eenigszins krampachtig „— zouden hier dezelfde rechten krijgen als in andere landen. Ridders — en baronnen — zouden ze weer heeten —

— Later, toen ik zag, dat jij je hun zaken met zooveel ijver

aantrok, dat je bijna het geheele jaar van huis was — en geen gelegenheid wist te vinden om naar het Noorden te komen, bij mij, terwijl ik daar op een vreemde hoeve rondliep en je kind ter wereld moest brengen — toen dacht ik, dat je misschien wist, dat het meerderen dan Erlend gold —"

„Haha! Ridders en baronnen!" Simon lachte kort en boos.

„Was het alleen ter willle van Kristin, dat je het deed?"

Hij zag, dat haar gezicht bleek was alsof het bevroren was; het was onmogelijk te doen alsof hij haar bedoeling niet begreep. In wanhoop en trots barstte hij uit:

„Ja."

Toen dacht hij — ze was toch gek — en hij was zelf gek. Erlend was gek — alle menschen hadden vandaag hun verstand verloren. Maar nu moest er een eind aan komen.

„Ja, ik heb dat ter wille van je zuster gedaan," zei hij rustig, „en ter wille van de kinderen, die geen nadere verwanten hadden om hen te beschermen dan mij. En ter wille van Erlend, omdat wij beloofd hadden elkander trouw te zijn als broeders. — En stel je nu niet dwaas aan — want daar heb ik vandaag hier op de hoeve meer dan genoeg van gezien —" stoof hij op, terwijl hij zijn schoen, dien hij uitgetrokken had, tegen den wand smeet.

Ramborg ging er naar toe en raapte hem op — en keek naar de plank, waar hij tegen aan gekomen was:

„Schande, dat Torbjörg er zelf niet aan gedacht heeft — hier binnen het vuil af te wasschen voor het feestmaal — ik heb vergeten er tegen haar over te spreken." Zij veegde den schoen af — het was Simons beste paar met lange punten en roode hakken — nam ook den anderen op en borg het paar in zijn kleerenkist. Maar hij zag, dat haar handen heftig trilden terwijl ze daar mee bezig was.

Toen ging hij naar haar toe en nam haar in zijn armen. Zij slingerde haar dunne armen om haar man heen terwijl ze heen en weer geschud werd door onderdrukte snikken en fluisterde hem toe, dat ze zoo moe was —.

Den zevenden dag daarna reed Simon met zijn knecht door Kvam naar het Noorden. Zij worstelden tegen de sneeuwbui op van groote, natte vlokken. Tegen den middag kwamen

ze aan de kleine hoeve aan den grooten weg, waar herberg gehouden werd.

De vrouw kwam naar buiten en noodigde Simon uit in hun woonkamer te komen — slechts kleine lieden werden in de gelagkamer gelaten. Zij hing zijn natten mantel te drogen op een balk bij het vuur en praatte intusschen: Wat een weer — jammer van de paarden — hij had zeker ook wel den heelen omweg moeten rijden — men kon nu zeker het Mjömeer niet over?

„O jawel, wanneer iemand genoeg van zijn leven heeft, dan —"

De vrouw en de kinderen, die bij haar stonden, lachten. De groote liepen de kamer binnen met bier en hout, de kleintjes kropen samen bij de deur. Ze kregen dikwijls een paar geldstukjes van Simon van Formo, wanneer hij hier vertoefde, en wanneer hij uit Hamar wat lekkers voor zijn kinderen meebracht kregen ze vaak een proefje mee. Maar vandaag deed hij of hij hen niet zag.

Hij zat op de bank, voorovergebogen, met zijn handen over zijn knieën hangend, staarde in het vuur en antwoordde nu en dan een woord op den woordenvloed der vrouw. Toen vertelde ze, dat Erlend Nikulauszoon vandaag op Granheim was — vandaag zouden de vroegere bewoners den vorigen eigenaars het eerste deel van de afkoopsom overhandigen. Zou ze een van de kinderen naar zijn zwager sturen met een boodschap, zoodat ze samen naar huis konden gaan?

Neen, zeide Simon. Ze moest hem wat te eten geven en dan wilde hij wat gaan liggen slapen.

— Erlend zou hij vroeg genoeg ontmoeten. Dat wat hij van plan was te zeggen, dat wilde hij zeggen in tegenwoordigheid van Gaute. Maar hij wilde liever vermijden meer dan eens over die zaak te praten.

Zijn knecht, Sigurd, had een plaatsje in de keuken gezocht terwijl de vrouw het eten bereidde. Ja, het was een vermoeiende reis geweest — en zijn heer was bijna den heelen weg over net een woedende stier geweest. Anders wilde Simon Andreszoon graag al het nieuws uit zijn geboortedal hooren, dat zijn knechten opgevangen hadden, wanneer ze op Dyfrin geweest waren. Hij had gewoonlijk een of meer Raumarikers in zijn dienst: wanneer hij thuis was kwamen

de menschen bij hem en wilden zich bij hem aansluiten, want hij stond bekend als een vriendelijk, gul man, vroolijk en niet trotsch tegenover zijn dienaren. Maar „houd je mond" was het meest voorkomende antwoord geweest, dat hij, Sigurd, op deze reis van zijn heer gekregen had.

Hij was zeker in groote oneenigheid met zijn broers geraakt — hij was niet eens den nacht op Dyfrin overgebleven; ze hadden voor geld nachtverblijf gezocht in een huis van een der pachters verder in het dal. Heer Gyrd — ja, want de koning had den broer van zijn heer nu met Kerstmis tot ridder gemaakt, moest ze weten — heer Gyrd was naar buiten op het erf gekomen en had Simon vriendelijk verzocht te blijven — Simon had zijn broer nauwelijks geantwoord. En de heeren hadden in de bovenzaal gebruld en geraasd en geschreeuwd — die heer Ulf Sakseszoon en Gudmund Andreszoon waren op de hoeve geweest — zoodat men er bang van werd. God mocht weten, waarover ze zoo in onmin waren geraakt —.

Simon kwam de keuken voorbij, bleef een oogenblik staan en keek naar binnen. Sigurd zei haastig, dat hij nu een priem en een gesp moest hebben om zijn zadelriem, die vanmorgen gesprongen was, behoorlijk te herstellen.

„Hebben ze dat hier op de hoeve in de keuken —" voegde Simon hem toe terwijl hij weg ging. Sigurd schudde zijn hoofd en knikte tegen de vrouw toen hij uit het gezicht was.

Simon schoof de schotel met eten van zich af en bleef zitten. Hij was zoo moe, dat hij haast geen lust had om op te staan. Maar hij stond toch op en wierp zich met zijn laarzen en sporen aan op het bed — maar toen vond hij dat toch zonde: het bed was netjes en goed voor zulke kleine lieden. Hij ging overeind zitten en trok zijn laarzen uit. Stijf en moe als hij was moest hij toch wel kunnen slapen — en hij was doornat en had het koud, maar zijn gezicht brandde na den langen rit door het slechte weer.

Hij kroop onder de deken, draaide en keerde de hoofdkussens — die roken zoo eigenaardig naar visch. Toen bleef hij liggen, half opgericht op zijn elleboog.

Zijn gedachten begonnen weer in de rondte te draaien.

Hij had gedacht en gedacht, al deze dagen, zooals een dier, dat aan een touw heen en weer loopt.

— Zelfs al had Erling Vidkunszoon geweten, dat het ook het welzijn van Gyrd en Gudmund Darre kon gelden, indien Erlend Nikulauszoon zich liet dwingen om te spreken — ja, dan werd het daardoor niet erger, dat hij alle-middelen beproefd had om de hulp van den Bjarköridder te verkrijgen. Eerder het tegendeel — een man was toch wel verplicht om zijn eigen broeders bij te staan, tot den dood toe indien het noodig was. Maar hij wenschte toch, dat hij wist, of Erling het geweten had. Simon overwoog het voor en tegen. Geheel onwetend, dat er een oproer broeide, kon hij onmogelijk geweest zijn. Maar *wat* Erling wist —. Gyrd en Ulf schenen in elk geval niet te weten, of het dien man bekend was, dat ze er bij betrokken waren. Maar Simon herinnerde zich, dat Erling de zoons van Haftor genoemd had, hem aangeraden had daar hulp te zoeken, omdat in de eerste plaats hun vrienden reden hadden om bang te zijn —. De zoons van Haftor waren neven van Ulf Sakseszoon en Helga. De neus staat dicht bij de oogen —!

Maar zelfs al had Erling Vidkunszoon geloofd, dat hij ook aan zijn eigen broeders dacht, dan werd dat wat hij gedaan had *daardoor* niet erger. Erling kon ook best begrepen hebben, dat hij onwetend was omtrent het gevaar voor zijn broeders. Bovendien had hij zelf gezegd — hij herinnerde zich, dat hij dit tegen Stig gezegd had — niet te gelooven, dat ze Erlend door pijniging tot spreken konden dwingen.

Toch konden ze wel reden hebben om Erlends mond te vreezen. Wanneer hij in foltering en gevangenschap gezwegen had, dan was hij er juist de man voor om zich later door een verspreking te verraden. Dat zou iets voor hem zijn geweest —.

Hoewel — hij meende, dat dit het eenige was, waarvan hij zeker kon zijn, dat Erlend het niet zou doen. Hij zweeg als een steen telkens wanneer het gesprek een wending nam naar die zaak toe, juist omdat hij er bang voor was verleid te zullen worden om zich te verspreken. Simon merkte, dat Erlend een geweldigen, bijna kinderlijken angst had om zijn trouw te breken — kinderlijk, want dat hij zelf de heele onderneming aan zijn minnares verraden had vond Erlend klaar-

blijkelijk iets, wat zijn eer niet noemenswaard bevlekte. Hij vond stellig, dat zooiets den beste overkomen kon. Zoolang hij zelf zijn mond hield achtte hij zijn schild onbezoedeld en zijn trouw ongebroken — en Simon had gemerkt, dat Erlend gevoelig was op het punt van zijn eer, voor zoover hij zelf begreep, wat eer was. Hij was buiten zich zelf van wanhoop en toorn geraakt alleen reeds bij de gedachte, dat een van zijn medeplichtigen verraden zou worden — nu zoo veel later en op zulk een wijze, dat het de menschen, die hij met zijn leven en zijn eer en zijn bezittingen gedekt had, onmogelijk iets kon doen — door het gepraat van een kind tegen hem, die de naaste verwante van deze mannen was —.

— Hij zou het zoo inrichten, dat indien het verkeerd ging hij voor hen allen zou boeten — dat had Erlend op het crucifix gezworen ten overstaan van alle mannen, die zich met hem tot deze onderneming hadden verbonden. Maar dat volwassen, verstandige mannen op zoo'n eed konden vertrouwen — Erlend had het toch zelf niet in zijn macht. Nu hij met alles van de samenzwering bekend was vond Simon, dat het de meest onzinnige dwaasheid was, waar hij ooit van gehoord had. Erlend was bereid geweest om zich lid voor lid uit elkaar te laten rukken om zijn eed woordelijk te houden. Intusschen lag het geheim in de handen van een tienjarigen knaap — daar had Erlend zelf voor gezorgd. En het was ook zeker zijn verdienste niet, dat Sunniva Olavsdochter niet meer wist dan ze deed —. Kon iemand uit zoo'n man wijs worden —.

En al had hij dan een oogenblik geloofd — ja, dat wat Erlend en zijn vrouw meenden, dat hij geloofd had — God wist, dat die verklaring voor de hand lag toen Gaute met dat praatje kwam, dat hij zijn zegel onder den verradersbrief gezien had. En die twee mochten bedenken, dat hij het een en ander van Erlend Nikulauszoon af wist, zoodat hij minder dan de meeste anderen reden had om het mooiste van dien man te gelooven. Maar ze hadden stellig al lang geleden vergeten, hoe hij hen eens overvallen had en hun schaamteloosheid tot op den bodem toe had doorschouwd —.

Het had dus weinig zin, dat hij zich hier als een hond lag te schamen, omdat hij Erlend in zijn gedachten onrecht had aangedaan. God wist, dat het niet was, omdat hij wat kwaads

over zijn zwager wenschte te gelooven — het had hem alleen maar ongelukkig gemaakt, toen die gedachte bij hem opgekomen was. Hij wist zelf, dat het een onzinnige, domme verdenking was geweest — hij zou zelf, ook zonder Kristins woorden, wel dadelijk bedacht hebben, dat het zoo niet *kon* samenhangen. Bijna even snel als de verdenking opgekomen was, dat Erlend zijn zegelring had misbruikt, had hij gevoeld: neen, zooiets kon Erlend onmogelijk gedaan hebben. Erlend had nooit in zijn leven een oneervolle daad gedaan, waar gedachte achter zat of waar bedoeling in zat —.

Simon wentelde zich in het bed rond en kreunde. Ze hadden hem met al die krankzinnigheid zelf half krankzinnig gemaakt. Het deed hem zoo'n pijn, wanneer hij bedacht, dat Gaute hier jaren lang rondgeloopen had en dat van hem had geloofd — het was onredelijk het zoo zwaar op te nemen. Zelfs al hield hij van den jongen, van al Kristins zoons — ze waren toch nog maar bijna kinderen; moest hij zich zoo aantrekken, hoe ze over hem oordeelden!

En waarom werd hij zoo ziedend boos, wanneer hij aan de mannen dacht, die hun handen op het gevest van Erlends zwaard hadden gelegd en die gezworen hadden hun aanvoerder te volgen. Wanneer ze zulke schapen geweest waren, dat ze zich hadden kunnen laten verblinden door Erlends welbespraaktheid en stoutmoedig optreden en geloofd hadden, dat die man tot aanvoerder geschikt was — dan was het niet anders te verwachten dan dat ze zich als bange schapen gedragen zouden, toen het verkeerd liep met de heele onderneming. Toch was het alsof hij duizelig werd bij de gedachte aan wat hij nu op Dyfrin vernomen had — zooveel mannen hadden den vrede van het land en hun eigen welvaart in Erlends handen durven leggen — en die van Haftor Olavszoon en Borger Trondszoon —! En niet *een* had den moed gehad om naar voren te treden en van den koning te eischen, dat Erlend eervolle verzoening toegestaan zou worden met behoud van zijn erfgoed. Ze waren met zoovelen, dat ze, indien ze samen opgetreden waren, dit gemakkelijk hadden kunnen doorzetten. Er was blijkbaar minder verstand en moed onder de edelen in Noorwegen dan hij geloofd had —.

Hij was ook boos, omdat hij zelf geheel buiten deze plannen

gehouden was. Niet, dat ze *hem* mee hadden kunnen krijgen in zoo'n onzinnige onderneming. Maar dat Erlend zoowel als Gyrd achter zijn rug om gehandeld hadden en dat hadden verborgen —. Hij was toch even goed een edelman als een der anderen en hij was niet weinig in tel in de gemeenten, waar men hem kende —.

In zekeren zin gaf hij Gyrd gelijk. De wijze, waarop Erlend zijn leiderschap verzaakt had, maakte, dat hij niet redelijkerwijze vergen kon, dat zijn bondgenooten naar voren zouden treden en voor hun verbond met hem zouden uitkomen. Simon wist, dat hij, indien hij Gyrd alleen aangetroffen had, er niet toe gekomen zou zijn om op zoo'n wijze van zijn broeders te scheiden. Maar daar lag die ridder Ulf met zijn lange beenen voor zich uitgestrekt en praatte over Erlends domheid — nu achteraf! En toen had Gudmund het woord genomen. Noch Gyrd noch hij zelf hadden ooit hun jongsten broeder toegestaan iets tegen hun meening in te beweren. Maar sinds hij met dat priesterliefje getrouwd was, later zijn eigen liefje, was de jongen zoo aanmatigend en trotsch en zelfbewust geworden — Simon had met groote verbazing naar Gudmund zitten kijken — hij praatte zoo gewichtig en zijn rond, rood gezicht leek zoo op het achterste van een kind, dat Simons handen jeukten om toe te slaan —. Ten slotte had hij zelf nauwelijks geweten, wat hij tegen de drie mannen gezegd had.

— Nu had hij dus met zijn broeders gebroken. Hij had het gevoel, dat hij dood zou bloeden, wanneer hij daar aan dacht — alsof banden van vleesch en bloed gebroken waren. Hij voelde er zich arm door geworden. Een broederlooze rug is naakt —.

Maar hoe dat ook zijn mocht, midden onder hun heftigen woordenstrijd had hij plotseling gemerkt — hij wist zelf niet hoe — dat Gyrds vervallen, verouderd voorkomen niet alleen hieraan te wijten was, dat zijn broer groote behoefte had aan wat huiselijken vrede. Gyrd hield nog van Helga, dat had hij met een oogopslag gezien; dat was het, wat zijn broer zoo wonderlijk gebonden en krachteloos maakte. En op een onbegrijpelijke, geheimzinnige wijze wekte dat zijn woede over — ja over het heele leven.

— Simon verborg zijn gelaat in zijn handen. Ja, zoo waren ze geweest: goede, gehoorzame zoons. Het was Gyrd zoowel

als hem zelf gemakkelijk gevallen liefde op te vatten voor de bruiden, van wie hun vader zei, dat hij ze voor hen uitgekozen had. De oude man had op zekeren avond heel mooi tegen hen beiden gesproken, zoodat ze er ten slotte beiden heel verlegen bij gezeten hadden — over huwelijk en vriendschap en trouw tusschen eerbare, voorname echtelieden, ja ten slotte had hun vader gesproken over gebeden en voorbeden en missen. Het was jammer, dat hun vader hun niet ook de middelen genoemd had om te vergeten — wanneer de vriendschap verbroken is en de eer dood is en trouw een zonde is en een geheime smadelijke kwelling en er van de banden niets over is gebleven dan een bloedende wond, die nooit genezen kan —.

Nadat Erlend in vrijheid was gesteld, was er een soort rust over hem zelf gekomen — zeker omdat iemand het niet uithoudt zooveel smart te lijden als hij dien tijd in Oslo geleden had. Of er gebeurt iets — of het wordt van zelf beter.

Hij had het niet aangenaam gevonden toen ze met haar man en al hun kinderen naar Jörundgaard verhuisd was en hij hen ontmoeten moest en als vrienden en verwanten met hen moest omgaan. Maar hij had zich getroost — het was zoo veel erger geweest toen hij met haar samen had moeten wonen, zooals het onduldbaar voor een man is om met een vrouw, die hij liefheeft, te wonen, wanneer zij niet zijn vrouw is en niet door bloedverwantschap aan hem verbonden. En dat, wat tusschen Erlend en hem zelf voorgevallen was op dien avond toen ze de bevrijding van zijn zwager uit de gevangenis gevierd hadden — dat had hij uitgeveegd: Erlend had vermoedelijk niet meer dan de helft begrepen en hij dacht er zeker niet veel over na. Erlend had zoo'n zeldzame gave om te vergeten. En hij zelf had zijn hoeve en zijn vrouw van wie hij hield en zijn kinderen.

Hij was eenigszins tot rust gekomen. Het was zijn schuld niet, dat hij de zuster van zijn vrouw liefhad. Zij was eens zijn verloofde geweest — hij was het niet geweest, die zijn woord tegenover haar gebroken had. Toen hij zijn hart op Kristin Lavransdochter zette was het slechts zijn plicht geweest dat te doen, omdat zij bestemd was zijn vrouw te worden. Dat hij haar zuster gekregen had — dat had Ramborg bewerkt — en haar vader. Lavrans, hoe wijs hij ook

mocht zijn, had er niet aan gedacht te vragen of hij vergeten had. Hij wist overigens, dat hij zelfs van Lavrans niet verdragen zou hebben, dat men hem *daar* naar vroeg.

Hij kon niet goed vergeten. Dat was zijn schuld niet. En hij had nooit *een* woord gezegd, dat hij had behooren te verzwijgen. Hij kon er niets aan doen, dat de duivel op hem toelegde met herinneringen en droomen, die den band des bloeds krenkten — vrijwillig had hij zich nooit aan zondige liefdesgedachten overgegeven. En *gehandeld* had hij als een trouwe broeder, tegenover haar en de haren. Dat wist hij zelf.

Ten slotte was hij er in geslaagd vrede te hebben met zijn lot.

Zoolang hij wist, dat hij het was, die die beiden daarginds geholpen had — Kristin en den man, dien ze boven hem gekozen had. Altijd hadden ze zijn hulp aan moeten nemen.

Nu was het anders geworden. Kristin had haar leven en zieleheil op het spel gezet om het leven van zijn zoon te redden. Het was alsof alle oude wonden opengesprongen waren sinds hij dat had laten gebeuren.

En daarna was het zoover gekomen, dat hij zijn leven aan Erlend te danken had.

— En tot dank had hij hem gekrenkt — tegen zijn wil, slechts in gedachten — maar toch!

„— Et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris." *) Het was vreemd, dat de Heer ons ook niet geleerd had te bidden „sicut et nos dimittimus creditoribus nostris." **) Hij wist niet of dat goed Latijn was — hij was nooit sterk in die taal geweest. Maar hij wist, dat hij er op de een of andere wijze altijd in geslaagd was zijn schuldenaars te vergeven. Hem leek het veel moeilijker iemand te vergeven, die een schuld op zijn nek gebonden had —.

En nu, nu ze het zoo konden beschouwen, dat ze gelijk stonden — hij en dan die beiden — voelde hij, hoe iedere oude wrok, dien hij jaren lang onder zijn voeten getreden had, opsprong en weer levend werd —.

Hij kon Erlend niet langer in zijn gedachten op zij

---

*) En vergeef ons onze schulden zooals wij vergeven onzen schuldenaren.

**) Zooals ook wij vergeven hun, dien wij iets schuldig zijn.

schuiven — een domme kerel, die niets kon zien of leeren of onthouden en bedenken. Nu drukte die ander zijn gemoed juist omdat niemand weten kon, *wat* Erlend zei en dacht en onthield — hij was volkomen onberekenbaar.

— Menigeen krijgt, wat voor een ander bestemd is, maar niemand krijgt het lot van een ander —.

Dat was een waar woord.

Hij had van zijn jonge verloofde gehouden. Wanneer hij haar gekregen had, dan zou hij wel een tevreden man geworden zijn; ze zouden wel goed samen geleefd hebben. En dan zòu ze gebleven zijn zooals ze was, toen ze elkaar voor het eerst ontmoetten — vriendelijk en zedig, verstandig, zoodat een man haar graag om raad zou vragen, ook in grootere dingen, wat eigenzinnig in kleinigheden, maar overigens volgzaam, gewend als ze was om zich door de handen van haar vader te laten leiden en steunen en beschermen. — Maar nu had die man macht over haar gekregen — iemand, die niet in staat was zich zelf te besturen, die nooit iets beschermd had. Haar zoete maagdelijkheid had hij geschonden, haar trotsche rust verbroken, haar vrouwengemoed verstoord en hij had haar gedwongen om alle vermogens, die ze bezat, tot het uiterste in te spannen. Zij had voor haar minnaar moeten gaan staan, zooals een kleine vogel, die zijn nest verdedigt met trillend lichaam en doordringend gepiep, wanneer iemand zijn woning nadert. Haar lieflijk, slank lichaam had hem als geschapen toegeschenen om door de armen van een man gedragen en beschermd te worden — hij had dat gespannen gezien door een wilden wil, terwijl haar hart bonsde van moed en angst en strijdlust en zij vocht voor haar man en kinderen, zooals zelfs de duif wild en onverschrokken kan worden, wanneer zij jongen heeft.

Was hijzelf haar man geweest, had zij vijftien jaar lang samen geleefd met zijn eerzame goede gezindheid — dan zou ze, dat wist hij zeker, ook voor hem opgestaan zijn, indien hij in eenig ongeluk geraakt was. Met verstand en moed zou zij aan zijn zijde gestaan hebben. Maar nooit zou hij dat versteende gelaat te zien gekregen hebben, dat zij dien avond in Oslo naar hem toegewend had, toen zij daar zat en hem vertelde, dat ze naar dat huis toe geweest was om dat te zien. Zijn eigen naam had hij haar nooit uit hooren

schreeuwen in zulk een wilden nood en jammer. En het was niet de eerbare en geoorloofde liefde van zijn jeugd, die in zijn hart geantwoord had. Die hartstocht, die zich verhief en haar wildheid beantwoordde — hij zou nooit geweten hebben, dat er zooiets in zijn eigen hart wonen kon, indien het met hem en haar gegaan was zooals hun vaders dat klaargemaakt hadden —.

Haar gezicht toen ze hem voorbij ging naar buiten, den nacht in, om hulp voor zijn kind te zoeken — ze zou dien gang niet hebben durven gaan, indien ze Erlends vrouw niet geweest was, die er zich aan gewennen moest onbevreesd te handelen, zelfs wanneer haar hart van angst beefde. Haar glimlachend gezicht, nat van tranen, toen ze hem wekte en zei, dat de jongen om zijn vader riep — zoo ontroerend lief glimlacht alleen iemand, die weet, wat het is zoowel om een strijd te verliezen als om hem te winnen —.

Het was Erlends vrouw, die hij liefhad — zooals hij haar nu liefhad. Maar dan was zijn liefde toch zondig en dan moest het wel zijn zooals het was, dat hij ongelukkig was. Want hij was zoo ongelukkig, dat hij soms slechts een groote verwondering voelde — omdat hij het zelf was, die het zoo had en die geen uitweg uit zijn ongeluk zag.

— Toen hij zijn eigen eer en de zede van een edelman vertrad en Erling Vidkunszoon dingen herinnerde, waarvan geen man van eer met een enkel woord zou hebben laten merken, dat hij ze wist — toen had hij dat niet voor broeders of verwanten gedaan, maar *alleen* voor haar. Slechts ter wille van haar had hij dien anderen man kunnen bedelen zooals melaatschen in de koopsteden aan de deur der kerk bedelen en hun afzichtelijke wonden toonen —.

Hij had gedacht — eens zou ze het te weten komen. Niet alles, niet hoe diep hij zich verootmoedigd had. Maar wanneer zij beiden oude menschen geworden waren, dan, had hij gedacht, zou hij tot Kristin zeggen: Ik heb je geholpen zoo goed als ik kon, want ik dacht eraan, hoe hartelijk lief ik je had in den tijd toen ik je verloofde was —.

Er was een ding, waar hij zijn gedachten niet heen durfde te wenden. Had Erlend iets tegen Kristin gezegd. — Ja, hij had gedacht, dat ze het eens uit zijn eigen mond te weten zou komen — ik heb nooit vergeten, dat ik van je gehouden heb

toen we jong waren. Maar indien het zoo stond, dat ze het wist en dat het door haar man was, dat ze het vernomen had — neen, dan geloofde hij, dat hij niet meer kon —.

Tot haar alleen was hij van plan geweest het te zeggen — eens, over langen tijd. Wanneer hij aan het oogenblik dacht, toen hij zijn geheim prijsgegeven had — toen Erlend per ongeluk gezien had, wat hij in het diepst van zijn hart verborgen waande —. En Ramborg wist het — hoewel hij niet begreep, hoe ze het gemerkt had —.

Zijn eigen vrouw — en haar man — die wisten het —.

Simon kermde, wild en smartelijk, en keerde zich heftig op zijn andere zijde in het bed —.

— God helpe hem! Nu was hij het zelf, die hier lag, naakt uitgekleed, door geweld overmand, bloedend van folteringen en bevend van schaamte —.

De vrouw gluurde door de deur naar binnen en ontmoette vanuit het bed Simons heete, droge, koortsachtig schitterende oogen: „Hebt u niet kunnen slapen? — Nu reed Erlend Nikulauszoon met twee anderen voorbij — het waren zeker twee zoons van hem, die bij hem waren." Simon mompelde een soort antwoord, boos en onverstaanbaar.

Hij zou hun een goeden voorsprong geven. Overigens moest hij ook wel spoedig aan zijn thuisreis denken —.

— Zoodra hij de woonkamer binnen kwam en zijn buitenkleeding afgelegd had zou Andres zijn bonten muts nemen en opzetten. Terwijl de jongen schrijlings op de bank zat en naar zijn oom op Dyfrin reed zakte de groote muts dan weer eens op zijn neusje en dan weer achterover op zijn mooi, lichtblond krulhaar —. Maar het hielp niet veel, dat hij zijn best deed zijn aandacht daarop te vestigen — God mocht weten, wanneer de jongen nu weer bij zijn oom op Dyfrin op bezoek zou komen —.

En in zijn plaats kwam de herinnering aan zijn anderen zoon — Halfrids kind. Erling — het was niet heel dikwijls, dat hij aan hem dacht. Een klein bleekblauw kinderlijkje — de dagen, dat Erling leefde, had hij hem nauwelijks gezien — toen moest hij bij zijn stervende moeder zitten. Was dat kind in leven gebleven of had het langer dan zijn moeder geleefd —

dan zou hij Mandvik behouden hebben. Dan zou hij wel een nieuw huwelijk daar in het Zuiden van het land aangegaan hebben. Dan zou hij af en toe hier zijn gekomen om naar zijn hoeve in het Noorden van het dal te zien.

Dan zou hij Kristin wel niet *vergeten* hebben — zij had hem een al te vreemde rol laten spelen dan dat hij dat zou kunnen. Verduiveld — een man had toch het recht om zich als een merkwaardig avontuur te herinneren, dat hij zijn verloofde, een meisje van aanzienlijke familie, opgevoed in christendom en zedelijken levenswandel, naar huis had moeten halen uit een kroeg en het bed van een anderen man. Maar dan zou zij hem toch niet zoo aanhoudend in de gedachten gebracht zijn, dat het hem verstoorde en alle smaak wegnam uit al het goede, dat het leven hem overigens bood —.

Erling — die zou nu veertien jaar oud geweest zijn. Wanneer Andres eens zoo dicht bij den mannenleeftijd zou komen, dan was hij zelf oud en afgeleefd —.

Ach ja, Halfrid — jij hebt het bij mij niet al te goed gehad. Het is niet zoo heelemaal buiten mijn schuld, dat ik het zoo gekregen heb —.

Dan zou Erlend Nikulauszoon zijn lichtzinnigheid wel met zijn leven hebben moeten boeten. En dan zou Kristin nu als weduwe op Jörundgaard gezeten hebben —.

En dan had hij zelf misschien rondgeloopen en het bejammerd, dat hij een getrouwd man was. Er was nu niets zoo onverstandig meer, dat hij er zich zelf niet toe in staat achtte —.

De wind was gaan liggen, maar er vielen nog groote, natte vlokken voorjaarssneeuw toen Simon van de herberghoeve wegreed. En nu tegen den avond begonnen de vogels weer in het bosch te fluiten en te kweelen, ondanks de vallende sneeuw.

Zooals een snee in het vleesch weer openspringt bij een plotselinge beweging deed een kleine herinnering hem pijn — onlangs, bij zijn feestmaal met Paschen, hadden ze met een troepje buiten gestaan om zich door de middagzon te laten bakken. Hoog boven hen in de berk zat een roodborstje, dat zijn lied in de warme, blauwe lucht uitfloot. Geirmund was den hoek van het huis om komen strompelen, terwijl hij zich

met zijn stok voortsleepte en een hand op den schouder van zijn oudsten zoon hield. Hij keek op, bleef staan en deed den vogel na. Ook de jongen spitste zijn lippen en floot. Ze konden bijna alle vogelgeluiden nabootsen. Kristin stond op eenigen afstand tusschen enkele andere vrouwen in. Zij glimlachte zoo lief terwijl ze toeluisterde.

Tegen zonsondergang werden de wolken in het Westen dunner — ze wentelden zich met gouden glans over de witte berghellingen en vulden de kloven en kleine dalen op als grijze nevelvlokken. De rivier glinsterde mat als koper — bruiste open en donker om de steenen in den stroom heen, en op iederen steen lag een klein, wit kussen van versch gevallen sneeuw.

Het ging niet snel met de vermoeide paarden over den slecht begaanbaren weg. Het was nacht, en de volle maan aan den melkwitten hemel gluurde tusschen de drijvende nevels en wolken door toen Simon over de hellingen langs de Ula naar beneden reed. Toen hij de brug over was op de met dennen begroeide vlakten, waar de winterweg over heen liep, zetten de paarden er een beteren gang in — ze wisten, dat ze naar stal gingen. Simon klopte Digerbein op zijn dampenden, natten nek. Hij was toch blij, dat die tocht spoedig voorbij zou zijn. Ramborg sliep zeker al lang.

Waar de weg plotseling uit het bosch draait lag een klein hutje. Hij was daar vlak bij toen hij merkte, dat eenige mannen te paard voor de deur stonden. Hij hoorde Erlends stem roepen: „Het is dus zeker, dat je dadelijk na Zondag komt — kan ik dat tegen mijn vrouw zeggen —?"

Simon riep hem een groet toe. Het zou een al te vreemden indruk maken, wanneer hij niet stil hield en met hen verder reed, maar hij verzocht Sigurd vooruit te rijden. Toen reed hij naar de anderen toe: het waren Naakkve en Gaute. Erlend kwam op hetzelfde oogenblik uit de huisdeur te voorschijn.

Zij groetten elkander opnieuw — de andere drie eenigszins gedwongen. Hij kon hun gezichten zien, maar niet heel duidelijk in het schemerlicht — Simon had den indruk, dat ze er te gelijk onzeker, gespannen en onwillig uitzagen. Daarom zei hij dadelijk:

„Ik kom van Dyfrin, zwager."

„Ja, ik had gehoord, dat je naar het Zuiden gereisd was." Erlend stond met zijn hand op het zadel en keek naar den grond. „Je hebt dus snel gehandeld," voegde hij er aan toe, toen het zwijgen pijnlijk werd.

„Neen wacht even," zei Simon tegen de jongens, die vooruit wilden rijden. „Ook jullie moet naar mij luisteren. Het was het zegel van mijn broer, dat je op den brief gezien hebt, Gaute. En ik begrijp, dat je vinden moet, dat ze zich weinig trouw tegenover je vader gedragen hebben, hij en de heeren, die hun zegel gehangen hadden aan den brief aan jonker Haakon, dien je vader naar Denemarken moest brengen —"

„Aan een ding heb je zeker niet gedacht, Simon, toen je je broer ter verantwoording riep. Ik heb de veiligheid van Gyrd en mijn bondgenooten duur gekocht — met alles wat ik bezat, behalve den naam van een trouw man, die zijn woord houdt. Nu zal Gyrd Darre wel denken dat ik zelfs dien naam niet gered heb —"

Beschaamd boog Simon het hoofd. Daar had hij niet aan gedacht.

„Dat had je tegen me kunnen zeggen, Erlend, toen ik er over sprak, dat ik naar Dyfrin wilde gaan —"

„Je kon toch zelf wel zien, dat ik zoo wild en razend was, toen ik van je hoeve weg reed, dat ik niet in staat was om te denken of te beslissen —"

„Ik was ook niet geheel mijn verstand meester, Erlend —"

„Neen, maar mij dunkt, dat je tijd genoeg had om tot bezinning te komen op dien langen weg. Ik kon je ook niet goed verzoeken om het na te laten je broer uit te vragen zonder dat ik dingen verraadde, waarvan ik met een duren eed gezworen had, dat ik er over zwijgen zou —"

Simon zweeg even — in het eerste oogenblik leek het hem, dat Erlend gelijk had. Maar toen bedacht hij — neen, nu was Erlend heel onredelijk. Had hij hier rond moeten loopen en Kristin en de jongens zooiets leelijks van hem laten gelooven. Dat vroeg hij op nogal heftigen toon.

„Ik heb er nooit een woord over losgelaten, oom, noch tegen moeder noch tegen mijn broers," zei Gaute terwijl hij zijn mooie, lichte gezicht naar zijn oom toe wendde.

„Ja, ten slotte kwamen ze het toch wel te weten," antwoordde Simon hardnekkig. „Ik vind, dat wij na alles wat

dien dag bij mij voorgevallen is, klaarheid in de zaak moesten brengen. En ik begrijp niet, dat dit zoo onverwacht voor je vader komen kon — je bent niet veel meer dan een kind, Gautelief, en je was heel jong toen je in deze —samenzwering — gemengd werd."

„Ik mocht toch gelooven, dat ik op mijn eigen zoon vertrouwen kon," sprak Erlend heftig. „En ik had geen twee wegen om tusschen te kiezen toen ik den brief in veiligheid brengen moest. Het ging er om of dien aan Gaute te geven of hem door den landvoogd te laten vinden —"

Het leek Simon nutteloos meer over die zaak te spreken. Maar hij kon zich niet weerhouden te zeggen:

„Het deed mij weinig genoegen toen ik merkte, wat de jongen hier vier jaar lang van mij geloofd heeft. Ik heb altijd goed over je gedacht, Gaute."

De jongen dreef zijn paard eenige stappen naar voren, strekte zijn hand uit en Simon zag, dat zijn gezicht donker werd, alsof hij een kleur kreeg:

„Vergeef mij, Simon!"

Simon drukte de hand van het kind. Soms kon Gautes gezicht zoo op dat van zijn grootvader gelijken, dat het Simon wonderlijk aandeed. Hij had eenigszins kromme beenen en was wat klein, wanneer hij liep, maar hij was een uitstekend ruiter en te paard zag hij er uit als de schoonste jongeling over wien een vader zich verheugen kan.

Nu reden ze alle vier naar het Noorden, de jongens voorop, en toen ze buiten gehoorsafstand gekomen waren hernam Simon:

„Je merkt wel, Erlend — ik vind niet, dat je mij met recht verwijten kunt, dat ik mijn broer heb opgezocht en hem verzocht heb mij de ware toedracht van die zaak mee te deelen. Maar ik weet, dat jullie reden hebt om boos op mij te zijn, jij en Kristin. Want in het eerste oogenblik, dat dit" — hij zocht naar zijn woorden — „vreemde bericht kwam — dat wat Gaute van mijn zegel zei — ik kan niet ontkennen, dat ik toen dacht — ik begrijp, wat jullie gelooft, dat ik dacht — dat waarvan mijn gezond verstand mij had moeten zeggen, dat het ondenkbaar was. Ik kan dus niets anders zeggen dan dat jullie reden hebt om boos op mij te zijn —" herhaalde hij. De paarden plasten door de modderige sneeuw. Het duurde

een oogenblik voor Erlend antwoordde en toen klonk zijn stem heel vriendelijk en zacht:

„Ik weet niet, wat je anders had moeten denken. Het lag wel het meest voor de hand te gelooven —"

„O neen, ik had kunnen weten, dat dit onmogelijk was," viel Simon hem smartelijk in de rede. Even later vroeg hij:

„Heb jij geloofd, dat ik dat van mijn broeders wist? Dat het ter wille van hen was, dat ik getracht heb je te helpen?"

„Neen," zei Erlend verwonderd. „Ik begreep toch, dat je dat niet weten kon. *Ik* had niets gezegd, dat wist ik. En dat je broers zich niet verspreken zouden, daar geloofde ik veilig op te kunnen vertrouwen," hij lachte zachtjes. Toen werd hij ernstig. „Ik wist wel," zei hij zacht, „dat je het ter wille van onzen schoonvader deed — en omdat je goed bent —"

Simon reed een oogenblik zonder iets te zeggen.

„Je bent zeker wel bitter verontwaardigd geweest, denk ik," vroeg hij na een oogenblik.

„Och. — Toen ik den tijd kreeg om na te denken — ik zie niet in, dat er een andere verklaring was, die jij vermoeden kon —"

„En Kristin dan?" vroeg Simon nog zachter.

„Ja zij —!" Erlend lachte als te voren. „Je weet, dat zij niet verdragen kan, dat iemand naar mij wijst — behalve zij zelf. Zij vindt zeker, dat ze dat alleen wel af kan. Het is net zoo als met onze kinderen. God sta mij bij, wanneer ik een woord ten hunnen nadeele zeg! Maar je begrijpt, dat ik het haar aan haar verstand gebracht heb —"

„Heb je dat gedaan —"

„Ja — met der tijd zal ik het haar wel doen begrijpen. Je weet wel, dat Kristin zoo is, dat zij, wanneer ze tot nadenken gekomen is, zich herinneren zal, dat je ons zooveel trouwe vriendschap bewezen hebt, dat —"

Simon voelde zijn hart in spanning en opwinding beven. Het leek hem onduldbaar — de ander scheen te vinden, dat ze die zaak nu wel uit hun gedachten konden bannen. Zijn gezicht zag er in het bleeke maanlicht zoo wonderlijk vredig uit. Simons stem trilde van gemoedsbeweging toen hij hernam:

„Vergeef mij, Erlend, ik begrijp niet, hoe ik heb kunnen gelooven —"

„Je hoort," viel de ander hem eenigszins ongeduldig in de

rede, „dat ik het begrijp. Het komt mij voor, dat je moeilijk iets anders kon gelooven —"

„Hadden die twee dwaze kinderen maar nooit gepraat," zei Simon heftig.

„Ja —. Gaute heeft nog nooit in zijn leven zoo'n pak slaag gehad —. En het is alles hier van gekomen, dat ze over hun voorouders gekibbeld hebben — over dien Reidar Birkebein en koning Skule en bisschop Nikolaas." Erlend schudde zijn hoofd. „Maar denk er nu niet meer over, zwager — het is het best, dat we het zoo gauw als we kunnen vergeten —"

„Ik *kan* het niet!"

„Neen, Simon!" Het klonk als een verwijt, zacht en verbaasd. „Het is niet waard, dat je het zoo zwaar opneemt —!"

„Ik *kan* het niet, hoor je! Ik ben zoo'n goede man niet als jij!"

Erlend keek verward naar hem:

„Nu begrijp ik niet, wat je bedoelt."

„Ik ben niet zoo'n goede man als jij —. Ik kan iemand, wien ik onrecht aangedaan heb, niet zoo gemakkelijk vergeven."

„Ik begrijp niet wat je bedoelt," zei de ander op denzelfden toon.

„Ik bedoel —" Simons gezicht was geheel vertrokken van smart en opwinding; hij sprak zacht, alsof hij zijn lust bedwong om het uit te schreeuwen. Ik bedoel — Ik heb je vriendelijk over rechter Sigurd van Steigen hooren spreken, den ouden man, wiens vrouw je geroofd hebt. Ik heb gezien en gemerkt, dat je van Lavrans hield met de geheele liefde van een zoon. En nooit heb ik gemerkt dat je mij wrok toedroeg omdat je — mijn verloofde van mij weggelokt hebt —. Ik ben zoo grootmoedig niet als je denkt, Erlend — ik ben zoo grootmoedig niet als jij — ik — *ik* koester wrok tegen den man, wien *ik* onrecht aangedaan heb —"

Hij staarde den ander in de oogen met witte vlekken op zijn wangen door de opwinding. Erlend had hem aangehoord met half geopenden mond.

„Dat heb ik nooit begrepen voor nu! — *Haat* je mij, Simon," fluisterde hij overweldigd.

„Vind je niet, dat ik daar reden toe heb —"

Onwillekeurig hadden beide mannen hun paarden stil doen

staan. Zij staarden elkaar in de oogen; Simons kleine oogjes glinsterden als staal. In het nevelig witte nachtlicht zag hij, dat Erlends smalle gezicht werkte, alsof iets in hem brak — een ontwaken —. Hij zag op onder zijn half neergeslagen oogleden en beet zich in zijn trillende onderlip.

„Ik kan je niet meer ontmoeten!"

„Man! — Dat is twintig jaar geleden," barstte Erlend uit, overweldigd en verward.

„Ja. Vind je niet, dat — zij — het waard is, dat iemand twintig jaar aan haar denkt?"

Erlend richtte zich in zijn zadel op — en ontmoette Simons blik vol en vast. Het maanlicht ontstak een blauwgroene vonk in zijn groote, lichte oogen.

„Ja. God — God zegene haar!"

Een oogenblik bleef hij zoo zitten. Toen gaf hij zijn paard de sporen en joeg hij voort over den weg, zoodat de druppels achter hem opsprongen. Simon hield Digerbein in — hij werd bijna van zijn rug gegooid, zoo plotseling greep hij in de teugels. Hij wachtte aan den rand van het bosch en trachtte het ongeduldige dier te kalmeeren, zoolang hij de hoefslagen op de sneeuwvlakte onderscheiden kon.

Het berouw had zich van hem meester gemaakt dadelijk nadat hij het gezegd had. Hij had berouw en hij schaamde zich, alsof hij iets weerloos — een kind — of een mooi, zacht redeloos dier — in dwaze woede geslagen had. Hij voelde zijn haat als een versplinterde lans — die was versplinterd door den stoot zelf tegen de verstandelooze onschuld van dien man — zoo weinig begreep die ongeluksvogel Erlend Nikulauszoon, dat het was alsof hij zoowel hulpeloos als onschuldig was —.

Hij vloekte half luid, terwijl hij voortreed. Onschuldig — die kerel was ver over de veertig jaar — hij moest het nu toch kunnen verdragen, dat men als man tegen man met hem sprak. Had hij zich zelf gewond, nu, dat moest voor den duivel als goedkoop gerekend worden, wanneer hij ten minste eens een keer Erlend getroffen had.

Nu reed hij naar huis, naar haar toe — God zegene haar; hij vertrok zijn gezicht. En dan was er nu een eind gekomen aan dien omgang in broederlijke liefde — tusschen die twee

daarginds en hem en de zijnen. Hij ontkwam er aan Kristin Lavransdochter verder te ontmoeten —.

— De gedachte benam hem den adem —. Goed dan maar, verduiveld —. Indien uw oog u ergert ruk het uit, zeiden de priesters. Hij had het vooral gedaan, zeide hij tegen zich zelf, om aan die zuster- en broederliefde met Kristin te ontkomen — hij kon niet meer —.

Een wensch had hij nu — dat Ramborg niet wakker zou zijn, wanneer hij thuis kwam.

Maar toen hij tusschen de hagen door reed zag hij iemand in een donkeren mantel onder de espeboomen staan. Haar witte hoofddoek blonk.

Zij had daar loopen wachten, zei ze, vanaf het oogenblik, dat Sigurd thuis gekomen was. De dienstmeisjes waren naar bed en Ramborg schepte zelf pap uit de schaal, die bij de haardopening te warmen stond, bracht spek en brood op tafel en haalde versch getapt bier.

„Ga je nu niet slapen, Ramborg," vroeg haar man terwijl hij at.

Ramborg antwoordde niet. Ze ging naar haar weefgetouw en begon de kleine, bonte kluwtjes door de schering heen en weer te werpen. Zij had voor Kerstmis een kleed opgezet, maar ze was er nog niet ver mee gekomen.

„Erlend is eenige oogenblikken geleden naar het Noorden gereden," zei ze, terwijl ze met haar rug naar hem toe stond. „Ik dacht naar wat Sigurd zei, dat jullie samen zoudt komen?"

„Neen — dat is niet gebeurd —"

„Verlangde Erlend meer dan jij naar zijn bed?" Zij lachte even. Toen ze geen antwoord kreeg hernam ze: „Hij verlangt stellig altijd naar huis, naar Kristin, wanneer hij om de een of andere reden weg is geweest —"

Simon zweeg geruimen tijd voor hij antwoordde: „Erlend en ik zijn niet als vrienden van elkaar gegaan." Ramborg draaide zich heftig om — toen vertelde hij, wat hij op Dyfrin gehoord had en het eerste deel van zijn gesprek met Erlend en diens zoons.

„Het komt mij wel eenigszins vreemd voor, dat jullie hierom in onmin geraakt bent — wanneer jullie de vriendschap tot nu toe hebt kunnen ophouden."

„Misschien — maar het is nu eenmaal zoo gegaan. Maar dat is te lang om alles vanavond te vertellen."

Ramborg keerde zich naar haar weefstoel om en ging weer aan het werk.

„Simon" — vroeg ze plotseling. „Herinner je je een verhaal, dat Sira Eirik ons eens voorgelezen heeft — uit den bijbel — over een meisje, dat Abisag heette, de Sunamietische?"

„Neen."

„In den tijd toen koning David oud geworden was en zijn levenskracht en sterkte begon te verminderen," begon ze, maar Simon viel haar in de rede:

„Ramborglief, het is te laat in den nacht; het is nu geen tijd om verhalen te vertellen. — Nu herinner ik me ook, wat dat was met die vrouw, die je noemde —."

Ramborg stak haar spoel van onder door haar werk en zweeg even. Toen hernam ze:

„Herinner je je dan het verhaal, dat mijn vader kende — over Tristan den schoone en Isolde de blanke en Isolde de zwarte?"

„Ja, dat herinner ik me." Simon schoof den schotel met eten weg, veegde met den rug van zijn hand zijn mond af en stond op. Hij ging voor het vuur staan; met zijn eenen voet op den rand, zijn elleboog op zijn knie en zijn kin in zijn hand stond hij in het vuur te kijken, dat bezig was uit te branden in het gemetselde gat. Vanuit den hoek bij het weefgestoelte kwam Ramborgs stem, alsof ze op het punt was in tranen uit te barsten:

„Ik heb altijd gedacht, wanneer ik deze verhalen hoorde, dat zulke mannen als koning David en heer Tristan — het leek mij onverstandig — en wreed — dat ze de jonge bruiden, die hun maagdom en de liefde van hun hart tot hen brachten, met zachtheid en eerbare bereidwilligheid, niet meer liefhadden dan zulke vrouwen als vrouw Bathseba of die Isolde de blonde, die zich aan andere mannen vergooid hadden. Ik dacht, dat ik, wanneer ik een man geweest was, niet zoo weinig trotsch — en zoo harteloos — geweest zou zijn" zij zweeg overweldigd. „Het leek mij het ergste lot, — dat wat zij kregen, Abisag en die arme Isolde van Engeland —" zij keerde zich heftig om, kwam de kamer door en ging voor haar man staan.

„Wat heb je, Ramborg?" Simon sprak zacht en onwillig. „Ik begrijp niet, wat je daarmee bedoelt —"

„Jawel, dat doe je wel," zei ze heftig. „Jij bent net zoo als die Tristan —"

„Dat kan ik niet gelooven," trachtte hij lachend te zeggen, „dat ik lijken zou op — Tristan den schoone —. En de twee vrouwen, die je noemde — wanneer ik mij goed herinner dan leefden en stierven die als reine maagden, niet door hun mannen aangeraakt —" hij keek naar zijn vrouw: haar kleine, driehoekige gezichtje was wit en zij beet zich op de lippen.

Simon zette zijn voet op den grond, richtte zich op en legde beide handen op haar schouders:

„Ramborglief, we hebben toch twee kinderen samen," zei hij stil.

Zij antwoordde niet.

„Ik heb mijn best gedaan je te toonen, dat ik je dankbaar was voor dat geschenk. Ik dacht zelf — dat ik getracht had een goede man voor je te zijn —"

Toen zij nog niets zei liet hij haar los en ging hij op de bank zitten. Ramborg volgde hem, ging voor hem staan en keek op haar man neer: zijn breede dijen in die natte, bespatte broek, zijn zware lichaam, dat dikke, roodbruine gezicht, zij spitste haar lippen in tegenzin:

„Je bent met de jaren ook leelijk geworden, Simon."

„Ja, ik heb van mijzelf nooit gedacht, dat ik mooi was," zei hij rustig.

„En ik ben toch jong en mooi —" zij ging op zijn knieën zitten en de tranen stroomden uit haar oogen, terwijl zij haar beide handen om zijn hoofd legde: „Simon — zie eens naar mij — waarom kan je het mij niet vergelden — niemand behalve jou heb ik toegestaan mij te bezitten — heel vanaf den tijd, dat ik een klein meisje was, heb ik gedacht, dat zooals jij was ook mijn man moest zijn —. Weet je nog, hoe wij om je vochten, Ulhvild en ik — jij zou met vader naar den Westelijken hof gaan om naar zijn veulens te kijken — jij droeg haar de beek over en vader wilde mij opnemen, maar ik schreeuwde, dat jij mij ook dragen moest. Weet je het nog?"

Simon knikte. Hij herinnerde zich goed, dat hij zich veel met Ulhvild bemoeid had, want hij had zoo'n medelijden met

dat lieve kind, dat gebrekkig was. Van de jongste had hij geen andere herinnering bewaard dan dat er nog een jongere dan Ulhvild was.

„Je had zulk mooi haar —" zij liet haar vingers glijden door de lichtbruine, golvende lokken, die eenigszins over het voorhoofd van den man heen vielen. „Je hebt nu nog geen enkel grijs haar —. Erlend zal spoedig evenveel wit als zwart haar op zijn hoofd hebben. — En ik vond het zoo aardig, dat je die diepe kuiltjes in je wangen kreeg, wanneer je glimlachte — en ook, dat je zoo vroolijk was —"

„Ja, ik zal er in dien tijd wel wat beter uitgezien hebben dan nu —"

„Neen," fluisterde ze heftig — „niet wanneer je mij lief aankijkt —. Herinner je je den eersten keer, dat ik in je armen geslapen heb? — Ik lag te huilen van kiespijn — vader en moeder waren ingeslapen, het was donker in de kamer, maar jij kwam naar de bank toe, waar Ulhvild en ik lagen, en vroeg, waarom ik huilde. Je vroeg mij stil te zijn en de anderen niet te wekken en toen nam je mij in je armen en toen stak je het licht aan en sneed een splinter af en prikte in het vleesch om de pijnlijke kies tot er bloed kwam. Toen sprak je een spreuk uit over den splinter en toen ging het beter met mij en toen mocht ik bij jou in bed slapen en jij hield mij in je armen —.

Simon legde zijn hand op haar hoofd en drukte dat tegen zijn schouder aan. Nu zij erover sprak herinnerde hij het zich: dat was geweest toen hij op Jörundgaard was en tegen Lavrans gezegd had, dat de band tusschen hem en Kristin liever weer losgemaakt moest worden. Hij had dien nacht weinig geslapen — en nu herinnerde hij zich, dat hij een keer opgestaan was en even bezig was geweest met de kleine Ramborg, die van kiespijn lag te huilen —

„Ben ik ooit zoo tegen je geweest, mijn lieve Ramborg — dat je het recht meent te hebben om te zeggen, dat ik niet van je houd —?"

„Simon— vind je niet, dat ik het waard ben, dat je meer van mij houdt dan van Kristin? Slecht en valsch is ze tegenover je geweest — ik heb je al deze jaren als een schoothondje gevolgd —"

Simon tilde haar voorzichtig van zijn knieën, stond op en nam haar handen in de zijne:

„Spreek nu niet meer over je zuster, Ramborg — op die manier. Ik vraag mij af, of je zelf begrijpt, wat je zegt. Geloof je, dat ik God niet vrees — kan je van mij denken, dat ik zoo weinig bang zou zijn voor schande en de ergste zonde, of dat ik niet aan mijn kinderen en al mijn verwanten en vrienden zou denken. Ik ben toch je man, Ramborg — vergeet dat niet en spreek niet zoo tegen mij —"

„Ik weet, dat je Gods gebod en recht en eer niet gekrenkt hebt —"

„Nooit heb ik een woord tot je zuster gesproken of haar met mijn hand aangeraakt, zoodat ik het op den oordeelsdag niet verantwoorden kan — dat bezweer ik voor God en St. Simon den apostel —"

Ramborg knikte zwijgend.

„Geloof je, dat je zuster met mij om zou gaan zooals ze al deze jaren gedaan heeft, indien ze zooals jij dacht, dat ik haar met een zondige begeerte liefhad? Dan ken je Kristin niet."

„O, zij heeft er nooit over gedacht of eenig ander man dan Erlend haar begeerde. Zij denkt er nauwelijks aan, dat ook wij van vleesch en bloed zijn —"

„Neen, daar zeg je zeker een waar woord, Ramborg," zei Simon rustig. „Maar dan kan je toch zelf wel begrijpen, hoe dwaas het is, dat je mij met jaloerschheid kwelt."

Ramborg trok haar handen terug.

„Dat bedoelde ik ook niet, Simon, Maar nooit heb je van mij gehouden zooals je van haar gehouden hebt. Nog altijd speelt zij door je geest — aan mij denk je weinig, wanneer je mij niet ziet."

„Het is mijn schuld niet, Ramborg, dat het hart van een man zoo geschapen is, dat wat er in geschreven wordt terwijl het jong en frisch is, er dieper ingegrift staat dan alle runen, die er later in gekrast worden —"

„Heb je nooit het spreekwoord gehoord, dat zegt, dat het hart van een man het eerste is, wat in het moederlichaam leven ontvangt en het laatste, wat in hem stilstaat," zei Ramborg zacht.

„Neen —. Bestaat er zoo'n spreekwoord —. Ja, het kan wel waar zijn." Hij streelde vluchtig haar witte wang. „Maar

wanneer we vannacht nog in bed zullen komen, dan moeten we nu gaan liggen," zei hij moe.

Ramborg sliep na eenige oogenblikken in en Simon maakte zijn arm voorzichtig van onder haar hals vrij, trok zich zoo ver mogelijk naar den rand van het bed terug en trok de dierenhuid geheel tot zijn kin op. Zijn hemd was aan den schouder heelemaal nat door haar tranen. Hij had bitter met zijn vrouw te doen — te gelijk voelde hij met nieuwe wanhoop, dat hij dit samenleven met haar niet langer zoo vol kon houden, dat hij deed, alsof ze een lief, onervaren kind was. Hij moest zich nu in de gedachte vinden, dat Ramborg een volwassen vrouw was.

Er kwam reeds een grijze schemering door de ruit — de Meinacht begon te verdwijnen. Hij was zoo doodmoe — en morgen was het Zondag. Hij zou morgen niet naar de kerk gaan — al had hij het stellig wel noodig. Hij had Lavrans eens beloofd, dat hij nooit een mis over zou slaan zonder grondige reden — maar het had niet veel geholpen, dat hij al deze jaren die belofte gehouden had, dacht hij bitter. Morgen reed hij niet naar de mis —.

II.

DE SCHULDENAARS.

I.

Kristin kwam niet geheel te weten, wat er tusschen Erlend en Simon voorgevallen was. Haar man vertelde haar en Björgulf, wat Simon over zijn tocht naar Dyfrin gezegd had en dat zij daarna in een woordentwist waren geraakt, die er mee geëindigd was, dat ze in onmin gescheiden waren. „Meer kan ik er niet van zeggen."

Erlend was eenigszins bleek, zijn gezicht had een vastberaden en besloten uitdrukking. Zij had het zoo eenige malen vroeger gezien in de jaren, dat ze met hem getrouwd was geweest. Ze wist daarom, dat dit iets betrof, waar hij niets meer van zeggen wilde.

Zij had het nooit prettig gevonden, wanneer Erlend haar vragen met dit gezicht beantwoord had. God wist, dat zij niet eischte als meer dan een eenvoudige vrouw gerekend te worden; het liefst zou ze alle verantwoordelijkheid voor iets anders dan haar kinderen en huishouding ontgaan zijn. Maar zij was genoodzaakt geworden om allerlei zaken ter hand te nemen, die haar eerder iets geleken hadden voor een man — en Erlend had het heel begrijpelijk gevonden, dat hij dat op haar schouders liet liggen. Het paste hem daarom niet zoo overmoedig te zijn en haar kort af te wijzen, wanneer ze wilde weten, wat hij op eigen hand deed, wanneer het hun aller welzijn betrof.

Zij nam die vijandschap tusschen Erlend en Simon Darre zwaar op. Ramborg was haar eenige zuster. En wanneer zij er aan dacht, dat zij nu Simons omgang zou moeten missen, begreep ze eerst goed, hoeveel ze van dien man was gaan houden en hoeveel ze hem te danken had — den besten steun in haar moeilijke omstandigheden had ze van zijn trouwe vriendschap gekregen.

En ze wist, dat de menschen in het heele dal hierover zouden praten — de lieden van Jörundgaard waren ook met Simon van Formo in onmin geraakt. Simon en Ramborg waren door allen gezien en bemind. Haar zelf, haar man en haar kinderen beschouwde men gewoonlijk met wantrouwen en onwil, dat had ze al lang geleden gemerkt. Nu zouden ze volkomen eenzaam worden —.

Kristin had het gevoel, dat ze in den grond zou zinken van verdriet en schaamte den eersten Zondag toen ze op de weide voor de kerk kwam en Simon daar op eenigen afstand tusschen een groepje boeren in zag staan. Hij begroette haar en de haren met een hoofdbuiging, maar het was de eerste keer, dat hij niet naar haar toe gekomen was om haar een hand te geven en met hen te praten.

Maar Ramborg ging naar haar zuster toe en nam haar hand: „Het is treurig, zuster, dat onze mannen in onmin geraakt zijn — maar daarom hoeven jij en ik toch niet in onmin met elkaar te zijn —" zij ging op haar teenen staan en kuste Kristin, zoodat alle menschen op het kerkhof het konden zien. Maar Kristin wist niet hoe het was — maar ze had het gevoel, alsof Ramborg toch eigenlijk niet zoo bedroefd was. Zij had Erlend nooit mogen lijden — God mocht weten, of zij haar man niet tegen hem opgezet had, met of tegen haar wil —.

Ramborg kwam later echter altijd naar haar toe om haar zuster te begroeten, wanneer zij elkaar bij de kerk ontmoetten. Ulhvild vroeg met luider stem, waarom haar tante niet meer bij hen kwam; toen liep ze naar Erlend toe en klemde zich aan hem en zijn oudste zoons vast. Arngjerd stond stil naast haar stiefmoeder, nam Kristins hand in de hare en zag er verlegen uit. Simon en Erlend en zijn zoons vermeden elkaar met grooten ijver.

Kristin miste ook de kinderen van haar zuster hevig. Zij hield van de beide meisjes. Op zekeren dag toen Ramborg haar zoon mee naar de mis genomen had en Kristin na afloop van den dienst Andres kuste, barstte ze in tranen uit. Zij had dat teere, zwakke ventje zoo lief gekregen — en ze kon er niets aan doen, maar nu zij zelf geen kleine kinderen meer had was het als 't ware een troost voor haar, dat ze zich met dat kleine neefje op Formo bemoeien kon en hem kon

verwennen, wanneer zijn ouders hem mee naar Jörundgaard namen.

Van Gaute kreeg ze wat meer van de zaak te hooren, want hij vertelde haar, welke woorden tusschen Erlend en Simon gevallen waren in dien nacht, toen ze elkaar bij de hut van Skindfeld-Gudrun ontmoet hadden. Hoe meer ze over die dingen nadacht, hoe meer ze den indruk kreeg, dat Erlend het grootste ongelijk had. Ze was verbitterd geweest op Simon — zoo had hij zijn zwager nu toch moeten kennen, hij kon toch weten, dat Erlend zijn broer niet op onedele wijze verraden en bedrogen had — al kon hij ook veel wonderlijks doen uit gedachteloosheid en drift — en wanneer hij dan zag, wat hij uitgericht had, dan gedroeg hij zich gewoonlijk als een schuwe hengst, die zich losgerukt heeft en nu wild wordt van schrik over dat, wat hij meesleept.

Maar dat Erlend nu ook nooit begrijpen kon, dat andere menschen soms behoefte gevoelden om hun bezit te beschermen tegen het onheil, dat hij met zoo'n buitengewone gave aan kon richten. En dan lette Erlend er niet op, wat hij zei of hoe hij zich gedroeg. Zij herinnerde zich van zich zelf uit den tijd, toen ze nog jong en gevoelig was, hoe zij keer op keer het gevoel had gehad, dat hij met zijn ondoordachte handelwijze op haar hart trapte. Van zijn eigen broer had hij zich verwijderd — reeds voor Gunnulf in het klooster ging had hij zich van hen teruggetrokken en zij had begrepen, dat het Erlends schuld was — zoo dikwijls had hij zijn vromen, eerbiedwaardigen broeder gekrenkt, hoewel Gunnulf Erlend nooit iets anders dan goeds gedaan had voor zoover zij zien kon. En nu had hij Simon van zich gestooten en wanneer zij weten wilde, wat de reden was van den onmin tusschen hem en hun eenigen vriend, trok hij slechts een hoogmoedig gezicht en antwoordde hij, dat hij haar dat niet kon zeggen —.

Tegen Naakkve had hij meer gezegd, dat begreep ze.

Het deed zijn moeder pijn en maakte haar onrustig, wanneer ze merkte, dat Erlend en zijn oudste zoon zwegen of hun gesprek dadelijk op iets anders brachten, wanneer zij bij hen binnen trad, en dat gebeurde niet zelden.

Zoowel Gaute als Lavrans en Munan hielden zich meer aan hun moeder dan Nikulaus ooit gedaan had en zij had altijd meer met hen te bespreken dan met hem. Maar toch had ze altijd het gevoel, dat haar eerstgeboorne in zekeren zin het dichtst van alle kinderen bij haar hart stond. En nadat zij weer op Jörundgaard was komen wonen waren de herinneringen aan den tijd toen ze dien zoon onder haar hart had gedragen en aan zijn geboorte wonderlijk levendig en dichtbij geworden. Want zij kreeg op velerlei wijzen te merken, dat hier in Sil de menschen haar jeugdzonde niet vergeten hadden. Het was, alsof ze vonden, dat zij de eer van haar geheele geboortedal bevlekt had toen zij, de dochter van den man, dien allen hier als hun aanvoerder beschouwden, op het slechte pad geraakt was. Ze hadden dat niet vergeven en ook niet, dat zij en Erlend nog spot bij zijn verdriet en schande gevoegd hadden, toen ze hem zoo voor den gek hadden gehouden, dat hij een verleid meisje uitgehuwelijkt had met de prachtigste bruiloft, die de lieden hier in het Noordelijke dal zich herinneren konden.

Kristin wist niet, of het Erlend bekend was, dat de menschen nu die oude praatjes weer oprakelden. Maar wanneer hij het wist, dan liet het hem zeker onverschillig. De bewoners uit haar dal beschouwde hij alle als gemeene boeren — en hij leerde zijn zoons evenzoo te denken. Het gaf haar een brandende pijn in haar hart te weten, dat deze menschen, die van haar gehouden hadden en haar zoo welgezind waren geweest in den tijd, toen ze het lieve dochtertje van Lavrans Björgulfszoon geheeten had, de roos van het Noordelijke dal, Erlend Nikulauszoon en zijn vrouw minachtten en hard over hen oordeelden. Zij bedelde niet en ze schreide niet, want ze was een vreemde onder hen geworden. Maar het deed pijn. En het scheen haar toe, dat zelfs de steile berghellingen om het dal heen, die haar kindsheid beschermd hadden, nu anders op haar en haar tehuis neerzagen, zwart dreigend en steengrauw door den harden wil om haar te fnuiken.

Eens had ze bitter geschreid —. Erlend had het geweten en hij had toen niet veel geduld met haar gehad. Toen hij merkte, dat zij al die maanden eenzaam rondgeloopen had, terwijl zij zijn kind onder haar bange, bedroefde hart droeg, toen had hij haar niet in zijn armen genomen om haar te troosten

met zachtheid en liefdevolle woorden. Hij was verbitterd en beschaamd geworden toen hij zag, dat het nu uit zou komen hoe oneervol hij tegenover Lavrans gehandeld had — maar hij had er niet over gedacht, dat het voor haar toch wel veel zwaarder moest zijn op den dag, dat ze beschaamd voor haar trotschen en liefdevollen vader zou staan.

En Erlend had zijn zoon met niet al te groote vreugde begroet, toen ze dat kind eindelijk in het leven en het licht gebracht had. Toen zij verlost was geworden uit eindelooze zielsangst en verschrikking en kwelling en zij gezien had, hoe haar leelijke zondelast onder de sterke gebeden van den priester leven kreeg en een lief, volkomen gezond kind werd — toen was het geweest alsof haar hart smolt van ootmoedige vreugde en het heete, trotsche bloed in haar lichaam was zelfs zoete, witte, onschuldige melk geworden. Ja, met Gods hulp haalt hij het wel, zei Erlend terwijl ze daar op haar bed lag en wilde, dat hij zich met haar verheugen zou over dit kostbare kleinood, dat ze nauwelijks zoo lang uit haar armen los kon laten als de vrouwen met het kind bezig waren. Van zijn kinderen bij Eline Ormsdochter hield hij toch, dat had ze gezien en gemerkt. Maar wanneer zij Naakkve bij zijn vader bracht en hem in de armen van haar man wilde leggen, trok Erlend een gezicht en vroeg, wat hij met dien jongen beginnen moest, die van boven en van onder lekte. Jaren lang had Erlend met onwil naar zijn oudsten echten zoon gezien en had hij niet kunnen vergeten, dat Naakkve op een ongewenschten tijd ter wereld gekomen was — hoewel de jongen zoo'n mooi, lief, veelbelovend kind was, dat iedere vader zich moest verheugen, die zoo'n zoon op zag groeien om in zijn voetsporen te volgen.

En Naakkve had zijn vader zoo liefgehad, dat het wonderlijk was om aan te zien — heel van den tijd af, dat hij een klein ventje was. Zijn heele kleine, mooie gezichtje had als de zon geschitterd, wanneer zijn vader hem een oogenblik tusschen zijn knieën nam en twee woorden tegen hem sprak, of wanneer hij aan de hand van haar man het erf over mocht steken. Volhardend had Naakkve naar den gunst van zijn vader gedongen in den tijd, toen Erlend van al zijn andere kinderen meer hield dan van dit. Björgulf was de lieveling van zijn vader geweest terwijl de jongens klein waren en toen

had Erlend zijn zoontjes soms mee naar den wapenzolder genomen, wanneer hij daar wat te doen had — daar werden alle wapenrustingen en wapenen bewaard, die op Husaby niet in dagelijksch gebruik waren. Terwijl zijn vader met Björgulf praatte en schertste zat Naakkve heel stil op een kist en zuchtte van louter welbehagen omdat hij daar mocht zijn.

Maar in den loop der tijden, toen Björgulfs slechte gezicht maakte, dat hij er niet zoo goed als zijn andere zoons met Erlend op uit kon trekken en toen Björgulf ook gesloten en weinig spraakzaam tegen zijn vader werd, toen werd het anders. Nu scheen Erlend bijna eenigszins verlegen tegenover dien zoon te zijn. Kristin vroeg zich af, of Björgulf in zijn hart zijn vader verweet, dat hij hun welvaart verspeeld had en de toekomst van zijn zoons in zijn val had meegesleept — en of Erlend dat wist of vermoedde. Hoe dat ook zijn mocht, Björgulf alleen van alle zoons van Erlend scheen niet in blinde liefde en grenzeloozen trots omdat ze hem vader mochten noemen tegen hem op te zien.

Op zekeren dag hadden de twee jongste zoons opgemerkt, dat hun vader 's morgens in zijn gebedenboek las en op water en brood vastte. Zij vroegen, waarom hij dat deed — het was toch geen vastendag. Erlend antwoordde, dat het om zijn zonden was. Kristin wist, dat deze vastendagen deel uitmaakten van de boete, die Erlend opgelegd was wegens zijn echtbreuk met Sunniva Olavsdochter en dat in elk geval de oudste zoons dat ook wisten. Naakkve en Gaute schenen er niet verder over te denken, maar op datzelfde oogenblik zag ze toevallig naar Björgulf: de jongen zat bijziende over zijn etensbord te knipoogen en lachte zachtjes bij zich zelf — zoo had Kristin Gunnulf enkele malen zien glimlachen, wanneer Erlend zich zelf in de hoogte stak. Kristin werd er naar van —.

Nu was het Naakkve, dien Erlend altijd bij zich wilde hebben. En het was, alsof de jongen met alle vezels van zijn leven in zijn vader geworteld leefde. Naakkve diende zijn vader zooals een jonge schildknaap zijn heer en aanvoerder dient; hij wilde met alle geweld zelf het paard van zijn vader verzorgen en zijn paardentuig en wapenen onderhouden, hij bond de sporen aan de voeten van zijn vader en bracht hem zijn hoed en mantel, wanneer hij uit moest. Hij schonk den

beker van zijn vader vol en sneed het voedsel voor hem aan tafel, waar hij op de bank rechts naast Erlends zetel zijn plaats had. Erlend schertste wat over de hoffelijkheid en hoofsche zeden van den jongen man, maar het beviel hem goed en hij nam meer en meer Naakkve geheel voor zich zelf in beslag.

Kristin zag, dat hij nu volkomen vergeten was, hoe zij gestreden en gebedeld had om een weinig vaderliefde voor dat kind van hem te verkrijgen. En Naakkve had den tijd vergeten, dat zij het was naar wie hij toeging en bij wie hij troost zocht voor alles wat slecht was en raad in al zijn moeilijkheden, toen hij nog jong en klein was. Hij was altijd een liefdevolle zoon voor zijn moeder geweest en dat was hij in zeker opzicht nog, maar zij voelde, dat hoe ouder de jongen werd des te verder hij van haar en al het hare af raakte. Voor dat, wat zij te dragen had, ontbrak Naakkve alle begrip. Hij was nooit onwillig, wanneer ze hem aan den een of anderen arbeid zette, maar hij was wonderlijk onhandig en onbeholpen in alles, wat boerenwerk genoemd zou kunnen worden — hij deed het zonder leven en lust en kwam nooit met iets klaar. Zijn moeder dacht, dat hij wel eenigszins op zijn dooden halfbroer Orm Erlendszoon leek, in vele opzichten — hij leek ook uiterlijk op hem. Maar Naakkve was sterk en gezond, flink in dans en lichaamsoefeningen, een goed boogschutter en ook vrij vaardig in andere soorten wapenhandel, een goed ruiter en een uitnemend skilooper. Kristin sprak er op zekeren dag over met Ulf Haldorszoon, Naakkves pleegvader. Ulf zei:

„Niemand heeft door Erlends onverstand meer verloren dan die jongen. Want iemand, die beter geschikt is tot ridder en voornaam hoofdman dan Naakkve, groeit er in deze dagen in Noorwegen niet op."

Maar zijn moeder begreep, dat Naakkve nooit dacht aan wat zijn vader voor hem vernietigd had.

Omstreeks dezen tijd heerschte er weer groote onrust in Noorwegen en er liepen en vlogen veel geruchten door de gemeenten in het dal, sommige begrijpelijk en sommige ongelooflijk. De groote edelen in het Zuiden en Westen van het rijk en in de Bovenlanden waren zeer misnoegd met het

beleid en het bestuur van koning Magnus — er werd gezegd, dat ze hem ronduit gedreigd hadden de wapens op te zullen nemen, de groote menigte tot verzet aan te sporen en heer Magnus Eirikszoon te dwingen om naar hun besluiten en wil te regeeren en dat ze anders den zoon van zijn tante, den jongen Jon Haftorszoon van Sudrheim, tot koning zouden nemen — zijn moeder, vrouwe Agnes, was een dochter van wijlen koning Haakon Haalegg. Van Jon zelf hoorde men niet veel, maar zijn broer Sigurd heette de ziel te zijn van de heele onderneming, en Bjarne, de jonge zoon van Erling Vidkunszoon, was er mee in betrokken — men zei, dat Sigurd beloofd had, dat Jon, indien hij koning werd, een van Bjarnes zusters tot zijn koningin zou nemen, want de jonkvrouwen op Giske stamden ook van de oude Noorsche koningen af. Heer Ivar Ogmundszoon, die vroeger de beste steun van koning Magnus geweest was, zou nu overgegaan zijn tot de partij van deze jonge edelen met nog vele andere van de rijkste en voornaamste mannen van het land — van Erling Vidkunszoon zelf en van den bisschop van Björgvin zei men, dat die zich op den achtergrond hielden en vandaar hielpen.

Kristin schonk niet veel aandacht aan deze geruchten; zij bedacht met bitterheid, dat ze nu immers tot de onaanzienlijken behoorden, de zaken van het rijk raakten hen niet meer. Maar zij had er den vorigen herfst toch wel met Simon Andreszoon over gepraat en zij wist ook, dat hij er met Erlend over gesproken had. Maar zij begreep, dat Simon ongaarne over deze dingen sprak — ten deele omdat hij niet graag wilde, dat zijn broeders zich in zulke gevaarlijke zaken mengden en Gyrd in elk geval liep aan den leiband van de verwanten van zijn vrouw. Maar hij was ook bang, dat het pijnlijk voor Erlend zou zijn, wanneer er over deze dingen gesproken werd, omdat hij geboren was om zitting te nemen daar waar de mannen over het rijk van Noorwegen beraadslaagden, maar nu had het noodlot hem buiten de deur van zijn gelijken gesloten.

Maar Kristin wist, dat Erlend met zijn zoons over deze dingen sprak. En op zekeren dag hoorde ze Naakkve zeggen:

„— Maar wanneer deze heeren hun recht van koning Magnus afdwingen, dan kunnen ze zoo gemeen toch niet zijn,

dat ze niet uw zaak opnemen en den koning dwingen zijn onrecht tegenover u te herstellen."

Erlend lachte; toen ging zijn zoon voort:

„U hebt het eerst dezen heeren den weg gewezen en hun herinnerd, dat het vroeger de gewoonte van Noorsche edellieden niet geweest is om rustig te blijven zitten en dwingelandij van hun koningen te verdragen. Dat heeft u uw vaderlijk erfdeel en uw leen gekost — de mannen, die met u samengegaan waren, zijn er zonder een schram in hun huid afgekomen — U alleen hebt voor hen allen geboet —"

„Ja, dan hebben ze nog beter reden om mij te vergeten," zei Erlend lachend. „En Husaby heeft het aartsbisdom in pand gekregen. Ik denk niet, dat de heeren van den raad dien armen stakkerd koning Magnus zullen dwingen, dat hij dat loskoopt —"

„De koning is uw verwante en ook Sigurd Haftorszoon en de meeste van die mannen," antwoordde Naakkve heftig. „Ze kunnen niet zonder schande dien van Noorwegens edellieden in den steek laten, die zijn schild met eere naar de landsgrenzen in het Noorden gevoerd heeft en die Finmarken en de kust van Gandvik gezuiverd heeft van de vijanden van God en den koning — dan zouden ze ellendelingen moeten zijn —"

Erlend floot.

Zoon — een ding kan ik je zeggen. Ik weet niet, waar de onderneming van de Haftorszonen op uit zal loopen, maar ik verwed er mijn hals onder, dat ze het niet zullen wagen heer Magnus een naakt Noorsch zwaard te toonen. Ik denk, dat het bij praten en onderhandelen zal blijven en dat er geen pijl geschoten zal worden. En die menschen zullen zich niet ter wille van mij inspannen, want ze weten, dat ik niet zoo bang voor geslepen staal ben als sommige van de anderen —

Verwanten, zeg je — ja, ze zijn je bloedverwanten in den vierden graad, Magnus zoowel als deze zoons van Haftor. Ik herinner mij hen uit den tijd toen ik aan het hof van koning Haakon diende — het was goed voor mijn nicht, vrouwe Agnes, dat zij een koningsdochter was — anders had ze zeker aan de kaden visch moeten gaan slepen, indien niet de een of andere vrouw zooals je moeder haar gehuurd had als hulp in den koestal uit godvruchtig medelijden. Meer

dan eens heb ik dien Haftorszonen de neus afgeveegd, wanneer ze bij hun grootmoeder moesten komen en net zoo vuil als ze van hun moeders schoot afgekropen waren de zaal binnen kwamen springen — en wanneer ik hun uit liefde als verwante een paar klappen gaf om hun manieren te leeren, dan schreeuwden ze als een varken, dat geslacht wordt. Ik heb hooren zeggen, dat er ten slotte nog menschen gegroeid zijn uit die wisselkinderen van Sudrheim. Maar wanneer je verwantenhulp van dien kant verwacht, dan kan je die even goed in de staart van een hond zoeken.

Later zei Kristin tegen Erlend:

„Naakkve is zoo jong, lieve man — vind je het niet onraadzaam zoo openlijk over dergelijke zaken met hem te spreken?"

„En jij spreekt zoo vriendelijk, mijn lieve vrouw," zei Erlend glimlachend, dat ik begrijp, dat je mij terechtwijzen wilt. Toen ik zoo oud was als Naakkve trok ik voor het eerst naar het Noorden, naar Vargöy. — Was vrouwe Ingebjörg mij welgezind en trouw gebleven," riep hij heftig uit, „dan zou ik haar Naakkve en Gaute als hulp gestuurd hebben — daar in Denemarken zou er nu wel gelegenheid zijn om vooruit te komen voor twee in de wapens bekwame, flinke jonge mannen —"

„Ik heb niet gedacht," zei Kristin bitter, „toen ik deze kinderen ter wereld bracht, dat onze zoons hun brood in een vreemd land zouden zoeken."

„Je weet, dat ik dat ook niet gedacht heb," zei Erlend. „Maar de mensch wikt en God beschikt —"

Kristin zeide tegen zich zelf, dat niet slechts haar hart gewond werd, wanneer ze merkte, dat Erlend en zijn zoons, nu die groot werden, zich gedroegen alsof hun zaken boven het armzalige begrip van een vrouw lagen. Maar ze was bang voor Erlends onvoorzichtigen mond — hij bedacht nooit, dat zijn zoons niet veel meer dan kinderen waren.

Daar kwam dit nog bij, dat hoe jong haar zoons ook waren — Nikulaus was nu zeventien jaar oud, Björgulf werd dezen herfst zestien en Gaute vijftien jaar — toch deze drie reeds een wijze van omgaan met vrouwen hadden, die hun moeder verontrustte.

Er was niets bepaalds gebeurd, wat zij aan kon wijzen. Zij

liepen niet achter de vrouwen aan, ze waren nooit ruw of onbeleefd in hun spreken en hielden er niet van, wanneer het dienstvolk grove scherts ten beste gaf of vuile praatjes op de hoeve bracht. Maar op deze wijze was ook Erlend steeds heel beschaafd en zedig geweest — zij had gezien hoe hij bloosde bij praatjes, waar zoowel haar vader als Simon hartelijk om lachten. Maar toen had ze onduidelijk gevoeld, dat de twee anderen lachten zooals de boeren lachen om verhaaltjes over den dommen duivel — terwijl geleerde mannen, die zijn booze listen beter kennen, niet van zulke scherts houden.

Ook Erlend kon stellig zeggen, dat hij vrij was van de zonde, dat hij de vrouwen achterna geloopen had — slechts de menschen, die haar man niet kenden, konden meenen, dat hij op die wijze losbandig was, dat hij vrouwen naar zich toe gelokt had en haar met voorbedachten rade had verleid. Zij ontkende nooit tegen zich zelf, dat Erlend zijn wil bij haar doorgezet had zonder liefdekunsten te gebruiken en zonder bedrog of geweld. En zij was er van overtuigd, dat het Erlend niet was, die de twee getrouwde vrouwen had verlokt met wie hij gezondigd had. Maar wanneer lichtzinnige vrouwen hem met uitgelaten ophitsend gelach te gemoet traden had ze gezien, hoe hij net een nieuwsgierig geitje werd — dan lag er als het ware een waas van verborgen en onbezonnen lichtzinnigheid over den heelen man.

En met angst meende ze te zien, dat de zoons van Erlend in dit opzicht op hun vader leken — ze vergaten altijd aan het oordeel der menschen te denken voor ze handelden — en later trokken ze zich dan wel aan, wat er gezegd werd. En wanneer de vrouwen hen met een glimlach en vriendelijk te gemoet traden werden ze niet verlegen en onhandig of schuw, zooals dat gewoonlijk het geval is met knapen van hun leeftijd — ze glimlachten terug en praatten en gedroegen zich zoo vrijmoedig en gemakkelijk alsof ze aan het hof van den koning geweest waren en zich edelmansgewoonten aangewend hadden. Kristin werd bang, dat ze zich in het ongeluk of in moeilijkheden zouden storten uit louter onschuld — rijke huisvrouwen en hun dochters zoowel als arme dienstmeisjes leken hun moeder al te vriendelijk in haar houding tegenover deze flinke knapen. — Evenals andere jonge mannen werden

heel boos, wanneer iemand hen later met de een of andere vrouw plaagde. Vooral Frida Styrkaarsdochter deed dat dikwijls — ze was een mannengek zoo oud als ze was; ze was niet veel jonger dan de vrouw des huizes zelf en ze had twee onechte kinderen gehad — het had zelfs moeite gekost den vader van het laatste te vinden. Maar Kristin had de stakkerd de hand boven het hoofd gehouden en omdat ze Björgulf en Skule met zorg en liefde grootgebracht had was de huisvrouw heel lankmoedig tegenover deze vrouw — hoewel ze er zich over ergerde, dat dit oude vrouwmensch tegen de jongens altijd over jonge meisjes moest spreken.

Kristin dacht, dat het wel 't beste zou zijn, wanneer ze haar zoons op jeugdigen leeftijd kon laten trouwen. Maar ze wist, dat het niet gemakkelijk zou zijn — de mannen, wier dochters de gelijken van Naakkve en Björgulf waren wat afkomst en bloed betreft, zouden wel meenen, dat haar zoons niet rijk genoeg waren. En het vonnis en de vijandschap van den koning, die hun vader zich op den hals gehaald had, zouden een hinderpaal zijn, wanneer de jongens zouden trachten hun omstandigheden te verbeteren in dienst van een groot edelman. Met bitterheid dacht ze aan de tijden toen Erlend en Erling Vidkunszoon gesproken hadden over een huwelijk tusschen Nikulaus en een der dochters van den rijksbestuurder.

Zij wist wel enkele opgroeiende jonge meisjes in het dal, die in aanmerking konden komen — die rijk waren en van goede afkomst, maar wier voorvaders in enkele geslachten zich buiten den krijgsdienst gehouden hadden en in hun gemeenten thuis gebleven waren. Maar ze kon de gedachte niet verdragen, dat zij en Erlend een weigering zouden krijgen, indien ze bij deze voorname boeren om de hand van hun dochter lieten vragen. Hier had Simon Darre de beste woordvoerder kunnen zijn — nu had Erlend hun dien helper ontnomen.

In den dienst der kerk had geen van haar zoons lust, meende ze — behalve misschien Gaute of Lavrans. Maar Lavrans was nog zoo jong. En Gaute was de eenige van haar zoons aan wien ze op de hoeve eenige hulp van beteekenis had.

Storm en sneeuw hadden dit jaar leelijk onder de hagen huisgehouden en de sneeuw, die in de dagen omstreeks den Kruisdag *) viel, had den arbeid opgehouden, zoodat men hard moest werken om op tijd klaar te komen. Daarom zond Kristin op zekeren dag Naakkve en Björgulf naar een akker dicht bij den hoofdweg om de haag daar om heen te herstellen.

In den loop van den middag ging hun moeder er heen om te zien, hoe de jongens zich van dat voor hen ongewone werk kweten. Björgulf werkte aan den kant van het pad naar de hoeve — zij bleef even met hem staan praten. Toen ging ze verder in Noordelijke richting. Daar ontdekte ze Naakkve, die over de heg hing en met een vrouw praatte, die op een paard zat aan den kant van den weg vlak tegen de heg aan. Hij streelde het paard; toen greep hij de enkel van het meisje vast en daarop liet hij zijn hand als 't ware zonder er bij te denken wat naar boven glijden over het been van het meisje onder haar kleeren.

Het meisje zag de vrouw des huizes het eerst; zij kreeg een kleur en zei iets tegen Naakkve. Hij trok zijn hand dadelijk terug en zag er eenigszins verward uit. Het meisje wilde nu doorrijden, maar Kristin riep haar een groet toe; daarna praatte ze wat met haar en vroeg ze naar haar tante — het meisje was een dochter van de zuster van de vrouw van Ulvsvoldene en was kort geleden daar op bezoek gekomen. Kristin liet er niets van merken, dat zij iets gezien had, en praatte even met Naakkve over de haag nadat het meisje vertrokken was.

Niet lang daarna moest Kristin een week of twee op Ulvsvoldene doorbrengen, want de vrouw moest in het kraambed en was daarop heel ziek. Kristin was haar buurvrouw en gold voor de bekwaamste geneeskundige hulp in het dal. In dien tijd kwam Naakkve dikwijls over met een boodschap voor zijn moeder en die nicht, Eyvor Haakonsdochter, vond dan altijd gelegenheid om hem te ontmoeten en met hem te praten. Dat beviel Kristin slecht — ze hield niet van het meisje en kon ook niet zien, dat Eyvor mooi was, zooals de meeste mannen vonden naar ze hoorde. Ze was blij toen ze op

*) 3 Mei.

zekeren dag vernam, dat Eyvor weer naar huis, naar Raumsdal, vertrokken was.

Zij geloofde niet, dat Naakkve om Eyvor gegeven had, vooral niet toen ze hoorde, dat Frida rondliep met praatjes over de dochter van Loptsgaard, Aasta Audunsdochter, en Naakkve met haar plaagde.

Op zekeren dag, toen Kristin in de brouwkamer bezig was jeneverbessen te koken, hoorde ze, dat Frida er weer mee aan den gang was. Naakkve was samen met Gaute en zijn vader buiten op het achterdeel van het erf bezig een boot te bouwen, die ze op het vischmeertje boven in de bergen wilden hebben — Erlend was een vrij goed scheepsbouwer. Naakkve werd boos, maar nu begon ook Gaute te plagen — Aasta was toch wel een goede partij —.

„Vraag dan zelf om haar hand, wanneer je dat vindt," zei zijn broer driftig.

„Neen, ik wil haar niet hebben," antwoordde Gaute, „want ik heb gehoord, dat rood haar en pijnbosschen op mageren grond gedijen — maar jij vindt rood haar immers mooi —"

„Dat spreekwoord heeft anders geen betrekking op vrouwen, mijn zoon," zei Erlend lachend. „De roodharige vrouwen zijn dikwijls blank en zacht van vleesch —"

Frida lachte uitbundig, maar Kristin werd boos; zij vond dat lichtzinnige praat tegenover zulke jonge knapen. Zij herinnerde zich ook, dat Sunniva Olavsdochter rood haar had gehad, hoewel haar vrienden dat goudblond noemden. Toen sprak Gaute:

„Wees jij maar blij, dat ik niet zeg, dat ik het niet durf om de zonde. In den vigiliënnacht van Pinkster heb jij den heelen tijd, dat wij op den kerkheuvel dansten, met Aasta in de schuur van de tienden gezeten — je moet dus wel van haar houden —"

Naakkve wilde op zijn broer aanvliegen — op hetzelfde oogenblik kwam Kristin naar buiten. Toen Gaute weggegaan was vroeg Kristin haar anderen zoon:

„Wat was dat, wat Gaute over jou en Aasta Audunsdochter zei?"

„Ik geloof niet, moeder, dat hier iets gezegd is, wat u niet gehoord hebt," antwoordde de jongen — hij kreeg een kleur en fronste boos zijn wenkbrauwen.

Kristin zei geërgerd:

„Het is onbehoorlijk, dat jullie jongens geen vigiliënnacht kunt houden zonder dat jullie met de dienstmeisjes moet dansen en springen. Wij waren dat niet gewoon toen ik een jong meisje was —"

„U hebt toch zelf gezegd, moeder, dat in den tijd toen u een kind was mijn grootvader dikwijls voor placht te zingen wanneer de menschen op den kerkheuvel dansten —"

„Ja, maar dat waren niet zulke liederen en niet zulke wilde dansen," zeide zijn moeder, „en wij jongen bleven braaf ieder bij zijn ouders — we gingen niet twee aan twee in een schuur zitten —"

Naakkve was op het punt een boos antwoord te geven. Toen viel Kristins blik op Erlend. Hij glimlachte bij zich zelf terwijl hij met een oog langs de plank keek, die hij door wilde zagen. Boos en verdrietig ging zij de brouwkamer weer binnen.

— Maar zij dacht veel aan wat ze gehoord had. Aasta Audunsdochter was zoo'n slechte partij nog niet — er heerschte welstand op Loptsgaard en er waren slechts drie dochters, maar geen zoon en Ingebjörg, Aastas moeder, was van zeer goede familie.

Zij had wel nooit gedacht, dat de bewoners van Jörundgaard ooit Audun Torbergszoon tot verwante zouden krijgen. Maar hij had dezen winter een beroerte gehad en men dacht niet, dat hij nog lang zou leven —. En het meisje had een lief, innemend voorkomen en was flink naar wat Kristin gehoord had. Indien Naakkve veel van dat meisje hield was dat niet waard om zich tegen dit huwelijk te verzetten. Ze zouden nog twee jaar met de bruiloft moeten wachten — zoo jong als Aasta en Naakkve waren — maar dan zou ze Aasta graag als de vrouw van haar zoon ontvangen.

Maar op een mooien dag midden in den zomer kwam de zuster van Sira Solmund bij Kristin binnen om iets te leenen. De vrouwen stonden buiten de voorraadsschuur afscheid te nemen, toen de zuster van den priester eensklaps zei: Neen maar, die Eyvor Haakonsdochter toch! Haar vader had haar van zijn hoeve weggejaagd, omdat ze een kind verwachtte —

daarom had ze nu haar toevlucht weer tot Ulvsvoldene genomen.

Naakkve had iets op den zolder van de voorraadsschuur te doen gehad — hij was op de onderste trede blijven staan. Toen zijn moeder even zijn gezicht zag werd zij zelf zoo akelig, dat ze haar beenen haast niet meer voelde. De jongen had een kleur tot achter zijn ooren toen hij het erf overstak naar het woonhuis.

Maar ze merkte spoedig uit de woorden van de andere vrouw, dat het zoo met Eyvor gesteld moest zijn geweest lang voordat ze den eersten keer in het voorjaar hier in het dal gekomen was. Arme, onschuldige jongen van mij, dacht Kristin, terwijl ze diep adem haalde — hij schaamde zich nu zeker omdat hij zoo goed over het meisje gedacht had.

Een paar nachten later lag Kristin alleen in bed, omdat Erlend uitgegaan was om te visschen. Ze wist niet anders dan dat Naakkve en Gaute beiden met hem mee gegaan waren. Toen werd ze wakker doordat Naakkve haar aanraakte en fluisterde, dat hij met haar spreken moest. Hij kroop in het bed en ging aan het voeteneind zitten:

„Moeder — ik ben vannacht naar die arme vrouw, Eyvor, toe geweest om met haar te praten — ik wist, dat ze leugens over haar vertellen — ik was er zoo zeker van, dat ik graag een gloeiend ijzer in mijn hand genomen zou hebben om te bewijzen, dat zij loog, die ekster van Romundgaard —."

Zijn moeder lag stil te wachten. Naakkve deed zijn best om met vaste stem te spreken, maar zijn stem sloeg telkens over van opwinding en ontroering:

„Ze zou naar de vroegmis gaan in de week na Kersttijd — ze ging alleen en de weg van hun hoeve loopt een heel eind door het bosch. Daar kwam ze twee kerels tegen — het was nog donker, ze weet niet, wie het waren, misschien roovers uit de bergen —. Ten slotte kon ze zich niet langer verdedigen, arm teer, jong kind dat ze was. Tegenover niemand durfde ze haar nood te klagen — toen haar moeder en vader haar ongeluk zagen dreven ze haar met slagen en scheldwoorden het huis uit. Ze schreide, moeder, toen ze mij zag, zoodat het de steenen in de bergen had kunnen doen smelten." Naakkve hield plotseling op en haalde diep adem.

Kristin zei, dat zij het een groot ongeluk vond, dat die

boosdoeners ontkomen waren. Ze hoopte, dat ze door Gods rechtvaardigheid gevonden zouden worden en op het schavot het rechte loon voor hun werk zouden krijgen.

Toen begon Naakkve over Eyvors vader te spreken, hoe rijk die was, en dat hij verwant was aan verschillende aanzienlijke geslachten. Eyvor wilde het kind wegzenden om in een andere gemeente opgevoed te worden. De vrouw van Gudmund Darre had een onecht kind bij een priester gehad — en daar zat Sigrid Andresdochter op Kruke, goed en gezien —. Een man moest toch hardvochtig en onrechtvaardig zijn om te meenen, dat Eyvor zoo verachtelijk was omdat ze tegen haar wil die schande en dat ongeluk had moeten lijden — ze was heusch nog wel waard om toch de vrouw van een eerbaar man te worden —.

Kristin beklaagde het meisje en vervloekte de aanranders — en dankte en prees in haar hart het goede geluk, dat Naakkve nog in drie jaar niet mondig zou zijn. Toen verzocht ze hem zacht er aan te denken, dat hij nu heel voorzichtig moest zijn, dat hij Eyvor niet 's avonds laat in haar kamer op moest zoeken zooals nu vannacht en dat hij zich niet op Ulvsvoldene vertoonen moest, wanneer hij geen boodschap voor de eigenaars had, anders zou hij misschien tegen zijn wil de oorzaak zijn, dat de menschen nog leelijker over dat ongelukkige jonge kind spraken. Ja, het was goed en wel om te zeggen, dat de menschen, die aan Eyvors woord twijfelden en niet wilden gelooven, dat ze buiten haar schuld in het ongeluk gekomen waren, zouden ontdekken, dat zijn arm niet verdord was — het zou toch erg voor die arme vrouw zijn, wanneer er nog meer praatjes kwamen.

Drie weken later kwam Eyvors vader zijn dochter naar huis halen voor haar verloving en bruiloft. Het was een goede boerenzoon uit haar dal; eerst hadden beider vaders zich tegen dit huwelijk verzet, omdat ze met elkaar in onmin waren over eenige stukken grond. Dezen winter waren de mannen tot overeenstemming gekomen en de twee jongelieden zouden zich met elkander verloven, maar toen wilde Eyvor plotseling niet — zij had haar zinnen op een anderen man gezet. Maar later had ze ingezien, dat het wel wat te laat was om haar eersten vriend te verstooten. Intusschen trok ze naar de zuster van haar moeder in Sil en ze had zeker verwacht, dat

ze hier hulp zou krijgen om haar schande te verbergen, want nu wilde ze met alle geweld dien nieuwen man hebben. Maar toen Hillebjörg op Ulvsvoldene zag, hoe het met het meisje gesteld was, stuurde zij haar naar haar ouders terug. Dat haar vader woedend geworden was en zijn dochter meermalen geslagen had en dat ze toen weer hier naar toe was gevlucht, dat was waar. Maar nu was hij met den eersten minnaar tot overeenstemming gekomen — en nu moest Eyvor genoegen met hem nemen, hoe weinig dat haar ook beviel.

Kristin zag, dat Naakkve het zwaar opnam. Dagen lang liep hij rond haast zonder een woord te spreken en zijn moeder had zoo met hem te doen, dat ze het nauwelijks waagde zijn kant uit te zien — want wanneer hij de oogen van zijn moeder ontmoette dan werd hij zoo rood en beschaamd, dat het Kristin door de ziel sneed.

Wanneer het dienstvolk op Jörundgaard over deze gebeurtenissen wilde spreken zei de vrouw des huizes scherp, dat ze hun mond moesten houden — die vuile zaak en die ellendige vrouw mochten in haar huis niet genoemd worden. Frida verwonderde zich zeer: zij had nu reeds menigmaal Kristin Lavransdochter zacht hooren oordeelen over een meisje, dat in een dergelijk ongeluk gekomen was en gezien, hoe ze haar met twee volle handen geholpen had — Frida zelf had twee keer bescherming gevonden bij de barmhartigheid van haar vrouw. Maar het weinige, wat ze over Eyvor Haakonsdochter zei, was het leelijkste, wat de eene vrouw over de andere zeggen kan.

Erlend lachte toen ze hem vertelde, hoe leelijk Naakkve beetgenomen was — dat was op een avond toen ze buiten op het grasveld te spinnen zat en haar man bij haar kwam en zich aan haar zijde in het gras uitstrekte.

„Er is in elk geval geen ongeluk gebeurd," zei Erlend, „mij dunkt eerder, dat de jongen goedkoop geleerd heeft, dat een man niet op vrouwen vertrouwen moet —"

„Zeg jij dat," vroeg zijn vrouw; haar stem trilde van onderdrukte verontwaardiging.

„Ja —" Erlend glimlachte. „Van jou bijvoorbeeld heb ik toen ik je het eerst ontmoette geloofd, dat je zoo'n zacht meisje was, dat je ternauwernood een stuk kaas afbijten kon —. Buigzaam als een zijden band en zacht als een duif —

maar toen heb je me mooi voor den gek gehouden, Kristin —"

„Hoe denk je, dat het er voor ons allen uitgezien zou hebben," zeide ze, „indien ik zoo week en zacht geweest was?"

„Neen —" Erlend nam haar handen in de zijne, zoodat ze met haar werk op moest houden; hij glimlachte tegen haar met stralende oogen. Toen legde hij zijn hoofd in haar schoot. „Neen, ik wist niet, mijn lieveling, een *hoe* groot geluk God mij gaf, toen Hij mij jou deed ontmoeten — Kristin!"

Maar doordat ze zich zelf eeuwig en altijd geweld aan moest doen om haar wanhoop te verbergen over Erlends onveranderlijke zorgeloosheid, kon het soms gebeuren, dat haar boosheid haar de macht over zich zelf ontnam, wanneer ze haar zoons moest bestraffen: zij werd hardhandig en heftig in haar woorden. Ivar en Skule kregen dat het meest te voelen.

Ze waren nu op den ergsten leeftijd, in hun dertiende jaar en zoo wild en eigenwijs, dat Kristin menigmaal dacht: zou er wel eenige moeder in Noorwegen zijn, die twee zulke rakkers had grootgebracht. Ze waren mooi zooals al haar kinderen, met zwart, zijdezacht krullend haar, met blauwe oogen onder zwarte wenkbrauwen, met smalle, fijn gevormde gezichtjes. Ze waren heel groot voor hun leeftijd, maar nog smal van schouders met lange, magere ledematen — hun gewrichten staken uit als knobbels in een stroohalm. Ze leken zoo op elkaar, dat behalve thuis niemand hen uit elkaar kon houden en in het heele dal noemden de menschen hen de Jörundgaardzwaardvechters — en dat was niet als eerenaam bedoeld. Simon had hun het eerst in scherts dien bijnaam gegeven, want Erlend had ieder van hen een klein zwaard geschonken en deze legden ze nooit af behalve wanneer ze in de kerk waren.

Kristin vond het niet prettig, dat ze die gekregen hadden, en ook niet, dat ze altijd met bijlen, speren of bogen rondtrokken; zij was bang, dat deze driftige jongens zich daar het een of ander ongeluk mee op den hals zouden halen. Maar Erlend zei kortaf, dat ze nu oud genoeg waren om er zich aan te gewennen met wapenen om te gaan.

Ze leefde in *een* angst om die tweelingen van haar. Wanneer ze niet wist, waar ze waren, wrong hun moeder heimelijk haar handen en smeekte ze de Maagd Maria en Sint Olav om hen weer levend en ongedeerd thuis te brengen.

Ze gingen de bergen in over ijsvelden en tegen hellingen op, waar nog niemand voor hen gegaan was, ze plunderden arendsnesten en kwamen thuis met leelijke, geeloogige, blazende, met dons bedekte jongen in hun kiel, ze beklommen de rotsen langs de Laag ten Noorden van de Rost, waar de rivier in watervallen neerstort, en eens was Ivar half dood aan zijn stijgbeugel meegesleept — hij wilde trachten een half getemden jongen hengst te berijden; God alleen mocht weten, hoe de jongens hem gezadeld gekregen hadden. Zonder reden, uit louter nieuwsgierigheid, hadden ze het gewaagd naar de oude Finnenvrouw in het Toldstadbosch te gaan — van hun vader hadden ze enkele woorden in de taal der Finnen geleerd en toen ze de Finnenheks daarmee begroetten had ze hen met eten en drinken verwelkomd en ze hadden gegeten zooveel ze konden, hoewel het vastendag was. En Kristin had er altijd zoo streng de hand aan gehouden, dat wanneer de volwassenen vastten de kinderen zich vergenoegen moesten met weinig voedsel en wel waar ze niet van hielden — want daar hadden haar ouders haar zelf aan gewend toen ze klein was. Voor een keer had nu ook Erlend zijn zoons ernstig onderhanden genomen; hij nam hun de lekkernijen, die de Finnenvrouw hun meegegeven had, af en verbrandde ze terwijl hij hun streng gebood niet zoo ver te gaan als naar den zoom van het bosch waar de Finnen woonden. Maar toch vermaakte het hem van het avontuur der jongens te hooren; hij vertelde Ivar en Skule later dikwijls van zijn tochten naar het Noorden en wat hij daar gezien had van de gewoonten van deze volken, en hij praatte met de jongens in hun leelijke, heidensche taal.

Overigens wees Erlend zijn kinderen bijna nooit terecht en hij wierp het in scherts van zich af, wanneer Kristin zich over de wildheid der tweelingen ongerust maakte. Thuis op de hoeve gaven ze veel last, hoewel ze zich goed nuttig konden maken, wanneer ze moesten — onbeholpen zooals Naakkve waren ze niet. Maar het gebeurde, dat wanneer hun moeder hen aan den arbeid gezet had en zij kwam zien, hoe het er mee ging, hun gereedschap op den grond lag en de jongens bij hun vader stonden te kijken, die hun wees hoe zeelieden knoopen leggen en dergelijke dingen —.

Lavrans Björgulfszoon was dikwijls gewoon geweest,

wanneer hij met teer een kruis op de staldeur en dergelijke plaatsen aanbracht, wat versieringen met de kwast daar omheen te maken — er een kring om te trekken of boven iederen kruisarm een streep te zetten. Op zekeren dag bedachten de tweelingen een van die oude kruisteekens als doel bij het schieten te gebruiken. Kristin raakte buiten zich zelf van vertwijfeling en toorn over zoo'n Joodsche handelwijze, maar Erlend nam de kinderen in bescherming — ze waren nog zoo jong, dat men niet verwachten kon, dat ze aan de heiligheid van het kruis zouden denken telkens wanneer ze dat op de deur van een stal of den rug van een koe met teer aangebracht zagen. De jongens moesten naar het kruis op den kerkheuvel gaan, neerknielen en dat kussen, terwijl ze vijf Paternosters en vijftien Aves opzeiden — en haal nu niet Sira Solmund hiervoor op de hoeve. Maar ditmaal kreeg de moeder den steun van Björgulf en Naakkve, de priester werd gehaald en hij besprenkelde den muur met wijwater en bestrafte de twee jonge zondaars met groote gestrengheid.

— Ze gaven Kristins stieren en bokken slangenkoppen te eten, opdat ze wild zouden worden. Ze plaagden Munan, omdat hij nog aan de rokken van zijn moeder hing, en ook Gaute, want met hem lagen ze het meest overhoop — overigens hielden de zoons van Erlend met ware broederliefde aan elkaar vast. Maar het kwam voor, dat Gaute hun een pak slaag gaf, wanneer ze al te ruw werden. Hen te vermanen was hetzelfde als tegen een muur te praten — en wanneer hun moeder driftig werd stonden ze met stijven rug en samengeklemde handen met fonkelende oogen onder samengetrokken wenkbrauwen naar haar te kijken, met hoofden rood van boosheid. Kristin dacht aan wat Gunnulf over Erlend verteld had, hoe hij eens zijn mes naar zijn vader geworpen had en hoe hij meermalen als kind zijn hand tegen hem had opgeheven. Dan sloeg ze de tweelingen en ze sloeg hard, want ze was bang: hoe zou het met deze kinderen van haar afloopen, wanneer ze niet bijtijds getemd werden.

Simon Darre was de eenige, die eenige macht over deze twee wildebrassen had gehad — ze hielden van hun oom en ze werden altijd kalm, wanneer hij hen vriendelijk en rustig vermaande. Maar nu ze hem niet meer zagen kon hun moeder

niet merken, dat ze hem misten. Bedroefd bedacht Kristin, dat een kinderhart trouweloos is.

En in het diepst van haar hart wist hun moeder, dat ze toch haast het meest trotsch was op deze beide zoons. Wanneer ze slechts die leelijke trots en bandeloosheid kon breken, dan waren geen der broeders meer belovende jongelingen dan deze, vond ze. Ze waren gezond en welgeschapen, onverschrokken, eerlijk, mild en vriendelijk tegenover alle armen en meermalen hadden ze een vlugheid en tegenwoordigheid van geest getoond, die naar haar meening verre overtrof wat men van zulke jonge knapen verwachten kon.

Op zekeren avond was Kristin laat in de keuken bezig toen Munan naar binnen kwam vliegen en schreeuwde, dat de oude geitenstal in brand stond. Er waren geen mannen thuis bij de gebouwen — sommige waren in de smederij om hun zeisen te scherpen, andere waren Noordwaarts naar de brug gegaan, waar de jeugd op zomeravonden bijeen placht te komen. De vrouw des huizes greep een paar emmers en snelde weg, terwijl ze haar dienstmeisjes toeriep, dat ze haar volgen moesten.

De geitenstal was een klein, oud gebouw met een dak, dat geheel tot bij den grond reikte, en het lag in den nauwen doorgang tusschen het erf van de hoeve en dat van den koestal, vlak tegenover den lengtemuur van den stal en aan beide zijden waren andere gebouwen er vlak tegenaan gebouwd. Kristin snelde de galerij van het haardvertrek op en greep een bijl en een brandhaak, maar toen ze den hoek van den stal om kwam zag ze geen vuur, maar een massa rook, die uit een gat in het dak van den geitenstal drong. Ivar zat bovenop de nok en hakte in het dak, Skule en Lavrans waren binnen in de hut, rukten stukken van het dak naar zich toe en trapten het vuur uit. Nu kwamen ook Erlend, Ulf en de mannen, die in de smederij geweest waren, aangesneld — Munan was door geloopen naar hen toe en had hen gewaarschuwd en toen was het een kleine moeite om het vuur verder te blusschen. Maar hier had gemakkelijk een groot ongeluk kunnen gebeuren — de avond was stil en zwoel, maar met telkens vlagen van Zuidenwind en wanneer het vuur in den geitenstal in vlammen had kunnen uitslaan, zouden waarschijnlijk alle gebouwen om het Noordelijke erf

heen, de stal, de voorraadschuren en de woonhuizen, mee verbrand zijn.

Ivar en Skule waren op het dak van den stal geweest — ze hadden een havik in den val gevangen en wilden dien nu aan de planken boven het dak hangen — toen merkten ze een brandlucht en toen zagen ze rook uit het dak onder hen komen. Ze waren dadelijk naar beneden gesprongen en met de kleine bijlen, die ze in hun handen hielden, hadden ze op de smeulende plaggen losgehakt, terwijl ze Lavrans en Munan, die vlak in de nabijheid speelden, weggestuurd hadden, den eene om haken te halen, den ander naar zijn moeder. Gelukkig waren de latten en balken van het dak erg vermolmd, maar het was duidelijk, dat ditmaal de tweelingen de hoeve van hun moeder gered hadden doordat ze dadelijk begonnen waren het brandende dak neer te trekken en geen tijd verspild hadden door eerst hulp van volwassenen te gaan halen.

Het was niet goed te begrijpen, hoe de brand uitgebroken was, wanneer het niet was doordat Gaute een uur te voren met brandende kooltjes langs dien weg naar de smederij was gegaan, en hij gaf toe, dat het vat niet toegedekt was geweest — er was dus zeker een vonk naar het kurkdroge grasdak overgevlogen.

Maar er werd minder daarover gesproken dan over de flinkheid van de tweelingen en Lavrans, toen Ulf de brandwacht betrok en alle huisgenooten hem den nacht door gezelschap hielden, terwijl Kristin hun sterk bier en mede liet brengen. Alle drie hadden eenigszins verbrande handen en voeten — hun schoenen waren zoo heet geworden, dat ze in stukken uiteen vielen. De jonge Lavrans was nog maar negen jaar, zoodat het hem moeite kostte de pijn lang geduldig te dragen, maar van het eerste oogenblik af was hij de meest trotsche toen hij met verbonden handen rondliep en zich door de lieden der hoeve liet prijzen.

Dien nacht drukte Erlend zijn vrouw stijf tegen zich aan toen ze naar bed gegaan waren.

„Kristin, mijn lieve Kristin — klaag toch niet zoo over je kinderen — zie je niet, lieveling, wat voor aard er in onze jongens steekt. Steeds gedraag je je ten opzichte van die twee flinke jongens alsof je verwachtte, dat hun weg tusschen

galg en schandpaal zou liggen. Mij dunkt, dat je nu genieten moest van de vreugde over alles wat je aan smart en pijn en moeite verdragen hebt in de jaren toen je steeds een kind onder je hart, een kind aan de borst en een kind op je arm had — toen wou je over niets anders spreken dan die kleine vuilakken en nu, nu ze opgegroeid zijn tot de jaren van verstand en manlijkheid, loop je tusschen hen rond alsof je doofstom was en je antwoordt hun nauwelijks, wanneer ze tegen je spreken. God helpe mij, het lijkt wel alsof je minder van hen houdt nu je geen kwellingen om de kinderen te verduren hebt, maar nu onze knappe, flink uitgegroeide zoons je tot hulp en vreugde zijn —"

Kristin kon er niet toe komen een woord te antwoorden.

Maar zij kon niet in slaap vallen. En tegen den morgenstond stapte ze zacht over haar slapenden man heen, liep op bloote voeten naar het venster en opende dat.

De hemel was grijs en de lucht koel — ver in het Zuiden, waar de bergen elkaar raakten en het dal afsloten, stroomde een regenbui op de vlakte neer. De vrouw des huizes bleef eenige oogenblikken naar buiten staan kijken — het werd altijd zoo warm en benauwd hier in het bovenvertrek van het nieuwe voorraadhuis, waar ze 's zomers sliepen. Door het vochtige windje, dat door de lucht trok, werd de geur van hooi zoo sterk en zoet bij haar naar binnen gedragen. Een enkele vogel kweelde in zijn slaap in den zomernacht.

Kristin haalde haar vuurstaal te voorschijn en stak een eindje kaars aan. Zij sloop naar de plaats, waar Ivar en Skule op de bank sliepen — liet het licht op hen vallen en voelde met den rug van haar hand hun wang aan — ze hadden stellig wel wat koorts. Zacht bad zij een Ave Maria en ze maakte het kruisteeken over hen beiden. Galg en schandpaal — dat Erlend met zooiets kon schertsen — hij, die er zelf zoo dicht aan toe was geweest —.

Lavrans kermde en mompelde wat in zijn slaap. De moeder bleef even over de twee jongsten heengebogen staan, die hun legerstede op een kleine bank hadden achter het voeteneinde van het bed van hun ouders. Lavrans zag heet en rood en hij wierp zich heen en weer, maar hij werd niet wakker toen ze hem aanraakte.

Gaute lag met zijn melkwitte armen om zijn hals geslagen

in zijn lang, vlasblond haar — de dekens had hij geheel van zich af geworpen. Hij had zulk warm bloed, dat hij altijd naakt wilde slapen en zijn vleesch was zoo blinkend wit; de kleur van zijn door de zon verbrande gezicht, hals en handen stak daar scherp bij af. Zijn moeder trok de dekens tot aan zijn middel op.

— Zij kon zoo moeilijk boos worden op Gaute — hij leek zoo op haar vader. Zij had niet veel tegen hem gezegd over het ongeluk, dat hij bijna over hen allen gebracht had. Voor dien knaap, die zoo verstandig en bezonnen was, zou het toch wel een les zijn, dacht ze, en hij zou het niet vergeten.

Naakkve en Björgulf hadden het tweede bed in de kamer. Het langst bleef hun moeder bij die twee slapende jonge mannen staan en ze liet het licht op hen schijnen. Er was al een schaduw van zwart dons te zien om hun kinderlijk roode en weeke monden. Naakkves voet stak onder den deken uit, smal, hoog van wreef, met diep ingebogen zool — en niet heel schoon. Toch was het zoo lang nog niet geleden, dacht zijn moeder, dat die mannevoet zoo klein was, dat die geheel verdween in haar gesloten hand en dat zij die tegen haar borst aan drukte en naar haar mond bracht en even beet in ieder klein teenknobbeltje om beurten, want ze waren zoo lichtrood en lief als de bloemklokjes van een boschbessenstruik.

— Het was wel waar, dat ze niet genoeg waardeerde, wat God haar als lot en deel gegeven had. De herinneringen aan den tijd toen ze Naakkve verwachtte en aan de verschrikkelijke visioenen, die haar toen gekweld hadden — die konden als een brandend vuur door haar geest gaan: zij was verlost geworden als iemand, die uit de droomverschrikkingen en het drukkende gewicht van een steen op de borst ontwaakt in het gezegende daglicht —. Maar andere vrouwen waren ontwaakt en hadden gezien, dat het ongeluk van den dag erger was dan het ergste, wat ze gedroomd hadden. Nog, wanneer ze een gebrekkig of mismaakt mensch zag, kon Kristin haar hart ziek voelen worden bij de herinnering aan haar eigen angst voor het ongeboren kind. Dan verootmoedigde zij zich voor God en den Heiligen Olav met brandende heftigheid, zij benaarstigde zich om goed te doen en deed haar best om tranen van oprecht berouw uit haar oogen te persen terwijl

zij bad. Maar altijd voelde zij die niet weggesmolten ontevredenheid in haar hart en de frissche opwelling verkoelde, de tranen zonken weg in haar ziel zooals water in het zand. Dan stelde zij zich zelf gerust: zij bezat toch niet die gave der vroomheid, waarvan ze eens gehoopt had, dat die haar vaderlijk erfdeel zou zijn. Ze was hard en zondig, maar ze zou wel niet slechter zijn dan de meeste menschen en evenals de meeste menschen zou ze moeten verdragen, dat er heet vuur in de andere wereld gebruikt werd voor haar gemoed gesmolten en gereinigd kon worden.

Maar nu en dan verlangde ze er toch naar om anders te zijn. Wanneer zij naar haar zeven mooie zoons keek, die aan haar tafel zaten, wanneer ze op Zondagmorgen naar de kerk wandelde, terwijl de klokken luidden en zoo vriendelijk de menschen opriepen tot vreugde en den vrede Gods en wanneer ze dan dien troep slanke, goed gekleede jongens, haar zoons, voor zich den kerkheuvel zag bestijgen. Zij kende geen enkele andere vrouw, die zooveel kinderen ter wereld had gebracht en die nooit had moeten ondervinden wat het is er een te verliezen — en ze waren alle knap en gezond, zonder gebrek aan lichaam of ziel — alleen Björgulf was wat bijziende. Zij wenschte, dat ze haar zorgen vergeten kon, dat ze zacht en dankbaar kon worden en God kon vreezen en liefhebben zooals haar vader gedaan had — zij herinnerde zich, hoe haar vader gezegd had, dat iemand, die met ootmoedigen zin zijn zonden gedenkt en zich voor het kruis des Heeren buigt, nooit zijn nek onder eenig tijdelijk ongeluk of onrecht hoeft te buigen.

Kristin blies de kaars uit, kneep de pit af en borg het stompje op zijn plaats onder den bovensten balk. Zij ging weer naar het venster — buiten was het reeds licht als de dag, maar grijs en dood — op de daken der lagere gebouwen, waar ze over heen keek, werd het dorre, door de zon verbrande gras zwak door een windje bewogen, er ging een ritselend geluid door het berkenloof vlak tegenover haar boven het dak der bovenkamer.

Zij keek naar haar handen, die den rand van het venster omklemden. Ze waren gerimpeld en grof, haar armen waren bruin heel tot aan de ellebogen toe en haar spieren waren opgezet en hard als hout. In haar jeugd hadden haar kinderen

bloed en melk uit haar gezogen tot elk spoor van jonkvrouwelijke gladheid en frissche rondheid uit haar lichaam verdwenen was. Nu nam de arbeid iederen dag iets weg van het overblijfsel van de schoonheid, die haar als dochter en vrouw en moeder van mannen van adellijk bloed gekenmerkt had — haar smalle, witte handen, haar lichte, zachte armen, haar teere gelaatskleur, die ze zorgvuldig met een linnen doek tegen de zon beschermd had en die ze had trachten te bewaren door kunstig gemengde waschwatertjes. Nu was het haar lang geleden onverschillig geworden, of de zon recht in haar door den arbeid bezweete gelaat scheen en dat bruin brandde zooals het gelaat van een arme boerenvrouw.

Haar haar was het eenige, wat ze uit de schoonheid van haar meisjesdagen had overgehouden. Het was nog even weelderig en bruin, hoewel ze zoo zelden tijd vond om het te wasschen en te verzorgen. De zware, verwarde vlecht, die op haar rug hing, was in geen drie dagen los geweest.

Kristin wierp hem over haar schouder, maakte het haar los en sloeg het uit — nog omhulde het haar als een mantel en reikte het tot aan haar knieën. Zij zocht een kam uit haar kist en terwijl ze intusschen eenigszins huiverde omdat ze alleen maar in haar hemd onder het venster in de morgenkoelte zat, ontwarde ze voorzichtig de verwarde massa.

Toen ze haar haren verzorgd had en ze weer in een vaste, zware streng had gevlochten, was het alsof ze zich wat beter voelde. Toen tilde ze Munan, die sliep, voorzichtig in haar armen, legde hem vlak tegen den muur in het bed der echtelieden en kroop zelf tusschen hem en haar man in. Zij nam haar kleinste in haar armen en liet zijn hoofd tegen haar schouder rusten en zoo sliep ze in —

Zij versliep zich den volgenden morgen; Erlend en de jongens waren op toen zij wakker werd. „Ik geloof, dat jij je moeder nog uitzuigt, wanneer niemand het ziet," zei Erlend toen hij zag, dat Munan bij zijn moeder lag. De jongen werd boos, liep naar buiten en kroop over de galerij op een der gebeeldhouwde koppen aan de balken, die de galerij droegen — hij zou toonen, dat hij een man was. „Spring!" riep Naakkve van beneden van het erf af, hij ving zijn

broertje in zijn armen op, draaide hem in de rondte en wierp hem Björgulf toe — de twee volwassen broers stoeiden met hem tot hij tegelijk lachte en schreeuwde.

Maar toen Munan den volgenden dag stond te huilen omdat de snaar van zijn boog teruggeschoten was over zijn vingers, namen de tweelingen hem op, wikkelden hem in een deken en droegen hem in het bed van zijn moeder; ze stopten hem zoo'n dikke broodprop in zijn mond, dat de jongen bijna gestikt was.

II.

Erlends huispriester op Husaby had zijn drie oudsten zoons leeren lezen. Ze waren geen heel vlijtige leerlingen, maar ze hadden alle drie een goed verstand en hun moeder, die zelf met zulke kundigheden opgevoed was, waakte er over, dat ze niet zoo heel weinig leerden.

En in het jaar, dat Björgulf en Nikulaus met Sira Eiliv in het klooster op Tautra waren, hadden ze met vuur aan de borsten van Vrouw Wetenschap gezogen, zooals de priester zei. De onderwijzer daar was een heel oude monnik, die zijn heele leven lang met den ijver der bijen geleerdheid verzameld had uit alle boeken, die hij tegenkwam, Latijnsche en Noorsche. Sira Eiliv was zelf een liefhebber der wetenschap, maar in de jaren op Husaby had hij weinig gelegenheid gehad om zijn drang naar boekenwijsheid te volgen. Voor hem was de omgang met Aslak den lector wat de bergweide voor uitgehongerd vee is. En de twee jonge knapen, die zich tusschen de monniken dicht bij hun huispriester hielden, volgden met open mond het geleerde gesprek der mannen. Broeder Aslak en Sira Eiliv hadden er pleizier in de twee jongens te voeden met den lieflijksten honing uit de boekerij van het klooster, die broeder Aslak zelf vermeerderd had met vele afschriften en uittreksels uit de beste boeken. De jongens werden spoedig zoo flink, dat de monnik zelden in het Noorsch tot hen hoefde te spreken en toen hun ouders hen kwamen halen konden ze beiden den priester vloeiend en juist in het Latijn antwoorden.

Deze geleerdheid hielden de broeders later bij. Er waren veel boeken op Jörundgaard — vijf had Lavrans er bezeten en twee daarvan waren wel bij het verdeelen der erfenis aan Ramborg toegevallen, maar zij had nooit willen leeren lezen

en Simon was niet zoo met de letters vertrouwd, dat hij voor zijn genoegen las, hoewel hij een brief wel ontcijferen kon en er zelf een kon schrijven. Daarom verzocht hij Kristin de boeken zoo lang te bewaren tot zijn kinderen grooter zouden zijn. Drie boeken, die aan Erlends ouders toebehoord hadden, had hij Kristin gegeven eenigen tijd nadat ze getrouwd waren en nog een boek had ze van Gunnulf Nikulauszoon gekregen; hij had dat zelf voor de vrouw van zijn broer laten overschrijven uit een boek over den Heiligen Olav en zijn wonderen, eenige andere heiligenlegenden en het geschrift, dat de Franciscanen uit Oslo naar den Paus gezonden hadden over broeder Edvin Rikardszoon om hem heilig verklaard te krijgen. En ten slotte had Naakkve bij het afscheid van Sira Eiliv een gebedenboek gekregen. Naakkve las zijn broer veel voor — hij las vloeiend en goed, met zangerige stem, zooals broeder Aslak hem geleerd had, maar het meest hield hij van de Latijnsche boeken — zijn eigen gebedenboek en een, dat van Lavrans Björgulfszoon geweest was. Maar het allermeest gaf hij toch om een groot, buitengewoon fraai geschreven boek, dat als erfgoed in zijn geslacht van den een op den ander gegaan was heel van hun voorvader bisschop Nikulaus Arneszoon af.

Kristin wilde ook haar jongere zoons graag eenig onderricht schenken, zooals dat voor mannen van hun geboorte betaamde. Maar het was niet gemakkelijk te bedenken, hoe dat gebeuren moest: Sira Eirik was te oud en Sira Solmund kon alleen maar lezen uit de boeken, die hij bij de godsdienstoefening gebruikte; een groot gedeelte van wat hij las begreep hij zelf niet goed. Lavrans had er soms wel eens pleizier in 's avonds bij Naakkve te zitten en zijn broer hem de letters op een wastafeltje te laten wijzen — maar de drie anderen hadden in het geheel geen lust zulke kennis op te doen. Op zekeren dag nam Kristin een Noorsch boek en verzocht ze Gaute te probeeren, of hij zich iets herinnerde van wat hij in zijn kinderjaren bij Sira Eiliv geleerd had, maar Gaute speelde het niet klaar drie woorden te spellen en toen hij op het eerste teeken stuitte, dat in meerdere letters gesplitst moest worden, sloeg hij lachend het boek dicht en zei, dat hij dat spel liever niet speelde.

Dat was mede de oorzaak, dat Sira Solmund op zekeren

avond tegen het eind van den zomer op Jörundgaard kwam en Nikulaus verzocht met hem mee naar huis te gaan. Een buitenlandsch ridder, die van het Olavsfeest in Nidaros kwam, had onderdak op Romundgaard gezocht, maar noch hij noch zijn gevolg en zijn knechten kenden Noorsch, de gids, die hen hierheen gebracht had, begreep maar een enkel woord van wat ze zeiden, Sira Eirik lag ziek — kon Naakkve niet meegaan en Latijn tegen hem spreken.

Naakkve vond het blijkbaar niet onaangenaam, dat hij zoo ontboden werd om als tolk op te treden, maar hij liet niets merken en ging met den priester mee. Hij kwam heel laat thuis en was toen luidruchtig en tamelijk dronken — dat kwam door den wijn, dien hij gekregen had; de vreemde ridder voerde dien met zich mee en had rijkelijk geschonken voor den priester en den diaken en Naakkve. Hij heette zooiets als heer Alland of Allart van Bekelaar, hij kwam uit Vlaanderen en maakte een pelgrimstocht naar de heilige plaatsen in de Noordelijke landen. Hij was buitengewoon vriendelijk geweest en met het praten was het vlot gegaan —. En toen kwam Naakkve met zijn boodschap voor den dag. Van hier zou de ridder naar Oslo trekken en daarop naar de bedevaartplaatsen in Denemarken en Duitschland en nu wilde hij beslist, dat Nikulaus met hem mee zou rijden om zijn tolk te zijn, in elk geval zoolang hij hier in het land was. Overigens had hij er zich ook over uitgelaten, dat, indien de jonge man met hem mee de wereld in wilde trekken, heer Allart de man was om zijn geluk te verzekeren — het leek wel alsof daar, waar hij vandaan kwam, de gouden sporen en halskettingen, zware geldbuidels en heerlijke wapenen er slechts op lagen te wachten, dat een jonge man zooals Nikulaus Erlendszoon zou komen om ze op te rapen. Naakkve had geantwoord, dat hij onmondig was en de toestemming van zijn vader hebben moest — maar heer Allart had hem toch een geschenk gegeven; dat zou hem niet binden, had hij uitdrukkelijk gezegd — het was een halflang pruimenblauw zijden buis met zilveren belletjes op de mouwen.

Erlend luisterde naar hem, bijna zwijgend, met een eigenaardig gespannen uitdrukking. Toen Naakkve uitgesproken had stuurde hij Gaute om zijn kistje met schrijfgereedschap te halen en zette hij zich dadelijk aan het werk om een brief

in het Latijn op te stellen — Björgulf moest hem helpen, want Naakkve was niet in een toestand, dat hij tot iets in staat was en daarom stuurde zijn vader hem naar bed. In den brief stond, dat Erlend den ridder uitnoodigde den volgenden dag na de primen bij hem thuis te komen, opdat ze zouden kunnen spreken over het aanbod van heer Allart om den welgeboren jongen man Nikulaus Erlendszoon in zijn dienst te nemen als zijn schildknaap. Hij verzocht den ander hem te vergeven, dat hij het geschenk van den ridder terugzond met het verzoek, dat heer Allart dat bewaren wilde tot Nikulaus met toestemming van zijn vader zich door een eed aan den dienst van den vreemdeling verbonden had, zooals dat de gewoonte was onder de ridderschap hier in deze landen.

Erlend liet een druppel was onder op den brief vallen en drukte er zijn klein zegel — dat van zijn ring — vluchtig in. Daarop stuurde hij dadelijk een knecht naar Romundgaard met den brief en het zijden kleed.

„Man — je denkt er toch niet over dien jongen van je naar vreemde landen te sturen met een onbekenden buitenlander," zei Kristin bevend.

„We zullen zien —" Erlend glimlachte zoo eigenaardig. „— Maar ik geloof niet, dat het waarschijnlijk is," zei hij, toen hij haar opgewondenheid zag; hij glimlachte nog eens en streelde haar over haar wang.

Op Erlends verzoek had Kristin den vloer van de groote zaal met loof van jeneverstruiken en met bloemen bestrooid, de beste kussens op de banken gelegd en de tafel gedekt met linnen doeken en met goed eten en drinken in fijn houten vaatwerk en de zeldzame, met zilver beslagen, dierenhorens, die van Lavrans afkomstig waren. Erlend had zich zorgvuldig geschoren, zijn haar gekruld en zich gekleed in een zwart, rijk geborduurd lang wijd kleed van buitenlandschen snit. Hij ging zijn gasten tot aan het hek van de hoeve te gemoet en toen zij samen het erf over kwamen kon ze niet anders denken dan dat haar man er veel meer als een van die Fransche ridders uitzag, waar de overlevering van verhaalt, dan die dikke, lichtblonde vreemdeling in zijn bonte, prachtige kleeding van fluweel en zijde. Zij stond op de galerij van de bovenzaal, fraai gekleed en getooid met haar zijden hoofddoek; de Vlaming kuste haar hand toen ze hem „Bien

venu" wenschte en meer woorden wisselde ze niet met hem in de uren, dat hij bij hen was. Zij begreep niets van de gesprekken der heeren en dat deed Sira Solmund, die zijn gast vergezelde, evenmin. Maar de priester zeide tegen de vrouw des huizes, dat hij nu stellig Nikulaus' geluk bewerkt had. Zij antwoordde ja noch neen.

Erlend kende een weinig Fransch en sprak vloeiend zulk Duitsch als de soldaten spreken; het onderhoud tusschen hem en den vreemden ridder verliep vlot en hoffelijk. Maar Kristin merkte, dat de Vlaming niet heel tevreden scheen toen de tijd verliep, hoewel hij trachtte dat te verbergen. Erlend had zijn zoons bevolen, dat ze in het bovenvertrek van het nieuwe voorraadshuis wachten moesten tot hij hun een boodschap zond hier te komen — maar er ging geen boodschap tot hen.

Erlend en zijn vrouw geleidden den ridder en den priester tot aan het hek. Toen de gasten tusschen de akkers verdwenen waren keerde Erlend zich naar Kristin toe en zei hij met een glimlach, die haar niet beviel:

„Met dien kerel zou ik Naakkve zelfs niet van de hoeve willen zenden tot Breiden toe —."

Ulf Haldorszoon kwam naar hem toe. Hij en Erlend wisselden enkele woorden, die Kristin niet hoorde, maar Ulf vloekte leelijk en spoog op den grond. Erlend lachte en gaf Ulf een klap op zijn schouder:

„Ja, wanneer ik zoo'n thuiszitter geweest was als die goede boeren hier — maar ik heb genoeg gezien, dat ik mijn mooie, jonge valken niet uit mijn handen aan den duivel verkoop. — Sira Solmund had niets gemerkt, dat onnoozele schaap —"

Kristin stond daar met neerhangende armen, de kleur kwam en ging in haar gezicht. Ontzetting en schaamte bevingen haar zoo, dat ze onwel werd; het was alsof haar beenen krachteloos werden. Zij wist wel, dat er zooiets bestond — heel in de verte — maar dat dit onnoembare zich vlak bij haar eigen drempel kon wagen. Dat was als de laatste golf, die haar heen en weer slingerde, de tot zinkens toe geladen boot dreigde om te gooien. Heilige Maria, moest ze ook nog voor *zooiets* voor haar zoons bang zijn.

Erlend sprak met dien zelfden leelijken glimlach:

„Ik dacht er gisterenavond al het mijne van — heer Allart kwam mij wat al te hoffelijk voor naar wat Naakkve vertelde.

Ik weet, dat het nergens ter wereld riddergebruik is een jongen man, dien men aan zijn dienst wil verbinden, met een kus op den mond te begroeten of hem kostbare geschenken te geven voor men bewijzen van zijn bruikbaarheid gezien heeft."

Van het hoofd tot de voeten bevend zei Kristin:

„Hoe kon je mij vragen mijn vloer met rozen te bestrooien en mijn tafel met linnen doeken te dekken voor zoo'n —" zij gebruikte een heel leelijk woord.

Erlend fronste zijn wenkbrauwen. Hij had een steen opgeraapt — en hield het oog op Munans roode kat, die voorover op zijn buik door het hooge gras langs den muur van het huis naar de kuikens bij de deur van den stal toe kroop. Pats — daar slingerde hij den steen; de kat als de wind den hoek om en de troep hoenders stoof naar alle richtingen uit elkaar. Hij wendde zich naar zijn vrouw toe:

„—Ik vond, dat ik dien man toch eerst wel eens *zien* kon; wanneer hij een betrouwbaar iemand geweest was, dan — maar ik moest toch beleefdheid betoonen — *ik* ben heer Allarts biechtvader niet. En je hoorde toch, dat hij van plan is naar Oslo te gaan." Erlend lachte weer. „Nu is het denkbaar, dat eenige van mijn trouwe vrienden en dierbare verwanten van vroeger te hooren hadden gekregen, dat wij hier op Jörundgaard onze lompen ontluizen en van haring en haverbrood leven —."

Björgulf lag met hoofdpijn in bed toen Kristin tegen den tijd van het avondeten in de bovenkamer kwam en Naakkve zei, dat hij niet in de woonkamer aan den maaltijd wilde komen.

„Het komt mij voor, dat je vanavond ontstemd bent, mijn zoon," zei zijn moeder tegen hem.

„Neen, hoe kunt u zooiets denken, moeder," Naakkve glimlachte hoonend; „dat ik een erger ezel dan andere mannen schijn te zijn en dat men mij gemakkelijker zand in de oogen kan strooien is toch niet iets om ontstemd over te zijn —"

„Troost je maar," zei zijn vader toen ze aan tafel zaten en Naakkve nog heel stil was. „Je komt de wereld nog wel in en zult je geluk nog wel kunnen beproeven —"

„Dat hangt er van af, vader," antwoordde Naakkve zacht, zoodat hij dacht, dat alleen Erlend het zou hooren, „of Björgulf met mij mee zal kunnen gaan." Toen lachte hij zachtjes. „Maar spreekt u maar eens tegen Ivar en Skule over dat, wat

u noemde — ze doen niets anders dan er naar snakken, dat ze oud genoeg zullen zijn om de wereld in te trekken —"

Kristin stond op en sloeg een mantel met kap om. Zij wilde naar dien bedelaar in de hut van Ingebjörg gaan, zei ze, toen ze er haar naar vroegen. De tweelingen boden aan mee te gaan en den zak voor haar te dragen, maar ze wilde alleen gaan.

De avonden waren reeds tamelijk donker en ten Noorden van de kerk liep de weg door een bosch in de schaduw van de Hammerbergen. Hier kwam altijd een koude luchtstroom uit de Rost en het gemurmel van de rivier bracht altijd een herinnering mee aan vocht in de lucht. Zwermen groote witte nachtvlinders tuimelden onder de boomen rond — soms vlogen ze vlak langs de vrouw; het scheen, dat de bleek lichtende doek om haar gezicht en borst hen in het donker aantrok. Zij sloeg met haar handen naar hen terwijl ze voortsnelde, op het gladde naaldtapijt uitgleed en haar voet stootte aan de verwrongen wortels, die zich over den weg, dien zij volgde, kronkelden.

— Er was een droom, die Kristin jaren lang achtervolgd had. De eerste keer, dat ze dien had gehad, was geweest in den nacht voor Gaute geboren werd, maar nog kwam het voor, dat ze nat van zweet wakker werd met een hart, dat bonsde alsof het in haar borst stuk zou slaan, en hetzelfde gedroomd had.

Zij zag een wei vol bloemen — een steilen heuvel, diep in het dennebosch, dat de weide donker en dicht aan drie kanten afsloot, maar aan den voet van de helling weerspiegelde een meertje het donkere bosch en de groen gevlekte lichtplek. De zon was achter de boomen gezonken — boven op den heuvel siepelde het laatste gouden avondlicht in lange stralen door de dennenaalden heen en op den bodem van het meertje dreven lichtende schaduwen van avondwolkjes tusschen de bladen der waterlelies. Midden op de helling tusschen koekoeksbloemen en boterbloemen in heele wolken van groenwitten engelwortel in zag zij haar kind. Het moest Naakkve wel geweest zijn den eersten keer toen ze het droomde — toen had ze er nog slechts twee en Björgulf lag nog in de wieg. Later wist ze nooit zeker wie van haar kinderen het was — het kleine, ronde, door de zon gebruinde gezichtje

onder het in een kring afgeknipte goudbruine haar scheen dan eens op den eenen en dan op den anderen van haar zoons te lijken, maar altijd was het kind twee-drie jaar oud en gekleed in zoo'n donkergeel jasje als ze voor haar kleine jongens als dagelijksche dracht placht te naaien — van thuis bewerkte wol, met mos geverfd en met rood band afgezet.

Soms was ze zelf aan den anderen kant van het meertje. Of ze was in het geheel niet op de plaats, waar het gebeurde, maar zag toch alles —.

Zij zag, hoe haar kleine jongen heen en weer liep en zijn gezichtje naar alle kanten wendde terwijl hij aan de bloemen trok. En hoewel haar hart beklemd werd door een doffen angst, een voorgevoel van het vreeslijke, dat gebeuren ging, kwam er in dien droom altijd eerst een krachtig, smartelijk zoet gevoel in haar op terwijl ze naar het lieve kind daar op de wei keek.

Dan ontdekt ze, dat uit de duisternis aan den rand van het bosch zich een levende, logge klomp losmaakt. Die beweegt zich geluidloos en twee heel kleine, booze oogjes glinsteren. De beer komt geheel te voorschijn aan den bovenkant van de weide, blijft staan en zwaait zijn kop en schouders heen en weer. Dan neemt hij een sprong. Kristin had nooit een levenden beer gezien, maar ze wist, dat ze zoo niet springen; dat is geen echte beer. Deze springt als een kat en tegelijk wordt hij grijs — als een leelijke, lichte, reusachtige kat snelt hij met lange, lenige sprongen de weide over.

De moeder staat doodsangst uit en ze kan niet op de plaats komen, waar het kleintje staat, om hem te redden; ze kan hem niet met eenig geluid waarschuwen. Dan merkt het kind, dat er iets is; het draait zich half om en kijkt over zijn schouder. Met een verschrikkelijken, zachten kreet van schrik probeert het naar beneden te snellen; het tilt zooals kinderen dat doen zijn beenen hoog op in het hooge gras en zijn moeder hoort duidelijk het geluid van de sappige steelen, die geknakt worden terwijl het kind door het dichte bloementapijt heen loopt. Dan struikelt het over iets in het gras, valt voorover, en in het volgende oogenblik ligt het roofdier bovenop hem met opgezetten rug en zijn kop diep tusschen zijn voorpooten. Dan wordt ze wakker —.

— En iederen keer bleef ze uren lang liggen voor ze er

eenigszins in slaagde zich zelf tot rust te brengen — het was immers maar een droom! Haar kleinste kind, dat tusschen haar en den wand in lag, trok ze dicht tegen zich aan — en dan bedacht ze, dat ze, indien het werkelijkheid geweest was, dit of dat had kunnen doen — ze had het dier kunnen verschrikken met kreten en met slagen — en aan haar gordel hing altijd haar lang, scherp mes —.

En nauwelijks had zij zich op deze wijze tot rust gebracht of de onduldbare verschrikking maakte zich weer van haar meester, toen zij in haar droom machteloos stond en zag, hoe haar arm kleintje te vergeefs vluchtte voor het onbarmhartige, vlugge en sterke, wreede dier. Zij had het gevoel alsof haar bloed in haar aderen kookte en opbruiste, zoodat haar lichaam er door opzwol en haar hart moest breken, omdat het zoo'n groote bloedgolf niet kon houden.

De hut van Ingebjörg lag boven op den Hammerberg, iets beneden den grooten weg, die hier naar boven liep. De hut had jaren lang leeg gestaan en de grond was aan een man verpacht, die vlak bij een stuk land ontgonnen had. Een bedelaar, die door den andere ziek was achtergelaten, was er nu in gekropen. Kristin had voedsel en kleeren en geneesmiddelen naar boven gestuurd toen ze dit hoorde, maar zelf had ze voor nu nog geen tijd gehad om er heen te gaan.

Het zou spoedig met den armen man gedaan zijn, zag ze. Kristin gaf haar zak aan de bedelvrouw, die bij hem achtergebleven was, verzorgde den zieke zoo goed als nog kon en toen ze hoorde, dat ze om den priester gezonden hadden, waschte zij zijn gezicht, handen en voeten, zoodat die rein zouden zijn om het laatste oliesel te ontvangen.

Er hing een dikke rook en een verschrikkelijk benauwde, vuile lucht binnen in de kleine hut. Toen twee vrouwen van den pachter binnen kwamen verzocht Kristin hun een boodschap naar Jörundgaard te sturen om alles wat ze noodig mochten hebben; ze zeide vaarwel en ging heen. Zij had een vreemd ziekelijken angst om den priester met het Corpus Domini te ontmoeten en daarom sloeg ze het eerste zijpad in, waar ze aan kwam.

Het was slechts een koeienspoor, zooals ze spoedig zag; zij kwam in geheel woeste streken. Omgevallen boomen, die

hun gewirwar van wortels omhoog staken, zagen er schrikwekkend uit; zij moest er over heen kruipen, daar waar ze er niet om heen kon gaan. De mosplekken gleden onder haar voeten weg, wanneer ze tusschen groote steenen naar beneden moest klauteren. Zij kreeg spinrag in haar gezicht en takken sloegen tegen haar aan en grepen haar kleederen vast. Wanneer ze een beekje over moest of aan een drassige opening in het bosch kwam, was het bijna onmogelijk een plek te vinden, waar ze door het dikke, natte struikgewas heen kon komen. En overal waren die leelijke, witte vlinders, waar het in het duister onder de boomen van wemelde en die in heele wolken omhoogvlogen uit de heide, wanneer ze er op trapte. Maar eindelijk kwam ze toch op de steenen uit beneden langs de Laag. Hier groeide een ijl dennenbosch, want hier moesten de boomen hun wortels over mageren rotsgrond in elkaar vlechten en de bodem van het bosch was bijna alleen maar begroeid met droog, lichtgrijs rendiermos, dat onder haar voeten kraakte — hier en daar stak zwart een heideplekje af. De lucht van dennenaalden was hier droger en scherper dan hooger op — op deze plek zag het bosch er altijd van vroeg in het voorjaar af geelverbrand uit. De witte nachtvlinders bleven haar achtervolgen —.

Het gebruis van de rivier trok haar aan. Zij ging vlak naar den kant toe en keek omlaag. Diep onder haar schitterde de witte weerschijn van het water, dat donderend over de steile bergen van de eene trede op de andere klaterde.

Door haar overspannen lichaam en ziel heen trilde het eentonige gedreun van de watervallen. Het deed haar maar steeds aan iets denken — aan iets, dat eeuwig lang geleden was, toen ze ook reeds gemeend had, dat ze het lot niet dragen kon, dat zij zelf gekozen had. Haar veilig, rustig meisjesleven had ze opengelegd voor schennende, vleeschelijke liefde — in angst en angst en angst had ze sindsdien geleefd, een onvrije vrouw van het eerste oogenblik af, dat ze moeder geworden was. Aan de wereld had zij zich in haar jeugd gegeven en hoe meer ze in de strikken van de wereld spartelde en om zich heen sloeg, des te sterker voelde zij zich in de wereld gevangen en gebonden. Zij spande zich in om haar zoons te beschermen met vleugels, die door den dwang van de zorg voor het tijdelijke gebonden waren. Zij had haar

best gedaan om haar angst, haar onuitsprekelijke zwakheid, voor alle menschen te verbergen; zij was voortgegaan met ranken rug en een rustig uiterlijk, zij had gezwegen en gestreden om de welvaart van haar kinderen op alle mogelijke wijzen te verzekeren —.

Maar altijd met den heimelijken ademloozen angst — gaat het hun slecht dan kan ik dat niet verdragen. En in het diepst van haar ziel rees een jammerkreet op om de herinnering aan haar vader en moeder. Zooals die dag in dag uit met den angst en het verdriet om hun kinderen voortgegaan waren, den dood te gemoet; zij hadden het vermocht hun last te dragen en dat was niet, omdat ze hun kinderen minder liefhadden, maar omdat zij ze liefhadden met een betere liefde —.

En moest ze haar strijd hier nu mee zien eindigen. — Had zij in haar schoot een troep onrustige haviksjongen grootgebracht, die slechts in haar nest ongeduldig op het uur lagen te wachten, dat hun vleugels hen over de verre blauwe bergen zouden kunnen dragen —. En hun vader sloeg lachend zijn handen ineen — vliegt, vliegt maar, mijn jonge vogels —.

Bloedige vezels van haar hartewortels zouden ze meevoeren, wanneer ze uitvlogen, en ze zouden het niet weten. En zij zou alleen achterblijven en al de hartewortels, die haar eens aan haar oude tehuis gebonden hadden, die had ze vroeger zelf losgerukt —. Dat zou wel zoo zijn, dat het beteekende niet te leven en niet te sterven.

Zij keerde om en liep struikelend, met kleine sprongetjes, over het bleeke, uitgedroogde tapijt van rendiermos, met haar mantel dicht om zich heen getrokken, want het was zoo griezelig, wanneer die in de takken bleef hangen. Ten slotte kwam ze uit op de kleine weiden, die iets ten Noorden van de feestzaal en de kerk lagen. Zij stak de velden dwars over en ontdekte plotseling een mensch op haar weg. Hij riep: ben jij het, Kristin — zij herkende haar man.

„Je bent lang weggebleven," zei Erlend. „Het is al nacht, Kristin. Ik begon bang te worden."

„Werd je bang voor mij?" Haar stem klonk harder en hoogmoediger dan ze gewild had.

„Niet bepaald bang. Maar ik bedacht, dat ik je te gemoet moest gaan."

Ze spraken haast geen woord met elkander terwijl ze in Zuidelijke richting voortgingen. Het was stil toen ze op het erf kwamen. Eenige van de paarden, die ze thuis hadden, slenterden grazend langs den muur van het woonhuis, maar de menschen waren alle naar bed.

Erlend ging dadelijk naar het slaapvertrek, maar Kristin richtte haar schreden naar de keuken. „Ik moet nog naar iets kijken," antwoordde ze op zijn vraag.

Hij hing over de galerijleuning op zijn vrouw te wachten; toen zag hij haar uit de keuken komen met een fakkel in haar hand en naar het haardvertrek gaan. Haar man wachtte een oogenblik — toen liep hij naar beneden en ging achter haar naar binnen. Zij had een kaars aangestoken en die op de tafel gezet. Erlend voelde een vreemde rilling van angst door zich heen gaan toen hij haar zoo bij die enkele kaars in dat leege huis zag staan — er was slechts eenig huisraad, dat aan den grond vast zat, en in den lichtschijn glinsterde het afgesleten hout met naakten kalen glans. De haard was koud en schoongemaakt behalve dat de fakkel, die er op neergegooid was, nog gloeide. Ze gebruikten dit vertrek niet, Erlend en Kristin, en het was stellig wel een half jaar geleden, dat hier gestookt was. De lucht was wonderlijk benauwd; de vele levende geuren van het verblijf en de handelingen der menschen ontbraken en venster en deur waren al dien tijd niet open geweest — en verder rook het hier naar wol en huiden; eenige opgerolde huiden en zakken, die Kristin uit de goederen in de schuur op zij gelegd had, waren in het leege bed opgestapeld, dat van Lavrans en Ragnfrid was geweest.

Over de tafel verspreid lagen allerlei kluwtjes — draad en garen om mee te verstellen, van linnen en van wol, die Kristin terzijde gelegd had, wanneer ze verfde. Zij stond die te ordenen en speelde er mee.

Erlend ging in den eerezetel aan het eind van de tafel zitten. Die leek zoo vreemd ruim om dien slanken man heen nu hij van kussens en kleeden beroofd was. De twee helden van koning Olav met de kruisteekens op hun helmen en schilden, die Lavrans in de leuningen van den eerezetel uitgesneden had, gluurden bedrukt en onvriendelijk onder Erlends smalle bruine handen uit. Niemand kon mooier boomen en

dieren uitsnijden dan Lavrans, maar in het afbeelden van menschen had hij het nooit ver gebracht.

Het was geruimen tijd zoo stil, dat geen geluid gehoord werd behalve het doffe gestamp buiten op het veld, waar de paarden in den zomernacht heen en weer liepen.

„Ga je nu niet naar bed, Kristin," vroeg hij eindelijk.

„Ga jij niet?"

„Ik wilde op je wachten," zei haar man.

„Ik heb nog geen lust om naar boven te gaan — ik kan niet slapen —"

„Wat ligt je dan toch zoo zwaar op het hart, Kristin, dat je meent niet te zullen kunnen slapen?" vroeg hij na eenige oogenblikken.

Kristin richtte zich op. Zij hield een kluwtje mosgroene wol in haar handen, en draaide dat tusschen haar vingers rond.

„Waar had je het vandaag met Naakkve over" — zij slikte een paar maal, haar keel was zoo droog. „Een plan — hij scheen te vinden, dat het voor hem niet deugde — maar jullie spraakt erover, dat Ivar en Skule —"

„ O — dat!" Erlend glimlachte even. „Ik zei alleen maar tegen den jongen: ik heb toch ook nog een schoonzoon, wanneer ik het goed bedenk. — Al zal Gerlak wel zoo vlug niet meer zijn om mijn handen te kussen en mijn mantel en zwaard aan te nemen als vroeger. Maar hij heeft schepen op zee — en rijke verwanten zoowel in Bremen als in Lynn. Hij zal toch wel begrijpen, die man, dat hij verplicht is de broers van zijn vrouw te helpen — ik heb mijn goed niet gespaard toen ik een rijk man was en mijn dochter aan Gerlak Tiedekenszoon ten huwelijk gaf."

Kristin zeide niets. Ten slotte riep Erlend, eenigszins heftig uit:

„Goede hemel, Kristin, sta toch niet zoo te staren alsof je een steen geworden was —"

„Ik heb niet gedacht in den tijd toen wij voor het eerst bij elkaar kwamen, dat onze kinderen door de wereld zouden moeten zwerven en in vreemde hoeven om voedsel moeten bedelen —"

„Neen, verduiveld, alsof ik bedoeld had, dat ze zouden bedelen! Maar wanneer ze hun voedsel hier alle zeven uit je hoeve moeten halen, dan wordt dat boerenkost, Kristin-

lief — en ik geloof, dat mijn zoons daar weinig voor deugen. Het ziet er naar uit, alsof Ivar en Skule echte evers zullen worden en ginds in de wereld is er tarwebrood zoowel als koek voor den man, die zijn voedsel met het zwaard wil snijden."

„Wil je, dat je zoons huurlingen en knechten zullen worden —?"

„Ik heb zelf soldij ontvangen toen ik jong was en graaf Jacob volgde. God zegene hem, zeg ik — ik heb in dien tijd het een en ander geleerd, wat een man hier in dit land niet te zien krijgt — hetzij dat hij met pracht in zijn eerezetel zit met zijn zilveren gordel om zijn buik, en bier in zich giet, hetzij dat hij achter den ploeg loopt en paardemest ruikt. Het was een frisch leven, dat ik in dienst van den graaf leefde — ik zeg dat, hoewel ik reeds dat blok aan het been gekregen had terwijl ik op Naakkves leeftijd was. — Ik heb mijn jeugd ten minste genoten —"

„Zwijg!" Kristins oogen werden donker. „Zou je het geen onduldbaar leed vinden, indien je zoons in zulke zonde en zulk ongeluk verstrikt raakten —?"

„Ja, God behoede hen daarvoor — maar het is toch niet noodig, dat ze alle domheden van hun vader nadoen. Men *kan* in heerendienst gaan, Kristin, zonder dat men zulk een aanhangsel meesleept —"

„Wie het zwaard trekt zal zijn leven door het zwaard verliezen, staat er geschreven, Erlend!"

„Ja, dat heb ik gehoord, mijn lieve. En toch zijn de meeste van jouw en van mijn voorvaders op goede en christelijke wijze in hun bed gestorven met het laatste oliesel en de laatste hulp voor de ziel. Je hoeft alleen maar aan je eigen vader te denken — hij heeft toch in zijn jeugd bewezen, dat hij mans genoeg was om zijn zwaard te gebruiken —"

„Dat was op bevel van den koning, wien ze trouw gezworen hadden, Erlend, om huis en hof te beschermen, dat vader en de anderen de wapens opnamen. Toch heeft vader zelf gezegd, dat Gods wil met ons niet was, dat wij, gedoopte christenlieden, de wapens tegen elkander zouden voeren —"

„Neen, dat weet ik. Maar de wereld is zooals die is sinds Adam en Eva van den boom aten — en dat was voor mijn tijd; ik kan het niet helpen, dat wij met de zonde in ons geboren zijn —"

„Dat is schandelijke taal —!"

Erlend viel haar heftig in de rede:

„Kristin — je weet heel goed, dat ik nooit geweigerd heb mijn zonden zoo goed ik kon te berouwen en er boete voor te doen. Ik ben geen vroom man, dat is waar. Ik heb te veel gezien in den tijd, dat ik kind en jongeling was —. Mijn vader was een dierbare vriend van de groote heeren van het kapittel — ze liepen als varkens bij hem uit en in, heer Eiliv toen hij nog priester was en heer Sigvat Lande en hun heele gevolg en ze brachten niet veel anders mee dan ruwe scherts en twist — hard en onbarmhartig gedroegen ze zich tegenover hun eigen aartsbisschop — ze waren niet heiliger en vredelievender, zij, die iederen dag de grootste heiligdommen in hun handen hielden en God zelf in het brood en den wijn omhoog hieven —"

„Wij moeten niet over de priesters oordeelen — dat zeide vader altijd, dat wij verplicht zijn te buigen voor hun priesterschap en hen te gehoorzamen, maar hun natuurlijke mensch is alleen aan het oordeel van God onderworpen —"

„Jawel." Erlend sprak dat woord langgerekt uit. „Ik weet, dat hij dat gezegd heeft en jij hebt het ook al eens vroeger gezegd. Ik weet, dat jij vromer bent dan ik vermag te zijn — en toch, Kristin, kan ik moeilijk gelooven, dat het de juiste vertolking van Gods woord is, dat jij hier zoo rondloopt en de dingen in je hart bewaart en nooit vergeet. Ook Lavrans had een bijzonder goed geheugen — neen, ik zeg niets anders van je vader dan dat hij vroom en edel en goed was, en dat ben jij ook, dat weet ik wel — maar dikwijls, wanneer jij zoo zacht en lief spreekt alsof je je mond vol honing had, ben ik bang, dat je toch vooral aan oud onrecht denkt en God mag beoordeelen of je in je hart even vroom bent als in je mond —"

Plotseling wierp ze zich voorover op de tafel neer; ze verborg haar gezicht in haar armen en barstte in tranen uit. Erlend sprong op — zij huilde met rauwe, hartverscheurende snikken, die haar rug deden schudden. Erlend legde zijn arm om haar schouders:

„Kristin, wat is er —. Wat is er," herhaalde hij, terwijl hij naast haar op de bank ging zitten en trachtte haar hoofd

op te tillen. „Kristin — huil toch niet zoo — ik geloof, dat je je verstand verloren hebt —"

„Ik ben bang!" Zij ging overeind zitten en perste haar handen op haar schoot ineen. „Ik ben zoo bang, lieve Vrouwe Maria, help ons toch allen — ik ben zoo bang voor wat er van al mijn zoons zal worden —"

„Ja, mijn lieve Kristin — maar je moet je aan de gedachte wennen, dat je hen niet langer onder je rok verbergen *kunt* — spoedig zijn ze volwassen mannen, al die zoons van ons. En jij bent nog net een teef —" hij sloeg zijn eene been over het andere, vouwde zijn handen over zijn knie en keek met een eenigszins vermoeide uitdrukking op zijn vrouw neer, „je hapt in den blinde naar vriend zoowel als vijand, wanneer het je kinderen geldt."

Zij stond plotseling op, bleef een oogenblik zwijgend staan en wrong haar handen. Toen begon ze haastig de kamer op en neer te loopen. Zij zeide niets en Erlend zat zwijgend naar haar te kijken.

„Skule —" ze bleef voor haar man staan. „Je hebt je zoon een ongeluksnaam gegeven. Maar je hebt het gewild — je hebt *gewild*, dat de hertog in dat kind herleven zou —"

„De naam is goed genoeg, Kristin. Ongeluk — daar bestaan vele soorten van. Ik heb wel bedacht, toen ik den vader van mijn grootmoeder in mijn zoon herleven deed, dat het geluk hem in den steek gelaten heeft, maar hij was toch met meer recht koning dan die nakomelingen van dien kammenmaker."

„Jullie waren er toch maar wat trotsch op, jij en Munan Baardszoon, dat jullie van nabij aan koning Haakon Haalegg verwant waart —."

„Ja, je weet wel, dat het geslacht van Sverre koningsbloed in de aderen gekregen heeft door de tante van mijn vader, Margret Skulesdochter —"

Geruimen tijd bleven man en vrouw tegenover elkaar staan en staarden ze elkander in de oogen.

„Ja, ik weet wat je denkt, mijn schoone vrouw." Erlend ging weer naar den eerezetel toe en nam plaats. Terwijl hij zijn handen op de twee mannenkoppen liet rusten boog hij zich wat voorover; hij glimlachte koud en tergend. „Maar zie je, Kristinlief — mij heeft het niet gebroken, dat ik een

arme man zonder vrienden geworden ben. Een ding mag je weten — ik ben niet bang, dat het geslacht van mijn vader met mij voor alle tijden van macht en eer vervallen is. Ook ik ben door het geluk in den steek gelaten — maar wanneer mijn plannen geslaagd waren, dan zouden nu ik en mijn zoons hun plaats aan de rechterhand des konings gehad hebben, waar wij, krachtens onze geboorte, recht op hebben. Voor mij is het spel nu wel uit — maar ik zie het aan mijn zoons, Kristin — die zullen het lot krijgen, waar ze toe geboren zijn. Je hoeft niet zoo om hen te treuren en je moet niet zoo trachten hen aan dit afgelegen dal van jou vast te binden — laten zij vrij mogen toonen, wat ze waard zijn, dan zal je misschien voor je sterft nog zien, dat ze weer vasten voet op den erfgrond van hun vader gekregen hebben —"

„O, wat kan jij praten!" Bittere, heete tranen van boosheid welden op in de oogen van zijn vrouw, maar ze drong ze terug en lachte met vertrokken mond:

„Jij schijnt nog kinderachtiger te zijn dan de jongens, Erlend! Zooiets zit jij daar te zeggen — het is nog niet langer geleden dan vandaag, dat Naakkve bijna zijn geluk gemaakt had op een wijze, dat een christenmond het niet uit durft te spreken, als God ons niet beschermd had —"

„Ja, in dit geval was ik het nu, die het geluk had Gods werktuig te zijn" — Erlend trok zijn schouders op. Maar toen zei hij heel ernstig:

„Voor zooiets hoef je niet bang te zijn, mijn lieve Kristin — is het dat, wat je zoo verschrikt heeft, dat je je bezinning kwijtgeraakt bent, mijn arme stakkerd!" Hij sloeg zijn oogen neer en zei bijna verlegen: „Je moet er aan denken, Kristin, je vader zaliger heeft voor onze kinderen gebeden zooals hij vroeg en laat voor ons allen bad. En ik geloof stellig en zeker, dat de voorbeden van zoo'n goed man voor veel — voor de ergste dingen — beschermen kunnen —" zij zag, dat haar man heimelijk het kruisteeken met zijn duim over zijn borst maakte.

Maar zoo buiten zich zelf als ze nu was wond haar dat slechts des te meer op:

„Je troost je daar dus mee, Erlend, terwijl je in den eerezetel van mijn vader zit, dat je zoons door zijn gebeden be-

schermd zullen worden, zooals ze van zijn grond gevoed worden —"

Erlend werd bleek:

„Bedoel je, Kristin — dat ik onwaardig ben om in den eerezetel van Lavrans Björgulfszoon te zitten —"

Zijn vrouw bewoog haar lippen, maar kon geen geluid uitbrengen. Erlend stond op en bleef staan:

„Bedoel je dat — want dan zeg ik, zoo waarachtig als God leeft — dat ik er nooit meer in zal zitten."

„Antwoord," herhaalde hij, toen ze onbeweeglijk bleef staan. Er trok een lange siddering door het lichaam der vrouw.

„Hij was — een beter echtgenoot — hij die — er voor jou gezeten heeft" — zij kon ternauwernood de woorden hoorbaar uitbrengen.

„Pas nu op je mond, Kristin!" Erlend deed een paar passen naar haar toe. Zij richtte zich met een ruk op:

„Ja, sla mij maar — ik heb dat vroeger ook al wel gedragen, ik kan dat nog wel eens verdragen."

„Slaan — daar dacht ik niet aan." Hij steunde met zijn hand op de tafel; weer staarden ze elkander aan en weer had zijn gelaat die wonderlijke, vreemde rust, die zij enkele zeldzame malen gezien had. Nu maakte het haar wild. Zij wist, dat zij gelijk had, Erlends gepraat was onzinnig, onverantwoordelijk — maar dat gezicht van hem gaf haar het gevoel alsof al het onrecht aan haar kant was.

Zij keek hem aan en terwijl ze zelf ellendig van angst was omdat ze het zei, sprak ze:

„Ik ben bang, dat het niet door *mijn* zoons zal zijn, dat je geslacht in Trondheim weer op zal bloeien —"

Erlend werd vuurrood:

„Ik merk, dat je het niet hebt kunnen laten mij aan Sunniva Olavsdochter te herinneren —"

„Ik heb haar naam niet genoemd, maar jij."

Erlend werd nog rooder.

„Heb je er nooit aan gedacht, Kristin — dat jij niet heelemaal zonder schuld was aan dat — ongeluk —

Weet je dien avond nog in Nidaros — ik kwam voor je bed staan. Ik was heel week en verdrietig om wat ik je aangedaan had, mijn vrouw — ik kwam om je te vragen —

mij mijn onrecht te vergeven. Je antwoordde me hiermee, dat je mij verzocht weg te gaan en daar te gaan slapen, waar ik den vorigen nacht geslapen had —"

„Kon ik weten, dat je bij de vrouw van je verwante gelegen had —"

Erlend bleef even staan. Hij werd bleek en daarna weer rood. Toen keerde hij zich om en ging hij zonder een woord de kamer uit.

Zijn vrouw verroerde zich niet — ze bleef geruimen tijd onbeweeglijk staan met haar samengeklemde handen onder haar kin en staarde in het licht van de kaars.

Toen hief ze haar hoofd met een ruk op — en haalde diep adem. Hij moest het verdragen het een keer te hooren —.

Toen vernam ze het geluid van paardehoeven buiten op het erf — zij hoorde aan de stappen, dat het een paard was, dat door een knecht geleid werd. Zij sloop naar de deur, de galerij op en gluurde van achter de planken naar buiten.

De nacht begon reeds in schemering over te gaan. Buiten op het erf stonden Erlend en Ulf Haldorszoon. Erlend hield zijn paard vast en zij zag, dat het gezadeld was en dat haar man reiskleeding droeg. De twee mannen spraken een oogenblik met elkaar, maar ze kon geen woord verstaan. Toen sprong Erlend in het zadel en begon hij stapvoets in Noordelijke richting naar het hek van de hoeve te rijden; hij keek niet om, maar scheen met Ulf te praten, die naast het paard liep.

Toen ze tusschen de heggen verdwenen waren sloop ze naar buiten, snelde zoo geluidloos als ze kon naar het hek en bleef daar staan luisteren — nu hoorde ze, dat Erlend Sot op den grooten weg liet draven.

Even later kwam Ulf terug. Hij bleef plotseling staan toen hij de vrouw bij het hek in 't gezicht kreeg. Een oogenblik stonden ze elkaar in de schemering aan te zien. Ulf had bloote beenen in zijn schoenen en droeg onder zijn mantel alleen maar een linnen hemd.

„Wat beteekent dat?" vroeg de vrouw des huizes heftig.

„Dat zal jij wel weten — ik weet het niet."

„Waar is hij heen gereden," zei ze weer.

„Naar Haugen." Ulf stond even stil. „Erlend kwam bij mij binnen en wekte mij — hij zei, dat hij daar vannacht heen

wilde rijden — en het scheen, dat hij haast had; er waren enkele dingen, waarvan hij me vroeg ervoor te zorgen, dat ze hem achterna gestuurd werden."

Kristin zweeg geruimen tijd.

„Was hij boos?"

„Hij was rustig." Na een oogenblik zei Ulf zacht: „Ik ben er bang voor, Kristin — dat je misschien wel gezegd hebt, wat je liever ongezegd had moeten laten."

„Erlend moest toch kunnen verdragen, dat ik een keer tegen hem als tegen een verstandig man gesproken heb," zei zijn vrouw heftig.

Ze gingen langzaam het erf over. Ulf wendde zich naar zijn eigen huis; toen ging ze hem achterna:

„Ulf, neef," smeekte ze angstig, „vroeger heb jij toch van den morgen tot den avond tegen mij gezegd, dat ik mij ter wille van mijn zoons verharden moest en tegen Erlend moest praten!"

„Ja, ik ben wijzer geworden met de jaren, Kristin, maar jij niet," antwoordde hij op denzelfden toon.

„Jij troost mij goed," zei ze bitter.

Hij liet zijn eene hand zwaar op den schouder van de vrouw rusten, maar zei in het begin niets. Zoo stonden ze daar — het was zoo stil, dat ze beiden het eeuwige gebruis van de rivier hoorden, dat ze niet plachten op te merken. Buiten in het dal kraaiden hanen en Kristins haan antwoordde luid vanuit den stal.

„Ja, ik heb mijzelf moeten leeren spaarzaam met troost om te gaan; die waar is in de laatste jaren sterk ingeteerd — nu moeten we er zuinig mee zijn, want we weten niet, voor hoe lang die nog toereikend zal moeten zijn —."

Zij rukte zich los van zijn hand; met haar tanden stijf in haar onderlip gedrukt keerde zij haar gelaat op zij — toen vluchtte ze het erf over, terug naar het haardvertrek.

De morgen was ijzig koud; zij trok haar mantel dicht om zich heen en trok de kap over haar hoofd. Ineengedoken, met haar schoenen, die nat waren geworden van den dauw, onder haar kleed opgetrokken en met haar armen over haar knieën gekruist zat ze op den rand van den kouden haard te peinzen. Nu en dan beefde haar gezicht, maar ze schreide niet.

Zij moest geslapen hebben — ze schrikte wakker met een

pijnlijken rug, verstijfd van de koude. De deur stond op een kier — ze zag, dat de zon buiten op het erf scheen.

Kristin trad naar buiten op de galerij — de zon stond al hoog; van beneden, vanuit de weide, hoorde zij het belletje van het hinkende paard. Zij keek het erf over naar de nieuwe voorraadskamer. Toen zag ze, dat de kleine Munan op de bovengalerij stond en tusschen de zuilenbogen door keek.

Haar zoons — joeg het door haar heen. Wat hadden die gedacht toen ze wakker werden en zagen, dat het bed van hun ouders onaangeroerd was.

Zij liep het erf over naar het kind toe. — Munan droeg slechts een hemd. Zoodra zijn moeder bij hem kwam stak hij zijn hand in de hare, alsof hij bang was.

Binnen in de kamer was nog geen der jongens geheel klaar met aankleeden — ze waren natuurlijk niet gewekt, bedacht ze. Allen keken ze snel naar hun moeder en sloegen toen de oogen weer neer. Zij nam Munans broek op en wilde hem helpen om die aan te trekken.

„Waar is vader naar toe," vroeg Lavrans verwonderd.

„Je vader is reeds vanmorgen vroeg naar Haugen gereden," antwoordde ze. Zij merkte, dat de grooten luisterden; toen zeide ze: „je weet wel, hij heeft er al zoo lang over gesproken, dat hij daar eens naar toe moest gaan om te zien, hoe het met zijn hoeve staat."

De twee kleintjes keken hun moeder aan met wijd open, verwonderde oogen, maar de vijf oudste jongens verborgen hun blik voor haar toen ze de kamer verlieten.

III.

De dagen verliepen. Den eersten tijd was Kristin niet bang; zij had geen lust om te peinzen over wat Erlend met zijn handelwijze bedoelde, om zoo van huis weg te loopen midden in den nacht in toorn, of hoe lang hij van plan was daar op zijn hoeve in de hoogte in het Noorden te zitten en haar door zijn afwezigheid te straffen. Zij was ziedend boos op haar man en vooral boos, omdat zij voor zich zelf niet ontkennen kon, dat zij ook ongelijk had en dat zij woorden gezegd had, waarvan ze hartelijk wenschte, dat zij ze ongezegd kon maken.

Zeker had ze menigmaal ongelijk gehad en ze had dikwijls in drift booze en leelijke woorden tegen haar man gesproken. Maar wat haar het bitterst krenkte was, dat Erlend nooit wilde vergeven en vergeten zonder dat zij zich verootmoedigde en er hem nederig om vroeg. Het was ook niet zoo dikwijls, vond ze, dat ze te ver gegaan was — kon hij dan niet begrijpen, dat het vooral was, wanneer ze moe was en uitgeput van zorg en angst, die ze in stilte had trachten te dragen — dan was het, dat zij het gemakkelijkst haar zelfbeheersching verloor. En zij vond, dat Erlend toch dit wel kon bedenken, dat bij alles wat ze jaar en dag gedragen had aan bekommering voor de toekomst van hun zoons, dit nog gekomen was, dat zij dezen zomer twee maal een verschrikkelijken angst voor Naakkve uitgestaan had. Nu waren haar oogen hiervoor open gegaan, dat op de last en moeite van de jonge moeder vrees en zorg van een andere soort voor de ouder wordende moeder volgden. — Zijn zorgeloos gepraat over dat hij niet bang was voor de toekomst van zijn zoons had haar zoo geprikkeld tot ze net een wilde berin geworden was of een kat met jongen; Erlend had gemakkelijk

praten, dat ze net een teef voor haar kinderen was. Zij zou over hen waken als een teef zoolang er leven in haar was.

En wanneer hij ter wille daarvan vergeten wilde, dat zij hem zoo goed ze kon ter zijde gestaan had telkens wanneer het er op aan kwam, dat ze ondanks haar boosheid redelijk en rechtvaardig geweest was, wanneer hij haar sloeg en toen hij haar bedroog met die gehate, lichtzinnige vrouw van Lenvik, dan moest hij dat maar doen. Zelfs nu, wanneer ze daar aan dacht, kon zij niet zoo'n groote boosheid en bitterheid tegenover Erlend voelen voor dat ergste, dat hij haar aangedaan had — wanneer zij zich tot hem richtte met een klacht *daar* over, dan was dat, omdat ze wist, dat hij hier zelf berouw over had; hij begreep, dat dit slecht gehandeld was. Maar nooit was ze zoo boos op Erlend geweest, en nu was ze het ook niet, dat de herinnering aan zijn slagen en zijn ontrouw met alles, wat dat na zich had gesleept, haar niet het meest bedroefd maakte om haar man zelf — zij voelde altijd, dat hij door deze uitbarstingen van zijn ontoombaar gemoed veel meer tegen zich zelf en het heil van zijn ziel gezondigd had dan tegen haar.

Dat wat haar pijn bleef doen waren alle kleine wonden, die hij haar geslagen had door zijn onvriendelijke onverschilligheid, zijn kinderachtig gebrek aan geduld — door den dwazen en gedachteloozen aard van zijn liefde zelf, terwijl ze toch wist, dat hij liefde voor haar had. Het waren al die jaren toen ze jong en zacht van gemoed was geweest, toen ze het gevoel had, dat haar gezondheid en zielskracht niet toereikend zouden zijn, terwijl ze daar met haar armen vol kleine, hulpelooze kinderen zat, indien hun vader, haar man, niet toonen zou, dat hij zoowel het vermogen als de liefde had om haar en de kleine zoontjes op haar schoot te beschermen. Het was zoo'n kwelling geweest te voelen, dat ze zwak van lichaam was, eenvoudig en onervaren van gemoed, en niet vast op het verstand en de kracht van haar man te durven vertrouwen — het was, alsof zij toen hartewonden gekregen had, die nooit meer genezen wilden. Zelfs de zoete lust om haar zuigeling op te nemen, zijn lieve mondje aan haar borst te leggen en het kleine, warme, zachte lichaampje op haar arm te voelen, die werd verbitterd door vrees en onrust — je bent zoo klein, zoo hulpeloos, en je vader bedenkt niet

genoeg, dat zijn eerste doel moest zijn voor je veiligheid te zorgen —.

En nu haar kleine kindertjes merg in hun beenderen gekregen hadden en hun schedels hard waren geworden, maar ze nog het verstand van een man niet hadden — nu lokte hij ze van haar weg. Zij ontglipten haar, die heele troep van man en zoons, met die wonderlijke jongensachtige speelschheid, waarvan ze iets gezien meende te hebben bij alle mannen, die ze ontmoet had en waar een bezorgde, bekommerde vrouw nooit in mee kan gaan.

Daarom was ze wat haar zelf betrof alleen maar bedroefd en boos, wanneer ze aan Erlend dacht. Maar ze vroeg zich met angst af, wat haar zoons dachten.

Ulf was met twee pakpaarden naar Dovre geweest en had Erlend de dingen gebracht, waarvan hij verzocht had, dat ze hem nagezonden zouden worden — kleederen, allerlei wapenen, alle vier zijn bogen, zakken met pijlpunten en ijzeren stangen en drie van zijn honden. Munan en Lavrans huilden hevig toen Ulf het kleine, gladharige hondje met zijdezachte, hangende ooren meenam — het was een fijn buitenlandsch dier, dat Erlend van den abt in Holm gekregen had. Dat hun vader zoo'n zeldzamen hond bezat scheen hem meer dan al het andere in de oogen der twee kleintjes boven alle andere mannen te verheffen. En hun vader had toch beloofd, dat zij wanneer de hond weer kleintjes kreeg zelf ieder een uit het nest zouden mogen kiezen.

Toen Ulf Haldorszoon terugkwam vroeg Kristin, of Erlend gezegd had, wanneer hij weer thuis dacht te komen.

„Neen," zeide Ulf. „Het schijnt, dat hij van plan is zich daar in te richten."

Uit zich zelf zei Ulf niet veel meer over zijn reis naar Haugen. En Kristin had geen lust er naar te vragen.

In den herfst, toen ze uit het vertrek boven het nieuwe voorraadshuis trokken, zeiden haar oudste zoons, dat ze dezen winter graag boven in de groote zaal zouden willen slapen. Kristin gaf hun daar toestemming toe en zij sliep nu alleen met de twee kleintjes in de groote benedenkamer. Den eersten avond zei ze, dat nu ook Lavrans bij haar in bed kon slapen.

De jongen rolde zich behaaglijk heen en weer en boorde zijn hoofd in de kussens. De kinderen waren gewend, dat er een bed voor hen op de bank klaar werd gemaakt op huiden zakken, met stroo gevuld, en dan kregen ze huiden om zich in te wikkelen. Maar in de bedden waren blauwe kussens om op te liggen en mooie dekens behalve de huiden — en hun ouders hadden witte, linnen overtrekken over hun hoofdkussens.

„Het is zeker alleen tot vader thuis komt, dat ik hier mag liggen," vroeg Lavrans, „dan zullen we wel weer naar de bank moeten verhuizen, moeder?"

„Dan kunnen jullie in het bed van Naakkve en Björgulf slapen," antwoordde hun moeder. „Wanneer de jongens niet van plan veranderen en weer beneden komen, wanneer het boven koud wordt." Er was boven ook een kleine, ingemetselde haard, maar die gaf meer rook dan warmte en op de bovenste verdieping voelde men wind en weer veel sterker.

Toen de herfst verliep bekroop een onzekere angst Kristin; die nam van dag tot dag toe en het werd pijnlijk voor haar in die spanning te leven. Niemand scheen iets van Erlend te hooren of te merken.

In de lange, donkere herfstnachten lag ze wakker, hoorde de gelijkmatige ademhaling van de twee kleine jongetjes, luisterde naar den wind, die om de hoeken der gebouwen heen blies en dacht aan Erlend. Was hij ten minste nog maar niet op die hoeve geweest —.

Zij had het onaangenaam gevonden toen de neven over Haugen aan het praten geraakt waren — Munan Baardszoon was een der laatste avonden voor ze uit Oslo wegreizen zouden bij hen in de herberg geweest. Munan was destijds de eenige eigenaar van die hoeve van zijn moeder. Hij en Erlend waren beiden heel dronken en uitgelaten geweest en terwijl zij er bij zat en er onder leed omdat ze beslist over dat ongeluksoord moesten praten, gaf Munan aan Erlend die hoeve — dan was hij toch niet heelemaal zonder grondbezit in Noorwegen. Dat gebeurde onder scherts en gelach — ze schertsten zelfs over de geruchten, dat er op Haugen geen menschen konden wonen, omdat het er zoo spookte. De schrik, dien Munan Baardszoon gekregen had door den verschrikkelijken dood daarginds van zijn moeder en haar man, scheen in den loop des tijds wel eenigszins bij den ridder uitgesleten te zijn.

Hij gaf Erlend werkelijk schriftelijk het eigendomsrecht op Haugen. Kristin kon er haar tegenzin niet over verbergen, dat hij eigenaar van dat griezelige oord geworden was. Maar Erlend weerde dat schertsend af:

„Het is niet heel waarschijnlijk, dat jij of ik ooit een voet in de gebouwen daarboven zullen zetten — wanneer ze nog staan en niet ingevallen zijn. En de pacht bij ons zelf thuis brengen, dat zullen noch tante Aashild noch heer Björn toch wel doen. Het kan ons dus niet raken, wanneer het waar is, wat de menschen zeggen, dat ze daar rondwaren —"

Toen langzamerhand het jaar ten einde liep en Kristins gedachten er altijd maar mee bezig waren, hoe Erlend het daar in het Noorden op Haugen toch wel hebben zou, werd ze zoo zwijgzaam, dat ze nauwelijks een woord tegen haar kinderen of dienstvolk sprak behalve wanneer ze op hun vragen moest antwoorden — en zij vermeden het tot de vrouw des huizes het woord te richten, wanneer het niet strikt noodzakelijk was, want zij gaf korte en ongeduldige antwoorden, wanneer ze de vrouw in haar onrustig gespannen gemijmer kwamen storen. Zij merkte het zelf zoo weinig, dat zij, toen ze ten slotte ontdekte, dat de twee jongste kinderen opgehouden hadden naar hun vader te vragen of tegen haar over hem te spreken, met een zucht bedacht, dat kinderen spoedig vergeten — maar ze wist niet, hoe dikwijls zij hen afgeschrikt had met haar ongeduldige antwoorden, wanneer ze hun beval stil te zijn en haar niet te plagen.

Met haar oudste zoons praatte ze heel weinig.

Zoolang de droge vorst aanhield kon ze vreemden, die op de hoeve kwamen en naar den heer des huizes vroegen, nog antwoorden, dat hij in de bergen vertoefde en zijn geluk op de jacht beproefde. Toen kwam er een groote sneeuwbui in het dal en op de bergen, in de eerste adventsweek.

Vroeg in den morgen op den dag voor Sta Lucia *) kwam Kristin, terwijl het buiten nog pikdonker was met een helderen sterrenhemel, uit den koestal. Toen zag ze bij het licht van een fakkel, die in een sneeuwhoop gestoken was, dat drie van

*) 13 December.

haar zoons bezig waren buiten de deur van het woonvertrek hun sneeuwschoenen aan te trekken — en even verder stond Gautes paard met sneeuwplankjes onder zijn pooten en een pakzadel op zijn rug. Zij raadde, waar ze van plan waren heen te gaan; maar ze durfde niets anders te zeggen dan, toen ze merkte, dat een der jongens Björgulf was — de twee andere waren Naakkve en Gaute —:

„Wil jij uit op sneeuwschoenen, Björgulf — het wordt vandaag stellig helder weer, mijn zoon!"

„Zooals u ziet, moeder."

„Komen jullie dan misschien voor den middag terug?" vroeg ze ontsteld. Björgulf was een heel slecht skilooper; hij kon het licht van de sneeuw aan zijn oogen slecht verdragen en bleef in den winter meestal binnenshuis. Maar Naakkve antwoordde, dat ze misschien eenige dagen weg zouden blijven.

Kristin ging naar huis in onrust en angst. De tweelingen waren lastig en gemelijk en zij begreep, dat ze mee hadden willen gaan, maar dat hun groote broers het niet gewild hadden.

Vroeg in den morgen bij het aanbreken van den vijfden dag kwamen de drie terug. Ze waren ter wille van Björgulf vroeg vertrokken, zei Naakkve — om thuis te zijn voor de zon opkwam. Beiden gingen dadelijk naar boven, naar de bovenzaal — Björgulf zag er doodmoe uit — maar Gaute droeg de zakken en pakzadels de woonkamer binnen. Hij had twee mooie jonge hondjes mee voor de kleine jongens — die vergaten nu te vragen en te treuren. Gaute scheen eenigszins verlegen maar deed zijn best dat niet te toonen:

„— en dit," zei hij, terwijl hij iets uit een zak trok, „moest ik van vader aan u geven."

Het waren veertien buitengewoon mooie hermelijnen-vachten. Zijn moeder nam ze ontroerd aan — zij kon geen woord ten antwoord vinden. Er was al te veel, waar ze naar had willen vragen; zij was bang, dat ze haar zelfbeheersching verliezen zou, indien ze haar hart maar even openstelde, en Gaute was zoo jong. Zij kon alleen maar uitbrengen:

„Ze zijn al wit, zie ik — ja, we zijn nu al ver in het winter-halfjaar —"

Toen Naakkve beneden kwam en hij en Gaute bij den

schotel pap plaats namen, zei Kristin snel tegen Frida, dat ze zelf eten naar boven naar Björgulf wilde brengen. Het viel haar plotseling in, dat zij misschien met den zwijgzamen knaap, van wien zij vermoedde, dat hij veel meer volwassen van geest was dan zijn broeders, hierover kon praten.

Hij lag in bed en hield een linnen doek over zijn oogen. Zijn moeder hing een ketel water aan den haak en terwijl Björgulf op zijn elleboog steunend lag te eten kookte zij een aftreksel van gedroogde oogentroost en zwaluwkruid.

Kristin nam den leegen schotel van hem aan, wiesch zijn roode, gezwollen oogen met het aftreksel en legde natte doeken over hen heen en toen vatte ze eindelijk moed om te vragen:

„Heeft je vader er niets van gezegd, wanneer hij beneden, bij ons, denkt te komen?"

„Neen."

„Je bent altijd woordkarig, Björgulf," zei zijn moeder na een oogenblik.

„Dat schijnt in ons geslacht te liggen, moeder. — We kwamen Simon met zijn mannen tegen, hier ten Noorden van de Rost — ze reden met beladen sleden naar het Noorden," zei hij even later.

„Hebben jullie met elkander gesproken?" vroeg de vrouw.

„Neen —" hij lachte als zooeven. „Het schijnt een ziekte bij ons te zijn, dat de vriendschap tusschen ons, verwanten, niet gedijen wil."

„Bedoel je mij daar de schuld van te geven," stoof zijn moeder op. „Het eene oogenblik klaag je er over, dat we te veel zwijgen — en dan zeg je, dat wij geen vriendschap in stand kunnen houden —"

Björgulf lachte slechts opnieuw. Toen richtte hij zich op zijn elleboog op alsof hij naar de ademhaling van zijn moeder luisterde:

„In Gods naam, moeder, u moet nu niet beginnen te huilen —. Ik ben moe en niet gewend om op sneeuwschoenen te gaan — stoor u niet aan wat ik zeg. Ik weet heusch wel, dat u geen twistzieke vrouw bent."

Kristin ging spoedig de kamer uit. Maar nu durfde ze voor niets ter wereld aan dien zoon te vragen, wat de jongens van deze dingen dachten.

Avond aan avond, wanneer de jongens naar boven gegaan waren, lag ze wakker te luisteren: Zouden ze met elkander praten, wanneer ze daarboven alleen waren? Zij hoorde het gebons van schoenen, die ze op den grond gooiden, het gerinkel van gordels, die vielen — zij hoorde hun stemmen, maar kon geen woord onderscheiden — zij spraken door elkander heen, verhieven hun stem — het scheen half twist half scherts te zijn. Een der tweelingen riep iets hard, toen werd er iets over den grond gesleept, zoodat het stof van de zoldering in de woonkamer neer dwarrelde — de deur naar de galerij sprong met een slag open — er klonk leven buiten op de galerij en Ivar en Skule maakten buiten lawaai, terwijl ze met donderend geweld op de deur sloegen — zij onderscheidde Gautes hooge, lachende stem. Hij stond binnen de deur, begreep ze — nu hadden hij en de tweelingen weer gekibbeld en het eind was geweest, dat Gaute hen de deur uit gegooid had. Ten slotte hoorde ze Naakkves volwassen mannenstem — hij deed een goed woord en de twee kwamen binnen. Nog even klonk er gepraat en gelach, toen klommen ze boven in bed. Het werd langzamerhand stil. Kort daarop drong er een gelijkmatig gedreun tot haar door met tusschenpoozen van stilte — een gedreun als van den donder heel diep in de bergen.

Hun moeder glimlachte in het donker. Gaute snurkte, wanneer hij heel moe was. Dat had haar vader ook gedaan. Het was merkwaardig zooals dat met gelijkenis ging — de zoons, die uiterlijk op Erlend leken, stemden ook hierin met hem overeen, dat ze geluidloos sliepen als vogels. En terwijl ze daar zoo aan alle kleine trekjes lag te denken, die men zoo wonderlijk herkennen kan in geslacht na geslacht, moest ze bij zich zelf glimlachen. De pijnlijke spanning in het hart der moeder nam voor een oogenblik af en de verdooving der slaap kwam over haar en verwarde alle gedachtedraden, terwijl ze wegdoezelde, eerst in een gevoel van welbehagen, toen in vergetelheid.

— Ze waren nog jong, troostte zij zich — ze namen het stellig zoo zwaar niet op —.

Maar op zekeren dag in het nieuwe jaar kwam Sira Solmund, de hulppriester; bij Kristin op Jörundgaard. Het

was de eerste keer, dat hij daar ongevraagd kwam, en Kristin ontving hem vriendelijk, hoewel ze dadelijk onraad vermoedde. Het kwam uit zooals ze dacht — hij vond, dat hij verplicht was te onderzoeken, of zij en haar man eigenmachtig en goddeloos hun samenleven verbroken hadden en zoo ja, wie van de echtelieden de verantwoording voor die onwettige handelwijze droeg.

Kristin voelde, dat ze met haar oogen knipte, al te snel met haar tong werd en al te veel woorden gebruikte om den priester uit te leggen, hoe Erlend vond, dat hij naar zijn bezitting daar in het Noorden in Dovre moest zien, die deze jaren geheel verwaarloosd had gelegen; de gebouwen waren stellig op het punt ineen te storten — daar ze zooveel kinderen hadden was het wel noodig, dat ze op hun welvaart letten — en meer dergelijke dingen. Met al te veel woorden legde ze dit alles uit, zoodat zelfs Sira Solmund, hoe weinig scherpzinnig hij ook was, moest merken, dat zij zich onzeker voelde — zij praatte er maar aldoor over, dat Erlend zoo'n ijverig jager was, dat wist de priester wel. Zij haalde de hermelijnenvachten te voorschijn, die ze van haar man gekregen had — in haar verwarring had zij ze aan den priester gegeven bijna voor ze het zelf wist, voor zij zich bedacht had —.

Zij ergerde zich toen Sira Solmund vertrokken was. Erlend had kunnen weten, dat wanneer hij op deze wijze weg bleef juist zoo'n priester als ze nu hadden zich in het hoofd zou halen om uit te komen vorschen, of hier iets aan de hand was.

Sira Solmund was een nietig mannetje om te zien; het was niet gemakkelijk zijn leeftijd te raden, maar hij zou wel zoo ongeveer veertig jaar oud zijn. Hij was niet heel scherpzinnig en bezat zeker ook geen groote mate van geleerdheid, maar hij was een rechtschapen, vroom en eerzaam priester. Een zuster van hem van middelbaren leeftijd, een kinderlooze weduwe en een onaangename kletskous, bestuurde zijn kleine huishouden.

Hij wilde graag een ijverig dienaar der kerk schijnen, maar het waren meestal kleine dingen en kleine menschen, waar hij zich mee inliet: hij was vreesachtig van aard en angstvallig om tegen de aanzienlijke boeren op te treden en in moeilijke

vragen in te grijpen, maar wanneer hij dat eenmaal gedaan had, werd hij heel driftig en hardnekkig.

Zijn parochiekinderen hielden toch veel van hem. Een der redenen was, dat de menschen achting voelden voor zijn stille, eerzame levenswijs, een andere, dat hij lang zoo geldzuchtig en hard niet was, wanneer het om het recht der kerk en de verplichtingen der menschen ging, als Sira Eirik geweest was. Dat had nu wel vooral zijn oorzaak hierin, dat hij veel minder flink was dan de oude priester.

Maar iedere man en ieder kind in de gemeenten in den omtrek beminde en eerde Sira Eirik. Vroeger hadden de menschen zich dikwijls geërgerd, toen de priester met onbehoorlijke hebzucht gewerkt had om de toekomst van de kinderen, die hij in ontucht bij zijn huishoudster gekregen had, te verzekeren en hen rijk te maken; den eersten tijd toen hij in het dal woonde hadden de bewoners van Sil moeite gehad om zijn gebiedende strengheid te verdragen tegenover ieder, die het kleinste gebod van de kerk overtrad. Hij was krijgsman geweest voor hij de priesterwijding ontving en hij had in zijn jeugd den zeeroover-jarl, heer Alf van Tornberg, gevolgd; dat kon men aan zijn optreden merken.

Maar zelfs toen waren de gemeenteleden trotsch op hun priester geweest, want hij overtrof verreweg de meeste parochiepriesters van het land in kennis, verstand, lichaamskracht en voornaam optreden en hij had een heel mooie zangstem. En in den loop der jaren, mede door de zware beproevingen, die God Zijn dienaar opgelegd scheen te hebben wegens de eigenzinnigheid van zijn jeugd, was Sira Eirik Kaareszoon zoo in wijsheid, vroomheid en rechtschapenheid toegenomen, dat zijn naam nu door het geheele bisdom bekend en geëerd was. Wanneer hij naar de priestervergadering in de stad Hamar ging werd hij door alle andere priesters als een vader geëerd en men zei, dat bisschop Halvard hem graag naar een kerk had willen verplaatsen, waar de heerentitel en een zetel in het domkapittel aan verbonden was. Maar Sira Eirik zou hem verzocht hebben te mogen blijven, waar hij was — hij wierp het op zijn ouderdom en op het feit, dat zijn gezicht reeds vele jaren zwakker geworden was.

In Sil stond aan den grooten weg iets ten Zuiden van Formo het mooie kruis van speksteen, dat Sira Eirik op eigen

kosten opgericht had op de plaats, waar een steenlawine van de helling zijn beide jonge, veelbelovende zoontjes veertig jaar geleden weggenomen had. Nog gingen de lieden uit het dal daar niet voorbij zonder stil te staan en een Pater Noster en een Ave Maria voor de zielen van Alf en Kaare te bidden.

Zijn dochter had de priester van zijn hoeve af uitgehuwelijkt met een bruidsgift en met vee; hij had haar aan een knappen boerenzoon uit Viken van goede familie gegeven; niemand dacht iets anders dan dat Jon Fis een goede jongen was. Zes jaar later kwam ze bij haar vader thuis, uitgehongerd, met gebroken gezondheid, vuil en vol ongedierte, met een kind aan iedere hand en een onder haar hart. De lieden, die toen in Sil woonden, wisten het heel goed, hoewel ze het nooit uitspraken: de vader van die kinderen was in Oslo als dief opgehangen. De zoons van Jon groeiden niet goed op — en nu waren ze alle drie dood.

Nog tijdens het leven van zijn nakomelingen had Sira Eirik er naijverig voor gezorgd zijn kerk met geschenken te versieren en te eeren. Nu zou zij het wel zijn, die het grootste deel van zijn vermogen en zijn kostbare boeken zou erven. De nieuwe St. Olavs en St. Thomaskerk in Sil was veel grooter en prachtiger dan de oude, die afgebrand was, en Sira Eirik had er veel heerlijke en kostbare versieringen in bekostigd. Hij ging iederen dag naar de kerk en hield daar zijn gebeden en overpeinzingen, maar de mis voor de gemeente las hij nu slechts op de groote feestdagen.

Het was nu ook Sira Solmund, die de meeste priesterlijke handelingen verrichtte. Maar wanneer de menschen een zware zorg te dragen gekregen hadden of in hun ziel verontrust werden door groote moeilijkheden en gewetenswroegingen dan namen ze het liefst hun toevlucht tot hun ouden parochiepriester en allen vonden, dat ze steeds hulp mee naar huis brachten, wanneer ze bij Sira Eirik geweest waren.

Op zekeren avond tegen het voorjaar ging daarom Kristin Lavransdochter naar Romundgaard en klopte ze op de deur van Sira Eiriks woonvertrek. Maar ze wist zelf niet goed, hoe ze met haar doel voor den dag zou komen; daarom zat ze over allerlei te praten nadat ze haar meegebrachte geschenk te

voorschijn had gebracht. Ten slotte zeide de oude man wat ongeduldig:

,,Ben je alleen maar gekomen om mij op te zoeken, Kristin, en te zien, hoe ik het maak? Het is mooi van je, wanneer dat zoo is — maar ik heb den indruk, dat je het een of ander op je hart hebt en wanneer dat waar is, spreek er dan nu over en verknoei den tijd niet met onbelangrijk gepraat —"

Kristin vouwde haar handen in haar schoot en sloeg haar oogen neer:

,,Ik vind het zoo naar, Sira Eirik, dat mijn man daar ginds op Haugen zit."

,,Zoo lang is de weg niet," zei de priester, ,,dat je daar niet gemakkelijk heen kunt gaan om met hem te praten en hem te verzoeken spoedig thuis te komen. Hij kan daarboven zooveel niet te doen hebben op die kleine hoeve, dat het noodig zou zijn er nog langer te blijven."

,,Ik ben bang, wanneer ik bedenk, dat hij daar alleen zit in de winternachten," zei de vrouw huiverend.

,,Erlend Nikulauszoon is toch wel oud en flink genoeg om op zich zelf te passen."

,,Sira Eirik — u weet alles, wat daar vroeger eens gebeurd is," fluisterde Kristin bijna onhoorbaar.

De priester richtte zijn oude, doffe oogen op haar — eens waren die pikzwart en scherp en fonkelend geweest. Hij zweeg.

,,U zult wel gehoord hebben, wat de menschen zeggen," sprak ze even zacht al te voren. ,,Dat — de dooden — daar rondwaren."

,,Bedoel je, dat je hem daarom niet op durft te zoeken — of ben je bang, dat de spoken je man zijn nek zullen breken? Wanneer ze dat nog niet gedaan hebben, Kristin, dan zullen ze hem ook wel verder met vrede laten" — de priester lachte ruw. ,,Het is grootendeels domme, kettersche, bijgeloovige kletspraat, waar de menschen mee rondloopen, wanneer ze over spoken praten en doode menschen, die rondwaren. Ik ben bang, dat er strenge deurwachters zijn daar, waar Björn en vrouw Aashild vertoeven."

,,Sira Eirik," fluisterde ze bevend, ,,gelooft u dan, dat er geen redding is voor die twee arme zielen —"

,,God verhoede, dat ik mij vermeten zou een oordeel uit te

spreken over de grens van Zijn genade. Maar ik zou niet denken, dat die twee er in geslaagd zijn zoo spoedig hun rekening af te sluiten — nog zijn alle tafelen niet te voorschijn gebracht, waar die twee op geschreven hebben — haar kinderen, die ze in den steek gelaten heeft, jullie beiden, die bij die wijze vrouw in de leer bent gegaan. En indien ik geloofde, dat het helpen kon, zoodat iets van het onheil, dat zij aangericht heeft, hersteld werd, dan — maar aangezien Erlend daar blijft zitten heeft God zeker niet gemeend, dat het iets zou helpen, wanneer zijn tante zich aan hem vertoonde en hem waarschuwde. Want dat weten wij, dat het door Gods genade en het mededoogen van Onze Lieve Vrouwe en de voorbeden der kerk voorkomt, dat een arme ziel uit het vagevuur terug mag komen naar deze wereld, wanneer zijn zonde zoo is, dat die door de hulp van levende menschen geboet en dat daardoor de tijd van zijn pijniging verkort kan worden — zooals die onzalige ziel, die de grenslijn tusschen Hov en Jarpstad verlegd had, en die boer in Musudal met die valsche oorkonden over de molenbeek. Maar de zielen kunnen niet uit het vagevuur komen, wanneer ze niet zoo'n wettige reden hebben — het is meestal kletspraat, wat de menschen zeggen over spoken en geesten of voorspiegelingen van den duivel, die als rook vervliegen, wanneer men zich met het teeken des kruises en met den naam des Heeren beschermt —"

„Maar die dan, die zalig zijn bij God, Sira Eirik," vroeg ze wederom zachtjes.

„Je weet wel, dat Hij hen, die zalig zijn bij Hem, uit Zijn naam kan zenden met goede gaven en boodschappen uit het Paradijs."

„Ik heb u eens verteld, dat ik broeder Edvin Rikardszoon gezien heb," zei ze op denzelfden toon.

„Ja, of het was een droom — en die kan je door God of je beschermengel toegezonden zijn — of de monnik is een heilige."

Kristin fluisterde bevend:

„Mijn vader —. Sira Eirik, ik heb er zoo om gebeden, dat het mij vergund zou worden een enkelen keer zijn gelaat te zien. Ik verlang er zoo onuitsprekelijk naar hem te zien, Sira Eirik — en misschien kon ik uit zijn gelaatsuitdrukking

opmaken, wat hij wil, dat ik doen zal. Wanneer ik een raad van mijn vader kon krijgen, dan —" zij moest zich op haar lip bijten en ze streek met een slip van haar hoofddoek de tranen weg, die te voorschijn wilden komen.

De priester schudde zijn hoofd.

„Bid jij maar voor zijn ziel, Kristin — hoewel ik stellig geloof, dat Lavrans en ook je moeder nu reeds sinds langen tijd getroost worden door hen, bij wie ze tijdens hun leven hier op aarde troost zochten voor alle zorgen. Stellig en zeker houdt Lavrans je ook daar in zijn liefde vast — maar je gebeden en de missen voor zijn zielerust binden jou en ons allen aan hem —. Ja, hoe, dat behoort tot de verborgen dingen, die moeilijk te begrijpen zijn — maar twijfel er niet aan, dat deze wijze beter is dan dat hij in zijn vrede gestoord zou worden om hier te komen en zich aan jou te vertoonen —."

Kristin moest even blijven zitten voor zij zich zelf zoover meester was, dat ze het waagde te spreken. Maar toen vertelde ze den priester alles, wat tusschen haar en Erlend voorgevallen was dien avond in het haardvertrek en ze gaf ieder woord, dat gesproken was, weer, zoo nauwkeurig als zij het zich herinnerde.

De priester bleef langen tijd zwijgend zitten nadat ze uitgesproken had. Toen sloeg zij haar handen heftig ineen:

„Sira Eirik! Vindt u, dat ik het grootste ongelijk had? Vindt u, dat ik *zoo* groot ongelijk had, dat het geen zonde van Erlend is, op deze wijze van mij en al onze zoons weg te loopen? Vindt u het rechtvaardig van hem van mij te eischen, dat ik hem op zal zoeken, voor hem op de knieën zal vallen en de booze woorden terug zal nemen, die ik gesproken heb — ik *weet*, dat hij niet eerder bij ons naar huis terugkeert!"

„Vind je het noodig om Lavrans uit de andere wereld hierheen te roepen om zijn raad in deze zaak te vragen?" De priester stond op en legde zijn hand op den schouder der vrouw: „Den eersten keer, dat ik je zag, Kristin, was je een teer klein meisje — Lavrans nam je tusschen zijn knieën, kruiste je kleine handjes over je borst en zei, dat je een Pater Noster voor mij op moest zeggen — je kon het duidelijk en goed opzeggen, hoewel je er niet *een* woord van begreep —

later leerde je de beteekenis van iedere bede in onze taal — misschien ben je dat nu vergeten —.

Heb je vergeten, hoe je vader je onderwees en je eerde en je liefhad — hij eerde dien man voor wien je nu zoo bang bent om je voor hem te verootmoedigen — of ben je vergeten welk een prachtig eerefeest hij voor jullie beiden aanrichtte? Hoe jullie van zijn hoeve wegreden als twee dieven — en de waardigheid en eer van Lavrans Björgulfszoon meenamen?"

Snikkend verborg Kristin haar gelaat in haar handen.

„Kan je je nog herinneren, Kristin — eischte hij van jullie beiden, dat je op de knieën zoudt vallen voor hij vond, dat hij jullie weer in zijn vaderliefde op kon nemen? Vind je het al te hard voor je hoogmoed om je voor een mensch te moeten buigen tegen wien je misschien niet zooveel onrecht begaan hebt als de zonde tegenover je vader —"

„Jezus!" Kristin huilde wanhopig. „Jezus — erbarm u—"

„Je herinnert je den naam nog, hoor ik," zei de priester, „van hem, dien je vader trachtte als discipel te volgen en als een trouw ridder te dienen." Hij raakte het kleine kruisbeeld aan, dat boven hen hing. „Zondeloos stierf Gods zoon aan het kruis om dat te boeten, wat wij tegen hem zelf misdaan hadden —"

„Ga nu naar huis, Kristin, en denk na over wat ik je gezegd heb," zei Sira Eirik toen ze eenigszins uitgehuild was.

Maar in diezelfde dagen sloeg het weer om met Zuidenwind, storm, en gietregens — soms was het zoo, dat de menschen moeite hadden om over het erf van hun eigen hoeve te loopen en dat men haast zou gelooven, dat ze gevaar liepen over de daken weggeblazen te worden. De wegen door het dal werden volkomen onbegaanbaar. De voorjaarsoverstrooming kwam zoo plotseling en hevig, dat de menschen uit de meest blootgestelde hoeven wegtrokken. Kristin bracht het grootste deel van haar goed op den zolder van het nieuwe voorraadshuis en ze kreeg toestemming om haar vee in den voorjaarsstal van Sira Eirik te zetten — de voorjaarsstal van Jörundgaard lag aan den overkant van de rivier. Het was een ontzettend vermoeiend werk in dat noodweer — in de hooger gelegen weiden was de sneeuw zoo week als gesmolten boter — en de dieren verkeerden in slechten toestand; het

was een harde winter geweest. Twee van de beste kalveren braken onder het loopen hun pooten alsof het brosse stokjes waren.

Op den dag toen ze het vee wegbrachten kwam plotseling Simon Darre hen onderweg met vier van zijn mannen te gemoet. Ze gingen dadelijk aan het helpen. In wind en regen en al die drukte met koeien, die gesteund en schapen en lammeren, die gedragen moesten worden, hadden de verwanten geen gelegenheid om zich verstaanbaar te maken en geen rust om met elkaar te spreken. Maar toen ze 's avonds op Jörundgaard gekomen waren en Kristin hem en zijn mannen op de banken in de woonkamer plaats had doen nemen — allen, die dien dag mee hadden gedaan, hadden nu behoefte aan een dronk warm bier — kreeg Simon gelegenheid om wat met haar te praten. Hij verzocht haar naar Formo te gaan met de vrouwen en kinderen, dan zou hij hier met twee van zijn mannen bij Ulf en de knechten blijven. Kristin bedankte hem, maar zei, dat ze op haar hoeve wilde blijven; Lavrans en Munan waren te Ulvsvoldene en Jardtrud had haar toevlucht gezocht bij Sira Solmund — ze was zeer bevriend geraakt met de zuster van den priester. Simon sprak:

„Het maakt een vreemden indruk op de menschen, Kristin, dat jullie beiden zusters nooit bij elkander komt. Ramborg zal niet blij zijn, wanneer ik zonder jou thuiskom."

„Ik weet, dat het een vreemden indruk maakt," zei de vrouw, „maar nog vreemder zou het lijken, geloof ik, wanneer wij nu mijn zuster gingen bezoeken terwijl de heer des huizes niet op de hoeve thuis is — en de menschen weten, dat jij en hij in onmin zijn."

Simon zei niets meer en spoedig daarna braken hij en zijn mannen op.

De Hemelvaartsweek zette in met noodweer en op Dinsdag vertelde men elkander op de hoeven in het Noorden van het dal, dat de stroom nu de brug in de hoogte achterin de Rost had meegesleept, die, welke de menschen gebruikten, wanneer ze naar de Hövringberghutten toe moesten. Ze begonnen bang te worden voor de groote brug ten Zuiden van de kerk. Die was heel sterk gebouwd van heel dikke balken, in het midden hoog gewelfd en gestut door dikke boomstammen, die in het

rivierbed neergelaten waren, maar nu stroomde het water over de einden van de brug, waar die den oever raakte, en onder de boog pakte zich allerlei drijfgoed samen, dat door den stroom uit het Noorden meegevoerd werd. De Laag had nu de lage weiden aan beide oevers overstroomd en op de akkers van Jörundgaard stond op een plaats het water in een inham bijna tot aan de huizen toe — daar was een diepe plaats in de weiden en daar staken het dak van de smederij en de toppen der boomen als kleine eilandjes boven uit. De schuren op de eilandjes waren al weggesleurd.

Van de hoeven aan den Oostkant van de rivier waren slechts eenige weinige mannen bij de kerk gekomen. Ze waren bang, dat ondertusschen de brug zou weggeslagen worden, zoodat ze niet meer thuis zouden kunnen komen. Maar hoog op den anderen oever, op den heuvel onder de schuur van Laugarbru, waar men eenigszins tegen het weer beschut was, zag men tusschen de sneeuwbuien door een zwarten klomp van menschen. Het gerucht liep, dat Sira Eirik gezegd had, dat hij het kruis over de brug zou dragen en op den Oostelijken oever neer zou zetten, zelfs wanneer niemand hem durfde te volgen.

Toen de processie de kerk uit trad joeg een sneeuwbui hen juist in het gezicht. De sneeuwvlokken lagen als grijze strepen door de lucht — van het dal kreeg men slechts een glimp te zien — nu en dan zag men iets van het zwarte meer, daar waar de velden plachten te liggen, een wolkbank, die langs de steenvelden en boschtongen van de helling dreef, en even den top van den berg, in de hoogte afstekend tegen het wolkengevaarte. De lucht was verzadigd van het gebruis der rivier, dat op en neer ging, van het gesuis der bosschen en het huilen van den wind — nu en dan klonk een dof gedreun, weergalm van het noodweer, dat in de bergen raasde, vermengd met het gedreun van neerstortende versch gevallen sneeuw.

De kaarsen woeien uit zoodra ze buiten de kruisgang gedragen werden. Volwassen jonge mannen hadden vandaag de witte hemden der koorknapen aangetrokken — de wind rukte er aan, een heele troep steunde het vaandel en met hun handen hielden ze het doek van de banier vast, opdat de wind het niet stuk zou scheuren, terwijl de optocht, voor-

overgebogen, over den heuvel heen worstelde tegen het noodweer in. Maar boven het razen van den storm uit hoorde men nu en dan eenige tonen van Sira Eiriks klinkende stem, terwijl hij voortstreed en zong:

Venite: revertamur ad Dominum; quia ipse cepit & sanabit nos: percutiet, & curabit nos, & vivemus in conspectu ejus. Sciemus sequemurque, ut cognoscamus Dominum. Alleluia. *)

Kristin bleef staan, evenals alle andere vrouwen, toen de processie op die plaats kwam, waar het water over den weg gestroomd was, maar de in het wit gekleede jonge mannen, de diakenen en priesters, waren reeds op de brug en de mannen volgden hen bijna alle — het water reikte hun tot de knieën.

De brug schudde en trilde en nu ontdekten de vrouwen, dat uit het Noorden een heel huis naar beneden kwam drijven, naar de brug toe. Het werd in den stroom steeds maar in het rond gedraaid, terwijl het naar beneden gevoerd werd; het was half uiteen gereten, maar het hing nog samen. De vrouw van Ulvsvoldene drong zich luid weeklagend tegen Kristin Lavransdochter aan — de beide half volwassen broeders van haar man waren onder de koorknapen. Kristin riep zonder woorden tot de Maagd Maria en keek gespannen naar de groep midden op de brug, waar ze de in het wit gekleede gestalte van Naakkve kon onderscheiden te midden der mannen, die de vaan vasthielden. Hoewel zij bijna in het lawaai verdronk meenden de vrouwen toch nog, dat ze de zangstem van Sira Eirik konden onderscheiden.

Hij bleef boven op de brug staan en hief het kruis hoog op, toen het huis tegen de brug botste. De brug schudde en gaf mee — het scheen den menschen op beide oevers toe, dat hij iets in Zuidelijke richting verzakte. Toen ging de optocht verder, verdween onder den gewelfden rug van de brug — en kwam weer op den anderen oever te voorschijn. Het wrak

---

*) Komt en laat ons wederkeeren tot den Heere, want Hij heeft verscheurd en Hij zal ons genezen; Hij heeft geslagen en Hij zal ons verbinden, en wij zullen voor Zijn aangezicht leven. Dan zullen wij kennen; wij zullen vervolgen om den Heere te kennen.

Hosea 6 : 1, 2, 3.

van het huis had zich bij de rest van het drijfgoed gevoegd, dat in de onderste peilers van de brug vast zat.

Toen, plotseling, als een wonder, kwam een zilverachtig licht uit de door den wind voortgedreven wolkenmassas glijden — de gezwollen stroom werd over een wijde, breede oppervlakte matblank, zooals gesmolten lood, nevels en wolken werden doorbroken — de zon brak er doorheen, en toen de processie weer over de brug terug kwam schitterden de stralen op het kruis; de kruisvormige strepen van de stola lichtten met wonderlijk purperblauwe kleur op de natte, witte alba van den priester. Het dal lag in goudglans en schitterde van vocht alsof het op den bodem lag van een donkerblauwe grot, want rondom, hoog op de toppen der bergen, lagen de regenwolken door de zonnestralen neergeveld en maakten de vlakte zwart, de nevels vluchtten weg tusschen de bergkoepels en de hooge rots boven Formo stak uit de duisternis omhoog, schitterend wit door versch gevallen sneeuw.

Zij had Naakkve voorbij zien gaan. De drijfnatte kleederen plakten tegen de knapen aan, terwijl ze uit volle borst den zonneschijn toezongen:

Salvator mundi, salva nos omnes. Kyrie eleison, Christe eleison, Christe, audi nos *) —.

De priesters, het kruis, waren voorbijgegaan, de groep mannen volgde in zware, van het water doortrokken, kleederen, maar zij keken verwonderd en stralend om zich heen naar het weer, terwijl ze de bede — Kyrie eleison! — overnamen.

Toen zag ze — zij geloofde haar eigen oogen niet, nu was zij het, die haar buurvrouw vast moest grijpen om op haar te steunen. Dat was immers Erlend, die daar in de processie meeliep; hij was gekleed in een druipnat kleed van rendierbont en had zijn muts over zijn hoofd getrokken — maar hij was het; hij hield zijn mond half open en riep Kyrie eleison net als de anderen — nu keek hij haar recht aan, terwijl hij voorbij ging — zij wist niet goed, wat de uitdrukking van zijn

*) Verlosser der wereld, verlos ons allen. Heer, erbarm u, Christus, erbarm u, Christus, hoor ons —.

gezicht beteekende; er lag iets als de schaduw van een glimlach op —.

Te zamen met de andere vrouwen sloot zij zich bij den optocht aan, den kerkheuvel op; ze herhaalde met de anderen de woorden der jonge knapen, die de litanie zongen. Zij voelde niets anders dan het wilde hameren van haar eigen hart.

Onder de mis zag zij hem even een oogenblik. Zij durfde niet op haar gewone plaats te gaan staan, maar verborg zich in het duister, achterin het Noordelijke schip.

Zoodra de dienst ten einde was snelde ze naar buiten. Zij liep weg van haar dienstmeisjes, die in de kerk geweest waren. Buiten dampte het dal in den zonneschijn. Kristin snelde naar huis zonder te merken, dat de weg nu bodemloos was.

Zij dekte haar tafel en plaatste den met mede gevulden hoorn voor den eerezetel van haar man voor zij zich den tijd gunde om haar natte kleederen tegen haar Zondagsche te verwisselen — het donkerblauwe, geborduurde kleed, de zilveren gordel, de schoenen met riemen en den hoofddoek met de blauwe randen. Toen ging ze in de zijkamer op haar knieën liggen. Zij kon niet nadenken, zij kon zelf de woorden niet vinden, die ze graag wilde zeggen — telkens en telkens weer bad ze Ave Maria — heilige Maagd, lieve Heer, zoon eener Maagd — gij weet, wat ik bedoel —

Het duurde lang. Van haar meisjes hoorde ze, dat de mannen weer naar de brug gegaan waren — met bijlen en haken trachtten ze het gewirwar van drijfgoed weg te krijgen, dat zich vast had gezet — het ging er om de brug te redden. De priesters waren er ook heen gegaan nadat ze hun misgewaden afgelegd hadden.

Het was lang na den middag toen de mannen binnen kwamen. Haar zoons, Ulf Haldorszoon en de drie knechten, een oude man en twee jongetjes, die op de hoeve uitbesteed waren.

Naakkve was reeds op zijn plaats gaan zitten, rechts van den eerezetel van den heer des huizes. Toen stond hij plotseling op, ging weg en liep in de richting van de deur.

Kristin riep hem halfluid bij zijn naam.

Toen kwam hij terug en ging weer zitten. De kleur kwam en ging in zijn jonge gezicht, hij hield zijn oogen neergeslagen en moest zich in zijn onderlip bijten. Zijn moeder zag, dat hij hevig vocht om zichzelf meester te blijven — maar het gelukte hem toch.

Ten slotte kwam er toch een eind aan dien maaltijd. Haar zoons op de binnenbank stonden op, kwamen om het eind van de tafel met den leegen eerezetel staan, trokken uit gewoonte hun gordel wat recht, toen ze hun messen weer in de scheede gestoken hadden, en gingen naar buiten.

Toen ze allen weg waren volgde Kristin hen. In den zonneschijn stroomde het water nu van alle daken. Er was geen mensch op het erf behalve Ulf — hij stond op den drempel van zijn eigen woning.

Zijn gezicht werd wonderlijk hulpeloos toen de vrouw des huizes naar hem toe kwam. Hij zeide niets; toen vroeg ze zacht:

„Heb je met hem gesproken?"

„Niet vele woorden. Ik heb gezien, dat Naakkve en hij met elkander spraken —"

Even later hernam hij:

„Hij was wat bang — voor jullie allen — toen er zoo'n overstrooming kwam. Daarom had hij bedacht, dat hij naar huis moest gaan om te zien, hoe het stond. Naakkve heeft hem verteld, hoe jij je gered hebt —

Ik weet niet, waar hij het te hooren gekregen heeft — dat je de vellen weggegeven hebt, die hij je dit najaar door Gaute gezonden had. Hij was daar boos om. Ook, toen hij vernam, dat je dadelijk na de mis naar huis was gegaan — hij had gedacht, dat je gewacht zou hebben, om met hem te spreken —"

Kristin zei niets; zij keerde zich om en ging naar binnen.

Dien zomer was er gestadig moeite en twist tusschen Ulf Haldorszoon en zijn vrouw. De zoon van Ulfs halfbroer, Haldor Jonszoon, was in de lente bij zijn verwante gekomen en had zijn vrouw bij zich; hij was het vorige jaar getrouwd. De bedoeling was nu, dat Haldor de hoeve zou bebouwen, die Ulf in Skaun bezat, en dat hij daar op den verhuisdag zijn intrek zou nemen, maar Jardtrud was boos, want ze vond, dat Ulf zijn neef te goede voorwaarden had gegeven, en ze

dacht, dat het de bedoeling van de mannen was, dat Haldor misschien door de een of andere regeling de zekerheid zou krijgen, dat hij die hoeve van zijn oom zou erven.

Haldor was Kristins persoonlijke dienaar op Husaby geweest en zij hield veel van den jongen man en ook van zijn vrouw, die een stille, vriendelijke jonge vrouw was. Even na den langsten dag kregen de twee jonge menschen een zoon en Kristin gaf haar het gebruik van het weefvertrek, waar de huisvrouwen op de hoeve zelf gewoon waren te liggen, wanneer ze kinderen ter wereld brachten — maar Jardtrud nam het kwalijk, dat Kristin zelf de leiding over de helpsters der kraamvrouw op zich nam — hoewel Jardtrud zelf jong en geheel onervaren was en noch een kraamvrouw kon helpen noch een pasgeboren kind verzorgen.

Kristin was meter van den jongen en Ulf gaf het doopfeest, maar Jardtrud vond, dat hij daar te veel kosten voor maakte en dat hij al te groote geschenken in de wieg zoowel als op het bed der moeder legde. Om haar wat te kalmeeren gaf Ulf zijn vrouw plechtig verschillende kostbaarheden uit zijn bezit: een verguld kruis met ketting, een met bont gevoerden mantel met een grooten zilveren gesp, een gouden ring en een speldje. Maar zij merkte, dat hij haar geen stukje van het land, dat hij bezat, geven wilde boven wat zijn huwelijksgeschenk geweest was toen hij haar trouwde — dat alles zou aan zijn halfbroers en -zusters komen, wanneer hij zelf geen nakomelingen kreeg. En nu jammerde Jardtrud er over, dat het kind dood geboren was en dat het er niet naar uit zag, alsof ze er meer zou krijgen — zij werd een bespotting in de heele gemeente, omdat ze daar tegen alle menschen over sprak.

Ulf moest Kristin verzoeken, of Halvor en Audhild in het haardvertrek mochten wonen toen de jonge vrouw haar kerkgang gehouden had. Kristin gaf gaarne haar toestemming. Zij vermeed Haldor, want er kwamen zooveel herinneringen boven, die haar nu pijn deden, wanneer ze met haar knecht uit vroegere tijden sprak. Maar zij praatte veel met zijn vrouw, want Audhild wilde met alle geweld Kristin zooveel ze maar kon helpen. In het eind van den zomer werd het kind heel ziek; toen nam Kristin de verzorging op zich voor de jonge, onervaren moeder.

Toen de twee jonge menschen in den herfst naar het

Noorden reisden miste zij hen, maar het meest het kleine, teere ventje. Hoe onverstandig ze ook zelf wist, dat het was, toch had ze in deze jaren niet anders dan een soort smart kunnen voelen, omdat ze plotseling onvruchtbaar geworden scheen te zijn — hoewel ze nog in het geheel geen oude vrouw was, nog geen veertig jaar.

Het had haar geholpen om haar gedachten af te houden van veel, dat pijn deed, dat zij die jonge, kinderlijke vrouw en dat kleine kindje had gehad om te helpen en op te passen. En hoe moeilijk ze het ook vond, dat Ulf Haldorszoon niet meer geluk in zijn huwelijk had gekregen, toch had ook de stand van zaken in het huis van haar eersten knecht haar gedachten van veel afgehouden.

Want na Erlends handelwijze in de Hemelvaartsweek kon ze er haast niet meer aan denken, hoe dat alles af zou loopen. Dat hij voor de oogen van alle menschen in het dal en in de kerk gekomen was en toen weer naar het Noorden was getrokken zonder zijn vrouw met een enkel woord te begroeten, dat vond ze zoo harteloos, dat ze nu geloofde ten slotte onverschillig tegenover hem te zijn geworden —.

Met Simon Andreszoon had ze geen woord gewisseld sedert den dag tijdens de voorjaarsoverstrooming toen hij haar was komen helpen. Zij groette hem en sprak gewoonlijk eenige woorden met haar zuster bij de kerk. Wat zij van haar omstandigheden dachten en van Erlends vertrek naar Dovre, dat wist ze niet.

Maar op Zondag voor St. Bartolomaeus *) was heer Gyrd van Dyfrin met de lieden van Formo in de kerk. Simon zag er heel blij uit toen hij aan de zijde van zijn broer naar de mis ging. En Ramborg kwam na den dienst naar Kristin toe en fluisterde haar levendig in, dat ze weer een kind verwachtte, met Maria Boodschap **):

„Kristin, zuster, kan je vandaag niet met ons mee naar huis gaan om dat te vieren!"

Kristin schudde bedroefd haar hoofd, streelde de bleeke wangen van de jonge vrouw en bad God, dat dit tot vreugde

*) 24 Augustus.
**) 25 Maart.

der beide ouders mocht worden. Maar ze kon niet naar Formo gaan, zei ze.

Na de breuk met zijn zwager had Simon zich zelf gedwongen te denken, dat het zoo het best was. Zijn plaats was zoo, dat hij het niet noodig had in alles te vragen, wat de menschen van zijn handelwijze dachten; hij had Erlend en Kristin geholpen toen het er op aan kwam en de steun, dien hij hun in het dal kon geven, was niet zooveel waard, dat hij terwille van die zaak zijn eigen leven zoo ingewikkeld hoefde te maken.

Maar toen hij vernam, dat Erlend uit het dal was gereisd, werd het voor Simon onmogelijk de starre, zware rust te bewaren, die hij had trachten te voelen. Zonder eenig nut, zei hij tegen zichzelf; er was toch niemand, die werkelijk op de hoogte was van de reden van Erlends afwezigheid — de menschen praatten zooveel en ze wisten zoo weinig. Hij kon zich daar toch in elk geval niet mee bemoeien. Toch was hij onrustig gestemd. Nu en dan vroeg hij zich af, of hij Erlend niet op Haugen op moest zoeken om de woorden in te trekken, die hij gesproken had toen ze uit elkaar waren gegaan — dan zou hij daarna zien of hij geen uitweg kon vinden om de zaak tusschen zijn zwager en de zuster van zijn vrouw weer in orde te brengen. Maar Simon kwam niet verder dan dat hij er over dacht.

Hij dacht, dat niemand aan hem kon merken, dat hij zoo onrustig te moede was. Hij leefde zooals gewoonlijk, verzorgde zijn hoeve en bestuurde zijn bezittingen, was vroolijk en dronk stevig met zijn vrienden, ging in de bergen jagen, wanneer hij daar tijd voor had, verwende zijn kinderen, wanneer hij thuis was, en er viel nooit een onvriendelijk woord tusschen hem en zijn vrouw. In het oog van de lieden van de hoeve moest het er wel naar uitzien, alsof de vriendschap tusschen hem en Ramborg nu beter was dan ooit te voren, daar zijn vrouw nu veel gelijkmatiger en rustiger gestemd was en nooit meer die buien van slecht humeur en kinderachtige boosheid om kleinigheden toonde. Maar in het diepst van zijn hart voelde Simon zich verlegen en onzeker in het samenzijn met haar — hij kon er niet meer toe komen met haar om te gaan alsof ze nog half een kind was, dat hij ook

plaagde en verwende. Nu wist hij niet, hoe hij zich tegenover haar moest houden.

Hij wist dan ook niet, hoe hij het op moest nemen toen ze hem op een avond vertelde, dat ze nu weer een kind verwachtte.

„Je bent er zeker niet heel blij om, wel," zei hij ten slotte terwijl hij haar hand streelde.

„*Jij* bent er blij om, niet waar?" Ramborg vleide zich tegen hem aan tusschen huilen en lachen in en hij lachte eenigszins verlegen toen hij haar in zijn armen nam.

„Ik zal ditmaal redelijk zijn, Simon, en mij niet zoo als den vorigen keer aanstellen. Maar jij moet bij mij blijven — hoor je — al werden al je zwagers en je broers op een rij gebonden naar de galg gevoerd, dan mag je mij toch niet in den steek laten!"

Simon lachte weemoedig:

„Waar zou ik heen gaan, lieve Ramborg —. Geirmund, die arme stakkerd, zal zich wel niet in eenige groote zaak verstrikken — en hij is nu de eenige van mijn verwanten met wien ik niet in onmin ben —."

„O —" Ramborg lachte ook, terwijl haar tranen stroomden. „Die onmin van jullie gaat niet verder dan tot ze een handreiking noodig hebben en jij meent, dat je die geven kunt. Ik ken je nu wel, mijn man —"

Het was veertien dagen later, dat Gyrd Andreszoon geheel onverwacht op de hoeve kwam. De ridder van Dyfrin had slechts een enkelen knecht bij zich.

De ontmoeting tusschen de broeders verliep zoo, dat er niet veel woorden gesproken werden. Heer Gyrd gaf voor, dat hij zijn zuster en zwager op Kruke al deze jaren niet gezien had en toen had hij bedacht, dat hij daar heen zou rijden om hen te bezoeken; en nu hij eenmaal in het dal was vond Sigrid, dat hij toch ook naar Formo moest, „daarom dacht ik, broeder, dat je wel niet zoo boos op mij zult zijn of je zult mij en mijn knecht wel voedsel en onderdak tot morgen willen geven."

„Dat weet je wel," zei Simon; hij stond met een vuurroode kleur en neergeslagen oogen. „Dat was — mooi van je, Gyrd, dat je naar mij toe hebt willen komen."

De broeders gingen samen naar buiten nadat ze gegeten hadden. Het koren begon al geel te worden hier op de heuvels langs de rivier, die naar de zon toe gekeerd waren. Het was zulk mooi weer — de Laag schitterde nu heel vriendelijk met kleine, witte lichtplekjes onder het elzenbosch. Er dreven groote, blanke wolken aan den zomerhemel — de zonneschijn vulde de heele kom van het dal en de berg recht tegenover hen lag zoo helderblauw en groen in de warmtenevels en de drijvende schaduwen der wolken.

Uit de weide achter hen klonk het doffe gestamp van de paarden op den drogen grond — de troep kwam uit het elzenboschje te voorschijn gedraafd. Simon leunde over de haag: „Foola — foola —. Hij begint nu zeker wel oud te worden, Bronsvein?" zei hij, toen Gyrds paard zijn hals over de heg uitstrekte en met zijn neus tegen den schouder van zijn heer aan wreef.

„Achttien jaar" — Gyrd liefkoosde zijn paard. „Ik vond, broer — die zaak — het was al te erg, wanneer die de vriendschap tusschen jou en mij zou verstoren," zei hij, zonder zijn broer aan te kijken.

„Het heeft mij iederen dag leed gedaan," antwoordde Simon zacht. „Ik dank je, dat je gekomen bent, Gyrd."

Ze liepen verder langs de heg, Gyrd voorop; Simon liep achter hem aan. Ten slotte gingen ze zitten aan den rand van een kleine, geel gebrande, steenachtige weide. Het rook er sterk en zoet naar de kleine hoopjes hooi, die hier en daar lagen, waar de hark wat kort, met bloemen vermengd hooi tusschen de steenen bijeengeschraapt had. Gyrd vertelde van de overeenkomst tusschen koning Magnus en de zoons van Haftor en hun gevolg. Simon vroeg na een oogenblik:

„Acht je het geheel ondenkbaar, dat een van die verwanten van Erlend Nikulauszoon een poging zou doen om hem geheel met den koning verzoend en in zijn genade aangenomen te krijgen?"

„*Ik* vermag niet veel," zei Gyrd Darre. „En ze zijn niet vriendelijk tegenover hem gestemd, Simon, zij, die dat zouden kunnen. Ja, ik heb niet veel lust daar *nu* over te spreken —. Ik vond hem een flinken, beminnelijken man, maar hij heeft zich slecht van zijn onderneming gekweten, vinden de

anderen. Maar ik wil daar nu liever niet over spreken — ik weet, dat je zooveel van dien zwager van je houdt —"

Simon zat heen te staren over den zilverwitten glans van de toppen der loofboomen aan den voet van den heuvel en over het lichtende geflonker van de rivier. Met verwondering bedacht hij: ja, in zekeren zin was het wel waar, wat Gyrd zei.

„We zijn anders op het oogenblik in onmin, Erlend en ik," zei hij. „Het is al een heele tijd geleden, dat we met elkander gesproken hebben."

„Mij dunkt, dat je met de jaren weinig vredelievend geworden bent, Simon," zei Gyrd glimlachend.

„Heb je er nooit over gedacht," vroeg hij even later, „uit deze dalen weg te trekken? Wij verwanten konden meer steun aan elkander hebben, indien we dichter bij elkaar woonden."

„Hoe kan je aan zooiets denken —? Formo is mijn erfgoed —"

Aasmund op Eiken heeft het bezit van zijn deel van die hoeve met erfrecht. En ik weet, dat hij niet ongenegen is erfrecht tegen erfrecht te ruilen — hij heeft dat nog niet uit zijn gedachten gezet, wanneer hij je Arngjerd voor Grunde kan krijgen op de voorwaarden, die hij genoemd heeft —"

Simon schudde zijn hoofd.

„Het geslacht van onze grootmoeder heeft hier op de hoeve gezeten sinds den tijd toen dit land nog heidensch was. En ik heb mij voorgesteld, dat hier Andres na mij zal zitten. Ik geloof, dat je niet wijs bent, broer — zou ik afstand doen van Formo!"

„Neen, dat is ook begrijpelijk." Gyrd kreeg eenigszins een kleur. „Ik dacht alleen maar — misschien —. Op Raumarike heb je je meeste verwanten — en jeugdvrienden — misschien kon je denken, dat je je daar beter thuis zou voelen."

„*Hier* voel ik mij thuis." Simon had ook een kleur gekregen. „Hier is de plaats, waar ik den jongen een veilig bestaan kan verschaffen." Hij keek naar Gyrd en het fijne, doorgroefde gelaat van zijn broer kreeg een verlegen uitdrukking. Gyrds haar was nu bijna wit, maar zijn lichaam was nog even slank en lenig als vroeger. Hij bewoog zich eenigszins onrustig — een paar steenen raakten los en rolden springend over den heuvel naar beneden in het koren.

„Wil je de heele steenhelling op mijn akker gooien," vroeg

Simon lachend, terwijl hij een barsche stem opzette. Gyrd sprong licht en gemakkelijk op en stak een hand naar zijn broer uit, die moeilijker van zijn zitplaats kwam.

Simon hield de hand van zijn broer een oogenblik in de zijne, toen hij op zijn beenen stond. Toen legde hij zijn hand op den schouder van zijn broer. Daarop deed Gyrd hetzelfde; met hun handen los rustend op elkanders schouders gingen de broers langzaam den heuvel op naar de hoeve.

's Avonds zaten ze samen in het Saemundsvertrek — Simon zou bij zijn broer slapen. Ze hadden hun avondgebeden opgezegd, maar ze wilden de bierkan leegen voor ze ter ruste gingen.

,,Benedictus tu in muliebris — mulieribus — weet je nog," zei Simon plotseling lachend.

,,Ja — het heeft mij eenige malen een pijnlijken rug gekost voor Sira Magnus de verkeerde lessen van grootmoeder uit mijn hoofd kreeg" — Gyrd glimlachte bij de herinnering. ,,Hij was ook verduiveld hardhandig. Herinner je je nog, broeder, hoe hij zich eens aan zijn beenen zat te krabben en den rok van zijn kleed opgetild had — toen fluisterde jij mij toe, dat wanneer jij zulke leelijk gevormde beenen als Magnus Ketilszoon had gehad, jij ook priester geworden zou zijn om altijd in een lang kleed te loopen —"

Simon glimlachte — het was alsof hij plotseling het jongensgezicht van zijn broer zag, op het punt te barsten van ingehouden lachen met wanhopige, smeekende oogen; ze waren toen nog maar kleine jongens en Sira Magnus *was* hardhandig, wanneer hij hen wilde tuchtigen —.

Heel knap was Gyrd niet geweest toen ze kinderen waren. Ja, ook nu was het niet om zijn verstand, dat hij van Gyrd hield. Maar hij werd warm van dankbaarheid en teederheid tegenover zijn broer, omdat hij daar zat — dankbaarheid voor iederen dag van hun omgang als broeders nu bijna veertig jaar — voor Gyrd, zooals die was, de meest trouwhartige, betrouwbare van alle mannen.

Daarom gaf het feit, dat hij zijn broer Gyrd had teruggekregen, Simon het gevoel alsof hij in ieder geval met zijn eenen voet houvast gekregen had. Zijn leven was nu langen

tijd onredelijk bitter en ingewikkeld geweest. Er ging een warme stroom door hem heen telkens wanneer hij aan Gyrd dacht, die naar hem toe was gekomen om weer goed te maken wat hij zelf gebroken had toen hij in toorn en met booze woorden van de hoeve van zijn broer was weggereden. Zijn gemoed vloeide over van dankbaarheid — hij moest meer dan Gyrd danken.

Zoo'n man nu als Lavrans — hoe die een dergelijke gebeurtenis opgevat zou hebben wist hij wel. Hij kon zijn schoonvader in veel volgen — in het geven van aalmoezen en dergelijke. Tot zoo iets als gebrokenheid van hart en beschouwing van de wonden des Heeren, daar kwam hij niet toe, tenzij hij stijf op het crucifix staarde — en dat was niet, wat Lavrans bedoeld had. Tranen van berouw bracht hij niet te voorschijn — hij had zeker niet meer dan een twee-drie keer gehuild sinds hij de kinderschoenen ontwassen was en dan niet, wanneer hij het eigenlijk had behooren te doen — de keeren, dat hij in groote zonde gevallen was — met Arngjerds moeder terwijl hij een getrouwd man was, en dan die doodslag verleden jaar. Hoewel hij toch groot berouw had gehad — hij dacht, dat hij toch wel altijd hartelijk berouw had over zijn zonden; hij biechtte ze nauwgezet en volbracht nauwkeurig de boete, die de priester hem oplegde. Hij zeide steeds ijverig zijn gebeden, zorgde ervoor, dat hij alle tienden gaf en ruime aalmoezen — met bijzonder milde hand ter eere van St. Simon den apostel, St. Olav, St. Michael en de Maagd Maria. Overigens stelde hij zich gerust met wat Sira Eirik zei, dat in het kruis alleen verlossing was en hoe een man verder den vijand moest ontmoeten en met hem moest vechten, dat was een zaak van God en niet van hem zelf.

Maar nu voelde hij een drang om zijn dankbaarheid tegenover dat heilige wat inniger dan anders te toonen. Hij was geboren op den geboortedag van de Maagd Maria, had zijn moeder gezegd — hij bedacht, dat hij graag de moeder des Heeren zijn eerbied wilde betoonen met een gebed, dat hij niet gewend was geweest dagelijks op te zeggen. Hij had een mooi gebed voor zich laten opschrijven in den tijd toen hij aan het hof van den koning was, en nu haalde hij de kleine rol voor den dag.

Het was meer geweest om koning Haakon te behagen dan

ter wille van God en de Maagd Maria, dat hij zulke kleine afschriften van gebeden had laten maken en die uit het hoofd had geleerd terwijl hij bij de lijfwacht was, vreesde hij nu achteraf. Al de jonge mannen deden dat, want de koning had de gewoonte zijn schildknapen te ondervragen om te zien, wat ze van zulke nuttige geleerdheid kenden, wanneer hij 's avonds wakker lag en niet kon slapen.

Ach ja — dat was nu lang geleden. Die kleine slaapkamer van den koning in de steenen hal van den koningshof in Oslo. Op het kleine tafeltje naast het bed stond een enkele kaars te branden — de schijn daarvan viel op het fijn besneden, verwelkte en verouderde mannengelaat, dat achterover tegen de rood zijden kussens leunde. Wanneer de priester klaar was met hardop voor te lezen en vertrokken was nam de koning dikwijls zelf het boek en dan las hij liggend terwijl hij het zware werk tegen zijn opgetrokken knieën liet rusten. Op twee bankjes ginds bij den grooten gemetselden schoorsteen zaten de schildknapen — hij zelf kreeg bijna altijd de wacht te gelijk met Gunstein Ingazoon. Het was behagelijk in dat kamertje — het vuur brandde helder en warm zonder te rooken, het vertrek maakte zoo'n warmen indruk met dat kruisgewelf tot zoldering en met die wanden, die altijd met tapijten behangen waren. Maar ze werden er slaperig van zoo te zitten — eerst te luisteren naar het voorlezen van den priester en dan te wachten tot de koning in slaap viel; dat was bijna nooit voor tegen middernacht. Wanneer hij sliep hadden ze verlof elkander af te wisselen met te waken en te slapen op de bank tusschen den schoorsteen en de deur naar de spreekkamer. Zoo zaten ze dan daar naar te verlangen en hun gapen te onderdrukken.

Het gebeurde soms, dat de koning een gesprek met hen aanknoopte — het gebeurde niet dikwijls, maar dan was hij onuitsprekelijk vriendelijk en innemend. Of soms las hij uit het boek een zin of eenige woorden van een vers voor, waarvan hij meende, dat het nuttig en heilzaam voor de jonge mannen kon zijn ze te hooren.

Op zekeren nacht was hij zelf wakker geworden doordat koning Haakon hem riep — in het pikdonker; de kaars was opgebrand. Ellendig van schaamte blies hij in de asch en stak hij een nieuwe kaars aan. De koning lag heimelijk te glimlachen:

„Snurkt die Gunstein altijd zoo vreeselijk?"
„Ja, heer!"
„Jij deelt ook in de herberg het bed met hem, geloof ik? Jij zou haast gelijk hebben, wanneer je als bedgenoot iemand vroeg, die minder leven maakt met slapen."
„Dank u, heer — maar het hindert mij niet, heer koning!"
„Jij moet wel wakker worden, Simon, wanneer dat onweer vlak bij je oor losbarst — nietwaar?"
„Ja, uwe genade, maar dan geef ik hem een duw en draai hem wat om."
De koning lachte.
„Ik vraag mij af, of jullie jonge mannen begrijpt, dat zoo'n gezonde slaap een groote gave van God is. Wanneer jij op mijn leeftijd komt, Simon, mijn vriend, dan zal je misschien aan deze woorden van mij terugdenken —."
Dat was eindeloos ver weg — wel duidelijk toch, maar alsof niet hij, die hier zat, die jonge schildknaap geweest was —.

Op een dag in het begin van Advent, terwijl Kristin bijna alleen op de hoeve was — haar zoons haalden hout en mos binnen — werd ze verrast door Simon Darre, die de hoeve op kwam rijden. Hij kwam met de boodschap, dat hij haar en haar zoons tot het Kerstmaal bij hen uitnoodigde.
„Je begrijpt wel, Simon, dat wij dat niet kunnen doen," zei ze ernstig. „Vrienden kunnen we in ons hart even goed zijn, jij en Ramborg en ik — maar een mensch heeft er niet altijd zelf over te beschikken, wat hij doen mag, dat kan je wel begrijpen."
„Je bedoelt toch niet, dat je het zoo ver wilt drijven, dat je niet bij je eenige zuster komt, wanneer die op den grond moet gaan liggen."
Kristin sprak den wensch uit, dat het goed zou gaan en hun beiden tot vreugde zou zijn, „maar ik kan je niet zeker zeggen, of ik kan komen."
„Dat zullen alle menschen heel vreemd vinden," zei Simon heftig. „Jij hebt den naam, dat je de beste vroedvrouw bent — en zij is je zuster — en jullie beiden bent de vrouwen des huizes op de twee grootste hoeven hier in het Noorden van het dal."

„Er zijn hier op de groote hoeven in de laatste jaren toch niet zoo weinig kinderen ter wereld gekomen en men heeft mij niet eens verzocht te komen. Het is niet meer zoo gesteld, Simon, dat het stel vrouwen in de kamer niet volledig geacht wordt, wanneer de vrouw van Jörundgaard er niet bij is." Zij zag, dat hij heel verdrietig werd door haar woorden en daarom zei ze: „Groet Ramborg van mij en zeg haar, dat ik bij haar komen zal om haar te helpen, wanneer de tijd daar is — maar op je Kerstmaal kan ik niet komen, Simon."

Maar op den achtsten dag van den Kersttijd ontmoette ze Simon toen hij zonder Ramborg naar de mis kwam. Neen, het was goed met haar, zei hij, maar ze moest rusten om haar krachten te verzamelen, want morgen trok hij naar het Zuiden, naar Dyfrin met haar en de kinderen — het was zulk prachtig sledeweer en nu Gyrd hen uitgenoodigd had en Ramborg zoo'n lust had om te gaan, daarom —."

IV.

Den dag na St. Paulus *) reed Simon Darre naar het Noorden het Mjömeer over, gevolgd door twee knechten. Het vroor hevig, maar hij had het gevoel, dat hij niet langer van huis kon blijven; de anderen zouden met de sleden volgen zoodra de kou wat verminderde.

In Hamar ontmoette hij een vriend, Vigleik Paulszoon van Fagaberg, en toen reden ze samen verder. Toen ze in Lillehammer kwamen rustten ze een oogenblik in een hoeve, waar bier geschonken werd. Terwijl ze zaten te drinken raakten eenige dronken bonthandelaars in de kamer aan het vechten; ten slotte stond Simon op; hij begaf zich tusschen hen in en scheidde hen, maar daarbij kreeg hij een messteek in zijn rechter onderarm. Het was niet veel meer dan een schram, zei hij; hij sloeg er verder geen acht op, maar de vrouw van de schenkerij wilde er toch beslist een lap om binden.

Hij reed met Vigleik mee naar huis en sliep 's nachts bij hem. De mannen sliepen in een bed en tegen den morgen werd Simon wakker doordat de ander zich onrustig gedroeg in zijn slaap. Meermalen riep Vigleik zijn naam en daarom wekte Simon hem en vroeg, wat hem scheelde.

Vigleik kon zich zijn droom niet goed herinneren. „Maar het was een nare droom en jij was er bij betrokken. Een ding herinner ik mij — Simon Reidarszoon stond hier in de kamer en beval je met hem mee naar buiten te gaan — ik zag hem zoo duidelijk, dat ik de rimpels van zijn gezicht had kunnen tellen."

„Ik wou, dat je mij dien droom verkoopen kon," zei Simon half in scherts en half in ernst .Simon Reidarszoon was de

---

*) 25 Januari.

zoon van zijn oom en ze waren als knapen goede vrienden geweest; die Simon was op dertienjarigen leeftijd gestorven.

Toen de mannen 's morgens zouden eten zag Vigleik, dat Simon zijn buis niet over zijn rechter pols had dichtgeknoopt. Het vleesch was rood en opgezwollen op den rug van zijn hand. Hij zei er iets over, maar Simon lachte. En toen zijn vriend hem wat later verzocht hier eenige dagen te blijven en zijn vrouw hier af te wachten — Vigleik kon dien droom niet vergeten — antwoordde Simon Andreszoon bijna boos:

„Zoo leelijk zal je toch niet van mij gedroomd hebben, Vigleik, dat ik mij door een luizebeet zou laten tegenhouden —"?

Tegen zonsondergang reden ze naar beneden naar het Losnameer. Het was een prachtige dag geweest; nu werden de hooge, blauwe en witte bergen door het avondlicht goud en rood gekleurd, maar de zwaar met rijp beladen boschjes langs de rivier stonden kaal en grijs in de schaduw. De mannen hadden flinke paarden en een frisschen rit voor zich over het lange meer — kleine stukjes ijs sprongen krakend onder de paardenhoeven uit. De wind joeg hen in het gezicht; Simon huiverde — maar dadelijk daarna stroomden wonderlijk benauwde hittegolven door hem heen, ondanks de kou — en daarna ijzige rillingen, die geheel tot zijn ruggemerg door schenen te dringen. Nu en dan voelde hij, hoe zijn tong opzwol en vreemd dik aanvoelde achter in zijn keel. Nog voor ze het water over waren moest hij stilstaan en een van zijn knechten verzoeken hem te helpen zijn mantel dicht te maken, zoodat die zijn rechter arm steunde.

De mannen hadden Vigleik Paalszoon over zijn droom hooren praten; nu wilden ze, dat hun heer hun de wond zou toonen. Maar Simon zei, dat het niets was — het brandde wat: „— ik zal het misschien moeten verdragen eenige dagen linksch te zijn."

Maar in den loop van den avond — de maan was opgekomen en ze reden hoog over den berg ten Noorden van het water — begreep Simon zelf, dat zijn arm misschien toch wel wat lastig zou kunnen worden. Hij deed pijn tot heel in de schouderholte, de stooten op den rug van zijn paard veroorzaakten hem hevige smart — het bloed bonsde en bonsde in den zieken arm. En zijn hoofd bonsde en was pijnlijk van zijn

nek af naar boven toe. Hij had beurtelings warme en koude rillingen.

De winterweg liep hier hoog langs de helling, gedeeltelijk door bosch en gedeeltelijk over witte velden. Simon zag dat alles — de volle maan zeilde lichtend aan den bleekblauwen hemel; alle sterren had hij ver van zich gedreven, slechts een enkele groote ster waagde het in de verte aan den hemel te voorschijn te komen. De witte akkers schitterden en glinsterden; de schaduwen vielen kort en scherp op de sneeuw — binnen in het bosch viel het licht onzeker in plekken en strepen tusschen de met sneeuw beladen dennen door. Simon zag dat alles —

— Maar tegelijk zag hij volkomen duidelijk een akker met boschjes aschbruin gras in de vroege voorjaarszon. Hier en daar in het veld waren enkele kleine dennen opgeschoten; die staken groen af als fluweel in den zonneschijn. Hij herkende, waar hij was; dat was de weide thuis bij Dyfrin. Het elzeboschje om den akker heen had voorjaarsachtige blank grijze stammen en de toppen zagen bruin van bloesem — daarachter verhieven zich de lange, lage Raumarikbergen schitterend blauw, nog wit gevlekt van sneeuw. Ze gingen naar het elzeboschje toe, Simon Reidarszoon en hij, beladen met vischtuig en speren — ze gingen naar het meer, dat daar donkergrijs lag, met bros ijs bedekt, om te visschen. — Zijn doode neef ging aan zijn zijde; hij zag het krulhaar van zijn speelmakker, dat onder zijn muts te voorschijn kwam en een roodachtigen glans had in de voorjaarszon; hij kon iederen rimpel in het gezicht van den jongen herkennen. De andere Simon had de gewoonte zijn onderlip wat vooruit te steken en te blazen — ph, ph, wanneer hij vond, dat zijn naamgenoot onzin praatte. Ze sprongen over beekjes heen en wipten van de eene grasplek op de andere over het sneeuwwater, dat door de weide heen siepelde. De bodem was met mos begroeid — dat golfde en kraakte zoo vriendelijk met groene kleur onder het water.

Hoewel hij bij zijn bewustzijn was — en den heelen tijd den rijweg zag heuvel op heuvel af door het bosch en over witte velden, die in den maneschijn glinsterden, hoewel hij de slapende klompjes huizen zag, die onder met sneeuw bedekte daken hun schaduw over de akkers wierpen en de

nevelstreep boven de rivier op den bodem van het dal — en wist, dat het Jon was, die vlak achter hem reed en naar voren kwam naast hem, wanneer ze op open plekken kwamen — toch zei hij meermalen Simon tegen dien man. Hij wist, dat het verkeerd was, maar hij kon het niet laten, hoewel hij zag, dat zijn knechten er van schrokken.

„We moeten zien, of we vannacht bij de monniken op Roaldstad kunnen komen, mannen," zei hij in een helder oogenblik.

Zijn knechten spraken hem tegen — ze moesten liever trachten zoo spoedig mogelijk in huis te komen; ze noemde de naastbije priesterwoning. Maar hun heer bleef op zijn stuk staan.

„Dat wordt zwaar voor de paarden, Simon —" de twee knechten wierpen elkander een blik toe.

Maar Simon lachte er om. Dat moesten ze maar eens een keer kunnen. Hij dacht aan de vermoeiende mijlen voor hem. De pijnvlagen joegen door zijn heele lichaam, wanneer hij in het zadel schudde. Maar naar huis wilde hij. Want nu wist hij, dat hij ten doode opgeschreven was —.

Hoewel koude en brandende rillingen elkander afwisselden in den winternacht voelde hij te gelijk de warme voorjaarszon in de weide thuis en de doode knaap en zij liepen maar steeds naar het elzeboschje.

Soms week het droggezicht gedurende korte oogenblikken en werd zijn hoofd helder. Het deed alleen maar verschrikkelijk pijn. Hij verzocht een van de knechten de mouw over zijn zieken arm los te snijden. Hij verbleekte en het zweet stroomde over zijn gezicht toen Jon Daalk voorzichtig zijn buis en hemd van zijn pols tot aan zijn schouder doorsneed, terwijl hij zelf zijn gezwollen arm met zijn linkerhand ondersteunde. Dat gaf even verlichting.

De mannen gingen voort met spreken — van Roaldstad moesten ze heusch een boodschap naar het Zuiden naar Dyfrin trachten te zenden. Maar Simon kwam met tegenwerpingen. Hij wilde zijn vrouw niet met zoo'n boodschap verontrusten, wanneer het misschien niet noodig was — een sledereis in deze strenge kou was niet goed. Misschien, wanneer hij thuis kwam op Formo, dan moesten ze maar eens zien. Hij trachtte tegen Sigurd te glimlachen om zijn jongen

knecht wat op te vroolijken — hij zag er geheel verschrikt en ongelukkig uit.

„Maar jullie moet zoodra we thuis komen een boodschap naar Kristin op Jörundgaard sturen — zij heeft zooveel verstand van geneeskunde.” Hij voelde, dat zijn tong zoo dik en stijf was als ware hij van hout, toen hij dat zei.

Kus mij, Kristin, mijn verloofde! Dan zou ze denken, dat hij ijlde. Neen, Kristin. Dan zou ze zich verwonderen.

Erlend had het begrepen. Ramborg had het begrepen. Maar Kristin — zij zat daar met haar verdriet en haar boosheid — hoe boos en verbitterd ze nu op dien man, Erlend, was — ook nu had ze geen gedachte voor anderen dan hem. Je hebt nooit zooveel om mij gegeven, Kristin, mijn geliefde, dat je er over gedacht hebt, of het mij zwaar viel, wanneer ik een broer moest zijn voor haar, die mij eens tot vrouw beloofd was —.

— Hij had het zelf niet geweten, dien keer, toen hij buiten de kloosterpoort in Oslo van haar gescheiden was — dat hij zoo aan haar zou blijven denken. Dat hij zou eindigen met te vinden, dat niets, wat hij sindsdien in zijn leven ontvangen had, een volledige vergoeding was voor wat hij toen verloor. Voor het meisje, dat mij in mijn jeugd toegewezen was.

Zij zou het hooren voor hij stierf. Een kus zou zij hem geven —.

— Ik ben een, die je heeft liefgehad en die je nog lief heeft —.

Die woorden had hij eens gehoord en hij had ze nooit kunnen vergeten. Het waren woorden uit het boek over de wonderen van de Maagd Maria en het was een verhaal over een non, die uit haar klooster vluchtte met een ridder. De Maagd Maria — die redde deze twee ten slotte en vergaf hen ondanks hun zonde. Wanneer het zonde was, wanneer hij dat tegen de vrouw van zijn zuster zei voor hij stierf, dan moest de moeder Gods hem daar ook vergeving voor schenken —. Het was niet zoo dikwijls, dat hij haar lastig gevallen was met een bede —.

— Ik geloofde het toen zelf niet, dat ik nooit meer echt blij en vroolijk zou worden —.

„Neen, Simon, dat is al te zwaar voor Sokka om ons beiden te dragen — nu ze vannacht al zoo lang heeft moeten draven,”

zei hij tegen iemand, die achter hem op het paard was gaan zitten om hem te steunen. „Ik zie wel, dat jij het bent, Sigurd, maar ik dacht, dat je iemand anders was —"

Ze kwamen in den vroegen morgen aan de pelgrimsherberg en de twee monniken, die er de leiding van hadden, hielden zich met den zieke bezig. Maar toen hij onder hun verzorging zich wat beter voelde en de koorts wat afgenomen was, zette Simon Andreszoon het door een slee te leenen en door te reizen naar het Noorden.

De weg was goed en ze wisselden onderweg van paarden, reisden den heelen nacht door en kwamen den volgenden morgen bij het aanbreken van den dag in Formo. Simon had liggen dommelen onder al het dek dat iemand over hem uitgebreid had. Het drukte zoo op hem — soms had hij het gevoel, alsof hij onder zware bergsteenen verbrijzeld lag — en zijn hoofd deed zoo'n pijn. Nu en dan raakte hij bijna buiten bewustzijn. Dan begonnen de pijnen weer in hem te razen — het was alsof zijn lichaam brandde en brandde, ondenkbaar groot werd en op het punt was in stukken te springen. Het bonsde en bonsde in zijn arm —.

Hij trachtte zelf uit de slede te stappen en naar binnen te gaan — met zijn gezonden arm op Jons schouder geleund, terwijl Sigurd achter hem liep om hem te ondersteunen. Simon merkte, dat zijn mannen grauwe vertrokken gezichten hadden van moeheid — twee nachten achtereen hadden ze in het zadel gezeten. Hij wilde daar iets over tegen hen zeggen; maar zijn tong gehoorzaamde hem niet. Hij struikelde over den drempel en strompelde de kamer binnen — met een hevigen smartkreet toen zijn vormelooze opgezwollen arm tegen iets aanstootte. Het zweet stroomde over zijn gezicht, toen hij de kreunen onderdrukte, die hem op de lippen kwamen terwijl hij uitgekleed en in bed geholpen werd.

Niet lang daarna zag hij, dat Kristin Lavransdochter ginds bij het vuur stond en iets met een stok in een houten schaal fijn stootte. Het geluid sneed door zijn hoofd. Ze goot iets uit een pannetje in een beker en druppelde daar wat in uit een fleschje, dat ze uit haar kist nam — ledigde wat zij fijngestampt had uit de schaal in het pannetje en zette dat

op het vuur. Zij had zoo'n rustige, zekere manier van doen —.

Nu kwam ze naar het bed toe met den beker in haar hand. Zij had zoo'n lichten gang. Zij was nog even slank en mooi als ze als jong meisje geweest was, die slanke huisvrouw met dat magere gezicht onder den linnen hoofddoek. Zijn nek was ook opgezwollen, het deed pijn toen ze haar eenen arm daaronder schoof en hem wat optilde. Zij liet zijn hoofd tegen haar borst steunen terwijl ze met haar linkerhand den beker aan zijn mond hield.

Simon glimlachte even en toen zij behoedzaam zijn hoofd op de kussens terug liet glijden greep hij met zijn gezonde hand de hare. Die was niet langer zacht of wit meer, die fijne, lange en smalle vrouwenhand.

„Je zult nu slecht met die vingers van je zijde kunnen naaien," zei Simon. „Maar ze zijn goed en licht — en je hand is heerlijk koel, Kristin!" Hij legde die op zijn voorhoofd. Kristin bleef zoo staan tot ze voelde, dat haar handpalm warm werd; toen verwisselde zij haar handen en drukte haar andere hand zachtjes op zijn brandend heet voorhoofd — heel tot aan de wortels van zijn haar.

„Je arm is leelijk, Simon," zei ze. „Maar met Gods hulp zal het wel gaan."

„Ik vrees, Kristin, dat je mij niet zult kunnen genezen, al ben je nog zoo knap in de geneeskunde," zei Simon. Maar zijn gezicht stond bijna vroolijk. De drank begon nu te werken; hij voelde veel minder pijn. Maar zijn oogen werden zoo vreemd — alsof hij ze niet besturen kon — hij dacht, dat hij stellig met een oog naar iederen kant lag te kijken —.

„Het zal met mij wel gaan zooals het beschikt is," zei hij op denzelfden toon.

Kristin ging terug naar haar pannetjes — smeerde een pap op linnen doeken, kwam terug en wikkelde de heete verbanden om zijn arm van de vingertoppen af, heelemaal om zijn rug heen en over zijn borst naar voren, waar de zwelling in roode strepen van zijn schouderholte af liep. Eerst deed dat pijn, maar spoedig gaf het verlichting. Zij wikkelde er van buiten wollen lappen om en legde zachte kussens onder zijn arm. Simon vroeg, wat ze op de verbanden gesmeerd had.

„O, dat is van allerlei — meest smeerwortel en zwaluwkruid," zei Kristin. „Was het maar zomer geweest, dan had

ik het versch in mijn tuin kunnen plukken. Maar ik had er genoeg van — Goddank — ik heb het dezen winter nog niet noodig gehad."

„Wat was het ook weer, dat je eens over dat zwaluwkruid verteld hebt — je had het van de abdis gehoord toen je in het klooster was — over den naam —"

„Bedoel je, dat het in alle talen een naam heeft, die zwaluwenbloem beteekent — van de zee van Griekenland af tot hier in het Noorden?"

„Ja — want hij gaat in alle landen bloeien, wanneer de zwaluwen uit hun winterslaap ontwaken?" Simon sloot zijn lippen wat vaster opeen. Dan zou hij al lang in de aarde liggen —.

„Ik wil mijn laatste rustplaats hier bij de kerk hebben," zei hij, „wanneer het zoo loopt, dat ik nu sterf, Kristin. Ik ben nu zoo rijk, dat Andres naar te verwachten is hier op Formo in den loop der tijden eens met eenige macht zal komen te zitten. Ik zou wel eens willen weten, of het een zoon is, dien Ramborg na mijn dood in het voorjaar zal krijgen —. Ik had graag zoo lang willen blijven leven, dat ik twee zoons op mijn hoeve gezien had —"

Kristin vertelde, dat ze een boodschap naar het Zuiden naar Dyfrin gestuurd had, dat hij zoo ziek geworden was. Gaute — hij was reeds vanmorgen weggereden.

„Je hebt dat kind toch niet alleen dien weg gestuurd," vroeg Simon verschrikt.

Zij had niemand gehad van wien zij geloofde, dat hij Gaute op Rauden zou kunnen bijhouden, antwoordde ze. Simon zei, dat het wel een zware reis voor Ramborg zou worden — als zij zich maar niet meer haastte dan goed voor haar was. „Maar mijn kinderen wil ik toch graag terugzien —"

Een oogenblik later begon hij weer over zijn kinderen te praten. Hij sprak over Arngjerd — hij had toch niet verkeerd gedaan toen hij het aanbod van de lieden van Eiken niet aangenomen had? Maar hij vond dien man wel wat oud — en hij was er bang voor geweest, dat Grunde wat ruw zou zijn, wanneer hij dronken werd. Arngjerd, die had hij zoo graag een veilig bestaan willen verschaffen. Nu zouden het Gyrd en Gudmund zijn, die over haar huwelijk zouden moeten beslissen. „Zeg uit mijn naam aan mijn broeders, Kristin, dat ze

in deze zaak goed uit hun oogen moeten zien. Wil je haar eenigen tijd met je mee naar Jörundgaard nemen, dan zal ik je dankbaar zijn in mijn graf. En wanneer Ramborg weer trouwt voor Arngjerd goed bezorgd is, dan moet jij haar tot je nemen, Kristin. Ja, je moet niet gelooven, dat Ramborg niet altijd lief voor haar geweest is — maar wanneer ze zoowel een stiefmoeder als een stiefvader zal krijgen dan ben ik bang, dat ze meer als een dienstmeisje beschouwd zal worden dan als — je herinnert je, dat ik met Halfrid getrouwd was toen ik haar vader werd —"

Kristin legde zacht haar hand op die van Simon en beloofde, dat ze voor het meisje zou doen wat ze kon. Zij dacht aan alles wat ze gezien had — ze hadden het moeilijk, de kinderen, die een edelman tot vader hadden en in overspel verwekt waren. Orm en Magret, Ulf Haldorszoon —. Zij streelde maar steeds Simons hand.

„Het is toch nog niet zeker, dat je hieraan sterft, zwager," zei ze met een lichten glimlach. Nog kon er iets als een weerschijn van den zoeten, lieven glimlach van het jonge meisje over het magere, strenge vrouwengelaat trekken. Jij lieve, jonge Kristin —.

Simon kreeg dien avond niet zoo'n hooge koorts en hij voelde minder pijn, zei hij. Toen Kristin het verband om zijn arm vernieuwde was die niet zoo opgezwollen; het vleesch was zachter, de teekens van haar vingers bleven er even in staan, wanneer ze er voorzichtig op drukte.

Kristin stuurde het dienstvolk naar bed. Jon Daalk, die beslist bij zijn heer wilde waken, gaf zij toestemming op de bank te gaan liggen. De bank met de gebeeldhouwde rugleuning liet ze voor het bed plaatsen en daar ging ze in zitten, in een hoek geleund. Simon dommelde en sliep — eens toen hij wakker werd zag hij, dat ze een spoel in haar hand hield. Zij zat rechtop, met de spoel en den kluwhouder met wol onder haar linker arm gestoken; haar vingers wonden de draad, de spoel zonk steeds dieper naast haar langen, slanken schoot — toen wond ze de draad op, draaide weer, de spoel zonk — hij sliep in door er naar te kijken —.

Toen hij weer wakker werd, tegen den morgen, zat ze nog net zoo te spinnen. Het licht van de kaars, die ze zoo geplaatst had, dat hij in de schaduw van het bedgordijn lag,

viel vlak op haar gezicht. Wat was dat bleek en stil, haar gevulde, zachte mond was smal en vast gesloten geworden, zij zat met neergeslagen oogen te spinnen. Zij kon niet zien, dat hij wakker lag en naar haar keek in de schaduw van het bedgordijn. Zij zag er zoo innig bedroefd uit, dat Simon het gevoel had, dat zijn hart in hem bloedde terwijl hij naar haar lag te kijken.

Zij stond op, ging naar het vuur en verzorgde dat. Zoo geluidloos. Toen ze terugkwam gluurde ze achter het bedgordijn om — en ontmoette uit de duisternis zijn open oogen.

„Hoe gaat het nu met je, Simon," vroeg ze zacht.

„Goed — gaat het mij nu."

Maar hij meende te voelen, dat hij nu ook onder zijn linker arm pijn had — en onder zijn kin, wanneer hij zijn hoofd bewoog. Ach neen, dat was zeker alleen maar iets, dat hij zich verbeeldde —.

— Ach, zij zou zeker nooit denken, dat zij iets verloren had toen zij zijn liefde verwierp — wat dat betrof kon hij haar die best bekennen. *Dat* zou haar onmogelijk zwaarmoediger kunnen maken. Hij *wilde* het haar zeggen voor hij stierf — *een* enkelen keer: Ik heb je al deze jaren liefgehad —.

De koorts kwam weer opzetten. En zijn linker arm *deed* pijn —.

„Je moet trachten of je weer kunt slapen, Simon. Misschien word je nu spoedig beter," zei ze zacht.

„Ik heb vannacht veel geslapen—" Hij begon weer over zijn kinderen te spreken — de drie, die hij had en waar hij zoo innig veel van hield — en het ongeborene. „Ga jij nu wat slapen, Kristin. Jon kan wel wat opzitten, wanneer je het noodig vindt, dat iemand waakt."

Toen zij 's morgens het verband losmaakte keek Simon rustig op naar haar vertwijfeld gelaat: „Ach neen, Kristin, er was al te veel gif en vuil in mijn arm — de vorst was er ook al bijgekomen voor ik onder jouw handen kwam. Ik heb het immers wel gezegd, mij kan je niet genezen. Wees er nu niet zoo bedroefd om, Kristin!"

„Je had dien heelen langen weg niet moeten reizen," zei ze zwak.

„Niemand leeft langer dan voor hem bestemd is," ant-

woordde Simon op denzelfden toon. „Ik wilde naar huis —. Er is het een en ander waar ik over spreken wil — hoe dat na mijn dood geregeld moet worden."

Hij lachte even:

„Alle vuren branden op den duur uit."

Kristin keek hem aan met oogen, die blank stonden van tranen. Hij had altijd zooveel spreekwoorden gebruikt. Ze zag neer in zijn rood opgezwollen gezicht. Zijn dikke wangen, de plooien onder zijn kin, waren als het ware ingezonken en lagen in diepe vouwen. Zijn oogen schenen te gelijk dof en schitterend — toen was het, alsof helderheid en gedachte er weer in terug kwamen: hij keek tot haar op met den vasten, vorschenden blik, die gewoonlijk in zijn kleine, staalgrijze, scherpe oogen had gelegen.

Toen het daglicht geheel in de kamer door was gedrongen zag Kristin, dat Simon mager om zijn neus was geworden — aan iederen kant liep een witte streep naar beneden naar zijn mondhoeken.

Zij ging naar het kleine glazen ruitje toe en bleef daar staan om haar tranen in te slikken. De dikke rijpbedekking van het venster lichtte met goudgroenen glans. Buiten was het vandaag stellig even mooi winterweer als het de heele week geweest was —.

— Dat was het teeken des doods, dat wist ze —.

Zij kwam terug en stak haar hand onder de deken — zijn beenen waren vlak boven de enkels opgezwollen.

„Wil je — wil je, dat we nu een boodschap naar Sira Eirik zenden," zei ze zacht.

„Ja, vanavond," antwoordde Simon.

Hij moest er over spreken *voor* hij biechtte en bediend werd. Daarna moest hij trachten zijn gedachten een andere richting te doen nemen.

„Het is vreemd, dat jij het wel zult zijn, die mijn lijk verzorgt," zei Simon. „— En ik ben bang, dat ik geen mooi lijk zal worden."

Kristin drong een snik terug. Zij ging weer een verzachtenden drank bereiden. Maar Simon antwoordde:

„Ik houd niet van die dranken van je, Kristin — mijn gedachten worden er zoo verward door."

Na eenige oogenblikken verzocht hij haar, dat zij hem toch

een weinig daarvan zou geven. „Maar doe er niet te veel verdoovends in. Ik moet ergens met je over spreken."

Hij dronk en lag er op te wachten, dat de pijn zooveel zou verminderen, dat hij duidelijk en rustig met haar zou kunnen spreken.

„Wil je niet, dat we Sira Eirik zullen halen — opdat hij zulke woorden tegen je spreke, die je verlichting kunnen geven?"

„Ja, spoedig. Maar er is iets, dat ik eerst tegen je zeggen wil."

Hij bleef even stil liggen. Toen sprak hij:

„Zeg aan Erlend Nikulauszoon, dat ik iederen dag berouw gehad heb over de woorden, die ik tegen hem gesproken heb toen wij den laatsten keer uit elkander gingen. Onmannelijk en kleinzielig heb ik mij dien nacht tegenover mijn zwager gedragen —. Groet hem van mij — en verzoek hem mij dat te vergeven."

Kristin zat met gebogen hoofd — Simon zag, dat ze vuurrood werd onder haar hoofddoek.

„Zal je die boodschap aan je man overbrengen?" vroeg hij.

Zij knikte even. Toen hernam Simon:

„Wanneer Erlend Nikulauszoon niet op mijn begrafenis komt, dan moet je hem opzoeken om hem dat te zeggen."

Kristin bleef zwijgend zitten met donkerroode kleur.

„Je zult toch niet weigeren dat voor mij te doen, wat ik je verzoek nu ik ga sterven?" vroeg Simon Andreszoon.

„Neen," fluisterde de vrouw. „Ik zal — het doen —"

„Het is slecht voor je zoons, Kristin, dat er onmin is tusschen hun vader en moeder," hernam Simon weer. „Ik vraag mij af of je gezien hebt, hoezeer hen dat kwelt. Het is hard voor die flinke jongens om te weten, dat hun ouders hier in het dal over de tong gaan."

Kristin antwoordde met harde, ingehouden stem.

„Erlend is van onze zoons weggeloopen — ik niet. Eerst hebben mijn zoons hun vasten voet verloren in de streken, waar ze geboren waren en hun erfgoed hadden. Wanneer ze nu verdragen moeten, dat de menschen praten over hun tehuis hier in het dal, waar ik vandaan kom — dan is dat mijn schuld niet."

Simon bleef even zwijgend liggen. Toen zei hij:

„Ik vergeet dat niet, Kristin — er is veel waar je met

recht over klagen kunt — Erlend heeft slecht voor de zijnen gezorgd. Maar je moet bedenken — wanneer die onderneming van hem gelukt was, dan zouden zijn zoons nu goed geborgen zijn geweest en dan zou hij zelf een plaats hebben ingenomen onder de machtigste ridders van dit rijk. Koningsverrader noemt men den man wien zulk een zaak mislukt — maar wanneer die gelukt, dan spreken de menschen heel anders. Half Noorwegen dacht in dien tijd zooals Erlend — dat we er slecht aan toe waren nu we een koning met de Zweden gemeenschappelijk hadden en dat de zoon van Knut Porse waarschijnlijk van ander hout gesneden was dan die verwende jongen — wanneer we jonker Haakon in zijn jonge jaren maar hier bij ons konden krijgen. Velen stonden in dien tijd achter Erlend en trokken met hem aan hetzelfde touw — zij lieten los en ze kropen weg toen de zaak uit kwam — dat hebben mijn eigen broeders gedaan en vele anderen, die nu goede ridders en wapenheeren heeten. Erlend alleen moest vallen —. En toen, Kristin, toonde je man, dat hij een eerlijke, moedige kerel was — hoe hij zich dan ook daarvoor en daarna gedragen moge hebben —"

Kristin bleef even zitten en beefde.

„Ik wil maar zeggen, Kristin, wanneer het ter wille van die zaak is, dat je bittere woorden tegen je man gezegd hebt, dan moet je ze terug nemen. Dat moet je toch kunnen, Kristin — eens heb je genoeg aan Erlend vastgehouden — toen verdroeg je het niet een waar woord over zijn handelwijze tegenover jou te hooren, toen hij zoo handelde als ik nooit had kunnen gelooven van een man van eer, laat staan een heer van hooge geboorte en een edel ridder — weet je nog, hoe ik jullie in Olso betrapt heb? *Dat* kon je Erlend vergeven, toen zoowel als later —"

Kristin antwoordde zacht:

„Ik had mijn lot toen aan het zijne verbonden — wat zou er daarna van mij geworden zijn, wanneer ik mijn zaak van die van Erlend gescheiden had?"

„Zie mij aan, Kristin," zei Simon Darre, „en antwoord mij naar waarheid. Wanneer ik je vader aan zijn gegeven woord had gehouden — wanneer ik gekozen had je te nemen zooals je was — als ik je gezegd had, dat ik je nooit je schande

herinneren zou, maar dat ik je niet los wilde laten — wat had je dan gedaan?"

„Dat weet ik niet."

Simon lachte hard:

„Wanneer ik doorgezet had om bruiloft met je te vieren — je zou mij stellig niet goedwillig in je armen genomen hebben, Kristin, mijn schoone —"

Nu was haar gezicht bleek geworden. Zij hield haar oogen neergeslagen en antwoordde niet. Hij lachte evenals te voren:

„Ik geloof niet, dat je mij vriendelijk ontvangen zou hebben, wanneer ik bij je in het bruidsbed gestegen was —"

„Ik denk, dat ik een mes mee in bed genomen zou hebben," fluisterde ze met gesmoorde stem.

„Ik merk, dat je het liedje over Knut van Borg kent" — Simon glimlachte barsch. „Dat zoo iets werkelijk is voorgekomen heb ik nooit gehoord. Maar God weet of jij het niet gedaan zou hebben!"

Even later sprak hij weer:

„Het is ook ongehoord onder christenmenschen, dat wettig gehuwden hun samenleven naar eigen willekeur verbreken, zooals jullie gedaan hebt — zonder geldige reden en zonder de toestemming van den bisschop. Jullie moest je schamen — alles hebben jullie vertreden en tegen alles hebben jullie je verzet om samen te mogen komen; in den tijd, dat Erlend in levensgevaar verkeerde, dacht jij aan niets anders dan zijn redding en hij dacht veel meer aan jou dan aan zijn zeven zoons en aan zijn naam en goed. Maar zoodra jullie elkander veilig en rustig bezitten kunt kunnen jullie je fatsoen en den vrede niet bewaren — er heerschte ook op Husaby onvrede en misnoegen tusschen jullie, dat heb ik zelf gezien Kristin —

— Ik zeg je, ter wille van je zoons moet je je met je man verzoenen. Wanneer jij het minste ongelijk hebt, dan is het voor jou ook gemakkelijker Erlend de hand te reiken," zei hij zachter.

„— Het is gemakkelijker voor jou dan voor Erlend Nikulauszoon, die daar boven op Haugen in armoede zit," hernam Simon.

„Het is niet gemakkelijk voor mij," fluisterde ze. „Ik geloof toch bewezen te hebben, dat ik iets voor mijn kinderen kan doen. — Ik heb voor hen gestreden en gestreden —"

„Dat is waar," zei Simon. Toen vroeg hij: „Herinner je je den dag toen we elkander op den weg naar Nidaros ontmoetten? Toen zat jij in het gras en gaf Naakkve te drinken —"

Kristin knikte.

„Had jij voor het kind aan je borst kunnen doen, wat mijn zuster voor haar zoon gedaan heeft — hem overgeven aan iemand, die hem beter beschermen kon?"

Kristin schudde het hoofd.

„Maar zijn vader vragen te vergeten, wat je hem in toorn gezegd hebt — geloof je, dat je dat kunt doen voor hem en nog zes mooie zoons — tegen je man zeggen, dat het voor de jonge knapen noodig is, dat hij thuiskomt bij hen en op zijn hoeve —?"

„Ik zal doen wat je wilt, Simon," zei Kristin zacht. „Je hebt me dat met harde woorden gezegd," sprak ze even later. „Ook vroeger heb jij mij strenger bestraft dan eenige andere leek —"

„Ja, maar nu kan ik je beloven, dat het de laatste maal is," — zijn stem kreeg den schertsenden, vroolijken klank van vroeger. „Neen, schrei nu niet zoo, Kristin — maar denk er aan, mijn zuster, dat je dit aan een stervend man beloofd hebt." Nog eens kwam de oude, ondeugende glans in zijn oogen:

„Je weet wel, Kristin — het is mij vroeger al eens overkomen, dat ik leeren moest, dat op jou geen staat was te maken!"

„Wees nu stil, lieve Kristin," vroeg hij even later; hij had liggen luisteren naar haar gebroken, bedroefde snikken: „Wees overtuigd, dat ik er aan denk, hoe je een goede, trouwe zuster voor ons geweest bent. We zijn ten slotte toch nog goede vrienden geworden, Kristinlief —"

Tegen den avond verzocht hij den priester te halen. Sira Eirik kwam, nam hem de biecht af en gaf hem het laatste oliesel en het viaticum. Hij nam afscheid van zijn dienaren en van de zoons van Erlend, ten minste de vijf, die thuis waren — Naakkve had Kristin naar Kruke gestuurd —; Simon had gevraagd Kristins kinderen te mogen zien om hen vaarwel te zeggen.

Kristin waakte ook dien nacht bij den stervende. Tegen den

morgen sliep ze een oogenblik in. Zij werd wakker door een vreemd geluid — Simon lag stil en zacht te jammeren. Het greep haar zoo hevig aan, toen ze dat hoorde — dat hij klaagde, stil en pijnlijk, als een arm, verlaten kind, nu hij zeker meende, dat niemand het hooren zou. Zij boog zich neer en kuste hem meermalen op zijn gezicht. Zij merkte, dat er reeds een benauwde doodslucht uit zijn adem en zijn lichaam kwam. Maar toen het daglicht aanbrak zag ze, dat zijn oogen nog even levend en helder en vast waren.

Hij leed verschrikkelijke pijnen, merkte ze, toen Jon en Sigurd hem in een laken optilden, terwijl zij zijn bed in orde bracht en dat zoo zacht en goed als ze maar kon klaar maakte. Voedsel had hij nu al een etmaal lang niet willen hebben, maar hij had hevigen dorst.

Toen zij hem goed gelegd had vroeg hij haar het teeken des kruises over hem te maken: „nu kan ik mijn linker arm ook niet meer bewegen."

— Maar wanneer wij ons zelf zegenen met het kruisteeken of iets, dat wij met het kruis willen beschermen, dan moeten wij bedenken, hoe het kruis geheiligd werd en wat het beteekent en ons herinneren, dat dit teeken eer en kracht kreeg door de pijnen en den dood des Heeren —

Simon herinnerde zich, dat hij iemand dat eens had hooren voorlezen. Hij had er gewoonlijk niet veel bij gedacht, wanneer hij een kruis op zijn borst sloeg of het kruisteeken over zijn huis en goed maakte. — Hij voelde zich niet klaar en slecht toegerust om uit deze wereld te vertrekken — hij moest er zich mee troosten, dat hij zich zoo goed mogelijk voorbereid had als de tijd toeliet — door te biechten, en hij had ook het laatste oliesel gekregen. Ramborg — maar zij was zoo jong, zoodat ze misschien veel gelukkiger werd met een anderen man. Zijn kinderen moest God in Zijn bescherming nemen — en Gyrd zou trouw en verstandig voor hun welvaart zorgen. En nu moest hij zich maar aan God toevertrouwen, die een man niet naar eigen verdienste maar naar Zijn genade oordeelt —!

In den loop van den dag kwamen Sigrid Andresdochter en Geirmund van Kruke. Toen wilde Simon, dat Kristin wat zou gaan rusten; zij had nu zoo lang gewaakt en hem verzorgd. „En het wordt nu spoedig een beproeving om dicht bij mij te

zijn," zei hij met een lichten glimlach. Toen barstte zij een oogenblik in luid snikken uit — zij boog zich over hem heen en kuste weer zijn ellendige lichaam, dat reeds tot ontbinding begon over te gaan.

Simon bleef stil liggen. De koorts en de pijnen waren nu veel minder hevig. Hij lag te denken, dat het nu toch niet heel lang meer kon duren voor hij bevrijd werd.

Hij verbaasde er zich zelf over, dat hij tot Kristin had gesproken zooals hij gedaan had. Dat was het niet, wat hij van plan was geweest haar te zeggen. Maar hij had niet anders kunnen spreken. Nu en dan ergerde hij zich daar bijna aan.

Maar nu moest het koudvuur zijn hart wel spoedig bereiken. Het hart van een man is het eerste, wat in het moederlichaam leven ontvangt en het laatste, wat in hem stilstaat. Maar nu moest het wel spoedig stil worden in hem —.

Des avonds was hij buiten bewustzijn. Een paar keer kermde hij luid, zoodat het verschrikkelijk was om aan te hooren. Maar op andere oogenblikken lag hij zacht te lachen en noemde hij zijn eigen naam, zooals Kristin dacht — maar Sigrid, die over hem heen gebogen zat, fluisterde haar toe, dat hij stellig over een jongen praatte, een neef van hen, met wien hij in zijn kinderjaren zoo bevriend was geweest. Tegen middernacht werd hij rustig en scheen hij te slapen. Toen haalde Sigrid Kristin over wat op het andere bed in de kamer te gaan liggen.

Zij werd wakker door een zekere onrust in de kamer — het was kort voor het aanbreken van den dag — toen hoorde ze, dat de doodsstrijd begonnen was. Simon had zijn spraakvermogen verloren, maar hij kende haar nog, dat kon ze aan zijn oogen zien. Toen was het, alsof er binnenin een stuk staal brak — ze draaiden onder de oogleden omhoog. Maar nog lag hij eenige oogenblikken te rochelen en leefde hij. De priester was gekomen; hij zeide de gebeden voor de stervenden en de twee vrouwen zaten naast het bed en al de huisgenooten waren in de kamer. Even voor den middag blies hij eindelijk den laatsten adem uit.

Den volgenden dag kwam Gyrd Darre het erf van Formo op rijden. Hij had onderweg een paard doodgereden. Ginds op Breidin had hij reeds den dood van zijn broer vernomen,

zoodat hij in het begin zich zelf goed meester was. Maar toen zijn zuster zich schreiend aan zijn hals wierp nam hij haar in zijn armen en huilde hij zelf als een kind.

Ramborg Lavransdochter lag op Dyfrin met een pasgeboren zoon, vertelde hij. Toen Gaute Erlendszoon met de boodschap kwam had ze dadelijk luid geschreeuwd, dat ze wist, dat dit Simons dood zou worden. Toen was ze in een stuip op den grond gevallen. Het kind was zes weken voor den tijd gekomen, maar ze hoopten, dat het in leven zou blijven.

Er werd een mooi begrafenismaal voor Simon Andreszoon gehouden en hij werd vlak bij het koor van de Olavskerk begraven. De menschen in het dal waren er zeer mee ingenomen, dat hij zijn laatste rustplaats hier gekozen had. Het oude Formo geslacht, dat in de manlijke lijn met Simon Saemundszoon was uitgestorven, was machtig en edel geweest; Astrid Simonsdochter had een rijk huwelijk gedaan, haar zoons droegen den riddernaam en zaten in den raad des konings, maar ze kwamen zelden naar hun moederlijk erfdeel zien. Toen haar kleinzoon zich op de hoeve gevestigd had vonden de menschen, dat het net was alsof het oude geslacht weer opgestaan was; spoedig vergaten ze Simon Andreszoon als een vreemdeling te beschouwen en ze treurden er zeer over, dat hij zoo jong moest sterven, want hij werd slechts twee-en-veertig jaar.

V.

Week na week verliep en Kristin bereidde zich in haar hart voor om de boodschap van den dooden man aan Erlend over te brengen. Zij zou het stellig doen — maar zij vond het moeilijk. Intusschen was er zooveel, dat thuis op de hoeve verricht moest worden. Zij liep rond en trachtte van zich zelf uitstel te verkrijgen —.

Op Pinkster Zondag kwam Ramborg Lavransdochter op Formo. De kinderen had ze op Dyfrin achtergelaten. Zij maakten het goed, antwoordde ze, toen Kristin naar hen vroeg. De twee meisjes hadden bitter geschreid en getreurd over hun vader. Andres was te jong om het te begrijpen. Met het kleinste kind, Simon Simonszoon, ging het goed en ze hoopten, dat hij flink en sterk op zou groeien.

Ramborg ging een paar maal naar de kerk en naar het graf van haar man; anders kwam ze niet van haar hoeve. Maar Kristin ging, zoo dikwijls ze kon, naar haar toe. Zij wenschte nu hartelijk, dat ze haar jonge zuster wat beter gekend had. De weduwe zag er echt kinderlijk uit in haar rouwkleeren — teer en onvolgroeid leek haar lichaam in het zware donkerblauwe kleed; haar driehoekig gezichtje zag geel en mager tusschen den linnen doek onder den zwarten, wollen sluier, die in stijve plooien van haar voorhoofd tot bijna aan den rand van haar kleed hing. En zij had donkere kringen onder haar groote oogen, waaruit de pupillen nu steeds pikzwart en opengesperd staarden.

Gedurende den hooioogst verliep er een week, waarin Kristin niet naar haar zuster kon gaan zien. Van de maaiers hoorde zij, dat er een gast bij Ramborg op Formo was — Jammaelt Halvardszoon. Kristin herinnerde zich, dat Simon dien man wel eens genoemd had; hij bezat een zeer groote

hoeve niet ver van Dyfrin en hij en Simon waren van hun kinderjaren af vrienden geweest.

Toen de oogst een week aan den gang was kwam er regen; Kristin reed toen naar haar zuster toe. Kristin zat te vertellen van het slechte weer en van het hooi, ze vroeg, hoe het hier op Formo ging — toen Ramborg plotseling zei:

,,Daar zal Jon hier nu voor moeten zorgen — ik trek over een paar dagen naar het Zuiden, Kristin."

,,Ja, je zult wel naar je kinderen verlangen, stakkerd," antwoordde Kristin.

Ramborg stond op en liep door de kamer heen en weer.

,,Ik zal je wat vertellen, wat je verbazen zal," zei de jonge vrouw na eenige oogenblikken: ,,Jij en je zoons zullen spoedig uitgenoodigd worden voor een verlovingsfeest op Dyfrin. Ik heb Jammaelt mijn jawoord gegeven voor hij van hier ging en Gyrd zal mij ten huwelijk geven."

Kristin bleef zwijgend zitten. Haar zuster staarde haar strak aan, met zwarte oogen en bleek. Eindelijk antwoordde de oudste:

,,Het zal dus niet heel lang zijn, dat je als Simons weduwe blijft zitten, merk ik. — Ik dacht, dat je zoo over hem treurde. — Maar je hebt nu over je zelf te beschikken —"

Ramborg antwoordde niet. Toen vroeg Kristin na eenige oogenblikken:

,,Weet Gyrd Darre, dat je zoo gauw weer wilt trouwen?"

,,Ja". Ramborg begon weer te loopen. ,,Helga raadt het aan — Jammaelt is rijk." Zij lachte. ,,En Gyrd is zoo'n verstandig man, dat hij al lang gemerkt zal hebben, hoe ellendig wij het samen hadden, Simon en ik."

,,Wat zeg je daar! — Niemand anders heeft stellig gemerkt, dat jullie het ellendig samen hadt," sprak ze even later. ,,Voor zoover ik weet heeft niemand iets anders dan vriendschap en goeden wil tusschen jullie gezien. Simon gaf je in alles toe, gaf je alles, wat je wenschte, dacht altijd aan je jeugd en zorgde angstvallig, dat je die zou genieten en dat je van zorg en moeite verschoond werd. Hij had zijn kinderen lief en toonde je iederen dag, dat hij je dankbaar was omdat je hem die twee geschonken had —"

Ramborg glimlachte hoonend.

Kristin antwoordde heftig:

„Ja, wanneer je reden hebt om te meenen, dat jullie het niet goed samen hadt, dan heeft Simon daar stellig de schuld niet van —"

„Neen," zei Ramborg. „Ik zal de schuld dragen — wanneer *jij* het niet durft."

Kristin zat sprakeloos.

„Ik geloof, dat je zelf niet weet, wat je zegt, zuster," zei ze eindelijk.

„Jawel," antwoordde Ramborg. „Maar ik geloof graag, dat *jij* het niet weet. Zoo weinig heb je aan Simon gedacht, dat ik graag geloof, dat het iets nieuws voor je is. Je beschouwde hem als iemand, die goed was om je toevlucht toe te nemen, wanneer je een helper noodig had, die graag ter wille van jou gloeiend ijzer gedragen zou hebben — nooit had je gedachten genoeg voor Simon Andreszoon om te vragen, wat hem dat kostte —. Ik mocht mijn jeugd genieten, ja — vroolijk en vriendelijk tilde Simon mij in het zadel en zond hij mij van zich weg op bezoek en naar feesten, even vroolijk en vriendelijk ontving hij mij, wanneer ik thuis kwam — hij liefkoosde mij zooals hij zijn hond en zijn paard liefkoosde — hij miste mij niet, waar ik ook was —."

Kristin was opgestaan — zij stond stil vooraan bij de tafel. Ramborg kneep haar handen samen, zoodat haar gewrichten kraakten, en liep maar steeds heen en weer.

„Jammaelt —" zei ze wat rustiger. „— Ik heb al jaren geleden gemerkt, hoe hij over mij dacht. Dat zag ik al terwijl zijn vrouw nog leefde. Niet dat hij weet, dat hij zich door woord of daad verraden heeft — geloof dat niet! Hij treurde zelf zoo over Simon — hij kwam dikwijls bij mij om mij te troosten — dat is waar! Het was Helga, die tegen ons beiden zei, dat het nu wel gepast zou zijn, wanneer wij —

— En ik weet niet, waar ik op wachten zou. Ik zal nooit meer of minder getroost worden dan ik ben —. Ik heb nu lust om te probeeren, hoe het is om met een man samen te leven, die jaren lang gezwegen en aan *mij* gedacht heeft. Ik weet al te goed, hoe het is met iemand samen te leven, die rondloopt en zwijgt en aan een ander denkt —"

Kristin stond onbeweeglijk. Ramborg bleef voor haar staan, met fonkelende oogen:

„Je weet, dat het waar is, wat ik gezegd heb!"

Kristin ging de kamer uit, stil, met gebogen hoofd. Terwijl ze in den regen op het erf stond te wachten, dat de knecht haar paard naar buiten zou brengen, kwam Ramborg in de deur van de woonkamer staan — zij staarde naar haar oudere zuster met zwarte oogen vol haat.

Eerst den volgenden dag bedacht Kristin, wat ze Simon beloofd had, indien Ramborg weer trouwde. Toen reed ze weer naar Formo. Het viel haar niet gemakkelijk dat te doen. En het ergste was, dat ze wist niets te kunnen zeggen wat haar jonge zuster tot hulp en troost zou kunnen zijn. Dat huwelijk met Jammaelt van Elin leek haar ondoordacht — wanneer Ramborg gestemd was zooals ze was. Maar Kristin begreep, dat het nu niet helpen zou, wanneer ze er iets tegen zei.

Ramborg was gemelijk en norsch en antwoordde de andere ternauwernood. Zij wilde er in geen geval in toestemmen, dat haar stiefdochter op Jörundgaard kwam. „Bij jou op de hoeve is het ook niet zoo, dat ik het raadzaam zou vinden een jong meisje daarheen te zenden." Kristin antwoordde zachtmoedig, dat Ramborg daar misschien wel gelijk in kon hebben. Maar zij had Simon beloofd het aan te bieden —.

„Ja, wanneer Simon door de koorts niet begreep, dat hij mij krenkte door jou dat te vragen, dan moet jij toch begrijpen, dat je mij krenkt door dat te zeggen," antwoordde Ramborg, en Kristin moest onverrichter zake naar huis terug keeren.

De volgende morgen beloofde goed weer. Maar toen haar zoons aan het ontbijt kwamen zei Kristin, dat ze het hooi zonder haar binnen moesten halen; ze was van plan op reis te gaan en misschien bleef ze eenige dagen weg.

„Ik ben voornemens naar het Noorden naar Dovre te gaan om jullie vader op te zoeken," zei ze. „Het is mijn bedoeling hem te verzoeken de oneenigheid, die er tusschen ons geweest is, te vergeten — en hem te vragen, wanneer hij weer bij ons thuis wil komen."

Haar zoons kregen een kleur; zij durfden nauwelijks op te kijken, maar zij merkte wel, hoe blij ze waren. Zij trok Munan naar zich toe en boog haar gezicht over hem heen:

„Jij zult je je vader wel nauwelijks herinneren, kleintje?"

De jongen knikte zwijgend, met schitterende oogen. Een

voor een keken de andere zoons naar hun moeder: haar gelaat zag zoo jong en mooi als ze het in jaren niet gezien hadden.

Wat later kwam ze het erf op, voor de reis gekleed in haar kerkdracht: een zwart wollen kleed, met blauw en zilver geborduurd aan hals en mouwen, een zwarten mantel met kap zonder mouwen, daar het midden in den zomer was. Naakkve en Gaute hadden haar paard en de hunne gezadeld; ze wilden met hun moeder meegaan. Zij zeide er niets tegen. Maar ze sprak niet veel tegen haar zoons terwijl ze Noordwaarts reden, de Rost over en Dovre in. Meestal was ze zwijgend en nadenkend en wanneer ze met de jonge knapen sprak dan was dat over andere dingen dan het doel van haar tocht.

Toen ze zoover gekomen waren, dat ze door het bosch omhoog konden zien en de daken van de gebouwen van Haugen konden onderscheiden, verzocht ze de jongens om te keeren.

„Jullie begrijpt wel, dat je vader en ik misschien veel te bespreken hebben, wat we het liefst onder vier oogen willen zeggen."

De broeders knikten; ze groetten hun moeder en keerden hun paarden om.

De bergwind streek verkoelend en frisch over haar heete wangen toen ze boven op de laatste helling kwam. De zon verguldde de kleine, grijze gebouwen, die lange schaduwen over het erf wierpen. Het koren was hier boven juist bezig aren te schieten — het stond mooi op de kleine akkers, en glinsterde en golfde in den wind. In alle reten en op de bergkoepels groeiden hoog wuivende wilgenroosjes, die in bloei stonden en daartusschen lag het hooi in hoopen. Maar er was op de hoeve geen leven te bespeuren — geen hond, die haar te gemoet kwam en waarschuwde.

Kristin zadelde haar paard af en leidde het naar den watertrog. Zij had geen lust het hierboven los te laten — daarom trok ze het naar den stal. De zon scheen naar binnen door een groot gat in het dak — de plaggen hingen in lappen aan de balken. En er was geen spoor van te zien, dat hier in al dien tijd ooit een paard gestaan had. Kristin verzorgde het dier en ging het erf weer op.

Zij keek in den koestal naar binnen. Daar was het donker

en leeg — zij merkte aan de lucht, dat die lang leeggestaan moest hebben.

Eenige huiden van wilde dieren waren tegen den muur van het woonhuis te drogen gehangen — er vloog een zwerm blauwe vliegen van op toen ze er bij kwam. Tegen den Noordelijken muur was aarde opgehoopt en daarop waren plaggen gelegd, zoodat de uitbouw geheel bedekt was. Dat had hij zeker voor de warmte gedaan —.

Zij verwachtte niet anders dan dat het woonvertrek afgesloten zou zijn, maar de deur ging open toen ze de klink oplichtte. Erlend had zijn huis niet eens gesloten.

Een ondraaglijke vieze lucht sloeg haar te gemoet toen ze binnen trad — een scherpe, bittere lucht van huiden en dieren. Het eerste gevoel, dat over haar kwam toen ze in zijn kamer stond, was hevig berouw en medelijden. Deze woning kwam haar het meest als een hol voor —.

Ach ja, ja, ja, Simon — je had gelijk.

De woonkamer was klein, maar die was mooi en verzorgd geweest. De stookplaats had zelfs een gemetselden schoorsteen, opdat die de kamer niet vol rook zou maken zooals de haarden in het gebouw van de groote zaal thuis. Maar toen ze het schoorsteengat wilde openen om de slechte lucht wat te laten wegtrekken zag ze, dat de pijp met een paar steenen dichtgestopt was. Het glazen venster in het raam naar de galerij was gebroken en met lappen dicht gemaakt. En de houten vloer, die door het heele vertrek liep, was zoo vuil, dat men nauwelijks de planken kon zien. Er lag geen enkel kussen op de banken, maar overal lagen wapens, huiden en oude kleeren te slingeren; op de tafel, die met vuil bedekt was, zwierven eenige etensresten. En hoog en laag gonsden de vliegen.

Zij kromp ineen — bleef bevend staan — ademloos, met kloppend hart. In dat bed ginds — in dat bed, waar *dat* gelegen had toen zij hier de laatste maal was — lag iets, dat met een wollen doek toegedekt was. Ze wist zelf niet, wat ze geloofde —.

Toen klemde zij haar tanden op elkaar en dwong ze zich om er naar toe te gaan en het kleed op te lichten. Het was alleen maar Erlends harnas, helm en schild. Ze lagen op de naakte planken van het bed, toegedekt.

Zij keek naar het andere bed. Het was daar, dat ze Björn

en Aashild gevonden hadden. Daar sliep Erlend nu —. Zij zou daar zelf van nacht wel liggen —.

Maar wat zou het voor hem geweest zijn in dat huis te wonen, hier te slapen —. Weer werd alles, wat ze voelde, door medelijden verdrongen. Zij ging naar het bed toe — dat was klaarblijkelijk in lang niet opgemaakt geweest. Het hooi onder het leeren laken was door het liggen geheel hard geworden. Er was niets anders in het bed dan eenige schapenvachten en een paar met wollen doeken overtrokken hoofdkussens, zoo vuil, dat ze stonken. Het stof dwarrelde om haar heen toen ze het beddegoed aanpakte. Erlend had geen betere legerstede dan een paardeknecht in een stal.

Erlend, die nooit genoeg pracht om zich heen kon hebben. Erlend, die zich kleedde in zijde, fluweel en fijn leer, wanneer hij er maar het minste voorwendsel voor kon vinden — die zich ergerde, omdat zij zijn kinderen in thuis vervaardigde wollen kleeren liet loopen als kleeding voor iederen dag en die het nooit prettig gevonden had, dat zij ze zelf voedde en zelf met haar dienstmeisjes meedeed in het huiswerk — zooals een dagloonersvrouw, zei hij —.

Goede hemel, maar het was toch zijn eigen schuld —.

— Neen, ik zal geen woord zeggen — ik zal alles terugnemen, wat ik gezegd heb, Simon. Je had gelijk — hier zal hij niet zitten, de vader van mijn zoons. Ik zal hem mijn hand en mijn mond bieden en hem vragen mij te vergeven —.

Het is niet gemakkelijk, Simon. Maar je had gelijk —. Zij zag zijn scherpe, grijze oogen voor zich — die bijna tot het eind even vast keken. In dat ellendige lichaam, dat reeds tot ontbinding begon over te gaan, lichtte uit zijn oogen zijn zuiver, blank gemoed, tot zijn ziel naar huis gedragen werd, zooals een zwaard, dat teruggetrokken wordt. Zij wist, dat het waar was, wat Ramborg gezegd had. Hij had haar al die jaren liefgehad.

Iederen dag in die maanden na zijn dood had ze aan hem moeten denken en nu scheen het haar toe, dat ze het al begrepen had voor Ramborg sprak. Zij was gedwongen geworden dezen tijd iedere herinnering aan hem weer op te halen, zoo lang als ze Simon Darre gekend had. Al deze jaren had ze valsche herinneringen in zich rondgedragen aan hem, die haar verloofde geweest was; zij had deze herinneringen

bezoedeld zooals een slecht landbestuurder, die met de munt knoeit en onrein erts met het zilver mengt. Toen hij haar vrijgegeven had en zelf de schuld voor het verbreken der overeenkomst op zich had genomen — toen had ze tegen zich zelf gezegd en ze had het geloofd, dat Simon Andreszoon zich met verachting van haar gekeerd had zoodra hij vernomen had, dat ze onteerd was. Ze had vergeten, dat hij, toen hij haar op dien dag in den tuin der nonnen haar vrijheid teruggaf, toch stellig niet van haar vermoed had, dat ze niet rein en ongerept was. Maar ook toen was hij bereid geweest de schande voor haar onstandvastigheid en ongehoorzaamheid te dragen — had hij alleen maar geëischt, dat haar vader weten zou, dat hij het niet was, die haar in den steek had willen laten —.

En ook *dit* wist ze nu. Toen hij het ergste over haar te weten was gekomen, had hij zijn best gedaan om nog een schijn van haar eer te redden in het oog der wereld. Had zij haar hart toen tot hem kunnen wenden — dan zou Simon haar nog voor de kerkdeur tot zijn vrouw genomen hebben en dan zou hij getracht hebben zoo met haar te leven, dat ze nooit te voelen gekregen zou hebben, hoe hij de herinnering aan haar schande bewaarde.

En toch wist ze, dat ze hem nooit had kunnen liefhebben. Ze had Simon Andreszoon nooit kunnen liefhebben —. En toch — alles, waar ze toornig over geweest was omdat Erlend het niet was, dat was Simon. Maar dan was ze zelf een ellendige vrouw, die klaagde —.

Onbegrensd gegeven aan hen, die hij liefhad, dat had Simon. Ze had wel gedacht, dat zij dat zelf ook deed —.

Maar wanneer zij zijn gaven gedachteloos en zonder dank aannam, dan had hij geglimlacht. Nu begreep zij, dat hij gewoonlijk bezwaard van gemoed geweest was, wanneer ze samen waren. Ze wist nu, dat hij achter zijn wonderlijk onbeweeglijk gelaat verdriet had verborgen — dan had hij er eenige losse schertsende woorden uitgegooid — had het opzij geschoven en had weer even klaar gestaan om te beschermen en te helpen en te geven —.

Zij zelf had geraasd, gepeinsd en gebroed over iedere smart — wanneer zij haar gaven schonk en Erlend dat niet zag —.

Hier in dit vertrek had ze gestaan en had ze de koene woorden uitgesproken: „Zelf ben ik den weg in de wildernis ingegaan en nooit zal ik Erlend aanklagen, wanneer die den afgrond in voert." Dat had ze gezegd tegen de vrouw, die ze den dood in gedreven had om haar liefde ruimte te verschaffen.

Kristin jammerde luid, sloeg haar handen in elkaar voor haar borst en stond heen en weer te wiegen. Ja — ze had zoo trots gezegd, dat ze Erlend Nikulauszoon niet aan zou klagen, wanneer hij haar moe werd, haar bedroog, haar zelfs verliet —.

Ja — maar wanneer Erlend *dat* gedaan had — dan *had* ze, meende ze, haar woord kunnen houden. Indien hij haar *een* keer bedrogen had — en het dan uit was geweest. Maar hij had haar niet bedrogen — alleen maar haar telkens en telkens weer in den steek gelaten en haar leven tot *een* angst en onzekerheid gemaakt — neen, bedrogen had hij haar nooit en haar een gevoel van veiligheid gegeven had hij ook nooit — en zij zag er geen eind aan: Hier stond zij nu om hem te smeeken terug te komen, iederen dag haar beker vol te schenken met onzekerheid en onrust, met ijdele verwachtingen, met verlangens en vrees en hoop, die uiteen barstte —.

En zij had het gevoel, dat ze nu niet meer met hem verder kon. Zij had geen jeugd en moed meer om met hem te leven — en ze zou wel nooit zoo oud worden, dat Erlend niet met haar liefde zou kunnen spelen. Niet jong genoeg meer om met hem te kunnen leven, niet oud genoeg om geduld met hem te kunnen hebben. Ze was een armzalige vrouw geworden — dat was ze wel altijd geweest. Simon had gelijk —.

Simon — en haar vader. Die hadden trouw hun liefde voor haar bewaard terwijl zij op hen trapte ter wille van dezen man met wien ze het nu zelf niet langer uit kon houden —.

O Simon, ik weet, dat je nooit wraak over mij begeerd hebt. Maar ik vraag mij af, Simon, of je in je graf weet, dat je nu toch gewroken bent —.

Neen, nu hield ze het niet langer uit, wanneer zij niet iets aanpakte. Zij maakte het bed in orde en zocht naar een dweil en een bezem, maar zooiets was in de kamer blijkbaar

niet te vinden. Zij keek in de zijkamer binnen — nu begreep ze, waar die stallucht vandaan kwam. Erlend had daar binnen een ruimte voor zijn paard ingericht. Maar daar was het netjes en schoon. Het zadel en tuig, dat aan den wand hing, was goed verzorgd en ingesmeerd, de scheuren waren versteld.

Weer spoelde een golf van medelijden alle andere gedachten weg. Had hij Sot daarbinnen, omdat hij niet zoo geheel alleen in dat huis kon zijn —?

Kristin hoorde loopen op de galerij. Zij liep naar het glas toe — dat zat dik onder stof en spinrag, maar zij meende een vrouw te onderscheiden. Zij trok den doek uit de ruit en keek er door heen. Een vrouw zette buiten een emmer melk en een kleine kaas neer. Ze was nogal oud, mank, leelijk en armoedig gekleed. Kristin wist zelf nauwelijks hoe verlicht ze ademhaalde.

Ze maakte de kamer zoo goed mogelijk schoon. Zij vond het inschrift, dat Björn Gunnarszoon op een balk van den lengtemuur had aangebracht — dat was in het Latijn, zoodat ze het niet geheel kon lezen, maar hij noemde zich zoowel Dominus als Miles en ze las den naam van zijn vaderlijke hoeve in de landstreek van Elve, die hij door Aashild Gautesdochter verloren had. Tusschen het fijne snijwerk op den eerezetel stond zijn wapenschild met den eenhoorn en de waterleliebladeren.

Even later meende Kristin ergens buiten een paard te hooren. Zij ging naar de voorkamer en gluurde naar buiten.

Uit het loofboschje tegenover de hoeve kwam een groote, zwarte hengst voor een last hout gespannen. Erlend liep er naast en mende. Op het hout zat een hond en eenige andere liepen er om heen.

Sot, de Kastiliaansche hengst, spande het tuig en sleepte met inspanning de slee met hout over het grasveld van het erf —. Erlend, die begonnen was uit te spannen, merkte nu aan alle honden, dat er iets aan de hand moest zijn. Hij nam zijn bijl van het hout en ging naar het woonhuis toe —.

Kristin vluchtte weer naar binnen en liet de klink achter zich dicht vallen. Zij drukte zich tegen den muur aan den haardkant aan en stond trillend te wachten.

Erlend trad binnen met zijn bijl in zijn hand terwijl de honden voor en achter hem zich op den drempel verdrongen. Ze ontdekten dadelijk de vreemde en blaften haar hevig aan —.

Het eerste, wat zij zag, was de bloedgolf, die over zijn gezicht sloeg, jong en rood. Het heftige trillen om zijn fijnen, weeken mond heen, zijn groote oogen diep beschaduwd door zijn wenkbrauwen —

Zijn aanblik benam haar den adem. Zij zag de oude baardstoppels op het onderste deel van zijn gelaat wel, zij zag, dat zijn ongekamde haar staalgrijs was — maar de kleur, die in zijn wangen kwam en ging, net zooals toen ze jong waren — hij was zoo jong en zoo mooi, het was, alsof niets hem onder had kunnen krijgen —.

Hij was slecht gekleed — zijn blauwe hemd was vuil en rafelig; daar over heen droeg hij een leeren buis, vol krassen en leelijke plekken en met uitgescheurde vetergaten, maar het voegde zich toch dicht en buigzaam naar de bevallige en krachtige bewegingen van zijn lichaam. Zijn strakke leeren broek was aan de eene knie gescheurd en aan den achterkant van zijn andere been aan den naad opengesprongen. En toch had hij er nooit meer dan nu als een afstammeling van edelen en waardigheidsbekleeders uitgezien. Rustig en fraai bewoog hij zijn hoog, slank lichaam met de breede wat afhangende schouders en zijn lange fijne ledematen — zoo stond hij daar, wat steunend op zijn eenen voet, een hand aan zijn gordel om zijn dun middel, de andere met de bijl langs zijn zij neerhangend.

Hij riep de honden tot zich, bleef haar aan staan kijken, werd rood en bleek en zei niets. Geruimen tijd zwegen ze beiden. Eindelijk sprak de man met eenigszins onzekere stem:

„Jij hier, Kristin?"

„Ik wilde graag zien, hoe jij het had," antwoordde ze.

„Ja, dat heb je nu gezien." Hij liet zijn blik even door het vertrek gaan. „Je ziet, dat ik het hier tamelijk goed heb — het trof goed, dat je op een dag kwam, dat het hier netjes en mooi bij mij was —" hij merkte een schaduw van een glimlach op haar gezicht, „— Of misschien heb jij hier opgeruimd," zei hij zacht lachend.

Erlend zette zijn bijl weg en ging op de buitenbank zitten

met zijn rug tegen de tafel geleund. Plotseling werd hij ernstig:

„Je blijft daar zoo staan — er is toch niet thuis iets verkeerd — op Jörundgaard, bedoel ik — met de jongens?"

„Neen." Nu had ze gelegenheid met haar boodschap voor den dag te komen: „Onze zoons maken het goed en ze gedragen zich goed. Maar ze verlangen zoo naar je, Erlend. Dat was mijn boodschap — ik ben hierheen gekomen, om je te verzoeken bij ons thuis te komen. We missen je allen —" zij sloeg haar oogen neer.

„Je ziet er goed uit, Kristin —" Erlend keek op haar neer met een lichten glimlach.

Met een kleur, alsof hij haar een slag om haar ooren gegeven had, bleef Kristin staan.

„Het is daar niet voor —"

„Neen, ik weet, dat het niet is omdat je vindt, dat je te jong en te frisch bent om als een weduwe te zitten," ging Erlend voort toen zij ophield. „Ik geloof niet, dat er iets goeds uit voortkomt, wanneer ik thuis kom, Kristin," zei hij ernstiger. „Onder jouw handen gaat alles op Jörundgaard goed, dat weet ik — jij hebt geluk met wat je onderneemt. En ik ben tevreden met zooals ik het heb."

„De jongens lijden er onder — dat wij in onmin zijn," antwoordde ze zacht.

„O —" Erlend sprak dat langgerekt uit. „Ze zijn nog zoo jong, ik geloof niet, dat ze het zoo zwaar opnemen, dat ze het niet vergeten zullen, wanneer voor hen de tijd komt om uit hun kinderjaren te treden. Ik zal het je maar meteen zeggen," zei hij met een glimlach. „Ik heb hen een paar maal ontmoet —."

Zij wist dat — maar ze voelde het als een verootmoediging en alsof dat was, wat hij wilde — hij dacht, dat ze het niet wist. Haar zoons hadden dat nooit geweten. Maar zij antwoordde ernstig:

„Dan weet je ook, dat er veel en velerlei op Jörundgaard anders is dan het zijn moest —"

„Wij praten nooit over dergelijke zaken," zei hij weer glimlachend. „Wij gaan samen op de jacht — maar je moet wel honger en dorst hebben" — hij sprong op. „En je staat nog steeds — neen, ga in den eerezetel zitten, Kristin —

jawel, doe dat, mijn liefste! Ik zal je plaats daar niet nauw maken —"

Hij bracht de melk en kaas naar binnen en haalde brood, boter en gedroogd vleesch te voorschijn. Kristin had honger en vooral dorst; toch had ze moeite om haar eten door te slikken. Erlend at, haastig en slurpend, zooals hij altijd gewoon was geweest, wanneer hij niet onder vreemden was — maar hij was spoedig klaar.

Intusschen praatte hij over zichzelf. De menschen hier beneden op den heuvel bebouwden zijn grond en brachten hem melk en wat eten — overigens ging hij in de bergen op de jacht of uit visschen. Maar hij dacht er nu over het land uit te gaan, zei hij plotseling. Dienst te nemen bij den een of anderen buitenlandschen legeraanvoerder —.

„Ach neen, Erlend!"

Hij keek haar snel en vorschend aan. Maar zij zei niets meer. Het begon schemerdonker te worden in het vertrek — haar gezicht en hoofddoek lichtten wit op tegen den donkeren wand. Erlend stond op en maakte vuur aan op den haard. Daarop ging hij schrijlings op de buitenbank zitten, met zijn gezicht naar haar toe; de roode schijn van het vuur speelde over zijn gestalte.

Dat hij alleen maar aan zooiets denken kon. Hij was bijna zoo oud als haar vader geweest was toen hij stierf. En het was in het geheel niet ondenkbaar, dat hij dat op zekeren dag doen zou — dat hij er na zoo'n inval op uit zou trekken om nieuwe avonturen te zoeken —.

„Vind je het nog niet genoeg," zei zijn vrouw heftig „nog niet genoeg, dat je het dal uit getrokken bent, weg van je zoons en van mij — moet je nu ook nog ver van ons weg gaan en het land verlaten!"

„Wanneer ik begrepen had, hoe je over mij denkt, Kristin," zei Erlend ernstig, „dan zou ik al vroeger uit *jouw* hoeve weggetrokken zijn! Maar ik begrijp nu, dat je *veel* van mij hebt moeten verdragen —"

„Je weet zelf wel, Erlend — je spreekt over *mijn* hoeve, maar op alles wat ik bezit, heb jij als mijn man het recht." Ze hoorde zelf, hoe week haar stem werd.

„Ja," antwoordde Erlend. „Maar ik weet zelf, dat ik een slecht familievader voor de mijnen geweest ben." Hij zweeg

even. „Naakkve — ik herinner mij den tijd, dat hij nog ongeboren was — jij sprak over hem, dien je bij je droeg, die na mij in mijn eerezetel plaats zou nemen. Ik begrijp nu, Kristin, dat het hard voor je was; het is maar het best, dat het blijft zooals het is. En dit leven bekomt mij goed —"

Kristin keek rillend om zich heen in het donker wordende vertrek — nu vulden de schaduwen iederen hoek en de vlammenschijn danste door de kamer —.

„Ik begrijp niet," zei ze, op het punt in tranen uit te barsten, „hoe je het in dit huis uithoudt. Je heb niets te doen, er is niemand bij je — je zou toch wel een knecht kunnen nemen, zou ik denken —"

„Bedoel je, dat ik zelf de hoeve zou kunnen drijven —" Erlend lachte. „Ach neen, Kristin, je weet toch wel, dat ik niet voor boer deug. Ik kan niet rustig zitten —"

„Rustig —. Hier zal je toch wel rustig zitten — den langen winter door —"

Erlend glimlachte voor zich heen, met een eigenaardigen verren blik in zijn oogen:

„Ja op die manier —. Wanneer ik aan niets anders hoef te denken dan aan wat mij in de gedachten komt — kan gaan en komen zooals ik wil —. En dan weet je, dat het bij mij altijd zoo geweest is, dat ik, wanneer er niets was waarvoor ik moest waken, kan slapen — ik slaap zooals een beer in zijn hol, wanneer het geen weer is om de bergen in te trekken —"

„Ben je nooit bang om alleen hier te zijn?" fluisterde Kristin.

Eerst keek hij haar aan alsof hij haar niet begreep. Toen lachte hij.

„Omdat er gezegd wordt, dat het hier spookt? Ik heb nooit iets gemerkt. Soms heb ik wel eens gewenscht, dat mijn oom Björn mij bezoeken zou. Weet je nog, hoe hij eens gezegd heeft te gelooven, dat ik het slecht verdragen zou het mes op de keel te voelen. Ik zou lust hebben om dien ridder nu te antwoorden, dat ik niet heel bang geweest ben, toen ik het touw om mijn hals had —"

Er ging een lange siddering door het lichaam der vrouw. Zij bleef stom zitten.

Erlend stond op.

„Het is nu wel tijd om naar bed te gaan, Kristin."

Verstijfd en koud keek ze toe, hoe Erlend de deken van

zijn wapenrusting afnam, die op het bed uitspreidde en vaststopte over de vuile hoofdkussens. „Dat is het beste, wat ik heb," zei hij.

„Erlend!" Zij klemde haar handen ineen over haar borst. Ze zocht naar iets, wat ze zeggen kon om nog wat uitstel te krijgen — zij was zoo bang. Toen bedacht ze de opdracht, die ze uit moest voeren:

„Erlend — ik heb je een boodschap over te brengen. Simon heeft mij, toen hij op zijn uiterste lag, gevraagd je van hem te groeten en je te zeggen, dat hij iederen dag berouw had gehad over de woorden, die hij tot je gesproken heeft, toen jullie de laatste maal uit elkaar gingt. Onmanlijk noemde hij ze zelf — en hij vroeg jou hem dat te vergeven."

„Simon." Erlend stond met zijn eene hand om den post van het bed en keek naar den grond. „Hij is de man aan wien ik het minst graag herinnerd wil worden."

„Ik weet niet, wat er tusschen jullie geweest is," zei Kristin. Zij vond die woorden van Erlend wonderlijk harteloos. „Maar het zou vreemd zijn en niet iets voor Simon, wanneer het was zooals hij zelf zei, dat hij weinig grootmoedig tegenover je gehandeld had. Hij zal wel niet alle schuld gehad hebben, wanneer dat waar is —"

Erlend schudde zijn hoofd: „Hij heeft mij bijgestaan als een broer toen ik dat noodig had," zei hij zacht. „En ik heb zijn hulp en vriendschap aangenomen zonder te begrijpen, dat het hem altijd moeite gekost heeft mij te verdragen.

— Mij dunkt, dat het vroeger gemakkelijker geweest moet zijn te leven, toen twee zulke menschen als hij en ik elkander in tweekamp ontmoetten — op een eiland samen kwamen en het wapengeluk lieten beslissen wie het blonde meisje zou bezitten —"

Hij nam een ouden mantel van de bank en wierp dien over zijn arm.

„Wil je misschien de honden vannacht bij je hebben?"

Kristin was opgestaan:

„Waar ga je heen, Erlend?"

„Naar de schuur om daar te slapen —"

„Neen —!" Erlend bleef staan, slank en bevallig en jong in den rooden lichtschijn van den verminderenden gloed op

den haard. „Ik durf hier niet alleen in die kamer te slapen — ik durf niet —"

„Durf je dan in mijn armen te liggen?" Zij voelde zijn glimlach in het donker en bezweek er onder. „Ben je niet bang, dat ik je dood zal drukken, Kristin —"

„Deed je het maar —" Zij wierp zich in zijn armen.

Toen zij wakker werd zag ze aan de ruit, dat het buiten dag moest zijn. Er lag iets drukkend zwaars op haar borst — Erlend sliep met zijn hoofd op haar schouder, hij had zijn eenen arm over haar heen gelegd en hield zijn hand om haar linker bovenarm.

Zij keek naar het staalgrijze haar van haar man. Zij zag haar eigen ingezonken borsten — daar boven en beneden kon ze de hooggewelfde bogen van haar ribben onderscheiden onder de dunne bedekking van haar vleesch. Er kwam een hevige angst over haar terwijl de eene herinnering na de andere aan dezen nacht naar boven kwam. In dit vertrek — zij beiden op hun leeftijd —. Schrik en schaamte maakten zich van haar meester toen ze de plekken op haar uitgemergelde moederarmen en haar uitgedroogde borst zag, waar het bloed onder te zien was. Haastig greep zij naar de huiden deken en wilde ze zich toedekken —.

Erlend werd wakker, richtte zich op zijn elleboog op en staarde haar in het gezicht — zijn oogen waren pikzwart van den slaap:

„Ik dacht —" hij wierp zich weer naast haar neer, er ging een diepe, wilde siddering door haar heele lichaam heen bij den jubel en den angst in zijn stem. „— Ik dacht, dat ik weer gedroomd had —"

Zij opende haar lippen tegen zijn mond en sloeg haar armen om zijn hals. Nooit, nooit was dat zoo zalig geweest —.

In den loop van den namiddag, de zonneschijn was reeds geel en de schaduwen lagen lang over het groene erf, gingen ze water uit de beek halen. Erlend droeg de twee groote emmers. Kristin liep naast hem, vrij en slank. Haar hoofddoek was naar beneden gegleden en lag om haar schouders, haar haren glansden bruin en onbedekt in de zon. Zij voelde het zelf, wanneer ze haar oogen sloot en haar gelaat naar het

licht ophief — haar wangen waren rood geworden en haar gelaatstrekken waren verzacht. Telkens wanneer ze haar blik op hem richtte sloeg ze overweldigd haar oogen neer — wanneer ze aan Erlend zag hoe jong ze was.

Erlend bedacht, dat hij zich wilde wasschen. Terwijl hij wat verder naar beneden ging zat Kristin op het groene gras, met haar rug tegen een steen geleund. Het gemurmel en geklater van de beek deed haar half insluimeren — nu en dan, wanneer een mug of vlieg haar huid aanraakte, opende ze haar oogen even en sloeg ze met haar hand het dier weg. Beneden tusschen de wilgenboschjes om den vijver heen kon ze Erlends wit lichaam onderscheiden — hij stond met zijn eenen voet op een steen en boende zich af met bosjes gras. Zij sloot haar oogen weer en glimlachte in een behaaglijke moeheid. Ze was nog altijd even machteloos tegenover hem —.

Haar man kwam naar haar toe en wierp zich voor haar in het gras — zijn haar was nat en zijn roode mond koud van het water toen hij hem in haar hand drukte. Hij had zich geschoren en had een beter hemd gevonden — maar heel mooi was dat ook niet. Lachend tastte hij onder zijn schouder, waar het gescheurd was:

„Je had wel een hemd voor mij mee kunnen brengen nu je eindelijk eens hier naar het Noorden kwam."

„Ik zal zoodra ik thuis kom beginnen met een hemd voor je te naaien, Erlend," antwoordde ze glimlachend terwijl ze haar hand over zijn voorhoofd liet glijden. Hij greep die:

„Nooit kom je hier nu meer vandaan, Kristinlief —"

Zijn vrouw glimlachte slechts en antwoordde niet. Erlend verschoof een eindje op zijn buik liggend. Onder de struiken in de vochtige schaduw groeide een troepje witte sterrebloempjes. Hun bladen waren blauw geaderd als vrouwenborsten en midden in iederen bloem zat een bruinblauw knopje. Erlend plukte ze alle:

„Jij hebt zooveel verstand van zulke dingen, Kristin, jij weet zeker wel, hoe deze heeten?"

„Dat is Freyakruid — neen Erlend —" zij kreeg een kleur en schoof zijn hand weg toen hij de bloemen in haar borst wilde stoppen.

Erlend lachte en beet in elk van de witte kroonblaadjes.

Toen legde hij alle bloemen in haar geopende hand en sloot haar vingers er om heen:

„Weet je nog, dat wij in den tuin van het Hofvinhospitaal liepen — en dat jij mij toen een roos gaf?"

Kristin schudde langzaam haar hoofd en glimlachte even: „Neen. Maar jij nam een roos uit mijn hand."

„En jij liet het toe, dat ik hem nam. En zoo liet je toe, dat ik je zelf nam, Kristin — zoo lief en vroom als een roos — later heb je me dikwijls ten bloede toe gestoken, mijn lieveling." Hij wierp zich voorover in haar schoot en legde zijn armen om haar middel: „Gisterenavond, Kristin — toen hielp het je niet — toen kwam je er niet af met lief te zitten wachten —"

Kristin boog haar gelaat ter neer en verborg het tegen zijn schouder.

Den vierden dag hadden ze hun toevlucht gezocht in het berkeboschje tusschen de heuvels boven de hoeve. Want dien dag zou de pachter het hooi binnen brengen. En zonder dat ze er over gesproken hadden waren Kristin en Erlend het er over eens, dat niemand behoefde te weten, dat zij bij hem was. Hij ging een paar maal naar beneden naar de gebouwen om eten en drinken te halen, maar zij bleef in het mos zitten tusschen de berkjes in. Van de plaats waar ze zaten af konden ze den man en de vrouw zien zwoegen om de hooivrachten op hun rug naar huis te dragen.

„Herinner je je nog," vroeg Erlend, „hoe je mij eens beloofd hebt, dat je, wanneer ik ten slotte op een kleine hoeve in de bergen zat, bij mij zou komen om voor me te zorgen? Je wilt hier zeker wel twee koeien hebben en schapen —?"

Kristin glimlachte en speelde met zijn haar.

„Wat denk je, dat onze jongens er van zeggen zouden, Erlend — wanneer hun moeder op die manier uit het dal van hen wegliep —?"

„Ik denk, dat ze het prettig zouden vinden zelf op Jörundgaard de baas te mogen zijn," zei Erlend lachend. „Ze zijn er oud genoeg voor. Gaute is reeds een volslagen boer, zoo jong als hij is. En Naakkve is toch al bijna een man."

„Ach neen." Hun moeder lachte zacht. „Het is waar, dat hij dat zelf denkt — ja, dat denken ze stellig alle vijf — maar

er ontbreekt nog wat aan, dat de jongen het verstand van een man heeft —"

„Wanneer hij naar zijn vader aardt, dan kan het wel gebeuren, dat hij dat laat of nooit krijgt," antwoordde Erlend. Hij glimlachte ondeugend: „Je denkt, dat je je kinderen nog onder je mantel verbergen kunt, Kristin —. Naakkve is hier dezen zomer vader van een zoon geworden — dat wist je zeker niet —?"

„Neen —!" Kristin kreeg een kleur en keek verschrikt.

„Ja, het kind is dood geboren — en de jongen zal er wel op passen om daar niet meer te komen — het was de weduwe van Paalszoon hier op Haugbrekken; zij zei, dat het zijn kind was, en vrijuit ging hij niet, hoe het zich ook moge hebben toegedragen. Ja, zulke oude menschen zijn wij nu, jij en ik —"

„Hoe kan je er zoo over spreken, dat je zoon zich schande en verdriet op den hals gehaald heeft!" Het sneed haar door de ziel, dat haar man zoo lichtvaardig spreken kon — en dat het hem scheen te vermaken, dat zij daar niets van geweten had.

„Ja, wat wil je, dat ik zeggen zal," vroeg Erlend op denzelfden toon. „De jongen is achttien jaar oud. Nu zie je zelf, hoe weinig het helpt, dat je rondloopt en je zoons bewaakt alsof ze kinderen waren. Wanneer jij hier bij mij komt wonen moeten we zien hem getrouwd te krijgen —"

„Denk je, dat het gemakkelijk zal zijn voor Naakkve een gelijke partij te vinden —! Neen, man, na dit moet je toch zelf begrijpen, dat je met mij mee naar huis moet gaan en mee moet helpen om de jongens te leiden."

Erlend richtte zich heftig op zijn elleboog op:

„Dat doe ik niet, Kristin. Vreemd ben ik en blijf ik in jouw gemeente — niemand weet daar iets anders van mij dan dat ik als konings- en landverrader veroordeeld ben. Heb je er nooit aan gedacht in de jaren, dat ik op Jörundgaard zat, dat ik het daar onbehaaglijk had — ik, die van huize uit in Skaun gewend ben geweest anders bij de menschen in tel te zijn. Zelfs indertijd — in mijn jeugd — toen er over mijn slechte levenswijze gesproken werd en ik in den kerkelijken ban was — toen was ik toch nog Erlend Nikulauszoon van Husaby! Toen kwam de tijd, Kristin, dat ik het geluk kreeg om den menschen daar in het Noorden te toonen, dat ik het

geslacht van mijn vaderen toch niet geheel oneer aandeed —. Neen, zeg ik je! Hier op deze kleine hoeve ben ik een vrij man — niemand bekijkt mijn voetsporen of praat achter mijn rug. — Hoor je, Kristin, mijn eenige lieveling — blijf bij mij! Nooit zal je reden krijgen om daar berouw over te hebben. Hier is het beter wonen dan het ooit op Husaby geweest is. Ik weet niet, wat het is, Kristin — ik ben daar nooit blij en licht om het hart geweest, als kind niet en later niet. Het was een hel terwijl ik Eline daar bij mij had en jij en ik zijn daar nooit samen echt gelukkig geweest —. Hoewel God de Almachtige weet, dat ik van je heb gehouden, iederen dag en ieder uur, dat ik je gekend heb. Ik geloof, dat die hoeve betooverd was — moeder werd daar ten doode gekweld en mijn vader was altijd een misnoegd man. Hier is het goed om te leven — wanneer jij maar bij mij wilt blijven. Kristin — zoo waarlijk als God voor ons aan het kruis gestorven is, ik heb je vandaag nog net zoo lief als dien avond toen je onder mijn mantel geslapen hebt — den avond van St. Margreta — toen ik naar je zat te kijken welk een reine, frissche, jonge, ongebroken bloem je was.

Kristin antwoordde zacht:

„Weet je nog, Erlend, hoe jij dien nacht gebeden hebt dat ik nooit een traan om jou zou moeten vergieten —"

„Ja — en God en alle heiligen in den hemel weten, dat ik dat meende! Het is waar, dat het anders uitgekomen is — dat moest wel — het zal wel altijd zoo gaan zoolang we op deze aarde leven. Maar ik had je lief, wanneer ik je slecht behandelde en wanneer ik je goed behandelde. Blijf hier, Kristin —!"

„Heb je er nooit over gedacht," vroeg ze weer zacht, „dat het voor je zoons wel eens moeilijk kan zijn, dat er zoo over hun vader gesproken wordt als je zegt. Ze kunnen niet alle zeven de wijk nemen naar de bergen om het gepraat te ontloopen—"

Erlend keek naar den grond:

„Ze zijn jong," sprak hij, „knappe, flinke knapen —. Zij zullen wel voor zich zelf zorgen —. Wij, Kristin, wij hebben zooveel jaren niet meer over voor we oude menschen worden — wil je den tijd bederven, dat je nog mooi en

frisch bent en geschapen om je in het leven te verheugen, Kristin —?"

Zij sloeg haar oogen neer voor den wilden gloed in zijn oogen. Even later sprak ze:

„Ben je vergeten, Erlend, dat twee van onze zoons nog kleine kinderen zijn? Wat vind je, dat ik waard zou zijn, wanneer ik van Lavrans en Munan weg ging —"

„Dan moet je hen maar mee hierheen nemen — wanneer Lavrans niet liever bij zijn broeders achter wil blijven. Een kleine jongen is hij toch ook niet meer. — Is Munan nog even mooi?" vroeg zijn vader glimlachend.

„Ja," zei zijn moeder, „hij is een mooi kind."

Daarop zaten ze langen tijd stil. En toen ze weer spraken was het over andere dingen.

Zij werd den volgenden morgen in de grijze schemering wakker, zooals ze hierboven iederen morgen gedaan had — en hoorde de paarden buiten den wand van het woonvertrek trappelen. Zij hield Erlends hoofd vast omvat. De andere morgens was ze, wanneer ze vroeg wakker werd terwijl het nog halfdonker was, door dezelfde angst en schaamte aangegrepen als den eersten keer — dan had ze gevochten om die te onderdrukken. Ze waren echtgenooten, die in onmin geraakt waren en zich nu weer met elkander verzoend hadden; voor de kinderen kon niets beter zijn dan dat hun vader en moeder weer vrienden werden.

Maar dit morgenuur lag ze er om te strijden, om weer aan haar zoons te denken. Want het was alsof ze betooverd was — van het bosch bij Gerdarud, waar hij haar voor het eerst in zijn armen had genomen, had Erlend haar rechtstreeks met zich mee hier naar boven gevoerd. Ze waren zoo jong, dat het niet werkelijk waar kon zijn, dat zij dien man reeds zeven zoons had geschonken en dat zij moeder was van lange, volwassen mannen —. Het was alsof zij hier in zijn arm gelegen had en slechts gedroomd had over de lange jaren, dat ze als man en vrouw op Husaby geleefd hadden —. Al zijn lichtzinnige woorden lokten en vonden weerklank — duizelig van angst had ze een gevoel alsof Erlend haar zevenvoudigen last van verantwoordelijkheid van haar af gestreken had — zooiets moest het zijn, wanneer een jonge merrie ontzadeld

op de bergwei staat — zadel en tuig zijn van haar afgenomen en de wind en de lucht van de vlakte blazen haar te gemoet, zij staat daar, vrij om het fijne berggras af te grazen, vrij om zoover als zij wil over de wijde vlakten te rennen —.

En te gelijkertijd verlangde zij er reeds naar met zoet verlangen, volkomen bereid, om een nieuwen last te dragen. Zij verlangde reeds met een teeder gevoel van duizeligheid naar dien, die nu negen lange maanden zijn woning vlak naast haar hart zou bouwen. Zij was er zeker van geweest van den eersten morgen af, dat zij hierboven in Erlends arm ontwaakt was. Te gelijk met de harde, droge, benauwde hitte in haar gemoed was de onvruchtbaarheid van haar geweken. Zij droeg Erlends kind in haar schoot en met een wonderlijk zacht ongeduld strekte haar ziel zich naar de toekomst uit, naar het oogenblik, dat het aan het licht gebracht zou worden.

Mijn groote zoons hebben mij niet noodig, dacht ze. Die vinden maar, dat ik lastig ben en op hen vit. Wij zullen hun maar in den weg staan, het kleintje en ik. Neen, ik kan hier niet vandaan reizen — wij moeten hier bij Erlend blijven. Ik kan niet weg gaan —.

Maar toen ze samen aan hun morgenmaaltijd zaten sprak ze er toch over, dat ze nu naar huis naar haar kinderen moest.

Het waren Lavrans en Munan aan wie ze dacht. Ze waren reeds zoo groot, dat ze iets als schaamte voelde bij de gedachte, dat ze hier boven bij Erlend en haar zouden zijn en misschien met verwonderde oogen naar hun ouders zouden kijken, die zoo verjongd waren. Maar die twee konden haar niet missen.

Erlend zat haar strak aan te kijken terwijl ze over haar thuisreis sprak. Ten slotte glimlachte hij vluchtig:

„Ja — wanneer je wilt, dan moet je maar gaan!"

Hij wilde haar een eind wegbrengen. En hij reed met haar mee geheel door de kloof heen tot in Sil tot ze iets van het dak der kerk over de toppen der dennen heen konden onderscheiden. Toen zeide hij haar vaarwel. Hij glimlachte tot het laatst geheimzinnig en vertrouwend:

„Ja, dat weet je, Kristin — of je bij nacht of bij dag komt — of ik kort of lang op je zal wachten — ik zal je ontvangen

alsof je de koningin des Hemels waart, die uit de wolken op mijn hoeve neerdaalt —"

Zij lachte:

„Ja, zooiets groots durf ik niet te zeggen. Maar je begrijpt wel, mijn vriend, dat er bij jou thuis groote vreugde zal heerschen op den dag, dat de heer des huizes tot het zijne terugkeert."

Hij schudde zijn hoofd en lachte even. Glimlachend namen ze afscheid, glimlachend boog Erlend zich naar haar toe toen ze naast elkaar met hun paarden stilstonden; hij kuste haar vele malen en tusschen iederen kus keek hij haar met zijn lachende oogen aan:

„Dan moeten we maar zien," zei hij ten slotte, „wie van ons het koppigst is, mijn lieve Kristin. Het is de laatste maal niet, dat we elkaar zien — dat weet jij zoowel als ik!" Toen ze de kerk voorbij reed huiverde ze heel even. Het was alsof ze uit den berg terugkeerde. Alsof Erlend de bergkoning zelf was, die de kerk en het kruis op den heuvel niet voorbij kon.

Zij trok aan haar teugels — ze had het meest lust om om te keeren en hem achterna te rijden —.

Toen keek ze over de groene velden neer op haar mooie hoeve met weiden en akkers en de blinkende kronkelingen van de rivier door het dal. De bergen verhieven zich in den blauwen nevel — de hemel was vol van bolle zomerwolkjes. Het was krankzinnigheid. Daar bij hun zoons hoorde hij thuis. Hij was geen berggeest — een christenman, hoe vol hij ook mocht zijn met dwaze luimen en onzinnige invallen. Haar wettige man met wien ze zoowel goed als kwaad gedragen had — dierbaar, dierbaar, hoe hij haar ook geplaagd had met zijn onberekenbare bedenksels. Zij moest het met hem uithouden; aangezien ze niet zonder hem kon leven moest ze haar best doen om de angst en onzekerheid zoo goed ze kon te dragen. Lang geloofde ze niet, dat het duren zou voor hij haar volgde — nu ze weer samen geweest waren.

VI.

Tegen haar zoons zeide zij, dat hun vader het een en ander op Haugen in orde moest brengen voor hij thuis kwam. Hij zou wel eerst in den herfst komen.

Zij liep thuis op de hoeve rond, jong, met roode wangen, met een zacht en vriendelijk gezicht, vlugger in haar bewegingen bij iederen arbeid — maar zij deed lang zooveel niet af als ze placht te doen met haar gewone, stille, afgemeten optreden. Zij wees haar zoons niet scherp terecht, zooals ze gewoon was geweest, wanneer ze iets verkeerd deden of niet precies wat haar beviel. Nu sprak ze schertsend tot hen of ze liet het loopen zonder er iets van te zeggen.

Lavrans wilde nu met zijn groote broers in de bovenkamer slapen.

„Ja, jij moet nu ook wel bij de groote jongens gerekend worden, mijn zoon." Zij liet haar vingers door het dichte, goudbruine haar van den jongen glijden en trok hem naar zich toe — hij reikte al tot het midden van haar borst. „En jij, Munan, wil je het nog een poosje verdragen, dat je moeder je als een kind beschouwt?" — 's Avonds, wanneer de jongen in de woonkamer was gaan liggen, vond hij het heel prettig, wanneer zijn moeder op den rand van het bed ging zitten en hem wat liefkoosde; dan lag hij met zijn hoofd in haar schoot en praatte kinderlijker dan overdag, als zijn broers hem konden hooren. Zij spraken over wanneer vader thuis kwam.

Dan keerde hij zich naar den wand en dekte zijn moeder hem toe. Kristin stak een kaars aan, nam de kleeren van haar zoons, die ze verstellen moest, en ging zitten naaien.

Zij trok den gesp op haar borst los en voelde met haar hand om haar borsten heen. Die waren rond en vast als die

van een heel jonge vrouw. Zij schoof haar mouw heel tot aan haar schouder op en bekeek haar blooten arm in het licht. Die was witter en gevulder geworden. Toen stond ze op en liep — zij voelde, hoe zacht zij in haar zachte huisschoentjes liep — zij streek met haar hand over haar slanke heupen: ze waren niet langer scherp en droog als die van een man. Het bloed vloeide door haar lichaam zooals het sap in de lente door de boomen loopt. Het was de jeugd, die in haar groeide.

Zij ging met Frida de brouwkamer in en goot warm water op het mout, dat voor Kerstmis bestemd was. Frida had vergeten er bijtijds naar te kijken; het was op gaan zwellen en geheel uitgedroogd. Maar Kristin maakte het meisje geen verwijten — met een flauwen glimlach luisterde ze naar haar verontschuldigingen. Het was Kristin voor het eerst overkomen, dat ze vergeten had er zelf naar te kijken.

Met Kerstmis had ze Erlend bij zich thuis. Wanneer zij hem die tijding stuurde moest hij toch dadelijk beneden komen. Zoo gek was haar man toch niet, dat hij nu niet toe zou geven — hij moest begrijpen, dat zij onmogelijk naar Haugen kon verhuizen, ver van de menschen, nu ze een kind verwachtte. Maar ze wilde nog even wachten met die boodschap te sturen — hoewel het zeker genoeg was — misschien wel heel tot ze leven gevoeld had —. Den tweeden herfst toen ze op Jörundgaard woonden had ze van den weg af moeten gaan, zooals de menschen zeggen. Toen had ze zich spoedig getroost. Zij was niet bang, dat het dezen keer zoo zou gaan — dat *kon* niet. Toch —. Zij had het gevoel alsof ze haar geheele persoonlijkheid beschermend om dat kleine, teere leventje, dat ze onder haar hart droeg, heen moest buigen — zooals men zijn handen beschermend om een pas ontstoken vlammetje heen vouwt —.

Op zekeren dag laat in den herfst kwamen Ivar en Skule naar haar toe en zeiden, dat ze naar hun vader wilden rijden — het was mooi weer in de bergen; ze wilden hun vader vragen nu in het heldere vriesweer met hem op de jacht te mogen gaan.

Naakkve en Björgulf zaten aan het schaakbord; ze hielden op om te luisteren.

„Ik weet het niet," zei Kristin. Daar had ze nog niet aan gedacht — wie ze met de boodschap zou sturen. Zij keek naar haar twee half volwassen zoons. Zij vond zelf, dat het dom was, maar zij kwam er niet toe het hun te zeggen. Zij kon zeggen, dat ze Lavrans mee moesten nemen en hem vragen onder vier oogen met zijn vader te spreken. Hij was nog zoo jong, hij zou zich niet verbazen. En toch —.

„Jullie vader komt immers spoedig hier," zei ze. „Jullie zouden hem misschien maar ophouden. Ik heb hem trouwens spoedig zelf een boodschap te sturen."

De tweelingen mopperden. Naakkve keek op van zijn spel en zei kort: „Doet wat moeder zegt, jongens."

Tegen Kerstmis zond ze Naakkve naar het Noorden naar Erlend toe. „Je moet hem zeggen, mijn zoon, dat ik nu zeer naar hem begin te verlangen — en dat doen jullie zeker allen!" Zij sprak niet over het nieuwe, dat er bij gekomen was — het leek haar niet onwaarschijnlijk, dat die volwassen knaap het gemerkt had; hij moest zelf maar beslissen of hij er tegen zijn vader over wilde spreken.

Naakkve kwam terug en had zijn vader niet thuis getroffen. Erlend was naar Raumsdal gereisd; hij had de tijding gekregen, dat zijn dochter en haar man nu naar Björgvin zouden verhuizen en dat Margret haar vader graag op Veöy zou ontmoeten.

Dat was begrijpelijk —. Kristin lag 's nachts wakker — en streelde nu en dan Munan, die naast haar sliep, over zijn gelaat. Zij was er verdrietig over, dat Erlend niet met Kerstmis kwam. Maar het was begrijpelijk, dat hij zijn dochter wilde zien, nu de gelegenheid daartoe zich voordeed. Zij droogde de tranen af, die over haar wangen gleden. Zij schreide weer even gauw als ze dat deed toen ze jong was.

Vlak na Kerstmis stierf Sira Eirik. Kristin was een paar maal bij hem op Romundgaard geweest in den herfst, terwijl hij te bed lag, en zij kwam bij zijn begrafenis. Overigens kwam ze nu nooit onder de menschen. Zij vond het een groot gemis, dat hun oude parochiepriester nu dood was.

Bij de begrafenis hoorde zij, dat iemand Erlend ten Noorden van Lesja ontmoet had; hij was toen op de thuisreis. Dan zou hij wel spoedig komen —.

In de volgende dagen zat ze op de bank onder het kleine venster, ademde op haar handspiegel, dien ze te voorschijn had gehaald, wreef dien schoon en bekeek haar gezicht onderzoekend.

Zij was de laatste jaren door de zon verbrand geweest als een boerenvrouw, maar ieder spoor daarvan was nu verdwenen. Haar huid was wit met ronde, zachtroode rozen op haar wangen, zooals op een geschilderd portret. Zoo mooi was haar gezicht niet meer geweest sedert ze een jong meisje was —. Kristin hield haar adem in van gelukkige verwondering.

Nu zouden ze dan eindelijk de dochter krijgen, die Erlend zoo zeer gewenscht had — indien het uitkwam, wat de wijze vrouwen zeiden. Magnhild. Ze moesten ditmaal met de gewoonte breken en het eerst den naam van zijn moeder aan het kind geven —.

Er zweefde haar iets voor den geest van een sprookje, dat ze eens gehoord had. Zeven zoons, die op een wilde vlakte rondgedreven werden en geen vrede konden vinden ter wille van een ongeboren zusje. Ze lachte er zelf om — hoe ze er toe gekomen was daar aan te denken wist ze zelf niet —.

Uit haar naaitafeltje nam ze het hemd van heel fijn linnen, waar ze aan naaide wanneer ze alleen was. Zij trok draden uit en borduurde vogels en dieren op open achtergronden — het was jaren geleden, dat ze zulk fijn werk gedaan had. O, als Erlend *nu* maar kwam terwijl ze hier nog alleen maar mooi van was, jong en slank, blozend en weelderig!

Vlak na St. Gregorius *) werd het zulk mooi weer, dat het echt voorjaarsachtig was. De sneeuw smolt en blonk als zilver, er waren reeds bruine plekken op de naar de zon gekeerde hellingen en de rotsen stegen in een blauwen nevel omhoog.

Op zekeren dag was Gaute op het erf bezig met een slede, die stuk was. Naakkve leunde tegen den houtstapel aan en keek toe bij het werk van zijn broer. Toen kwam Kristin uit de keuken; ze droeg in beide armen een grooten bak met versch gebakken wittebrood.

---

*) 12 Maart.

Gaute keek op naar zijn moeder. Toen liet hij zijn bijl en boor op de slee liggen, liep haar na en nam den bak van haar over; hij bracht dien naar de voorraadschuur.

Kristin was blijven staan met roode wangen. Toen Gaute terug kwam ging ze naar haar zoons toe:

,,Mij dunkt, dat jullie een dezer dagen naar je vader toe moest rijden — om hem te zeggen, dat het nu zeer noodig is, dat hij thuis komt om het bestuur van mij over te nemen. Ik kan nu zoo weinig aan — en het zal juist in de voorjaarsdrukte zijn, dat ik binnen zal liggen —"

De jonge knapen luisterden naar haar; ook zij kregen een kleur, maar zij zag, dat ze heel verheugd werden. Naakkve zei, gemaakt onverschillig:

,,We kunnen even goed vandaag gaan — in den middag — wat vind jij, broer?"

Reeds den volgenden dag tegen den middag hoorde Kristin ruiters op het erf. Zij ging naar buiten — het waren Naakkve en Gaute, ze waren alleen. Zij stonden bij hun paarden, keken naar den grond en zeiden niets.

,,Wat heeft jullie vader geantwoord," vroeg hun moeder.

Gaute leunde op zijn speer en bleef naar den grond kijken. Toen sprak Naakkve:

,,Vader verzocht ons te zeggen, dat hij u dezen winter iederen dag bij zich boven verwacht heeft. En hij zei, dat u niet minder welkom zoudt zijn dan toen u hem het laatst zag."

Het bloed kwam en ging in Kristins gezicht:

,,Hebben jullie je vader dan niet verteld — dat het zoo met mij staat — dat het niet lang zal duren voor ik weer een kind zal hebben —"

Gaute antwoordde zonder op te zien:

,,Vader scheen niet te vinden, dat *dit* een reden was, waarom u niet naar Haugen zou kunnen verhuizen."

Kristin bleef even staan:

,,*Wat* heeft hij gezegd?" vroeg ze zacht en scherp.

Naakkve wilde wat zeggen. Gaute hief zijn hand even op en keek snel en smeekend naar zijn broer. Maar haar oudste zoon zei het toch:

,,Vader zei ons u dit te zegen: U wist, toen dit kind verwekt

werd, hoe rijk hij was. En wanneer hij sindsdien niet rijker geworden is, armer is hij ook niet geworden."

Kristin keerde zich van haar zoons af en liep langzaam naar het woonhuis. Zwaar en moe ging ze op de bank onder het venster zitten, waar de voorjaarszon rijp en ijs reeds van had doen smelten.

— Het *was* waar. Zij had hem gesmeekt in zijn armen te mogen liggen — eerst. Maar het was niet mooi van hem haar dat nu te herinneren. Zij vond het niet mooi gehandeld van Erlend, dat hij haar dit antwoord door hun zoons zond —.

Het voorjaarsweer hield aan. Er kwam Zuidenwind met regen, een week lang zwol de rivier; zij werd groot en kreeg een diepen klank. Langs de hellingen bruisten en stroomden de beekjes neer en de sneeuw op de bergen ging aan het rollen. Toen kwam er weer zonneschijn.

Kristin stond achter de gebouwen in den grijsblauwen avond. Er klonk zulk vogelgezang uit het kreupelhout aan den voet van den akker. Gaute en de tweelingen waren naar de berghut gegaan — ze wilden korhoenderen jagen. 's Morgens hoorde men het leven van die vogels beneden op de hoeve uit alle boschjes op de bergen komen.

Zij perste haar handen over haar borst ineen. Nu duurde het nog maar zoo kort — zij moest het tot het laatst toe met geduld dragen. Zij zou ook wel dikwijls onvriendelijk zijn geweest en moeilijk om mee samen te leven —. Onredelijk in haar bezorgdheid voor de kinderen — lastig, zooals Erlend gezegd had. Het kwam haar nu toch voor, dat hij hard was. Maar nu was het spoedig zoo ver, dat hij naar haar toe moest gaan — dat wist hij toch zelf ook wel.

Zon en regenbuien wisselden elkander af. Op zekeren dag riepen haar zoons haar. Ze stonden alle zeven buiten op het erf met alle huisgenooten. Dwars over het dal welfden zich drie regenbogen, de binnenste stond met zijn voet op de gebouwen van Formo; die was geheel volkomen en straalde met sterke kleuren; de twee buitenste waren zwakker en werden van boven flauwer —.

Terwijl ze nog naar het wonderlijk mooie verschijnsel stonden te kijken betrok de lucht en werd het donker. Uit

het Zuiden kwam een sneeuwbui opzetten. Het sneeuwde zoo, dat de heele wereld in een oogenblik wit werd.

's Avonds zat Kristin Munan te vertellen van koning Snjo en zijn lieve witte dochter, Mjöll heette ze, en over koning Harald Luva, die door den Dovre reus in de bergen ten Noorden van Dovre opgevoed werd. Zij bedacht met verdriet en berouw, dat het jaren geleden was sinds ze zoo voor haar kinderen had zitten vertellen — het was jammer voor Lavrans en Munan, dat ze hen zoo weinig op die wijze vermaakt had. En nu waren ze al spoedig groote jongens. Toen de anderen nog klein waren thuis op Husaby, toen had ze hun 's avonds sprookjes verteld — zoo dikwijls, zoo dikwijls.

Zij zag, dat de volwassen zoons zaten te luisteren — toen kreeg ze een hoog roode kleur en hield op. Munan verzocht haar meer te vertellen. Naakkve stond op en kwam dichterbij:

„Weet u nog, moeder, van Torstein Uksafot en de dwergen van het Höilands bosch — vertel ons dat!"

Terwijl ze vertelde kwamen de herinneringen boven. Ze lagen in het berkeboschje beneden bij de rivier te rusten en wat te eten, haar vader en zijn maaiers, mannen en vrouwen. Haar vader lag voorover op zijn buik; zij zat dwars op zijn rug en trapte hem met haar hielen in zijn zijden — het was een warme dag en daarom had zij toestemming gekregen om op bloote voeten te loopen zooals de volwassen vrouwen deden. Haar vader dreunde de stamboom van de Höilanddwergen op: Jernskjold had Skjoldvor tot vrouw; hun dochters waren Skjolddis en Skjoldgjerd, die Torstein Uksafot dood sloeg. Skjoldgjerd was met Skjoldketil getrouwd geweest, hun zoons waren Skjoldbjörn en Skjoldhedin en Valskjold, die Skjoldsessa bezat, ze brachten Skjoldulf en Skjoldorm voort; Skjoldulf trouwde met Skjoldkatla en kreeg bij haar Skjold en Skjoldketil —.

Neen, dien naam had hij al gebruikt, riep Kolbjörn lachend. Want Lavrans had er op gepocht, dat hij hun twee dozijn dwergennamen zou leeren, maar hij had niet eens het eerste dozijn volgekregen. Lavrans lachte ook: „Ja maar jullie begrijpt toch, dat ook de dwergen hun kinderen naar hun voorouders noemen!" Maar de arbeiders wilden niet toegeven; ze veroordeelden hem tot een boete van een dronk mede. Nu,

dan moesten ze dat maar hebben, zei de heer des huizes — vanavond, wanneer ze thuis kwamen. Maar de menschen wilden het nu dadelijk hebben — en ten slotte werd toen Tordis naar huis gestuurd om de mede te halen.

Ze stonden in een kring en de groote drinkhoorn ging rond. Toen namen ze hun zeisen en harken weer op en gingen ze weer aan het maaien van het gras. Kristin werd naar huis gestuurd met den leegen hoorn. Zij hield dien met beide handen voor zich uit terwijl ze blootsvoets in den zonneschijn liep op het groene pad naar de hoeve. Nu en dan bleef ze staan, wanneer er zich een druppel mede in de kom van den hoorn verzameld had — dan zette zij dien over haar kleine gezichtje heen en likte den vergulden rand van binnen en van buiten af, en ook haar vingers, om den zoeten drank.

Kristin Lavransdochter bleef stil voor zich uit zitten kijken. Vader! Zij herinnerde zich een uitdrukking, die over zijn gezicht heen trok, zoodat het een oogenblik bleek werd zooals het bosch op de helling bleek wordt, wanneer een windstoot het loof aan de boomen omkrult — een klank van kouden, scherpen spot in zijn stem, een blik van zijn grijze oogen als het glinsteren van een half getrokken zwaard. Een oogenblik, dan verdween het weer — ging over in vroolijken, goedgeluimden scherts terwijl hij jong was, meer en meer in rustige wat zwaarmoedige zachtheid naarmate hij ouder werd. Er had nog iets anders in haar vader gewoond dan die diepe, teedere zachtheid. Zij had met de jaren leeren begrijpen, dat de buitengewone vriendelijkheid van haar vader niet kwam doordat hij de fouten en de zwakheden van de menschen niet scherp genoeg zag, maar doordat hij altijd zijn eigen hart voor God onderzocht en het verbrijzelde in berouw over eigen zonde.

Neen, vader, ik zal niet ongeduldig zijn. Ik ben ook in vele opzichten tegenover mijn man te kort geschoten —.

Op den avond voor den Kruisdag *) zat Kristin met haar huisgenooten aan tafel en was ze net als anders. Maar toen haar zoons naar boven gegaan waren om in de bovenzaal te gaan slapen riep ze zacht Ulf Haldorszoon bij zich. Zij verzocht

---

*) 3 Mei.

hem naar Isrid te gaan en haar te vragen bij de vrouw des huizes in het oude weefvertrek te komen.

Ulf zei: ,,Je moet een boodschap naar Ranveig op Ulvsvoldene zenden en naar Haldis, de zuster van den priester, Kristin — het zou het meest betamelijk zijn, wanneer je om Astrid en Ingebjörg van Loptsgaard kon zenden, dat die de leiding in de kamer in handen nemen —"

,,Daar is geen tijd meer voor," zei Kristin. ,,Ik heb de eerste weeën al voor den middag gevoeld. Doe wat ik zeg, Ulf — ik wil alleen maar mijn eigen meisjes en Isrid bij mij hebben."

,,Kristin," zei Ulf ernstig, ,,begrijp je niet, dat er veel boosaardig gepraat uit voort zal komen, wanneer jij vannacht wegkruipt om je te verbergen —"

Kristin liet haar arm zwaar op tafel vallen. Zij sloot haar oogen.

,,Dan moeten ze maar praten wie praten willen! Ik *kan* vannacht die vreemde vrouwen niet over mij heen gebogen zien —"

Den volgenden morgen zaten haar groote zoons stilzwijgend naar den grond te kijken terwijl Munan praatte over het kleine broertje, dat hij beneden in de weefkamer in den arm van zijn moeder gezien had. Eindelijk zij Björgulf, dat hij *daar* nu niet langer over spreken moest.

Kristin lag maar steeds te luisteren — zij had zelf het gevoel, dat ze nooit zoo vast sliep, dat ze niet luisterde en wachtte.

Zij stond den achtsten dag op, maar de vrouwen, die bij haar waren, merkten, dat zij zich niet goed voelde. Nu eens had ze het koud en dan weer gingen heete golven door haar heen; den eenen dag stroomde de melk uit haar borsten, zoodat haar kleeren doornat werden; den volgenden dag had ze niet genoeg om het kind te verzadigen. Maar zij wilde niet weer gaan liggen. Het kind liet ze niet uit haar armen los — zij legde het nooit in de wieg, maar 's nachts nam ze het met zich mee naar bed; overdag droeg ze het in haar armen; ze zat er mee bij het vuur, zat er mee op haar bed, luisterde en wachtte en staarde ernaar, hoewel ze het nu en dan niet scheen te zien en niet hoorde, dat het huilde. Dan was het

alsof ze wakker werd — zij nam den jongen op en liep met hem heen en weer; met haar wang tegen de zijne neuriede ze maar steeds heel zachtjes voor hem, ging zitten en legde hem aan haar borst en zat weer te staren zooals te voren, terwijl haar gezicht stijf was als steen —.

Toen de jongen ongeveer zes weken oud was — en zijn moeder den drempel van het weefvertrek nog niet overschreden had — kwamen op zekeren dag Ulf Haldorszoon en Skule bij haar binnen. Ze waren in reiskleeding.

„Ja, nu rijden wij naar het Noorden, naar Haugen, Kristin," zei Ulf. „Er moet nu een eind aan deze zaak komen —"

Kristin zat stom en stijf met den jongen aan haar borst. Eerst scheen ze niets te begrijpen. Plotseling sprong ze op, met hoog rood gezicht:

„Doe wat je wilt. Verlang je naar je eigen heer, dan zal ik je niet terughouden. Het is maar het best, dat je je loon krijgt — dan hoef je niet meer hier beneden bij ons te komen."

Ulf stiet een verschrikkelijken vloek uit. Toen keek hij naar de vrouw, die met het kleine kind aan haar borst gedrukt stond. Hij klemde zijn lippen op elkaar en zweeg.

Maar Skule trad een stap naar voren:

„Ja moeder — ik rijd nu naar vader toe — wanneer u vergeet, dat Ulf de pleegvader van ons alle broeders geweest is, dan moet u toch bedenken, dat u mij niet bevelen en gebieden kunt alsof ik een knecht of een zuigeling was —"

„Niet?" Zijn moeder gaf hem een slag om zijn ooren, zoodat de jongen achterover tuimelde. „Ik meen, dat ik over jullie allen te bevelen en te gebieden heb zoolang ik jullie voed en kleed —. Ga weg!" schreeuwde ze stampvoetend.

Skule was razend, maar Ulf zei zacht:

„Het is beter zoo, jongen — dat ze onredelijk en driftig is, dan om haar te zien zitten staren alsof ze van verdriet haar verstand verloren had —"

Gunhild, Kristins dienstmeisje, kwam hen achterna geloopen. Ze moesten dadelijk bij de vrouw des huizes in de weefkamer komen — zij wilde met hen spreken en met al haar zoons. Kristin beval kort en scherp, dat Ulf naar Breidin moest rijden om met een man te spreken, die twee koeien van haar geleend had; de tweelingen moest hij meenemen en ze hoefden niet voor morgen thuis te komen. Naakkve en Gaute

stuurde ze naar de bergweide — ze gebood, dat ze den paardenstal in Illmandal na moesten kijken, in wat voor toestand die verkeerde — en onderweg moesten ze bij den teerbrander Björn, Isrids zoon, aangaan en hem verzoeken vanavond hier te komen. Het hielp niet, of ze haar al tegenwierpen, dat het morgen immers Zondag was —.

Den volgenden morgen, terwijl de klokken luidden, ging de vrouw van Jörundgaard uit, gevolgd door Björn en Isrid, die het kind droeg. Zij had hun goede en behoorlijke kleederen gegeven — maar de kraamvrouw zelf was zoo met goud versierd, dat allen zien konden, dat zij de vrouw was en de twee anderen haar dienaren.

Trotsch en hoogmoedig ontmoette ze de onwelwillende verwondering, die voelbaar tot haar uit ging van de menschen op de kerkweide. Ach ja, vroeger had ze wel andere kerkgangen gehouden — gevolgd door de voornaamste vrouwen. Sira Solmund keek haar met onvriendelijke oogen aan toen ze voor de deur der kerk stond met de kaars in haar hand — maar hij ontving haar op de gewone wijze.

Isrid was nu eenigszins kindsch en begreep weinig; Björn was een eigenaardige, zwijgzame man, die zich nooit met de zaken van anderen bemoeide. Deze twee waren peet.

Isrid noemde den naam van het kind voor den priester. Er ging een schok door hem heen — hij aarzelde even — toen herhaalde hij hem, zoodat het doorklonk tot de menschen in het lengteschip:

„Erlend — in den naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes —"

Het was alsof er een schok door de heele verzamelde gemeente heen ging. Kristin voelde daar een wilde, wraakzuchtige vreugde om.

Het kind had er bij de geboorte krachtig uitgezien. Maar reeds van de eerste week af had Kristin meenen te merken, dat het niet goed gedijen wilde. Zelf had zij in het oogenblik, dat zij verlost werd, het gevoel: nu viel haar hart ineen als een uitgebrand vuur. En toen Isrid haar den jonggeborene wees beeldde zij zich in, dat de levensvonk in dit kind onzeker brandde. Maar zij wierp het van zich af — zoo ontel-

baar vele malen had ze reeds het gevoel gehad, dat haar hart gebroken was. En het kind was groot en zag er niet zwak uit —.

Maar haar onrust over den jongen nam van dag tot dag toe. Hij huilde veel en had weinig eetlust — zij kon soms langen tijd moeite zitten doen voor ze hem er toe krijgen kon de borst te nemen. En wanneer ze hem eindelijk overgehaald had te zuigen sliep hij bijna dadelijk in. — Zij kon niet zien, dat hij groeide —.

Met onuitsprekelijke angst en hartzeer meende ze te merken, dat van den dag af, dat hij ten doop gehouden was en den naam van zijn vader had gekregen, de kleine Erlend sneller achteruitging.

Geen enkel, neen geen enkel van haar kinderen had ze zoo liefgehad als dat kleine ongelukskind. Geen enkel had ze in zulk een zoet en wild geluk ontvangen, geen enkel had ze met zulk een gelukkige verwachting gedragen. Zij dacht terug aan de afgeloopen negen maanden; ten slotte had ze er met haar leven voor gevochten om haar hoop en geloof vast te houden. Zij kon dat kind niet verliezen — en ze kon het niet redden —.

Almachtige God, koningin der Genade, Heilige Olav — zij voelde dezen keer zelf, dat het niet hielp of zij zich op haar knieën wierp en om het leven van het kind smeekte —.

Vergeef ons onze schulden gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren —.

Zij ging iederen Zondag naar de kerk zooals ze gewoon was te doen. Zij kuste den deurpost, besprenkelde zich met wijwater en boog zich neer voor het oude crucifix boven het koor. De Verlosser keek neer, bedroefd en vriendelijk in zijn doodsstrijd. Christus stierf om zijn moordenaars te verlossen. De Heilige Olav staat voor zijn aangezicht in onophoudelijke voorbede voor het volk, dat hem in ballingschap dreef en doodde —.

Gelijk wij vergeven onze schuldenaren.

Lieve Maria — mijn kind sterft! Weet je niet, Kristin, dat ik liever zijn kruis gedragen en zijn dood geleden zou hebben dan onder het kruis van mijn zoon te staan en hem te zien sterven —. Maar daar ik wist, dat dit geschieden moest voor de verlossing der zondaren, stemde ik in mijn hart toe — ik

stemde er mee in toen mijn zoon bad: Vader, vergeef hen, want ze weten niet, wat ze doen —.

— Zooals wij vergeven onze schuldenaren —.

Het wordt geen gebed, dat wat je in je hart uitschreeuwt, voor je je Paternoster zonder onwaarheid gebeden hebt —.

Vergeef ons onze schulden —. Herinner je je, hoe dikwijls je schulden vergeven zijn. — Zie naar je zoons ginds aan de zijde der mannen. Zie hem, die daar vooraan staat als aanvoerder van die schoone jeugdgroep. De vrucht van je zonde — gedurende bijna twintig jaar heb je gezien, hoe God zijn schoonheid, verstand en mannelijkheid vermeerderde. Dat is barmhartigheid — waar is je barmhartigheid tegenover je jongsten zoon thuis —

Herinner je je nog je vader, herinner je je Simon Darre —.

— Maar in het diepst van haar hart voelde ze niet, dat ze Erlend vergeven had. Zij kon dat niet, want ze wilde het niet. Zij hield de schaal van haar liefde vast, zij wilde die ook nu niet loslaten, nu die nog slechts de laatste bittere drab bevatte. Op het oogenblik, dat ze Erlend vergeven kon, niet meer aan hem zou denken met die verterende bitterheid — dan was alles voorbij, wat er tusschen hen geweest was.

Zoo stond zij tijdens de mis en zij wist — die zou haar geen goed doen. Zij trachtte te bidden: Heilige Olav, help mij, doe een wonder aan mijn hart, zoodat ik mijn gebeden zonder onwaarheid kan zeggen — aan Erlend kan denken met godvruchtige rust in mijn ziel. Maar zij wist, dat zij zelf niet wenschte, dat die bede verhoord zou worden. En daarom voelde zij zelf, dat het nutteloos was wanneer zij bad om het kind te mogen behouden. In leen van God ontvangen was hij, de jonge Erlend — op een voorwaarde alleen zou zij hem mogen behouden en die voorwaarde nam zij niet aan. En het hielp niet voor St. Olav te liegen —.

Zoo zat zij bij het zieke kind. Haar tranen stroomden neer; zij schreide zonder geluid en zonder haar gezicht te vertrekken, haar gelaat bleef even grauw en steenhard; slechts het wit van haar oogen en haar oogleden werden langzamerhand bloedrood. Wanneer iemand bij haar binnen kwam droogde zij snel haar gezicht af en dan zat ze slechts stom en stijf.

— Toch was er maar zoo weinig noodig om haar te ontdooien. Wanneer een van haar groote zoons binnen kwam, een blik op het kleine kind wierp en eenige vriendelijke, medelijdende woorden tegen hem sprak, dan kon zijn moeder zich nauwelijks inhouden om niet in luid snikken uit te barsten. Indien ze met haar volwassen zoons over haar angst voor het kleintje had kunnen spreken, dan zou haar hart stellig gesmolten zijn. Maar ze waren nu schuw voor haar geworden. Sinds den dag, dat ze thuisgekomen waren en gehoord hadden, welken naam zij hun jongste broertje gegeven had, scheen het, dat de knapen zich nog nauwer aaneen sloten en als 't ware op grooten afstand van haar stonden. Maar op zekeren dag, toen Naakkve naar het kind stond te kijken, zei hij:

„Moeder, geef mij toestemming — dat ik vader opzoek en hem zeg, hoe het met dezen jongen staat —"

„Nu geeft het toch niets meer," antwoordde zijn moeder hopeloos.

Munan begreep het niet. Hij bracht zijn speelgoed naar het kleine broertje, was zielsblij, wanneer hij hem vast mocht houden en dacht, dat hij het kind aan het lachen had gebracht. Munan praatte over wanneer vader thuis kwam en vroeg zich af, hoe hij dien nieuwen zoon zou vinden. Kristin zat er zwijgend bij met grauw gelaat en liet haar ziel vaneenscheuren door het gepraat van den jongen.

Het kleine kindje was nu mager en gerimpeld als een oud mannetje; zijn oogen waren onnatuurlijk groot en helder. Toch was hij begonnen tegen zijn moeder te glimlachen — zij kermde zacht, wanneer zij dat zag. Kristin liefkoosde de magere kleine armpjes en beentjes, nam zijn voetjes in haar hand — nooit zou dit kleintje er toe komen verwonderd naar die aardige, lichtroode, wonderlijke gevaarten te grijpen, die boven hem in de lucht spartelden en waarvan hij niet begreep, dat het zijn eigen beenen waren. Nooit zouden die voetjes zoover komen, dat ze de aarde betraden.

Wanneer zij dan al die droevige weekdagen tot het eind toe naar het stervende kind had zitten kijken dacht ze, terwijl zij zich voor haar kerkgang kleedde, dat ze nu toch wel week genoeg zou zijn. Zij had Erlend vergeven — zij stond onverschillig tegenover hem; wanneer zij slechts haar zoetste, dier-

baarste bezit mocht behouden, dan zou ze dien man graag vergeven.

Maar wanneer zij voor het kruis haar Paternoster fluisterde en aan de woorden kwam: „sicut et nos dimittimus debitoribus nostris," dan voelde zij, hoe haar hart zich verhardde zooals een hand, die zich voor een slag balt. Neen!

Hopeloos en ziek van ziel schreide zij, omdat ze dat niet kon *willen*.

En toen stierf Erlend Erlendszoon den dag voor het feest van Maria Magdalena *) iets minder dan drie maanden oud.

---

*) 22 Juli.

VII.

Dien herfst ging bisschop Halvard op kerkvisitatie in het Noorden van het dal. In Sil kwam hij den dag voor St. Mattheüs *). Het was meer dan twee jaar geleden, dat de bisschop zoo ver Noordelijk gekomen was, zoodat er ditmaal veel kinderen waren, die het vormsel moesten ontvangen. Munan Erlendszoon behoorde tot hen; hij was nu acht jaar oud.

Kristin verzocht Ulf Haldorszoon het kind tot den bisschop te voeren — zij had nu geen enkelen vriend in haar geboortedal, wien zij dat vragen kon. Ulf scheen zich over haar verzoek te verheugen. Toen de klokken voor den dienst luidden gingen deze drie, Kristin, Ulf en de jongen, naar de kerk. Haar zoons waren alle naar de vroegmis geweest behalve Lavrans, die met koorts in bed lag; ze wilden niet naar deze mis gaan, omdat er daarbij altijd zoo'n gedrang in de kerk was.

Toen ze voorbij de rentmeesterswoning kwamen zag Kristin, dat er vele vreemde paarden buiten bij de heg vastgebonden waren. Wat hooger op werden ze ingehaald door Jardtrud, die met groot gevolg aan kwam rijden en hen voorbij ging. Ulf deed alsof hij zijn vrouw en haar verwanten niet zag.

Kristin wist, dat Ulf zeker sedert vlak na nieuwjaar geen voet over zijn eigen drempel gezet had. Het moest toen nog erger dan gewoonlijk tusschen hem en zijn vrouw toegegaan zijn en daarna had hij zijn kleerenkist en zijn wapenen naar het vertrek boven de groote zaal overgebracht en sindsdien woonde hij daar met de jongens. Eens, in het begin van het

*) 21 September.

voorjaar, had Kristin er iets van gezegd, dat het verkeerd was zoo in onmin met zijn vrouw te zijn — toen had hij haar aangekeken en gelachen, zoodat ze zweeg.

De zon scheen en het was mooi weer. Boven het dal was de lucht tusschen de bergen blauw. Het gele loof van de berkeboschjes begon dun te worden en het koren was grootendeels gemaaid, maar nog golfde hier en daar bij de hoeven een bleeke gerstakker en het late gras stond groen en vochtig van dauw op de weiden. Er waren veel menschen bij de kerk en het gestamp en gehinnik van de paarden weerklonk, want de kerkstal was vol en velen hadden hun dieren buiten vast moeten binden.

Er ging iets als een gedempte, onwelwillende onrust door de menigte overal waar Kristin en haar gevolg langs kwamen. Een jonge man sloeg zich op zijn dij en lachte, maar werd heftig tot stilte aangenaamd door oudere lieden. Kristin liep met afgemeten schreden en stijve houding over het grasveld het kerkhof op. Zij toefde eerst een oogenblik bij het graf van het kind en daarna bij dat van Simon Andreszoon. Er lag een platte, grijze steen op — daar was het beeld in gegraveerd van een man in een getralieden helm en een maliënkolder, die met zijn handen steunde op het groote driehoekige schild met wapen. Daar omheen stond in den rand van den steen uitgehouwen:

In pace. Simon Armiger. Proles Dom. Andreae Filii Gudmundi Militis Pater Noster.

Ulf stond buiten de Zuidelijke deur; hij had zijn zwaard weggezet in de kloostergang.

Toen trad Jardtrud het kerkhof binnen, gevolgd door vier mannen — het waren haar twee broeders en twee oude boeren; de eene was Kolbein Jonszoon, die jaren lang Lavrans' persoonlijke dienaar geweest was. Ze gingen naar de priesterdeur aan den Zuidkant van het koor.

Ulf Haldorszoon snelde er heen en stelde zich hun in den weg. Kristin hoorde, dat ze daar ginds snel en heftig spraken — Ulf wilde zijn vrouw en haar gevolg verhinderen om verder te gaan. De menschen op het kerkhof kwamen naderbij; ook Kristin ging er heen.Toen sprong Ulf op een steen, waar de kruisgang op rustte, boog zich naar binnen, greep de eerste de beste bijl, die voor de hand lag, en terwijl

de eene van Jardtruds broeders hem naar beneden wilde trekken sprong Ulf naar voren en zwaaide de bijl. De slag trof zijn zwager aan den schouder en nu liepen de menschen toe en legden de hand aan Ulf. Hij vocht om zich los te rukken — Kristin zag, dat zijn gezicht donkerrood was, vertrokken en wanhopig.

Toen kwam Sira Solmund met een kapelaan uit het gevolg van den bisschop in de priesterdeur. Zij wisselden eenige woorden met de boeren. Dadelijk daarop namen drie knechten, die het witte schild van den priester voerden, Ulf met zich mee en voerden hem weg van het kerkhof, terwijl zijn vrouw met haar gevolg achter de twee priesters de kerk binnen ging.

Kristin trad op de groep boeren toe:

„Wat beteekent dat?" vroeg ze scherp. „Waarom legden jullie de hand aan Ulf?"

„Je zult wel gezien hebben, dat hij een man op het kerkhof neergeslagen heeft," antwoordde een hunner op denzelfden toon. Allen weken van haar terug, zoodat ze alleen met haar jongen bij de deur bleef staan.

Kristin meende het te begrijpen — Ulfs vrouw wilde een aanklacht tegen hem bij den bisschop indienen. En doordat hij zich had laten gaan en den vrede van het kerkhof had verbroken, had hij zich in een moeilijken toestand gebracht. Toen een vreemde diaken in de deur kwam en naar buiten keek ging ze naar hem toe; ze noemde haar naam en vroeg, of zij voor den bisschop gebracht kon worden.

Binnen in de kerk waren alle kostbaarheden te voorschijn gehaald, maar de kaarsen op de altaren waren nog niet aangestoken. Door de ronde lichtgaten heel in de hoogte stroomde wat zonlicht neer tusschen de donkerbruine zuilen. In het lengteschip was reeds een deel der gemeente binnengegaan; ze waren gaan zitten op de bank, die langs den wand liep. In het koor stond de kleine groep, Jardtrud Herbrandsdochter en haar twee broers — Geirulv met zijn arm in een verband — Kolbein Jonszoon, Sigurd Geitung en Tore Borghildszoon voor den zetel van den priester. Achter en om den gebeeldhouwden stoel stonden twee jonge priesters van Hamar, eenige andere mannen uit zijn gevolg en Sira Solmund.

Allen keken gespannen toe toen de vrouw van Jörundgaard naar voren trad en zich diep voor den bisschop neerboog.

Heer Halvard was een groot, zwaar man met een hoogst eerwaardig uiterlijk. Onder zijn rood zijden muts blonk aan de slapen zijn sneeuwwit haar en zijn langwerpig rond en gevuld gezicht was groot en rood gevlamd; hij had een zeer kromme neus en een zware kin en zijn mond liep als een smalle spleet, bijna zonder lippen dwars boven de dichte afgeschoren, grijswitte baardstoppels — maar zijn borstelige wenkbrauwen welfden zich nog donker boven zijn fonkelende, zwarte oogen.

„God zij met je, Kristin Lavransdochter," zei heer Halvard. Hij keek van onder zijn zware wenkbrauwen vorschend naar de vrouw. Zijn eene groote, witte oude mannen hand hield het gouden kruis op zijn borst vast, in zijn andere hand, die op den schoot van zijn donker violet kleed rustte, hield hij een wastafeltje.

„Wat drijft je om mij hier op te zoeken, vrouw Kristin?" vroeg de bisschop weer. „Geloof je niet, dat het betamelijker zou zijn, wanneer je tot den middag wachtte, bij mij op Romundgaard kwam en mij vertelde, wat je op het hart hebt?"

„Jardtrud Herbrandsdochter heeft u hier opgezocht, eerwaarde vader," antwoordde Kristin. „Nu is Ulf Haldorszoon vijfendertig jaar bij mijn man geweest; steeds was hij onze trouwe vriend en helper en een goede neef — ik dacht, dat ik hem misschien op eenigerlei wijze kon helpen —"

Jardtrud uitte een zachten kreet van hoon of toorn — alle anderen staarden Kristin aan, de menschen uit het dal met verbittering, het gevolg van den bisschop gespannen en nieuwsgierig. Heer Halvard wierp een scherpen blik om zich heen; toen zeide hij tegen Kristin:

„Durf je het aan de verdediging van Ulf Haldorszoon op je te nemen? Je weet misschien wel —" zei hij haastig terwijl hij een hand ophief omdat zij wilde antwoorden: „Niemand heeft het recht je getuigenis in deze zaak te eischen — behalve je man — indien je eigen geweten je er niet toe drijft. Bedenk dat eerst goed —"

„Ik heb vooral hieraan gedacht, heer bisschop, dat Ulf zijn drift den vrijen teugel gelaten heeft en zijn wapen bij de kerk heeft getrokken — misschien kon ik hem van nut zijn in deze zaak door mij borg te stellen. Of," zei ze met veel moeite, „mijn man zal in deze zaak stellig alles doen wat hij kan om zijn vriend en neef te helpen —"

De bisschop wendde zich ongeduldig naar de omstanders, die alle in hevige opwinding schenen te verkeeren.

„Die vrouw hoeft hier niet te blijven. Haar woordvoerders kunnen wel in het lengteschip wachten — gaat allen daarheen terwijl ik met Kristin Lavransdochter spreek — en laten de menschen zoolang naar buiten gaan — Jardtrud Herbrandsdochter ook."

Een van de jonge priesters was bezig geweest om het bisschoppelijk gewaad gereed te leggen. Nu zette hij voorzichtig den mijter met het gouden kruis op de uitgespreide plooien van het koorkleed, ging de kerk in en sprak even met de menschen in het lengteschip. De groep der anderen volgde hem. De gemeente, Jardtrud met hen, ging naar buiten en de kerkdienaar sloot de deuren.

„Je noemde je man," zei de bisschop, terwijl hij haar evenals straks aankeek. „Is het waar, dat je den vorigen zomer getracht hebt je met hem te verzoenen?"

„Ja, mijn heer."

„Maar het kwam niet tot een verzoening tusschen jullie?"

„Heer — vergeef mij, dat ik het zeg — maar ik heb geen aanklacht tegen mijn man ingebracht. Ik heb u opgezocht om over de zaak van Ulf Haldorszoon te spreken —"

„Wist je man, dat je een kind verwachtte?" vroeg heer Halvard; hij scheen boos te zijn over haar tegenspraak.

„Ja, heer," zei ze heel zacht.

„Hoe nam Erlend Nikulauszoon dat dan op?" vroeg de bisschop.

Kristin draaide een slip van haar afhangenden hoofddoek tusschen haar vingers — en keek naar den grond.

„Wilde hij zich niet met je verzoenen toen hij dat hoorde?"

„Heer, vergeef mij —" Kristin was heel rood geworden. „Hoe mijn heer Erlend tegen mij geweest moge zijn — wanneer het Ulfs zaak eenigszins kan helpen, dat hij hier komt, dan weet ik, dat Erlend zich zal haasten om hier bij hem te komen."

De bisschop fronste zijn wenkbrauwen terwijl hij haar aanzag:

„Bedoel je, dat Erlend uit vriendschap voor dien man Ulf — of omdat de zaak nu aan het licht gekomen is — nu

toch het kind erkennen wil, dat je dit voorjaar ter wereld gebracht hebt?"

Kristin hief haar hoofd op — en staarde den bisschop aan met opengesperde oogen en half geopende lippen. Het was alsof ze eerst langzamerhand bij gedeelten begreep, wat zijn woorden beteekenden. Heer Halvard zag haar ernstig aan:

„Wel is het waar, vrouw, dat niemand behalve je man het recht heeft je voor deze zaak aan te klagen. Maar je begrijpt wel, dat hij zoowel als jij een zware zonde begaat, wanneer hij het vaderschap over het kind van een anderen man op zich neemt om het van Ulf te verbergen. Indien jullie gezondigd hebt zijn jullie er allen beter aan toe, wanneer de zonde gebiecht en geboet wordt."

De kleur kwam en ging in Kristins gezicht:

„Heeft iemand gezegd, dat mijn man niet — dat het zijn kind niet was —"

De bisschop vroeg langzaam:

„Wil je, dat ik gelooven zal, Kristin, dat je niet eens geweten hebt wat de menschen over jou en je eersten dienaar zeggen—?"

„Neen." Zij richtte zich op en stond met eenigszins achterover gebogen hoofd met een wit gezicht onder haar golvenden hoofddoek. „Nu bid ik u, eerwaarde heer en vader — heeft iemand achter mijn rug kwaad van mij gesproken, gebied u hun dan dat in mijn gezicht te herhalen!"

„Er zijn geen namen genoemd," antwoordde de bisschop. „Dat is tegen de wet. Maar Jardtrud Herbrandsdochter heeft verlof gevraagd om haar man te verlaten en met haar verwanten mee naar huis te gaan omdat zij hem beschuldigt, dat hij het met een andere, getrouwde vrouw gehouden heeft en een kind bij haar heeft gekregen."

Een oogenblik zwegen beiden. Toen hernam Kristin:

„Heer — ik verzoek u, dat u mij dezen gunst betoont, dat u dezen mannen gebiedt te zeggen, zoodat ik het hoor, dat **ik** die vrouw zou zijn."

Bisschop Halvard keek de vrouw scherp en onderzoekend aan. Toen wenkte hij — de lieden uit het lengteschip kwamen om zijn stoel heen staan. Heer Halvard nam het woord:

„Gij goede lieden uit Sil hebt u vandaag op een ongeschikten tijd tot mij gewend met een aanklacht, die eigenlijk

eerst voor mijn plaatsvervanger uitgebracht had moeten worden. Nu heb ik daar genoegen mee genomen, omdat ik wist, dat jullie niet zoo met de wetten bekend kunt zijn. Maar nu is deze vrouw Kristin Lavransdochter van Jörundgaard met een wonderlijk verzoek tot mij gekomen — zij verzoekt mij jullie te vragen of jullie in haar gezicht durft te zeggen, dat hier in het dal het gerucht geloopen heeft, dat Erlend Nikulaus niet de vader zou zijn van het kind, dat zij dit voorjaar gekregen heeft?"

Sira Solmund antwoordde:

„Het is op iedere hoeve en in iedere hut hier in de gemeente gezegd, dat dit kind in overspel en bloedschande tusschen de vrouw des huizes en haar eersten dienaar verwekt is. En het lijkt ons weinig waarschijnlijk, dat de vrouw zelf niet zou weten, dat dit gerucht rondliep."

De bisschop wilde spreken, maar Kristin zeide met luide, vaste stem:

„Zoo helpe mij God, de Almachtige, de Maagd Maria en St. Olav en St. Tomas de aartsbisschop — ik heb nooit geweten, dat deze leugen over ons rondgestrooid werd."

„Het is niet goed te begrijpen — waarom vond je het dan noodig zoo goed te verbergen, dat je een kind verwachtte," vroeg de priester. „Je verborg je voor de menschen en den heelen winter ben je nauwelijks buiten je huis gekomen."

„Het is lang geleden, dat ik vrienden had onder de boeren hier in het dal — ik heb weinig omgang met de menschen gehad in de laatste jaren. Toch wist ik niet voor nu, dat ze alle mijn vijanden schijnen te zijn. Maar ik ben iederen misdag in de kerk gekomen," zeide de vrouw.

„Ja — en dan hulde je je in een wijden mantel en kleedde je zoo, dat het niet gezien zou worden, dat je onder je gordel breed werd —"

„Niet anders dan iedere vrouw doet — zij wil er onder de menschen graag behoorlijk uitzien," antwoordde Kristin kort.

De priester hernam:

„Wanneer het kind van je man was, zooals je zegt — dan zou je het niet zoo slecht verzorgd hebben, dat je door verwaarloozing zijn dood veroorzaakte."

Een van de jonge Hamarpriesters kwam naar voren en hield snel zijn arm om Kristin heen. Een oogenblik later stond

ze weer evenals te voren, bleek en slank — en bedankte den priester met een hoofdknik.

Sira Solmund ging heftig voort:

,,Dat hebben de dienstmeisjes op Jörundgaard gezegd — mijn zuster, die daar op de hoeve kwam, heeft het ook gezien — die vrouw liep daar rond terwijl de melk uit haar borsten sprong, zoodat haar kleeren door en door nat werden — maar iedere vrouw, die het lijk van den jongen heeft gezien, kan getuigen, dat hij van honger gestorven is —"

Bisschop Halvard maakte een beweging met zijn hand:

,,Dat is genoeg, Sira Solmund. We moeten ons bij de zaak bepalen, die aan de orde is, en dat is, of Jardtrud Herbrandsdochter niets anders had om mee aan te komen toen ze die aanklacht tegen haar man indiende dan dat ze geruchten gehoord had, waarvan deze vrouw hier zegt, dat het leugens zijn — en of Kristin deze geruchten kan weerleggen. — Niemand heeft toch gezegd, dat ze de hand aan haar kind geslagen heeft —"

Maar Kristin bleef bleek staan en zeide niets meer.

De bisschop sprak tot den parochiepriester:

,,Maar jij, Sira Solmund, het was je plicht met deze vrouw te spreken en haar te vertellen, wat er gezegd werd. Heb je dat niet gedaan?"

De priester kreeg een kleur:

,,Ik heb hartelijk voor deze vrouw gebeden, dat ze zich vrijwillig van haar stijfhoofdigheid af mocht keeren en zich wenden mocht tot berouw en boete. — Haar vader was *mijn* vriend niet," sprak de priester heftig, ,,Maar toch weet ik, dat Lavrans van Jörundgaard een rechtschapen man was en sterk in het geloof. Hij had iets beters verdiend — maar die dochter van hem heeft schande op schande op hem geladen. Nauwelijks was ze een volwassen meisje of ze veroorzaakte door haar lichtzinnigheid, dat twee goede jongens hier uit het dal in een gevecht gewikkeld werden, waarbij een van hen den dood vond. Toen verbrak ze haar trouw en haar verloving met een voornamen, edelen ridderzoon, dien haar vader als haar man gekozen had, zette op oneervolle wijze haar wil door en kreeg dien man van wien u, heer, wel weet, dat hij als verrader van land en koning veroordeeld is. Maar ik dacht, dat het ten slotte haar hart wel week zou

maken, wanneer zij zag, dat zij gehaat en veracht, met al de haren, met een zeer slechten naam op Jörundgaard zat — waar haar vader en Ragnfrid Ivarsdochter gezeten hadden met de achting en liefde van allen —.

Maar het werd te veel toen ze nu met haar zoon hier naar toe kwam voor het vormsel — en toen die man den jongen naar u toe zou brengen van wien de heele gemeente geweten heeft, dat ze met hem in overspel en bloedschande leeft —"

De bisschop gaf den ander een teeken, dat hij zwijgen zou:

„Hoe na verwant is Ulf Haldorszoon aan je man," zeide hij tot Kristin.

„Ulfs echte vader was Baard Peterszoon van Hestnaes. Die was een halfbroer met dezelfde moeder van Gaute Erlendszoon op Skogheim, den grootvader van moederszijde van Erlend Nikulauszoon."

Heer Halvard wendde zich ongeduldig tot Sira Solmund:

„Bloedschande is dat niet — haar schoonmoeder en Ulf zijn nicht en neef — het is een overtreding van het verwantengebod en een zware zonde, wanneer het waar is — je hoeft het niet nog erger te maken."

„Ulf Haldorszoon is peter van den oudsten zoon van die vrouw," zei Sira Solmund.

De bisschop keek haar aan en Kristin antwoordde:

„Ja, mijn heer."

Heer Halvard bleef eenige oogenblikken zwijgend zitten. „God helpe je, Kristin Lavransdochter," zei hij bedroefd. „Ik heb je vader van vroeger gekend — ik heb hem in mijn jeugd op Jörundgaard opgezocht. Ik herinner mij jou toen je een mooi, onschuldig kind was. Had Lavrans Björgulfszoon nog geleefd dan zou dit niet gebeurd zijn. Denk aan je vader, Kristin — terwille van hem moet je deze schande van je afwerpen en je zuiveren, wanneer je kunt —"

Als een bliksemstraal drong het tot haar door — ze herkende den bisschop. Een winterdag tegen zonsondergang — een roode, steigerende jonge hengst op het erf en een priester met een zwarten haarkrans om zijn donkerrood gezicht; hij hing aan den halster, met schuim bespat, trachtte het wilde dier te bedwingen en op het ongezadelde paard te komen. Een troep dronken, lachende Kerstgasten verdrong er zich om heen, haar vader onder hen met een gezicht, dat

rood was van het drinken en van de koude, uitgelaten en vroolijk roepend —.

Zij wendde zich tot Kolbein Jonszoon:

„Kolbein! Jij, die mij gekend hebt van den tijd af, dat ik in kinderkleertjes liep, jij, die mij en mijn zusters thuis bij vader en moeder hebt gekend; ik weet, dat je zoo van mijn vader gehouden hebt, dat —. Kolbein — geloof jij dat van mij!"

Kolbein zag haar hard en bedroefd aan:

„Je zegt, dat we van je vader gehouden hebben —. Ja, wij zijn knechten, arme daglooners en eenvoudige lieden, die van Lavrans van Jörundgaard hielden en vonden, dat hij was zooals God wil, dat een edelman zal zijn —.

Vraag ons niet, Kristin Lavransdochter, die gezien hebben hoe je vader je liefhad en hoe je zijn liefde beloonde — of wij gelooven, dat er iets is, waarvoor jij te goed bent om het te doen!"

Kristin liet haar hoofd op haar borst zinken. De bisschop kon verder geen woord meer uit haar krijgen — zij antwoordde niet meer op zijn vragen.

Toen stond heer Halvard op. Ter zijde van het hoogaltaar was een kleine deur, die toegang gaf tot het afgesloten deel van de kruisgang achter de apsis van het koor. Een deel daarvan werd als sacristie gebruikt en een deel was voorzien van eenige luikjes, waardoor de melaatschen de hostie ontvangen konden terwijl ze daarbuiten de mis stonden aan te hooren, gescheiden van het overige deel der gemeente. Maar nu was er jarenlang niemand in de parochie geweest, die aan melaatschheid leed.

„Misschien is het 't best, dat je daarginds wacht, Kristin, tot de menschen naar binnen gegaan zijn voor den dienst. Ik wil later met je praten — maar nu moet je naar je eigen huis gaan."

Kristin boog voor den bisschop.

„Ik wil liever nu naar huis gaan, eerwaarde heer, indien u dat toestaat."

„Zooals je wilt, Kristin Lavransdochter. God bescherme je, vrouwe — ben je onschuldig, dan zullen zij je onschuld bewijzen, God zelf en Zijn bloedgetuigen, die hier de kerkheiligen zijn, St. Olav en St. Tomas, die gestorven zijn voor de zaak der gerechtigheid."

Kristin boog opnieuw voor den bisschop. Toen ging ze door de priesterdeur naar buiten, het kerkhof op.

Een klein ventje in een rood nieuw pakje stond daar geheel alleen, stijf en rechtop. Munan keerde zijn bleeke kindergezichtje een oogenblik naar zijn moeder toe; zijn oogen waren groot en verschrikt.

Haar zoons — ze had nog niet aan hen gedacht. Als bij het licht van een bliksemstraal zag zij haar troep jongens — zooals die dit laatste jaar aan den buitenkant van haar leven gestaan hadden, op elkaar gedrongen zooals een kudde paarden bij onweer, spiedend, schuw — ver van haar, terwijl zij streed in den laatsten doodsstrijd van haar liefde. Wat hadden die begrepen, wat hadden die gedacht, wat hadden die geleden, terwijl zij in dien toestand van verwarring verkeerde —. Wat zou er nu van hen worden —.

Zij hield Munans kleine, ruwe vuistje in haar hand. Het kind staarde recht voor zich uit — zijn mondhoeken trilden terwijl hij zich rechtop hield.

Hand in hand met haar zoon ging Kristin Lavransdochter het kerkhof over, naar den kerkheuvel. Zij dacht aan haar zoons en zij had het gevoel, dat ze in elkaar zou zakken en op den grond zou vallen. De menschentroep begaf zich naar de deuren der kerk onder het luiden der klok vanuit den klokkestoel.

Zij had eens een verhaal gehoord over een vermoord man, die niet op den grond kon vallen omdat er zooveel speren in hem staken. Zij kon niet vallen terwijl ze daar liep door alle oogen, die haar staken.

Moeder en kind traden de groote zaal binnen. Haar zoons stonden in een groep om Björgulf heen, die aan tafel zat. Naakkve stak boven zijn broeders uit en hield een hand op den schouder van den half blinden jongen. Kristin zag het smalle, donkere gelaat met de blauwe oogen van haar eerstgeboorne, het zachte, donkere baarddons om zijn rooden mond.

„Weten jullie het?" vroeg ze rustig terwijl ze op de schaar van haar zoons toetrad.

„Ja." Naakkve antwoordde voor hen allen. „Gunhild was bij de kerk."

Kristin bleef even staan. De jongens hadden zich weer

naar hun oudsten broer toe gekeerd. Tot hun moeder sprak:

,,Heeft iemand van jullie er iets van geweten, dat er een dergelijk gerucht in de gemeente rondliep — over Ulf en mij?"

Toen keerde Ivar Erlendszoon zich heftig naar haar toe:

,,Dacht u, moeder, dat u dan niets verder over ons optreden gehoord zoudt hebben? *Ik* zou niet stil gezeten hebben en mijn moeder voor overspeelster hebben laten uitschelden — zelfs niet, wanneer ik geweten had, dat ze het *was*!"

Kristin zei bedroefd:

,,Ik vraag mij nu af, mijn zoons, wat jullie gedacht hebt van dat alles, dat hier in het laatste jaar gebeurd is."

De jongens zwegen. Toen hief Björgulf zijn gelaat op; hij keek zijn moeder met zijn zieke oogen aan:

,,Goede hemel, moeder — wat moesten we denken — dit jaar — en al de jaren, die daar aan vooraf zijn gegaan! Gelooft u, dat het gemakkelijk voor ons was te weten, wat we denken moesten!"

Naakkve sprak:

,,Ach ja, moeder — ik had wel tot u moeten spreken — maar u was zoo, dat we het niet konden. En toen u ons jongste broertje zoo liet doopen alsof u daarmee zeggen wilde, dat onze vader een dood man was —" hij brak zijn woorden af in hevige ontroering.

Björgulf hernam:

,,Aan niets anders dacht u, vader en u, dan aan dien twist tusschen u beiden —. Niet daaraan, dat wij intusschen tot mannen opgroeiden. Nooit lette u er op wie tusschen uw wapens in kwam en bloedig gewond werd —"

Hij was opgesprongen. Naakkve legde een hand op zijn schouder. Kristin zag, dat het waar was — die twee waren volwassen zoons. Het was alsof zij naakt voor hen stond, zelf had zij zich schaamteloos voor haar kinderen ontbloot —.

Dat was het, wat ze terwijl ze opgroeiden vooral gezien hadden — dat hun ouders oude menschen geworden waren, de jeugdhitte stond hun armzalig — maar ze hadden niet met eer en waardigheid oud kunnen worden —.

Toen sneed een kinderstem door de stilte heen. Munan riep met een wilden jammerkreet uit:

,,Moeder — komen ze u nu gevangen nemen? Komen ze onze moeder nu van ons weg halen —?"

Hij sloeg zijn armen om haar heen en drukte zijn gezicht tegen haar aan onder haar borst. Kristin trok hem naar zich toe, zonk op de bank neer en nam het schreiende jongetje in haar armen; zij trachtte hem te sussen:

„Zoontje, mijn zoontje, huil niet zoo —."

„Niemand kan onze moeder van ons wegnemen." Gaute ging naar zijn broertje toe en raakte hem aan. „Huil niet zoo — ze kunnen haar niets doen. Nu moet je je beheerschen, Munan — je begrijpt toch wel, dat wij onze moeder verdedigen zullen, jongen!"

Kristin zat met het kind tegen zich aan gedrukt — het was, alsof het kleintje haar door zijn tranen bevrijd had.

Toen zeide Lavrans, die overeind zat met een koortsblos op zijn wangen:

„Ja — wat willen jullie doen, broers?"

„Wanneer de mis uit is," zei Naakkve, „willen wij naar de pastorie toe gaan en borgstelling voor onzen pleegvader aanbieden. Dat is het eerste, wat we doen zullen — vinden jullie dat ook niet, jongens?"

Björgulf, Gaute, Ivar en Skule antwoordden ja. Kristin zei:

„Ulf heeft zijn wapens tegen een man getrokken op het kerkhof. En ik moet toch iets doen om hem en mijzelf van deze praatjes te bevrijden. Dit zijn zulke ernstige zaken, jongens, dat jullie jonge knapen, dunkt mij, met iemand moet overleggen, hoe dit aangepakt moet worden."

„Wien vindt u, dat wij om raad moeten vragen?" vroeg Naakkve eenigszins spottend.

„Heer Sigurd op Sundbu is de zoon van mijn tante," antwoordde zijn moeder aarzelend.

„Aangezien hij dat niet vroeger bedacht heeft," zei de jonge man op den zelfden toon, „komt het mij niet wenschelijk voor, dat wij Erlendszonen nu bij hem aankloppen nu we in nood zijn. Wat zeggen jullie, broers? Zijn we nog niet mondig, we kunnen toch goed de wapens voeren, alle vijf —"

„Jongens," zei Kristin. „Jullie komt met wapens niet verder in deze zaak."

„Dat moet u aan ons overlaten, moeder," antwoordde Naakkve kort. „Maar nu, moeder, dunkt mij, dat u ons eten moest geven. En gaat u nu op uw gewone plaats zitten —

terwille van de huisgenooten," sprak hij, alsof hij over haar te zeggen had.

Het kostte haar moeite om iets te eten. Zij zat maar te denken — zij durfde niet te vragen, of ze nu hun vader wilden laten halen. En zij dacht er over, hoe die zaak verder zou afloopen. Zij wist niets van de wet in dergelijke dingen — ze zou de geruchten wel moeten weerleggen door een eed met vijf of elf anderen. Dat zou dan wel gebeuren bij de hoofdkerk op Ullinsyn in Vaagaa —. Daar had ze op bijna iedere groote hoeve verwanten uit het geslacht van haar moeder. En wanneer haar eed nu eens niet geldig werd verklaard — en zij onder hun oogen zou staan zonder zich van deze schandelijke aanklacht te kunnen zuiveren. Als zij haar vader tot schande zou maken —. Hij was als vreemdeling hier in het dal gekomen. Zelf was hij er in geslaagd zich te handhaven, hem hadden allen geëerd. De keeren, dat Lavrans Björgulfszoon een zaak op een Thing of een bijeenkomst ter hand nam, had hij altijd volkomen gelijk gekregen. Maar zij wist, dat haar schande op hem terug zou vallen. Zij zag plotseling, hoe eenzaam haar vader gestaan had — ondanks alles eenzaam en vreemd tusschen de menschen hier, telkens, wanneer zij last na last van verdriet, schande en verachting op hem had geladen.

Zij had niet geloofd, dat ze meer zooiets zou kunnen voelen — telkens en telkens had ze gedacht, dat haar hart in bloedende scherven uiteen zou vallen — weer was het alsof het zou barsten.

Gaute ging de galerij op en keek naar het Noorden:

„Nu gaan de menschen de kerk uit," zei hij. „Zullen wij wachten tot ze op eenigen afstand gekomen zijn?"

„Neen," antwoordde Naakkve. „Laten ze maar zien, dat de Erlendszonen op het pad zijn. We moeten ons nu klaar maken, jongens. Het is het best, dat jullie helmen opzet."

Alleen Naakkve bezat een volledige wapenrusting. Zijn harnas liet hij liggen, maar hij gespte zijn helm om en nam zijn schild, zijn zwaard en een lange lans. Björgulf en Gaute zetten de oude helmen op, die de jongens droegen, wanneer ze zich in de wapenen oefenden, maar Ivar en Skule moesten zich met kleine stalen mutsen vergenoegen zooals de boeren nog in den krijg gebruiken. Hun moeder keek toe. Haar hart klopte zoo vreemd:

„Het komt mij niet behoorlijk voor, mijn zoons, dat jullie je zoo wapent om naar de pastorie te gaan," zei ze bezorgd. „Jullie moet den vrede van den rustdag en de aanwezigheid van den bisschop niet vergeten."

Naakkve antwoordde:

„De eer is hier op Jörundgaard schaarsch geworden, moeder — wij moeten die koopen voor den prijs, waarvoor zij te krijgen is."

„Jij niet, Björgulf," smeekte zijn moeder angstig, want de slecht ziende jongen had een groote strijdbijl genomen. „Bedenk, dat je niet goed ziet, zoon!"

„O, ik zie nog wel zoover als die reikt," antwoordde Björgulf, terwijl hij de bijl op zijn hand woog.

Gaute ging naar het bed van den jongen Lavrans en haalde het groote slagzwaard van zijn grootvader naar beneden, dat de jongen altijd aan den wand boven zijn bed wilde hebben hangen. Hij trok het uit de scheede en bekeek het:

„Je moet mij je zwaard leenen, broer — ik denk, dat onze grootvader graag zou willen, dat het meegaat op dezen tocht."

Kristin wrong haar handen. Het was, alsof ze moest schreeuwen — in smart en uiterste verschrikking, maar ook door een kracht, die sterker was dan smart zoowel als verschrikking — zooals ze geschreeuwd had toen ze deze mannen ter wereld bracht. Wond na wond, zonder tal, had ze in het leven gekregen, maar ze wist, nu ze alle dichtgegroeid waren, dat de lidteekenen gevoelig waren als rauw vleesch — maar doodbloeden kon ze niet — nooit had ze zoo geleefd als nu —. Bloesem en bladeren waren van haar afgevallen, maar zij had haar takken nog en ze was niet geveld. Voor het eerst sinds ze een kind van Erlend Nikulauszoon ontvangen had vergat zij den vader geheel en zag zij alleen maar zijn zoons —.

Maar de zoons keken niet naar hun moeder, die daar zat met een wit gezicht en opengesperde oogen vol spanning. Munan lag nog over haar schoot — hij had haar den heelen tijd niet losgelaten. De vijf knapen verlieten het vertrek.

Kristin stond op en trad naar buiten op de galerij. Nu kwamen ze achter de voorraadschuren te voorschijn en liepen achter elkander op het pad naar Romundgaard tusschen de bleeke, golvende gerstakkers door. Hun stalen mutsen en helmen glinsterden met dooden glans, maar de zon blonk op

Naakkves lans en op de speerpunten der tweelingen. Zij bleef de vijf jonge mannen staan nakijken. Zij was moeder van hen allen —.

Binnen in de kamer viel ze op haar knieën voor de kist, waar het Mariabeeld op stond. Snikken verscheurden haar. Munan huilde mee en kroop schreiend tegen zijn moeder aan, Lavrans sprong zijn bed uit en wierp zich aan haar andere zijde op zijn knieën. Zij sloeg haar armen om haar twee jongste zoons heen.

Sinds het kleintje gestorven was had ze moeten bedenken, waar ze om bidden zou. Hard, koud, zwaar als een steen had ze zich gevoeld en ze had gemerkt, dat ze naar den gapenden muil van de hel toe viel. Nu stroomden de beden over haar lippen zonder dat ze er iets aan doen kon — zonder dat haar wil er van wist ging haar ziel uit tot de Maagd Maria, de moeder, de koningin van hemel en aarde, met uitroepen van angst, dank en lofprijzing — Maria, Maria, ik bezit zooveel, nog heb ik eindelooze schatten, die mij ontrukt kunnen worden. — Moeder der erbarming, neem hen in uwe bescherming —!

Er waren veel menschen op het erf van Romundgaard. Toen de Erlendszonen binnen kwamen vroegen enkele boeren, wat zij wilden.

„Van jullie willen we niets — op het oogenblik," zei Naakkve met een tergenden glimlach. „Vandaag hebben we met den bisschop te maken, Magnus. Misschien zullen wij broeders daarna vinden, dat we ook met jullie wat te bespreken hebben. Maar vandaag hoeven jullie ons niet te vreezen."

Er ontstond geroep en onrust. Sira Solmund kwam naar buiten en wilde dezen knapen verbieden hier te zijn, maar nu namen eenige boeren het woord en vonden, dat ze het recht hadden navraag te doen over deze zaak tegen hun moeder. De knechten van den bisschop kwamen naar buiten en zeiden tegen de Erlendszonen, dat ze nu weg moesten gaan; men zou hier gaan eten en niemand had tijd om nu naar hen te luisteren. Maar dat beviel den boeren niet.

„Wat is hier te doen, goede lieden?" klonk vragend een krachtige stem over hen heen. Niemand had gemerkt, dat

heer Halvard zelf naar buiten was gekomen op de bovengalerij. Daar stond hij nu in zijn violet kleed met de roode zijden muts op zijn wit haar, groot en zwaar, als een edelman. „Wie zijn deze jonge mannen?"

Men antwoordde hem, dat het de zoons van Kristin van Jörundgaard waren.

„Ben jij de oudste?" vroeg de bisschop aan Naakkve. „Dan wil ik met jou spreken. De anderen moeten zoo lang hier buiten wachten."

Naakkve besteeg de trap naar de bovengalerij en volgde den bisschop het vertrek binnen. Heer Halvard ging in den eerezetel zitten en keek naar den jongen man, die voor hem stond, geleund op zijn groote lans.

„Hoe heet je?"

„Nikulaus Erlendszoon, heer."

„Vind je het noodig om zoo goed gewapend te zijn, Nikulaus Erlendszoon," zei de ander met een lichten glimlach, „wanneer je je bisschop gaat spreken?"

Nikulaus kreeg een hevige kleur. Hij ging naar een hoek van het vertrek, legde zijn wapens en mantel af en kwam terug. Hij ging voor den bisschop staan met ontbloot, gebogen hoofd, een hand om den anderen pols, in een bevallige, vrije, betamelijke en eerbiedige houding.

Heer Halvard dacht bij zich zelf, dat deze jonge man hoofsche zeden geleerd had. Hij kon geen klein kind meer geweest zijn toen zijn vader neerstortte uit rijkdom en een eervolle plaats — hij moest zich den tijd nog herinneren toen hij de erfgenaam van Husaby geweest was. Een knappe jonge man was hij ook — de bisschop vond, dat het jammer voor hem was.

„Waren dat alle je broers, die met je mee kwamen? Met hoevelen zijn jullie Erlendszonen?"

„Wij zijn met ons zevenen, heer, in leven."

— Zooveel jonge levens mee daarin betrokken. De bisschop zuchtte onwillekeurig.

„Ga zitten, Nikulaus — je wilt zeker met mij spreken over die geruchten, die in omloop geraakt zijn over je moeder en haar eersten dienaar?"

„Dank u, eerwaarde heer, ik wil liever voor u blijven staan."

De bisschop keek den jongen nadenkend aan. Toen zei hij langzaam:

„Het staat zoo, Nikulaus, dat het mij moeilijk valt te gelooven, wat over Kristin Lavransdochter gezegd wordt. En recht om haar wegens overspel aan te klagen heeft niemand behalve haar man. Maar hier komt bij de verwantschap tusschen je vader en dien Ulf en dan, dat hij je peter is —. En Jardtrud heeft haar aanklacht zoo ingekleed, dat veel tot oneer van je moeder uitgelegd kan worden. — Weet je of het waar is, wat zij zegt, dat haar man haar dikwijls geslagen heeft en dat hij haar bed al bijna een jaar vermeden heeft?"

„Ulf en Jardtrud leefden niet goed samen — onze pleegvader was niet jong toen hij trouwde en eenigszins hard en heftig kan hij wel zijn. Tegenover ons broeders en tegenover onzen vader en onze moeder is hij altijd de meest trouwe verwante en vriend geweest. Dat is ook het eerste verzoek, dat ik u had willen doen, eerwaarde heer — wanneer het eenigszins mogelijk is dan moet u Ulf tegen borgtocht op vrije voeten stellen."

„Jij bent nog niet mondig?" vroeg de bisschop.

„Neen, heer. Maar onze moeder is bereid om iederen borg te geven, dien u mocht eischen."

De bisschop schudde zijn hoofd.

„Maar mijn vader wil hetzelfde, dat weet ik zeker. Ik ben van plan hier vandaan naar boven naar hem toe te rijden en hem te vertellen, wat er gebeurd is. Wanneer u hem dan morgen een onderhoud zoudt willen toestaan —"

De bisschop hield zijn kin met zijn hand vast en streek met zijn duim over zijn baardstoppels, zoodat die zwak ritselden.

„Ga zitten, Nikulaus," zei hij, „dan kunnen wij beter praten." Naakkve boog het hoofd ten dank en ging zitten. „— Maar het is dus waar, dat Ulf geweigerd heeft met zijn vrouw samen te leven," vroeg hij, alsof hij daar nu eerst weer aan dacht.

„Ja, heer. Voor zoover ik weet —" de bisschop glimlachte en toen glimlachte ook de jongen even. „Ulf heeft sinds Kerstmis bij ons broeders in de bovenzaal geslapen."

Weer bleef de bisschop even stil zitten: „En zijn eten — waar kreeg hij zijn eten ?"

„Hij liet zich door zijn vrouw mondvoorraad meegeven wanneer hij het bosch inging, en zoo meer." Naakkves gezicht werd eenigszins onzeker. „Er was daar eenige moeilijkheid over — moeder meende, dat het 't best was, wanneer hij zijn eten weer bij ons kreeg, zooals vroeger voor hij getrouwd was. Ulf wilde het niet, want hij zei, dat er zoo over gepraat zou worden, indien ze nu de afspraak veranderden, die vader en hij gemaakt hebben toen hij zijn eigen huis opzette, over de zaken, die hij van de hoeve voor zijn huishouden zou hebben — en het leek hem onbillijk, dat moeder hem weer in de kost zou nemen zonder vermindering van de rest. Maar het gebeurde zooals moeder wilde, dat Ulf met ons de maaltijden gebruikte — en het overige zou later geregeld worden."

„Hm. Hm. Je moeder heeft er anders den naam van, dat zij nauwkeurig op haar goed toeziet en een zeer arbeidzame, spaarzame vrouw is —"

„Niet wat eten betreft," zei Naakkve ijverig. „Dat kan iedereen getuigen, iedere knecht of iedere vrouw, die op onze hoeve gediend heeft — met eten is moeder zeer vrijgevig. Wat dat betreft is zij nu niet anders dan toen we rijke menschen waren — nooit verheugder dan wanneer zij een lekkeren schotel op tafel kan brengen — en zij rekent zoo ruim, dat iedere bediende tot aan den zwijnehoeder en de armen toe, zijn deel van het goede krijgt."

„Hm." De bisschop bleef in gedachten verzonken zitten. „Je zei, dat je je vader wilt halen?"

„Ja, mijn heer. Het zou toch vreemd zijn, wanneer ik anders deed?" De bisschop antwoordde niet; toen ging hij voort: „Wij hebben dezen winter met vader gesproken, mijn broer Gaute en ik — wij hebben er ook over gesproken, dat moeder een kind verwachtte. Maar wij zagen geen aanwijzing en wij hoorden geen woord uit zijn mond, dat zoo verklaard zou kunnen worden alsof hij er aan twijfelde, dat moeder hem trouw was als goud of dat hij zich verwonderde. Maar vader had zich nooit in Sil thuis gevoeld; hij wilde op zijn eigen hoeve in Dovre wonen en moeder was daar den vorigen zomer eenigen tijd. Hij was boos omdat ze daar niet wilde blijven om zijn huis te besturen — hij wilde, dat ze Gaute en mij Jörundgaard zou laten drijven en zelf naar Haugen zou verhuizen —"

Bisschop Halvard wreef zich maar steeds over zijn baardstoppels en keek naar den jongen man.

— Wat voor iemand Erlend Nikulauszoon ook mocht zijn — hij kon toch niet zoo'n ellendeling geweest zijn, dat hij zijn vrouw van overspel zou betichten tegenover hun jonge zoons.

Hoeveel er ook tegen Kristin Lavransdochter scheen te pleiten — hij geloofde het toch niet. Hij had den indruk, dat ze eerlijk geweest was toen ze ontkende te weten, dat er verdenking tegen haar en Ulf Haldorszoon bestond. Hoewel hij zich herinnerde, dat deze vrouw vroeger al eens zwak was geweest tegenover het lokken van de lust des vleesches — met leelijke streken had ze de toestemming van Lavrans Björgulfszoon afgedwongen, zij en die man met wien ze nu in oneenigheid leefde —.

Toen het gesprek op den dood van het kind kwam had hij dadelijk gezien, dat haar geweten haar kwelde. Maar al had ze haar kind verwaarloosd, dan kon ze daarvoor toch niet voor een menschelijk gericht gebracht worden. Daarvoor moest ze boete doen voor God volgens de woorden van haar biechtvader. En het kind *kon* wel van haar man zelf zijn, zelfs al had ze het slecht verzorgd. Ze kon er onmogelijk blij om geweest zijn, dat ze weer met een zuigeling zou moeten zitten, op haar leeftijd, door haar man verlaten, met reeds zeven zoons, in veel bekrompener omstandigheden dan waar ze toe geboren waren. Het zou onbillijk zijn te verwachten, dat ze heel veel van dat kind gehouden zou hebben.

Hij geloofde niet, dat ze een ontrouwe echtgenoote was. Hoewel God alleen wist, wat hij gehoord en ondervonden had in de veertig jaar, dat hij priester was geweest en de biecht had aangehoord. Maar hij geloofde haar —.

Maar de handelwijze van Erlend Nikulauszoon in deze zaak kon hij op niet meer dan een wijze verklaren. Hij had niet naar zijn vrouw omgezien, toen zij het kind verwachtte, niet toen het geboren werd en niet toen het stierf. Hij moest gelooven, dat hij de vader niet was —.

De vraag was nu, hoe die man handelen zou. Of hij op zou staan en desondanks zijn vrouw zou verdedigen, ter wille van hun zeven zoons — zoo zou een man van eer handelen. Of zou hij, nu deze geruchten hardop besproken werden, haar

aanklagen. Naar wat de bisschop gehoord had over Erlend van Husaby meende hij er niet op te kunnen vertrouwen, dat die man niet zooiets kon doen.

„Wie zijn de dichtstbije verwanten van je moeder," vroeg hij weer.

„Jammaelt Halvardszoon van Aelin is getrouwd met haar zuster, de weduwe van Simon Darre van Formo. En dan heeft ze nog een neef en een nicht, Ketil Aasmundszoon van Skog en zijn zuster Ragna, de vrouw van Sigurd Kyrning. Ivar Gjesling van Ringheim en zijn broer Haavard Trondszoon zijn de zoons van haar oom. Maar die wonen allen ver weg —"

„Maar heer Sigurd Eldjarn van Sundbu — je moeder en hij zijn nicht en neef. In een dergelijke zaak moet de ridder naar voren treden en zijn verwante verdedigen, Nikulaus! Je moet vandaag nog naar hem toe rijden en hem alles vertellen, mijn vriend!"

Naakkve antwoordde aarzelend:

„Eerwaarde heer — er heeft weinig vriendschap tusschen hem en ons bestaan. En ik geloof niet, heer, dat het de zaak van mijn moeder goed zou doen, indien die man voor haar optrad. Het geslacht van Erlend Eldjarn is hier in het dal niet gezien. Niets heeft mijn vader in het oordeel der menschen meer benadeeld dan dat de Gjeslingen zich met hem verbonden hadden in die onderneming, die ons Husaby gekost heeft en waardoor zij Sundbu verloren."

„Ja, Erlend Eldjarn," zei de priester lachend. „Ja, die had er aanleg voor met de menschen in onmin te raken — hij lag overhoop met al zijn verwanten hier in het Noorden. Je grootvader, die een vroom man was en niet bang om zich te buigen, indien dat den vrede en de eensgezindheid tusschen verwanten kon bevorderen — die heeft het ook niet anders gekund, hij en Erlend Eldjarn werden bittere vijanden."

„Ja." Naakkve moest even lachen. „Het ging niet eens om groote zaken — twee lakens met kant en een blauw gezoomden handdoek; alles bij elkaar was geschat op twee mark in geld. Maar grootmoeder had haar man op het hart gedrukt, dat hij bij de verdeeling der erfenis vooral deze zaken mee moest nemen en Gudrun Ivarsdochter had er ook tegen haar man over gesproken. Erlend nam ze ten slotte en

verborg ze in zijn reiszak, maar Lavrans haalde ze er weer uit — hij vond, dat hij er het meeste recht op had, want het was Ragnfrid, die deze dingen gewerkt had terwijl ze als jong meisje thuis zat op Sundbu. Maar toen Erlend dat merkte gaf hij grootvader een slag in zijn gezicht en toen greep mijn grootvader hem beet en legde hem driemaal op den grond en schudde hem door elkaar als een huid. Sindsdien hebben ze nooit meer met elkander gesproken — en dat was alles ter wille van die onnoozele lappen — moeder heeft ze thuis in haar kist —."

De bisschop lachte hartelijk. Hij kende dit verhaal heel goed, waar de menschen veel plezier over gehad hadden toen het gebeurde — dat de mannen van de Ivarsdochters zoo ijverig waren om het hun vrouwen naar den zin te maken. Maar hij had bereikt, wat hij wilde — de trekken van den jongen man werden door een glimlach verzacht, de waakzame, angstige uitdrukking was een oogenblik uit zijn mooie, blauwgrijze oogen verdwenen. Daarom lachte heer Halvard nog luider:

„Ja, Nikulaus, ze hebben nog eens met elkaar gesproken en toen stond ik er bij. Het was in Oslo, op het feestmaal met Kerstmis, het jaar voor vrouwe Eufemia, de koningin, stierf. Mijn heer koning Haakon zaliger sprak tot Lavrans — deze was naar het Zuiden gekomen om zijn heer te begroeten en hem zijn trouwe gezindheid te betoonen — de koning sprak er over, dat deze onmin tusschen de mannen van twee zusters onchristelijk en kleinzielig was. Lavrans ging naar de plaats toe waar Erlend stond met nog eenige mannen van de lijfwacht, verzocht hem vriendelijk hem te vergeven, dat hij te ver gegaan was en zei, dat hij de zaken aan vrouw Gudrun zou sturen met de hartelijke groeten van haar broer en zuster. Erlend antwoordde, dat hij zich met Lavrans wilde verzoenen, indien deze in tegenwoordigheid van de mannen, die er bij stonden, wilde bekennen, dat hij als een dief en roover gehandeld had bij het verdeelen der erfenis van hun schoonvader. Lavrans draaide zich op zijn hielen om en ging weg — en *dat* was, geloof ik, de laatste maal, dat de schoonzoons van Ivar Gjesling elkander op aarde ontmoetten," besloot de bisschop luid lachend.

„Maar luister nu naar mij, Nikulaus Erlendszoon," zeide

hij, terwijl hij zijn handen vouwde. „Ik weet niet of het verstandig is zoo'n haast te maken met je vader hier naar beneden te halen — of dien Ulf Haldorszoon op vrije voeten te stellen. Je moeder *moet* zich, dunkt mij, van de verdenking zuiveren, nu er zoo luid over gesproken is, dat zij zich zou hebben misdragen. Maar geloof je, dat het, zooals de zaken nu staan, Kristin gemakkelijk zal vallen de vrouwen te vinden, die den eed met haar willen zweren?"

Nikulaus keek den bisschop aan — zijn oogen hadden een onzekere en angstige uitdrukking gekregen.

„Maar wacht eenige dagen, Nikulaus! Je vader en Ulf zijn vreemdelingen in deze gemeente en weinig geliefd — Kristin en Jardtrud zijn beiden hier uit het dal — maar Jardtrud komt van een veel Zuidelijker deel, je moeder is een van de hunnen. En een ding heb ik gemerkt, Lavrans Björgulfszoon is door de menschen niet vergeten. Ik heb den indruk, dat het hun bedoeling geweest is haar te straffen omdat ze vinden, dat zij een slechte dochter is geweest — maar ik merk nu reeds, dat velen inzien welk een slechten dienst zij haar vader bewezen hebben door zijn kind zoo in opspraak te brengen — zij hebben berouw en ze zijn boos en spoedig zullen ze niets liever willen dan dat Kristin zich zal kunnen zuiveren. En misschien blijkt het op heel weinig uit te loopen waar die Jardtrud mee aankomt, wanneer wij wat dieper in haar zak gekeken hebben. Iets anders zou het worden, wanneer haar man hier rond zou loopen en de menschen tegen zich in het harnas zou jagen door hen te tergen —"

„Mijn heer," zei Naakkve, terwijl hij naar den bisschop opkeek: „Vergeef mij, dat ik het zeg, maar dit bevalt mij slecht. Dat wij niets zullen doen voor onzen pleegvader en dat wij mijn vader niet zullen halen om moeder nu ter zijde te staan —"

„Toch verzoek ik je, mijn zoon," zei bisschop Halvard, „mijn raad op te volgen. Breng Erlend Nikulauszoon niet overhaast hier. Maar ik zal een brief schrijven aan heer Sigurd op Sundbu, dat hij dadelijk bij mij moet komen — wat is dat!" Hij stond op en ging naar buiten, de galerij op.

Tegen den wand van de schuur aan stonden Gaute en Björgulf Erlendszoon en verschillende van de mannen van den bisschop vielen hen met wapens aan. Björgulf velde een man

met een bijlslag ter aarde op hetzelfde oogenblik, dat de bisschop en Naakkve naar buiten kwamen. Gaute verdedigde zich met zijn zwaard. Eenige boeren hielden Ivar en Skule vast, terwijl anderen een gewonden man weg brachten. Sira Solmund stond op eenigen afstand en bloedde uit zijn mond en neus.

„Houdt op daar," riep heer Halvard. „Werpt je wapenen van je, jullie Erlendszonen —" hij ging naar beneden het erf op naar de jonge mannen toe, die dadelijk gehoorzaamd hadden. „Wat beteekent dat?"

Sira Solmund kwam naar voren, boog en zeide:

„Dat beteekent, eerwaarde vader, dat Gaute Erlendszoon den Zondagsvrede gebroken heeft en mij, zijn parochiepriester, heeft geslagen, zooals u ziet!"

Toen trad een boer van middelbaren leeftijd naar voren; hij groette den bisschop en sprak:

„Eerwaarde heer, de jongen is hevig getergd. Die priester daar sprak zoo over zijn moeder, dat men moeilijk zou kunnen verwachten, dat Gaute het verdragen zou daar rustig naar te luisteren."

„Zwijg, Sira Solmund — ik kan niet naar meer dan een van jullie te gelijk luisteren," zei heer Halvard ongeduldig. „Spreek, Olav Trondszoon."

Olav Trondszoon sprak:

„De priester heeft getracht de Erlendszonen te tergen, maar Björgulf en Gaute antwoordden hem heel rustig. Gaute zei ook, wat wij allen weten, dat waar is, dat Kristin den vorigen zomer eenigen tijd bij haar man in Dovre geweest is, en dat hij toen verwekt is, dat kleintje, waar al dit lawaai om gaat. Maar toen zei de priester, dat de menschen op Jörundgaard altijd zoo geleerd in de boeken geweest zijn — zij kende vermoedelijk het verhaal van koning David en Batseba — maar Erlend Nikulauszoon was misschien wel even slim geweest als die ridder Uria."

Het gelaat van den bisschop werd net zoo donkerrood als zijn eigen kleeding; zijn zwarte oogen fonkelden. Hij zag Sira Solmund even aan. Maar hij richtte niet het woord tot hem:

„Je weet wel, Gaute Erlendszoon, dat je jezelf door deze daad met een doodslager gelijkgesteld hebt?" zei hij. Toen beval hij, dat de Erlendszonen naar huis naar Jörundgaard

gevoerd zouden worden; twee van zijn mannen en vier boeren, die de bisschop uitkoos uit de waardigste en verstandigste, stuurde hij mee om de wacht over hen te houden.

„Jij moet ook meegaan, Nikulaus," zei hij tegen Naakkve „en je rustig houden. Je broeders hebben je moeder geen dienst bewezen, maar ik begrijp, dat ze hevig getergd zijn."

In zijn hart dacht de bisschop van Hamar, dat de zoons van Kristin haar zaak zeker niet geschaad hadden. Hij had gezien, dat er reeds velen waren, die nu anders over de vrouw van Jörundgaard dachten dan ze dien morgen gedaan hadden, toen zij den beker had doen overvloeien door met Ulf Haldorszoon naar de kerk te komen, opdat hij peter voor haar zoon zou zijn. Een van hen was Kolbein Jonszoon — en daarom stelde heer Halvard hem aan het hoofd van de bewakers.

Naakkve ging het eerst de bovenzaal binnen, waar Kristin op den rand van het bed zat bij Lavrans met Munan op haar schoot. Hij vertelde haar, wat er gebeurd was, maar legde er sterk den nadruk op, dat de bisschop haar voor onschuldig hield en dat hij ook meende, dat zijn jongere broers hevig geprikkeld waren tot hun daad van geweld. Hij raadde zijn moeder af zelf den bisschop op te gaan zoeken.

De vier broeders werden nu binnen gebracht. Hun moeder keek hen aan; zij was bleek en er lag een vreemde uitdrukking in haar oogen. Midden in deze diepe wanhoop zwol haar hart weer zoo wonderlijk op. Toch zei ze rustig tot Gaute:

„Je hebt je verkeerd gedragen, zoon — en het was weinig eervol voor het zwaard van Lavrans Björgulfszoon, dat je het getrokken hebt tegen een troep boeren, die op geruchten kauwden —"

„Ik heb het anders eerst tegen de gewapende dienaren van den priester getrokken," zei Gaute boos. „Maar het is waar, het was weinig eervol voor onzen grootvader, dat het noodig was voor ons de wapens tegen de menschen op te nemen in zoo'n zaak —"

Kristin zag haar zoon aan. Toen moest zij zich omkeeren. Al deden zijn woorden haar pijn, toch moest ze ook glimlachen — net als wanneer een kind zijn melktandjes in de borst van zijn moeder zette, dacht ze.

„Moeder," zei Naakkve, „ik geloof, dat het 't best is, dat

u weg gaat en Munan met u mee neemt. — U moet hem geen oogenblik alleen laten voor het beter met hem gaat," zei hij zacht. „Houd hem binnenshuis, zoodat hij niet ziet, dat zijn broeders hier bewaakt worden."

Kristin stond op:

„Mijn zoons — wanneer jullie vindt, dat ik dat niet onwaardig ben, dan verzoek ik jullie mij te kussen voor ik van hier ga."

Naakkve, Björgulf, Ivar en Skule gingen naar haar toe en kusten haar. Gaute keek zijn moeder bedroefd aan — toen zij hem haar hand toestak nam hij een plooi van haar mouw en kuste die. Alle vijf, behalve Gaute, waren ze nu langer dan zij, zag Kristin. Zij maakte het bed van Lavrans wat in orde en ging toen met Munan de deur uit.

Er waren vier gebouwen met twee verdiepingen op Jörundgaard: het huis met de groote zaal, het nieuwe voorraadshuis, waarvan het bovenvertrek in Kristins jeugd het zomerverblijf geweest was, voor Lavrans het groote huis had laten bouwen, de oude schuur en de zoutschuur, die ook een bovenkamer had; daar sliepen 's zomers de dienstmeisjes.

Kristin ging met Munan naar het vertrek boven de nieuwe voorraadskamer; hier hadden ze beiden geslapen sinds den dood van het kleine kind. Daar liep ze door de kamer heen en weer toen Frida en Gunhild met de avondpap kwamen. Kristin beval Frida er voor te zorgen, dat de bewakers bier en eten kregen. Het meisje antwoordde, dat ze dit reeds gedaan had — op bevel van Naakkve — maar de mannen hadden gezegd, dat ze niets van de vrouw des huizes aan wilden nemen, nu ze met zulk een opdracht op haar hoeve waren. Ze hadden van elders eten en drinken gekregen.

„Toch moet je nu een ton bier bij hen binnen laten brengen," zei Kristin.

Gunhild, het jonge dienstmeisje, zag er geheel behuild uit:

„Niemand van ons, je dienstvolk, gelooft dat over je, Kristin Lavransdochter, daar kan je zeker van zijn — we hebben altijd gezegd, dat we stellig geloofden, dat het leugens waren."

„Hadden jullie die praatjes dus gehoord," zei de vrouw des huizes. „Het zou beter geweest zijn, wanneer jullie het mij verteld hadt —"

„We durfden niet om Ulf," zei Frida en Gunhild sprak schreiend:

„Hij beval ons met bedreigingen er tegen je over te zwijgen — ik dacht dikwijls, dat ik het had moeten doen en dat ik je had moeten verzoeken voorzichtiger te zijn — wanneer je tot ver in den nacht met Ulf bleef zitten napraten."

„Ulf — heeft het dus geweten," vroeg Kristin zacht.

„Jardtrud heeft hem daar al lang van beschuldigd — dat was altijd de reden, waarom hij haar sloeg. En op een avond nu met Kerstmis, omstreeks den tijd toen je dik begon te worden — zaten we bij hen in de rentmeesterswoning te drinken, Solveig en Øivind waren er bij en eenige menschen uit het Zuiden van het dal — toen zei Jardtrud tegen hem, dat hij er de oorzaak van was. Ulf sloeg haar met zijn gordel, zoodat de gesp haar deed bloeden. Maar daarna heeft Jardtrud loopen zeggen, dat Ulf het met geen woord ontkende —"

„En sindsdien is er in het dal over gepraat," vroeg de vrouw.

„Ja, maar wij, je dienstvolk, hebben het altijd tegengesproken," zei Gunhild schreiend.

Om den jongen tot rust te brengen moest Kristin gaan liggen met Munan en hem in haar armen houden, maar zij kleedde zich niet uit en zij kreeg dien nacht geen slaap.

Intusschen was in de bovenzaal de jonge Lavrans opgestaan en had hij zich aangekleed. En tegen den avond, toen Naakkve naar beneden gegaan was om met de verzorging van het vee te helpen, ging de jongen naar buiten naar den stal toe. Hij zadelde den rooden ruin, die het eigendom van Gaute was; het was het beste paard na den hengst en daar durfde hij niet op te rijden.

Eenige van de mannen, die de wacht hielden op de hoeve, kwamen naar hem toe en vroegen den jongen, waar hij heen wilde gaan.

„Voor zoover ik weet ben *ik* geen gevangene," antwoordde de jonge Lavrans. „Maar ik wil het niet voor jullie verbergen — jullie kunt me toch zeker niet verbieden om naar Sundbu te rijden en den ridder hierheen te halen om zijn nicht te verdedigen —"

„Het wordt spoedig donker, jongen," zei Kolbein Jonszoon.

,,We kunnen niet toelaten, dat dit kind bij nacht door de Vaagekloof rijdt. We moeten met zijn moeder spreken."

,,Neen, doe dat niet," zei Lavrans. Zijn mondhoeken trilden een weinig. ,,Mijn doel is zoodanig, dat ik vertrouw op God en de Maagd Maria, die over mijn tocht zullen waken indien moeder onschuldig is. En anders komt het er niet op aan —" hij hield op, want hij was op het punt in tranen uit te barsten.

Even bleef de man zwijgend staan. Kolbein keek naar het mooie, blonde kind:

,,Rijd dan maar weg — en God zij met je, Lavrans Erlendszoon," zei hij, terwijl hij den jongen in het zadel wilde helpen.

Maar Lavrans leidde het paard naar voren, zoodat de menschen op zij moesten gaan. Bij den grooten steen dicht bij het hek klom hij daar op en wierp hij zich op den rug van Rauden en toen draafde hij in Westelijke richting den weg naar Vaagaa op.

VIII.

Lavrans had zoo hard gereden, dat het paard met zweet bedekt was toen hij op de plek kwam, waar hij wist, dat een pad naar boven liep door de steenen en klippen, die de helling aan den Noordkant van het Silsaadal bedekken. Hij begreep, dat hij boven op de open vlakte moest zijn voor het donker werd. Hij was hier niet bekend op dezen berg tusschen Vaagaa, Sil en Dovre, maar het paard had hier een zomer geweid en het had Gaute meermalen naar Haugen gedragen hoewel dat langs andere wegen geweest was. De jonge Lavrans boog zich voorover en streelde den hals van het paard:

„Je moet den weg naar Haugen vinden, Raud, mijn zoon. Je moet mij vannacht naar vader brengen, hoor."

Nauwelijks was hij op den bergkam gekomen en zat hij weer in het zadel of de duisternis nam snel toe. Hij reed voort door een moerassig dal; een oneindige rij van kleine bergkoepels verhieven zich naar den hemel, die steeds donkerder werd. Ter zijde van het dal groeiden berkeboschjes, wier stammen wit schitterden; telkens sloegen natte takken met bladeren tegen den borst van het paard en het gezicht van den jongen aan. Er raakten onder de hoeven van het dier steenen los, die naar beneden sprongen de beek in op den bodem van het dal — dan weer plasten de pooten van het paard in weeken grond. Rauden vond den weg in het donker, helling op helling af, zoodat het gemurmel van de beekjes dan weer dichter bij klonk, dan weer af nam. Eens klonk het gehuil van het een of ander dier door het nachtelijk berglandschap, maar Lavrans kon niet onderscheiden, wat voor dier het was — en de wind suisde en zong, sterker en zwakker.

Het kind hield zijn speer naar voren gericht over den hals van het paard, zoodat de spits tusschen de ooren van het dier

uitstak. Dit dal was een echt berenoord. Hij vroeg zich af, wanneer er een eind aan komen zou. Heel zacht begon hij in het donker te neuriën. Kyrie Eleison, Christeleison, Kyrieleison, Christeleison —.

Rauden plaste door een ondiepe plaats van een bergstroom. De hemel om hem heen werd meer en meer met sterren bezaaid — de bergstroomen stonden verder af in het nachtelijk duister en de wind zong met een anderen toon in de open ruimte. De jongen liet het paard gaan zooals het wilde en neuriede wat hij zich maar herinneren kon van het lied „Jesus Redemptor omnium — Tu lumen et splendor patris —" en daar tusschen door Kyrie Eleison. Nu reed hij bijna pal Zuid, dat kon hij aan de sterren zien, maar hij durfde niet anders dan op het paard te vertrouwen en dat zijn gang te laten gaan. Nu reden ze over bergruggen, waar het rendiermos bleek onder hem op de steenen blonk. Rauden bleef even staan, snoof eens en keek spiedend den nacht in. Lavrans zag, dat de hemel in het Oosten lichter werd; er trokken daar wolkjes op met zilveren randen aan den onderkant. Het paard liep verder, nu recht in de richting van de opkomende maan. Dan moest het zoowat een uur voor middernacht zijn voor zoover de jongen wist.

Toen de maan heel in de verte helder achter de bergen te voorschijn was gekomen en zoo lichtte, dat de versch gevallen sneeuw op de toppen en koepels blonk en de nevelvlokken, die in de kloven en om de rotsen dreven, wit deed glanzen, herkende Lavrans de plaats in de bergen. Hij was op de mosvlakte onder de Blaahörnen.

Spoedig vond hij een pad, dat naar beneden het dal in voerde. En drie uur later stond Rauden stil op het door de maan verlichte erf van Haugen.

Toen Erlend de deur opende viel de jongen in onmacht op den drempel.

Even later ontwaakte Lavrans in een bed tusschen vuile, kwalijk riekende huiden in. Het licht van een fakkel, die vastgestoken was in een reet van den muur vlak bij, bescheen hem. Zijn vader stond voor hem en bevochtigde zijn gezicht ergens mee; zijn vader was slechts half aangekleed en de jongen zag bij het flikkerende licht, dat zijn haar geheel grijs was geworden.

„Moeder —" zei de jonge Lavrans terwijl hij zijn oogen opsloeg.

Erlend draaide zich om, zoodat zijn zoon zijn gezicht niet kon zien. „Ja," zei hij na een oogenblik, bijna onhoorbaar. „Is je moeder — heeft ze — is je moeder — ziek?"

„U moet dadelijk thuis komen, vader, om haar te bevrijden — nu beschuldigen ze haar van het allerergste — ze hebben Ulf gevangen genomen en haar en mijn broeders, vader!"

Erlend bevoelde het heete gezicht en de handen van den jongen: de koorts was weer opgekomen: „Wat zeg je daar —." Lavrans ging overeind zitten en vertelde heel samenhangend alles, wat den vorigen dag thuis gebeurd was. Zijn vader hoorde hem zwijgend aan, maar terwijl de jongen aan het vertellen was begon hij zich aan te kleeden; hij trok zijn laarzen aan en gespte zijn sporen vast. Toen haalde hij wat melk en eten en bracht dat naar den jongen toe.

„Maar jij kunt hier niet alleen in huis blijven, mijn zoon — ik zal je naar Aslaug hier in het Noorden van Brekken brengen voor ik naar beneden rijd."

„Vader —" Lavrans pakte zijn arm beet, „neen — ik wil met u mee naar huis —"

„Je bent ziek, mijn zoontje," zei Erlend en de jongen kon zich niet herinneren, dat hij ooit zoo'n teeren klank in de stem van zijn vader gehoord had.

„Neen vader — ik wil met u mee naar huis naar moeder — ik wil naar huis naar moeder —" nu huilde hij als een klein jongetje.

„Maar Rauden hinkt, jongen —" Erlend nam zijn zoon op zijn knieën, maar hij kon het kind niet tot kalmte brengen. „En je bent zoo moe —. Nu ja," zei hij ten slotte, „Sot kan ons wel beiden dragen —"

„Je moet probeeren of je er aan denken kunt," zei hij, toen hij zijn Kastiliaanschen hengst naar buiten had geleid, Rauden binnen gebracht en verzorgd had, „dat iemand hier naar het Noorden moet gaan om voor je paard te zorgen — en voor mijn zaken —"

„Blijft u nu thuis, vader?" vroeg Lavrans verheugd.

Erlend keek voor zich uit.

„Ik weet het niet — maar ik heb een voorgevoel, dat ik hier niet meer kom."

„Moet u u niet sterker wapenen, vader," vroeg de jongen opnieuw, want Erlend had behalve zijn zwaard slechts een tamelijk lichte strijdbijl meegenomen en wilde nu de kamer uit gaan. „Moet u niet eens uw schild meenemen?"

Erlend keek naar zijn schild. De ossenhuid was zoo geschaafd en gekrast, dat de roode leeuw in het witte veld bijna uitgewischt was. Hij legde het neer en dekte het weer toe.

„Ik ben goed genoeg uitgerust om een troep boeren van mijn hoeve af te jagen," zei hij. Hij ging naar buiten, sloot de deur van het woonhuis, besteeg zijn paard en hielp den jongen om achter hem op te stijgen.

De hemel werd meer en meer bewolkt; toen ze wat verder omlaag gekomen waren, waar het bosch dichter was, reden ze in het donker. Erlend merkte, dat zijn zoon zoo moe was, dat hij zich nauwelijks vast kon houden; daarom liet hij Lavrans voor zich zitten en nam hem in zijn arm. Dat jonge, blonde kinderhoofd tegen zijn borst — Lavrans leek van alle kinderen het meest op zijn moeder. Erlend kuste den jongen op zijn voorhoofd terwijl hij de muts van zijn mantel goed trok.

„Was ze heel bedroefd, je moeder, toen dat kleine kind hier dezen zomer stierf," vroeg hij eens, heel zacht.

De jonge Lavrans antwoordde:

„Zij heeft niet geschreid nadat hij dood was. Maar iederen nacht is ze naar het hek van het kerkhof gegaan —. Gaute en Naakkve gingen haar gewoonlijk achterna, wanneer ze uit ging, maar ze durfden niet tegen haar te spreken en ze durfden moeder niet te laten merken, dat ze haar bewaakten —"

Erlend zeide even later:

„Schreide ze niet —. Ik herinner mij den tijd toen je moeder jong was; toen vloeiden haar tranen net zoo gemakkelijk als de dauwdruppels van de wilgetakken langs de beek druipen. Zij was zoo lief en zacht, Kristin, wanneer ze onder menschen was van wie ze dacht, dat ze haar goedgezind waren. Later heeft ze moeten leeren harder te worden — en gewoonlijk was ik daar de oorzaak van."

„Gunhild en Frida zeggen," sprak Lavrans, „dat ze den heelen tijd toen onze jongste broer leefde altijd door gehuild heeft, wanneer ze meende, dat niemand het zag."

„God helpe mij," zei Erlend zacht. „Ik ben een dwaas man geweest."

Ze reden over den bodem van het dal met den rivierwind in den rug. Erlend hulde den jongen zoo goed hij kon in zijn mantel. Lavrans dommelde en was telkens op het punt in slaap te vallen — hij merkte, dat zijn vader rook zooals een arme man. Onduidelijk herinnerde hij zich uit zijn vroegste kinderjaren, terwijl ze op Husaby woonden, hoe zijn vader op Zaterdagen uit het badvertrek kwam en dan altijd eenige balletjes in zijn handen nam. Die roken zoo lekker en de fijne, zoete geur hing den heelen Zondag in zijn handpalmen en in zijn kleeren.

Erlend reed gelijkmatig en snel; hier beneden was het geheel donker. Zonder dat hij er over nadacht wist hij den heelen tijd, waar hij was — hij kende den wisselenden toon van het bruisen der rivier, wanneer de Laag zich door een vernauwing een weg baande en wanneer hij naar beneden stortte. Ze reden over steenen heen, waar de vonken onder de paardehoeven uit spatten. Sot plaatste zijn pooten met zekerheid en gemak tusschen de verwarde wortels der pijnboomen, waar de weg door een dicht bosch heen ging; het gaf een zacht zuigend en murmelend geluid, wanneer hij over groene velden reed, waar een beekje van den berg over heen siepelde. Bij het aanbreken van den dag zou hij thuis zijn — en dat was noodig —.

— Den heelen tijd dacht hij telkens aan dien ver verwijderden vorstnacht bij blauwen maneschijn toen hij een slede door dit dal naar beneden gevoerd had — Björn Gunnarszoon had achterin gezeten en hield een doode vrouw in zijn arm. Maar de herinnering was flauw en ver en ver en onwezenlijk was alles, wat het kind verteld had — dat wat beneden in het dal gebeurd zou zijn en die krankzinnige geruchten over Kristin —. Het was, alsof hij dat niet in zijn hoofd kon krijgen. Wanneer hij thuis kwam zou het wel vroeg genoeg zijn om te bedenken, wat hij doen zou. Werkelijkheid voor hem was alleen maar de spanning en de angst — nu zou hij spoedig Kristin ontmoeten.

Hij had zoo op haar gewacht en gewacht. En nooit had hij er aan getwijfeld, dat ze ten slotte zou komen. Totdat hij vernomen had, welken naam zij aan het kind had gegeven —.

In de grijze schemering liepen eenige menschen, die de vroegmis bijgewoond hadden, welke door een der Hamarpriesters gelezen was. Zij, die het eerst buiten kwamen, zagen Erlend Nikulauszoon voorbij rijden naar zijn huis toe en zeiden dat tegen de anderen. Er ontstond eenige onrust en veel gepraat; de menschen gingen den heuvel af en bleven in groepjes staan waar de weg naar Jörundgaard van den hoofdweg af sloeg.

Erlend reed zijn erf op terwijl de afnemende maan tusschen een wolkenbank en den bergrand wegzonk, bleek bij den aanbrekenden dag.

Voor de rentmeesterswoning stond een groep menschen — de verwanten en vrienden van Jardtrud, die 's nachts bij haar gebleven waren. En bij het geluid van de hoefslagen op het erf kwamen ook de mannen naar buiten, die de wacht hadden gehouden in de benedenzaal.

Erlend hield zijn paard in. Hij overzag de boeren en sprak luid en spottend:

„Is er hier een feestmaal op mijn hoeve — terwijl ik er niet van weet — of waarom zijn jullie, goede lieden, hier alle in den vroegen morgen verzameld?"

Toornige en donkere blikken ontmoetten hem van alle kanten. Erlend zat hoog en slank op den buitenlandschen hengst met de hooge pooten. Sot had kortgeknipte manen gehad, maar nu waren die vuil en ongeknipt; het paard zag er over het algemeen slecht gekamd uit en had grijs haar op zijn kop, maar er blonk een niet te vertrouwen glans in de oogen van het dier en het stampte en bewoog zich onrustig, legde zijn ooren achterover en zwaaide zijn kleinen, fijnen kop heen en weer, zoodat de schuimvlokken op zijn borst en buik spatten en op zijn berijder. Het tuig was eens rood geweest en het zadel met goud bedrukt; nu was het versleten en gebarsten en versteld. En de man zelf was als een knecht gekleed; zijn haar, dat van onder een eenvoudige zwarte wollen muts te voorschijn sprong, was lichtgrijs en er groeiden grijze baardstoppels over zijn heele bleeke, doorgroefde gelaat met de groote neus. Maar hij zat rechtop en keek hoogmoedig glimlachend neer op den troep boeren; hij zag er jong uit, ondanks alles, en als een edelman — en de haat sloeg in heete golven

dien man te gemoet, die daar stond en zijn hoofd rechtop hield en ongebogen — na al het leed en de schande en de ellende, die hij gebracht had over hen, die de menschen uit dit dal als hun aanvoerders beschouwden.

Toch sprak de man, die Erlend het eerst antwoordde, rustig:

„Ik zie, dat je je zoon gevonden hebt, Erlend — ik denk, dat je dus wel weet, dat wij hier niet voor een feestmaal bij elkaar zijn — en het is vreemd, dat je lust hebt over zoo'n zaak te schertsen."

Erlend keek neer op het kind, dat nog sliep — zijn stem werd weeker:

„De jongen is ziek, dat zien jullie wel. De tijdingen, die hij mij hier uit het dal gebracht heeft, kwamen mij zoo ongelooflijk voor, dat ik eigenlijk meende, dat hij ijlde van de koorts —

— Iets ervan is blijkbaar ook maar een praatje, merk ik —'

Erlend keek met gefronste wenkbrauwen naar de staldeur. Ulf Haldorszoon met nog enkele mannen, waaronder een van zijn zwagers, brachten juist eenige paarden naar buiten.

Ulf liet het paard los en kwam snel naar den heer des huizes toe:

„Kom je eindelijk, Erlend — en daar is de jongen — geloofd zij Christus en de Maagd Maria! Zijn moeder weet niet, dat hij weg geweest is. Wij waren op het punt heen te gaan om hem te zoeken — de bisschop heeft mij op mijn woord vrijgelaten toen hij hoorde, dat het kind alleen naar Vaagaa gereden was — hoe staat het met Lavrans?" vroeg hij angstig.

„God zij geloofd, dat jullie den jongen gevonden hebt," zei Jardtrud schreiend; zij was buiten op het erf gekomen.

„Ben jij daar, Jardtrud", sprak Erlend. „Dat is nu het eerste, waar ik voor te zorgen zal hebben, dat jij van mijn hoeve weg komt, jij en je gevolg. Die lasteraarster zullen we in de eerste plaats verwijderen — en daarna zal iedereen, die over mijn vrouw gelogen heeft, moeten boeten—"

„Dat zal niet gebeuren, Erlend," zei Ulf Haldorszoon. „Jardtrud is mijn vrouw. Ik geloof, dat zij en ik weinig lust hebben om bij elkaar te blijven, maar ze zal mijn huis niet uit trekken voor ik mijn zwagers haar vee, haar uitzet en haar huwelijksgift teruggegeven heb —"

„Ben ik hier op de hoeve meester," vroeg Erlend razend.

„Dat moet je aan Kristin Lavransdochter vragen," zei Ulf. „Daar komt ze aan."

De vrouw des huizes stond op de bovengalerij van de nieuwe voorraadskamer. Nu daalde ze langzaam de trap af. Gedachteloos trok ze haar hoofddoek over haar voorhoofd — hij was naar achteren gegleden — en zij streek haar kerkkleed glad, dat ze sedert den vorigen dag gedragen had. Maar haar gezicht was onbeweeglijk als steen.

Erlend reed haar te gemoet, voet voor voet — eenigszins voorovergebogen staarde hij met angstige wanhoop in het grauwe, doode gelaat van zijn vrouw.

„Kristin," zei hij smeekend, „lieve Kristin — ik ben bij je thuis gekomen."

Zij scheen niets te hooren of te zien. Toen liet Lavrans, die in den arm van zijn vader gezeten had en langzamerhand wakker was geworden, zich op den grond glijden. Op hetzelfde oogenblik, dat hij zijn voeten op het grasveld zette, viel de jongen neer en bleef als een hoopje liggen.

Er vloog een siddering over het gezicht van zijn moeder. Zij boog zich neer, tilde den grooten jongen in haar armen op, en legde zijn hoofd tegen haar hals aan alsof hij een klein kind geweest was — terwijl zijn lange beenen slap over haar schoot neer hingen.

„Kristin, mijn liefste vriendin," smeekte Erlend wanhopig, „ach Kristin, ik weet wel, dat het al te laat is, dat ik bij je gekomen ben —"

Weer liep er een siddering over het gelaat der vrouw:

„Te laat is het niet," zei ze zacht met harden klank in haar stem. Zij staarde neer op haar zoon, die in onmacht in haar armen lag. „Ons laatste kind ligt reeds onder de aarde — en nu is het Lavrans. Gaute is een doodslager geworden — en onze andere zoons — nog bezitten wij beiden veel, dat verwoest kan worden, Erlend!"

Zij wendde zich van hem af en begon het erf over te steken met het kind. Erlend reed haar achterna en bleef aan haar zijde:

„Kristin — in 's hemels naam, wat zal ik voor je doen — Kristin, wil je dan niet, dat ik nu bij je zal blijven —"

„Nu heb ik het niet meer noodig, dat je iets voor mij zult doen," sprak zijn vrouw op denzelfden toon. „Mij kan je niet meer helpen, of je nu hier blijft of je in de rivier werpt —"

Erlends zoons waren naar buiten gekomen op de bovengalerij van de groote zaal; nu snelde Gaute naar beneden; hij liep naar zijn moeder toe en wilde haar tegenhouden.

„Moeder," smeekte hij. Toen keek ze hem aan en hij bleef verward staan.

Aan den voet van de trap stonden eenige boeren.

„Gaat uit den weg, mannen," zei de vrouw des huizes terwijl ze hen met haar last voorbij wilde gaan.

Sot zwaaide met zijn kop en danste onrustig. Erlend wendde hem half om en Kolbein Jonszoon greep hem bij het bit vast. Kristin had het niet goed gezien — nu keerde zij zich wat om en keek over haar schouder heen:

„Laat het paard los, Kolbein — wil hij weg rijden, laat hem dan zijn gang gaan —"

Kolbein greep het paard vaster beet en antwoordde:

„Begrijp je niet, Kristin, dat het nu hoog tijd is, dat de heer thuis blijft op zijn hoeve. Anders moest jij dat begrijpen," zei hij tegen Erlend.

Maar Erlend gaf den ander een slag op zijn hand en dreef zijn hengst vooruit, zoodat de oude man achterover tuimelde. Een paar mannen sprongen naar voren. Erlend riep:

„Maakt, dat jullie weg komt! Jullie hebt niets te maken met de zaken van mij en mijn vrouw — en ik ben geen boer; ik laat mij niet op mijn land vastbinden zooals een stuk vee aan den trog. Bezit ik de hoeve hier niet, de hoeve bezit mij ook niet —!"

Kristin wendde zich geheel naar haar man toe en riep:

„Ja, rijd maar weg! Rijd maar, rijd maar naar den duivel toe, waar je mij heen gedreven hebt en waar je alles heen gegooid hebt, wat je gehad hebt en tusschen je handen hebt gekregen —"

Dat wat nu gebeurde ging zoo snel in zijn werk, dat niemand het goed begreep of het kon verhinderen. Tore Borghildszoon en nog een boer grepen de vrouw bij haar arm beet:

„Kristin, spreek niet zoo tegen je man op dit oogenblik —"

Erlend reed op hen in:

„Hoe durven jullie de hand aan mijn vrouw te slaan —" hij zwaaide zijn bijl en sloeg naar Tore Borghildszoon. De slag trof hem tusschen zijn schouderbladen en de man viel

neer. Erlend hief zijn bijl opnieuw op, maar op hetzelfde oogenblik, dat hij zich in zijn stijgbeugels oprichtte, joeg een man zijn speer in hem, die hem in de lies trof. Het was de zoon van Tore Borghildszoon, die dat deed.

Sot steigerde en sloeg uit met zijn voorpooten. Erlend drukte hem de knieën in de flank en boog zich eenigszins voorover, terwijl hij de teugels om zijn linkerhand spande en weer zijn bijl ophief. Maar hij verloor bijna onmiddellijk zijn eenen stijgbeugel en het bloed stroomde neer over zijn linker dij. Eenige pijlen en handsperen suisden over het erf — Ulf en de zoons van Erlend liepen met opgeheven bijlen en getrokken zwaarden op de hoop in — toen doorboorde een man het paard onder Erlend, zoodat het op zijn knieën neerzonk en wild en luid hinnikte, zoodat de paarden in den stal antwoordden.

Erlend stond overeind, schrijlings over het paard. Hij greep Björgulfs schouder en stapte er af. Gaute kwam aangeloopen en greep zijn vader onder zijn anderen arm beet.

„Dood hem," zei hij over het paard, dat nu op zijn zijde gedraaid was, met lang uitgestrekten hals neerlag, terwijl het bloed uit zijn bek siepelde, en met zijn geweldige hoeven sloeg. Ulf Haldorszoon deed het.

De boeren waren op zij geweken. Twee mannen droegen Tore Borghildszoon naar het rentmeestershuis en een van de beide knechten van den bisschop leidde zijn makker weg, die gewond was.

Kristin had Lavrans laten zakken, die nu tot zich zelf gekomen was; zij hielden elkander bij de hand. Zij scheen niet te begrijpen, wat er gebeurd was — het was ook zoo snel gegaan.

De zoons wilden hun vader naar het gebouw met de groote zaal voeren; toen zei Erlend:

„Daar wil ik niet in — ik wil niet sterven, waar Lavrans gestorven is —"

Kristin snelde toe en sloeg haar armen om den hals van haar man heen. Haar versteende gezicht sprong open, vertrokken door tranen, zooals het ijs door een steenworp versplinterd wordt: „Erlend, Erlend!"

Erlend boog zijn hoofd, zoodat zijn wang tegen de hare aan streek, en bleef een oogenblik zoo staan.

„Helpt mij naar het oude huis, jongens," zei hij. „Daar wil ik liggen —"

In haast maakten moeder en zoons het bed klaar in het oude bovenvertrek en kleedden ze Erlend uit. Kristin verbond zijn wonden. Het bloed stroomde met stooten uit de speersteek in de lies en hij had een pijlwond gekregen onder in de linker zijde van zijn borst, maar die bloedde niet hevig.

Erlend streek met zijn hand over het hoofd van zijn vrouw:

„Mij zal je wel niet kunnen genezen, Kristinlief —"

Zij keek op, vertwijfeld — er liep een hevige siddering door haar heele lichaam. Zij herinnerde zich, dat Simon dat ook gezegd had — en dat leek haar het ergste voorteeken, dat Erlend nu diezelfde woorden sprak.

Hij lag in het bed, gesteund door een hoogen stapel hoofdkussens en andere kussens en met opgetrokken linker been om het bloed te stelpen, dat uit de lieswond stroomde. Kristin zat over hem heen gebogen; toen nam hij haar hand:

„Herinner je je den eersten nacht, dat we samen hier in dit bed geslapen hebben, mijn lieveling —? Ik wist niet, dat je toen al een heimelijk verdriet droeg, dat ik je aangedaan had. Het was ook het eerste verdriet niet, dat je om mij hebt moeten dragen, Kristin —"

Zij nam zijn hand in haar beide handen. De huid was gesprongen en er was zwart ingegroeid rondom zijn smalle, gekraste nagels en in de groeven van ieder lid van zijn lange vingers. Kristin legde hem tegen haar borst aan en tegen haar mond; haar tranen stroomden er over heen.

„Wat zijn je lippen heet," zei Erlend zacht. „Ik heb op je gewacht en gewacht —. Ik verlangde zoo —. Later dacht ik, dat ik buigen zou en hier naar beneden naar je toe zou komen, maar toen hoorde ik —. Ik dacht, toen ik hoorde, dat hij dood was, dat het nu wel te laat zou zijn, wanneer ik bij je kwam —"

Kristin antwoordde snikkend:

„Ik verwachtte je nog, Erlend. Ik dacht, dat je toch wel eens naar het graf van den jongen toe moest komen."

„Dan zou je mij toch zeker niet als je vriend ontvangen hebben," zei Erlend. „En God weet, dat je er ook geen reden voor had. — Hoe zoet en lief je ook was, mijn Kristin," fluisterde hij, terwijl hij zijn oogen sloot.

Zij snikte zacht en smartelijk.

„Nu blijft er niets meer over," zei haar man op denzelfden toon, „dan dat wij trachten moeten elkander te vergeven als christelijke echtelieden — wanneer je dat kunt —"

„Erlend, Erlend —" zij legde zich op hem en kuste zijn witte gelaat. „Je moogt niet zooveel spreken, mijn Erlend —"

„Ik moet mij haasten om te zeggen, wat ik zeggen moet," antwoordde haar man. „Waar is Naakkve?" vroeg hij onrustig.

Er werd geantwoord, dat Naakkve gisteren avond, zoodra hij gehoord had, dat zijn broertje op weg was gegaan naar Sundbu, hem na gereden was zoo snel als zijn paard kon draven. Hij zou nu wel buiten zich zelf zijn, nu hij het kind niet gevonden had. Erlend zuchtte en bewoog zijn handen onrustig over het dek.

Zijn zes zoons traden naar voren voor zijn bed.

„Ik heb het niet goed voor jullie gemaakt, mijn zoons," sprak hun vader. Hij begon te hoesten, vreemd en voorzichtig — er siepelde daarbij bloedig schuim over zijn lippen. Kristin veegde het af met haar hoofddoek. Erlend bleef even stil liggen:

„Dat moeten jullie mij vergeven, indien jullie denkt, dat je het kunt. Vergeet nooit, beste jongens, dat je moeder al de jaren, dat zij en ik samen geleefd hebben, iederen dag voor jullie gestreden heeft — nooit is er andere oneenigheid tusschen ons geweest dan door mijn schuld, omdat ik te weinig op jullie welvaart lette — maar zij heeft jullie meer liefgehad dan haar eigen leven —"

„Wij zullen niet vergeten," antwoordde Gaute snikkend, „dat u, vader, in ons oog altijd de voortreffelijkste man en de eerste edelman geweest bent. Wij zijn er trotsch op geweest, dat we uw zoons heetten, niet minder toen het geluk u verliet dan in de dagen van uw voorspoed."

„Je spreekt naar je verstand hebt," antwoordde Erlend met een schor, hoestend lachje, „en doet je moeder niet het verdriet aan, dat jullie naar mij gaat aarden — zij heeft genoeg te dragen gehad sinds ze mij gekregen heeft —"

„Erlend, Erlend," snikte Kristin.

Zijn zoons kusten hun vader op hand en wang; toen gingen ze schreiend weg en namen plaats, op de bank tegen

den muur. Gaute legde zijn arm om Munans schouders en trok het kind tegen zich aan; de tweelingen zaten hand in hand. Erlend legde weer zijn hand in die van Kristin. De zijne was koud; daarom trok ze de dekens over hem op tot aan zijn kin toe, maar ze hield zijn hand in de hare onder het dek.

„Erlend," sprak ze schreiend, „God zij ons genadig — wij moeten nu een priester bij je halen —"

„Ja", zei Erlend zwak. „Iemand moet naar Dovre rijden om Sira Guttorm, mijn parochiepriester, te halen —"

„Erlend — die komt niet op tijd," zei ze verschrikt.

„Jawel," sprak Erlend heftig. „Wanneer mij God dat vergunnen wil — want ik wil de laatste sacramenten niet van dien priester ontvangen, die zulke praatjes over jou verspreid heeft —"

„Erlend — in Jezus' naam — je moogt zoo niet spreken —"

Ulf Haldorszoon trad naar voren en boog zich over den stervende heen:

„Ik, Erlend, zal naar Dovre rijden —"

„Weet je nog, Ulf," zei Erlend — zijn stem begon nu zwak en onduidelijk te worden — „den tijd, toen jij en ik van Hestnaes wegtrokken —" Hij lachte even. „Ja, ik heb toen beloofd, dat ik je altijd als een trouwe verwante bij zou staan —. God helpe mij, neef — gewoonlijk ben jij het geweest en niet ik, die verwantentrouw bewees, Ulf, mijn vriend. Dank — neef —"

Ulf boog zich over hem heen en kuste de bloedige lippen van den ander:

„Ik dank jou, Erlend Nikulauszoon —"

Hij stak een kaars aan, plaatste die naast het bed van den stervende en ging naar buiten.

Erlends oogen waren weer dicht gevallen. Kristin staarde in zijn wit gezicht — nu en dan streelde ze het. Zij meende te kunnen zien, dat hij in den dood begon weg te zinken.

„Erlend," smeekte ze zacht. „Om Jezus' wil — laten we Sira Solmund bij je halen. God is God, welke priester Hem ook tot ons brengt —"

„Neen." Haar man richtte zich in zijn bed op, zoodat het dek van zijn naakt, geel lichaam af gleed. Het verband over zijn borst en zijn maag werd opnieuw gekleurd door licht

roode vlekken van frisch bloed, dat opwelde. „Een zondig man ben ik — God schenke mij zooveel van Zijn genade als Hij mij toe wil staan, maar ik weet —" hij viel achterover op de kussens en fluisterde bijna onhoorbaar, „dat ik niet lang genoeg zal leven, dat ik — zoo oud word — en zoo vroom — dat ik het zal kunnen verdragen — rustig in dezelfde kamer te zijn met iemand, die jou belasterd heeft —"

„Erlend, Erlend — denk aan je ziel —"

Haar man bewoog zijn hoofd heen en weer in de kussens. Zijn oogleden waren weer toe gegleden.

„Erlend!" Zij sloeg haar handen ineen en jammerde luid in uitersten nood. „Erlend — begrijp je niet, dat dit gezegd *moest* worden toen jij zoo tegenover mij handelde!"

Erlend sloeg zijn groote oogen op. Zijn lippen waren bleekblauw — maar er vloog een weerschijn van zijn jongen glimlach over zijn ingezonken gelaat:

„Kus mij, Kristin," fluisterde hij. Er was iets als een schaduw van een lach in zijn stem. „Er is te veel anders tusschen jou en mij geweest — behalve christendom en echtelijk samenleven — dan dat wij gemakkelijk — van elkaar scheiden kunnen — als christelijke echtgenooten —"

Zij riep telkens en telkens weer zijn naam, maar hij lag met gesloten oogen, bleek als versch gekloofd hout onder het grijze haar. Er siepelde wat bloed uit zijn mondhoeken: zij veegde het weg en fluisterde hem lieve woordjes toe — wanneer zij zich bewoog voelde zij, hoe haar kleeren koud en nat aan haar vast kleefden door het bloed, dat ze aan zich gekregen had toen ze hem naar binnen en naar bed gebracht had. Nu en dan kwam er een rochelend geluid uit Erlends borst en het ademhalen scheen hem moeite te kosten — maar hij hoorde haar niet meer en voelde zeker ook niets meer terwijl hij langzaam en zeker in den doodsslaap wegzonk —.

De deur van het bovenvertrek werd haastig geopend: Naakkve snelde naar binnen, wierp zich voor het bed neer en greep de hand van zijn vader, terwijl hij zijn naam riep —.

Hij werd gevolgd door een langen, dikken heer in reismantel. Hij boog voor Kristin:

„Had ik geweten, mijn nicht, dat u hulp noodig had van uw verwanten —" hij hield op, toen hij zag, dat haar man

stervende was, sloeg een kruis en trok zich terug in den versten hoek van het vertrek. Zachtjes begon de Sundbu-ridder een gebed voor de stervenden op te zeggen, maar Kristin scheen zelfs heer Sigurds komst niet eens opgemerkt te hebben.

Naakkve lag op zijn knieën over het bed gebogen:

„Vader! Vader! Kent u mij niet meer, vader!" Hij drukte zijn gezicht tegen Erlends hand aan, die Kristin vasthield; de tranen en kussen van den jongen man stroomden neer op de handen van beide ouders.

Kristin schoof het hoofd van haar zoon wat op zij — alsof ze half ontwaakte:

„Je stoort ons," zei ze ongeduldig, „ga weg, hier vandaan —"

Naakkve richtte zich op zijn knieën op:

„Weggaan —? Maar moeder?"

„Ja — ga bij je broers zitten —"

Naakkve hief zijn jonge gezicht op — nat van tranen, vertrokken van smart — maar de oogen van zijn moeder zagen niets. Toen ging hij naar de bank, waar zijn zes broers reeds zaten. Kristin merkte het niet — zij staarde alleen maar met wilde oogen naar Erlends gelaat, dat nu sneeuwwit blonk in den schijn van de kaars.

Even later werd de deur weer geopend. Met kaarsen en luidende zilveren klokjes trad heer Halvard, de bisschop, het vertrek binnen, gevolgd door diakenen en een priester. Ulf Haldorszoon trad het laatst binnen. Erlends zoons en heer Sigurd stonden op en vielen op hun knieën voor het Lichaam des Heeren. Maar Kristin hief alleen maar haar hoofd wat op — en wendde haar behuilde oogen, die niets zagen, naar de binnenkomenden. Toen ging ze weer liggen zooals ze gelegen had, voorovergebogen over Erlends lijk.

III.

HET KRUIS.

I.

Alle vuren branden op den duur uit.

Er kwam een tijd, dat deze woorden van Simon Darre weerklank vonden in Kristins hart.

Dat was in den zomer van het vierde jaar na den dood van Erlend Nikulauszoon; van haar zonenschaar waren nog slechts Gaute en Lavrans bij hun moeder op Jörundgaard achtergebleven.

Twee jaar vroeger was de oude smederij afgebrand en Gaute had er een nieuwe gebouwd ten Noorden van de hoeve dichter bij den grooten weg. De oude smederij had ten Zuiden van de gebouwen gelegen bij de rivier in een diepe inzinking tusschen de Jörundhoogte en eenige geweldige steenhoopen, waarvan men vertelde, dat ze in vroegere tijden uit den akker gegraven waren. Bijna ieder jaar kwam het water gedurende den tijd der overstroomingen heel tot aan de smederij toe.

Nu was er niets anders overgebleven dan de zware, door het vuur gebarsten drempelsteenen, die aanwezen, waar de deur gestaan had, en verder de ingemetselde stookplaats. Fijn en zacht lichtgroen gras schoot nu op uit den zwart verkoolden grond.

Kristin Lavransdochter had dit jaar een vlasakker bij de plaats der oude smederij; Gaute wilde koren hebben op de dichter bij de hoeve gelegen akkers, waar de vrouwen van Jörundgaard anders sedert onheugelijke tijden plachten vlas te zaaien en look te verbouwen. En Kristin moest dikwijls dien kant uit om nog wat anders dan om naar haar vlas te zien. Des Donderdagsavonds bracht zij haar geschenk aan bier en voedsel aan den oerbewoner in den heuvel; op lichte zomeravonden kon die eenzame vuurplaats in het veld er dan uitzien als een soort oud heidensch altaar, dat op het

gras blonk, grauwwit en door roet gevlamd. Op zonnige, warme zomerdagen placht zij tegen het midden van den dag met haar mand naar de steenhoopen toe te gaan om frambozen te plukken of bladeren van wilgenroosjes te verzamelen, die zoo goed zijn om er een verkoelenden drank tegen de koorts uit te brouwen.

De laatste tonen van den middaggroet der kerkklokken aan Gods moeder stierven weg in de van licht verzadigde lucht tusschen de bergen. Het scheen alsof het dal zich ter ruste legde onder den stroomenden witten zonneschijn. Sinds den bedauwden morgenstond had de zang der zeisen in de met bloemen bezaaide weiden, het schrapen der slijpsteenen tegen het ijzer en het geroep van stemmen van de dichtbij en veraf gelegen hoeven geklonken. Nu verstomden alle arbeidsgeluiden; de middagrust trad in. Kristin zat tusschen de steenen te luisteren. Er werd nu geen ander geluid gehoord dan het gebruis van de rivier en het loof in het boschje bewoog eenigszins; zwak geritsel en heel zacht gezoem van vliegen over de weide, het geklank van een bel van een eenzame thuis gebleven koe heel in de verte. Een vogel vloog snel en zwijgend langs den rand van het elzenboschje, een andere vogel vloog uit de struiken omhoog en streek luid kweterend op een distelstruik neer.

Maar de drijvende blauwe wolkjes langs de helling, de mooiweerwolkjes, die boven den bergrug opstegen en wegsmolten in den blauwen zomerhemel, het geschitter van het water van de Laag achter de boomen, de witte glans van den zonneschijn op het loof — deze dingen voelde ze meer als de geluiden der stilte, hoorbaar voor het inwendige oor, dan als voor het oog zichtbare dingen. Met haar hoofddoek over haar voorhoofd getrokken tegen de zon zat Kristin te luisteren naar het spel van licht en schaduw over het dal.

— Alle vuren branden op den duur uit —.

In het elzenbosch langs den moerassigen rivieroever glinsterden plassen in het donker tusschen de dichte wilgeboschjes door. Er groeide hier riet en plekjes wolgras, maar als een dicht tapijt groeiden er wateraardbeitjes met hun grijsgroene blaadjes, telkens vijf bij elkaar, en hun roodbruine bloemen. Kristin had er een groote bos van geplukt. Dikwijls had ze er over gedacht, of dit kruid geen nuttige kracht zou

bezitten: zij had de bloemen gedroogd en gekookt en er bier en mede aan toegevoegd. Maar ze schenen nergens voor te deugen. Toch kon Kristin het nooit laten zich in het moeras te wagen en haar schoenen nat te maken om er van te plukken.

Nu riste ze alle bladen van de stengels af en vlocht een krans van de donkere bloemkronen. Hun kleur leek op die van rooden wijn en bruine mede en van binnen onder den bundel roode meeldraden waren ze vochtig als van honing. Soms vlocht Kristin een krans voor het beeld van de Maagd Maria boven in de groote zaal — dat plachten ze in het Zuiden te doen, had ze gehoord van priesters, die daar geweest waren.

Overigens had ze nu niemand om kransen voor te maken. Hier in het dal hadden de jonge mannen de gewoonte niet zich met kransen te tooien, wanneer ze op de weide ten dans gingen. In Trondheim hadden de mannen, die van den dienst aan het hof van den koning thuis kwamen, hier en daar die gewoonte ingevoerd. Kristin bedacht, dat die dikke, zwartroode krans zoo mooi zou staan bij Gautes licht gelaat en vlasblond haar — of bij de notebruine lokken van Lavrans.

Eeuwig lang was het geleden, dat ze met al haar kleine zoontjes en hun verzorgsters naar de koeienweide boven Husaby placht te gaan in de lange mooie zomerdagen. Toen konden zij en Frida hun kransen niet gauw genoeg klaar krijgen voor de vele ongeduldige kleine kinderen. Zij herinnerde zich, hoe ze Lavrans nog aan de borst had, maar Ivar en Skule vonden, dat de zuigeling ook een krans moest hebben — die moest dan van heel kleine bloempjes zijn, vonden de vierjarigen.

Nu had ze slechts volwassen kinderen.

De jonge Lavrans was vijftien jaar oud; hij moest nog wel niet als volwassen beschouwd worden. Maar zijn moeder had langzamerhand gemerkt, dat deze zoon het verst van al haar kinderen van haar af stond. Hij trok zich niet opzettelijk van haar terug, zooals Björgulf gedaan had, en hij was niet in zichzelf gekeerd en *scheen* niet zwijgzaam, zooals de blinde jongen. Maar hij was toch veel stiller van natuur — niemand had het alleen maar gemerkt toen alle broeders thuis waren: hij was vriendelijk en frisch, scheen altijd vroolijk en zacht

en allen hielden van het lieve kind zonder er over na te denken, dat Lavrans bijna altijd alleen was en zweeg.

Hij werd als de mooiste van de mooie zoons van Kristin van Jörundgaard beschouwd. Zijn moeder vond altijd, dat die, waaraan ze op het oogenblik dacht, eigenlijk de mooiste was, maar ook zij zag, hoe er licht scheen af te stralen van Lavrans Erlendszoon. Zijn lichtbruin haar en zijn wangen, frisch als appels, schenen verguld, verzadigd van zonneschijn; ook zijn groote, donkergrijze oogen schenen bezaaid met kleine, gele vonkjes — hij leek veel op haar zelf zooals zij in haar jeugd geweest was, met haar lichte schoonheid, als 't ware overgoten met zonneschijn; en hij was groot en sterk voor zijn leeftijd, handig en flink in allen arbeid, waar hij aan gezet werd, gehoorzaam aan zijn moeder en zijn oudere broers, vroolijk, vriendelijk en prettig in den omgang. Maar toch was er dat wonderlijk verre over den jongen.

Op winteravonden, wanneer de huisgenooten in het weefvertrek bijeen kwamen en den tijd kortten met scherts en praat, terwijl ieder zijn werk had, waar hij mee bezig was, kon Lavrans net zitten alsof hij droomde. Menigen zomeravond, wanneer het dagwerk op de hoeve afgeloopen was, ging Kristin buiten bij dien jongen zitten, terwijl hij in de wei op hars lag te kauwen of een zuringstengel in zijn mondhoek ronddraaide. Zij lette op zijn oogen terwijl ze tegen hem praatte — het was alsof hij zijn gedachten van ver weg haalde. Dan glimlachte hij tegen zijn moeder en antwoordde haar juist en verstandig; dikwijls konden die twee uren met elkaar buiten op den heuvel zitten praten, gezellig en goed. Maar zoodra zij opstond om naar binnen te gaan was het, alsof Lavrans zich weer met zijn gedachten naar de wijde vlakte toe keerde.

En zij kon er onmogelijk achter komen, wat het was, waar de jongen zoo diep over dacht. Hij was flink genoeg in lichaamsoefeningen en wapenhandel — maar hij had daar toch veel minder ijver voor dan haar andere zoons daarin hadden betoond en hij trok nooit alleen op de jacht, hoewel hij blij was, wanneer Gaute hem vroeg mee te gaan jagen. Tot nog toe scheen hij in ieder geval niet te merken, dat de vrouwen dezen mooien jongen met vriendelijke oogen aanzagen. Hij had in het geheel geen neiging tot boekengeleerd-

heid en hij scheen weinig aandacht te schenken aan al het spreken over het plan der oudste broers om in een klooster te gaan. Kristin kon niet ontdekken, dat de knaap iets anders van zijn toekomst gedacht had dan dat hij altijd hier thuis zou blijven en Gaute met het bearbeiden der hoeve zou helpen, zooals nu —.

Soms vond Kristin, dat Lavrans eenigszins aan zijn vader deed denken met zijn eigenaardig afwezig gedrag — maar Erlends zachte, loome aard was vervangen door vroolijke uitgelatenheid en Lavrans had niets van het opvliegende, heftige gemoed van zijn vader. Erlend was nooit *zoo* ver weg geweest van wat er om hem heen gebeurde.

Lavrans was nu de jongste. Munan had nu al spoedig langen tijd op den kerkhofheuvel bij zijn vader en zijn kleine broertje geslapen. Hij was vroeg in het voorjaar gestorven in het jaar nadat Erlend gedood was.

De weduwe had sinds den dood van haar man rondgeloopen alsof ze niets hoorde of zag. Meer dan smart en droefheid voelde ze een doffe kou en een gevoellooze machteloosheid in heel haar lichaam en ziel, alsof ze zelf bezig was dood te bloeden uit zijn doodelijke wonden.

Haar heele leven had in zijn armen gelegen sinds dat middaguur tijdens het onweer in het schuurtje op Skog toen zij zich aan Erlend Nikulauszoon gegeven had. Toen was ze zoo jong en onervaren geweest, dat ze niet meer wist van wat ze deed dan dat ze trachtte te verbergen, dat ze het liefst geschreid zou hebben omdat hij haar leed deed, maar ze had geglimlacht omdat ze meende, dat zij haar minnaar haar kostelijkste gave schonk. En of het nu een goede gave geweest was of niet — zij had hem zich zelf gegeven, geheel en voor altijd. Haar jongemeisjesleven, dat God genadig getooid had met schoonheid en gezondheid toen Hij haar ter wereld had laten komen in een veilige en eervolle omgeving en dat haar ouders al die jaren beschermd hadden toen zij haar opvoedden met liefdevolle strengheid — met beide handen had ze alles aan Erlend gegeven en sindsdien had ze in zijn omarming geleefd.

Vele malen in de jaren, die gevolgd waren, had ze zijn liefkoozingen hard en koud van toorn aangenomen, had ze zich

gehoorzaam naar den wil van haar man geschikt, terwijl ze het gevoel had, dat ze ten gronde zou gaan, uitgeput van vermoeidheid. Zij had met een soort booze vreugde gedacht, wanneer ze naar Erlends mooie gezicht keek en zijn gezond, fraai lichaam, dat *dit* haar niet meer blind kon maken voor de gebreken van haar man. Ja, hij was nog even jong en mooi; nog kon hij zijn liefkoozingen met evenveel vuur over haar heen laten gaan als in dien tijd, toen ook zij jong was. Maar *zij* was ouder geworden, dacht ze, en ze voelde daarbij iets als een vlaag van hoogmoed en overwinnaarstrots. 't Is gemakkelijk om jong te blijven voor iemand, die nooit wil leeren, die zich niet schikken wil naar de omstandigheden en niet strijden wil om de omstandigheden naar zijn wil te dwingen.

Maar zelfs wanneer zij zijn kussen aannam met harde, gesloten lippen, zich met haar heele wezen van hem afkeerde naar den strijd voor de toekomst van haar zoons, besefte zij, dat zij zich in dat werk gaf met het heete vuur, dat haar man eens in haar bloed ontstoken had. De jaren hadden haar doen verkoelen, meende ze, want ze werd niet heet meer, wanneer Erlend die oude flikkering in zijn oogen kreeg en dien diepen toon in zijn stem, die haar er toe gebracht had in zijn armen te zinken, willoos en machteloos van geluk, den eersten keer toen ze hem had leeren kennen. Maar zooals ze er toen naar verlangd had het zware lot en den zielsangst der scheiding te verzachten door samenkomsten met Erlend, zoo verlangde ze nu dof en brandend naar een doel, dat bereikt zou zijn, wanneer ze eens, over langen tijd, als een oude, grijze vrouw zou zitten en haar zoons veilig geborgen zou zien. Nu was het voor Erlends zoons, dat ze den ouden angst leed voor de onzekerheid, die voor haar lag. Nog werd ze gekweld door begeerte, die als honger en brandende dorst was — ze moest zien, dat haar zoons het goed hadden.

En zooals ze zich eerst aan Erlend gegeven had, zoo gaf ze zich nu aan de wereld, die om hun samenleven heen was opgegroeid —: zij wierp zich op iederen eisch, die vervuld moest worden, zij bood zich aan tot iederen arbeid, die gedaan moest worden om het welvaren van Erlend en zijn kinderen te verzekeren. Zij had half en half zelf het gevoel, dat ze met Erlend leefde, wanneer ze op Husaby samen met den priester zat te peinzen over de brieven in de kist van haar man, wanneer

ze met zijn pachters en arbeiders sprak, met haar dienstmeisjes in de schuur en de keuken bezig was, in de paardenwei zat en met de verzorgsters van haar kinderen op de mooie zomerdagen hen bewaakte. Zij besefte zelf, dat ze op Erlend haar toorn richtte, wanneer er in huis iets verkeerd ging en wanneer de kinderen niet deden, wat hun moeder wilde, dat de vreugde van haar hart tot hem uitging, wanneer ze 's morgens het hooi droog binnen kregen en wanneer de korenoogst in den herfst goed was, wanneer haar kalveren gedijden en wanneer ze haar jongens op het erf hoorde schreeuwen en lachen. Dat zij de zijne was, die gedachte vlamde verborgen in haar hart op, wanneer ze het laatste, voltooide feestkleed van haar zeven zoons neerlegde en met vreugde neer stond te kijken op de stapel van haar eigen fraaie, zelfvolbrachte winterwerk. *Hij* was het, dien ze moe was, wanneer ze op een voorjaarsavond met haar dienstmeisjes van de rivier naar huis keerde — ze hadden de wol gewasschen na het laatste scheren van de schapen, water gekookt in een ketel aan het strand en de wol in den stroom uitgespoeld — en de vrouw des huizes voelde zich als geslagen, pikzwart van schapenvuil tot hoog boven haar ellebogen, de lucht van schapen en van vet vuil had haar kleeren doortrokken tot ze het gevoel had, alsof haar lichaam niet meer schoon zou kunnen worden in drie badvertrekken.

En nu hij weg was vond de weduwe, dat ze geen zin meer zag in de rustelooze drukte van haar leven. *Hij* was terneergeveld en nu moest zij sterven zooals een boom, wiens wortels doorgesneden zijn. De jonge loten, die om haar schoot heen opgeschoten waren, die moesten nu maar uit hun eigen wortels leven. Ze waren oud genoeg om ieder hun eigen lot ter hand te nemen. Vluchtig ging het door haar gedachten — wanneer ze dat eens eerder begrepen had, toen Erlend het indertijd zei. Schaduwachtige beelden van een leven met Erlend boven in zijn hoeve in de bergen gleden door haar geest — zij beiden verjongd, het kleine kind tusschen hen in. Maar het was niet zoo, dat zij berouw had of er om treurde. Zij had zelf haar leven niet van dat van haar zoons kunnen scheiden, nu zou de dood spoedig scheiding tusschen hen brengen, want zonder Erlend bezat zij geen levenskracht.

Alles wat gebeurd was en alles wat gebeuren zou, dat was het noodlot — alles gebeurt zooals het voorbeschikt is.

Haar haren en haar huid werden grauw, ternauwernood hield zij zich netjes of trok zij haar kleederen behoorlijk aan. 's Nachts lag zij te denken aan haar leven met Erlend, overdag liep ze rond als in een droom, nooit sprak ze ongevraagd tegen iemand, zij scheen het niet eens te hooren, wanneer haar zoontjes iets tegen haar zeiden. De ijverige en werkzame vrouw verroerde haar hand niet tot eenigen arbeid. Liefde had ten grondslag gelegen aan al haar zwoegen onder de tijdelijke dingen — Erlend was daar niet heel dankbaar voor geweest; het was niet zoo, dat hij bemind wenschte te worden. Maar zij kon het niet laten; het was haar natuur lief te hebben met zooveel arbeid en drukte.

Het scheen, dat zij op weg was om den doodsslaap in te glijden. Toen kwam die besmettelijke ziekte in het dal, wierp haar zoons op het ziekbed en hun moeder ontwaakte.

De ziekte was gevaarlijker voor volwassenen dan voor kinderen. Zij greep Ivar zoo hevig aan, dat niemand verwachtte, dat hij zou blijven leven. De jongen kreeg reuzenkracht in de koorts, hij brulde en wilde zijn wapenen opnemen — de dood van zijn vader scheen hem door het hoofd te spelen. Met moeite en nood slaagden Naakkve en Björgulf er in hem vast te houden. Toen bleef ook Björgulf liggen. Lavrans lag met een gezicht, dat onherkenbaar opgezwollen was door uitslag, zijn oogen glinsterden dof in twee smalle spleten — zij schenen uit te zullen branden in gloeiende koorts.

Hun moeder waakte over deze drie in het bovenvertrek. Naakkve en Gaute hadden de ziekte als kleine kinderen gehad en Skule was veel minder ziek dan zijn broers; Frida paste op hem en Munan in het benedenvertrek. Niemand dacht, dat er voor Munan eenig gevaar bestond, maar hij was nooit sterk geweest en op een avond, toen ze reeds geloofden, dat hij bijna weer beter was, zonk hij plotseling in een bezwijming. Frida kon nog juist zijn moeder waarschuwen — Kristin snelde naar beneden en even later blies Munan in haar armen den laatsten adem uit.

De dood van het kind wekte haar tot een nieuwe, helder

bewuste wanhoop. Haar wilde smart over den zuigeling, die aan de borst van zijn moeder gestorven was, die was als 't ware rood gekleurd door de herinnering aan alle gedoode geluksdroomen. De storm in haar hart zelf had Kristin in dien tijd omhoog gedragen. En de uiterste spanning, die hiermee geëindigd was, dat ze gezien had, hoe haar man voor haar oogen gedood werd, liet zoo'n vermoeidheid in haar ziel achter, dat Kristin zelf stellig geloofde, dat ze spoedig sterven zou van verdriet over Erlend. Maar die zekerheid had de scherpte van de smart getemperd. Zij voelde, hoe de schemering en de schaduwen om haar heen toenamen, terwijl zij er op wachtte, dat de deur voor haar geopend zou worden —.

Bij het lijkje van Munan stond zijn moeder ontwaakt en grijs. Dat mooie, lieve jongetje was zooveel jaren lang haar kleinste kind geweest, het laatste kleintje, dat ze nog durfde te liefkoozen en om wien ze nog kon lachen, wanneer ze streng en ernstig had behooren te zijn en haar zoon terecht had moeten wijzen om zijn kleine wandaden en onnadenkendheden. En hij was zoo hartelijk voor zijn moeder geweest en had zooveel van haar gehouden. Het sneed in haar levend vleesch — zoo was ze nog aan het leven gebonden, zoo gemakkelijk als zij gedacht had kan een vrouw niet sterven, wanneer zij haar levensbloed in zooveel nieuwe jonge harten uitgestort heeft.

In koude, nuchtere wanhoop liep ze heen en weer tusschen het kind, dat op zijn doodsbedje lag, en haar zieke zoons. Munan lag in het oude voorraadshuis, waar eerst het kleine kind en daarna zijn vader gelegen had — drie lijken op haar hoeve in minder dan een jaar. Met een hart, dat door angst verdord was, maar stijf en stom, wachtte zij er op, dat de volgende sterven zou — zij verwachtte het als een onafwendbaar noodlot. Zij had nooit genoeg begrepen, wat zij kreeg, toen God haar zooveel kinderen gaf. En het ergste was, dat ze het in zekeren zin toch *wel* begrepen had. Maar ze had meer aan de kwellingen, de smart, den angst en den strijd gedacht — hoewel ze telkens en telkens weer leerde, door het gemis telkens wanneer een kind haar armen ontgroeide, door de vreugde telkens wanneer er een nieuw aan haar borst lag — dat de vreugde onuitsprekelijk veel grooter

was dan de moeite en smart. Zij had gemord omdat de vader van haar kinderen zoo'n onbetrouwbaar man was, met weinig gedachten voor zijn geslacht, dat na hem zou komen. Zij vergat altijd weer, dat hij niet anders geweest was in den tijd, toen zij Gods gebod overtreden had en zelf op haar eigen geslacht getrapt had om hem te krijgen.

Nu was hij van haar zijde weggerukt. En nu verwachtte ze, dat ze haar zoons een voor een zou zien sterven. Misschien zou ze ten slotte achterblijven als een kinderlooze moeder.

— Er waren zooveel dingen, die ze vroeger ook wel gezien had, maar waar ze niet veel aan had gedacht in den tijd toen ze de wereld als door het waas van de liefde tusschen haar en Erlend had gezien. Zij had wel gemerkt, dat Naakkve het ernstig opnam, dat hij de eerstgeborene was en als het ware het hoofd en de aanvoeder van de broederschaar moest zijn. Zij had ook wel gezien, dat hij heel veel van Munan hield. Toch greep het haar aan als iets onverwachts toen ze zijn heftige smart zag over den dood van zijn jongsten broer.

Maar haar andere zoons herstelden, al nam het langen tijd. Op Paschen kon ze met vier zoons naar de kerk gaan, maar Björgulf lag nog in bed en Ivar was te zwak om het huis te verlaten. Lavrans was erg in de lengte gegroeid terwijl hij op het ziekbed lag en ook op andere wijze was het alsof de gebeurtenissen van dat halve jaar hem een heel eind zijn leeftijd vooruit gebracht hadden.

Toen had Kristin het gevoel, dat zij nu een oude vrouw was. Zij vond, dat een vrouw jong is zoolang zij kleine kinderen heeft, die 's nachts in haar arm slapen, overdag om hun moeder heen spelen en den heelen tijd door haar zorg eischen. Wanneer haar kleintjes haar ontgroeid zijn is een moeder een oude vrouw.

Haar nieuwe zwager, Jammaelt Halvardszoon, sprak er over, dat de Erlendszonen nog heel jong waren en dat zij zelf nog maar even over de veertig was; zij zou zelf wel spoedig vinden, dat ze weer trouwen moest; zij had een echtgenoot noodig, die haar kon helpen met het bestieren van haar goed en met de opvoeding van haar jongere zoons. Hij noemde verschillende goede mannen op, die, naar hij meende, een passende partij voor Kristin konden zijn — zij moest hen

in den herfst bij hen thuis op Aelin opzoeken, dan zou hij er voor zorgen, dat zij hen ontmoette, en daarna konden ze dan verder over deze dingen spreken.

Kristin glimlachte flauw. Ja — ze *was* niet ouder dan veertig jaar. Had ze van een andere vrouw gehoord, die zoo jong weduwe geworden was met een troep opgroeiende kinderen, dan zou ze net als Jammaelt gesproken hebben — zij moest weer trouwen, steun zoeken bij een nieuwen man, zij kon hem nog meerdere kinderen schenken. Maar zelf wilde ze niet —.

Het was vlak na het Paaschfeest, dat Jammaelt van Aelin op Jörundgaard kwam en het was de tweede maal, dat Kristin den tweeden man van haar zuster ontmoette. Zij waren niet op het verlovingsfeest op Dyfrin en niet bij de bruiloft op Aelin geweest, zij noch haar zoons. De twee feesten waren met korte tusschenpoozen gevierd in den herfst toen zij haar laatste kind verwachtte. Zoodra Jammaelt van den doodslag op Erlend Nikulauszoon had gehoord had hij zich naar Sil toe gespoed; met raad en daad had hij de vrouw van zijn zuster en haar zoons geholpen; hij had zoo goed mogelijk alles geregeld, wat na den dood van den heer des huizes gebeuren moest en hij had de zaak tegen de doodslagers opgenomen, daar nog geen der Erlendszonen mondig was. Maar toen was niets van wat om haar heen gebeurde tot Kristin doorgedrongen. Zelfs het oordeel over Gudmund Toreszoon, die aan Erlends dood schuldig verklaard werd, scheen haar weinig te bewegen.

Dezen keer sprak zij meer met haar zwager en zij vond hem een aangenaam mensch. Jong was hij niet, even oud als Simon Darre — een betrouwbaar, rustig man, groot en zwaar en heel donker, met heel fraaie gelaatstrekken, maar een zeer krommen rug. Hij en Gaute werden dadelijk goede vrienden. Naakkve en Björgulf hadden zich na den dood van hun vader nog meer bij elkander aangesloten en zich van alle anderen teruggetrokken. Maar Ivar en Skule zeiden tegen hun moeder, dat ze Jammaelt graag mochten lijden, „— al vinden we, dat Ramborg Simon de eer wel had kunnen bewijzen om wat langer weduwe te blijven — zijn gelijke is die nieuwe man van haar nu niet." Kristin merkte, dat die twee wildebrassen van haar zich Simon Andreszoon nog goed herinnerden: door hem hadden ze zich laten terechtwijzen,

zoowel met scherpe woorden als met rustige scherts, hoewel die twee ongeduldige jongens geen berispend woord van hun eigen ouders verdroegen zonder dat hun oogen fonkelden van boosheid en hun vuisten zich balden.

Terwijl Jammaelt op Jörundgaard was kwam ook Munan Baardszoon Kristin opzoeken. Er was nu niet veel meer over van ridder Dans. Hij had zich in vroegere dagen rechtop en statig gehouden; toen had hij zijn zware lichaam niet zonder bevalligheid bewogen, zoodat hij grooter en aanzienlijker geleken had dan hij was. Nu had de jicht hem gekromd en hing zijn vel slap om zijn vermagerd lichaam; hij zag er als een kabouter uit, kaal met een armzalige franje van slappe, witte haarbosjes om zijn nek heen. Eens hadden sterke, blauwzwarte baardstoppels het gespannen, vleezige onderste deel van zijn gezicht donker gemaakt, maar nu groeiden de grijze stoppels weelderig in al de slappe plooien van zijn kin en hals, waar hij moeilijk met zijn scheermes bij kon komen. Zijn oogen dropen eenigszins, hij kwijlde een weinig — en hij werd zeer gekweld door een zwakke maag.

Hij had zijn zoon Inge bij zich, dien de menschen Fluga noemden naar zijn moeder; hij was reeds een man op leeftijd. Zijn vader had dien zoon heel goed in de wereld vooruit geholpen; hij had hem een rijk huwelijk bezorgd en hij had verkregen, dat bisschop Halvard zich Inge aangetrokken had — Munan was getrouwd geweest met een dochter van de zuster van den bisschop en heer Halvard wilde daarom Inge graag helpen om tot welstand te komen, zoodat hij niet zou hoeven onder te doen voor de kinderen van vrouw Katrin. De bisschop had het ambt van landvoogd over Hedemarken gekregen en toen had hij Inge Munanszoon tot zijn plaatsvervanger benoemd, zoodat hij nu heel wat land bezat in Skaun en Ridabu. Zijn moeder had ook een hoeve in die streek gekocht; zij was nu een heel vrome, liefdadige vrouw en ze had beloofd tot haar dood toe een kuisch leven te leiden. „Ja, zij is nog niet zoo heel oud en nog niet afgeleefd,” zei heer Munan gekrenkt toen hij zag, dat Kristin glimlachte. Hij zou het heel graag zoo ingericht hebben, dat Brynhild bij hem was komen wonen en zijn hoeve bij Hamar bestuurd had, maar dat wilde ze niet.

Hij had zoo weinig vreugde op zijn ouden dag, klaagde

heer Munan. Zijn kinderen waren zoo weinig vredelievend — de broers en zusters van dezelfde moeder lagen met elkander overhoop en twistten ook met hun halfbroers en zusters. Het ergst was zijn jongste dochter; hij had haar bij een minnares gekregen terwijl hij een getrouwd man was, zoodat hij haar niets kon laten erven en daarom plukte zij haar vader zooveel ze kon tijdens zijn leven. Zij was weduwe en had zich op Skogheim gevestigd, de hoeve, die de eigenlijke woonplaats van heer Munan was; noch haar vader noch haar broers en zusters konden haar daar vandaan krijgen. Munan was doodsbang voor haar, maar wanneer hij haar trachtte te ontloopen door naar een van zijn andere kinderen te gaan, werd hij ook daar geplaagd met klachten over de gierigheid en onredelijkheid der anderen. Het best had hij het bij zijn jongste wettige dochter, die non was in Gimsöy; hij vertoefde daar graag eenigen tijd in het hospitium en deed dan zeer zijn best om zijn ziel te reinigen door boete en gebeden onder leiding van zijn dochter, maar hij kon dat leven niet lang achter elkaar uithouden. Kristin was er niet zeker van, dat Brynhilds zoons veel vriendelijker tegenover hun vader waren dan de andere kinderen, maar dat wilde Munan Baardszoon niet toegeven; hij hield van hen het meest van al zijn nakomelingen.

Maar hoe armzalig die neef van haar nu was, toch was het onder het samenzijn met hem, dat Kristins versteende smart voor het eerst wat scheen te ontdooien. Heer Munan praatte van vroeg tot laat over Erlend — wanneer hij niet over zijn eigen beproevingen jammerde praatte hij alleen maar over zijn dooden neef en praalde hij met Erlends daden — maar het meest met zijn bandelooze jeugd: Erlends lichtzinnige uitgelatenheid zoodra hij in de wereld werd losgelaten, los van zijn thuis op Husaby, waar vrouw Magnhild zich liep te ergeren over zijn vader en zijn vader zich ergerde over zijn oudsten zoon, en van Hestnaes en zijn vromen, ernstigen pleegvader heer Baard. Men zou denken, dat het gepraat van heer Munan een wonderlijke troost voor Erlends bedroefde weduwe moest zijn. Maar op zijn manier had de ridder van zijn jongen neef gehouden en hij had altijd gevonden, dat Erlend alle mannen in schoonheid en in moed overtrof — ja ook in verstand, alleen deed hij geen moeite om dat te gebruiken, zei Munan ijverig. En hoewel Kristin er aan moest denken, hoe het niet

tot Erlends welzijn geweest was, dat hij op zestienjarigen leeftijd in de lijfwacht des konings gekomen was met dezen neef als wegwijzer, toch moest ze glimlachen, droevig en teeder, wanneer Munan praatte, zoodat het speeksel hem uit de mondhoeken liep en de tranen te voorschijn kwamen uit zijn oude oogen met roode randen — over Erlends stralend vroolijken levensmoed in zijn heel jonge jaren, voor hij zich in het ongeluk verstrikt had met Eline Ormsdochter en zich voor zijn leven gebrand had.

Jammaelt Halvardszoon, die in ernstig gesprek zat met Gaute en Naakkve, keek verbaasd naar zijn schoonzuster. Zij was op de dwarsbank gaan zitten met dien leelijken ouden man en Ulf Haldorszoon, die er in het oog van Jammaelt eenigszins schrikaanjagend uitzag, maar ze glimlachte terwijl ze met hen praatte en hun inschonk — hij had haar nog niet zien glimlachen, maar het stond haar goed en haar zachte lachje klonk net als dat van een heel jong meisje.

Jammaelt sprak er over, dat al die zes broers onmogelijk thuis konden blijven op de hoeve van hun moeder. Het was niet te verwachten, dat eenig rijk man, die hun gelijke was in geboorte, zijn dochter aan Nikulaus zou willen geven, wanneer zijn vijf broers met hem samen zouden blijven wonen en misschien ook nog van de hoeve zouden blijven leven, wanneer ze trouwden. En ze moesten nu omzien naar een vrouw voor den jongen man — hij was al twintig jaar oud en scheen een krachtige natuur te hebben. Daarom wilde Jammaelt Ivar en Skule met zich mee nemen, wanneer hij nu weer naar het Zuiden trok; dan zou hij wel een weg voor hen vinden, waarop ze vooruit konden komen. Toen Erlend Nikulauszoon zoo ongelukkig om het leven gekomen was bleek het, dat de groote edelen in het land zich nu herinnerden, dat de gedoode man een van de hunnen geweest was, door geboorte en bloed bestemd om de meesten van hen voor te gaan, vriendelijk, in vele opzichten grootmoedig, een dapper en vaardig legeraanvoerder — maar het geluk was niet met hem geweest. Men was met de uiterste gestrengheid opgetreden tegen de mannen, die mede schuldig waren aan den doodslag op den heer des huizes op zijn eigen hoeve. En Jammaelt kon vertellen, dat velen hem naar Erlends zoons gevraagd hadden. De mannen van Sudr-

heim had hij met Kerstmis ontmoet en toen hadden ze er over gesproken, dat deze jonge knapen hun eigen verwanten waren; heer Jon had hem verzocht zijn groeten over te brengen en te zeggen, dat hij de zoons van Erlend Nikulauszoon als hun verwante zou begroeten en ontvangen, indien een van hen in zijn dienst wilde treden. Jon Haftorszoon zou nu in het huwelijk treden met vrouwe Elin, de oudste dochter van Erling Vidkunszoon, en de jonge bruid had gevraagd, of de knapen op hun vader leken: zij herinnerde zich heel goed, dat Erlend hen in Björgvin bezocht had, terwijl zij nog een kind was, en dat hij in haar oog de knapste van alle mannen was. En haar broer, Bjarne Erlingszoon, had gezegd, dat hij van harte en met vreugde alles zou doen, wat hij voor de zoons van Erlend Nikulauszoon doen kon.

Kristin zat naar haar tweelingzoons te kijken terwijl Jammaelt sprak. Zij gingen, naarmate zij ouder werden, meer en meer op hun vader lijken: pikzwart haar, fijn als zijde, lag glad tegen hun schedel aan, alleen op hun voorhoofd en in hun slanken, bruinen nek wat gekruld. Ze hadden smalle gezichten met een hooge, recht naar voren springende neus, een fijnen, kleinen mond en een knobbel aan iederen mondhoek. Maar ze hadden een kortere en breedere kin en donkerder oogen dan Erlend. En dat was juist, wat Erlend zoo wonderlijk mooi gemaakt had, vond zijn vrouw nu, dat, wanneer hij zijn oogen opsloeg in zijn mager, donker gelaat onder zijn zwarte haren, die zoo onverwacht lichtblauw en helder waren.

Maar nu schitterde er een staalblauwe glans in de oogen der jonge mannen, toen Skule zijn oom antwoordde — hij deed gewoonlijk het woord voor de tweelingen:

„Wij danken u voor dit mooie aanbod, oom. Maar wij hebben reeds met heer Munan en met Inge gesproken en met onze oudere broers overlegd — en wij zijn met Inge en zijn vader tot overeenstemming gekomen. Deze mannen zijn onze naastbije verwanten van vaders zijde en wij gaan met Inge naar het Zuiden en zijn van plan dezen zomer en nog eenigen tijd op zijn hoeve te blijven —"

's Avonds, toen zij naar bed gegaan was, kwamen de jongens bij haar beneden in de kamer:

„Ja, wij verwachten van u, moeder, dat u dit zult begrijpen," zeide Ivar Erlendszoon.

„Wij bedelen geen hulp en vriendschap af van de mannen, die zwijgend hebben zitten toezien, toen onze vader onrecht leed," voegde Skule er aan toe.

Hun moeder knikte.

Het kwam haar voor, dat haar zoons goed handelden. Jammaelt was een verstandig, weldenkend man, had ze gemerkt, en zijn aanbod was goed gemeend geweest — maar het beviel haar, dat de jongens trouw waren tegenover hun vader. Hoewel ze vroeger nooit gedacht had, dat haar zoons er eens toe zouden komen om den zoon van Brynhild Fluga te dienen.

De tweelingen trokken mee met Inge Fluga zoodra Ivar sterk genoeg was om te rijden. Het werd heel stil op de hoeve na hun vertrek. Hun moeder dacht er aan, hoe zij het vorige jaar om dezen tijd in het weefvertrek gelegen had met een pas geboren kind — dat kwam haar als een droom voor. Het was nog zoo kort geleden, dat zij zich jong gevoeld had, met een gemoed, dat verontrust werd door de verlangens en het verdriet van een jonge vrouw, door hoop en haat en liefde. — Nu was haar schaar ingekrompen tot vier zoons en in haar hart roerde zich niets anders meer dan onrust voor de volwassen jonge mannen. In de stilte, die over Jörundgaard viel na het vertrek der tweelingen, sloeg haar angst voor Björgulf in lichte vlammen uit.

Toen ze gasten kregen waren hij en Naakkve naar het oude haardvertrek verhuisd. Hij was overdag uit zijn bed, maar hij was nog niet buiten de deur geweest. Met diepen angst merkte Kristin, dat Björgulf altijd stil op dezelfde plaats zat en nooit de kamer door liep, en zich over het algemeen weinig bewoog, wanneer zij bij hem binnen was. Zij wist, dat het in zijn laatste ziekte erger met zijn oogen geworden was. Naakkve was heel stil — maar dat was hij sedert den dood van zijn vader aldoor geweest en hij scheen zijn moeder zooveel als mogelijk was te ontwijken.

Eindelijk op zekeren dag vatte zij moed en vroeg haar oudste, hoe het nu stond met het gezicht van Björgulf. Lang antwoordde Naakkve ontwijkend. Maar ten slotte eischte zij van haar zoon, dat hij zijn moeder de waarheid zou zeggen.

Naakkve sprak:

„Hij kan sterk licht nog bespeuren —" zelf werd de jonge man op hetzelfde oogenblik doodsbleek; hij keerde zich haastig om en ging de kamer uit.

Laat op den dag, toen Kristin zich zoo moe geschreid had, dat ze geloofde zich nu wel zoo te kunnen beheerschen, dat ze rustig met haar zoon kon spreken, ging ze naar het oude vertrek toe.

Björgulf lag in bed. Zoodra ze bij hem op den rand van zijn bed kwam zitten kon ze aan zijn gezicht zien, dat hij wist, dat zij met Naakkve gesproken had:

„Moeder. U moet niet huilen, moeder," smeekte hij verschrikt.

Het liefst zou zij zich over haar zoon heen geworpen hebben, hem in haar armen hebben genomen en geschreid en gejammerd hebben over zijn harde lot. Maar zij liet alleen maar haar hand in de zijne glijden onder de deken:

„God stelt je manlijkheid op een harde proef, mijn zoon," zei ze met schorre stem.

De uitdrukking van Björgulfs gezicht veranderde, werd vastberaden. Maar het duurde even voor hij spreken kon:

„Ik heb al lang geweten, moeder, dat het mijn lot zou zijn dit te dragen. Den heelen tijd, toen we op Tautra waren — broeder Aslak heeft er met mij over gesproken, dat wanneer het zoo met mij zou gaan —

— Zooals onze Heer Jezus in de woestijn verzocht werd, zei hij —. Hij zei, dat de eigenlijke woestijn voor de ziel van een christen is, wanneer gezicht en zinnen afgesloten zijn — dan volgt hij de voetsporen van zijn heer de woestijn in, zelfs al was zijn lichaam tusschen zijn broeders of verwanten in. Hij heeft over deze dingen voorgelezen uit de boeken van Sint Bernard. En over, dat, wanneer een ziel begrijpt, dat God hem in het bijzonder uitverkoren heeft tot zoo'n harde beproeving van zijn manlijkheid, hij er dan niet voor hoeft te vreezen, dat hij niet zal kunnen —. God kent mijn ziel beter dan de ziel zich zelf kent —"

Hij ging door op deze wijze tot zijn moeder te spreken en troostte haar met wijsheid en zielskracht, die zijn leeftijd ver te boven scheen te gaan.

's Avonds kwam Naakkve naar Kristin toe en verzocht haar onder vier oogen met haar te mogen spreken. Toen zeide hij

haar, dat hij en Björgulf van plan waren in een godsdienstige broederschap te treden en de monnikenwijding in Tautra te ontvangen.

Kristin was verbijsterd, maar Naakkve ging heel rustig voort. Ze zouden wachten tot Gaute mondig was en voor zijn moeder en zijn jongere broers zou kunnen optreden. Ze zouden het klooster binnengaan met zooveel goed als passend was voor de zoons van Erlend Nikulauszoon van Husaby, maar ze wilden ook letten op het welvaren van hun broeders. Van hun vader hadden de Erlendszonen niets noemenswaards geërfd, maar de drie, die geboren waren voor Gunnulf Nikulauszoon in het klooster ging, bezaten eenige landerijen ten Noorden van het gebergte — hij had geschenken gegeven aan de zoons van zijn broer toen hij zijn rijkdommen verdeeld had, hoewel hij het meeste, dat hij niet aan de kerk en voor godsdienstige doeleinden had gegeven, aan zijn broer had nagelaten. En wanneer Naakkve en Björgulf niet hun volledig erfdeel opeischten zou het ook voor Gaute een verlichting zijn, die nu het hoofd van het geslacht zou worden en dat verder zou brengen, dat zij beiden voor de wereld stierven, zeide Naakkve.

Kristin was als versuft. Nooit had ze gedroomd, dat Naakkve aan een monnikenleven zou denken. Maar zij zeide er niets tegen in — zij was zoo overweldigd. En zij durfde niet te trachten haar zoons van een zoo schoon en nuttig voornemen af te brengen.

„Reeds toen we jongens waren en samen bij de monniken daar in het Noorden zaten hebben wij beiden elkander beloofd, dat we nooit van elkaar zouden scheiden," zei Naakkve.

Zijn moeder knikte; dat wist ze. Maar zij had gedacht, dat het zoo bedoeld was, dat Björgulf met Naakkve samen zou blijven wonen ook wanneer de oudste trouwde.

Het leek Kristin bijna een wonder, dat Björgulf, zoo jong als hij was, zijn ongeluk zoo mannelijk kon dragen. De keeren, dat ze er met hem over sprak in den loop van het voorjaar hoorde ze niets uit zijn mond dan godvruchtige en moedige woorden. Het leek haar onbegrijpelijk — maar het moest wel zijn omdat hij reeds vele jaren begrepen had, dat dit het einde van zijn zwakke gezicht zou zijn, en hij had er zeker

zijn ziel al op voorbereid van den tijd af, dat hij bij de monniken was.

Maar toen moest ze er aan denken, hoe hard en zwaar dat ongelukkige kind van haar geleden had — en hoe weinig zij dat had begrepen terwijl ze hier rond liep van haar eigen belangen vervuld. Nu trok Kristin Lavransdochter zich heimelijk terug om telkens wanneer ze alleen was neer te knielen voor het beeld van de Maagd Maria thuis in de zaal en voor haar altaar in het Noorden van de kerk, iederen keer wanneer die open was. Klagend met haar heele hart bad ze met ootmoedige tranen, dat de teedere moeder van den Verlosser voor Björgulf een moeder zou zijn en hem zou vergoeden, wat zijn moeder naar het vleesch ongedaan gelaten had.

Op een zomeravond lag Kristin wakker. Naakkve en Björgulf waren weer naar de bovenzaal verhuisd, maar Gaute sliep beneden bij Lavrans, omdat zijn oudste broeders zich, zooals Naakkve gezegd had, wilden oefenen in waken en bidden. Zij was op het punt om langzamerhand in te slapen toen ze wakker werd doordat ze hoorde, dat iemand boven door de zaal sloop. Zij hoorde onzekere schreden de trap, af komen. Zij herkende de manier van loopen van den blinden man.

Hij moest zeker alleen maar even naar buiten, dacht ze — toch stond ze op en tastte ze naar haar kleeren. Toen hoorde ze, dat de deur boven open gegooid werd — iemand rende in twee of drie sprongen de trap af.

Kristin snelde naar het voorvertrek en de deur uit. Buiten hing zoo'n dichte mist, dat nauwelijks de gebouwen aan den overkant van het erf te zien waren. Ginds bij het hek vocht Björgulf als een razende om zich uit den greep van zijn broer te bevrijden:

„Verlies jij iets," schreeuwde de blinde, „wanneer je mij kwijt raakt — dan ben je van al je eeden ontslagen — dan hoef je niet van dit tehuis af te sterven —"

Wat Naakkve antwoordde kon Kristin niet hooren. Zij snelde op bloote voeten naar buiten, door het kletsnatte gras. Björgulf was er nu in geslaagd zich los te rukken — toen viel hij, alsof hij neergeveld werd, op den grooten steen en sloeg er op met gebalde vuisten.

Naakkve zag zijn moeder en kwam haar ijlings eenige schreden te gemoet:

„Ga naar binnen, moeder — dit kan ik het best alleen af — U *moet* naar binnen gaan, zeg ik," fluisterde hij dringend; hij keerde zich om en boog zich weer over zijn broer heen.

Zijn moeder bleef op eenigen afstand staan. Het grasveld was van vocht doortrokken, het droop van alle takken en aan ieder loofblad trilden druppels — het had den heelen dag geregend, maar nu waren de wolken neergezonken als een dichte, witte mist. Toen na eenigen tijd haar zoons naar huis toe kwamen — Naakkve had Björgulf onder de armen genomen en leidde hem zoo voort — week Kristin ter zijde achter de deur van het voorvertrek.

Zij zag, dat Björgulfs gezicht bloedde; hij had het zeker tegen den steen gestooten. Onwillekeurig drukte Kristin haar hand in haar mond en zij beet in haar eigen vleesch.

Op de trap trachtte Björgulf nog eens zich van Naakkve los te rukken — hij tuimelde tegen den muur aan en schreeuwde:

„Ik vervloek, ik vervloek den dag van mijn geboorte—!"

Toen zij Naakkve de deur van de bovenzaal achter hen had hooren sluiten sloop hun moeder hen na en bleef ze buiten, op de galerij, staan. Langen tijd hoorde ze Björgulfs stem van binnen komen — hij raasde en schreeuwde en vloekte — eenige van zijn wilde woorden kon ze onderscheiden. Nu en dan merkte ze, dat Naakkve tegen hem sprak, maar zijn stem klonk slechts als een gedempt gemurmel. Ten slotte snikte Björgulf luid en hartverscheurend.

Zijn moeder stond te beven van kou en smart. Zij had slechts een mantel over haar hemd aangetrokken; zij bleef zoo lang staan, dat haar hangend haar nat werd van de ruwe nachtlucht. Eindelijk werd het stil in het bovenvertrek.

In de benedenkamer binnen gekomen ging ze naar het bed toe, waar Gaute en Lavrans sliepen. Ze hadden niets gemerkt. Terwijl haar tranen neerstroomden strekte ze haar hand in het donker uit, betastte de twee warme gezichten en luisterde naar de gelijkmatige, gezonde ademhaling van de jongens. Zij had het gevoel, dat deze twee nu alles waren, wat ze van haar rijkdom over had.

Rillend van kou kroop ze in haar eigen bed. Een van de

honden, die voor het bed van Gaute lag, waggelde over den grond naar haar toe en sprong bij haar in bed; hij rolde zich op haar voeten op. Hij had de gewoonte dat 's nachts te doen en zij had niet het hart hem er af te gooien, hoewel hij zwaar was en haar beenen zoo drukte, dat ze er gevoelloos van werden; maar hij was het eigendom van Erlend geweest en zijn lievelingshond, een pikzwarte, ruwharige, oude berenhond. Nu vannacht deed het Kristin goed, dat hij daar lag en haar bevroren voeten ontdooide.

— Den volgenden morgen zag zij Naakkve niet voor den morgenmaaltijd. Toen kwam hij binnen en ging in den eerezetel zitten; dat was zijn plaats geweest sedert den dood van zijn vader.

Hij sprak geen woord tijdens den maaltijd en hij had zwarte kringen onder zijn oogen. Zijn moeder ging hem na toen hij weer naar buiten ging.

„Hoe is het nu met Björgulf?" vroeg ze zacht.

Naakkve bleef haar blik ontwijken, maar hij antwoordde even zacht, dat Björgulf nu sliep.

„Is — is hij al eens vroeger zoo geweest?" fluisterde ze angstig.

Naakkve knikte, keerde zich van haar af en ging weer naar boven naar zijn broer.

Naakkve bewaakte Björgulf van vroeg tot laat en hield zijn moeder zooveel hij kon van hem af. Maar Kristin begreep, dat de twee jonge mannen menig moeilijk uur met elkander hadden.

Het was Nikulaus Erlendszoon, die nu de heer des huizes op Jörundgaard moest zijn, maar hij had geen tijd om ook maar in het minst naar het werk om te zien. Hij scheen er ook weinig lust en bekwaamheid voor te hebben, evenmin als zijn vader dat had gehad. Kristin en Gaute stonden daarom voor het heele bestuur van de hoeve, want dien zomer verliet ook Ulf Haldorszoon haar.

Na de ongelukkige gebeurtenissen, die met den dood van Erlend Nikulauszoon geëindigd waren, was Ulfs vrouw met haar broeders mee naar huis gegaan. Ulf was op Jörundgaard gebleven — hij zei, dat hij den menschen toonen zou, hoe hij zich niet door praatjes en leugens verdrijven liet. Maar hij liet toch doorschemeren, dat hij nu den langsten tijd hier

wel geleefd zou hebben; hij dacht er over misschien naar het Noorden te trekken, naar zijn eigen hoeve in Skaun, wanneer er zoo'n lange tijd verloopen zou zijn, dat niemand kon zeggen, dat hij voor de geruchten op de vlucht ging.

Maar nu begon de plaatsvervanger van den bisschop het onderzoek ter hand te nemen, of Ulf Haldorszoon zijn vrouw onwettig verstooten had. Ulf maakte zich toen tot vertrek gereed, haalde Jardtrud en wilde nu naar het Noorden reizen voor het herfstweer den weg over de bergen moeilijk zou maken. Tegen Gaute zeide hij, dat hij zich bij den man van zijn halfzuster wilde voegen, die wapensmid in Nidaros was, en dat hij daar wilde wonen, maar dat hij Jardtrud op Skjoldvirkstad zou zetten, dat de zoon van zijn broer voor hem zou blijven besturen.

Den laatsten avond dronk Kristin hem toe uit den vergulden beker, dien haar vader van zijn grootvader, heer Ketil Svenske, geërfd had. Zij verzocht hem den beker aan te nemen en dezen te bewaren als een herinnering aan haar; daarna schoof ze een gouden ring, die van Erlend geweest was, aan zijn vinger; dien moest hij dragen als herinnering aan zijn neef.

Ulf kuste haar tot dank: „dat hoort bij de verwantschap," zei hij lachend. „Je zult wel niet gedacht hebben, Kristin, toen wij voor het eerst kennis maakten en ik de dienaar was, die je kwam halen en je naar mijn heer bracht — dat we zoo van elkaar zouden gaan?"

Kristin werd vuurrood, want hij glimlachte tegen haar met zijn ouden, spottenden glimlach, maar zij meende aan zijn oogen te zien, dat hij bedroefd was. Toen zeide ze:

„Verlang je eigenlijk niet naar Trondheim terug, Ulf, jij, die daar in het Noorden geboren en getogen bent? Ik verlang al dikwijls naar den fjord daar terug, ik, die er slechts enkele jaren geleefd heb." Ulf lachte evenals straks; toen zei ze zacht: „Wanneer ik je ooit in mijn jeugd gekrenkt heb met hoogmoed of — ik wist niet, dat jullie zoo nauw verwant waart, jij en Erlend — dat moet je me nu vergeven!"

„Neen — en het is Erlend niet geweest, die voor onze verwantschap niet uit wilde komen. Maar ik was zoo trotsch in mijn jeugd — wanneer mijn vader mij uit zijn geslacht gestooten had, dan wilde ik niet bedelen —" hij stond haastig op en ging naar de plaats, waar Björgulf op de bank zat:

„Begrijp je, Björgulf mijn jongen — je vader — en Gunnulf — die hebben zich als verwanten tegenover mij gedragen van den tijd af, dat wij elkander als jonge knapen ontmoetten — in tegenstelling met mijn broers en zusters op Hestnaes. Later — nooit ben ik als Erlends verwante opgetreden, wanneer het niet was, omdat ik zag, dat ik hem zoo beter kon dienen — hem en zijn vrouw — en jullie mijn pleegkinderen. Begrijp je dat?" zei hij heftig, terwijl hij zijn hand op Björgulfs gezicht legde en de uitgedoofde oogen bedekte.

„Ik begrijp het." Björgulfs antwoord kwam half gesmoord achter de vingers van den ander vandaan; hij knikte in Ulfs hand.

„Wij begrijpen het, pleegvader," Nikulaus legde zijn hand zwaar op Ulfs schouder en Gaute kwam dichter bij de groep.

Het werd Kristin wonderlijk te moede — het was alsof ze over dingen spraken, die zij niet wist. Toen ging ook zij naar de mannen toe en sprak:

„Wees er zeker van, Ulf, dat we dit allen weten — noch Erlend noch een van ons heeft zoo'n trouwen vriend bezeten als jij. God zegene je!"

Den volgenden dag trok Ulf Haldorszoon naar het Noorden.

Tegen het eind van den winter kwam Björgulf tot rust voor zoover Kristin dat merken kon. Hij kwam weer aan tafel met de bewoners van het huis, hij ging mee naar de mis en hij nam gewillig en vriendelijk de diensten aan, die zijn moeder hem zoo graag bewijzen wilde.

En toen de tijd verliep en Kristin haar zoons nooit over het klooster hoorde spreken besefte ze zelf, hoe onuitsprekelijk noode zij haar oudsten zoon aan het monnikenleven gaf.

Zij kon niet anders dan inzien, dat voor Björgulf het klooster zeker de beste plaats was. Maar zij begreep niet, hoe ze het zou kunnen verdragen Naakkve op die wijze te verliezen. Het was stellig wel eenigszins waar, dat de eerstgeborene nog inniger aan het hart van zijn moeder verbonden was dan de andere zoons.

Zij kon niet inzien, dat Naakkve geschikt was om monnik te worden. Wel had hij veel aanleg voor boekengeleerdheid en liefde voor geestelijke oefeningen; maar toch vond zijn

moeder hem niet bijzonder geestelijk gezind. Hij bezocht de kerk hier in het dal met niet veel ijver, vaak verzuimde hij den dienst om een zeer nietige reden en zij wist, dat noch hij noch Björgulf in de biecht iets anders dan de algemeene schuldbelijdenis voor hun parochiepriester aflegden. De nieuwe priester, Sira Dag Rolfszoon, was een zoon van Rolf van Blakarsarv, die getrouwd was geweest met een neef van Ragnfrid Ivarsdochter, zoodat hij veel op de hoeve van zijn nicht kwam; hij was een jonge man van ongeveer dertig jaar, goed onderlegd en een bekwaam priester; maar de twee oudste zoons namen een koele houding tegenover hem aan. Met Gaute daarentegen werd hij spoedig goede vrienden.

Gaute was de eenige van de Erlendszonen, die vrienden gemaakt had onder de menschen in Sil. Maar geen van de anderen was zoo'n vreemdeling in het dal geworden als Nikulaus. Hij mengde zich nooit onder de andere jonge mannen — ging hij ergens heen, waar de jeugd ten dans of voor iets anders samenkwam, dan stond hij meestal aan den buitenkant van de weide, waar gespeeld werd, toe te kijken met een uitdrukking alsof hij zich zelf te goed vond om mee te doen. Maar kreeg hij er ineens lust in dan deed hij ongevraagd aan het spel mee — en dan zeiden de menschen, dat hij het deed om zijn krachten te beproeven; hij was lenig, sterk en behendig, gemakkelijk tot een gevecht te prikkelen — en nadat hij twee of drie van de meest bekende strijders van het dal overwonnen had, moesten de menschen zijn optreden verdragen. En wanneer hij er lust in had met een meisje te dansen dan bekommerde hij zich noch om haar broeders noch om haar verwanten, maar dan danste hij met haar en ging met het meisje alleen zitten — en het kwam niet voor, dat een vrouw neen zeide, wanneer Nikulaus Erlendszoon haar zijn gezelschap aanbood. Dat maakte hem niet meer bemind.

Sinds zijn broer blind geworden was verliet Naakkve hem zelden, maar wanneer hij 's avonds buiten kwam was hij niet anders dan hij vroeger geweest was. Ook zijn lange jachttochten had hij grootendeels opgegeven, maar hij had toch juist dit najaar een buitengewoon kostbaren, witten valk van den landvoogd gekocht en hij oefende zich nog even vlijtig in boogschieten en anderen wapenhandel. Björgulf had zich zelf geleerd op het gevoel schaak te spelen en dikwijls brachten

de broers heele dagen aan het bord door; ze waren beiden zeer ijverige spelers.

Toen hoorde Kristin de menschen praten over hem en een jong meisje, Tordis Gunnarsdochter van Skjenne. Den volgenden zomer bracht ze in de berghut door. Toen was Naakkve meermalen 's nachts van huis. Kristin kwam te weten, dat hij bij Tordis geweest was.

Het hart van zijn moeder beefde en werd heen en weder bewogen als een espeplad op zijn steel. Tordis behoorde tot een oud en gezien geslacht en zelf was ze een goed en onschuldig kind; Naakkve kon onmogelijk de bedoeling hebben haar te onteeren. Wanneer die twee jonge menschen zich zelf vergaten moest hij dat meisje tot zijn vrouw maken. Ziek van angst en schaamte bekende Kristin zichzelf, dat ze er stellig niet al te zeer om treuren zou, wanneer het zoo liep. Slechts twee jaar geleden zou ze er nooit van hebben willen hooren, dat die Tordis Gunnarsdochter na haar huisvrouw op Jörundgaard zou worden. De grootvader van vaders zijde van het meisje leefde nog en zat op zijn hoeve met vier getrouwde zoons; zelf had ze veel broers en zusters, ze zou een arme bruid worden. En iedere vrouw uit dat geslacht kreeg minstens een onnoozel kind. De berggeesten verwisselden de kinderen of betooverden ze — wat ze ook deden om de kraamvrouwen te beschermen, doop noch wijwater scheen te helpen. Er waren nu twee oude mannen op Skjenne, die Sira Eirik voor wisselkinderen uitgemaakt had, twee doofstomme kinderen — en Tordis' oudste broer had de boschnimf betooverd toen hij zeventien jaar oud was. Overigens waren de leden van het Skjennegeslacht flinke menschen; ze hadden geluk met hun vee, maar ze waren met te velen dan dat er rijkdom in het geslacht kon komen.

— God mocht weten, of Naakkve van zijn voornemen terug kon komen zonder te zondigen, wanneer hij zich reeds aan den dienst van de Maagd Maria beloofd had. Maar ieder man moest toch steeds een proeftijd van een jaar als jonge broeder in het klooster doorbrengen voor hij de wijding ontving — zelfs dan nog kon hij terugtreden, wanneer hij merkte, dat het zijn roeping niet was God op die wijze te dienen. En ze had altijd gehoord, dat die Fransche gravin, die de moeder was van dien grooten doctor in de theologie, dien predikheer, heer

Tomas Aquinas, haar zoon had opgesloten met een schoone, zedelooze vrouw om zijn voornemen aan het wankelen te brengen toen hij de wereld verlaten wilde. Kristin vond dat het leelijkste, wat ze ooit gehoord had — maar die vrouw was toch verzoend met God gestorven. Dan kon het toch zoo'n verschrikkelijke zonde niet zijn, wanneer ze dacht, dat ze nu met open armen Tordis van Skjenne als vrouw van haar zoon ontvangen zou.

In den herfst kwam Jammaelt Halvardszoon op Formo en hij bevestigde de geruchten over de groote gebeurtenissen, die ook hier in het dal doorgedrongen waren. In overleg met de hoogste overheden van de kerk, de ridders en de edelen uit den Rijksraad van Noorwegen, had heer Magnus Eirikszoon besloten zijn rijk te verdeelen tusschen de twee zoons, die hij bij zijn koningin, vrouwe Blanche, gekregen had. Op de bijeenkomst der edelen in Vardberg had hij den jongste, jonker Haakon, den koningsnaam in Noorwegen gegeven; geleerde en ongeleerde rijksedelen hadden met een eed op de heiligdommen beloofd, dat ze het land voor hem verdedigen zouden. Het moest een lief en veelbelovend kind van drie jaar zijn en hij zou hier in het land opgevoed worden met vier van de voornaamste Noorsche edelvrouwen tot pleegmoeders en twee geestelijke en twee wereldlijke voornamen tot pleegvaders, wanneer koning Magnus en koningin Blanche in Zweden waren. Men zeide, dat heer Erling Vidkunszoon en de bisschoppen van Björgvin en Oslo deze koningskeuze bedacht hadden en dat Bjarne Erlingszoon vooral de zaak bij den koning doorgezet had; hij hield van Bjarne het meest van al zijn Noorsche mannen. En allen verwachtten er veel heil voor Noorwegen van, dat we nu weer een koning zouden krijgen, die onder ons werkte en woonde en die het recht zou beschermen en de belangen van het land zou behartigen in plaats van zijn tijd en werkkracht en den welstand van het rijk te verspelen aan ondernemingen in andere landen.

Kristin had van de koningskeuze gehoord net zooals ze gehoord had van den strijd met de Duitsche kooplieden in Björgvin en van de krijgstochten van den koning in Zweden en Denemarken. Maar het had haar zoo weinig geraakt — zooiets als een donderslag tusschen de bergen, wanneer er

een onweer over verwijderde dalen trekt. Haar zoons hadden wel onder elkander over deze dingen gesproken. Bij het verhaal van Jammaelt raakten Erlends zoons in heftige opwinding. Björgulf zat met zijn voorhoofd in zijn hand, zoodat hij zijn blinde oogen bedekte. Gaute luisterde met half geopende lippen terwijl hij zijn vingers om het heft van zijn dolk klemde, Lavrans haalde diep en hoorbaar adem en plotseling keek hij van zijn oom naar Naakkve in den zetel van den heer des huizes. Het gelaat van den oudste zag bleek en zijn oogen gloeiden.

„Het is het lot van menig man geweest," zei Naakkve, „dat zij, die hem in zijn leven den meesten tegenstand boden, vooruit kwamen op den weg, dien hij hun gewezen had — wanneer ze hem eerst neergelegd hadden als voedsel voor de wormen. Wanneer hij zijn mond vol aarde gekregen heeft hebben zijn minderen er geen bezwaar meer tegen de waarheid van zijn woorden te erkennen."

„Neen, dat kan wel waar zijn, neef," zei Jammaelt kalmeerend, „je hebt wel eenigszins gelijk; je vader heeft het eerst van allen aan dezen uitweg uit de moeilijkheden gedacht — met twee broers op den troon, hier en in Zweden. Een scherpzinnig, wijs en grootmoedig heer was Erlend Nikulauszoon, dat begrijp ik. Maar pas op, wat je zegt, Nikulaus, je zult toch niet willen, dat er zulke woorden van je overgebracht worden, dat het Skule kan schaden —"

„Skule heeft er mij geen toestemming voor gevraagd," zei Naakkve scherp.

„Neen, hij zal er wel niet aan gedacht hebben, dat je nu mondig bent," antwoordde Jammaelt op denzelfden toon, „en ik heb er ook niet aan gedacht — daarom is het met mijn toestemming en wil gebeurd, dat hij zich met een eed aan Bjarnes dienst verbonden heeft —"

„Ik denk, dat hij er wel aan gedacht heeft — maar het jong wist, dat ik daar nooit mijn toestemming voor gegeven zou hebben. En de mannen van Giske hadden deze zalf zeker noodig voor hun slechte geweten —"

— Skule Erlendszoon was nu in den dienst van Bjarne Erlingszoon getreden. Hij had den jongen edelman ontmoet toen hij met Kerstmis zijn tante op Aelin bezocht had, en Bjarne had den jongen verteld, dat het voornamelijk door de

voorspraak van heer Erling en hemzelf geweest was, dat Erlend indertijd genade verkregen had — zonder hun steun had Simon Andreszoon nooit zijn doel bij koning Magnus kunnen bereiken. — Ivar was nog bij Inge Fluga.

Kristin wist, dat wat Bjarne Erlingszoon gezegd had niet geheel onwaar was — het kwam wel goed overeen met Simons eigen verhaal over zijn tocht naar Tunsberg. Toch had ze al deze jaren met groote bitterheid aan Erling Vidkunszoon gedacht; het kwam haar voor, dat hij haar man aan een beter lot had kunnen helpen indien hij gewild had. Bjarne had in dien tijd zeker nog niet veel kunnen uitrichten, zoo jong als hij was. Toch beviel het haar niet erg, dat Skule zich bij dien man aangesloten had — en het benam haar zoo wonderlijk den adem, dat de tweelingen volkomen op eigen hand handelden en zoo de wijde wereld in getrokken waren — ze waren toch nog maar kinderen, vond ze —.

Na dit bezoek van Jammaelt nam de onrust in haar hart zoo toe, dat ze haast niet denken kon. Indien het waar was, wat de mannen dachten, dat het de welvaart en de veiligheid van het volk zoo geweldig zou verhoogen, wanneer die kleine jongen in den burcht van Tunsberg nu den naam droeg van koning van Noorwegen, dan zouden de menschen dat voordeel al bijna tien jaar lang genoten kunnen hebben, indien Erlend niet —. Neen! Daar wilde ze niet aan denken, wanneer ze aan den doode dacht. Maar ze kon het niet laten, juist omdat ze merkte, dat in het oog van haar zoons het beeld van hun vader heerlijk en volkomen stond: de eerste krijgsman en edelman, zonder feil of smet. Zelf had ze al deze jaren heusch ook wel gevonden, dat Erlend door zijn gelijken en zijn rijke verwanten in den steek gelaten was; groot onrecht had haar man geleden — maar Naakkve ging te ver, wanneer hij zei, dat *zij* hem als voedsel voor de wormen hadden neergelegd. Zij droeg ook wel haar zware deel van de schuld — maar het was toch vooral Erlends onverstand en zijn wanhopige eigenzinnigheid geweest, die zijn ellendigen dood veroorzaakt hadden.

Maar neen — het beviel haar toch niet, dat Skule nu bij Bjarne Erlingszoon was.

Zou zij dan nooit den dag beleven, dat ze er vrij van zijn zou onophoudelijk gekweld te worden door angst en onrust —.

O Jezus, denk aan den angst en de zorg, die uw genadige moeder voor u geleden heeft, erbarm u over mij, een moeder, en troost mij —!

Zelfs voor Gaute had ze angst. De jongen had in zich om een heel flink landheer te worden, maar hij was zoo voortvarend in zijn ijver om zijn geslacht weer op voet van welstand te brengen. Naakkve liet hem de vrije hand — en Gaute had zijn handen vol met zooveel plannen. Nu had hij samen met eenige andere mannen uit het dal de oude ijzerwinning in de bergen weer opgevat. En hij verkocht al te veel, niet alleen als belasting, maar hij verkocht van de eigenlijke opbrengst van de hoeve. Kristin was altijd gewend geweest op haar hoeve volle schuren en voorraadskamers te zien en het maakte haar niet weinig boos, wanneer Gaute zijn neus optrok voor ranzige boter en den spot dreef met het tien jaar oude spek, dat ze had hangen. Maar ze wilde de zekerheid hebben, dat er op haar hoeve nooit te kort aan eten zou zijn; geen arme hoefde ongeholpen van haar weg te gaan, wanneer het dal door een slecht jaar getroffen werd. En er zou geen gebrek zijn, wanneer de dagen kwamen, dat er op de oude hoeve weer bruiloft en doopmaal en gastmaal gehouden werd.

Haar eerzuchtige hoop voor haar zoons schrompelde ineen. Ze zou al tevreden zijn, wanneer ze zich hier in haar dal vestigden. Zij kon haar bezittingen zoo verdeelen, dat drie van hen op een eigen hoeve zouden zitten. En Jörundgaard met het deel van Laugarbru, dat aan den anderen kant van de rivier lag, kon drie bewoners onderhouden. Zouden ze dan niet het lot van edellieden krijgen — arme menschen zouden ze toch niet zijn. Hier in het dal heerschte vrede — van al die onrust tusschen de voornamen in het land werd hier weinig gemerkt. Kon men dat als een achteruitgang voor de macht en het aanzien van hun geslacht beschouwen — God was machtig hun nakomelingen hoogerop te voeren, indien Hij zag, dat het tot hun welzijn zou dienen. Maar het zou wel een ijdele hoop zijn, wanneer zij verwachtte hen zoo om zich heen verzameld te zien — ze zouden zich zoo gemakkelijk niet rustig vestigen, deze zoons van haar, die Erlend Nikulauszoon tot vader hadden.

In dezen tijd was het, dat haar ziel vrede en rust vond, wanneer zij haar gedachten bezig liet zijn met de twee kleine kinderen, die ze ginds op het kerkhof geborgen had.

Iederen dag stellig in deze jaren had ze aan hen gedacht — ze had zich afgevraagd, wanneer ze kinderen, die even oud als zij waren, zag opgroeien en gedijen, hoe de *hare* nu wel geweest zouden zijn —.

Nu, terwijl ze aan haar dagelijksch werk was, nog even flink en ijverig, maar gesloten en nadenkend, waren de doode kinderen altijd bij haar; in haar droomen groeiden ze op en gedijden ze, ze ontwikkelden zich in alle opzichten zooals ze dat wenschte: Munan was even trouw tegenover zijn verwanten als Naakkve, maar hij kwam zijn moeder even vroolijk gehumeurd en mededeelzaam te gemoet als Gaute deed en beangstigde haar nooit door gevaarlijke invallen, hij was altijd vriendelijk en nadenkend zooals Lavrans, maar al dat vreemde, waar Munan over liep te peinzen, daar sprak hij met zijn moeder over. Hij was even verstandig als Björgulf, maar geen ongeluk beschaduwde zijn weg door het leven en daarom was zijn verstand zonder bitterheid; hij was even zelfstandig, sterk en flink als de tweelingen, maar niet zoo onhandelbaar en eigenzinnig —.

En alle zoete, vroolijke herinneringen aan de beminnelijke lieftalligheid van haar kinderen toen die klein waren, kwamen weer bij haar op, wanneer ze aan den kleinen Erlend dacht. Hij stond op haar schoot en moest aangekleed worden: zij hield haar handen om zijn naakt, dik lijfje en hij strekte zich met zijn kleine handjes en met opgeheven gezicht en met heel zijn lieve lichaampje naar haar gezicht en haar liefkoozingen uit. Zij leerde hem loopen — zij had een opgevouwen doek dwars over zijn borst gelegd, onder zijn armen door — in dat tuig hing hij, zwaar als een zak, en hij spartelde zoo heerlijk achteruit met zijn voetjes, lachte zelf tot hij zich als een worm kronkelde van het lachen. Zij droeg hem in haar armen mee naar de wei, naar de kalveren en lammetjes, hij kraaide van pleizier over de zeug met al haar biggetjes, legde zijn hoofd achterover en keek met open mond naar de duiven op het dak van den stal. Hij liep naast haar in het hooge gras tusschen de steenen, riep bij iedere bes, die hij zag en at

ze zoo gretig uit haar hand, dat de palm geheel vochtig werd door zijn klein, gulzig mondje.

Alle vreugde aan haar kinderen herinnerde zij zich en beleefde zij opnieuw in het droomleven met de twee kleintjes, en al haar zorgen vergat ze —.

Het werd voor den derden keer lente sinds Erlend in het graf gelegd was. Kristin hoorde niets meer over Tordis en Naakkve. Maar zij hoorde ook niets meer over het klooster. En haar hoop groeide — zij kon er niets aan doen: zij wilde zoo noode haar oudsten zoon aan het monnikenleven offeren.

Vlak voor St. Jan *) kwam Ivar Erlendszoon thuis op Jörundgaard. De tweelingen waren opgroeiende jongens in hun zestiende jaar geweest, toen ze van huis trokken. Nu was Ivar een volwassen man, bijna achttien jaar oud, en zijn moeder vond hem zoo knap en mannelijk geworden, dat zij haar blik niet aan hem verzadigen kon.

Den volgenden morgen bracht zijn moeder Ivar zijn ontbijt boven terwijl hij in bed lag. Met honing gebakken wittebrood, gerstebrood en bier, dat ze uit het laatste vat van het kerstbrouwsel getapt had. Zij ging op den rand van het bed zitten, terwijl hij at en dronk, glimlachte om alles wat hij zei, stond op en bekeek zijn kleeren, keerde ieder kleedingstuk om en onderzocht het, snuffelde in zijn reiszak, woog zijn nieuwen gesp in haar smalle, roodbruine hand, trok zijn dolk uit de scheede en prees dien evenals zijn verdere bezittingen. Toen ging ze weer op het bed zitten, keek naar haar zoon en luisterde met een glimlach in haar oogen en om haar mond naar alles, wat de jonge man vertelde.

Toen zeide Ivar:

„Ik kan u even goed het doel van mijn komst hier thuis vertellen — ik ben gekomen om Naakkves toestemming voor mijn huwelijk te verkrijgen."

Overweldigd sloeg Kristin haar handen ineen:

„Ivar, mijn jongen! Je bent nog zoo jong — je hebt toch geen domheden uitgehaald!"

Ivar verzocht zijn moeder te luisteren. Het was een jonge weduwe, Signe Gamalsdochter van Rognheim in Fauskar. De

---

*) 24 Juni.

hoeve was vrij groot en het grootste deel was haar eigendom; zij had van haar eenig kind geërfd. Maar ze was in een rechtszaak gewikkeld met de verwanten van haar man en Inge Fluga had getracht er allerlei onrechtmatig voordeel uit te halen, wanneer hij de weduwe aan haar recht zou helpen. Ivar was boos geworden, had zich het lot der vrouw aangetrokken en was met haar naar den bisschop zelf gegaan, want heer Halvard had Ivar altijd vaderlijke welwillendheid betoond de keeren, dat hij hem ontmoet had. Inge Munanszoons handelwijze als landvoogd kon geen scherp onderzoek verdragen — maar hij had de grooten in de dalen tot vriend weten te houden en de groote menigte verschrikt in een hoekje doen kruipen — en den bisschop had hij met groote vaardigheid zand in de oogen gestrooid; terwille van Munan was heer Halvard ook niet geneigd al te streng te zijn. Maar nu zag het er niet zoo goed voor hem uit — de verwanten waren daarom in volslagen onmin uit elkaar gegaan toen Ivar zijn paard genomen had en van de hoeve van Inge Fluga weggereden was. Maar toen had hij bedacht, dat hij naar het Zuiden wilde gaan om een bezoek op Rognheim te brengen voor hij uit het dal wegtrok. Dat was omstreeks Paschen en hij was sinds dien tijd bij Signe geweest — had haar dit jaar op haar hoeve geholpen — en nu waren ze met elkaar overeengekomen, dat hij haar trouwen zou. Zij vond niet, dat Ivar Erlendszoon te jong was om haar echtgenoot te worden en haar bezit te beschermen. En de bisschop was hem, zooals gezegd, goed gezind — wel was hij nog al te jong en had hij te weinig geleerd dan dat heer Halvard hem het een of ander ambt kon opdragen, maar Ivar geloofde toch, dat hij zich wel redden zou, wanneer hij met de vrouw van Rognheim trouwde.

Kristin zat met de sleutelknip op haar schoot te spelen. Dat was verstandige taal. En Inge Fluga was waarlijk niets beters waard. Maar zij vroeg zich af, wat die arme, oude man, Munan Baardszoon, daar van zeggen zou.

Over de bruid kwam ze te weten, dat Signe dertig jaar oud was, van een onaanzienlijk en arm geslacht, maar haar eerste man was tot welstand gekomen, zoodat ze nu in goeden doen verkeerde en zelf was ze een eerbare, verstandige en flinke vrouw.

Nikulaus en Gaute gingen met Ivar mee naar het Zuiden

om de weduwe te zien, maar Kristin wilde bij Björgulf blijven. Toen haar zoons thuis kwamen kon Naakkve zijn moeder vertellen, dat Ivar zich nu verloofd had met Signe Gamalsdochter. De bruiloft zou in den herfst op Rognheim gevierd worden.

Niet lang na zijn thuiskomst ging Naakkve op een avond naar zijn moeder toe, terwijl zij in het weefvertrek zat te naaien. Hij trok den grendel voor de deur. Toen zeide hij, dat, nu Gaute twintig jaar oud was en ook Ivar door zijn huwelijk mondig was geworden, hij en Björgulf reeds in den herfst naar het Noorden wilden reizen en wilden vragen als novicen in het klooster opgenomen te worden. Kristin antwoordde niet veel en zij spraken er alleen maar over, hoe ze het schikken zouden met wat de twee oudste zoons nu uit hun bezittingen mee wilden hebben.

Maar een paar dagen later kwam er een uitnoodiging op Jörundgaard — Aasmund van Skjenne zou de verloving van zijn kleindochter Tordis met een goeden boerenzoon uit Dovre vieren.

Naakkve kwam ook dien avond bij zijn moeder in het weefvertrek en weer sloot hij de deur achter zich. Hij ging op den rand van de stookplaats zitten en speelde met een stokje in het vuur — Kristin had een klein vuur aangelegd, want de nachten waren dezen zomer koud.

„Niets anders dan feestmalen en feesten, moederlief," zei hij, even lachend. „Een verlovingsfeest op Rognheim en een verlovingsfeest op Skjenne, en dan komt Ivars bruiloft — wanneer Tordis haar bruidstocht houdt zal ik er wel niet bij zijn — dan zal ik de kloosterdracht al wel aangenomen hebben —"

Kristin antwoordde niet dadelijk. Maar toen zeide ze zonder van haar naaiwerk op te zien — het was een feestkleed voor Ivar:

„Velen hebben stellig gedacht, dat het een verdriet voor Tordis Gunnarsdochter zou zijn, wanneer jij monnik werd."

„Dat heb ik ook eens gedacht," sprak Naakkve.

Kristin liet haar naaiwerk op haar schoot zakken. Zij keek naar haar zoon — zijn gelaat was gesloten en rustig. En hij was zoo mooi — zijn donker haar, van zijn voorhoofd naar

achteren gekamd, krulde zich zachtjes achter zijn ooren en om den slanken, bruinen stam van zijn hals. Hij had regelmatiger trekken dan zijn vader — zijn gezicht was breeder en vaster, zijn neus niet zoo groot en zijn mond niet zoo klein, zijn heldere oogen lagen fraai onder rechte, zwarte wenkbrauwen — en toch *leek* hij niet zoo mooi als Erlend geweest was. Het was die zachtheid als van een dier van zijn vader en die achtelooze vriendelijkheid, dat waas van een onvergankelijke jeugd, die Naakkve niet bezat.

Zijn moeder nam haar werk weer op, maar zij naaide niet. Na eenige oogenblikken sprak ze, terwijl ze naar beneden keek en een kant van haar werk met haar naald gladstreek:

,,Bedenk, Naakkve, dat ik nog geen woord tegen jullie godvruchtig voornemen ingebracht heb. Daar verstout ik mij niet toe. Maar je bent jong — en dat zal jij wel weten, jij, die veel geleerder bent dan ik — er moet ergens in de schrift geschreven staan, dat het een man slecht betaamt zich om te wenden en over zijn schouder terug te zien, wanneer hij eenmaal zijn hand aan de ploeg geslagen heeft."

Geen trek verroerde zich in het gezicht van haar zoon.

,,Ik weet, dat jullie dit heel lang in je gedachten gehad hebt," ging zijn moeder voort. ,,Van den tijd af, toen jullie nog kinderen waart. Toen begrepen jullie zelf niet, waar jullie afstand van wilden doen. Nu je op den manlijken leeftijd gekomen bent — geloof je nu niet, dat het raadzaam zou kunnen zijn, wanneer je wat langer onderzocht, of jullie de roeping bezit. *Jij* bent geboren om de hoeve hier over te nemen en het hoofd van het geslacht te worden —"

,,Durft u mij nu wel raad te geven?" Naakkve haalde eenige malen diep adem. Hij stond op — plotseling greep hij heftig naar zijn borst en trok zijn buis en hemd open, zoodat zijn moeder zijn naakte borst zag, waar de moedervlek, de vijf kleine, bloedroode vurige plekjes, tusschen het zwarte krulhaar door schemerden:

,,U geloofde natuurlijk, dat ik een te klein kind was om te begrijpen, waarom u met tranen en klachten zuchtte, wanneer u mij hier kuste in den tijd, toen ik een klein jongetje was —. Ik begreep dat toen ook niet, maar de woorden, die u sprak, heb ik nooit kunnen vergeten —.

Moeder, moeder — hebt u vergeten, dat vader zoo'n ellen-

digen dood gestorven is zonder biecht en zonder sacramenten! — En *U* waagt het ons dit te ontraden!

— Ik denk, dat wij broeders wel weten, waar we ons van af wenden —. Het lijkt mij geen groot offer, wanneer de hoeve hier mij ontgaan zal en het huwelijk — en zulk een vrede en geluk als u en vader samen gehad hebt in al de jaren die ik mij herinneren kan —"

Kristin liet haar naaiwerk vallen. Alles wat zij en Erlend beleefd hadden — het kwade zoowel als het goede — de rijkdom van herinneringen overstelpte haar. *Zoo* weinig wist dus dat kind van dat, waar hij afstand van deed. Met alle gevechten, waagstukken, lichtzinnige handelingen en liefdespel van zijn jeugd — was hij niets anders dan een onschuldig kind.

Naakkve zag, dat er tranen opwelden in de oogen van zijn moeder; toen riep hij:

„Quid mihi et tibi est, mulier *) —" Kristin kromp ineen, maar haar zoon sprak in heftige opwinding: „God zal die woorden wel niet gesproken hebben om zijn moeder tot schande te maken —. Maar hij heeft haar zelf terecht gewezen, de reine paarl zonder vlek of gebrek, toen zij hem raad wilde geven, hoe hij de kracht moest gebruiken, die hij van zijn vader in den Hemel gekregen had en niet van zijn moeder naar het vleesch. — Moeder, u moogt mij daar geen raad in geven — verstout u daar niet toe —"

Kristin boog haar gelaat naar haar borst.

Even later zei Naakkve heel zacht:

„Bent u vergeten, moeder, dat u mij van u weggedreven hebt —" hij zweeg, alsof hij niet op zijn eigen stem durfde te vertrouwen. Maar toen hernam hij: „Ik wilde naast u neerknielen aan het doodsbed van mijn vader — maar u zei mij weg te gaan —. Gelooft u niet, dat mijn hart in mijn borst geschreid heeft, telkens wanneer ik daar aan dacht —"

Kristin fluisterde bijna onhoorbaar:

„Is dat de reden, waarom je zoo — koud — tegen mij geweest bent al die jaren sinds ik weduwe geworden ben?"

Haar zoon zweeg.

„Ik begin het te begrijpen — dat heb je mij nooit vergeven, Naakkve —"

---

*) „Vrouw, wat heb ik met u te doen!" Joh. 2 : 4.

Naakkve keek ter zijde.

,,Soms — heb ik het u wel vergeven, moeder", zei hij met zwakke stem.

,,Dikwijls was dat stellig niet — Naakkve, Naakkve," riep ze met een bittere klacht, ,,— denk je, dat ik Björgulf minder liefhad dan jij — ik ben toch zijn moeder — ik ben toch moeder van jullie beiden! Het was wreed van je, dat je altijd de deur tusschen hem en mij gesloten hebt —!"

Naakkves bleeke gezicht werd nog witter:

,,Ja, moeder, ik heb de deur voor u gesloten. — Wreed, zegt u —. Jezus trooste u, u weet niet —" Zijn stem stierf weg in een fluistering alsof de kracht van den jongen uitgeput was: ,,Ik vond, dat u niet — dat we u sparen moesten —"

Hij keerde zich plotseling om, ging naar de deur en trok den grendel weg. Maar toen bleef hij daar staan, met zijn rug naar Kristin gewend. Eindelijk riep ze hem zacht bij zijn naam. Toen kwam hij terug en bleef met gebogen hoofd voor haar staan:

,,Moeder —. Ik begrijp wel, dat dit niet — gemakkelijk — voor u is —"

Zij legde haar handen op zijn schouders. Hij verborg zijn gezicht voor haar blik, maar hij boog zijn hoofd en kuste haar eenen pols. Kristin herinnerde zich, dat zijn vader dat eens gedaan had — zij kon niet bedenken wanneer —.

Zij streelde hem over zijn mouw, toen lichtte hij zijn eene hand op en streek over haar wang. Daarop gingen ze zitten en zwegen.

,,Moeder," zei Naakkve na eenige oogenblikken rustig en stil. ,,Hebt u dat kruis nog, dat u van mijn broer Orm gekregen hebt?"

,,Ja," zei Kristin, ,,hij liet mij vragen, dat ik daar nooit afstand van zou doen."

,,Ik denk, dat Orm, wanneer hij dit geweten had, het goed gevonden zou hebben, dat ik het van hem erfde. Ook ik zal nu zonder goed en nageslacht zijn —"

Kristin haalde van onder haar hemd het kleine zilveren kruis te voorschijn. Naakkve nam het aan; het was warm van de borst van zijn moeder. Hij kuste eerbiedig de reliquie midden op het kruis, knipte de dunne ketting om zijn hals dicht en stak het kleinood onder zijn kleeren.

„Herinner jij je je broer Orm?" vroeg zijn moeder.

„Ik weet het niet. Er staat mij iets voor den geest — maar misschien komt dat alleen maar doordat u zooveel over hem gesproken hebt toen ik klein was —"

Naakkve bleef nog even zitten voor zijn moeder. Toen stond hij op:

„Goedenacht, moeder!"

„God zegene je, Naakkve, goedenacht!"

Hij ging heen. Kristin vouwde het bruidegomskleed voor Ivar op, legde haar naaigerei bijeen, en doofde het vuur.

„God zegene je, God zegene je, mijn Naakkve —" Toen blies ze de kaars uit en verliet het oude huis.

Eenigen tijd later ontmoette Kristin Tordis op een hoeve verderop in het dal. De menschen daar lagen ziek, zoodat ze hun hooi niet hadden kunnen binnenhalen en nu kwamen de broeders en zusters van het Olavsgilde om hen te helpen. 's Avonds liep Kristin een eind met het meisje mee. Zij liep langzaam en bedaard en praatte over allerlei en langzamerhand leidde ze het gesprek zoo, dat Tordis uit zich zelf Naakkves moeder alles vertelde, wat er tusschen hem en haar geweest was.

Ja, zij had hem bij haar thuis in den tuin ontmoet en den vorigen zomer, toen zij in hun berghut vertoefde, was hij meermalen 's nachts bij haar geweest. Maar hij had nooit getracht ruw tegen haar te zijn. Zij wist wel, wat de menschen overigens over Naakkve zeiden — haar had hij nooit gekrenkt, noch met woorden noch met daden. Maar hij had eenige keeren naast haar op de huiden deken gelegen en ze hadden samen gesproken. — Toen had zij eens gevraagd, of hij van plan was aanzoek om haar te doen. Daarop antwoordde hij, dat hij dit niet kon; hij had zich aan den dienst van de Maagd Maria verbonden. Dat zelfde had hij dit voorjaar gezegd, toen ze eens met elkander praatten. Toen had ze zich niet langer tegen den wil van haar grootvader en haar vader willen verzetten.

„Het zou onheil over jullie beiden gebracht hebben, wanneer hij zijn belofte gebroken had en wanneer jij je verwanten had getrotseerd," zeide Kristin. Zij stond op haar hark geleund en keek naar het jonge meisje — een vriendelijk

en mooi rond gezichtje had dat kind en een zware, blonde vlecht van heel mooi haar. „God zal je zeker geluk schenken, Tordislief — hij lijkt mij een flinke, goede jongen, die verloofde van je."

„Ja, ik houd veel van Haavard," zei het meisje — en toen barstte ze in bittere tranen uit.

Kristin troostte haar met zulke woorden als in den mond van een oude, verstandige vrouw passen. In haar binnenste klaagde een verlangen — wat had ze dat goede, frissche kind graag haar dochter kunnen noemen.

Na Ivars bruiloft bleef ze eenigen tijd op Rognheim. Signe Gamalsdochter was niet mooi en ze zag er zeer afgetobd en oud uit, maar ze was zacht en vriendelijk. Zij scheen haar man hartelijk lief te hebben en zij ontving zijn moeder en broeders zoo, alsof ze hen zoo hoog boven zich rekende, dat ze hen onmogelijk goed genoeg kon eeren en dienen. Voor Kristin was het iets geheel nieuws, dat iemand van zijn pad af ging om haar wenschen te raden en voor haar te zorgen. Zelfs niet toen ze de rijke vrouw van Husaby was, die over hoopen dienaren had te gebieden, had iemand haar op die wijze gediend, dat ze aan het gemak of het welzijn van de vrouw des huizes gedacht hadden. Zij had zich zelf nooit gespaard terwijl ze voor allen arbeid voor het heele huisgezin zorgde, en niemand anders was op de gedachte gekomen, dat ze gespaard moest worden. Signes dienstvaardige zorg voor het welzijn van haar schoonmoeder den heelen tijd, dat ze op Rognheim was, deed Kristin daarom goed; zij ging spoedig zooveel van Signe houden, dat ze bijna evenzeer als ze God bad om Ivar geluk in zijn huwelijk te schenken, er om bad, dat Signe nooit reden zou krijgen om er berouw over te hebben, dat zij zichzelf en al haar bezittingen aan zoo'n jongen man geschonken had.

Vlak na St. Michael *) trokken toen Naakkve en Björgulf naar het Noorden naar Trondheim. Het eenige, wat ze sindsdien van hen gehoord had, was, dat ze in goede gezondheid in Nidaros waren aangekomen en dat ze als novicen in de broederschap op Tautra opgenomen waren.

---

*) 29 September.

En nu had Kristin bijna een jaar op Jörundgaard gezeten met slechts twee van haar zoons bij zich. Maar zij verbaasde er zich over, dat het niet langer geleden was. Want op dien dag in den herfst van het vorige jaar, toen ze voorbij de kerk gereden was en naar beneden gekeken had, waar de velden onder een deken van koude mist toegedekt lagen, zoodat ze de gebouwen van haar eigen hoeve niet onderscheiden kon — zij had haar twee zoons tot Dovre uitgeleide gedaan — had ze gedacht, dat zoo iemand zich voelen moest, die naar zijn huis rijdt en weet, dat daar zijn woning in de asch ligt, zwart verkoold —.

— Wanneer zij nu het oude pad naar huis ging, voorbij de puinhoopen van de smederij — dit jaar waren die bijna geheel overgroeid en aan den rand van de weide staken bosjes walstroo, blauwklokjes en wikke omhoog — dan kwam dat haar bijna voor als een beeld van haar eigen leven, dat zij voor zich zag: de verweerde en beroete oude stookplaats, waar nooit meer vuur op gestookt zou worden; de heuvel rondom was bestrooid met kleine stukjes kool, maar overal op de puinhoopen schoot fijn, kort gras te voorschijn. En in de reten van de oude stookplaats bloeiden wilgenroosjes, die zich zelf overal heen uitzaaien, met lange, fraai roode bloemtrossen.

II.

Het gebeurde wel, dat Kristin, wanneer ze reeds ter ruste gegaan was, gewekt werd doordat er menschen de hoeve op kwamen rijden. Er werd met donderend geweld op de deur van de bovenzaal geslagen — zij hoorde Gaute zijn gasten luid en met verheugde stem verwelkomen. Het dienstvolk moest opstaan. Er klonk boven gerammel en getrappel — Kristin kon Ingrids driftige stem onderscheiden. Ja, zij was een goed kind, dat jonge dienstmeisje, zij liet niet toe, dat iemand haar te na kwam. Een gebrul van lachende jonge stemmen beloonde haar scherpe, vlugge woorden. Frida schreeuwde van het lachen — die stakkerd, ze werd nooit wijzer; ze was niet zooveel jaren jonger dan Kristin zelf — en nog kon het noodig zijn, dat de vrouw des huizes over haar waakte —.

Dan draaide Kristin zich in bed om en sliep in.

Gaute was den volgenden morgen vroeg op zooals zijn gewoonte was — hij sliep 's morgens niet langer uit, wanneer hij 's nachts bier gedronken had. Maar de gasten kwamen niet te voorschijn voor den morgenmaaltijd. Dan bleven ze dien dag op de hoeve — soms dreven ze er handel en soms was het alleen maar een vriendschapsbezoek. Gaute was heel gastvrij.

Kristin zorgde er voor, dat het beste aan Gautes vrienden voorgezet werd. Zij wist zelf niet, dat ze stil liep te glimlachen over de drukte van de jeugd en het vroolijke leven, dat weer op de hoeve van haar vader heerschte. Maar zij praatte weinig met de jonge mannen en zag niet veel van hen. Wat ze zag was, dat Gaute vriendelijk en verheugd was.

Gaute Erlendszoon was evenzeer geliefd bij de kleine lieden als bij de rijke boeren. Hoewel de gerechtszaak tegen

de doodslagers van Erlend groot ongeluk over hun verwanten gebracht had, zoodat er verschillende hoeven en geslachten waren, waarvan de lieden ijverig vermeden een van de Erlendszonen te ontmoeten, had Gaute zelf geen enkelen vijand.

Heer Sigurd van Sundbu had een hartelijke liefde voor zijn jongen neef opgevat. Die zoon van haar tante, dien Kristin nooit ontmoet had voor het lot hem aan het sterfbed van Erlend Nikulauszoon had gevoerd, had haar toen zeer trouwe verwantenhulp betoond. Hij was bijna tot Kerstmis op Jörundgaard gebleven en had alles gedaan wat hij kon om de weduwe en de vaderlooze jonge knapen te helpen. De Erlendszonen hadden hem hun dankbaarheid op hoofsche, vriendelijke wijze getoond, maar slechts Gaute had zich nader bij hem aangesloten en hij was sinds dien tijd veel op Sundbu geweest.

Wanneer deze kleinzoon van Ivar Gjesling eenmaal stierf zou de hoeve geheel uit het geslacht gaan — hij was kinderloos en de Haftorszonen waren zijn naaste erfgenamen. Heer Sigurd was reeds een man op leeftijd en hij had het zware lot moeten dragen, dat zijn jonge vrouw haar verstand in haar eerste kraambed verloren had. Nu had hij reeds bijna veertig jaar met die krankzinnige vrouw gezeten, maar nog ging hij bijna dagelijks bij haar binnen om te zien, hoe zij het had — zij woonde in een van de beste gebouwen van Sundbu en had verschillende dienstmeisjes alleen maar om op haar te passen. ,,Herken je mij vandaag, Gyrid?" placht haar man te vragen. Soms antwoordde ze niet, maar andere keeren zei ze: ,,Ik ken je wel — je bent Jesaia de profeet, die in Noord Brotveit onder den Brotveitberg woont." Altijd zat zij te spinnen — wanneer zij op zijn best was spon ze de draad gelijkmatig en fijn, maar wanneer het slecht met haar stond rafelde ze haar eigen spinwerk uiteen en strooide de wol, die haar dienstmeisjes gekaard hadden, door de heele kamer. Nadat Gaute Kristin daarover verteld had ontving ze haar neef altijd met groote hartelijkheid, wanneer hij af en toe op de hoeve kwam. Maar ze weigerde mee naar Sundbu te gaan — daar was ze niet meer geweest sinds ze er als bruid kwam.

Gaute Erlendszoon was veel korter dan Kristins andere

zonen. Tusschen zijn lange moeder en zijn lange broers zag hij er bijna klein uit, maar hij was gewoon van middelmatige lengte. Over het geheel scheen Gaute nu op allerlei wijzen meer op den voorgrond te treden nu zijn twee oudste broers en de tweelingen, die op hem in leeftijd volgden, weg waren — tusschen hen was hij altijd stil van aard geweest. De menschen in het dorp noemden hem een buitengewoon mooien man — hij had dan ook een fraai gelaat. Met zijn vlasblond haar en zijn groote, grijze oogen, die mooi onder zijn voorhoofd uit kwamen, zijn langwerpig, juist goed gevuld gezicht, zijn frissche gelaatskleur en zijn mooien mond leek hij veel op zijn grootvader. Zijn hoofd zat fraai op zijn schouders en hij was buitengewoon sterk in zijn goed gevormde, eenigszins groote handen. Maar zijn onderlichaam was wat te kort en hij had kromme beenen. Daarom droeg hij altijd een lang kleed, wanneer hij niet ter wille van zijn arbeid genoodzaakt was in een kort buis te loopen, hoewel het juist in deze jaren hoe langer hoe meer als fijn en voornaam beschouwd werd, dat de mannen hun feestkleederen korter lieten afsnijden dan vroeger. De boeren zagen die mode af van reizende voorname lieden, die door het dal trokken. Maar wanneer Gaute Erlendszoon in de kerk of op een feestmaal kwam in zijn tot op de voeten hangend geborduurd groen feestkleed, met zijn zilveren gordel om zijn slank middel en zijn grooten met rendierbont gevoerden mantel over zijn schouders naar achteren geslagen, dan keken de menschen uit het dal met welgevallen en vriendelijk den jongen heer van Jörundgaard na. In zijn hand droeg Gaute altijd een prachtige met zilver beslagen strijdbijl, die aan Lavrans Björgulfszoon had toebehoord en die deze van zijn schoonvader, Ivar Gjesling, geërfd had — en de lieden vonden het mooi om te zien, hoe Gaute Erlendszoon in de voetsporen van zijn voorvaderen trad, zoo jong als hij was, en vast hield aan de goede, oude boerenzede, zoowel in kleederdracht als in leefwijze en voorkomen. Te paard was Gaute de knapste man, dien men te zien kon krijgen. Hij was een zeer stoutmoedig ruiter en de menschen in het dal snoefden er op, dat er geen paard in Noorwegen gevonden werd, dat hun Gaute niet zou kunnen temmen en berijden. Toen hij het vorige jaar in Björgvin was zou hij een jongen hengst getemd hebben, dien niemand

nog had kunnen bedwingen en berijden — onder Gautes handen was hij zoo tam geworden, dat hij hem ongezadeld bereed met een haarlint van een jong meisje als toom. Maar toen Kristin haar zoon over deze zaak uit had gevraagd had hij alleen maar gelachen en hij wilde er niet over spreken.

Dat Gaute lichtzinnig was in den omgang met vrouwen wist Kristin en het beviel haar slecht, maar zij dacht, dat de voornaamste oorzaak wel was, dat de vrouwen den knappen jongen man al te vriendelijk tegentraden en Gaute was open en innemend. Het was stellig grootendeels spel en scherts — hij nam die dingen niet zwaar op en liep er niet in het verborgen mee rond zooals Naakkve gedaan had. Hij kwam zelf aan zijn moeder vertellen, dat hij een kind gekregen had bij een jong meisje ginds in Sundbu — dat was nu twee jaar geleden. Voor de moeder had hij met milde hand gezorgd door een goed uitzet in overeenstemming met haar stand, hoorde Kristin van heer Sigurd, en het kind wilde Gaute thuis bij zich nemen, wanneer het van de borst was. Hij scheen zich zeer over zijn dochtertje te verheugen; altijd ging hij naar haar kijken, wanneer hij in Vaagaa was — zij was zoo'n lief kind, zei Gaute trotsch en hij had haar Magnhild laten doopen. Kristin vond ook, dat, wanneer de jongen dit nu eenmaal misdreven had, het 't best was, dat hij het kind tot zich nam en er een trouwe vader voor werd. Zij verheugde er zich zeer op de kleine Magnhild hier te krijgen. Maar toen stierf zij, een jaar oud. Gaute was zeer bedroefd toen hij het vernam en Kristin vond het verdrietig, dat zij het kleine dochtertje van haar zoon nooit te zien had gekregen.

Het was Kristin altijd heel moeilijk gevallen Gaute te berispen. Hij was zoo nietig geweest toen hij klein was en sindsdien was hij meer dan de andere kinderen aan zijn moeder blijven hangen. En dan leek hij ook op haar vader. En hij was als kind zoo betrouwbaar geweest — ernstig en als een volwassen man was hij met haar mee gegaan en hij had haar menige welgemeende handreiking gegeven, waarvan hij in zijn kinderlijke onschuld meende, dat die zijn moeder tot groot nut moest zijn. Neen, hard tegen Gaute had ze nooit kunnen zijn — en wanneer hij iets verkeerds gedaan had uit gedachteloosheid en door de natuurlijke onnoozelheid van zijn leeftijd, dan had hij nooit meer dan eenige zachte, terecht-

wijzende woorden noodig, bezonnen en verstandig als de jongen was.

Toen Gaute twee jaar oud was had hun huispriester op Husaby, die bijzonder veel verstand had van de ziekten van kleine kinderen, aangeraden, dat hij opnieuw moedermelk zou krijgen, aangezien geen enkel ander middel hielp. De tweelingen waren toen pas geboren en Frida, die Skule zoogde, had veel meer melk dan de zuigeling op kon drinken. Maar zij had een tegenzin tegen den kleinen jongen — Gaute zag er leelijk uit met zijn groote hoofd en zijn dun, verwelkt lichaampje en hij kon nog niet praten en niet op zijn beenen staan — en dan was ze bang, dat hij misschien wel een wisselkind was, hoewel het kind gezond en mooi geweest was tot het tien maanden oud een ziekte gekregen had. Frida weigerde echter Gaute aan haar borst te leggen en toen moest Kristin hem wel zelf nemen en hij mocht zijn moeder uitzuigen tot hij vier jaar oud was.

Na dien tijd had Frida Gaute nooit mogen lijden, altijd had ze zooveel ze tegenover zijn moeder durfde op hem gehakt. Frida zat nu naast de vrouw des huizes op de vrouwenbank en zij droeg haar sleutels, wanneer Kristin van huis was. Zij zeide tegen de huisgenooten alles, wat haar inviel; Kristin was toegeeflijk tegenover haar en vermaakte zich over deze vrouw, hoewel ze ook dikwijls boos op haar was — toch trachtte ze het altijd goed te maken en glad te strijken, wanneer Frida iets verkeerds gedaan had of te grof in haar mond was geweest. Nu vond zij het heel akelig, dat Gaute in den eerezetel zat en hier op de hoeve de heer moest zijn. Zij deed, alsof ze hem als niet meer dan een dommen jongen beschouwde, zij snoefde op zijn andere broers, maar vooral op Björgulf en Skule, die zij gezoogd had, maar zij spotte met Gautes korte gestalte en kromme beenen. Gaute nam het goedmoedig op:

„Ja, je begrijpt wel, Frida, wanneer ik bij jou had mogen zuigen dan zou ik ook zoo'n reus als mijn broers geworden zijn. Maar ik heb mij tevreden moeten stellen met de borst van mijn moeder —" hij glimlachte tegen Kristin.

Dikwijls zwierven moeder en zoon 's avonds samen buiten. Op vele plaatsen waren de paden over de akkers zoo smal, dat Kristin achter Gaute moest loopen. Hij stapte voor haar

uit met zijn bijl met lange steel, net als een volwassene — zijn moeder moest er achter zijn rug om glimlachen. Zij voelde een ondeugende, jeugdige lust om van achteren naar hem toe te loopen, hem tegen zich aan te drukken en met Gaute te lachen en te stoeien zooals ze zoo dikwijls gedaan had toen hij een kind was.

Soms gingen ze heel tot aan de waschplaats aan den oever van de rivier en zaten te luisteren naar het gebruis van het water, dat voorbij hen stroomde, licht en meeslepend in de schemering. Gewoonlijk spraken ze niet veel met elkaar. Maar het gebeurde wel eens, dat Gaute zijn moeder uitvroeg naar oude gebeurtenissen in het dal en naar haar eigen geslacht. Kristin vertelde dan van wat ze in haar kinderjaren gehoord en gezien had. Zijn vader en de jaren op Husaby werden op zulke avonden nooit tusschen hen genoemd.

„Neen maar moeder, u zult het wel koud gekregen hebben," sprak Gaute, „— het is koud van avond."

„Ja — en ik ben stijf geworden van het zitten op dien steen." Kristin stond ook op. „Ik begin een oude vrouw te worden, Gaute, mijn jongen!"

Zij ging terug met een hand leunend op zijn schouder.

Lavrans sliep als een steen in zijn bed. Kristin stak het kleine traanlampje aan — zij had lust om nog wat op te blijven zitten en den blik op de golven van haar eigen gemoed te genieten. En er was altijd genoeg, wat zij ter hand kon nemen. Boven haar hoofd was Gaute met iets bezig — toen hoorde zij, dat hij daar boven in bed klom. Zijn moeder strekte haar rug een oogenblik — zij glimlachte even tegen het lichtje in de lamp. Zij bewoog haar lippen een weinig en maakte het kruisteeken over haar gezicht en borst en voor zich uit in de lucht. Toen nam zij haar naaiwerk weer op.

Björn, de oude hond, stond op en schudde zich, rekte zich op zijn voorpooten uit en gaapte. Toen strompelde hij over den grond naar zijn vrouw toe. Zoodra ze hem streelde legde hij zijn voorpooten in haar schoot — toen ze vriendelijk tegen hem sprak begon hij ijverig haar gezicht en handen te likken, terwijl hij met zijn staart kwispelde. Toen sloop Björn weer terug — keerde zijn kop om en keek naar zijn vrouw: er sprak een kwaad geweten uit zijn kleine oogjes en uit zijn heele ruige, dikke lichaam tot aan het uiterste krulletje van

zijn staart toe. Kristin glimlachte zacht en deed alsof ze niets zag — toen sprong de hond in haar bed en kronkelde zich ineen aan het voeteneinde.

Eenige oogenblikken later blies zij de lamp uit, doofde met haar vingers het vonkje van de pit en wierp dat in de traan. Buiten achter de ruit schemerde het licht van den zomernacht. Kristin zeide haar laatste gebeden van den dag op, kleedde zich stil uit en kroop in bed. Zij trok de hoofdkussens goed onder haar borst en schouders en de oude hond maakte het zich gemakkelijk tegen haar rug. Zij sliep dadelijk in.

Bisschop Halvard had Sira Dag tot zijn zaakgelastigde in het dal aangesteld en van hem kocht Gaute voor drie jaar de bisschopstienden af. Hij kocht ook huiden en voedsel in het dal op en zond de waren in den winter per slee naar Raumsdal en verder in het voorjaar per schip naar Björgvin. Kristin hield niet van deze ondernemingen van haar zoon — zelf had ze altijd in Hamar verkocht, want dat hadden haar vader zoowel als Simon Andreszoon gedaan. Maar Gaute had een soort handelsovereenkomst gesloten met zijn zwager Gerlak Paus — en Gerlak was een flink koopman, nauw verwant aan vele der rijkste kooplieden in Björgvin.

Erlends dochter Margret en haar man waren op Jörundgaard gekomen in den zomer na den dood van haar vader; zij hadden groote geschenken aan de kerk gegeven voor zijn ziel. Toen Margret als jong meisje thuis was geweest op Husaby had er slechts matige vriendschap tusschen haar en haar stiefmoeder bestaan en toen had zij zich niet veel om haar halfbroertjes bekommerd. Ze was nu dertig jaar en ze had geen kinderen in haar huwelijk gekregen; nu bewees ze haar knappen volwassen broeders hartelijke zusterliefde en zij was het, die de afspraak tusschen haar man en Gaute tot stand had gebracht.

Margret was nog een mooie vrouw, maar ze was zoo groot en zwaar geworden, dat Kristin geloofde nooit zoo'n dikke vrouw gezien te hebben. Maar voor des te meer zilveren platen was er plaats op haar gordel en een speld zoo groot als een klein handschild prijkte zeer passend midden tusschen haar breede borsten. Haar zware lichaam was altijd als een altaar getooid met de kostbaarste stoffen en verguld metaal —

Gerlak Tiedekenszoon scheen buitengewoon veel van zijn vrouw te houden.

Het vorige jaar had Gaute zijn zuster en zwager in Björgvin bezocht tijdens de voorjaarsbijeenkomst en in den herfst trok hij de bergen over met een troep paarden, die hij daar verkocht. Die tocht was zoo voordeelig geweest, dat Gaute zwoer, dat hij dien dezen herfst nog eens over wilde doen. Kristin vond, dat hij daar zijn zin maar in moest krijgen. Iets van de reislust van zijn vader zou hij ook wel in zijn bloed hebben — hij zou wel tot rust komen, wanneer hij ouder werd. Toen zijn moeder merkte, dat hij met het plan rondliep om van de hoeve te trekken, maande zij hem zelf tot spoed aan — het vorige jaar had hij in volslagen winterweer over de bergen naar huis moeten reizen.

Zoo trok hij er dan op uit op een mooien zonnigen morgen vlak na St. Bartolomaeus. *)

Dat is de tijd, dat de bokken geslacht worden — en op de heele hoeve rook het naar gekookt bokkenvleesch. De menschen waren verzadigd en vroolijk; den heelen zomer hadden ze geen versch vleesch gegeten behalve op de grootste feestdagen, maar nu kregen ze dagen lang van dat krachtige vleesch en die vette, sterke soep zoowel aan het morgenmaal als aan het avondeten. Kristin was uitgeput maar verheugd na de eerste groote slacht van het jaar en het stoppen der worsten, toen ze boven aan den grooten weg stond en met een slip van haar hoofddoek Gaute op zijn tocht nawuifde. Het was een mooi gezicht — fraaie paarden, frissche jonge mannen, die met glinsterende wapens en rinkelend paardentuig reden; de hooge brug dreunde toen ze er over heen reden. Gaute keerde zich in het zadel om en wuifde terug met zijn hoed en Kristin woof weer met een zachten gelukkigen uitroep van vreugde en trots.

Vlak na winterdag **) kwam er ruw weer en regen in het dal, storm en sneeuw in de bergen. Kristin was eenigszins ongerust over Gaute, die nog niet teruggekomen was. Maar ze was voor hem toch nooit zoo bang als ze voor de anderen

*) 24 Augustus.
**) 14 October.

geweest was — zij vertrouwde op het goede geluk van dezen zoon.

Een week later, toen Kristin laat in den avond uit den koestal kwam, ontdekte ze eenige ruiters ginds bij het hek. De mist golfde als witte rook voor de lantaarn, die ze droeg — ze ging door den regen heen de groep donkere, in pelzen gekleede mannen te gemoet: misschien was het Gaute — het was niet waarschijnlijk, dat ze zoo laat vreemde gasten kon verwachten.

Toen herkende ze in den voorste heer Sigurd van Sundbu — eenigszins buiten adem en als een oude man klom hij van zijn paard.

„Ja, ik breng je tijding van Gaute, Kristin," zeide de ridder toen ze elkander begroet hadden. „Hij is gisteren op Sundbu gekomen —."

Het was buiten zoo donker, dat ze zijn gelaat niet onderscheiden kon. Maar zijn stem klonk zoo vreemd. En toen hij naar de deur van het woonhuis liep beval hij zijn knechten met Kristins staljongen mee naar het knechtenvertrek te gaan. Zij werd bang, omdat hij niets verder zeide, maar ze vroeg heel rustig toen ze alleen in de woonkamer stonden:

„Wat voor tijdingen breng je me dan, neef? Is hij ziek, dat hij niet met je mee thuisgekomen is?"

„Neen, Gaute is zoo gezond als ik hem maar ooit gezien heb. Maar zijn gevolg was moe —"

Hij blies op het schuimkapje boven op de bierkroes, die Kristin hem toereikte, dronk en prees het bier.

„Een goede dronk voor wie goede tijdingen brengt," zei de vrouw des huizes glimlachend.

„Ja, het is de vraag, wat je zeggen zult, wanneer je mijn tijdingen tot het eind toe aangehoord hebt," sprak hij verlegen. „Hij is ditmaal niet alleen gekomen, je zoon —"

Kristin bleef staan wachten.

„Hij heeft bij zich — ja, het is de dochter van Helge van Hovland — hij heeft dat — dat meisje — met geweld van haar vader weggevoerd —"

Kristin zeide nog niets. Maar ze ging zitten op de bank recht tegenover hem. Haar mond was smal en samengeknepen.

„Gaute verzocht mij hierheen te rijden — hij was bang, dat

dit je niet bevallen zou. Hij verzocht mij het je te vertellen — en nu heb ik dat gedaan," besloot heer Sigurd zwak.

„Je moet me alles vertellen, wat je van deze zaak weet, Sigurd," verzocht Kristin rustig.

Heer Sigurd deed het — onduidelijk en verward met veel heen en weer gepraat. Hij was ook zelf zeer ontsteld over Gautes daad. Maar Kristin maakte uit zijn verhaal op, dat Gaute het meisje het vorige jaar in Björgvin ontmoet had. Ze heette Jofrid — neen, verloofd was ze niet. Maar Gaute had wel begrepen, dat het niets zou geven, wanneer hij met haar verwanten over het meisje sprak — Helge van Hovland was heel rijk, van het geslacht, dat zich Duk noemde en zijn meeste bezittingen op Voss had. Toen had de duivel de twee jonge menschen verleid —. Heer Sigurd schurkte zich in zijn kleeren en krabde zich op zijn hoofd alsof hij geheel onder de luizen zat.

Ja, en toen van den zomer — toen Kristin geloofde, dat Gaute op Sundbu was en met heer Sigurd mee zou gaan op de jacht op de twee groote beren in de bergen bij de hutten — toen was hij aan den anderen kant van het gebergte in Sogn geweest — zij vertoefde daar bij een getrouwde zuster; Helge had drie dochters en geen zoon. Sigurd steunde van ellende — ja, hij had Gaute beloofd er over te zwijgen. Hij had wel geweten, dat de jongen naar een meisje wilde zien — maar hij had niet kunnen droomen, dat Gaute aan zooiets krankzinnigs dacht.

„Ja, daar zal hij wel zwaar voor moeten boeten, mijn zoon," zeide Kristin. Haar gezicht stond strak en rustig.

Sigurd zeide, dat het nu werkelijk winter werd — de wegen werden moeilijk begaanbaar. En wanneer de mannen van Hovland tijd kregen om over de dingen na te denken, dan zouden ze het misschien wel het best vinden, dat Gaute Jofrid kreeg met de toestemming van haar verwanten — wanneer ze toch reeds de zijne was.

„Maar wanneer ze dat nu niet vinden — en wraak eischen voor dien vrouwenroof?"

Heer Sigurd wrong en krabde zich nog erger.

„Dat zal wel niet door een boete af te doen zijn," zeide hij zacht. „Ik weet dat niet zoo precies —"

Kristin zweeg. Toen hernam heer Sigurd met smeekende stem:

„Hij heeft gezegd, Gaute — hij verwachtte, dat je hen liefdevol ontvangen zou. Hij zeide, dat je nog niet zoo'n oude vrouw bent, dat je vergeten bent — ja, hij bedoelde, dat jij zelf den man gekregen hebt, dien je hebben wilde, begrijp je?"

Kristin knikte.

„Zij is het mooiste kind, dat ik ooit van mijn leven gezien heb, Kristin," zei Sigurd hartelijk; zijn oogen werden vochtig. „Het is erg, dat de duivel Gaute tot deze wandaad verleid heeft — maar je zult die twee arme kinderen toch wel vriendelijk ontvangen?"

Kristin knikte weer.

Het dal lag eenzaam, vaal en zwart onder de neerstroomende regenbuien toen Gaute den volgenden dag in den middag het erf op reed.

Kristin voelde het koude zweet op haar voorhoofd parelen toen zij onder den deurpost door dook — daar stond Gaute en tilde een vrouw in een zwarten mantel met kap van haar paard. Zij was klein van gestalte, reikte nauwelijks tot de schouders van den man. Gaute wilde haar hand nemen en haar naar voren geleiden — toen duwde zij hem op zij en ging alleen Kristin te gemoet. Gaute kreeg het druk met de begroeting der dienaren en met het geven van aanwijzingen aan de knechten, die met hem mee geweest waren. Toen hij weer naar de twee voor de deur keek stond Kristin met beide handen van het vreemde meisje in de hare. Gaute snelde er heen met een blijden groet op zijn lippen. Binnen, in de voorkamer pakte heer Sigurd hem bij zijn schouder beet, klopte hem vaderlijk op zijn rug en hijgde en blies van spanning.

Kristin was overrompeld geworden toen het meisje een wit en lief gezichtje in de drijfnatte kap van haar mantel tot haar ophief — en zij was nog zoo heel jong en kinderlijk. Toen de vreemde zei:

„Een welkomstgroet verwacht ik niet van u, Gautes moeder — maar nu zijn alle deuren voor mij gesloten behalve deze. Wilt u mij op uw hoeve dulden, vrouwe, dan zal ik niet vergeten, dat ik hier zonder goed en zonder eer gekomen ben,

maar met den goeden wil om u te dienen en Gaute, mijn heer —"

— toen had Kristin beide handen van het meisje in de hare genomen voor zij het zelf wist:

,,God vergeve mijn zoon, wat hij tegen jou, mijn lief kind, misdaan heeft — kom binnen, Jofrid — God helpe jullie zooals ik jullie helpen zal zooveel ik kan!"

Dadelijk daarop vond ze wel, dat ze deze vrouw, die ze niet kende, wel wat heel vriendelijk ontvangen had. Maar nu had Jofrid haar mantel afgelegd. Haar zware winterjurk van waterblauwe, thuis vervaardigde wol was drijfnat tot onder aan toe en over haar schouders doorweekt, dwars door haar mantel heen. En er lag een zachte, droevige waardigheid over dat meisje, dat nog een kind was — zij hield haar hoofdje met het zwarte haar bevallig gebogen, twee dikke, pikzwarte vlechten reikten tot onder haar middel. Kristin nam Jofrids hand liefdevol in de hare en bracht haar naar de warmste plaats op de bank naast het vuur: ,,Je zult het wel koud hebben?"

Gaute kwam naar zijn moeder toe en omarmde haar heftig: ,,Moeder — laat het gaan zooals het moet — hebt u ooit zoo'n lief meisje gezien als mijn Jofrid? Haar moest ik bezitten, wat het mij ook kosten moge — en u zult lief voor haar zijn, mijn liefste moeder —"

Lief was Jofrid Helgesdochter — Kristin moest steeds maar naar haar kijken. Zij was klein van gestalte en haar schouders en heupen waren breed maar gevuld en goed gevormd. En haar huid leek zoo zacht en rein, dat zij mooi was, hoewel haar gezicht geheel wit zag. Zij had korte, breede gelaatstrekken, maar haar wangen en de wijde, krachtige boog van haar kin maakten dat ook mooi en ze had een breeden lichtrooden mond met gelijkmatige tandjes, die op de melktanden van een kind leken. En wanneer zij haar zware oogleden optilde, dan waren haar heldere, grijsgroene oogen als schijnende sterren onder haar lange, zwarte oogharen. — Zwart haar, lichte oogen — dat had ze het mooiste gevonden, wat ze kende, van den tijd af, dat ze Erlend het eerst gezien had — dat hadden de meeste van haar eigen mooie zoons —.

Kristin wees Jofrid een plaats op de vrouwenbank aan naast haar zelf. Zij zat bevallig en verlegen tusschen de

vreemde menschen, at weinig en kreeg een lichte kleur telkens wanneer Gaute haar onder den maaltijd toe dronk.

Hij bloosde van trots en onrustig geluk terwijl hij daar in den eerezetel zat. Ter eere van de thuiskomst van haar zoon had Kristin vanavond een laken op tafel gelegd en twee waskaarsen neergezet in kandelaars van verguld koper. Gaute en heer Sigurd dronken elkander onophoudelijk toe en de oude heer werd hoe langer hoe ontroerder; hij legde zijn arm om Gautes schouder en beloofde, dat hij zijn voorspraak zou zijn bij zijn rijke verwanten, ja bij koning Magnus zelf — hij zou hem wel aan een verzoening helpen met de gekrenkte verwanten van het meisje. Sigurd Eldjarn bezat zelf geen enkelen vijand — het was de twistzieke aard van zijn vader en zijn eigen ongeluk met zijn vrouw, wat hem zoo eenzaam gemaakt had.

Ten slotte sprong Gaute overeind met den drinkhoorn in zijn hand. Wat is hij mooi, dacht Kristin — en wat lijkt hij op zijn vader! Zoo was ook haar vader geweest aan het begin van een roes — zoo stralend van levensvreugde, zoo slank en frisch —.

„Het is voor mij en deze vrouw, Jofrid Helgesdochter, zoo geloopen, dat we vandaag onze thuiskomst vieren en daarop zullen we onze bruiloft houden, wanneer God ons dat geluk wil schenken. Jou, Sigurd, danken we voor je trouwe verwantenhulp en u, moeder, omdat u ons zoo ontvangen hebt als ik van uw trouw, moederlijk hart verwacht had — zooals wij broeders er dikwijls onder elkaar over gesproken hebben, dat u ons de trouwste vrouw en de liefste moeder toescheen. Daarom verzoek ik u, dat u ons de eer wilt bewijzen zelf ons bruidsbed in orde te maken, zoo voornaam en mooi, dat ik zonder schaamte Jofrid aan kan bieden daar met mij te slapen en dat u zelf Jofrid naar boven wilt geleiden, zoodat ze met zooveel betamelijkheid als mogelijk is in het bed kan komen, daar zij geen moeder meer in leven heeft en hier geen van haar verwanten is —"

Heer Sigurd was nu heel dronken; hij barstte in lachen uit:

„Jullie hebt toch samen bij mij in het bovenvertrek geslapen — ik wist niet beter of jullie had al vroeger in één bed gelegen —"

Gaute schudde overmoedig zijn gouden haar:

„Ja neef — maar dit is de eerste nacht, dat Jofrid in mijn arm zal slapen hier op haar eigen hoeve — wanneer God het wil.

— Maar jullie, goede lieden, verzoek ik vanavond te drinken en vroolijk te zijn — nu hebben jullie haar gezien, die mijn vrouw op Jörundgaard zal worden — zij en geen andere vrouw, dat zweer ik bij God en mijn christentrouw. Ik verwacht, dat gij haar allen zult eeren, mannen en vrouwen, en ik verwacht van jullie, mijn mannen, dat ge mij zult helpen om haar te houden en haar te beschermen zooals het mannen betaamt."

Onder al het geroep en het leven, dat op Gautes toespraak volgde, ging Kristin stil van tafel af en ze fluisterde Ingrid toe met haar mee naar het bovenvertrek te gaan.

De voorname bovenzaal van Lavrans Björgulfszoon had het slecht gemaakt in de jaren, dat de Erlendszoons daar gehuisd hadden. Kristin had niet meer dan het noodzakelijkste en het grofste van haar beddegoed en verder huisraad aan de achtelooze jongens willen afstaan en ze liet het vertrek zelden schoonmaken, want het loonde de moeite niet. Gaute en zijn vrienden droegen even gauw vuil en stof naar binnen als zij het er uit liet wasschen. Er hing een vastgegroeide lucht van mannen, die naar binnen kwamen en zich op de bedden wierpen, nat en bezweet en vuil door het bosch en de wei, een stallucht en een lucht van leeren kleedingstukken en natte honden.

Nu maakten Kristin en het meisje in haast zoo goed als ze konden het vertrek schoon en in orde; de vrouw des huizes bracht fijn beddegoed, dekens en kussens en brandde hars; op een tafeltje plaatste zij den zilveren beker met den laatsten slok wijn, dien ze in huis bezat, wittebrood en een waskaars op een koperen kandelaar en dat schoof ze naast het bed. Nu was het hier zoo mooi als ze het met zoo korte voorbereiding kon krijgen.

Aan den houten muur tegen de zijkamer hingen wapens — Erlends zware tweehands slagzwaard en het kleinere zwaard, dat hij placht te dragen, timmermansbijlen en houtbijlen — ook hingen er nog de kleine bijlen van Björgulf en Naakkve. Er waren ook twee kleine zwaarden bij, die de jongens zelden gebruikten, want ze vonden, dat die te licht waren — maar

daarmee had haar vader allerlei voorwerpen zoo netjes en zeker uitgesneden en gevormd, dat hij er slechts voor de fijne afwerking met beitel en mes overheen hoefde te gaan. Kristin droeg de bijlen naar het zijvertrek en borg ze weg in Erlends kist, waar zijn bloedig hemd in lag en de bijl, die hij in zijn hand had gehad toen hij de doodelijke wond ontving.

Lachend verzocht Gaute, dat Lavrans de bruid voor zou lichten naar de bovenzaal. De jongen werd er verlegen onder en was er te gelijk trotsch op. Kristin zag, dat Lavrans wel begreep welk een gevaarlijk spel die onwettige bruiloft van zijn broer was, maar hij was verward en opgewonden door deze merkwaardige gebeurtenis — hij keek met schitterende oogen naar Gaute en zijn lieve vrouw.

Op de trap naar de bovenzaal woei de kaars uit. Jofrid zeide tegen Kristin:

„Gaute had u dit niet moeten vragen al was hij dronken — ga niet verder met mij mee, vrouwe. Wees niet bang, dat ik vergeten zal, dat ik een verleide vrouw ben, uit den kring van mijn verwanten gebroken."

„Ik ben niet te goed om je te dienen," sprak Kristin, „tot mijn zoon zijn zonde tegenover jou geboet heeft en je mij met recht schoonmoeder kunt noemen. Ga zitten, dan zal ik je haar kammen — je hebt prachtig haar, kind —".

Maar toen de huisgenooten ter ruste gegaan waren en Kristin in haar bed lag, voelde ze weer een zekere onrust — zonder dat ze het zelf wilde was ze er toe gekomen tegen die Jofrid meer te zeggen dan ze wist of ze eigenlijk wel meende — nog. Maar ze was zoo jong — en ze liet zoo duidelijk merken, dat ze niet verlangde beter beoordeeld te worden dan ze was — een kind, dat weggevlucht was van eer en gehoorzaamheid.

Zoo zag *dat* er dus uit — wanneer men den bruidstocht en den intocht in huis voor de bruiloft liet komen. Kristin zuchtte — eens was ze zelf bereid geweest ook dat voor Erlend te wagen — maar ze wist niet of ze het gedurfd zou hebben, wanneer zijn moeder op Husaby gezeten had. Neen, neen, ze zou dit niet nog erger maken voor dat kind daarboven —.

Heer Sigurd strompelde nog door de kamer heen — hij zou met Lavrans slapen — heel geroerd, maar hartelijk wel-

meenend sprak hij over de twee jonge menschen — hij zou niets sparen om hen aan een goed uiteinde van dit waagstuk te helpen —.

Den volgenden dag wees Jofrid Gautes moeder wat ze mee gebracht had op de hoeve — twee huiden zakken met kleeren; in een klein kistje van walrusbeen had ze haar sieraden. Alsof ze Kristins gedachten gelezen had zeide Jofrid, dat dit alles haar eigendom was, dat ze tot haar eigen gebruik gekregen had — geschenken en erfstukken, voornamelijk van haar moeder; ze had niets van haar vader meegenomen.

Kristin zat bezorgd met haar hand onder haar wang. Die nacht, eeuwig lang geleden, toen ze zelf haar goud bijeengezameld had in haar kistje om van huis te sluipen — wat zij er in gelegd had waren grootendeels geschenken van haar ouders geweest, die ze heimelijk tot schande gemaakt had en nu openlijk wilde krenken en bedroeven —.

— Maar wanneer dit Jofrids eigendom was en aan sieraden alleen maar het erfdeel van haar moeder, dan moest ze uit een geweldig rijk huis stammen. Kristin schatte de goederen, die ze hier zag, op een waarde van meer dan dertig mark baar zilver — alleen al het scharlakenroode kleed met wit bont en zilver borduursel en de bijbehoorende met zij gevoerde muts had stellig wel een tien-twaalf mark gekost. Wanneer de vader van het meisje zich met Gaute verzoenen wilde dan zou dat mooi en wel zijn — maar hij kon onmogelijk als een gelijke partij voor die vrouw beschouwd worden. En wanneer Helge zoo hard tegen Gaute zou willen optreden als recht en vermogen hem toelieten, dan zag het er donker uit.

„Dien ring," zeide Jofrid, „heeft mijn moeder altijd gedragen — wilt u dien van mij aannemen, vrouwe, dan weet ik, dat u niet zoo streng over mij oordeelt als van een goede, voorname vrouw verwacht kan worden."

„Neen, dan zou ik wel moeten trachten de plaats van een moeder bij je te vervullen," zei Kristin glimlachend terwijl ze den ring aan haar vinger stak. Het was een kleine, zilveren ring met een mooie witte agaat erin en Kristin dacht, dat het kind dezen zeker heel kostbaar achtte, omdat hij een herinnering aan haar moeder was. „Ik zal je wel een tegengeschenk moeten geven, denk ik." — Zij haalde haar kistje en kreeg er

den gouden ring met safieren uit. „Dien ring heeft zijn vader op mijn bed gelegd toen ik Gaute ter wereld had gebracht."

Jofrid nam hem met een handkus aan: „maar ik was anders van plan een ander tegengeschenk van u te vragen — moeder —" zij glimlachte zoo lief. „Wees niet bang, dat Gaute een luie of onbruikbare vrouw thuisgebracht heeft. Maar ik bezit geen behoorlijke arbeidskleeren. Geef mij een oud kleed van u en sta mij toe, dat ik u help; misschien zult u mij dan spoedig beter mogen lijden dan u nu redelijkerwijze kunt doen —."

Maar nu moest Kristin het jonge meisje wijzen, wat zij in haar kisten had en Jofrid prees al Kristins mooie handwerk met zooveel verstand van zaken, dat de oudere vrouw haar het een en ander gaf — twee linnen lakens met geknoopte kant van zijde, een blauwgeborduurden handdoek, een weefwerk in vier vakken, en ten slotte het lange wandtapijt met de valkenjacht erop: „Ik wil niet, dat deze dingen van de hoeve af gaan — en met de hulp van God en Onze Lieve Vrouwe zal dit huis eens het jouwe worden." Toen gingen ze naar de voorraadsschuren toe — ze bleven er uren lang mee bezig en het beviel hun goed.

Kristin had Jofrid haar groene wollen kleed met de zwarte stippen willen geven — maar Jofrid vond dat te goed voor een werkkleed. De stakkerd wilde graag de moeder van haar man voor zich winnen, dacht Kristin, en ze verborg een glimlach. Ten slotte vonden ze een oud, bruin kleed, waarvan Jofrid meende, dat het wel pasklaar gemaakt kon worden, wanneer ze er van onderen een stuk afknipte en het onder de armen en aan de ellebogen verstelde. Dadelijk moest ze een schaar en naaigerij leenen en zette ze zich aan het naaien. Kristin nam toen ook een handwerk op en zoo zaten de twee vrouwen toen Gaute en heer Sigurd 's avonds thuis kwamen.

III.

Kristin erkende met haar gansche hart, dat Jofrid een vrouw was, die haar handen wist te gebruiken. *Liep* het goed af, dan had Gaute geluk gehad — dan kreeg hij een vrouw, die even vlijtig en flink was als rijk en lief. Zij zou zelf geen flinkere vrouw gevonden kunnen hebben om haar op Jörundgaard op te volgen — al had ze in heel Noorwegen gezocht. Toen zeide zij op een dag — en later wist ze niet, hoe het gekomen was, dat die woorden haar uit den mond gevloeid waren — dat zij op den dag, waarop Jofrid Helgesdochter Gautes wettige vrouw werd, haar sleutels aan de jonge vrouw zou overgeven en met Lavrans naar het oude woonvertrek zou verhuizen.

Later bedacht ze wel, dat ze dat zorgvuldiger had moeten overwegen voor ze daar over sprak. Het was reeds meermalen gebeurd, dat ze voorbarig geweest was, wanneer ze tegen Jofrid sprak —.

Maar het stond zoo, dat Jofrid niet heel wel was. Kristin had dat bijna dadelijk gemerkt toen het jonge meisje op de hoeve was gekomen. En Kristin herinnerde zich den eersten winter, dat zij op Husaby gezeten had — *zij* was getrouwd, haar man en haar vader waren nu verwanten geworden, hoe het ook gaan zou met de vriendschap tusschen hen, wanneer het onrecht aan den dag kwam. Toch had zij zoo hevig geleden door berouw en schaamte, een gevoel van bitterheid tegenover Erlend gehad — en zij was volle negentien jaar oud geweest; Jofrid was nog maar pas zeventien. En hier liep zij nu rond, met geweld geroofd en rechteloos, ver van haar huis onder vreemden, met Gautes kind onder haar hart. Kristin kon bij zich zelf niet ontkennen, dat Jofrid sterker en moediger scheen te zijn dan zij zelf was geweest.

Maar zij had den kloostervrede niet ontwijd, geen beloften en verloving verbroken, niet bedrogen en gelogen en de eer van haar ouders achter hun rug om gestolen. Al hadden deze twee jonge menschen vermetel gezondigd tegen de wet van het land, tegen gehoorzaamheid en zedelijkheid — ze hoefden toch niet zoo'n slecht geweten te hebben. Kristin bad veel voor den goeden afloop van Gautes krankzinnige daad — en troostte zich met de gedachte, dat Gods rechtvaardigheid onmogelijk Gaute en Jofrid een harder lot kon schenken dan zij zelf en Erlend gekregen hadden — en *zij* waren getrouwd, *hun* zondekind was ter wereld gekomen als wettige erfgenaam van al zijn verwanten.

Daar noch Gaute noch Jofrid er over spraken wilde Kristin het onderwerp niet aanroeren, hoewel ze er naar verlangde met de onervaren vrouw te praten; Jofrid behoorde zich nu te sparen, 's morgens langer te rusten in plaats van het eerst van allen op de hoeve op te staan — Kristin merkte, dat het Jofrids begeerte was voor haar schoonmoeder op te zijn en meer af te doen. Maar Jofrid was niet zoo, dat Kristin haar medelijden kon toonen. Zij kon haar alleen maar in stilte het zwaarste werk uit handen nemen en haar onder vier oogen en in tegenwoordigheid der huisgenooten behandelen, alsof zij rechtmatig de jonge huisvrouw op de hoeve was geweest.

Frida was razend, omdat ze afstand moest doen van haar plaats naast de vrouw des huizes en die aan Gautes vrouw moest geven — zij gebruikte een leelijk woord over Jofrid op zekeren dag toen zij en Kristin samen in de keuken waren. Dezen eenen keer sloeg Kristin haar dienstmeisje:

„— Dat is mooi, zulke woorden van jou te hooren, oude, manzieke teef!"

Frida veegde het bloed van haar neus en mond af:

„Moesten jullie, dochters van voorname lieden, zooals jij en die Jofrid, niet beter zijn dan de kinderen van daglooners — jullie weet, dat stellig een bruidsbed met zijden overtrek je wacht — *jullie* moet manziek en schaamteloos zijn, wanneer je niet kunt wachten, maar het bosch in trekt met jonge knapen en heimelijk kinderen krijgt — foei zeg ik van zooiets!"

„Zwijg nu — ga je wasschen — het bloed komt in het deeg," zei de vrouw des huizes heel rustig.

In de deur kwam Frida Jofrid tegen. Kristin zag aan het jonge meisje, dat ze haar gesprek met haar dienstmeid gehoord moest hebben.

,,De stakkerd spreekt naar ze verstand heeft. Ik kan haar niet wegsturen — er is geen enkele plaats, waar ze heen kan gaan." Jofrid glimlachte spottend, toen zeide Kristin: ,,Zij heeft twee van mijn zoons gezoogd."

,,Gaute heeft ze niet gezoogd," antwoordde Jofrid. ,,Dat herinnert zij mij van vroeg tot laat. Kunt u haar niet laten trouwen?" vroeg ze scherp.

Kristin moest lachen.

,,Denk je, dat ik daar mijn best niet voor gedaan heb. Maar het kwam nooit verder dan tot den eersten keer, dat de man gepraat had met haar, die de bruid zou worden —"

Kristin dacht bij zich zelf, dat ze nu de gelegenheid moest aangrijpen om met Jofrid te spreken — om haar te laten begrijpen, dat ze hier alleen maar moederlijke welwillendheid zou ontmoeten. Maar Jofrid zag er boos en koud uit —.

Intusschen was het nu duidelijk aan Jofrid te zien, dat ze niet alleen was. Op zekeren dag zou ze veeren voor nieuwe kussens wasschen. Kristin raadde haar aan iets over haar haren heen te binden, zoodat ze niet vol met dons zouden stuiven. Jofrid bond er een linnen doek om.

,,Dat staat nu ook wel beter dan het onbedekte haar," zeide zij, even lachend.

,,Dat kan wel zijn," zei Kristin kort.

Zij kon echter niet begrijpen, dat Jofrid daarover schertsen kon.

Eenige dagen later kwam Kristin in de keuken en zag ze, dat Jofrid bezig was eenige korhoenders schoon te maken — haar armen waren reeds met bloed bespat. Verschrikt trok Kristin haar op zij:

,,Kind, je moogt *nu* niets bloedigs aanraken — weet je dat nog niet eens —!"

,,Gelooft u dan, dat het alles waar is, wat de vrouwen daarvan zeggen," vroeg Jofrid twijfelend.

Toen vertelde Kristin van de brandvlekjes, die Naakkve op zijn borst gekregen had. Opzettelijk vertelde zij het zoo, dat Jofrid begrijpen kon, dat zij nog niet getrouwd was geweest toen ze naar de brandende kerk keek.

„Je had zooiets zeker niet van mij gedacht?" vroeg ze zacht.

„Jawel, Gaute heeft mij dat alles verteld — uw vader had u aan Simon Andreszoon beloofd, maar u bent met Erlend Nikulauszoon naar zijn tante gevlucht en toen moest Lavrans zijn toestemming wel geven —"

„Precies zoo is het niet geweest — wij zijn niet gevlucht. Simon heeft mij mijn woord teruggegeven zoodra hij merkte, dat ik meer van Erlend hield, en toen gaf vader zijn ja-woord — tegen zijn zin, maar hij heeft toch mijn hand in die van Erlend gelegd — ik ben een jaar lang verloofd geweest —. Vind je dat erger," vroeg ze, want Jofrid was vuurrood geworden en keek verschrikt naar de andere vrouw.

Het meisje schraapte met haar mes wat bloed en vezels van haar witten arm af.

„Ja," zeide ze zacht, maar met heel vaste stem. „Ik zou mijn goeden naam en eer niet verspeeld hebben, wanneer het niet noodig was. — Ja, ik zal dat niet tegen Gaute zeggen," zeide ze snel. „Hij denkt, dat zijn vader u met geweld ontvoerd heeft, omdat hij u niet op zijn bede kon krijgen —"

Zij had eigenlijk wel gelijk, dacht Kristin.

Toen de tijd verliep en Kristin aanhoudend over deze zaak dacht, kwam het haar voor, dat de meest eervolle handelwijze zou zijn, wanneer Gaute een boodschap zond naar Helge van Hovland, zijn zaak in zijn handen legde en hem verzocht Jofrid tot vrouw te krijgen op zulke voorwaarden als Helge goed vond hun op te leggen. Maar wanneer zij daar tegen Gaute over sprak zag hij er verlegen uit en gaf hij een ontwijkend antwoord. Ten slotte vroeg hij heftig, of zijn moeder in den winter een brief over de bergen heen kon krijgen. Neen, maar Sira Dag kon stellig wel een brief naar Neset krijgen en dan verder langs de kust, zeide zijn moeder, priesters konden altijd brieven bezorgd krijgen, zelfs in den winter. Gaute zeide, dat dit te kostbaar werd.

„Dan zal het niet bij je vrouw zijn, dat je dit voorjaar een kind krijgt," zeide zijn moeder verontwaardigd.

„De zaak kan toch niet zoo gauw geregeld worden," zei Gaute. Hij was heel boos, kon Kristin merken.

Er kwam een leelijke, donkere angst over zijn moeder

toen de tijd verliep. Zij kon zich niet ontveinzen, dat Gautes eerste stralende vreugde over Jofrid geheel verdwenen was; hij liep norsch en slecht gehumeurd rond. Van het eerste oogenblik af had die zaak, Gautes vrouwenroof, er zoo slecht mogelijk uitgezien — maar zijn moeder vond, dat het veel erger werd, wanneer de man zich nu achteraf bang zou betoonen. Hadden die twee berouw over hun zonde, dan was dat goed en wel — maar het had den leelijken schijn, dat er hier meer onmannelijke vrees was voor den man, dien hij gekrenkt had, dan godvruchtig berouw. Gaute, dien zoon van haar had ze altijd het best vertrouwd — het kon niet waar zijn, wat de menschen gezegd hadden, dat hij onbetrouwbaar was en lichtvaardig met vrouwen, dat hij reeds genoeg van Jofrid had nu de bruid zelf er verflenst en zwaar uitzag en de tijd naderde, dat hij zich over zijn geweldsdaad tegenover haar verwanten te verantwoorden zou hebben.

Zij verontschuldigde haar zoon — wanneer zij zich zoo gemakkelijk had laten verleiden, zij, die tijdens haar opgroeien nooit wat anders voor oogen had gehad dan de zedelijke leefwijze van vrome menschen —. Haar zoons hadden van hun kindsheid af geweten, dat hun eigen moeder zich misdragen had, dat hun vader in zijn jeugd kinderen bij de vrouw van een anderen man had gehad en dat hij met een getrouwde vrouw gezondigd had toen ze reeds groote jongens waren. Ulf Haldorszoon, hun pleegvader, Fridas lichtzinnig gepraat — o, het was niet te verwonderen, wanneer deze jonge mannen in dit opzicht zwak waren. — Gaute moest met Jofrid trouwen, wanneer hij de toestemming van haar verwanten kon verkrijgen, en hij moest er dankbaar voor zijn ook — maar het zou jammer van haar zijn, wanneer ze nu kon zien, dat Gaute haar noodgedwongen nam, niet vrijwillig.

Op zekeren dag in de vasten waren Kristin en Jofrid bezig de knapzakken voor de houthakkers in orde te maken. Ze klopten met een hamer gedroogde visch dun en plat, persten boter in doozen en vulden houten flesschen met bier en melk. Kristin zag, dat het Jofrid nu heel moeilijk viel den heelen tijd zoo te loopen en te staan, maar Jofrid werd alleen maar ontstemd toen Kristin haar verzocht te gaan zitten en uit te rusten. Om haar genoegen te doen bedacht Kristin toen om

haar te vragen naar dat verhaal van dien hengst, dien Gaute getemd zou hebben met het haarlint van een jong meisje: „dat was zeker van jou?"

„Neen," zeide Jofrid boos terwijl ze een vuurroode kleur kreeg. Maar toen veranderde ze van toon:

„Dat was van Aasa — mijn zuster," zei ze lachend. „Haar heeft Gaute eerst het hof gemaakt, maar toen ik thuis kwam wist hij niet, wie van ons hem het beste beviel. Maar het was Aasa, die hij dezen zomer bij Dagrun dacht te vinden, toen hij in Sogn kwam. En toen werd hij boos, omdat ik hem met haar plaagde — hij zwoer bij God en menschen, dat hij niet zoo iemand was, die de dochters van goede lieden te na trad en er was tusschen Aasa en hem niet meer geweest dan dat hij zonder zonde vannacht in mijn arm zou kunnen slapen, zei hij. Ik hield hem aan zijn woord —" weer lachte zij. Toen zij Kristins gezicht zag knikte ze trots.

„Ja, Gaute wilde ik tot man hebben en u kunt er op vertrouwen, moeder, dat ik hem krijg. Het gebeurt meestal, dat ik mijn zin krijg —."

Kristin werd wakker in het pikdonker. De kou beet in haar wangen en neus — toen zij het vel beter om zich heen trok voelde ze, dat het berijpt was van haar adem. Het liep zeker al tegen den morgen — maar zij huiverde er voor om op te staan en naar de sterren te zien. Zij rolde zich onder het vel ineen om nog wat warm te worden. Op hetzelfde oogenblik herinnerde zij zich haar droom.

Het kwam haar voor, dat zij in het bed lag van het kleine vertrek op Husaby en juist een kind ter wereld had gebracht. Het lag in haar arm gewikkeld in een lamsvel, dat opengegleden was en het kleine, donkerroode lichaampje liet zien — de kleine handjes hield het op zijn gezichtje samengeknepen, de knietjes tegen het onderlijfje opgetrokken en de voetjes gekruist — nu en dan bewoog het even. Zij dacht er niet aan zich te verwonderen omdat het kind niet ingepakt was en er geen vrouwen bij hen in de kamer waren. Haar eigen warmte omgaf het kind nog terwijl het zoo tegen haar aan lag; door haar arm heen voelde ze het nog heel tot in het diepst van haar hart, wanneer het kind zich bewoog. Moeheid en pijn hingen nog om haar heen als schaduwen, die op het

punt staan te wijken, terwijl ze naar haar zoon lag te kijken en voelde, dat de vreugde over hem en de liefde onophoudelijk toenam zooals de aangebroken dag langs den bergrand groeit.

Maar te gelijkertijd, dat ze daar in bed lag, stond ze ook buiten, achter den muur van de woonkamer. Onder haar lag het dal, lichtend in de morgenzon. Het was vroeg op een voorjaarsachtigen winterdag — zij zoog de scherpe, frissche winterlucht in — de wind was ijzig koud, maar er was een smaak in van de zee in de verte en van smeltende sneeuw; de rotsen lagen in de morgenzon dwars voor het dal met van sneeuw bevrijde plekken om de hoeven heen en de sneeuwvelden schenen met witten zilverglans op alle open plaatsen tusschen de donkergroene bosschen. De hemel was als het ware schoongeveegd, helder geel en bleekblauw met enkele donkere, door de wind uiteengejaagde wolkengroepjes — maar het was koud; waar zij stond was de sneeuwkorst nog steenhard door de nachtvorst en tusschen de huizen lag een koude schaduw, want de zon stond juist boven den berg achter de hoeve aan de Oostzijde. En vlak voor haar, waar de schaduw ophield, bewoog de morgenwind het bleeke, verlepte gras, dat trilde en blonk, maar een staalblanke ijskorst hield zijn wortels nog gebonden.

Ach — ach. Die klagende zucht kwam tegen haar wil uit haar borst. Lavrans had ze nog bij zich — zij hoorde de gelijkmatige ademhaling van den jongen ginds uit het andere bed komen. En Gaute — die lag daar boven met zijn bijzit. De moeder zuchtte weer en bewoog zich onrustig, en de oude hond van Erlend kroop tegen haar opgetrokken beenen onder het dek aan.

Nu hoorde ze, dat Jofrid op was en over den vloer liep. Kristin kroop snel uit bed, stak haar voeten in de ruige schoenen en trok haar wollen kleed en bonten buis aan. In het duister vond zij tastend haar weg naar den haard, zij bukte zich en blies en zocht in de asch, maar er was geen enkel vonkje te vinden — de vuurgloed was vannacht uit gegaan.

Zij diepte haar vuursteen op uit de tasch aan haar gordel, maar de tonder was zeker nat geworden en bevroren. Ten slotte had ze geen lust zich langer af te tobben; ze nam den aschketel en ging naar boven om vuur te leenen bij Jofrid.

Er brandde op de kleine stookplaats een goed vuur, dat

de heele kamer verlichtte. In den schijn der vlammen zat Jofrid den koperen gesp beter aan Gautes trui van rendierbont vast te hechten. Ginds in de duisternis van het bed ontwaarde ze het naakte bovenlichaam van den man — Gaute sliep zelfs in de hevigste kou zonder hemd. Hij zat overeind en had zijn ontbijt op bed gekregen.

Jofrid stond op, moeizaam en huismoederlijk — wilde moeder geen dronk bier hebben? Zij had den morgendrank voor Gaute gewarmd. En moeder moest deze kan mee naar Lavrans nemen — hij zou vandaag met Gaute naar het bosch gaan om hout te hakken. Het zou koud worden voor de mannen —.

Kristin spitste ontstemd haar lippen toen ze weer beneden in haar eigen kamer stond en het vuur aanmaakte. Jofrids huiselijke bedrijvigheid, Gaute die daar lag en zich openlijk door zijn vriendin liet bedienen — de zorg van die vrouw voor haar onwettigen man — het leek haar alles zoo schaamteloos en leelijk —.

Lavrans bleef in het bosch achter, maar Gaute kwam 's avonds moe en hongerig thuis. De vrouwen bleven nog wat zitten nadat het dienstvolk weggegaan was, om hem wat gezelschap te houden terwijl hij dronk.

Kristin zag, dat Jofrid zich vanavond niet goed voelde. Plotseling liet ze haar naaiwerk op haar schoot zakken en er liepen pijnlijke trekkingen over haar gezicht.

„Heb je pijn, Jofrid?" vroeg Kristin zacht.

Ach ja, een weinig — in de voeten en beenen, antwoordde het meisje Zij had den heelen dag als gewoonlijk gewerkt en zich niet willen ontzien. Nu had ze pijn gekregen en haar beenen waren opgezwollen.

Plotseling sprongen er tranen van onder haar oogharen te voorschijn. Kristin had nog nooit een vrouw zoo vreemd zien schreien — zonder geluid te geven zat ze met opeengeklemde tanden en ronde, heldere tranen — het kwam Kristin voor, dat ze er *hard* uitzagen als paarlen — sprongen langs haar vertrokken, bruin gevlekte gezicht naar beneden. Ze scheen boos omdat ze zich gewonnen had moeten geven — onwillig liet zij Kristin toe haar naar het bed te geleiden.

Gaute kwam achter hen aan:

„Heb je pijn, lieve Jofrid?" vroeg hij onhandig. Zijn gezicht zag vuurrood van de kou en hij keek diep ongelukkig toe, hoe zijn moeder Jofrid gemakkelijk legde, haar schoenen en kousen uittrok en haar opgezwollen voeten en beenen verzorgde. „Heb je pijn, lieve Jofrid?" vroeg hij opnieuw.

„Ja," zei Jofrid zacht met ingehouden woede. „Denk je, dat ik mij anders zoo aan zou stellen?"

„Heb je pijn, lieve Jofrid —" herhaalde hij.

„Dat zie je toch wel — sta toch niet zoo als een onnoozele te gapen, jongen!" Kristin wendde zich met glinsterende oogen naar haar zoon. De doffe angst voor den afloop van dit alles, ongeduld omdat ze hier op haar hoeve dat onrechtmatige leven van die jonge menschen moest dulden, de knagende twijfel aan de manlijkheid van haar zoon — dat laaide op in razende verontwaardiging: „Ben je zoo'n ezel, dat je misschien gelooft, dat ze het *goed* kan hebben — ze ziet wel, dat je zoo'n kerel bent, die niet eens de bergen over durft te trekken, omdat het waait en sneeuwt —. Je weet, dat ze spoedig op haar knieën zal kruipen, die arme vrouw, en dat ze zich in hevige smart zal wringen — en haar kind zal een bastaard heeten, omdat jij haar vader niet te gemoet durft te treden — jij zit de bank in de woonkamer te verwarmen en durft geen vinger uit te steken om de vrouw te beschermen, die je hebt, en het kind, dat je krijgen zult —. *Jouw* vader was niet zoo bang voor mijn vader, dat hij niet met hem durfde te gaan spreken en niet zoo'n koudkleum, dat hij niet in den winter op sneeuwschoenen de bergen over durfde. Foei, Gaute — en wee mij, die den dag moet beleven, dat ik een van mijn zoons, dien Erlend bij mij gekregen heeft, een lafaard moet noemen!"

Gaute nam den stoel in zijn beide handen, stampte er mee op den grond, rende naar de tafel, en gooide alles omver, wat daar op stond. Toen snelde hij naar de deur met een afscheidsschop tegen den stoel — ze hoorden hem vloekend de trap naar boven op hollen.

„Neen, moeder — nu bent u al te hard tegen Gaute geweest —" Jofrid hief zich op haar ellebogen op. „U kunt niet met redelijkheid verwachten, dat hij zijn leven in den winter op de bergen zal wagen — om mijn vader op te zoeken

en te weten te komen, of hij de verleide bruid zal trouwen met als bruidsschat het hemd, waarin hij mij weggevoerd heeft, of als balling het land uit zal moeten trekken —"

De verontwaardiging golfde nog in Kristins gemoed. Zij antwoordde trots:

„Ik geloof toch niet, dat *mijn* zoon zoo denken kan!"

„Neen," zeide Jofrid, „— wanneer hij mij niet had gehad om voor hem te denken, dan —" Toen zij Kristins gezicht zag welde er een lach in haar stem op:

„Lieve moeder — ik heb moeite genoeg gehad om Gaute tegen te houden — ik wil niet, dat hij nu nog meer dwaasheden ter wille van mij zal uithalen en onze kinderen van den welstand berooven, dien ik van mijn verwanten verwacht te zullen erven, wanneer Gaute een verzoening bewerken kan, die het best en meest eervol voor ons allen zal zijn —"

„Wat bedoel je daarmee?" vroeg Kristin.

„Ik bedoel, dat, wanneer mijn verwanten Gaute opzoeken, heer Sigurd hun te gemoet zal treden, zoodat ze begrijpen, dat Gaute niet zonder verwanten is. Hij zal volledig boete moeten doen, maar daarna zal mijn vader mij aan Gaute geven, zoodat ik het recht terug krijg om later zijn erfenis met mijn zusters te deelen —."

„Jij bent er dus zelf niet onschuldig aan," vroeg Kristin, „dat je niet getrouwd zult zijn voor je kind ter wereld komt?"

„Wanneer ik met Gaute van huis heb kunnen vluchten, dan —. Niemand zal toch wel gelooven, dat hij 's nachts een ontbloot zwaard tusschen ons in bed gelegd heeft —."

„Heeft hij in het geheel geen poging bij je verwanten gedaan om je te krijgen," vroeg Kristin.

„Neen, dat zou vergeefsche moeite geweest zijn, wisten wij, zelfs al was Gaute een veel rijker man geweest dan hij is." Jofrid barstte weer in lachen uit. „Ziet u, moeder, vader meent, dat hij van alle mannen het meeste verstand van den paardenhandel heeft. Maar hij moet wakkerder dan mijn vader zijn, die Gaute Erlendszoon bij een paardenruil wil overtroeven —"

Kristin kon niet nalaten te glimlachen — hoe weinig vroolijk ze ook gestemd was.

„Ik ken de wet in zulke zaken zoo nauwkeurig niet," zeide zij ernstig, „maar ik ben er zoo zeker niet van, Jofrid, dat het

voor Gaute gemakkelijk zijn zal een verzoening tot stand te brengen, die jij goed zou noemen. Wanneer Gaute vogelvrij verklaard wordt — en je vader jou mee naar huis neemt en je zijn toorn doet gevoelen — of wanneer hij eischt, dat je in een klooster zult gaan om je zonden goed te maken —"

„Hij kan mij niet in een klooster plaatsen zonder dat hij mij zulke rijke geschenken mee moet geven, dat het goedkooper en eervoller voor hem is, wanneer hij zich met Gaute verzoent en boete aanneemt: U begrijpt wel, dan hoeft hij geen vee af te staan, wanneer hij mij uithuwelijkt. Dat ik de erfenis met mijn zusters zal deelen zal hij Olav, mijn zwager, wel gunnen, denk ik. Anders zullen mijn verwanten ook dit kind hier tot hun last krijgen. En ik denk, dat vader zich tweemaal bedenken zal voor hij het waagt mij mee naar huis naar Hovland te nemen met een onecht kind — om mij zijn toorn te laten gevoelen — hij kent *mij* —

— Ik weet ook niet zooveel van de wet af, maar ik ken vader en ik ken Gaute. En nu is er al zoo'n lange tijd verloopen, dat deze zaak geen voortgang kan hebben voor ik zelf weer licht en gezond ben; dan zult u mij niet zien schreien, moeder! Ach neen, Gaute zal heusch wel een verzoening verkrijgen op zulke voorwaarden, dat —.

Neen, moeder — Gaute, stamt toch van edellieden en koningen af — en u behoort tot de beste geslachten in het land; wanneer u hebt moeten dulden, dat uw zoons nedergezonken zijn van de plaats, die ze krachtens hun geboorte hadden moeten vervullen, dan zult u stellig weer vooruitgang van uw nageslacht zien in de kinderen van mij en Gaute —"

Kristin bleef zwijgend zitten. Het zou best waar kunnen zijn, dat het zoo ging als Jofrid wilde — zij merkte, dat ze niet zoo verdrietig voor haar had hoeven te zijn. Haar gezicht was nu heel mager geworden — de zachte ronding van haar wangen was geheel weggeteerd en daardoor kon men beter zien, welk een geweldig sterke onderkaak zij had.

Jofrid gaapte, richtte zich in zittende houding op en keek om zich heen naar haar kousen en schoenen. Kristin hielp haar om die aan te trekken. Jofrid bedankte haar:

En prikkel Gaute nu niet meer, moeder. Hij neemt het zelf niet zoo licht op, dat we niet kunnen trouwen voor — maar ik wil mijn kind niet arm maken, nog voor het geboren is —"

Veertien dagen later bracht Jofrid een grooten, mooien zoon ter wereld en Gaute stuurde denzelfden dag een boodschap naar Sundbu; heer Sigurd kwam toen dadelijk op Jörundgaard en hij hield Erlend Gauteszoon ten doop. Maar hoe blij Kristin ook was met dezen kleinzoon, toch deed het haar pijn, dat de eerste, die naar Erlend genoemd werd, een onecht kind moest zijn.

„Jouw vader heeft meer gewaagd om zijn zoon aan zijn recht te helpen," zei ze op zekeren avond tegen Gaute, terwijl hij in het weefvertrek zat toe te kijken, hoe zij het kind voor den nacht verzorgde. Jofrid sliep reeds lekker ginds in het bed. „Zijn liefde tot den ouden heer Nikulaus was niet overmatig groot, maar toch zou hij zijn vader nooit zoo weinig eer bewezen hebben, dat hij een kind naar hem noemde, dat niet wettig geboren was."

„Neen, Orm — heette die naar den vader van zijn moeder?" vroeg Gaute. „— Ach ja, moeder, dat was misschien niet gesproken zooals een zoon past. Maar u kunt toch begrijpen, dat wij broeders allen in den tijd toen onze vader leefde gemerkt hebben, dat u hem toen niet als een voorbeeld voor ons in alle opzichten beschouwd hebt — maar nu spreekt u vroeg en laat over hem, alsof hij een heilige geweest was — bijna. U begrijpt toch, dat wij weten, dat hij dat niet was. Trotsch zouden wij allen zijn op den dag, dat wij op onzen vader leken — tot aan de schouders toe — wij herinneren ons, dat hij een edelman was, de eerste in al die deugden, die een man het meest sieren — maar u kunt ons niet laten gelooven, dat hij de rustigste en zedigste man in een vrouwenvertrek was of de beste huisvader —

Toch hoeft niemand je wat beters toe te wenschen, mijn Erlend, dan dat je naar hem zult aarden!" Hij nam het kind op, dat nu ingepakt was, en drukte zijn kin tegen het kleine, roode gezichtje in den lichten wollen luier aan: „jij, knappe, veelbelovende jongen, Erlend Gauteszoon van Jörundgaard — jij moet maar eens tegen je grootmoeder zeggen, dat *jij* er niet bang voor bent, dat je vader je in den steek zal laten —" hij maakte het kruisteeken over het kind en legde het terug op Kristins schoot, liep naar het bed toe en keek naar de slapende jonge moeder:

„U zegt, dat mijn Jofrid het zoo goed maakt als mogelijk

is? Zij ziet er bleek uit — maar u zult dat wel het beste weten — slaapt goed, hier binnen, in Gods vrede!"

Een maand na de geboorte van den jongen hield Gaute een groot feestmaal en daar kwamen zijn verwanten van alle kanten bijeen. Kristin vermoedde, dat Gaute hen hierheen ontboden had om met hen over zijn houding te beraadslagen — het was nu lente en hij moest wel verwachten spoedig iets van Jofrids verwanten te vernemen.

Tot vreugde van Kristin kwamen Ivar en Skule samen thuis. En ook kwamen haar neven, Sigurd Kyrning, die met de dochter van haar oom van Skog getrouwd was, Ivar Gjesling van Ringheim en Haavard Trondszoon. De Trondszonen had ze niet gezien sinds Erlend de mannen van Sundbu met zich mee in het ongeluk had getrokken. Nu waren ze mannen op leeftijd; ze waren altijd zorgeloos en lichtzinnig geweest, maar dapper en goed gehumeurd, en ze waren niet veel veranderd — zij traden de Erlendszonen en hun neef en opvolger op Sundbu, ridder Sigurd, met vrije en open houding als verwanten te gemoet. Nu vloeide bier en mede in stroomen ter eere van kleinen Erlend; Gaute en Jofrid ontvingen hun gasten zoo onbevangen, alsof ze samen getrouwd waren en de koning zelf hun bruiloft had gehouden — allen waren blijde en niemand scheen er aan te denken, dat de eer en de welvaart van die twee jongelieden nog op het spel stond. Maar Kristin merkte, dat Jofrid het niet vergeten had:

„Hoe uitgelatener en overmoediger ze mijn vader ontvangen, des te gemakkelijker zal hij zich inschikkelijk betoonen," zeide ze. „En Olav Piper heeft nooit kunnen verbergen, dat hij graag op dezelfde bank zit met mannen uit de oude geslachten."

De eenige, die zich in die verzameling van verwanten niet recht thuis scheen te gevoelen, was heer Jammaelt Halvardszoon. Koning Magnus had hem met Kerstmis den riddernaam gegeven; Ramborg Lavransdochter heette nu Vrouwe.

Ditmaal had heer Jammaelt zijn oudsten stiefzoon, Andres Simonszoon, bij zich. Kristin had daarom verzocht toen Jammaelt den laatsten keer in het Noorden was, want zij had een gerucht vernomen, dat de jongen eenigszins wonderlijk was. Toen was ze verschrikkelijk angstig geworden — zou

hij schade aan ziel en lichaam gekregen hebben door wat zij aan hem gedaan had toen hij klein was. Maar zijn stiefvader zeide, dat het niet zoo was, de jongen was gezond en sterk en goed als goud — misschien was hij wat verstandiger dan de meeste menschen — maar het geval was, dat hij gezichten had: soms was het, alsof hij weggevoerd werd en dan deed hij daarna dikwijls wonderlijke dingen — zooals verleden jaar: Toen had hij op zekeren dag zijn zilveren lepel genomen — het was nog wel die, welken hij van Kristin gekregen had als geboortegeschenk, en een gesp, dien hij van zijn vader had geërfd — en toen was hij van de hoeve weggegaan naar de brug over de rivier op den grooten weg naar Aelin. Daar zat hij vele uren te wachten — toen kwamen drie arme menschen, een oude bedelaar en een jonge vrouw met een zuigeling, over de brug. Andres ging naar hen toe, gaf hun de kostbaarheden en verzocht het kind voor de vrouw te mogen dragen. Thuis waren ze buiten zich zelf geraakt van angst toen Andres niet aan het middagmaal en niet aan het avondeten gekomen was — ze trokken er op uit om hem te zoeken en ten slotte kwam Jammaelt te weten, dat Andres ver in het Noorden in een naburig dal gezien was samen met eenige menschen, die Krepp en Kraaka heetten; hij droeg hun kind. Toen Jammaelt eindelijk den volgenden dag den jongen ontdekte zeide hij ten slotte, dat hij den vorigen Zondag tijdens de mis een stem gehoord had terwijl hij naar de beeltenis stond te kijken, die op het paneel voor de altaartafel geschilderd was. Dat waren Gods moeder en Sint Jozef, die met het kind naar Egypteland trokken, en hij had gewenscht, dat hij in dien tijd geleefd had, want dan zou hij gevraagd hebben, of hij met hen mee mocht gaan en het kind mocht dragen voor de Maagd Maria. Toen had hij een stem gehoord, de zachtste en lieflijkste van de wereld, en die had beloofd hem een teeken te zullen geven, wanneer hij op een bepaalden dag naar de Bjerkheimsbrug wilde gaan —.

Overigens sprak Andres niet gaarne over zijn gezichten — want hun parochiepriester zei, dat het stellig voor een deel verdichtsels waren en voor een deel verwarring en zinsverbijstering en hij bracht zijn moeder buiten zich zelf van schrik door zijn wonderlijk gedrag. Maar hij had met een oude dienstmaagd gesproken, een heel vrome vrouw, en met een

predikheer, die in de Vasten en in den Adventstijd door het dal placht te trekken. De jongen zou het geestelijke leven wel kiezen — zoodat het Simon Simonszoon wel zou worden, die zich eens op Formo zou vestigen. Hij was een gezond, levendig kind, dat veel op zijn vader leek, de lieveling van Ramborg.

Ramborg en Jammaelt hadden nog geen kinderen met elkander gekregen; Kristin had gehoord van menschen, die haar op Raumarike gezien hadden, dat ze heel dik en log geworden moest zijn. Zij ging met de rijkste en machtigste lieden in het Zuiden van het land om, maar ze wilde nooit naar haar geboortedal in het Noorden reizen en Kristin had haar eenige zuster niet gezien sinds dien dag op Formo, toen ze van elkander gescheiden waren. Maar Kristin meende te weten, dat Ramborg nog onveranderd wrok tegen haar koesterde. Zij had het goed met Jammaelt en hij nam het welvaren van zijn stiefkinderen met liefderijke zorg ter harte. Hij had afgesproken, dat de oudste zoon van den man, die zijn voornaamste erfgenaam zou zijn, wanneer hij kinderloos stierf, Ulhvild Simonsdochter zou trouwen; zoo zouden in elk geval de goederen van Simon Darre na zijn dood aan zijn dochter ten goede komen. Arngjerd was een jaar na den dood van haar vader met Grunde van Eiken getrouwd; Gyrd Darre en Jammaelt hadden haar een zoo groote bruidsschat geschonken als ze wisten, dat Simon dat kind van hem had toegedacht, en zij had het goed, zei Jammaelt — Grunde liet zich in alles door zijn vrouw leiden en ze hadden reeds drie mooie kinderen.

Kristin voelde een hevige ontroering toen ze den oudsten zoon van Simon en Ramborg terug zag. *Hij* was het levend evenbeeld van Lavrans Björgulfszoon — nog veel meer dan Gaute. En in de laatste jaren had Kristin haar verwachting moeten laten varen, dat Gaute net zoo als haar vader geaard zou zijn.

Andres Darre was nu twaalf jaar oud, lang en slank, blond en mooi en wat stil van aard, hoewel hij gezond en vroolijk scheen, behoorlijke lichaamskracht en flinke eetlust had; alleen wilde hij geen vleesch eten. Er was iets, wat hem van de andere jongens onderscheidde, maar Kristin kon niet zeggen, *wat* het was, hoewel ze nauwkeurig op hem lette. Andres werd goede vrienden met zijn tante, maar hij noemde nooit zijn visioenen en verviel niet in zinsverrukking terwijl hij in Sil was.

De vier Erlendszonen schenen te genieten van het samenzijn op de hoeve van hun moeder, maar Kristin kwam niet tot veel spreken met haar zoons. Wanneer zij onder elkaar spraken voelde zij, dat hun leven en welvaren nu buiten haar gezichtskring verliep — de twee, die van buiten kwamen, hadden zich van hun tehuis losgemaakt, en de twee, die op de hoeve zaten, waren bezig haar het bestuur uit de handen te nemen. De bijeenkomst viel midden in de voorjaarsschaarschte en zij zag nu, dat Gaute zich hierop had moeten voorbereiden door meer dan anders in den winter voedsel uit te sparen en hij had ook voedsel van heer Sigurd geleend — maar dat alles had hij klaar gemaakt zonder haar te raadplegen. En alle beraadslagingen over Gautes zaak werden als het ware over haar hoofd gevoerd, zelfs al zat ze bij de mannen in de kamer.

Daarom verwonderde het haar niet al te zeer toen Ivar op zekeren dag naar haar toe kwam en zeide, dat Lavrans met hem mee zou gaan, wanneer hij naar Rognheim terug trok.

Toch zeide Ivar Erlendszoon op een dag tegen zijn moeder, dat ze maar naar hem op Rognheim moest verhuizen, wanneer Gaute trouwde: „Signe is, geloof ik, een meer meegaande schoondochter om mee samen te wonen — en het kan onmogelijk gemakkelijk voor u zijn het bestuur hier over te geven, waar u gewend bent geweest te bestieren." Maar overigens scheen hij, evenals alle mannen, Jofrid graag te mogen lijden. Alleen heer Jammaelt scheen wat koeler tegenover haar te staan.

Kristin zat met haar kleinzoon op schoot en dacht, dat het stellig niet gemakkelijk zou zijn, noch op de eene noch op de andere plaats. Het was moeilijk oud te worden. Het scheen haar nog zoo kort geleden, dat zij zelf de jonge vrouw was — toen was het over haar lot geweest, dat de strijd en de beraadslagingen der mannen gedreund hadden. Nu was zij op den achtergrond gedrongen. En nog niet lang geleden waren haar eigen zoons geweest zooals deze hier. Zij herinnerde zich haar droom over het pas geboren kind —. In dezen tijd kwam de gedachte aan haar eigen moeder in haar op — zij kon zich haar moeder niet anders herinneren dan als een eenigszins oude, zwaarmoedige vrouw. Maar ook zij was jong geweest, toen ze haar met de warmte van haar eigen

lichaam verwarmd had; ook haar moeder was er in haar jeugd aan lichaam en ziel door geteekend, dat zij kinderen gedragen en ter wereld gebracht had en zij zou er wel evenmin als Kristin zelf aan gedacht hebben, wanneer ze met het zoete, jonge leven aan haar borst zat, dat zoolang zij beiden leefden iedere dag het kind verder en verder weg zou voeren van haar schoot.

„Wanneer jij zelf kinderen ter wereld hebt gebracht, Kristin, denk ik, dat je het begrijpen zult," had haar moeder eens gezegd. Nu begreep ze, dat de ziel van haar moeder vol gekrast was met herinneringen aan haar dochter, herinneringen aan gedachten voor het kind van den tijd af, dat het nog ongeboren was en uit alle jaren, waar het kind zich niets van herinnert, herinneringen aan vrees en hoop en droomen, waarvan de kinderen nooit te weten komen, dat ze over hen gedroomd zijn voor hun eigen tijd komt om te vreezen en te hopen en in stilte te droomen —.

Ten slotte gingen de verwanten zoo uiteen, dat eenige hun intrek namen bij Jammaelt op Formo en eenige trokken met Sigurd naar Vaagaa. Maar eindelijk kwamen op zekeren dag twee van Gautes pachters uit het Zuiden van het dal de hoeve op gesneld; nu was de landvoogd op weg naar het Noorden om Gaute in zijn huis op te zoeken en de vader en verwanten van het meisje vergezelden hem zelf. De jonge Lavrans ijlde onmiddellijk naar den stal —. Den volgenden avond zag het er uit, alsof er op Jörundgaard een leger verzameld werd: al Gautes verwanten waren er met hun gewapende knechten en zijn vrienden uit het dal waren ook opgekomen.

Toen kwam dan Helge van Hovland met groot gevolg om zijn recht over den vrouwenroover op te eischen. Kristin kon even een blik op Helge Duk slaan toen hij het erf op reed naast heer Paal Sörkveszoon, dan landvoogd zelf. Jofrids vader was een oudachtige, lange man met krommen rug, die er ziekelijk uitzag — hij hinkte toen hij van zijn paard kwam. De man van haar zuster, Olav Piper, was klein, breed en ineengedrongen met roode gelaatskleur en rood haar.

Gaute trad hen te gemoet; hij hield zich recht en flink — en achter zich had hij de heele schare van verwanten en vrienden; zij stonden in een halven cirkel voor de trap naar

de bovenzaal, in het midden de twee oudere heeren met den ridderrang, heer Sigurd en heer Jammaelt. Kristin en Jofrid zagen de ontmoeting vanuit de zijkamer van het weefvertrek, maar ze konden de woorden niet hooren, die gesproken werden.

De mannen gingen de bovenzaal binnen en de twee vrouwen trokken zich in het weefvertrek terug. Ze konden niet met elkaar spreken. Kristin zat bij het vuur; Jofrid liep heen en weer met haar kind in haar armen. Dat duurde eenigen tijd — toen sloeg Jofrid een doek om den jongen heen en ging ze met hem naar buiten. Een uur later kwam Jammaelt Halvardszoon bij de zuster van zijn vrouw binnen om haar den afloop te vertellen.

Gaute had Helge Duk zes gouden marken aangeboden voor Jofrids eer en voor zijn daad van geweld — dat was dezelfde boete, die Helges broer voor het leven van zijn zoon gekregen had. En dan zou hij Jofrid uit de hand van haar vader tot vrouw krijgen en haar behoorlijke bruidsgeschenken geven, maar Helge moest zich dan van zijn kant geheel met hem en met zijn dochter verzoenen, zoodat zij een even groote bruidsschat zou krijgen als haar zusters en later met hen zou erven. Heer Sigurd bood uit naam van Gautes verwanten borgstelling aan, dat hij zich aan de overeenkomst zou houden. Helge Duk scheen dadelijk bereid op dit aanbod in te gaan, maar zijn schoonzoons, Olav Piper en Nerid Kaareszoon, de verloofde van Aasa, verzetten er zich tegen en zeiden, dat Gaute wel de meest aanmatigende van alle mannen moest zijn, wanneer hij het waagde zelf de voorwaarden te willen stellen voor zijn huwelijk met het meisje, dat hij tot schande had gegebracht terwijl ze op de hoeve van haar zwager was, en dat hij daarna met geweld ontvoerd had — of wanneer hij eischte, dat zij met haar zusters zou erven.

Het was gemakkelijk te zien, zeide Jammaelt, dat het Gaute zelf weinig beviel, dat hij moest loven en bieden over den prijs om een voornaam meisje te huwen, dat hij verleid had en dat hem een zoon had geschonken. Maar hij had zijn les uit het hoofd geleerd, zoodat hij die niet uit een boek hoefde op te lezen, dat was ook gemakkelijk te merken.

Midden in hun gesprek over deze zaak, terwijl aan beide kanten de vrienden een vergelijk tot stand trachtten te

brengen, was Jofrid binnen getreden met het kind op haar arm. Toen verloor haar vader zijn zelfbeheersching en kon hij zijn tranen niet terughouden. En toen ging het alles zooals zij wilde.

Gaute zou zoo'n boete nooit hebben kunnen betalen, dat was duidelijk, maar Jofrids bruidsschat werd zoo vastgesteld, dat het een in het ander op ging. Eigenlijk was dus de uitslag van de besprekingen, dat Gaute Jofrid kreeg en er niet veel anders bij kreeg dan wat ze in haar zakken had gehad toen ze op de hoeve was gekomen, maar hij gaf haar een oorkonde, waarbij hij haar het meeste, wat hij bezat, als huwelijksgift schonk en zijn broeders stemden daar in toe. Maar eens zou hij groote rijkdommen met haar krijgen — indien hun huwelijk ten minste niet kinderloos zou blijven, zeide Ivar Gjesling lachend, en de mannen lachten mee, maar Kristin kreeg een vuurroode kleur, want Jammaelt zat al de grove scherts aan te hooren, die nu viel.

Den volgenden dag verloofde Gaute Erlendszoon zich met Jofrid Helgesdochter en daarop hield zij haar kerkgang met evenveel eer alsof ze een getrouwde vrouw was geweest — Sira Dag zei, dat ze daar nu het recht toe had. Toen trok ze met het kind naar Sundbu en bleef onder de bescherming van heer Sigurd tot aan de bruiloft.

Die werd een maand later gehouden, vlak na St. Jan, rijk en prachtig. Den volgenden morgen gaf Kristin Lavransdochter met groote plechtigheid de sleutels aan haar zoon over en Gaute maakte de knip aan den gordel van zijn vrouw vast.

Daarop hield heer Sigurd Eldjarn een groot feestmaal op Sundbu en daar werd de vriendschap tusschen hem en zijn neven, de vroegere eigenaars van Sundbu, plechtig bezworen en bezegeld. Heer Sigurd deelde met milde hand uit van de kostbaarheden, die op de hoeve waren, zoowel aan de Gjeslingen als aan alle gasten, naar gelang van verwantschap en vriendschap — drinkhorens, tafelgereedschap, sieraden, wapens, pelzen en paarden. De menschen waren toen van oordeel, dat Gaute Erlendszoon die zaak over dien vrouwenroof tot het meest eervolle eind had gebracht.

IV.

Op een zomermorgen in het jaar daarna was Kristin bezig buiten op de galerij voor het oude haardvertrek eenige oude gereedschapskisten, die daar stonden, op te ruimen. Toen ze hoorde, dat er paarden naar buiten het erf op gevoerd werden, ging ze naar voren en keek uit tusschen de kleine zuilen van de galerij door. Een der knechts bracht twee paarden naar buiten en in de deur van den stal verscheen Gaute; het kind Erlend zat schrijlings op de schouders van zijn vader. Zijn lichte gezichtje keek over het hoofd met het blonde haar van den man heen en Gaute hield de kleine handjes van het kind in zijn groote, bruine handen samen onder zijn kin. Hij reikte het kind toe aan een dienstmeisje, dat het erf op kwam, en steeg te paard. Maar toen Erlend begon te schreeuwen en zijn handjes naar zijn vader uitstrekte nam Gaute hem weer op en zette hij hem voor zich op den zadelknop. Op hetzelfde oogenblik kwam Jofrid uit de woonkamer naar buiten.

„Neem je Erlend mee — waar ga je heen?"

Gaute antwoordde, dat hij naar den molen ging — die liep gevaar door den stroom meegesleurd te worden „— en Erlend zegt, dat hij met zijn vader mee wil."

„Heb je je verstand verloren —" zij nam den jongen haastig tot zich en Gaute lachte luid:

„Ik geloof, dat jij gelooft, dat ik van plan was hem mee te nemen!"

„Ja —" de vrouw lachte ook: „jij, jij sleept dat arme kind overal mee naar toe — ik acht je best in staat om te doen zooals de los — je jongen liever op te eten dan hem aan een ander over te laten —"

Zij wuifde met een handje van het kind naar Gaute toen hij de hoeve afreed. Toen zette ze den jongen op het grasveld

neer, boog zich even over hem heen en praatte een oogenblikje tegen hem voor ze verder ging naar het vertrek boven het nieuwe voorraadshuis.

Kristin bleef naar haar kleinzoon staan kijken — de morgenzon scheen zoo mooi op het kleine in het rood gekleede kindje. De jonge Erlend dribbelde in het rond en tuurde in het gras neer. Nu ontdekte hij een hoop houtspaanders en dadelijk kreeg hij het heel druk met die in het rond te verstrooien. Kristin lachte.

Hij was nu vijf kwart jaar oud maar zijn leeftijd vooruit, vonden zijn ouders, want hij liep en draafde en kon ook al enkele woorden zeggen. Nu richtte hij zijn schreden recht naar een watergootje, dat onder langs het erf liep en tot een murmelende beek werd, wanneer het in de bergen geregend had. Kristin snelde toe en nam hem in haar armen:

„Mag niet — moeder wordt boos, wanneer je je nat maakt —."

De jongen trok een pruillip — nu peinsde hij er zeker over of hij zou gaan schreeuwen, omdat hij niet in de beek mocht plassen, of toe zou geven — zich nat maken was een hoofdzonde voor hem — Jofrid was in dat opzicht al te streng voor hem. Maar hij zag er zoo wijs uit — lachend kuste Kristin den jongen, ze zette hem neer en ging naar de galerij terug. Maar haar werk vorderde niet hard — meestal stond ze naar buiten het erf op te kijken.

De morgenzon scheen zoo vriendelijk en mooi op de drie gebouwen recht tegenover haar — het was alsof Kristin ze in lang niet goed gezien had — hoe statig die huizen waren met hun met zuilen versierde bovengalerijen en het rijke beeldhouwwerk. De vergulde windwijzer bovenop de nieuwe voorraadschuur glinsterde tegen den achtergrond van grijzen nevel over de bergen. Van het jaar, na den natten voorzomer, was het gras op de daken zoo frisch.

Kristin zuchtte even, keek nog eens naar kleinen Erlend en keerde zich weer naar haar kisten.

Plotseling klonk van buiten een luide jammerkreet — zij wierp alles wat ze in haar handen had neer en snelde naar buiten. Erlend stond te schreeuwen en keek heen en weer van zijn vinger naar een half doode wesp, die in het gras lag. Toen zijn grootmoeder hem optilde en beklaagde schreeuwde

hij nog veel harder en toen ze medelijdend en hem nog meer beklagend vochtige aarde en een koud, groen blad op den steek legde, werd zijn gejammer verschrikkelijk.

Sussend en liefkoozend droeg ze hem de woonkamer binnen; hij schreeuwde als in doodsnood — en hield plotseling midden in een schreeuw op: hij zag het potje en den hoornen lepel, die zijn grootmoeder van den deurpost af nam. Kristin doopte stukjes wittebrood in honing en voerde hem terwijl ze hem bleef beklagen en haar wang tegen zijn lichten nek aan streek, waar het haar nog kort was uit den tijd toen hij stil in zijn wiegje gelegen had en het tegen de kussens af had gesleten. Erlend had zijn verdriet nu vergeten, keerde zijn gezichtje naar de vrouw toe en wilde haar streelen en kussen met kleverige handjes en mond.

Terwijl ze zoo zaten stond Jofrid in de deur:

„Hebt u hem binnen gehaald — dat was toch niet noodig, moeder — ik was alleen maar in de bovenkamer."

Kristin vertelde van het ongeluk, waar Erlend aan bloot gestaan had: „Heb je hem niet hooren schreeuwen?"

Jofrid bedankte haar schoonmoeder „— maar nu zullen we u niet verder storen —" zij nam het kind op, dat nu zijn handjes naar zijn moeder uitstrekte en naar haar toe wou, en ging naar buiten.

Kristin borg het potje honing weg. Toen bleef ze zitten zonder iets te doen. De kisten op de galerij konden wel wachten tot Ingrid binnen kwam.

Het was de bedoeling geweest, dat zij Frida Styrkaarsdochter zou hebben om haar te bedienen, wanneer zij naar het oude huis verhuisde. Maar toen trouwde die met een der knechten, die met Helge Duk meegekomen waren — een jongen man, die haar zoon had kunnen zijn.

„Wij zijn aan onzen kant van het land gewend, dat onze onderhoorigen naar hun meesters luisteren, wanneer die hen tot hun bestwil raden," zeide Jofrid toen Kristin er zich over verwonderde, dat dit huwelijk tot stand gekomen was.

„En hier in het dal," zei Kristin, „zijn de minderen niet gewend ons verder te gehoorzamen dan redelijk is of naar onzen raad te hooren, wanneer die niet even goed in hun

voordeel is als in het onze. Het is een goede raad, dien ik je geef, Jofrid, dat je daar aan denkt."

„Het is waar, wat moeder zegt, Jofrid," sprak Gaute, maar met heel zwakke stem.

— Reeds voor hij met haar trouwde had Kristin gemerkt, dat Gaute Jofrid zeer ongaarne tegensprak. En hij was een zeer meegaand echtgenoot geworden.

Haar schoonmoeder ontkende niet, dat Gaute er in vele opzichten wel bij voer, wanneer hij veel naar zijn vrouw luisterde — ze was verstandig, flink en ijverig zooals weinig andere vrouwen. En zij was ook niet lichtzinniger dan Kristin zelf geweest was — ook zij had haar dochterplicht vertreden en haar eer verkocht omdat ze den man op wien ze haar hart gezet had niet goedkooper had kunnen krijgen. Nu ze eenmaal haar wil doorgezet had was ze een heel eerbare, trouwe gade. Kristin merkte, dat Jofrid haar man zeer liefhad — ze was trotsch op zijn schoonheid en op zijn voornaam geslacht; haar zusters hadden een rijk huwelijk gedaan, maar hun mannen moest men het liefst 's nachts zien, wanneer de maan niet scheen, en over hun voorvaderen hoefde men niet te spreken, zei Jofrid hoonend. Zij was naijverig op zijn welzijn en eer, zooals zij die opvatte, en thuis verwende zij hem zooveel zij kon — maar wanneer Gaute het waagde een andere meening dan zijn vrouw te hebben over de kleinste zaak, dan gaf Jofrid met zoo'n gezicht toe, dat Gaute dadelijk aan het wankelen gebracht werd — en dan begon ze opnieuw en overreedde hem.

Maar Gaute gedijde in deze omstandigheden. Niemand kon er aan twijfelen, dat de twee jonge menschen goed met elkander leefden. Gaute hield van zijn vrouw en beiden waren trotsch op hun zoon, dien ze bovenmatig liefhadden.

Alles zou dus zoo goed mogelijk geweest zijn, wanneer Jofrid Helgesdochter maar niet wat — ja, ze was wat gierig; Kristin kon het niet anders noemen. Wanneer ze dat niet geweest was zou het Kristin niet verdroten hebben, dat de vrouw van haar zoon wat heerschzuchtig was.

Reeds tijdens den korenoogst in het eerste najaar, vlak nadat ze getrouwd was, had Kristin gemerkt, dat de arbeiders misnoegd waren — hoewel ze gewoonlijk niets zeiden. Maar de oude vrouw des huizes had het toch even goed gemerkt.

Het was in Kristins tijd ook wel eens gebeurd, dat de

menschen haring hadden moeten eten, die zuur geworden was, en spek, zoo geel en taai als hout, en bedorven vleesch. Maar dan hadden allen geweten, dat de vrouw des huizes het wel weer goed zou maken door iets heel goeds voor een ander maal te geven, melkpap of versche kaas en goed bier, buiten den tijd. En wanneer er voedsel was, dat een slechten smaak gekregen had en opgegeten moest worden, begrepen allen, dat dit als het ware het overloopen van Kristins volle schuren was — en wanneer de menschen in nood kwamen was de overvloed op Jörundgaard een geruststelling voor het heele dal. Nu reeds voelden de menschen zich minder overtuigd, dat Jofrid zich mild met voedsel zou betoonen, wanneer er gebrek ontstond onder het volk.

Dat was het, wat haar schoonmoeder verdriet deed — want het kwam haar voor, dat dit de eer van de hoeve en van den heer des huizes aantastte.

Dat zij zelf reeds in dat eene jaar te voelen had gekregen, dat haar schoondochter het beste voor zich en de haren hield, dat liet ze tot daaraan toe. Reeds met St. Bartolomaeus had ze twee geslachte bokken gekregen in plaats van de vier, die ze had moeten hebben. De veelvraat had den laatsten tijd veel schade onder het klein vee in de bergen aangericht, dat was waar — toch vond Kristin het een schande op zoo'n groote hoeve op twee geslachte bokken te zien; maar zij zweeg. En het ging net zoo met alles, wat ze van de hoeve hebben zou — de herfstslacht, koren, meel, voer voor haar vier koeien en twee rijpaarden — ze kreeg te weinig of slechte waar. Gaute vond het onaangenaam en Gaute schaamde zich, merkte ze — maar hij durfde niets te doen om zijn vrouw, en daarom deed hij alsof hij het niet zag.

Gaute zelf was even vrijgevig als alle zoons van Erlend Nikulauszoon. Bij zijn broeders had zijn moeder dat verkwisting genoemd. Maar Gaute was een harde werker en zelf was hij zuinig — wanneer hij maar de beste paarden en honden had een eenige goede valken, dan wilde hij overigens niet anders leven dan de kleine boeren in het dal. Maar wanneer er menschen op de hoeve kwamen, dan was hij een vriendelijk gastheer voor alle gasten en vrijgevig tegenover de bedelaars — en daardoor was hij een man naar het hart van zijn moeder — zoo vond zij, dat de voornamen leven moesten, die op hun

erfgoederen in hun eigen dalen zaten: goederen verzamelen, niets nutteloos verspillen, maar ook niets sparen, wanneer de liefde tot God en Zijn armen, de zorg om de eer van het geslacht hoog te houden, eischten, dat er geld uitgegeven werd.

Nu zag ze, dat Jofrid het meest om Gautes rijke vrienden en aanzienlijke verwanten gaf. Maar in dit opzicht scheen Gaute het minst geneigd zich naar zijn vrouw te schikken — hij trachtte aan zijn oude makkers uit zijn jeugd vast te houden — zijn zwierkameraden, zeide Jofrid, en Kristin kwam nu ook te weten, dat Gaute wel wat wilder geweest was dan zij geweten had. Maar zijn vrienden kwamen niet ongenood op zijn hoeve nadat hij een getrouwd man geworden was. En nog was stellig geen arme ongeholpen van Gaute weggegaan. Maar hij gaf veel minder gaven, wanneer Jofrid het zag. Achter haar rug gaf hij heimelijk meer. Maar er kon niet veel achter haar rug gebeuren.

En Kristin merkte, dat Jofrid jaloersch op haar was. Gautes vriendschap en vertrouwelijkheid was zoo geheel het deel van zijn moeder geweest in al die jaren sedert hij haar arm, teer kindje geweest was, dat niet leven kon en niet sterven. Nu merkte zij, dat Jofrid het niet aangenaam vond, wanneer Gaute bij zijn moeder ging zitten, haar raadpleegde of haar aan het vertellen kreeg over hoe het vroeger was. Wanneer haar man zijn tijd daar bij haar in het oude woonhuis vergat, dan bedacht Jofrid wel een boodschap, die ze daar doen moest.

En zij werd jaloersch, wanneer de grootmoeder zich te veel met den kleinen Erlend bemoeide.

— Buiten op het erf groeiden in het korte, platgetrapte gras eenige planten met leerachtige, grove, donkere bladeren. Maar nu, op de zonnige zomerdagen, sprong midden in iederen platgetrapten bladkrans een steeltje met heldere, lichtblauwe bloempjes omhoog. Kristin dacht, dat de oude buitenste bladeren, gekerfd als ze waren door iederen keer, dat de voeten van menschen en dieren ze gekneusd hadden, die zoete, bloeiende, lichte hartjes lief moesten hebben zooals zij haar kleinzoon liefhad.

Hij scheen haar toe leven van haar leven en vleesch van haar vleesch te zijn, even innig maar nog zoeter dan haar eigen kinderen. Wanneer zij hem op schoot mocht hebben en zag, hoe de eigen moeder van den jongen intusschen naijverig

op hen beiden lette en hem weer wegnam zoo gauw zij dat met fatsoen doen kon, hem met een zelfbewust gebaar van eigendomsrecht aan haar borst legde en hem gretig tegen zich aan drukte — ging er voor Kristin Lavransdochter een nieuw licht over op, dat ze gelijk hadden, de vertolkers van Gods woord. Het lichamelijke leven was onherstelbaar besmet met onvrede; in deze wereld, waar de menschen zich met elkander vermengen, nieuwe geslachten voortbrengen, zich naar elkander toe laten drijven door vleeschelijke liefde en hun eigen vleesch liefhebben, daar komen harteleed en teleurgestelde verwachtingen even zeker als de rijp in den herfst valt; leven en dood brengen ten slotte scheiding tusschen vrienden even zeker als de winter de bladen van de boomen scheidt.

Toen gebeurde het op een avond veertien dagen voor St. Olav, dat er een troep bedelaars op Jörundgaard kwam en om nachtverblijf vroeg. Kristin stond op de galerij van het oude woonhuis — daar had zij nu de beschikking over — en hoorde, hoe Jofrid naar buiten kwam en den zwervers antwoordde, dat ze wel eten zouden krijgen, maar dat ze hen niet kon herbergen: ,,wij zijn zelf met velen en hebben mijn schoonmoeder op de hoeve — zij gaat over de helft der gebouwen —''

Er vlamde toorn op in de vorige vrouw des huizes — het was nog nooit voorgekomen, dat er aan voorbijtrekkende menschen nachtverblijf op Jörundgaard geweigerd was en de zon raakte reeds de toppen der bergen aan. Zij liep naar beneden en ging naar Jofrid en de bedelaars toe:

,,Onderdak kunnen ze in mijn kamer krijgen, Jofrid, en dan is het beter, dat ik hun maar eten geef ook. Hier op de hoeve hebben we nog nooit een medechristen nachtverblijf geweigerd, wanneer hij daar in Gods naam om vroeg.''

,,Doe wat u wilt, moeder,'' antwoordde Jofrid met vuurroode kleur.

Toen Kristin eens naar de bedelaars gezien had kreeg zij bijna spijt van haar aanbod — het was niet geheel zonder reden, dat de jonge vrouw geen lust had gehad om deze lieden den nacht op de hoeve te hebben. Gaute en de huisgenooten waren op de verafgelegen weiden bij de Sil beek en zouden 's avonds niet thuis komen; Jofrid was alleen thuis met enkele armen, twee oude lieden en twee kinderen, en Kristin en

haar dienstmeisje in het oude woonhuis. En hoeveel verschillende soorten menschen Kristin ook gewoon was onder de rondtrekkende bedelaars aan te treffen — deze bevielen haar niet. Vier van hen waren groote, sterke jonge mannen, drie met rood haar en kleine, wilde oogjes; dat leken broers te zijn, maar de vierde, wiens beide neusvleugels eens uitgescheurd waren en wien de ooren ontbraken, sprak gebroken, alsof hij een buitenlander was. Dan waren er nog twee oude lieden, een gebogen oud mannetje met geelgroen gezicht, haar en baard van vuil en ouderdom en met een opgezwollen buik, zeker door een ziekte; hij liep op krukken; en dan een oude vrouw met een hoofddoek, die geheel doortrokken was met bloed en etter, vol wonden aan hals en handen. Kristin huiverde bij de gedachte, dat die dicht bij Erlend gekomen zou zijn. Maar het was toch goed voor die twee ellendige oudjes, dat dit gezelschap vannacht niet door het Hammergebergte zou trekken.

Maar de bedelaars gedroegen zich heel rustig. Eens, toen de oorlooze Ingrid wilde beetpakken terwijl ze eten op tafel droeg, gingen dadelijk Björns haren overeind staan en bromde hij. Overigens schenen ze moedeloos en vermoeid — ze hadden hard gesloofd en weinig opgehaald, antwoordden ze op de vragen van de vrouw des huizes — het zou wel beter worden in Nidaros. De vrouw was verheugd toen Kristin haar een bokkehoorn gaf met een goed smeersel van zuiver lamsvet en water van kleine kinderen — maar zij weigerde toen Kristin aanbood haar hoofddoek met warm water los te weeken en haar een schoonen linnen doek te geven — ja, den doek nam zij toch wel aan.

Toch liet zij Ingrid, het jonge meisje, achter in het bed liggen. Een paar maal in den loop van den nacht knorde Björn, maar overigens was het stil. Even na middernacht liep de hond naar de deur toe en blafte eenige keeren kort — Kristin hoorde iemand op het erf rijden en begreep, dat het Gaute was, die thuis was gekomen. Zij vermoedde, dat Jofrid hem een boodschap gestuurd had.

Kristin vulde den volgenden morgen hun zakken goed en de bedelaars waren nog niet veel verder dan het hek uit gekomen toen zij zag, dat Jofrid en Gaute hun schreden naar haar kamer richtten.

Kristin ging zitten en nam haar spoel op, begroette haar kinderen vriendelijk toen ze binnen kwamen en vroeg Gaute naar het hooi. Jofrid trok haar neus op — de gasten hadden een zure lucht in de kamer achtergelaten. Maar haar schoonmoeder deed alsof ze dat niet zag. Gaute draaide heen en weer en scheen moeite te hebben met zijn boodschap voor den dag te komen. Toen nam Jofrid het woord:

,,Er is iets, moeder, waarvan ik geloof, dat wij er nu eens over moeten praten. Ik merk, dat u vindt, dat ik vasthoudender ben dan naar uw meening de vrouw des huizes in Jörundgaard past. Ik weet, dat u dat vindt, en u meent, dat ik daardoor Gautes eer schaad. Nu wil ik er niet over praten, dat ik gisterenavond bang was om dat gezelschap in huis te nemen omdat ik alleen op de hoeve zat met mijn klein kind en eenige uitbesteden, want ik heb gezien, dat u dat begreep zoodra u uw gasten gezien had. Maar ik heb ook vroeger al gemerkt, dat u mij gierig vindt met eten en weinig vrijgevig tegenover de armen.

Dat ben ik niet, moeder, maar Jörundgaard is niet meer een landgoed voor een voornaam en rijk man, zooals het dat was in den tijd van uw vader en moeder. U was het kind van een rijk man, u ging om met rijke en machtige verwanten, u deed een rijk huwelijk en uw echtgenoot voerde u tot nog grooter macht en pracht dan waar u in opgevoed was. Niemand kan verwachten, dat u op uw leeftijd ten volle begrijpen kunt, hoe anders Gaute staat, die zijn vaderlijk erfdeel verloren heeft en de helft van den rijkdom van uw vader met veel broeders moet deelen. Maar *ik* mag niet vergeten, dat ik niet veel meer in zijn goederen ingebracht heb dan het kind, dat ik onder mijn hart droeg en een zware boeteschuld voor mijn vriend, omdat ik toegestemd heb in zijn gewelddaad tegenover mijn verwanten. Dat kan met den tijd goed gemaakt worden — maar ik ben toch verplicht God te vragen mijn vader een lang leven te schenken. Wij zijn jonge menschen, Gaute en ik, we weten niet, hoeveel kinderen we krijgen —. U *moet* gelooven, schoonmoeder, dat ik bij mijn bestuur geen andere gedachte heb dan het beste voor mijn man en onze kinderen —''

,,Dat geloof ik, Jofrid.'' Kristin keek ernstig in het gloeiende gezicht van de vrouw van haar zoon. ,,En nooit heb ik mij met jouw beheer bemoeid en nooit heb ik ontkend, dat je een flinke

vrouw bent en een goede, trouwe echtgenoote voor mijn zoon. Maar je moet mij met het mijne laten doen zooals ik gewend ben. Zooals je zegt, ik ben een oude vrouw en deug er niet meer voor nog wat nieuws te leeren."

De jongelieden begrepen, dat hun moeder hun niets meer te zeggen had en namen spoedig afscheid.

Als steeds moest Kristin Jofrid gelijk geven — in het eerste oogenblik. Maar wanneer zij er over nadacht vond zij toch — neen het had geen zin Gautes aalmoezen met die van haar vader te vergelijken. Gaven voor de zielen van armen en vreemden, die in de gemeente gestorven waren, hulp in de bruidsschat van vaderlooze meisjes, bierfeesten op de naamdagen van haar vaders meest geliefde heiligen, reisgeld voor zieken en zondaars, die Sint Olav wilden opzoeken — zelfs al was Gaute veel rijker geweest dan hij was, dan zou niemand verwacht hebben, dat hij zulke onkosten zou maken; Gaute dacht niet meer aan zijn schepper dan hij moest. Hij was mild en goedhartig, maar Kristin had begrepen, dat haar vader eerbied had voor de armen, die hij hielp, omdat Jezus het lot van een armen man gekozen had toen hij in het vleesch gekomen was. En haar vader had van harden arbeid gehouden en had iederen handenarbeid geëerd geacht doordat Gods moeder, Maria, een arbeidersvrouw had willen zijn, die spon voor het dagelijksch brood van haar en de haren, hoewel ze een dochter van rijke lieden was en afstamde van koningen en hoogepriesters in het Jodenland.

Twee dagen later, vroeg in den morgen, terwijl Jofrid nog maar half gekleed was en Gaute nog in bed lag, kwam Kristin bij hen binnen. Zij droeg een kleed en mantel van grijze wol, had een zwart vilten hoed met breeden rand over haar hoofddoek en sterke schoenen aan haar voeten. Gaute werd vuurrood toen hij zijn moeder in die dracht zag. Kristin zeide, dat ze naar Nidaros wilde gaan voor het feest van Sint Olav, en verzocht haar zoon zoolang haar bezittingen te verzorgen.

Gaute begon haar ijverig tegen te spreken; hij wilde, dat ze in elk geval paarden en een knecht om haar te begeleiden zou huren, en haar dienstmeisje meenemen — maar zijn woorden waren, zooals te verwachten was van een man, die

naakt in bed ligt onder de oogen van zijn moeder, zonder veel overtuigingskracht. Kristin had zoo'n medelijden met zijn verlegenheid, dat zij iets verzon en zeide, dat zij een droom had gehad.

„Ik verlang er ook naar je broeders terug te zien —", maar toen moest zij zich omdraaien; nog had ze het in haar hart niet uit durven te spreken, hoe zij aangetrokken werd door en bang was voor het wederzien van haar beide oudste zoons —.

Gaute wilde met alle geweld zijn moeder een eind begeleiden. Terwijl hij zich aankleedde en wat at zat Kristin met den kleinen Erlend te lachen en te spelen — hij babbelde helder wakker en vroolijk in den vroegen morgen. Bij het afscheid kuste zij Jofrid en dat had zij nog nooit gedaan. Op het erf was al het dienstvolk bijeen gekomen — Ingrid had verteld, dat Kristin een pelgrimstocht naar Nidaros wilde ondernemen.

Kristin nam de zware, met ijzer beslagen, pelgrimsstaf in haar hand en daar ze niet rijden wilde legde Gaute haar zak over het paard heen en dreef dat voor zich uit.

Boven op den kerkheuvel keerde Kristin zich om en keek zij neer op haar hoeve — wat lag die daar mooi in den bedauwden, zonnigen morgen. De rivier glinsterde wit. De menschen stonden er nog — zij kon Jofrids lichte kleed en hoofddoek onderscheiden en het kind als een roode vlek op haar arm. Gaute zag, dat het gezicht van zijn moeder bleek werd van ontroering.

De weg liep naar boven door een bosch, onder de schaduw van de Hammeraas. Kristin liep zoo licht als een jong meisje. Zij en haar zoon spraken niet veel met elkander. En toen ze twee uur geloopen hadden kwamen ze op de plaats, waar de weg zich naar het Noorden draait over de Rostkamp en het heele Dovredal in het Noorden aan den voet van den reiziger ligt. Toen zeide Kristin, dat Gaute nu niet verder met haar mee moest gaan, maar eerst wilde zij even gaan zitten uitrusten.

Aan hun voet lag het dal, waar de witgroene rivierband zich doorheen kronkelde, met de hoeven als kleine, groene plekjes, op de met bosch begroeide hellingen. Maar hooger op welfden zich bruine en gele mosplekken tot aan de grijze steenen en naakte toppen, met sneeuw gevlekt. De schaduwen der wolken zweefden over het dal en over de vlakten, maar in

het Noorden was het helder in de bergen; bergkoepel achter bergkoepel had zich van zijn nevelmantel bevrijd en ze verhieven zich achter elkander met blauwen glans. En Kristins verlangen vloog met de wolken mee naar het Noorden, den langen weg over, dien zij voor zich had, en ijlde het dal over tusschen de beklemmende hooge bergen door, langs de steile paden en door woeste streken. Nog eenige dagen en dan zou zij den weg betreden beneden door de mooie, groene dalen van Trondheim, en zou ze den loop der rivier volgen naar den grooten fjord toe.

Zij huiverde terug voor de herinnering aan de bekende dalen langs de zee, waar zij in haar jeugd vertoefd had. Erlends schoone gestalte bewoog zich voor haar blik met wisselende houding en gelaatstrekken, snel en onduidelijk, alsof zij hem weerspiegeld zag in stroomend water. Ten slotte zou ze op Feginsbrekka komen, bij het marmeren kruis — en dan lag de stad daar aan de riviermonding tusschen den blauwen fjord en het groene land van Strind, op den heuvel de geweldige, lichte kerk met duizelingwekkend hooge torens en vergulde windwijzers, met den gloed van de avondzon in de roos midden op haar borst. En diep in den fjord, onder den blauwen Frostaberg, lag Tautra, laag en donker, als een walvischrug met den kerktoren als staartvin. O, mijn Björgulf, o Naakkve —.

Maar wanneer zij over haar schouder terug keek kon ze nog iets van de bergen thuis onder Hövring zien. Die lagen in de schaduw, maar haar geoefend oog kon onderscheiden, waar de weg naar de berghut het bosch in ging. Zij kende de grauwe koepels, die zich boven het boschtapijt verhieven — die sloten de oude bergweide van de bewoners van Sil in.

Er klonken tonen van een hoorn vanuit het gebergte — eenige heldere, hooge tonen, die wegstierven en weer terug kwamen — het klonk als van kinderen, die zich oefenen in het horenblazen. Ver gerinkel van belletjes — het doffe gebruis van de rivier, en het diepe zuchten van het bosch op den stillen, warmen dag. Kristins hart beefde in die stilte van onrust.

Het was, alsof heimwee haar vooruit en heimwee haar terugtrok naar het dal en haar hoeve. Beelden warrelden voor haar blik door elkaar heen — van de dagelijksche gebeurtenissen: zij zag zich zelf met den herder op het pad springen op de open plek in het bosch voor hun berghut — er was een koe

in het moeras geraakt — de zon scheen helder; toen zij een oogenblik stond te luisteren voelde zij, hoe haar eigen zweet op haar huid brandde. Zij zag het erf thuis in een wolk van sneeuw — een grauwen, stormachtigen dag, die van schemering overging in wilden winternacht — zij werd bijna in de voorkamer teruggeblazen toen zij de buitendeur opende, de storm benam haar den adem, maar daar doken ze te voorschijn, twee vormelooze ingesneeuwde klompen, mannen in bonten jassen: Ivar en Skule kwamen thuis. De punten van hun sneeuwschoenen zonken diep in de grooten sneeuwhoop, die altijd midden op het erf samenwoei, wanneer de wind uit het Noordwesten kwam. Dan ontstonden er altijd op twee plaatsen op het erf sneeuwhoopen — en plotseling was het alsof ze met liefdevol verlangen aan die sneeuwhoopen moest denken, die zij en alle lieden van de hoeve iederen winter verwenscht hadden — het was alsof zij veroordeeld was ze nooit meer terug te zien.

Het was, alsof het verlangen haar hart deed barsten — het stroomde in alle richtingen zooals bloedstroomen, zocht naar alle kanten een weg door het wijde land, waar ze geleefd had, naar al haar zoons, die in de wereld rond zwierven, naar al de dooden, die zij onder de aarde had —. Zij vroeg zich verwonderd af — was ze misschien laf? Zoo had ze zich nog nooit gevoeld —.

Toen zag ze, dat Gaute haar zat aan te staren. Zij glimlachte haastig tegen hem als om zich te verontschuldigen — nu was het tijd, dat ze afscheid namen en dat zij verder ging.

Gaute riep zijn paard, dat al grazende langs het groene pad was voortgegaan. Hij liep het na, kwam terug, en toen namen ze afscheid van elkander. Kristin had haar zak reeds over haar schouder, haar zoon zette zijn voet in den stijgbeugel — toen keerde hij zich om en ging een stap naar haar toe:

„Moeder!" Een oogenblik zag zij tot op den grond van zijn radelooze, beschaamde oogen. „U zult wel — u zult dit laatste jaar wel niet heel tevreden geweest zijn — moeder, Jofrid meent het goed, zij heeft grooten eerbied voor u — toch had ik haar misschien wel wat meer moeten vertellen, wat voor vrouw u bent en altijd geweest bent —"

„Hoe kom je op zulke gedachten, Gaute, mijn jongen?" zeide zijn moeder zacht en verbaasd. „Ik weet zelf wel, dat ik

niet jong meer ben en het moet moeilijk zijn om het ouden lieden naar den zin te maken, maar zoo stokoud ben ik toch nog niet, dat ik niet genoeg verstand meer heb om jou en je vrouw te begrijpen. Het zou mij verdriet doen, wanneer Jofrid met de gedachte rondliep, dat het een ondankbaar werk geweest is, alles wat zij gedaan heeft om mij arbeid en moeite te besparen. Geloof toch niet, mijn zoon, dat ik de deugden van je vrouw niet merk of je trouwe kinderliefde — wanneer ik dat niet zoo getoond heb als jullie met redelijkheid kondt verwachten, dan moet je mij dat vergeven en bedenken, dat oude menschen zoo zijn —"

Gaute staarde zijn moeder met open mond aan „moeder —." Toen barstte hij in tranen uit, leunde tegen zijn paard aan en schokte van het snikken.

Maar Kristin bleef zich zelf meester; haar stem verried niets behalve verwondering en moederlijke goedheid.

„Gautelief, je bent jong en het is waar, dat je altijd mijn ooilammetje geweest bent, zooals je vader placht te zeggen. Maar toch moet je dit niet zoo opnemen, zoon, nu je zelf thuis de heer des huizes bent en een mondig man. Ging ik naar Romaborg of naar Jorsal, dan — maar veel gevaar zal ik op dezen tocht niet ontmoeten — gezelschap vind ik zeker wel, weet je, indien niet vroeger dan toch wanneer ik in Toftar kom. Vandaar gaan om dezen tijd iederen morgen pelgrimstochten uit —"

„Moeder, moeder — vergeef het ons! Dat wij u zoo alle macht en zeggenschap uit handen genomen hebben en u in een hoek hebben geschoven —"

Kristin schudde haar hoofd met een flauwen glimlach: „Ik vrees, dat jullie, mijn kinderen, meent, dat ik een zeer heerschzuchtige vrouw ben —"

Gaute keerde zich naar haar toe; toen nam zij zijn eene hand in de hare, legde haar andere op zijn schouder en verzocht hem nogmaals te gelooven, dat ze niet ondankbaar tegenover hem of Jofrid was, en God zij met hem. Toen draaide zij hem om naar zijn paard en gaf hem lachend een vuistslag tusschen zijn schouders, opdat het hem geluk mocht aanbrengen.

Zij stond hem na te kijken tot hij onder den overhangenden rotswand verdween. Wat zag hij er mooi uit op dat groote, blauwe paard.

Het werd haar zoo wonderlijk te moede — overal om zich heen voelde zij zoo onredelijk duidelijk de van zon verzadigde lucht, den heeten geur van het pijnbosch, het geritsel van kleine diertjes in het gras. En te gelijk zag ze binnen in zich zelf, in beelden, zooals men soms bij hooge koorts binnen in zich gelijkenissen meent te zien — binnenin haar was een leeg huis, volkomen geluidloos, donker en met een reuk van verlatenheid. Het gezicht veranderde — een strand bij eb, waar de zee zich ver van teruggetrokken heeft, lichte, afgesleten steenen, hoopen donker, levenloos wier, allerlei drijfgoed —.

Toen schoof zij haar zak recht, nam haar staf in haar hand en ging op weg naar beneden, het dal in. — Wanneer het bepaald was, dat zij hier niet meer terug zou komen, dan was dat Gods wil, nutteloos om bang te zijn. Maar het zou wel zijn, dat ze oud werd —. Zij bekruiste zich en ging sterker voorwaarts — ze verlangde er toch wel naar beneden in het dal te komen, waar de weg tusschen hoeven door liep.

Slechts op een enkel kort stukje kon men van den grooten weg af de gebouwen van Haugen boven op den bergrand zien. Haar hart begon bij de gedachte daaraan te hameren.

Zooals zij gedacht had ontmoette zij verscheidene pelgrims toen zij op het eind van den dag in Toftar kwam. Den volgenden morgen waren ze met een klein troepje, dat den weg nam de bergen in.

Een priester met zijn knecht en twee vrouwen, zijn moeder en zuster, waren te paard en kwamen de voetgangers spoedig verre vooruit. Kristin voelde een steek in haar hart toen ze naar de andere vrouw keek, die tusschen haar twee kinderen in reed.

Bij de groep waren twee wat oudere boeren van een kleine hoeve hier in Dovre. En dan waren er twee jongere mannen uit Oslo, werklieden in de stad, en een boer met zijn dochter en haar man, nog heel jonge menschen; zij reisden met het kind dier jongelieden, een klein meisje van anderhalf jaar, en hadden een paard, waar ze beurtelings op reden. Deze drie kwamen uit een gemeente ver in het Zuiden van het land, die Andabu heette — Kristin wist niet, waar dat was. Den eersten avond vroeg Kristin, of ze eens naar het kind mocht kijken, want het huilde en scheeuwde onophoudelijk — het zag er

deerniswekkend uit met een groot, kaal hoofdje en een klein, waggelend lichaampje, en het kon nog niet praten of rechtop zitten. De moeder scheen er zich over te schamen — en toen Kristin den volgenden morgen aanbood haar dochter een poosje voor haar te dragen, mocht ze het houden — de andere vrouw liep ver naar voren; zij leek een ravenmoeder. Maar ze waren nog heel jong, zij zoowel als haar man, nauwelijks achttien jaar oud, en ze was misschien wel moe van het dragen van dat zware kind, dat steeds maar schreeuwde en huilde. De grootvader was een leelijke, er norsch uitziende man, maar hij was het geweest, die naar Nidaros had willen reizen met zijn kleindochter, dus hij scheen wel hart voor haar te hebben. Kristin liep achteraan met hem en de twee Franciskaner monniken — en zij ergerde zich omdat de menschen uit Andabu geen enkele maal den monniken hun paard aanboden — iedereen kon toch zien, dat de jonge monnik heel ziek was.

De oudste, broeder Arngrim, was een rond mannetje met een rond, rood en gerimpeld gezicht, levendige bruine oogen en een pikzwarten haarkrans om zijn schedel. Hij praatte zonder ophouden, meestal over de armoede, waar ze in leefden, de barrevoet monniken van Skidan — de orde had pas een hoeve in die stad gekregen, maar ze waren zoo verschrikkelijk arm, dat ze nauwelijks de godsdienstoefeningen konden houden, en de kerk, waarvan het de bedoeling was, dat ze die zouden bouwen, zouden ze wel nooit tot stand brengen. Hij gaf de schuld aan de rijke nonnen in Gimsöy, die de arme bedelmonniken met nijd en wrok achtervolgden en een rechtszaak tegen hen hadden loopen; met rappe tong vertelde hij allerlei erge dingen over hen. Kristin vond het niet prettig den monnik zoo te hooren praten en zijn verhalen over dat hun abdis onkanonisch gekozen zou zijn en dat de nonnen hun getijden versliepen, laster spraken en aan tafel in het refectorium ontuchtige gesprekken voerden, kwamen haar weinig geloofwaardig voor — ja, van een zuster zei hij ronduit, dat de menschen niet geloofden, dat zij haar kuischheid bewaard had. Maar zij zag, dat broeder Arngrim overigens een goedhartig, hulpvaardig man was. Hij droeg het zieke kind heele einden, wanneer hij merkte, dat Kristin moe in haar armen was, en wanneer het te erg schreeuwde liep hij hard over de velden naar voren, zijn pij hoog optillend, zoodat de jeneverstruiken

zijn zwarte, ruige beenen schramden en de modder uit de moerassige gaten omhoog spatte, terwijl hij de moeder luid toeriep, dat ze nu wachten moest, omdat het kind dorst had. Daarop liep hij terug naar den zieken broeder Torgils; tegenover hem was hij als een teere, liefdevolle vader.

Met den zieken monnik was het onmogelijk Hjerdkinn voor den nacht te bereiken, maar de twee mannen van Dovre wisten een steenen hut aan een meertje iets Zuidelijker de velden in en daar gingen de pelgrims daarom heen. De avond was intusschen koud geworden. Het land langs de oevers van het water was moerassig en uit de velden steeg een witte nevel omhoog, zoodat de berkenboschjes van vocht dropen. Boven de bergtoppen in het Westen stond een kleine maansikkel, bijna even bleekgeel en mat als de lucht. Steeds vaker moest broeder Torgils stil staan; hij hoestte, zoodat het deerniswekkend was om aan te hooren. Broeder Arngrim ondersteunde hem intusschen, droogde zijn gezicht en daarop zijn mond af en wees Kristin hoofdschuddend zijn hand — die was bloedig van het speeksel van den andere.

Zij vonden de hut, maar die was ingestort. Toen zochten ze een beschut plekje op en maakten een vuur aan. Maar de arme menschen uit het Zuiden hadden niet gedacht, dat de nacht in de bergen zoo ijzig koud was. Kristin haalde uit haar zak den mantel te voorschijn, dien Gaute haar opgedrongen had, omdat die bijzonder licht en warm was — van gekochte stof, gevoerd met beverbont. Toen zij broeder Torgils daarin wikkelde fluisterde hij — hij was zoo heesch, dat hij haast geen stem meer had — dat het kind er wel bij hem in kon liggen. Daarom kreeg hij dat bij zich; het huilde en de monnik hoestte, maar daar tusschen door sliepen ze toch beiden.

Een gedeelte van den nacht waakte Kristin samen met een der mannen van Dovre en broeder Arngrim en paste ze op het vuur. De geelachtig witte lichtplek verplaatste zich naar het Noorden — het bergmeertje lag wit en stil voor hen, er kwamen visschen aan de oppervlakten en maakten kringen — maar onder den bergkoepel aan de overzijde weerspiegelde het meer zwarte duisternis. Een keer drong er een leelijke blaffende kreet van dien kant tot hen door — de monnik schrok en greep de beide anderen hard bij hun arm beet. Kristin en de boer meenden, dat het een dier was — toen hoorden ze een

steen rollen alsof er daarboven iemand door het steenveld liep, en een nieuwen kreet, als van een grove mannenstem. De monnik begon met luider stem gebeden op te zeggen: „Jezus Christus, Soter," verstond ze, en „vicit leo de tribu Juda" *) — toen hoorden ze onder op den berg een deur dicht slaan.

Er begon een grauwe schemering te ontstaan, de steenhelling aan den overkant en de berkeboschjes kwamen te voorschijn — toen losten de andere man uit Dovring en de man uit Oslo hen af. Het laatste, wat Kristin dacht voor ze naast het vuur insliep, was, dat ze, wanneer ze zulke kleine dagreizen maakten — en ze moest den bedelmonniken toch een aalmoes geven, wanneer ze afscheid namen — wel genoodzaakt zou zijn op de hoeven om eten te vragen, wanneer ze beneden in Gauldal kwamen.

De zon stond reeds hoog aan den hemel en de morgenwind maakte het water telkens donker door kleine buitjes, toen de verkleumde pelgrims zich om broeder Arngrim verzamelden, terwijl hij de morgengebeden uitsprak. Broeder Torgils zat klappertandend ineengedoken en vocht om zijn hoest in te houden, terwijl hij mee prevelde. Toen ze de twee aschgrauwe monnikpijen zag, waar de morgenzon op scheen, herinnerde Kristin zich, dat ze van broeder Edvin gedroomd had — zij kon zich niet te binnen brengen wat, maar zij kuste geknield de handen van de monniken en verzocht hun het gezelschap te zegenen.

Aan den mantel van beverbont hadden de andere pelgrims gemerkt, dat Kristin niet tot de geringen behoorde. En toen ze toevallig vertelde, dat ze den koninklijken weg over het Dovregebergte reeds twee maal gegaan was, beschouwde de groep haar eenigszins als leidster. De menschen van Dovre waren nooit verder dan Hjerdkinn geweest en de lieden uit het Zuiden waren hier volkomen onbekend.

Ze bereikten Hjerdkinn reeds voor de vesper en na den dienst in de kapel ging Kristin alleen de bergen in. Zij wilde het pad terugvinden, dat ze met haar vader gegaan was, en de plaats bij de beek, waar ze met hem had gezeten. Zij

*) Jezus Christus, Verlosser. — De leeuw uit Juda's stam heeft overwonnen.

vond het niet, maar zij geloofde, dat ze den heuvel teruggevonden had, dien ze opgeklommen was om hem na te kijken toen hij weg reed. Maar de kleine heuveltjes langs het water leken hier veel op elkander.

Zij knielde neer tusschen de berberisstruiken op den top. De zomeravond begon grijs te worden — de berkeboschjes tegen de hellingen, grijs gesteente en bruin moerasland smolten ineen, maar boven de wijde bergvlakte welfde de avondhemel zijn grondeloos diepe, heldere schaal. Hij weerspiegelde zich wit in alle plassen; gebroken en bleeker weerspiegelde de glans van den hemel zich in een bergstroompje, dat klaterend en onrustig over de steenen heen ijlde en uitliep tusschen het lichte kiezel van de oevers om een klein meertje in het moeras heen.

Weer kwam over haar dat vreemde inwendige gezicht, als in koorts — de rivier scheen haar een beeld van haar eigen leven te toonen, zooals zij rusteloos door de woestenij der tijdelijke dingen heen geijld was, zich met opstandig opbruischen verzet had tegen iederen steen, waar ze overheen moest — zwak en gebroken en bleek slechts kon het eeuwige licht zich in haar leven weerspiegelen. — Maar de moeder had er een vaag, donker vermoeden van, dat in angst en zorg en liefde, telkens wanneer de vrucht der zonde tot smart gerijpt was, haar aan de aarde gebonden, eigenzinnige ziel, er als het ware in geslaagd was een weerglans van het hemelsche licht op te vangen —.

Wees gegroet, Maria, vol van genade. Gezegend zijt gij onder de vrouwen en gezegend is de vrucht uwer schoot, Jezus, die bloed heeft gezweet om onzentwillen —.

Terwijl zij de vijf Aves opzeide ter gedachtenis aan de smartelijke geheimenissen der verlossing, voelde zij, dat het met haar leed was, dat ze bescherming mocht zoeken onder den mantel van de moeder Gods. Met haar leed over de kinderen, die ze verloren had, met het zwaardere leed over iederen slag van het lot, die haar zoons trof zonder dat zij iets voor hen doen kon. Maria, de volkomene in reinheid, in ootmoed, in gehoorzaamheid aan den wil des Vaders, had het meest van alle moeders geleden en haar ontferming zou de zwakke en bleeke weerkaatsing opmerken in het hart van een vrouw, dat gebrand had van heete, zengende liefde en al de

zonden, die in de natuur der liefde liggen — trots en ongehoorzaamheid, verharde onverzoenlijkheid, eigenzinnigheid en hoogmoed — het was toch het hart van een moeder —.

Kristin verborg haar gelaat in haar handen. Een oogenblik scheen het haar meer dan zij dragen kon, dat ze nu van hen allen gescheiden was — van al haar zoons.

Toen bad zij nog een laatste Pater Noster. Zij dacht aan haar afscheid van haar vader, hier op deze plaats, aan haar afscheid van Gaute twee dagen geleden. Uit jeugdige gedachteloosheid hadden haar zoons haar gekrenkt — toch, zij wist, al hadden ze haar gekrenkt zooals zij haar vader gekrenkt had, met zondig opzet — dat had nooit haar gezindheid tegenover hen kunnen veranderen. Het was gemakkelijk zijn kinderen te vergeven —.

Gloria patri et filio et spiritui sancto, prevelde zij en zij kuste het kruis, dat zij eens van haar vader gekregen had, ootmoedig, dankbaar voor het bewustzijn, dat ondanks alles, ondanks haar ontoombaar gemoed, toch ook haar onrustig hart een bleeke straal had opgevangen van die liefde, die zij in de ziel van haar vader weerspiegeld had gezien, helder en stil, zooals de lichte hemel nu het licht terugstraalde uit het groote meer in de verte.

Dan volgenden dag was het weer zoo grauw en woei er zoo'n koude wind, met mist en regenvlagen, dat Kristin eigenlijk niet verder durfde te gaan met het zieke kind en broeder Torgils. Maar de monnik was zelf het ijverigst — zij begreep, dat hij bang was te zullen sterven voor hij in Nidaros kwam. Daarom gingen ze op weg over de hoogvlakte, maar de mist was soms zoo dicht, dat Kristin de steile paden met aan beide kanten loodrechte hellingen, die, zooals ze zich herinnerde, aan den anderen kant naar beneden, naar de herberg in Drivsdal voerden, niet af durfde te gaan. Daarom legden ze een vuur aan toen ze boven in de kloof aangekomen waren en maakten zich voor den nacht gereed. Na het avondgebed vertelde broeder Arngrim een mooie legende over een schip in nood, dat gered werd door de voorbede van een abdis bij de Maagd Maria, die de morgenster over de zee te voorschijn liet komen.

De monnik scheen een voorliefde voor Kristin opgevat te

hebben. Terwijl zij bij het vuur zat en het kind suste, opdat de anderen zouden kunnen slapen, schoof hij naar haar toe en begon hij met fluisterende stem over zich zelf te vertellen. Hij was de zoon van een armen visscher en toen hij veertien jaar oud was had hij in een winternacht zijn vader en zijn broer op zee verloren, maar zelf was hij door de bemanning van een andere boot gered. Dat had hem een wonder toegeschenen en bovendien had hij angst voor de zee gekregen; daardoor was hij op de gedachte gekomen monnik te worden. Maar nog drie jaar had hij bij zijn moeder thuis moeten blijven en hadden ze honger geleden en hard gesloofd, en hij was altijd bang geweest in een boot — maar toen was zijn zuster getrouwd en haar man had het huis en het aandeel in de boot overgenomen en toen kon hij naar de minorieters in Tunsberg gaan. Daar had hij eerst spottende woorden moeten hooren over zijn geringe afkomst — maar de gardiaan was vriendelijk en nam hem in bescherming. En sinds broeder Torgils Olavszoon in de broederschap was getreden waren alle monniken veel vromer en vreedzamer geworden, want hij was heel vroom en zachtmoedig, hoewel hij van betere afkomst was dan een van hen; hij stamde uit een rijk boerengeslacht in Slagn — en zijn moeder en zusters waren heel mild tegenover het klooster. Maar sinds ze in Skidan gekomen waren en broeder Torgils ziek was geworden, was alles weer veel moeilijker geworden. Broeder Arngrim liet Kristin merken, dat hij er zich over verwonderde, dat Christus en Maria den weg voor hun arme broeders zoo steenachtig maakten.

„Zij hebben zelf de armoede gekozen, terwijl ze op aarde waren," bracht Kristin hier tegen in.

„Het is gemakkelijk voor jou om dat te zeggen, zoo'n rijke vrouw als jij stellig bent," zei de monnik geërgerd. „Jij zult wel nooit zonder eten hebben moeten rondloopen —" en Kristin moest antwoorden, dat dit waar was —.

Toen ze beneden in het dal kwamen en door Updal en Soknadal trokken, mocht broeder Torgils telkens stukken van den weg te paard of in een wagen rijden, maar hij werd steeds zwakker en Kristins gezelschap veranderde voortdurend, want eenigen gingen van hen weg, maar andere pelgrims kwamen in hun plaats. Toen ze Staurin bereikten was er in

haar gezelschap niemand meer over van hen, met wie ze de bergen over getrokken was, dan de twee monniken. En 's morgens kwam broeder Arngrim schreiend naar haar toe en zeide, dat broeder Torgils in den nacht een hevige bloedspuwing had gehad; hij kon niet verder gaan — nu zouden ze wel te laat in Nidaros komen en het feest niet te zien krijgen.

Kristin bedankte de broeders voor hun gezelschap, voor hun geestelijke leiding en hulp op reis. Broeder Arngrim scheen verrast door haar rijke afscheidsgave, want zijn gezicht klaarde op — nu zou ze een tegengeschenk van hem krijgen: hij haalde uit zijn reiszak een doosje te voorschijn met eenige perkamenten. Daar stond een mooi gebed op geschreven en aan het slot alle namen van God; er was plaats op het perkament open gelaten om den naam van den biddende in te schrijven.

Kristin begreep zelf, hoe onwaarschijnlijk het was, dat de monnik iets van haar af zou weten, met wien zij getrouwd was geweest of over het lot van haar man, zelfs al noemde zij den naam van haar vader. Toch verzocht zij hem alleen maar te schrijven: weduwe Kristin.

Door Gauldal heen koos zij paden aan den buitenkant van het dal, want zij dacht, dat het, indien zij menschen van de groote hoeven ontmoette, licht gebeuren kon, dat iemand de vroegere huisvrouw van Husaby herkende, en zij wist zelf nauwelijks, waarom zij dat zoo ongaarne wilde. Den volgenden dag klom zij langs boschpaadjes over de rotsen naar het kleine kerkje op Vatsfjeld, dat aan Johannes den Dooper gewijd was, maar de menschen in den omtrek noemden het de kerk van St. Edvin.

De kapel stond op een open plek in het dichte bosch; zij en de heuvel er achter weerspiegelden zich in een meertje, waar de genezing brengende beek uit stroomde. Bij de beek stond een houten kruis en in de rondte lagen eenige krukken en stokken; aan de struiken in den omtrek hingen flarden van oude verbanden.

Er liep een kleine, omheinde tuin om de kerk heen, maar het hek was gesloten. Kristin knielde buiten neer en herinnerde zich, hoe zij daar binnen gezeten had met Gaute op haar schoot. Toen was ze in zijde gekleed geweest en was ze

samen gekomen met de fraai gekleede voorname mannen en vrouwen uit de dalen in den omtrek. Sira Eiliv had vlak bij gestaan en hield Naakkve en Björgulf vast, in de menigte buiten waren haar dienstmeisjes en knechten. Toen had ze zoo vurig gebeden en beloofd, dat ze, indien het arme kind hier verstand en gezondheid zou krijgen, niets meer zou wenschen — zelfs niet, dat ze zelf verlost zou worden van de pijn in haar rug, die haar gekweld had sinds de geboorte der tweelingen.

Zij dacht aan Gaute, hoe mooi en fier hij op zijn zwaar, blauw paard had gezeten. En zij zelf — niet veel vrouwen van haar leeftijd, dicht bij de vijftig jaar, genoten zulk een gezondheid, dat had ze wel gemerkt op haar tocht over de bergen. Heer, geef mij slechts dit en dit en dit — dan zal ik u danken en niet meer vragen dan dit en dit en dit —.

Zij had God eigenlijk nooit om iets anders gebeden dan dat Hij haar haar zin zou geven. En steeds had ze gekregen, wat ze wilde — gewoonlijk. En nu zat ze daar met een verbrijzeld hart — niet omdat ze tegen God gezondigd had, maar omdat ze er misnoegd over was, dat ze tot het eind van den weg toe haar eigen wil had mogen volgen.

Zij was niet tot God gekomen met haar krans en niet met haar zonde en leed — niet zoolang de wereld nog een zoeten druppel bezeten had om in haar beker te mengen. Maar nu kwam ze, nu ze geleerd had, dat de wereld als een herberg is — wie niets meer heeft uit te geven wordt buiten de deur gezet.

Zij voelde geen vreugde over haar besluit — maar Kristin had het gevoel, dat ze het niet zelf besloten had. De arme lieden, die haar woonkamer binnen waren gekomen, die waren gekomen om haar uit te noodigen die te verlaten. Een andere wil dan de hare had haar tusschen de groep armen en zieken geplaatst en haar geboden met hen mee te gaan, weg van haar huis, waar zij het bestuur gevoerd had als de vrouw des huizes en geregeerd had als moeder van mannen. En wanneer ze nu toegestemd had zonder al te grooten tegenzin, dan was dat, zooals ze wist, omdat ze gezien had, dat Gaute het beter zou hebben, wanneer zij van de hoeve weg was. Zij had het lot naar haar wil gebogen, zij had het gekregen zooals zij wilde — haar zoons kon ze niet naar haar wil scheppen, die

waren zooals God hen geschapen had en hun eigenzinnigheid dreef hen voort, tegen hen kon zij niet op. Gaute was een goed heer, een goede echtgenoot en trouwe vader, een flink man en even eerbaar als de meeste menschen — maar voor een aanvoerder was hij niet geschikt en hij had ook niet den aard, dat hij verlangde naar wat zij voor hem begeerd had. Maar hij hield toch zooveel van haar, dat het hem kwelde, wanneer hij wist, dat zij iets anders van hem verwacht had. Daarom wilde ze nu om onderdak en beschutting vragen, al was het bitter voor haar hoogmoed zoo doodarm te komen, dat ze niets had om te offeren.

Maar zij voelde, dat zij komen moest. Het dennebosch op den heuvel stond het zonlicht, dat er door stroomde, in te drinken en suisde heel zacht, de kleine kerk lag daar stil en gesloten en wasemde een teerlucht uit. Met verlangen dacht Kristin aan den dooden monnik, die haar hand genomen had en haar onder het licht van den mantel van Gods liefde had gebracht, toen ze een onschuldig kind was, die menigmaal zijn hand uitgestrekt had om haar van de doolwegen naar huis te voeren, toen hij nog op aarde leefde zoowel als daarna —. En plotseling herinnerde zij zich volkomen duidelijk haar droom over hem, verleden nacht in de bergen:

Zij had gedroomd, dat zij in den zonneschijn stond op het erf van de een of andere groote hoeve, en broeder Edvin kwam naar haar toe uit de deur van het woonhuis. Hij had zijn handen vol brood en toen hij bij haar kwam brak hij er een groot stuk van af en gaf haar dat — zij begreep, dat zij had moeten doen, wat zij gedacht had, om een aalmoes vragen, toen ze beneden in het dal kwam, maar toen was ze op de een of andere wijze in gezelschap van broeder Edvin geraakt; zij gingen met hun beiden te zamen en bedelden —. Maar te gelijk wist ze, dat de droom een dubbele beteekenis had; de hoeve was niet slechts een groote hoeve, maar scheen haar toe een heilige plaats te zijn, en broeder Edvin behoorde tot de bewoners daarvan, en het brood, dat hij haar toegereikt had, was niet slechts gerstebrood, waar het naar uit zag — het beteekende de hostie, panis angelorum, en zij ontving het voedsel der engelen uit zijn hand. En nu legde ze haar gelofte in de handen van broeder Edvin af.

V.

Zoo was ze dan eindelijk aangekomen. Kristin Lavransdochter zat uit te rusten in een hooiberg aan den weg, die onder langs den Sionsburcht voerde. De zon scheen en het woei; het deel van de wei, dat nog niet gemaaid was, golfde rood en blank als zijde met opengesprongen halmen. Zoo rood was een weide alleen maar hier in Trondheim. Onder den heuvel kon ze een glimp van den fjord onderscheiden, donkerblauw met hier en daar schuimvlekken; er sprong aan den voet der bergen frisch, wit zeeschuim op langs het heele strand zoover ze dat zien kon, beneden aan de groene met bosch bedekte landtong.

Kristin haalde diep adem. Ondanks alles — het was goed om weer hier te zijn, goed, al was het vreemd, en om te weten, dat ze hier nu nooit meer vandaan zou gaan. De zusters in Rein in hun grijze kleeding volgden dezelfde regels, de regels van St. Bernard, als de broeders in Tautra. Wanneer zij 's morgens vroeg opstond en naar de kerk ging, zou zij weten, dat nu ook Naakkve en Björgulf naar hun plaatsen in het koor der monniken gingen. Zoo zou ze dan toch in haar ouderdom met eenige van haar zoons samen komen te leven — al was het dan niet op de wijze zooals ze gedacht had.

Zij trok haar kousen en schoenen uit en waschte haar voeten in de beek. Nidaros wilde ze blootsvoets binnenkomen.

Achter haar, op het pad over den slotberg, stoeiden eenige knapen — ze stonden onder de poort van het kasteel en trachtten een weg te vinden om in het vervallen bouwwerk te komen. Toen ze haar ontdekten begonnen ze lachend en schreeuwend onbeleefde woorden naar beneden te roepen. Ze deed of ze het niet hoorde tot een klein ventje — een

jaar of acht zou de jongen wel zijn — zich van de steile helling af liet rollen en bijna tegen haar aan bonsde met eenige leelijke woorden, die hij in uitgelatenheid van de ouderen overnam. Kristin keerde zich naar hem toe en zeide met een glimlach:

„Je hoeft niet zoo te schreeuwen om te maken, dat ik begrijpen zal, dat je een kabouter bent; ik zie dat wel aan de kabouterbroek, die je aan hebt —"

Toen de jongens merkten, dat de vrouw antwoordde, kwam de heele bende op haar aanzetten. Maar ze zwegen beschaamd toen ze zagen, dat het een oude vrouw was in pelgrimsdracht en zij hen niet bestrafte om hun leelijke woorden, maar hen aan zat te kijken met groote, heldere en rustige oogen en een flauwen glimlach om haar mond. Zij had een rond, mager gezicht met een breed voorhoofd en een kleine, gebogen kin; zij was door de zon verbrand en had veel rimpels onder haar oogen, maar ze zag er toch niet heel oud uit.

Toen begon de stoutmoedigste van de knapen te praten en te vragen om de verlegenheid van den troep te verbergen. Kristin voelde zoo'n lust om te lachen — deze jongens leken zooveel op haar eigen, brutale tweelingen, toen die klein waren, hoewel ze van harte hoopte, dat de *haren* nooit zoo vuil in den mond geweest waren. Deze hier schenen kinderen te zijn van kleine lieden uit de stad.

En toen het oogenblik kwam, waar ze onder den heelen tocht verlangend naar had uitgezien, toen ze onder het kruis van Feginsbraekka stond en neerkeek op Nidaros, was het niet zoo, dat ze er in slaagde haar gedachten tot vroom gepeins te verzamelen. Alle klokken der stad barstten op hetzelfde oogenblik los en luidden voor de vesper, maar de jongens praatten door elkaar heen en wilden haar alles aanwijzen, wat ze zag —.

Tautra kon ze niet zien, want er trok een windvlaag met nevel en hevige regenbuien over den fjord onder Frosta.

Midden tusschen de jongensschaar in ging ze de steile paden af tusschen de Steinbergen door naar beneden — en nu klonk het gerinkel van koebellen en het geroep der herders aan alle kanten — de koeien trokken van de algemeene weide naar huis toe. Bij de poort van den burcht boven Nidareid moest Kristin met haar jonge geleiders wachten, terwijl het

vee er doorheen gedreven werd — de herders schreeuwden en riepen en scholden, de stieren stootten elkander, de koeien verdrongen elkaar en de jongens noemden den eigenaar van iederen stier. En toen ze de poort door waren en naar beneden gingen, naar de straatjes toe, kreeg Kristin meer dan genoeg werk met uit te zien, waar ze haar bloote voeten neerzette tusschen de koeienmest in het opgewoelde vuil.

Eenige der jongens gingen ongevraagd met haar mee heel tot in de Christuskerk. En toen ze in het schemerachtige zuilenbosch stond en naar de kaarsen en het goud in het koor keek, trokken de jongens den heelen tijd de vreemde vrouw aan haar kleed om haar iets te wijzen — van de gekleurde lichtplekken af, die de zon door het rozenvenster heen tusschen de gewelven en de lijksteenen op den grond wierp, tot de hemels van kostbare stoffen boven de altaren toe — al die dingen, die kinderen het eerst in 't oog vallen. Kristin kreeg geen rust om haar gedachten te verzamelen — maar ieder woord, dat de jongens zeiden, maakte een dof verlangen in haar hart wakker — in de eerste en voornaamste plaats naar haar zoons, maar ook naar haar hoeve, naar de woonkamers en de andere gebouwen en het vee — naar den arbeid van een moeder en het bestier van een moeder.

Zij had nog steeds dien tegenzin om herkend te worden door iemand, die vroeger tot de vrienden van haar en Erlend had behoord. Zij plachten tijdens het feest steeds in hun huizen in de stad te vertoeven en gasten bij zich te hebben — zij huiverde bij de gedachte om op een gezelschap van hen te stuiten. Ulf Haldorszoon moest ze opzoeken, want hij had als haar zaakgelastigde de aandeelen in de hoeven beheerd die zij nog hier ten Noorden van het gebergte bezat en die ze wilde geven om als provenierster in het klooster van Rein opgenomen te worden. Maar nu zou hij zijn verwanten van zijn hoeve in Skaun wel bij zich hebben; ze moest dus wachten. Maar ze wist, dat een man, die onder Erlends krijgsknechten gediend had in den tijd, toen hij landvoogd was, in een kleine hoeve buiten de stad aan den kant van Bratör moest wonen; hij was visscher, maakte jacht op dolfijnen in den fjord en hield een herberg voor zeelieden.

Alle gebouwen waren overvol, kreeg ze tot antwoord, maar toen kwam Aamunde, de man zelf, te voorschijn en hij

herkende haar dadelijk. Het was vreemd hem haar ouden naam te hooren roepen:

,,Nu geloof ik — is dat niet de vrouw van Erlend Nikulauszoon van Husaby — welkom, Kristin — wat brengt je hier op mijn hoeve!"

Hij was blij, dat zij genoegen wou nemen met het nachtverblijf, dat hij haar aan kon bieden, en hij beloofde, dat hij haar zelf naar Tautra over zou zetten den dag na het feest.

Tot ver in den nacht bleef ze buiten zitten praten met den eigenaar van de hoeve en het greep haar sterk aan toen ze merkte, dat Erlends vroegere mannen de herinnering aan hun jongen hoofdman liefhadden en in hooge eere hielden. — Aamunde gebruikte meermalen dat woord jong over hem. Door Ulf Haldorszoon wisten ze van zijn ongelukkigen dood en Aamunde zeide, dat hij nooit een van zijn vroegere kameraden uit den Husaby tijd ontmoette of ze wijdden een dronk aan de nagedachtenis van hun dapperen heer — en twee keer hadden enkelen van hen zich vereenigd om op zijn doodsdag een mis voor hem te laten lezen. Aamunde vroeg veel naar de Erlendszonen en toen vroeg Kristin naar oude kennissen. Het werd middernacht voor ze in bed kwam, bij Aamundes vrouw — hij wilde met alle geweld, dat ze beiden het bed voor haar ontruimen zouden en ten slotte moest ze in dank ten minste zijn plaats aannemen.

Den volgenden dag was het Olavsfeest. Reeds vroeg in den morgen ging Kristin naar de landtong toe en keek ze naar de drukte op de kaden. Haar hart begon te bonzen toen zij den heer abt van Tautra aan land zag stijgen — maar de monniken, die hem vergezelden, waren alle oudere mannen.

Reeds voor den middag stroomden de menschen naar de Christuskerk, met zieken en gebrekkigen, die ze droegen en steunden om hun een plaats in het lengteschip te bezorgen, zoodat ze dicht bij het schrijn zouden kunnen komen, wanneer dat den volgenden dag na de hoogmis in de processie naar buiten gedragen zou worden.

Toen Kristin tusschen de kramen kwam, die bij het kerkhofhek opgeslagen waren — er werd vooral eten en drinken verkocht en waskaarsen en kussens, gevlochten van wier of van berketakjes, om op den kerkvloer onder zich te

leggen — stootte ze op de menschen uit Andabu en Kristin nam het kind over, terwijl de jonge vrouw wat ging drinken. Op datzelfde oogenblik kwam de stoet der Engelsche pelgrims aan met zang en vaandels en brandende kaarsen; in de verwarring, die ontstond, toen deze door de samengedrongen menschenmassa bij de kramen heen moest, verloor ze de lieden van Andabu uit het oog en daarna kon zij ze niet meer terug vinden.

Langen tijd liep ze heen en weer aan den buitenkant van de volksmenigte en suste het schreeuwende kind. Toen zij zijn gezichtje tegen haar hals aan legde en het liefkoosde om het te troosten, drukte het zijn mond met een zuigende beweging tegen haar huid aan; zij begreep, dat het dorst had en wist geen raad. Het leek hopeloos naar de moeder te zoeken; zij moest de straten ingaan en hooren, of ze melk voor het kind kon krijgen. Maar toen ze in de Hooge Langstraat kwam en in Noordelijke richting wilde gaan, ontstond er weer een groot gedrang — uit het Zuiden kwam een troep ruiters en te gelijk een groep dienaren van den koningshof het plein op tusschen de kerk en den hof der kruisbroeders. Kristin werd de nabijzijnde straatjes in gedrongen, maar ook hier begaven zich velen te paard en te voet naar de kerk en het gedrang werd zoo hevig, dat zij zich ten slotte in veiligheid moest brengen op een steenen muur.

De lucht boven haar werd vervuld met klokgelui — van de domkerk werd nona hora geluid. Bij het geluid hield het kind op met schreeuwen — het keek op naar den hemel en er kwam iets als verstand in de doffe oogen — het glimlachte even. Ontroerd boog de oude moeder zich neer en kuste ze het arme gebrekkige kind. Toen zag ze, dat ze op den steenen muur zat om den hoptuin van Nikulausgaard, hun oude huis in de stad.

— Zij moest den gemetselden schoorsteen door het grasdak heen wel herkennen — aan den achterkant van hun woonkamer. Vlak naast haar lagen de gronden van het ziekenhuis, dat tot Erlends groote ergernis samen met hen recht op den tuin gekregen had.

Zij drukte het kind van de vreemde vrouw stijf tegen haar borst en kuste het herhaaldelijk. Toen raakte iemand haar knie aan —.

— Een monnik in de witte pij en met den zwarten kap der predikheeren. Zij zag neer in een geelbleek, gerimpeld oude mannen gelaat — een ingevallen smallen, langen mond en twee groote, pikzwarte oogen, die diep ingezonken waren.

„Kan het waar zijn — ben jij het zelf, Kristin Lavransdochter!" De monnik legde zijn gevouwen armen op den steenen muur en drukte er zijn hoofd in. „— Ben jij hier!"

„Gunnulf!" Toen verplaatste hij zijn hoofd, zoodat het haar knie aanraakte, terwijl zij daar zat: „Vind je het zoo wonderlijk, dat ik hier ben —" Toen bedacht zij, dat zij op den muur zat van die hoeve, die eerst de zijne geweest was en later haar eigen huis, en toen vond ze het toch vreemd.

„Maar wat is dat voor een kind, dat je op je knie hebt — dat is toch zeker Gautes zoon niet?"

„Neen —"; bij de gedachte aan het gezonde, lieve gezichtje en het sterke, goedgebouwde lichaampje van den kleinen Erlend drukte ze het arme vreemde kind stijf tegen zich aan, overweldigd door medelijden: „Dat is het kind van een vrouw met wie ik de bergen over getrokken ben."

— Maar toen kwam plotseling bij haar op, wat Andres Simonszoon in zijn kinderlijke wijsheid gezien had. Vol eerbied keek ze naar het beklagenswaardige schepseltje, dat op haar schoot lag.

Maar nu huilde het weer en zij moest in de allereerste plaats den monnik vragen, of hij haar kon zeggen, waar ze wat melk voor het kind zou kunnen vinden. Gunnulf bracht haar in Oostelijke richting om de kerk heen naar het klooster der predikheeren en bracht haar melk in een kom. Terwijl Kristin haar pleegkind voerde spraken ze samen, maar het ging wonderlijk langzaam.

„Er is zoo'n lange tijd verloopen en zooveel gebeurd sedert den laatsten keer," sprak zij bedroefd. „En ze zullen ook voor jou wel zwaar om te dragen geweest zijn, de berichten, die je over je broer gekregen hebt?"

„God zij zijn arme ziel genadig," fluisterde broeder Gunnulf met trillende stem.

Eerst toen zij naar haar zoons in Tautra vroeg praatte Gunnulf wat meer. Met groote vreugde had het konvent de twee novicen ontvangen, die uit de beste geslachten van het land stamden. Nikulaus scheen zulke heerlijke geestesgaven

te bezitten en maakte zulke vorderingen in geleerdheid en godsvrucht, dat de abt aan zijn heerlijken voorvader, den begaafden strijder voor de kerk, bisschop Nikulaus Arneszoon moest denken. Dat was in den eersten tijd geweest. Maar kort nadat de broeders de kloosterdacht hadden ontvangen, had Nikulaus zich heel slecht gedragen en groote onrust in het klooster verwekt. Gunnulf wist niet precies de oorzaak — *een* oorzaak was, dat abt Johanes niet toe wilde laten, dat de jonge broeders de priesterwijding ontvingen voor ze dertig jaar oud waren en hij wilde niet van dien regel afwijken met Nikulaus. En toen de eerwaarde vader vond, dat Nikulaus meer las en peinsde dan in overeenstemming was met zijn geestelijke rijpheid, en zijn gezondheid met vroomheidsoefeningen verwoestte, wilde hij hem naar een der boerderijen van het klooster op Inderö zenden, opdat hij daar in gehoorzaamheid onder eenige oudere monniken een appelgaarde zou planten. Toen zou Nikulaus in een uitbarsting van ongehoorzaamheid tegenover den abt de broeders beschuldigd hebben van, dat ze in een gemakkelijk leventje de goederen van het klooster doorgebracht hadden, van luiheid in den dienst van God en van onbehoorlijke taal. Het meeste van die zaak was niet buiten het konvent gekomen, zeide Gunnulf, maar hij zou zich ook verzet hebben tegen den broeder, dien de abt aangesteld had om hem te bestraffen. Een tijd lang had hij in den kerker gelegen, wist Gunnulf, maar eindelijk had hij zich toch gebogen, toen de abt gedreigd had, dat hij hem van broeder Björgulf zou scheiden en een van hen naar Munkabu zou zenden — het was zeker zijn blinde broeder, die hem opstandig maakte. Maar toen was Nikulaus boetvaardig en handelbaar geworden.

„Het is de aard van hun vader in hen," zei Gunnulf bitter. „Het was niet anders te verwachten dan dat het den zoons van mijn broer zwaar zou vallen om gehoorzaamheid te leeren en dat zij zich onstandvastig zouden betoonen in een godvruchtig voornemen —"

„Het kan even goed een erfenis van hun moeder zijn," antwoordde Kristin bedroefd. „Ongehoorzaamheid was mijn hoofdzonde, Gunnulf — en onstandvastig was ik ook. Al

mijn levensdagen heb ik even hard verlangd om den rechten weg te gaan als om mijn eigen dwaalwegen te volgen —"

„Erlends dwaalwegen, bedoel je," sprak de monnik somber. „Niet slechts een keer heeft mijn broer je verleid, Kristin, maar ik geloof, dat hij je iederen dag, dat je met hem samen leefde, verleid heeft. Hij deed je zoo alles vergeten, dat je niet besefte, wanneer je gedachten dacht, waar je je over moest schamen, dat je voor God den Alwetende niet verbergen kon, wat je dacht —."

Kristin staarde voor zich uit.

„Ik weet toch niet, Gunnulf, of je gelijk hebt — ik weet niet, of ik ooit vergeten heb, dat God in mijn hart zag, en dat maakt mijn zonde nog erger. Toch is het niet, zooals je misschien gelooft dat ik het meest moest bloozen over mijn schaamtelooze lust en mijn zwakheid, maar meer, omdat mijn gedachten over mijn man dikwijls bitterder waren dan slangengift. Maar dat laatste moest wel komen na het eerste — jij hebt mij zelf eens gezegd, dat zij, die elkander met de heetste begeerte minnen, eindigen met als twee slangen te worden, die elkander in den staart bijten.

Maar dat is mij een troost geweest in deze jaren, Gunnulf, telkens wanneer ik er aan dacht, dat Erlend zonder sacramenten en zonder hulp voor Gods rechterstoel heeft moeten verschijnen, neergeslagen met toorn in zijn hart en bloed op zijn handen — dat *hij* niet zoo geworden is als jij zei en zooals ik geworden ben. Hij verborg evenmin toorn en onrecht in zijn hart als andere dingen. — Gunnulf, hij was zoo mooi en hij zag er zoo vredig uit toen ik zijn lijk aankleedde — ik weet, dat God de Alwetende weet, hoe Erlend nooit tegenover iemand of over iets wrok gekoesterd heeft."

Gunnulf keek haar met wijd opengesperde oogen aan. Toen knikte hij.

Na eenige oogenblikken vroeg de monnik:

„Weet je, dat Eiliv Serkszoon priester en biechtvader der nonnen in Rein is?"

„Neen!" jubelde Kristin overgelukkig.

„Ik dacht, dat het daarom was, dat je dat klooster uitgekozen had," zei Gunnulf. Vlak daarop zeide hij, dat hij naar zijn klooster terug moest gaan.

De eerste nocturne was begonnen toen Kristin de kerk binnentrad. In het lengteschip en om alle altaren heen was een groot gedrang, maar een kerkdienaar, die zag, dat zij een heel ziek kind in haar armen had, greep haar beet en duwde haar door de menigte heen, zoodat ze geheel vooraan kwam tusschen de schare van de gebrekkigen en de allerzieksten, die midden in de kerk neergelegd waren onder het gewelf van den hoofdtoren, met een goed uitzicht op het koor.

Er brandden vele honderden kaarsen in de kerk — de kerkdienaren namen de kaarsen der pelgrims aan en plaatsten die op de hooibergvormige met kaarshouders bedekte torentjes, die door de heele kerk heen opgericht waren. Naarmate het daglicht achter de bonte glasruiten wegstierf werd de kerk vervuld met de warme lucht van de brandende was, maar langzamerhand werd zij ook doortrokken van den zuren stank van de lompen der zieken en armen.

Toen de koorzang aangeheven werd en het gedreun van het orgel en de muziek van fluiten en trommels en snaarinstrumenten weerklonk, begreep Kristin, waarom de kerk schip genoemd werd — in dat machtige steenen bouwwerk schenen al deze menschen als 't ware aan boord van een vaartuig te zijn en het gezang was als het gebruis van een zee, waar het door gedragen werd. Nu en dan kwam het tot rust als op een zachte deining, wanneer een enkele mannestem een schriftgedeelte over de menigte heen droeg.

Het eene gezicht na het andere werd meer en meer wit en moe naarmate de nachtwake verder kwam. Haast niemand ging tusschen de godsdienstoefeningen naar buiten, in ieder geval niet zij, die in het midden van de kerk een plaats gekregen hadden. In de oogenblikken tusschen de nocturnen in dommelden ze of baden ze. Het kind sliep bijna den geheelen nacht — een paar keer moest Kristin het wat sussen of het wat melk uit een houten flesch geven, die Gunnulf haar uit het klooster verschaft had.

De ontmoeting met Erlends broer had haar wonderlijk aangegrepen — nadat iedere schrede op den weg hier naar het Noorden haar dichter en dichter bij huis had gevoerd, bij de herinnering aan den doode. Zij had de laatste jaren weinig aan hem *gedacht*, terwijl haar arbeid voor haar opgroeiende zoons haar weinig tijd gunde om aan haar eigen

lot te denken — toch was de gedachte aan hem altijd als het ware vlak achter haar geweest, alleen had ze geen tijd gehad om er zich naar toe te keeren. Nu kwam het haar voor, dat ze een blik in haar ziel sloeg zooals die in die jaren geweest was; die had geleefd zooals men op de hoeven in het drukke zomer halfjaar leeft, wanneer men uit de groote woonkamer naar de kamer boven het voorraadshuis verhuist. Men loopt den heelen dag voorbij dat wintervertrek en denkt er nooit over om daar binnen te gaan, al heeft men niets anders te doen dan de klink op te lichten en een deur te openen. En wanneer men dan eindelijk op een dag eens daarbinnen zijn moet is de kamer vreemd en bijna plechtig geworden door de lucht van eenzaamheid en stilte, die zij gekregen heeft.

Maar terwijl ze met den man gesproken had, die de laatste levende getuige was van het wisselspel tusschen zaaien en oogst in haar leven met den doode — toen leek het haar, dat ze op een nieuwe wijze over haar leven heen was gaan zien; zooals wanneer iemand op een berg boven zijn geboortedal komt, waar hij nooit vroeger geweest is, en vandaar in zijn eigen dal neerziet. Iedere hoeve en iedere haag, ieder boschje en iedere beek kent hij, maar hij schijnt voor het eerst te zien, hoe dat alles ligt op dien bodem, die het dal draagt. En uit dien nieuwen blik had ze plotseling woorden gevonden, die zoowel haar bitterheid tegen Erlend als den angst voor zijn ziel, die in een gewelddadigen dood ontvloden was, weg deden smelten. Wrok had hij nooit gekend; zij zag dat nu en God had het altijd gezien.

Zoo was ze dan eindelijk zoo ver gekomen, dat ze haar eigen leven meende te zien als van de bovenste punt van een bergkloof. Nu voerde haar weg naar beneden, het dal der schaduwen in, maar eerst had ze nog de genade gekregen te zien, hoe in de eenzaamheid van het klooster en aan de deur des doods een op haar wachtte, die altijd het leven der menschen gezien had zooals de woningen der menschen er boven van een berg af uitzien. Hij had de zonde en de droefheid en de liefde en den haat in de harten gezien, zooals men de rijke hoeven en de arme hutten ziet, golvende akkers en woest braakland, door den zelfden bodem gedragen. En hij was nedergedaald, zijn voeten hadden de landen der menschen doorwandeld, hij had in burchten en in hutten gestaan, de

zorgen en zonden der rijken en der geringen verzameld en die hoog mede opgeheven aan een kruis. Niet mijn geluk en mijn hoogmoed, maar mijn zonde en mijn zorg, o mijn lieve Heer —. Zij zag omhoog naar het crucifix, dat duizelingwekkend hoog boven den triomfboog opgericht was.

— Terwijl de morgenzon de hooge, bonte ruiten achterin het zuilenbosch van het koor deed stralen en een glans als van roode en bruine en groene en blauwe edelsteenen den glans der kaarsen van het altaar en van de gouden kist daarachter verdoofde, hoorde Kristin de laatste vigilie — de vroegmis. Zij wist, dat het schriftgedeelte bij dezen dienst handelde over Gods genezende wonderen door Zijn kracht, die in Zijn trouwen ridder koning Olav Haraldszoon werkte. Zij hief het vreemde, zieke kind naar het koor op en bad er voor.

Maar zij had het koud, zoodat haar tanden klapperden na het lange verblijf in de koude kerk en zij voelde zich moe van het vasten. De lucht van de vele menschen en de benauwde reuk van de zieken en armen vermengde zich met den walm der waskaarsen en zakte als een wonderlijk vette, vochtige, zware damp op de knielenden neer, koud in den kouden morgen. Maar een dikke, vriendelijke, en vergenoegd uitziende boerenvrouw, die wat aan den voet van de pilaar vlak achter hen had zitten sluimeren met een berenhuid om op te zitten en een andere over haar verlamde beenen, werd nu wakker en trok Kristins vermoeide hoofd op haar omvangrijken schoot: „Rust nu wat, zuster — dat zal je wel noodig hebben, denk ik —"

Kristin sliep in den schoot der vreemde vrouw in en droomde:

Zij trad over den drempel het oude haardvertrek thuis binnen. Zij was jong en ongetrouwd, want zij zag haar eigen dikke, bruine vlechten, die over haar schouders heen hingen. Zij was samen met Erlend, want hij richtte zich juist op nadat hij voor haar onder den deurpost doorgegaan was.

Bij het vuur zat haar vader, bezig zijn pijlen van schachten te voorzien — hij had op zijn knieën een menigte bosjes pezen en aan weerskanten van hem lagen stapels pijlpunten en klaargemaakte schachten op de bank. Op het oogenblik toen zij binnentraden boog hij zich juist voorover naar het kolen-

vuur om het kleine, driepootige ijzeren vat op te nemen, dat hij altijd gebruikte om hars in te smelten. Maar hij trok zijn hand haastig terug, schudde die in de lucht en stak toen zijn gebrande vingertoppen in zijn mond en zoog er op, terwijl hij zijn hoofd naar haar en Erlend wendde en hen aanzag met opgetrokken wenkbrauwen en een glimlach om zijn lippen —.

Toen werd zij wakker met een gezicht, dat nat was van tranen.

Zij knielde neer tijdens de hoogmis, toen de aartsbisschop zelf den dienst voor het hoogaltaar verrichtte. Wolken van wierook golfden door de weergalmende kerk, waar nu bonte zonneschijn en glans van waskaarsen hun licht mengden; de frissche, geurige wierooklucht drong overal door en overheerschte de reuk van armoede en ziekte. Met een hart tot barstens toe vol van een gevoel van saamhoorigheid met de schare armen en zieken, waar God haar in geplaatst had, bad zij in een roes van zusterlijke teederheid voor allen, die arm waren met haar en leden, zooals zij zelf geleden had —.

„Ik wil opstaan en naar huis, naar mijn vader gaan —."

VI.

Het klooster lag op een kleine, hooge landtong bij den fjord, zoodat bij de meeste winden het gedreun van de branding aan het strand het gesuis van het dennebosch overstemde, dat aan de Noord- en Westkust de hellingen bedekte en het uitzicht op de zee verborg.

Kristin had den kerktoren boven het bosch zien uitsteken, wanneer ze hier met Erlend voorbij voer, maar van den tocht naar het klooster, dat zijn voorvader gesticht had, waarover Erlend eenige keeren gesproken had als iets, dat ze doen moesten, was nooit wat gekomen. Zij was nooit bij het klooster in Rein aan land gegaan voor ze er kwam om er te blijven.

Zij had gedacht, dat het leven hier zou zijn zooals ze dat van het nonnenklooster in Oslo of in Bakke kende, maar het was hier heel anders en veel stiller. Hier waren de zusters in werkelijkheid van de wereld afgestorven. Vrouw Ragnhild, de abdis, beroemde er zich op, dat het vijf jaar geleden was, dat zij in de stad was geweest en even lang geleden, dat een van haar nonnen een voet buiten de grenspalen van het klooster had gezet.

Er waren hier geen kinderen voor hun opvoeding en in den tijd, dat Kristin in Rein kwam, waren er ook geen novices in het klooster; het was zoo lang geleden sinds het laatst een jong meisje opname in de zusterschap verzocht had, dat de jongste in het konvent, zuster Borghild Marcellina, reeds zes jaar lang tot non gewijd was. De jongste in jaren was zuster Turid, maar die was in haar zesde jaar hierheen gezonden door haar grootvader, die priester bij de Klemenskerk was, een heel streng en ernstig man, en het kind had van de geboorte af een verschrompelde hand gehad en was ook

overigens eenigszins mismaakt, zoodat zij het kleed had ontvangen zoodra zij er den leeftijd voor bereikt had. Nu was zij dertig jaar oud en heel ziekelijk, maar zij had een lief gezicht en van den eersten dag, dat zij in het klooster kwam, af, legde Kristin er zich in het bijzonder op toe haar te dienen, want zij vond, dat zuster Turid haar aan haar eigen zusje Ulhvild herinnerde, dat zoo jong gestorven was.

Sira Eiliv zeide wel, dat lage geboorte geen verhindering mocht zijn voor de meisjes, die hierheen hun toevlucht wilden nemen om God te dienen. Maar toch was het van het begin af, toen het klooster in Rein gesticht werd, zoo geweest, dat het haast uitsluitend dochters of weduwen van machtige en voorname mannen uit Trondheim waren, die hier introkken. Maar in de booze en onrustige tijden, die in het rijk geheerscht hadden sinds den dood van koning Haakon Haalegg zaliger, scheen de vroomheid onder de voornaamsten veel minder geworden te zijn — nu waren het hoofdzakelijk dochters van burgers en welvarende boeren, die over het nonnenleven dachten. En die gingen liever naar Bakke, waar vele van haar geweest waren om onderricht te worden in godsvrucht en vrouwelijk handwerk en de zusters meer uit den kring der eenvoudigen kwamen en de clausuur niet zoo streng was en het klooster niet zoo afgelegen lag.

Het was overigens niet dikwijls, dat Kristin de gelegenheid kreeg om met Sira Eiliv te spreken, en zij merkte spoedig, dat de plaats van den priester in het klooster zoowel vermoeiend als dubbelzinnig was. Hoewel Rein een rijk klooster was en de zustergemeenschap nauwelijks half zooveel nonnen telde als de stichting kon onderhouden, waren zijn geldzaken in groote wanorde en had het moeite om zijn uitgaven te betalen. De drie laatste abdissen waren meer vrome dan wereldwijze vrouwen geweest; toch hadden zij en hun konvent er zich met hand en tand tegen verzet, dat ze onder het gezag van den aartsbisschop zouden staan — en zij namen dat zoo op, dat ze zich zelfs niet uit vaderlijke welwillendheid wilden laten raden. En hun ordebroeders van Tautra en Munkabu, die ze als priesters aan hun kerk hadden, waren altijd oude mannen geweest, opdat er geen booze praatjes ontstaan zouden, maar ze waren slechts matig bekwame beheerders van de tijdelijke welvaart van het klooster. Toen koning

Skule de mooie steenen kerk bouwde en zijn voorvaderlijke hoeve aan het klooster gaf, waren de huizen eerst van hout opgetrokken, en die waren dertig jaar geleden afgebrand. Vrouw Audhild, die destijds abdis was, begon opnieuw in steen te bouwen; uit haar tijd stamden vele verbeteringen van de kerk en de mooie konventszaal. Zij had ook een tocht ondernomen naar het generaalkapittel in het moederklooster der orde, Tart in Boergondie, en van die reis had zij het prachtige ivoren kastje mee naar huis gebracht, dat in het koor bij het hoogaltaar stond — een passende bergplaats voor het lichaam des Heeren, de grootste kostbaarheid der kerk en de trots en innigste liefde der nonnen. Vrouw Audhild stond bij haar dood in een hoogen roep van vroomheid en deugd, maar haar onbekwame bemoeiingen met het bouwwerk en haar onverstandig beheer der bezittingen hadden de welvaart van het klooster geschaad en de latere abdissen hadden niet vermocht de schade te herstellen.

Hoe het in zijn werk was gegaan, dat Sira Eiliv hier als priester en raadsman was gekomen, kwam Kristin nooit te weten, maar zooveel begreep ze, dat van het begin af de abdis en de zusters met tegenzin en wantrouwen een seculier priester ontvangen hadden, en Sira Eiliv had op Rein de taak de priester en zielverzorger der nonnen te zijn, te trachten het bestuur der goederen weer op de been te brengen en orde te brengen in de rekening en verantwoording van het klooster, terwijl hij daarbij het oppergezag der abdis, het zelfbestuur der zusters, het recht van toezicht van den abt van Tautra moest erkennen en de goede verstandhouding bewaren met den tweeden priester aan de kerk, een monnik van Tautra. Zijn ouderdom en zijn roep van onbevlekten zedelijken wandel, ootmoedige godsvrucht en inzicht in het kanonisch zoowel als in het wereldlijk recht kwamen hem goed te pas, maar hij moest heel voorzichtig zijn in al zijn optreden. Samen met den anderen priester en met de kerkdienaren woonde hij op een kleine hoeve ten Noordwesten van het klooster. Daar werden ook de monniken onderdak gebracht, die af en toe van Tautra kwamen met verschillende opdrachten. Wanneer Nikulaus eens tot priester gewijd werd zou ze, dat wist Kristin, wanneer ze zoo lang bleef leven, ook eens haar oudsten zoon hier in de kerk de mis hooren lezen.

Kristin Lavransdochter was eerst als provenierster opgenomen. Maar nadat ze voor vrouw Ragnhild en de zusters in tegenwoordigheid van Sira Eiliv en twee monniken van Tautra de belofte afgelegd had van kuischheid en gehoorzaamheid aan de abdis en de zusters en ten teeken, dat zij afstand deed van het beheer over alle aardsche goederen, haar zegel aan Sira Eiliv had overhandigd, die het in stukken brak, mocht zij een dracht aannemen, die veel op die der zusters leek: een grijswit wollen kleed, maar zonder skapulier, een witten hoofddoek en een zwarten sluier. Het was de bedoeling, dat zij, wanneer er eenige tijd verloopen was, zou vragen de wijding als non te ontvangen en onder de zusters te worden opgenomen.

Maar nog viel het haar moeilijk niet te veel te denken aan wat geweest was. Om tijdens de maaltijden in het refectorium voor te lezen had Sira Eiliv een boek over het leven van Christus in het Noorsch vertaald, dat de overste der minorieters, de zeer geleerde en vrome doctor Bonaventura, geschreven had. En terwijl Kristin er naar luisterde, zoodat haar oogen zich met tranen vulden bij de gedachte, hoe gelukkig iemand moest zijn, die Christus en zijn moeder, kruis en smart, ziekte en ootmoed zoo lief kon hebben als hier beschreven stond — moest zij toch denken aan dien dag op Husaby, toen Gunnulf en Sira Eiliv haar het Latijnsche boek gewezen hadden, waar dit uit overgeschreven was. Dat was een dik, klein boekje, geschreven op zulk dun en helder wit perkament, dat zij nooit gedacht had, dat kalfshuid zoo fijn bereid kon worden, en er stonden heel mooie platen en hoofdletters in, waarvan de kleuren als edelsteenen tegen het goud oplichtten. Intusschen had Gunnulf er lachend over gesproken, en Sira Eiliv had daar met zijn stillen glimlach mee ingestemd — hoe ze door het koopen van dat boek zoo in geldverlegenheid gekomen waren, dat ze hun kleederen hadden moeten verkoopen en hun voedsel hadden moeten zoeken onder de bedeelden in het klooster, tot ze vernomen hadden, dat eenige Noorsche geestelijken in Parijs gekomen waren en bij hen geld konden leenen.

Wanneer de zusters na de vroegmis teruggingen naar het dormitorium bleef Kristin in de kerk achter. Op zomermorgens vond zij het hier binnen zoet en lieflijk, maar

's winters was het verschrikkelijk koud en zij was bang in het donker tusschen al die lijksteenen, hoewel zij onafgebroken haar oogen op het kleine lampje gevestigd hield, dat altijd voor het ivoren kastje met de hostie brandde. Maar 's winters en 's zomers, terwijl zij in haar hoek van het nonnenkoor vertoefde, dacht zij er aan, dat nu ook Naakkve en Björgulf waakten en voor de ziel van hun vader baden en het was Nikulaus, die haar verzocht had iederen morgen na de vroegmis met hen deze gebeden en boetpsalmen op te zeggen.

Altijd door zag zij dan deze twee voor zich, zooals zij hen gezien had op dien grijzen regendag toen ze naar het klooster gegaan was. Toen Nikulaus daar plotseling voor haar gestaan had in de spreekkamer, wonderlijk lang en vreemd in dat grijswitte monnikenkleed met zijn handen onder zijn skapulier gestoken, haar zoon en toch zoo veranderd. Het was vooral zijn gelijkenis met zijn vader, die haar zoo sterk aangreep — het was alsof zij Erlend in een monnikspij zag.

Terwijl zij met elkaar zaten te spreken en zij vertellen moest over alles, wat op de hoeve gebeurd was sinds hij van huis getrokken was, wachtte en wachtte ze. Eindelijk vroeg ze angstig, of Björgulf niet spoedig zou komen.

„Ik weet het niet, moeder," antwoordde haar zoon. Even later zeide hij: „Voor Björgulf is het een harde strijd geweest zich onder het kruis te buigen en God te dienen —. En hij scheen bang te zijn, toen hij hoorde, dat u hier was — dat al te veel gedachten in hem opgewekt zouden worden —"

Daarop had ze alleen maar zielsbedroefd naar Nikulaus zitten kijken, terwijl hij sprak. Zijn gezicht was sterk door de zon verbrand en zijn handen waren ruw van het werken — hij zeide met een lichten glimlach, dat hij nu toch een ploeg had moeten leeren besturen en een zeis en sikkel gebruiken. Zij sliep 's nachts in de herberg niet en snelde naar de kerk toen er voor de vroegmis geluid werd. Maar de monniken stonden zoo, dat zij slechts van enkele weinige het gezicht kon zien, en daar waren haar zoons niet bij.

Maar den volgenden dag ging zij den tuin in met een leekebroeder, die daar werkte, en hij wees haar allerlei zeldzame gewassen en boomen, waar het klooster beroemd om was. Terwijl ze zoo liepen werden de wolken vaneen gereten, de zon kwam te voorschijn en de selderie en look en thym

geurden en de groote perken gele leliën en blauwe akelei, die de hoeken der grasvelden sierden, glinsterden zwaar van regendruppels. Toen kwamen haar zoons er aan; zij kwamen beide door de kleine boogdeur uit het steenen gebouw. En Kristin meende een voorsmaak van de vreugde des hemels te gevoelen toen zij de twee lange, in het licht gekleede broeders naar zich toe zag komen op het pad onder de appelboomen.

Zij praatten overigens niet veel samen; Björgulf zweeg bijna den geheelen tijd. Hij was een reus van gestalte geworden, nu hij geheel volwassen was. En het was alsof de lange scheiding haar gezicht verscherpt had — nu eerst begreep ze ten volle, wat die zoon van haar gestreden had en nog wel zou strijden, terwijl zijn lichaam zoo groot en sterk werd, terwijl zijn innerlijk gezicht toenam en hij voelde, hoe het gezicht van zijn oogen verdween —.

Eens vroeg hij naar zijn pleegmoeder, Frida Styrkaarsdochter. Kristin vertelde, dat zij getrouwd was.

,,God zegene haar," zeide de monnik. ,,Zij was een goede vrouw — voor mij was ze een goede, trouwe pleegmoeder."

,,Ja, ik geloof haast, dat zij meer moeder voor je geweest is dan ik," sprak Kristin bedroefd. ,,Je hebt weinig van mijn moederhart gemerkt toen je in je jeugd zoo hard op de proef werd gesteld."

Björgulf antwoordde zacht:

,,Ik dank God, dat de duivel mij toch nooit tot zulk een onmanlijkheid heeft kunnen verleiden, dat ik uw moederhart op de proef stelde — al kende ik dat wel — maar ik zag, dat u reeds zoo'n zwaren last droeg — en naast God is het Nikulaus geweest, die mij bewaard heeft telkens, wanneer ik op het punt stond voor de verzoeking te bezwijken —"

Zij spraken hier niet verder over en ook niet over hoe zij het in het klooster hadden of over het gerucht, dat zij zich misdragen zouden hebben en zich de ongenade op den hals hebben gehaald. Maar zij schenen zeer verheugd te zijn toen ze hoorden van het plan hunner moeder om in het klooster van Rein te gaan.

Wanneer Kristin na dit uur van gebed door het dormitorium terug ging en de zusters zag, die twee aan twee op

stroozakken in de bedden sliepen, gekleed in hun kleed, dat ze nooit uittrokken, moest zij er aan denken, hoe verschillend zij was van deze vrouwen, die van hun jeugd af slechts hun schepper gediend hadden. De wereld was een heer, dien men niet gemakkelijk kan ontvluchten, wanneer men zich eenmaal aan zijn heerschappij overgegeven heeft. Ja, zij was de wereld eigenlijk ook niet ontvlucht, maar zij was uitgestooten, zooals een hard heer een opgesleten dienaar de deur uit jaagt — en nu was ze hier opgenomen, zooals een barmhartig heer uit ontferming een ouden dienaar opneemt en hem wat werk aanwijst, terwijl hij dien afgetobden ouden man zonder vrienden huisvest en voedt —.

Van uit het slaapvertrek der nonnen voerde een overdekte galerij naar het weefvertrek. Kristin zat alleen te spinnen; de nonnen van Rein waren beroemd om hun vlas en de dagen in den zomer en den herfst, wanneer alle zusters en leekezusters op de vlasakkers gingen werken, waren feestdagen voor het klooster, maar vooral de dag, waarop de planten geplukt werden. Het vlas te bewerken en te spinnen, linnen te weven en daarvan kerkkleederen te naaien was de voornaamste bezigheid der nonnen in hun werkuren. Er was hier niemand, die boeken overschreef en versierde, waar de zusters in Oslo onder vrouw Groa Guttormsdochter zich met zooveel bekwaamheid op toegelegd hadden, en het kunstige borduurwerk met zijde en gouddraad beoefenden ze ook niet veel.

Na eenigen tijd hoorde ze dan de geluiden van de weide, die ontwaakte. De leekezusters gingen de keuken binnen om eten voor het dienstvolk te bereiden; de nonnen roerden nooit spijs of drank aan voor na de morgenmis, behalve wanneer ze ziek waren. Wanneer er voor de primen geluid werd ging Kristin naar de ziekenzaal, wanneer daar iemand lag, om zuster Agata af te lossen of wie van de nonnen er anders mocht zijn. Zuster Turid, die stakkerd, lag er dikwijls.

En dan kon zij zich spoedig op den morgenmaaltijd beginnen te verheugen, die op de derde gebedsure en de mis voor het dienstvolk van het klooster volgde. Iederen dag verheugde Kristin zich weer even zeer op dien schoonen, plechtigen maaltijd. Het refectorium was een houten gebouw, maar toch een fraaie zaal, en daar aten alle vrouwen van het klooster te zamen — de nonnen aan de bovenste tafel, waar

de abdis in den eerezetel zat; de drie oude vrouwen, die hier evenals zij zelf provenierster waren, zaten daar ook en de leekezusters aan het lagere eind. Wanneer het gebed geëindigd was en eten en drinken binnen gebracht werd en allen zwijgend aten en dronken op stille, betamelijke wijze, terwijl vaak een der zusters intusschen uit een boek voorlas, dacht zij, dat de menschen in de wereld, indien zij hun maaltijden op zulk een wijze gebruiken konden, wel beter begrijpen zouden, dat eten en drinken een gave van God is en dan zouden ze meer voor hun medechristenen over hebben en er minder op bedacht zijn voor zich zelf en de hunnen allerlei bijeen te schrapen. Zij had het zelf ook anders gekend in den tijd toen zij haar tafel dekte voor een schaar uitgelaten, luidruchtige mannen, die lachten en leven maakten, terwijl de honden onder de tafel stoeiden, hun koppen omhoog staken en beenderen of slagen kregen naar gelang van de stemming der jongens.

Er kwamen zelden reizigers hierheen. Nu en dan legde een boot met lieden van de groote hoeven aan, wanneer ze den fjord in en uit voeren, en mannen en vrouwen met kinderen en jongelieden gingen soms naar Rein toe om een verwante onder de zusters op te zoeken. En dan waren er de rentmeesters van de hoeven en bezittingen van het klooster en nu en dan een boodschapper van Tautra. Op de feesten, die met de meeste pracht gevierd werden — de feestdagen van de Maagd Maria, Sacramentsdag en de naamdag van St. Andreas den apostel — bezochten de menschen uit de naastbijliggende gemeenten aan beide zijden van den fjord de kerk der nonnen, maar anders kwamen slechts de pachters en de arbeiders van het klooster, die het dichtstbij woonden, daar de mis bijwonen. Zij vulden de groote kerkruimte slechts voor een klein deel.

En dan waren er de armen — de vaste bedeelden, die bier en voedsel kregen volgens de testamenten der rijke lieden, die jaargetijden voor zich lieten lezen, en die ook anders bijna iederen dag naar Rein trokken, tegen den muur van het keukengebouw zaten te eten, en de nonnen aanhielden, wanneer ze op het erf kwamen, om met hen over hun zorgen en kwalen te spreken. Zieken, gebrekkigen en

melaatschen trokken in en uit — er waren hier velen, die aan melaatschheid leden, maar dat was altijd zoo in de zeeplaatsen, zei vrouw Ragnhild. De pachters kwamen om verlichting en uitstel van de pacht vragen en dan hadden ze altijd veel te vertellen over tegenspoed en moeilijkheden. Hoe ellendiger en ongelukkiger deze menschen waren, des te opener en onbeschroomder spraken ze tot de zusters over hun omstandigheden, hoewel ze gewoonlijk anderen de schuld van hun ongeluk gaven en vrome praatjes hielden. Het was niet te verwonderen, wanneer het gesprek der nonnen in de recreatie uren en in het weefvertrek veel liep over het leven van deze menschen — ja, zuster Turid verklapte Kristin, dat, wanneer de nonnen in het konvent over zaken en dergelijke dingen moesten beraadslagen, het gesprek dikwijls afdwaalde naar de menschen, die bij die zaken betrokken waren. Kristin kon wel aan de woorden der zusters merken, dat ze niet veel meer af wisten van dat, waar ze over spraken, dan wat ze van de menschen zelf of van de leekedienaren, die in de gemeenten geweest waren, hadden gehoord. Ze waren heel goedgeloovig, hetzij dat hun onderhoorigen goed van zichzelf of dat ze kwaad van hun buurman spraken — en dan dacht zij met verontwaardiging aan al de keeren, dat zij ongodvruchtige leeken, ja zelfs een bedelmonnik zooals broeder Arngrim, het nonnenklooster er van had hooren beschuldigen, dat het een lasterhol was, en de zusters, dat ze met graagte booze geruchten en ontuchtige praatjes opslokten. Zelfs dezelfde menschen, die hierheen kwamen en vrouw Ragnhild of wie van de zusters ze te spreken konden krijgen, de ooren vol goten met praatjes, beschuldigden er onder elkander de nonnen van, dat ze met elkaar over de roepstem spraken, die hen vanuit de wereld bereikte, die ze zelf verzaakt hadden. Zij had den indruk, dat het net zoo was als met de praatjes over het weelderige leven der kloosterlingen — die kwamen van menschen, die dikwijls een lekker hapje en een vroegen maaltijd uit de handen der zusters gekregen hadden, terwijl Gods dienstmaagden vastten, waakten en arbeidden voor ze alle bijeen kwamen voor den eersten plechtigen maaltijd in het refectorium.

Kristin diende de nonnen dan ook met liefdevollen eerbied in den tijd, die aan haar wijding tot non vooraf ging. Een

goede non kon ze wel nooit worden, dacht ze, daarvoor had ze haar vermogen tot bijeenhouden van haar gedachten en tot vroomheid al te zeer verbruikt, maar zij zou zoo ootmoedig en trouw worden als Gods genade haar vergunnen wilde. Dat was in den zomer van het jaar 1349; zij was twee jaar in het klooster van Rein geweest en zij zou voor Kerstmis als non opgenomen worden. Zij kreeg de vreugdetijding, dat voor haar inwijding haar beide zoons hierheen zouden komen in het gevolg van abt Johannes. Broeder Björgulf had gezegd toen hij van het voornemen zijner moeder hoorde:

„Nu gaat mijn droom in vervulling — ik heb dit jaar twee maal gedroomd, dat wij haar voor Kerstmis beiden zouden zien — ofschoon, *geheel* zooals het mij toescheen kan het niet worden, want in mijn droom *zag* ik haar."

Ook broeder Nikulaus was heel blij geweest. Maar te gelijkertijd kreeg zij andere berichten over hem, die niet zoo goed waren. Hij was met geweld tegen eenige boeren bij Steinker opgetreden — die hadden een twist met het klooster over een vischrecht, en toen de monniken er hen op zekeren nacht op betrapten, dat ze bezig waren de zalmenval van het klooster te vernielen, had broeder Nikulaus een man afgeranseld en een anderen in de rivier gegooid en te gelijk zwaar gezondigd door te vloeken.

VII.

Eenige dagen later ging Kristin met enkele der nonnen en leekezusters het dennebosch in om mos te verzamelen, dat gebruikt wordt voor het groen verven. Die mossoort is nogal zeldzaam en groeit vooral op afgewaaide en dorre takken. De vrouwen verspreidden zich daarom spoedig in het bosch en verloren elkander in den nevel uit het oog.

Reeds meerdere dagen had dit vreemde weer geduurd — het was windstil en er hing een dichte mist over de zee en tegen de bergen aan de overzijde, die er eigenaardig blauw uitzag, wanneer hij soms even zooveel ijler werd, dat er in het dal eenig uitzicht kwam. Nu en dan verdichtte de mist zich tot stofregen, nu en dan werd hij zooveel lichter, dat een witachtige vlek liet zien, waar ergens in de nevelbergen de zon stond. Maar aldoor heerschte er een eigenaardige badkamerachtige warmte, die vreemd was hier beneden aan den fjord en dan nog wel in dezen tijd van het jaar — het was twee dagen voor Nativitas Mariae *) — zoodat alle menschen over het weer spraken en zich verwonderd afvroegen, wat dat kon beteekenen.

Kristin zweette in die doode, vochtige warmte en de gedachte aan wat ze over Naakkve gehoord had beklemde haar borst. Zij was tot aan den buitenkant van het bosch gekomen, bij een heg langs den weg, die van de zee naar boven voert, en terwijl zij daar mos van den muur stond af te krabben kwam Sira Eiliv in de mist naar huis rijden. Hij hield zijn paard in en zei eenige woorden over het weer en zoo raakten ze in gesprek. Toen vroeg zij den priester, of hij iets van dat met Naakkve af wist — al wist zij, dat dit te

*) 8 September.

vergeefs was: Sira Eiliv deed altijd alsof hij niets wist van de inwendige zaken van het klooster op Tautra.

„Ik geloof niet, Kristin, dat je hoeft te vreezen, dat hij om deze zaak in den winter niet hier zal komen," zeide de priester. „Want dat is zeker, waar je bang voor bent?"

„Er is meer dan dat, Sira Eiliv. Ik ben bang, dat Naakkve nooit voor monnik bestemd is geweest."

„Geloof je, dat jij die dingen beoordeelen moogt?" vroeg de priester, terwijl hij zijn wenkbrauwen fronste. Toen klom hij van zijn paard, bond dit aan de heg vast, en boog zich over de haag heen terwijl hij de vrouw met vasten blik en onderzoekend aankeek. Kristin zei:

„Ik ben bang, dat het Naakkve zwaar valt zich onder de ordetucht te buigen — en hij was nog zoo jong, toen hij in het klooster ging, hij wist niet, waar hij afstand van deed en kende zijn eigen gemoed niet. Maar alles wat in zijn jeugd gebeurd is — dat hij zijn vaderlijk erfdeel verloor en de onvrede, dien hij tusschen zijn vader en moeder zag, die met Erlends dood eindigde, maakte, dat hij de lust verloor om in de wereld te leven. Maar ik heb nooit kunnen merken, dat hij er vroom door werd —"

„Heb je dat niet kunnen merken? — Het zal Nikulaus wel even zwaar als menig ander goed man gevallen zijn om zich onder de ordetucht te buigen, hij heeft een vurig gemoed en is een jonge man — te jong misschien om begrepen te hebben voor hij zich van de wereld af keerde, dat de wereld een even harde tuchtmeester is als eenig ander heer, en bovendien een heer zonder erbarming. Dat kan je, dunkt mij, zelf beoordeelen, zuster —.

En wanneer het waar is, dat Naakkve meer ter wille van zijn broer dan uit liefde tot zijn schepper in het klooster is gegaan — dan geloof ik toch niet, dat God het onbeloond zal laten, dat hij het kruis voor zijn broer opgenomen heeft. Gods Moeder, Maria, die Naakkve, zooals ik weet, van zijn kinderjaren af heeft geëerd en liefgehad, zal hem wel eens duidelijk doen zien, dat haar zoon hier in de wereld gekomen is om zijn broeder te worden en het kruis voor hem te dragen —.

— Neen—" het paard snuffelde aan de borst van den priester; hij streelde het, terwijl hij half bij zichzelf zei: „Reeds van zijn kindsheid af had mijn Nikulaus een zeldzaam ver-

mogen om lief te hebben en te lijden — ik denk, dat hij heusch wel geschikt genoeg voor monnik is."

„Maar jij, Kristin," zeide hij, terwijl hij zich naar de vrouw toe keerde, „jij moest, dunkt mij, genoeg gezien hebben om je wat getrooster op God den Almachtige te verlaten. Heb je nog niet gemerkt, dat Hij iedere ziel ophoudt, zoolang die ziel Hem niet loslaat? Denk je, vrouw, kind als je nog bent in je ouderdom, dat God de zonde straft, wanneer je smart en verootmoediging moet oogsten, omdat je je lust en je overmoed gevolgd hebt op wegen, die God Zijn kinderen verboden heeft? Zou je zeggen, dat *jij* je kinderen gestraft had, wanneer ze hun hand brandden door een ketel kokend water aan te raken, waarvan jij hun verboden had er bij te komen, of wanneer het gladde ijs onder hen wegbrak, terwijl je hun gezegd had, dat ze er niet op mochten gaan? Heb jij niet gemerkt, wanneer het zwakke ijs onder jou barstte, dat jij naar beneden getrokken werd telkens wanneer je zelf Gods hand losliet en dat je uit de diepte gered werd telkens wanneer je Hem aanriep. Was niet de liefde, die jou en je vader samenbond in het vleesch, zelfs wanneer je hem trotseerde en je eigen wil tegen zijn wil in zette, toch een troost en een verkwikking, wanneer je de vrucht moest plukken van je ongehoorzaamheid tegenover hem?

Heb je nog niet begrepen, zuster, dat God je geholpen heeft telkens wanneer je er om bad, al bad je met een half hart en gebrekkig, en veel meer dan waarom je bad. Je had God lief zooals je je vader liefhad, niet zoo als je je eigen wil liefhad, maar toch zoo, dat het je altijd verdriet gaf, wanneer je je van Hem scheidde — en toen kreeg je de genade, dat er iets goeds groeide tusschen het kwade, dat je uit het zaad van je eigenzinnigen wil moest oogsten —.

Je zoons — twee van hen nam Hij tot zich, terwijl ze nog onschuldige kleine kinderen waren; voor hen hoef je nooit bang te zijn. En de andere hebben zich flink ontwikkeld — al ontwikkelden ze zich dan niet zooals *jij* wilde. Datzelfde zal Lavrans wel van jou gedacht hebben —.

En je man, Kristin — God zij zijn ziel genadig — ik weet, dat je hem in je hart voor en na zijn onvoorzichtig onverstand verweten hebt. Mij dunkt, dat het veel harder voor een trotsche vrouw zou moeten zijn zich te herinneren, dat Erlend

Nikulauszoon je door schande en bedrog en bloedschuld met zich mee gevoerd heeft, indien je ook maar *een* keer gezien had, dat die man in koelen bloede zoo handelen kon. En ik geloof bijna, dat het evenzeer was, omdat je in toorn en hardheid trouw was als in liefde, dat je Erlend hebt kunnen vasthouden zoolang jullie beiden leefdet — het was uit het oog uit het hart bij hem in alles behalve jou. God helpe Erlend, ik ben bang, dat hij nooit genoeg verstand heeft gehad om waar berouw over zijn zonden te gevoelen — maar over dat wat je man tegenover jou heeft gezondigd, heeft hij wel berouw en verdriet gehad. Hiervan mogen we wel gelooven, dat het Erlend ook na zijn dood nog tot voordeel gestrekt heeft."

Kristin bleef stil en zwijgend staan en Sira Eiliv zei ook niets meer. Hij maakte de teugels los, wenschte haar een „Vrede zij u," toe, steeg te paard en reed heen.

Toen zij wat later in het klooster terugkeerde kwam zuster Ingrid haar in de poort te gemoet met de boodschap, dat een van haar zoons gekomen was om haar op te zoeken — Skule noemde hij zich; hij was in de spreekkamer.

Hij zat met zijn schepelingen te praten en sprong op toen zijn moeder de deur binnen kwam. O, zij herkende haar eigen zoon aan die snelle bewegingen — zijn klein hoofd, hoog opgeheven boven zijn breede schouders, zijn slanke gestalte met de lange ledematen. Stralend ging zij hem te gemoet — maar zij bleef plotseling staan en hield haar adem in toen zij zijn gezicht te zien kreeg — o, wie had zoo met haar mooien zoon gehandeld —!

Zijn bovenlip was als 't ware geheel stukgeslagen — een slag moest die verbrijzeld hebben en later was hij weer plat en breed en leelijk dichtgegroeid, met witte litteekens doorstreept; zijn mond werd er scheef door getrokken, zoodat hij altijd een eenigszins hoonend gezicht scheen te trekken — en zijn neusbeen was gebroken geweest en weer scheef aangegroeid.

Hij lispelde wat bij het spreken — hij had een voortand verloren en een andere was blauwzwart en dood.

Skule kreeg een kleur onder den blik van zijn moeder: „Ik geloof, dat u mij niet herkent, moeder?" Hij lachte even en streek met zijn eenen vinger over zijn lip — dat hoefde niet

te zijn, dat hij zijn verminking aanwees, het kon even goed een toevallige beweging zijn.

„Zoo lang zijn we toch niet gescheiden geweest, mijn zoon, dat je moeder je niet herkennen zou," antwoordde Kristin rustig met een onbevangen glimlach.

Skule Erlendszoon was twee dagen geleden met een schip van Björgvin gekomen met brieven voor den aartsbisschop en den schatmeester in Nidaros van Bjarne Erlingszoon. Later op den dag gingen moeder en zoon den tuin in onder de esschenboomen en nu ze onder vier oogen konden spreken vertelde hij zijn moeder nieuws over zijn broeders:

Lavrans was nog op IJsland. — Zijn moeder wist zelfs niet, dat hij daar naar toe getrokken was. Ja, zei Skule, hij had zijn jongsten broer den vorigen winter in Oslo op de ridderbijeenkomst ontmoet; hij was toen in het gevolg van Jammaelt Halvardszoon. Maar die jongen had nu eenmaal altijd het verlangen gehad om wat in de wereld rond te zien en daarom had hij dienst genomen bij den bisschop van Skaalholt en was weggetrokken —.

Ja, hij was zelf met heer Bjarne meegegaan naar Zweden en later op den krijgstocht naar Rusland. Zijn moeder schudde stil haar hoofd — ook *dat* had zij niet geweten! Skule had het prettig gevonden, zei hij lachend — nu had hij de oude vrienden kunnen bezoeken, waar zijn vader zooveel over sprak — de Karelen, de Ingren, de Russen. Neen, die fraaie, eervolle wond had hij niet in den krijg verworven — hij lachte even — ja, het was een vechtpartij geweest; de kerel, die hem dit gegeven had, zou nooit genoodzaakt zijn om zijn brood te bedelen. Overigens had Skule blijkbaar niet veel lust om meer te vertellen, noch hierover noch over den krijgstocht. Hij was nu de hoofdman van heer Bjarnes ruiters in Björgvin en de ridder had beloofd hem eenige hoeven terug te bezorgen, die zijn vader in Orkladal bezeten had en die nu aan de kroon gekomen waren — maar Kristin merkte, dat Skules groote, staalgrijze oogen vreemd donker werden, terwijl hij dat zeide.

„Geloof je, dat er op zulk een belofte niet goed te vertrouwen valt?" vroeg zijn moeder.

„Neen, neen," Skule schudde zijn hoofd. „De oorkonden worden dezer dagen opgesteld. Heer Bjarne heeft alles ge-

houden, wat hij beloofd heeft toen ik onder hem dienst nam — hij noemt mij neef en vriend. Ik neem op zijn hoeve ongeveer zoo'n plaats in als Ulf thuis bij ons had" — hij lachte; dat stond niet goed bij zijn mishandelde gezicht.

Maar hij was wat lichaamsbouw betreft een heel mooie man, nu hij geheel volgroeid was — hij was naar de nieuwste mode gekleed, droeg een nauwe broek en een nauwsluitend klein buis, dat slechts tot halverwegen zijn dijen reikte en van voren geheel tot onder aan toe met kleine koperen knoopjes dichtgeknoopt was en dat bijna onbehoorlijk duidelijk de lenige kracht van zijn lichaam uit deed komen. Het leek alsof hij in zijn onderkleeren liep, dacht zijn moeder. Maar zijn voorhoofd en zijn mooie oogen waren niet veranderd.

„Je ziet er uit, alsof iets je bezwaart, Skule," waagde zijn moeder uit te brengen.

„Neen, neen, neen." Het was alleen maar het weer, zei hij, terwijl hij zich schudde. Er was een vreemde, roodbruine glans in de mist, doordat de zon onzichtbaar onderging. De kerk stak eigenaardig donker in een leverrooden nevel boven de kronen der boomen in den tuin uit.

Zij hadden den heelen fjord in windstilte binnen moeten roeien, zei Skule. Toen draaide hij zich weer wat in zijn kleederen heen en weer en vertelde meer over zijn broeders.

Hij was dit voorjaar met een opdracht van heer Bjarne in het Zuiden van het land geweest, zoodat hij versch nieuws van Ivar en Gaute kon brengen, want hij was het land door gereden en over de bergen van Vaaga naar het Westland teruggereisd. Ivar maakte het goed; ze hadden twee kleine zoontjes op Rognheim, Erlend en Gamal, mooie kinderen. „Maar op Jörundgaard ben ik voor een doopfeest geweest — en toen vonden Jofrid en Gaute, dat zij, nu u dood bent voor de wereld, het kleine meisje wel naar u konden noemen; Jofrid is er zoo trotsch op, dat u haar schoonmoeder bent — ja, u lacht, maar nu u niet meer samen hoeft te wonen kan ik u verzekeren, dat Jofrid het mooi vindt klinken om te spreken van mijn schoonmoeder Kristin Lavransdochter. Ik heb Kristin Gautesdochter mijn mooisten ring gegeven, want zij had zulke mooie oogen, dat ik vast geloof, dat ze op u gaat lijken —"

Kristin glimlachte zwaarmoedig:

„Je zult mij nog doen gelooven, Skulelief, dat mijn zoons mij zoo mooi en goed vinden als oude menschen gewoonlijk worden, wanneer ze eens onder de aarde liggen."

„Spreek niet zoo, moeder," zei Skule vreemd heftig. Toen lachte hij even: „U weet wel, dat wij broers allen al van den tijd af, dat wij een broek aan kregen, vonden, dat u de mooiste en edelste vrouw was, die er bestond — hoewel u ons dikwijls wel stijf onder uw vleugels gehouden hebt en dan sloegen wij misschien wel eens wat hard terug voor we uit het nest vlogen —

— Maar u hebt er toch gelijk in gekregen, dat het van ons broeders Gaute is, die tot aanvoerder geboren was," zei hij luid lachend.

„Daar hoef je mij nu niet om te bespotten, Skule," zei Kristin — en Skule zag, dat zijn moeder een fijnen blos kreeg als een jong meisje. Maar toen lachte hij nog harder:

„Het is waar, moederlief — Gaute Erlendszoon van Jörundgaard is een machtig man geworden in het Noorden. Hij heeft zich zoo beroemd gemaakt door dien bruidsroof van hem" — Skule lachte luidkeels, dat stond zijn verminkten mond slecht. „Zij zingen er nu een liedje over, ja, nu zingen ze, dat hij het meisje met ijzer en staal genomen heeft en dat hij drie dagen achtereen op de vlakte met haar verwanten heeft gestreden — en dat feestmaal, dat Sigurd op Sundbu voor de verwanten heeft aangericht met goud en zilver, daar krijgt in het lied Gaute de eer ook van — maar het schijnt niet erg te hinderen, dat dit een leugen is: Gaute heerscht over het heele dal en nog verder — en Jofrid heerscht over Gaute —"

Kristin schudde haar hoofd met haar licht, zwaarmoedig glimlachje. Maar haar gezicht werd jong, terwijl ze naar Skule keek. Nu vond ze, dat *hij* het meest op zijn vader leek — die jonge krijgsman met zijn geschonden gezicht had toch het meest van Erlends frisschen levensmoed — en dat hij zoo vroeg zijn lot in eigen hand had moeten nemen had hem een koelbloedige vastberadenheid gegeven, die het hart van zijn moeder wonderlijk geruststelde. Met de gedachte aan de woorden van Sira Eiliv van vroeger op den dag zag ze plotseling in — al was ze nog zoo bang voor haar onbesuisde zoons geweest en al had ze hen dikwijls nog zoo hardhandig aangepakt, omdat ze gekweld werd door angst voor hen — toch

zou ze veel minder tevreden met haar zoons geweest zijn, indien ze zacht en zwak waren geweest.

Toen vroeg ze telkens weer naar haar kleinzoon, den kleinen Erlend — maar van hem had Skule niet veel gezien: ja, hij was gezond en mooi en gewend om altijd zijn zin te krijgen.

De onheilspellende lichtschijn in de mist verbleekte en de duisternis viel in. De kerkklokken begonnen te luiden; Kristin en haar zoon stonden op. Toen greep Skule haar hand vast:

„Moeder," zei hij zacht. „Herinnert u u, dat ik eens mijn hand aan u geslagen heb? Ik gooide in boosheid met een houten bal en die trof u aan uw voorhoofd — weet u het nog? Moeder, zeg mij, terwijl wij met ons beiden zijn, dat u mij dat volkomen vergeven hebt!"

Kristin haalde diep adem — ja, zij herinnerde het zich. Zij had de tweelingen met een boodschap naar de berghut gestuurd — maar toen ze buiten op het erf kwam liep het paard daar te grazen, met het pakzadel op, en haar zoons draafden heen en weer en speelden met den bal. Toen ze hen daar hard over bestrafte had Skule in drift den bal weggegooid —. Maar wat zij zich het best herinnerde was, hoe zij met een opgezwollen ooglid rondliep, dat geheel dicht was, en hoe de broeders naar haar en naar Skule gekeken hadden en den jongen ontweken, alsof hij melaatsch was geweest — Naakkve had hem eerst ongenadig afgeranseld. En Skule zwierf rond en zat te koken van koppigheid en schaamte achter zijn hard, hoonend uiterlijk. Maar toen zij zich 's avonds in het donker stond uit te kleeden was hij naar haar toe komen sluipen — hij had niets gezegd, maar haar hand genomen en die gekust. En toen zij haar hand op zijn schouder had gelegd had hij zijn armen om haar hals heen geslagen en zijn wang tegen de hare aangedrukt — de zijne was toen nog koel en zacht en eenigszins rond, de wang nog van een kind, had ze gevoeld — hij was toch nog maar een kind, die weerspannige, driftige jongen —.

„Dat heb ik, Skule — zoo volkomen als God alleen weet, want ik kan je niet zeggen, hoe volkomen ik je dat vergeven heb, mijn zoon!"

Een oogenblik bleef ze staan met haar hand op zijn schouder. Toen greep hij haar polsen beet en klemde die vast, zoodat ze

er van kreunde — in het volgende oogenblik wierp hij zich aan haar borst net zoo innig teer en bang en verlegen als toen.

„Mijn zoon — wat heb je?" fluisterde zijn moeder verschrikt.

Zij voelde in het donker, dat Skule zijn hoofd schudde. Toen liet hij haar los en ze gingen naar de kerk.

Tijdens de mis bedacht Kristin, dat ze den mantel van de blinde vrouw Aasa vergeten had, toen ze vanmorgen op de bank voor de priesterdeur gezeten hadden. Na den dienst ging ze er heen om hem te halen. Onder den boog van de deur stonden Sira Eiliv met een kaars in zijn hand en Skule. „Hij stierf toen we bij de kade aanlegden," hoorde ze Skule zeggen met een vreemde wilde en vertwijfelde stem.

„Wie?"

Beide mannen schrokken hevig toen ze haar zagen.

„Een van mijn schepelingen," zei Skule zacht.

Kristin keek van den een naar den ander. Bij het schijnsel der kaars zag zij, hoe hun gezichten onredelijk gespannen waren, zoodat ze tegen haar wil een lichten angstkreet uitte. De priester beet op zijn onderlip — zij zag, dat zijn kin eenigszins trilde.

„Het is het best, mijn zoon, dat je het tegen je moeder zegt. Het is beter, dat we ons allen gereedmaken om dat te dragen, wanneer God wil, dat ook dit volk wakker geschud zal worden door zoo'n harde — —."

Maar Skule steunde slechts en zeide niets; toen sprak de priester. „Er is een ziekte in Björgvin gekomen, Kristin —. Die groote, doodelijke ziekte, waarvan we bij gerucht gehoord hebben, dat hij in de verschillende landen van de wereld heerscht —"

„De zwarte pest —?" fluisterde Kristin.

„Het zou niet helpen, wanneer ik trachtte u te zeggen, hoe het in Björgvin was, toen ik daar vandaan trok," zei Skule. „Dat kan niemand zich voorstellen, die het niet gezien heeft. Heer Bjarne nam eerst harde maatregelen om den brand te verstikken, toen die uitgebroken was in de hoeven in den omtrek van het St. Jans klooster; hij wilde de heele Noordelijke landtong met knechten uit den burcht afzetten, hoewel de monniken van het St. Michaels klooster hem met den ban

bedreigden —. Er kwam een Engelsch schip, dat de ziekte aan boord had, en hij verbood hun de lading te lossen of van boord te gaan; alle mannen aan hoord stierven en toen liet hij het schip in den grond boren. Maar er was reeds iets van het goed aan land gebracht en op zekeren nacht smokkelden eenige mannen uit de stad nog meer van boord — en de broeders van de St. Jans kerk eischten, dat de stervenden zielehulp zouden krijgen —. Toen overal in de stad de menschen begonnen te sterven begrepen we, dat het nutteloos was —. Nu ziet men geen levende ziel meer in de stad behalve mannen, die lijken dragen — allen, die kunnen, ontvluchten de stad, maar de ziekte gaat met hen mee —"

„O, Jezus Christus!"

„Moeder — herinnert u u den laatsten keer, dat er thuis in Sil een veldmuizenplaag was. Die lawine, die alle wegen en paden overstroomde — weet u nog, hoe ze in alle boschjes lagen te sterven en te verrotten, en hoe ze alle wateren met stank en besmetting vergiftigden —!" Hij perste zijn handen ineen; zijn moeder huiverde:

„Heer, erbarm u over ons allen —. Geloofd zij God en de Maagd Maria, dat jij hier nog naar toe gestuurd bent, Skule, mijn jongen —"

De man knarsetandde in het donker:

„Dat zeiden wij ook, mijn mannen en ik, op den morgen toen wij het zeil heschen en koers zetten over de Vaag. Toen wij in de Moldösund kwamen bezweek de eerste. Wij bonden steenen aan zijn voeten en een kruis op zijn borst toen hij dood was, beloofden hem een zielemis, wanneer we in Nidaros kwamen, en wierpen het lijk in zee — God vergeve ons dat. Met de twee volgenden legden wij aan en we verschaften hun zielehulp en den kerkhofvrede — men kan het lot toch niet ontvluchten. De vierde stierf toen we de rivier op roeiden en de vijfde vannacht —"

„Is het noodig, dat je naar de stad terug gaat?" vroeg zijn moeder even later. „Kan je niet hier blijven?"

Skule schudde zijn hoofd en lachte vreugdeloos:

„— Ach, ik geloof, dat het er weldra niet meer op aan komt, waar iemand is. Nutteloos om bang te zijn — een bang man is al half dood. Maar was ik maar zoo oud als u, moeder!"

„Niemand weet, wat hem bespaard blijft, wanneer hij in zijn jeugd sterft," zeide zijn moeder zacht.

„Zwijg, moeder! Denk aan den tijd toen u zelf drieëntwintig jaar oud was — zou u de jaren willen missen, die u daarna geleefd hebt—?"

Veertien dagen later zag Kristin voor het eerst een pestzieke. Het gerucht, dat de doodende ziekte in Nidaros verwoesting aanrichtte en zich in de gemeenten verspreidde, had Rissa bereikt — hoe was niet goed na te gaan, want de menschen bleven thuis en iedereen verborg zich in bosch en kreupelhout, wanneer hij een onbekenden reiziger op den weg zag; niemand opende zijn deur voor vreemdelingen.

Maar op zekeren morgen kwamen twee visschers naar het klooster toe, die een man in een zeil tusschen zich in droegen; toen ze bij het aanbreken van den dag naar hun boot waren gegaan hadden ze een vreemd schip aan de kade gevonden en daarin lag deze man, buiten bewustzijn — hij was er in geslaagd zijn boot vast te maken, maar niet om er uit te komen. De man was geboren in een huis, dat onder het klooster hoorde, maar zijn geslacht was uit de gemeente vertrokken.

De stervende lag op het natte zeil midden op het grasveld van het erf, de visschers stonden op grooten afstand van hem met Sira Eiliv te praten. De leekezusters en de dienstmeisjes waren naar binnen gevlucht, maar de nonnen stonden op een hoop bij de konventszaal — een troep bevende, verschrikte en vertwijfelde oude vrouwen.

Toen trad vrouw Ragnhild naar voren. Zij was een kleine, magere, oude vrouw met een breed, plat gezicht en een kleine ronde, roode neus, die op een knop leek; haar groote, lichtbruine oogen hadden roode randen en liepen altijd eenigszins.

„In nomine patris et filii et spiritus sancti," zei ze met heldere stem; toen slikte ze even. „Draagt hem naar binnen in het hospitium —"

En zuster Agata, de oudste der nonnen baande zich met haar ellebogen een weg door de anderen heen en ging ongevraagd met de abdis en met de mannen, die den zieke droegen, mee.

Kristin ging er in den loop van den nacht naar toe met een

geneesmiddel, dat ze in de keuken bereid had, en zuster Agata vroeg, of ze durfde te blijven om voor het vuur te zorgen.

Zij vond zelf, dat zij toch wel gehard moest zijn — vertrouwd als ze was met geboorte en dood; zij had erger dingen gezien dan dit — zij deed haar best aan al dat heel erge te denken, dat ze gezien had —. De pestzieke zat recht overeind, want hij stikte bijna in het bloedige speeksel, dat hij bij iederen hoestaanval opgaf — zuster Agata had hem opgehangen in een soort gordel, die dwars over zijn magere, gele, roodbehaarde borst liep en zijn hoofd hing voorover; zijn gezicht had een blauwgrijze loodkleur en hij rilde voortdurend van de koorts. Maar zuster Agata zat rustig haar gebeden op te zeggen en wanneer hij een hoestbui kreeg stond zij op, ondersteunde met haar eenen arm zijn hoofd en hield een kop onder zijn mond. De zieke brulde van smart en vertrok zijn oogen verschrikkelijk en ten slotte stak hij een zwarte tong ver uit zijn keel, terwijl zijn noodkreten in deerniswekkende kreunen wegstierven. De non ledigde den kop in het vuur — en terwijl Kristin meer hout op het vuur legde en de vochtige jeneverbestakken eerst het vertrek met een scherpen, gelen rook vulden en later in vlammen oplaaiden, zag zij, hoe zuster Agata de kussens en dekens onder den rug en de armen van den zieke goed trok, zijn gezicht en zijn bruine, verdroogde lippen met water en azijn afveegde en het bevuilde dek om zijn lichaam op trok. Het zou spoedig gedaan zijn, zeide zij tegen Kristin, hij was al koud, eerst was hij gloeiend heet geweest — maar Sira Eiliv had hem reeds berecht om heen te gaan. Toen ging ze weer naast hem zitten, schoof met haar tong den kalmuswortel op zijn plaats en hervatte haar gebeden.

Kristin trachtte den verschrikkelijken angst, dien zij voelde, te overwinnen. Zij had menschen een harderen dood zien sterven —. Maar het was te vergeefs — dit was de pest, de straf des Heeren over de verborgen hardigheid des harten der menschen, die slechts de Alwetende God kende. Zij voelde zich duizelig alsof zij heen en weer schommelde boven een zee, waar alle bittere en booze gedachten, die zij in de wereld gedacht had, zich als een golf tusschen duizend andere verhieven en in radelooze smart en jammer braken. Heer, help ons, wij vergaan —.

Sira Eiliv kwam in den loop van den nacht binnen. Hij berispte zuster Agata scherp omdat zij zijn raad niet opgevolgd had om een linnen doek, met azijn gedrenkt, om haar mond en neus te binden. Zij mompelde verdroten, dat dit nergens toe diende — maar nu moesten zij en Kristin doen, wat hij beval.

De rust en de vastberadenheid van den priester gaven Kristin eenigen moed — of wekten een gevoel van schaamte in haar; zij waagde zich uit den rook der takken om zuster Agata te helpen. Er kwam een benauwde stank van den zieke, dien de rook niet dooven kon — er kwam etter, bloed, zuur zweet en een lucht van rotting uit zijn keel. Zij dacht aan Skules woorden over de muizenplaag; nog eens kwam een hevige lust over haar om te vluchten, hoewel ze wist, dat er geen plaats was, waarheen iemand kon gaan om dit te ontvluchten. Maar toen zij zich eenmaal zoover overwonnen had om den stervende aan te raken was het ergste voorbij en toen hielp zij zoo goed zij kon tot hij den laatsten adem uitgeblazen had. Toen was zijn gezicht reeds zwart.

De nonnen gingen in processie met de reliquieën, het kruis en brandende kaarsen om de kerk en den kloosterhof heen en alles wat in de gemeente kon kruipen en loopen volgde hen. Maar enkele dagen later stierf een vrouw bij Strömmen — en toen brak de doodelijke ziekte overal te gelijk in het dal uit.

Het scheen, alsof dood en verschrikking en nood de menschen in een tijdelooze wereld verplaatst hadden — er waren niet meer dan eenige weken verloopen, wanneer men de dagen telde — en reeds was het, alsof de wereld, die er geweest was voor de pest en de dood naakt door het land trokken, uit de herinnering der menschen verdween, zooals de kust wegzinkt, wanneer iemand met volle zeilen recht in zee steekt. Het was, alsof geen ziel de gedachte vast kon houden, dat eens het leven en de opeenvolging der werkdagen het zekere, nabije, geweest was, de dood het verre — of zich in kon denken, dat het ooit weer zoo worden zou — indien niet alle menschen stierven. „Wij zullen wel allen sterven," zeiden de mannen, die met hun moederlooze kleintjes naar het klooster kwamen; sommigen zeiden het dof en hard,

anderen schreiend en jammerend; zij zeiden het, wanneer ze den priester bij stervenden haalden, zij zeiden het, wanneer ze de lijken naar de parochiekerk beneden op den heuvel droegen en naar het kerkhof bij de kloosterkerk. Dikwijls moesten ze zelf het graf delven — Sira Eiliv had die van de leekedienaars, die nog over waren, aan het werk gezet om het koren van de kloosterakkers binnen te brengen en waar hij in het dal kwam spoorde hij de menschen aan om den oogst binnen te halen en elkaar te helpen het vee te verzorgen, opdat zij, die overgebleven waren, wanneer de ziekte uitgeraasd zou zijn, niet door hongersnood vergaan zouden.

De nonnen in het klooster traden de beproeving eerst met een soort vertwijfelde berusting te gemoet. Zij vestigden zich voor goed in de konventszaal, brandden dag en nacht een vuur in den grooten, ingemetselden haard, en sliepen en aten er. Sira Eiliv raadde aan groote vuren brandende te houden op de hoeven en in alle gebouwen, waar stookplaatsen waren, maar de zusters waren bang voor vuur — zij hadden zoo dikwijls van de oudste zusters over den brand gehoord dertig jaar geleden. De uren der maaltijden en de werkuren en de verschillende werkzaamheden der zusters werden niet uit elkaar gehouden, toen langzamerhand vreemde kinderen bij hen kwamen en om eten en hulp vroegen. Er werden zieken binnen gedragen — het waren voornamelijk welgestelde lieden, die een graf in het klooster en zielemissen koopen konden, en dan heel armen en eenzamen, die thuis geen hulp konden krijgen. Zij, wier omstandigheden daar tusschen in lagen, stierven in hun huizen. Op enkele hoeven stierven alle menschen. Maar de nonnen waren er tot nu toe in geslaagd hun getijden te houden.

De eerste der nonnen, die ziek werd, was zuster Inga, een vrouw van Kristins leeftijd, bijna vijftig jaar oud, maar toch was zij zoo bang voor den dood, dat het een verschrikking was om te zien en aan te hooren. Zij werd door koude rillingen overvallen in de kerk tijdens de mis, en zij kroop bevend en klappertandend op haar handen en knieën rond, terwijl zij God en de Maagd Maria om haar leven bad en smeekte —. Dadelijk daarop lag zij zich in brandende koorts

te wentelen, terwijl haar huid met bloedig zweet bedekt werd. Kristin huiverde in haar hart — zij zou zeker ook even ellendig bang zijn, wanneer haar tijd gekomen was. Het was niet slechts, dat de dood zeker was — maar die vreeselijke verschrikking, die met den dood door de pest gepaard ging.

Toen werd vrouw Ragnhild zelf ziek. Kristin had er zich een weinig over verwonderd, dat deze vrouw gekozen was tot het hooge ambt van abdis — zij was een rustige, eenigszins onvriendelijke, oude vrouw, niet geleerd, zonder bijzondere geestesgaven, naar het scheen — maar toen de dood zijn hand op haar legde wist zij, dat zij waarlijk de bruid van Christus was. Haar sloeg de ziekte met builen — zij wilde zelfs niet dulden, dat haar geestelijke dochters haar oude lichaam ontblootten, maar onder haar eenen arm kreeg zij ten slotte een gezwel zoo groot als een appel en er kwamen builen onder haar kin, die werden zwaar en bloedrood, ten slotte zwartachtig, zij leed er ondragelijke pijnen door en gloeide van koorts, maar telkens wanneer zij bij kennis was lag zij daar als een voorbeeld van heilig geduld, zuchtte tot God om vergeving van haar zonden en bad hartelijk en innig voor haar klooster en haar dochters, voor alle zieken en bedroefden en voor de verlossing van alle zielen, die nu misschien van hier wegtrokken. Zelfs Sira Eirik schreide toen hij haar het laatste oliesel gegeven had — en zijn vastberadenheid en onvermoeibare ijver midden in al die ellende was anders iets geweest, waar men zich over verwonderde. Vrouw Ragnhild had reeds vele malen haar ziel in Gods handen overgegeven en Hem gebeden de nonnen in Zijn bescherming te nemen — toen begonnen de bulten op haar lichaam open te springen. Maar dat bleek een wending naar het leven te wezen — wat de menschen ook later meenden op te merken: dat zij, die de ziekte met builen kregen, soms genazen, maar zij, die haar met opgeven van bloed kregen, stierven allen.

Door het voorbeeld der abdis en doordat ze een pestzieke gezien hadden, die niet stierf, was het, alsof de nonnen nieuwen moed schepten. Ze moesten nu zelf melken en het vee in den koestal verzorgen, zelf hun eten koken en zelf jeneverstruiktakken en versch dennegroen binnenhalen om te branden — ieder moest doen, wat voor de hand lag. Zij ver-

pleegden de zieken zoo goed ze konden en deelden geneesmiddelen uit — kalmuswortel was opgeraakt, ze deelden gember uit en peper en safraan en azijn tegen de besmetting, melk en voedsel — het brood raakte op en ze bakten 's nachts — de kruiden raakten op en toen moesten de menschen op jeneverbessen en dennenaalden kauwen tegen de besmetting. Een voor een zakten de zusters in elkaar en stierven ze, de doodsklokken luidden uit de kloosterkerk en de parochiekerk van vroeg tot laat in de zware lucht, want de onnatuurlijke nevel bleef hangen; er scheen een heimelijke samenhang te bestaan tusschen den mist en de doodelijke ziekte. Soms ging hij over in een ijsnevel, dan dwarrelden er ijsnaalden neer en een half bevroren stofregen, de velden werden met rijp overdekt — dan werd het weer zacht en mistig. De menschen vonden het een slecht voorteeken, dat de zeevogels, die zich anders bij duizenden langs den stroom ophielden, die van den fjord af het dal in gaat en door de lage weiden heen op een beek gelijkt, maar zich ten Noorden van het Rein klooster tot een meertje met zout water uitbreidt, nu plotseling wegbleven, maar dat in hun plaats een ongehoorde massa raven kwamen — op iederen steen langs het water zaten die zwarte vogels in den mist en lieten hun leelijk gekras hooren, terwijl zwermen kraaien, zoo groot als niemand ze nog gezien had, op alle bosschen en boschjes neerstreken en met onheilspellend geschreeuw over het arme land heen vlogen.

Nu en dan dacht Kristin aan de haren — haar zoons, die zoo ver in het rond verspreid waren, haar kleinkinderen, die ze nooit te zien zou krijgen — de blanke nek van den kleinen Erlend zweefde haar voor den geest. Maar zij bleven haar ver en vaag. Het scheen nu haast, alsof alle menschen elkander in dezen nood even nabij en ver waren. En ze had den heelen dag haar handen vol — nu kwam het haar goed te pas, dat zij aan allerlei werk gewoon was. Terwijl zij zat te melken stonden er plotseling kleine, verlaten kinderen, die zij nog nooit te voren gezien had, bij haar in den stal en zij dacht er nauwelijks aan te vragen, waar ze vandaan kwamen of hoe de toestand bij hen thuis was; zij gaf hun eten en bracht hen in de kapittelzaal binnen of ergens anders, waar een vuur brandde, of stopte hen in een bed in het dormitorium.

Met een soort verwondering merkte ze, dat ze in dezen ongelukstijd, nu het toch meer dan ooit noodig was, dat ieder mensch nauwgezet in het gebed was, haast nooit tijd kreeg om haar gedachten te verzamelen en te bidden. Zij wierp zich in de kerk voor het sacramentsschrijn neer, wanneer zij een vrij oogenblik vond, maar het werd niet veel anders dan zuchten zonder woorden en werktuigelijk opgezegde Paternosters en Aves. Zij wist zelf niet, dat het nonneachtige voorkomen en gedrag, dat zij in deze twee jaren aangenomen had, meer en meer van haar af viel, en dat zij meer gelijk werd aan de huisvrouw, die zij vroeger in de wereld geweest was, naarmate de nonnenschaar inkromp, de kloosterzede in verval raakte terwijl de abdis nog ziek lag met een half verlamde tong en de arbeid toenam voor de weinigen, die nog over waren om dien te doen.

Op zekeren dag vernam zij toevallig, dat Skule nog in Nidaros was — zijn schepelingen waren gestorven of gevlucht en hij had geen nieuwe bemanning kunnen krijgen. Hij was gezond, maar hij had zich in een wild leven geworpen, zooals vele jonge menschen in vertwijfeling gedaan hadden. Wie bang was viel zeker aan den dood ten prooi, zeiden ze, en daarom verdoofden ze zich zelf met losbandigheid en drinken, ze dobbelden en dansten en zwierden met vrouwen. Zelfs eerzame burgers en jonge meisjes uit de beste geslachten liepen in dezen boozen tijd uit hun huizen weg; samen met lichte vrouwen hielden ze zich in kroegen en herbergen tusschen de verwilderde mannen op. God, vergeef het hun, dacht de moeder, maar het was alsof haar hart te moe was om er veel verdriet over te voelen.

Maar ook in de dalen was er veel zonde en verwildering. Zij hoorden er in het klooster het een en ander van, maar ze hadden daar overigens geen tijd om veel te praten. Maar Sira Eiliv, die zonder zich rust te gunnen overal heen ging, waar zieken en stervenden waren, zeide eens tot Kristin, dat de nood der zielen grooter was dan die van het lichaam.

Zoo zaten ze op zekeren avond om den haard heen in de konventszaal, de kleine groep overlevenden in het klooster van Rein. Vier nonnen en twee leekezusters, een oude stalknecht en een half volwassen jongen, twee bedeelden en

eenige kinderen kropen om het vuur bijeen. Op de bank van den eerezetel, waar een groot crucifix in het donker op den lichten muur schemerde, lag de abdis, en zuster Kristin en zuster Turid zaten naast haar handen en voeten.

Het was negen dagen na het laatste sterfgeval onder de zusters en het was vijf dagen geleden, dat iemand in het klooster of de naastbijliggende huizen gestorven was. De pest scheen ook in de gemeente aan het afnemen te zijn, zeide Sira Eiliv. En voor het eerst in bijna drie maanden viel er iets als een schaduw van vrede en rust en behaaglijkheid over de vermoeide menschen, die bij elkaar zaten. De oude zuster Torunn Marta liet haar rozenkrans op haar schoot zinken en nam de hand van het kleine meisje, dat aan haar knie stond, in de hare:

,,Wat bedoelt ze toch? Ja kind, nu gelooven wij te zien, dat Gods moeder Maria nooit lang haar genade van haar kinderen af wendt."

,,Neen, het is niet de Maagd Maria, zuster Torunn, het is Hel. Zij gaat dit dal uit met hark en bezem, wanneer ze een onschuldig mensch bij het hek van het kerkhof offeren — morgen is ze ver weg —"

,,Wat bedoelt ze?" vroeg de non weer onrustig. ,,Foei toch, Ragnhild, wat een leelijk heidensch gepraat, je verdient met de roede te krijgen —"

,,Zeg ons, wat je bedoelt, Magnhild — wees niet bang" — zuster Kristin stond achter hen en vroeg het met ingehouden adem. Er was haar iets in de gedachten gekomen — zij had in haar jeugd van vrouw Aashild gehoord — over vreeslijke, onnoembare zondige maatregelen tot wier gebruik de duivel vertwijfelde menschen verleidt —.

De kinderen waren toen het donker werd beneden in het boschje bij de parochiekerk geweest en eenige van de jongens waren verder gedwaald tot aan een hut, die daar stond; toen hadden ze eenige mannen beluisterd, die daar met elkander beraadslaagden. Het scheen, dat deze mannen een jongetje gevangen hadden, Tore van Steinunn aan het strand, en vannacht zouden ze hem aan den Pestgeest, Hel, offeren. De kinderen praatten ijverig, trotsch er op, dat ze de opmerkzaamheid der volwassenen gevangen hadden. Zij schenen er niet aan te denken medelijden te hebben met den armen

Tore; hij was ook een verschoppeling, liep in de gemeente te bedelen, maar nooit bij het klooster, en wanneer Sira Eiliv of iemand, door de abdis gezonden, zijn moeder opzocht, ontliep zij hen of wilde ze niet met hen praten, of ze vriendelijk of hard tegen haar spraken. Zij had een jaar of tien in de stegen van Nidaros gewoond, maar toen had ze een ziekte gekregen, die haar zoo geschonden had, dat ze ten slotte haar brood niet meer had kunnen verdienen op de wijze, waarop ze dat gewoon was geweest, en toen was ze hier in de gemeente gekomen en nu woonde ze in een hut aan het strand. Nog gebeurde het wel, dat de een of andere bedelaar eenigen tijd bij haar kwam wonen. Wie de vader van haar jongen was wist ze zelf niet.

„Wij moeten er heen gaan," zei Kristin. „We kunnen hier toch niet zitten, terwijl gedoopte zielen zich vlak voor onze deur aan den duivel verkoopen."

De nonnen jammerden. Het waren de ergste mannen uit de gemeente, ruwe, goddelooze kerels, en de laatste nood en wanhoop had hen stellig tot ware duivels gemaakt. Was Sira Eiliv maar thuis geweest, zuchtten ze. In den pesttijd was zijn plaats zoo geworden, dat de zusters verwachtten, dat hij alles kon —.

Kristin wrong haar handen:

„Al moet ik dan alleen gaan — moeder, krijg ik verlof er heen te gaan?"

De abdis greep haar arm vast, zoodat zij kreunde. De oude vrouw met haar verlamde tong richtte zich op haar voeten op; door teekens gaf zij te kennen, dat ze haar aan moesten kleeden om uit te gaan. Zij beval, dat men haar het gouden kruis, het teeken van haar waardigheid, en haar staf zou geven. Toen nam zij Kristins arm — zij was de jongste en de sterkste der vrouwen. Alle nonnen stonden op en volgden haar.

Door de deur van het kleine vertrek tusschen de kapittelzaal en het koor der kerk traden ze naar buiten in den ruwen, kouden winternacht. Vrouw Ragnhild begon te beven en te klappertanden — zij zweette nog onophoudelijk na haar ziekte en de wonden van de pestbuilen waren nog niet volkomen genezen, zoodat het loopen haar hevige pijn moest doen. Maar zij bromde geërgerd en schudde haar hoofd toen de zusters haar smeekten om te keeren, zij kneep harder in

Kristins arm en schreed rillend van de kou vooraan, den tuin door. Toen hun oogen langzamerhand aan de duisternis gewend raakten konden de vrouwen onder hun voeten het blinken onderscheiden van het neergedwarrelde dorre loof en boven de kale boomtoppen eenig licht van den bewolkten hemel. Er vielen koude druppels neer en de wind suisde met zwakke vlagen. Dof en zwaar klonk het zuchtend gedreun van den fjord tegen het strand achter den heuvel.

Achter in den tuin was een klein poortje — de zusters huiverden toen de vastgeroeste ijzeren stang knarste terwijl Kristin poogde hem weg te trekken. Zoo slopen zij verder door het boschje naar de parochiekerk. Nu konden ze het geteerde houten gevaarte onderscheiden, dat als een donkere massa tegen het donker en de lichte plekken in de wolken boven de rotsen aan de overzijde van het water afstak, het bovenste deel van het dak en de nok met de dierenkoppen en het kruis op den top.

Ja — er waren menschen op het kerkhof — ze voelden dat meer dan dat ze het zagen of hoorden. En nu zagen ze een zwakken lichtschijn, dien een lantaarn op den grond wierp. De duisternis vlak bij bewoog zich.

De nonnen drongen tegen elkaar aan, jammerden bijna geluidloos, terwijl zij gebeden prevelden, gingen eenige schreden vooruit, bleven staan, luisterden en gingen weer voort. Ze waren bijna bij het hek van het kerkhof. Toen hoorden ze uit de duisternis een dun kinderstemmetje roepen:

„Ach, ach, jullie hebt vuil op mijn boterham gegooid!"

Kristin liet den arm der abdis los en snelde vooruit, de kerkhofpoort door. Zij duwde een paar donkere mannenruggen op zij, struikelde over hoopen uitgegraven aarde en stond toen bij den rand van het open graf. Zij ging op haar knieën liggen, boog voorover en tilde voorzichtig het kleine jongetje op, dat op den bodem stond en nog zachtjes huilde, omdat er aarde gekomen was op den lekkeren boterham, dien hij gekregen had om rustig op den grond te zitten.

De mannen stonden doodelijk verschrikt, klaar om te vluchten — eenige van hen trappelden op den plek, waar ze stonden — Kristin zag hun voeten in het licht van de kaars op den grond. Toen was er een, die op haar af wilde springen

naar zij meende — op datzelfde oogenblik kwamen de grijze nonnenkleeden te voorschijn — en de groep mannen bleef radeloos staan —.

Kristin had den jongen nog in haar armen, hij huilde om zijn boterham; toen zette Kristin hem neer en veegde het brood voor hem af:

„Daar, eet nu maar — nu is je boterham weer goed —. — En gaan jullie nu naar huis, mannen," het trillen van haar stem dwong haar even op te houden. „Gaat naar huis en dankt God, dat jullie er voor bewaard gebleven bent een daad te doen, die moeilijk geboet had kunnen worden." Zij sprak nu als een vrouw tot haar dienaren, zacht, maar alsof zij er geen oogenblik aan dacht, dat zij haar niet zouden gehoorzamen. Onwillekeurig wendden eenige der mannen zich naar de poort.

Toen was er een, die schreeuwde:

„Wacht even — begrijpen jullie niet, dat het op zijn minst ons leven geldt — misschien wel alles, wat wij bezitten — nu die gemeste monnikenhoeren hun neus hier in gestoken hebben! Zij mogen hier niet vandaan komen om dit ruchtbaar te maken —"

Geen man verroerde zich — maar zuster Agnes uitte een doordringenden kreet en riep met huilende stem:

„O zoete Jezus, mijn bruidegom — ik dank u, dat gij uw dienstmaagden den dood waardig keurt ter eere van uwen naam —!"

Vrouw Ragnhild duwde haar onzacht achter zich, strompelde naar voren en nam de lantaarn op, die op den grond stond — niemand verroerde een vinger om het te verhinderen. Toen zij hem ophief schitterde het gouden kruis op haar borst. Zij steunde op haar staf en liet het licht langzaam de rij rond op allen vallen en knikte bij iederen man, dien zij aanzag. Toen gaf zij Kristin een teeken, dat zij spreken moest. Kristin zeide:

„Gaat rustig naar huis, lieve broeders — vertrouwt er op, dat de eerwaarde moeder en deze goede zusters zoo lankmoedig zullen zijn als zij voor God en de eer van Zijn kerk verantwoorden kunnen. Maar gaat nu op zij, zoodat wij met dit kind weg kunnen gaan — en gaat daarop ieder naar uw eigen huis."

De mannen bleven besluiteloos staan. Toen schreeuwde er een als in uitersten nood:

„Is het niet beter, dat er *een* geofferd wordt dan dat wij allen ondergaan —! Die jongen hier, die aan niemand toebehoort —"

„Hij behoort aan Christus toe. Het is beter, dat wij allen ondergaan dan dat wij geweld plegen tegen een van zijn kleinen —"

Maar de man, die het eerst gesproken had, riep weer:

„Houd je mond met zulke woorden, of ik zal ze hiermee in je terug duwen" hij sloeg met zijn mes in de lucht. „Ga jullie naar huis, ga naar bed en verzoek je priester jullie te troosten en zwijgt hierover — of ik zeg jullie in Satans naam, dat je merken zult, hoe het ergste, wat jullie gedaan hebt, was, dat jullie je handen in onze zaken hebt willen steken —"

„Je hoeft niet zoo hard te schreeuwen, opdat hij, dien je aangeroepen hebt, je hooren zal, Arntor — je weet wel, dat hij niet ver hier vandaan is," zei Kristin rustig, en eenige mannen schenen bang te worden; ze slopen onwillekeurig dichter naar de abdis toe, die de lantaarn vasthield. „Het ergste zou voor ons zoowel als voor jullie geweest zijn, wanneer wij thuis waren blijven zitten, terwijl jullie bezig waart je plaats te bereiden in het heetst van de hel."

Maar de man, Arntor, vloekte en raasde. Kristin wist, dat hij de nonnen haatte, want zijn vader had zijn hoeve aan hen moeten verpanden toen hij boete had moeten betalen wegens doodslag en bloedschande met een nicht van zijn vrouw. Nu ging hij voort de meest hatelijke duivelsche leugens over de zusters uit te slingeren, hij beschuldigde hen van zulke zwarte en onnatuurlijke zonden, dat alleen de duivel zelf een man op zulke gedachten kon brengen.

De arme nonnen bogen zich door schrik geslagen en schreiend onder zijn hoonende woorden, maar ze bleven vast om de oude moeder heen staan, en zij hield de lantaarn omhoog, liet het licht op den man vallen, en keek hem rustig in het gelaat terwijl hij raasde.

Maar in Kristin laaide de toorn als een vlammend vuur op:

„Zwijg! Heb je je verstand verloren of heeft God je met blindheid geslagen! Zouden wij het wagen onder Zijn tucht te morren — wij, die gezien heben, hoe Zijn gewijde bruiden

het zwaard te gemoet zijn gegaan, dat getrokken werd om de zonde der wereld. Zij hebben gewaakt en gebeden, terwijl wij iederen dag zondigden en onzen schepper vergaten — zij sloten zich op in den burcht der gebeden, terwijl wij in de wereld rondzwierven, gejaagd door begeerte naar groot vee en klein vee, naar onze eigen vreugde en onze eigen boosheid. Maar zij zijn naar ons uitgegaan toen de doodsengel in ons midden gezonden werd — zij hebben de zieken en de hulpeloozen en de hongerenden vergaderd — twaalf van onze zusters zijn in deze ziekte gestorven, dat weten jullie allen, niet een heeft zich onttrokken en niet een heeft nagelaten voor ons allen te bidden met zusterlijke liefde, tot haar tong in haar mond verdroogde en haar levensbloed wegvloeide —"

„*Ik* ben *jouw* gelijke," schreeuwde ze buiten zich zelf: „ik ben niet een der heilige zusters — ik ben een van jullie —"

„Wat ben je ootmoedig geworden, vrouw," zei Arntor hoonend. „Ik merk, dat je bang bent. Wanneer het nog even duurt noem je haar nog je gelijke, die de moeder is van dien jongen."

„Dat mag God beoordeelen — Hij is zoowel voor haar als voor mij gestorven en Hij kent ons beiden. — Waar is zij, Steinunn?"

„Ga maar naar haar huis, dan zal je haar wel vinden," antwoordde Arntor.

„Ja, iemand moet toch een boodschap sturen naar die arme vrouw, dat wij haar jongen hebben," zeide Kristin tot de nonnen. „Wij moeten morgen naar haar om zien."

Arntor grijnsde, maar een andere man riep onwillig: „Neen, neen —. Zij is dood," zeide hij tegen Kristin. „Het is veertien dagen geleden, dat Bjarne van haar weggegaan is en de deur gegrendeld heeft. Toen lag zij met den dood te worstelen —"

„Lag zij met —" Kristin keek de mannen vol ontzetting aan. „Was er niemand, die den priester bij haar gehaald heeft — —. Ligt — het lijk — daar — en heeft niemand zooveel erbarming gehad, dat hij haar in gewijde aarde heeft willen brengen — en jullie hebt haar kind willen —"

Door de ontzetting der vrouw was het, alsof de mannen zelf buiten zichzelf raakten van schrik en schaamte; zij riepen door elkaar heen; boven de andere uit riep een stem:

„Haal haar dan zelf, zuster!"

„Ja! Wie van jullie gaat met mij mee?"

Niemand antwoordde. Arntor riep:

„Je zult alleen moeten gaan."

„Morgen — zoodra het licht wordt — zullen wij haar halen, Arntor — ik zal zelf een rustplaats en een zielemis voor haar koopen —"

„Ga er nu vannacht heen — dan zal ik gelooven, dat jullie overloopt van heiligheid en deugd —"

Arntor had zijn gezicht vooruit gestoken tot vlak bij het hare. Kristin schudde haar gebalde vuist voor zijn oogen en snikte een paar maal luid van razernij en ontzetting —.

Vrouw Ragnhild ging naast Kristin staan en deed haar best eenige woorden uit te brengen. De nonnen riepen, dat de doode morgen naar een graf gebracht zou worden. Maar de duivel scheen met Arntors verstand weggeloopen te zijn; hij bleef maar door schreeuwen:

„Ga nu — dan zullen wij op Gods genade vertrouwen —"

Kristin richtte zich bleek en stijf op:

„Ik zal gaan."

Zij tilde het kind op en legde het in zuster Torunns armen, duwde de mannen op zij en liep snel, over de bosjes gras en hoopjes aarde struikelend, naar het hek, terwijl de nonnen haar jammerend achterna liepen en zuster Agnes riep, dat zij mee wilde gaan. De abdis schudde haar samengeknepen handen ten teeken, dat Kristin moest blijven staan, maar zij scheen geheel buiten zich zelf te zijn —.

Plotseling ontstond er een hevige onrust in het duister bij het hek van het kerkhof — een oogenblik later vroeg de stem van Sira Eiliv, wie hier Thing hield. Hij kwam te voorschijn in den lichtschijn — zij merkten, dat hij een bijl in zijn hand droeg. De nonnen verdrongen zich om hem heen, de mannen kregen het druk met in het donker weg te sluipen, maar aan het hek werden zij tegengehouden door een man, die een getrokken zwaard in zijn hand droeg. Er ontstond eenig leven en wapengekletter en Sira Eiliv riep over alles heen, wee ieder man, die nu den kerkhofvrede zou krenken. Kristin hoorde iemand zeggen, dat het de sterke smid uit de Credo straat was — dadelijk daarop dook een lange, breed-

geschouderde man met wit haar naast haar op, het was Ulf Haldorszoon.

De priester reikte hem de bijl toe — hij had die van Ulf geleend — nam Tore, den jongen, van de nonnen over en sprak:

„Het is reeds over middernacht — toch, het is het best, dat jullie allen mee naar de kerk gaat; ik wil deze zaak nog vannacht onderzoeken."

Niemand dacht er aan iets anders te doen dan te gehoorzamen. Maar toen ze op den weg gekomen waren week een der grauwe vrouwengestalten uit de schare en wilde het pad door het bosch inslaan. De priester riep haar toe en beval haar met de anderen mee te komen. Kristins stem antwoordde uit het donker — zij was reeds een eind het pad op:

„Ik kan niet komen, Sira Eiliv, voor ik mijn belofte gehouden heb —"

De priester en nog eenige anderen snelden haar na. Zij stond tegen de heg aan geleund toen Sira Eiliv haar inhaalde. Hij hief zijn lantaarn omhoog — zij zag verschrikkelijk bleek, maar toen hij haar in de oogen gekeken had merkte hij, dat ze niet krankzinnig geworden was, zooals hij eerst gevreesd had.

„Kom naar huis, Kristin," zei hij. „Morgen zullen wij met je mee daarheen gaan, eenigen van ons — ik zal er zelf met je naar toe gaan —"

„Ik heb mijn woord gegeven. Ik kan niet naar huis gaan, Sira Eiliv, voor ik gedaan heb, wat ik beloofd heb."

Even bleef de priester staan. Toen zeide hij zacht:

„Mischien heb je gelijk. Ga dan, zuster, in Gods naam."

Kristin week, wonderlijk op een geest gelijkend, ter zijde in het duister, dat haar grauwe gestalte opslokte.

Toen Ulf Haldorszoon aan haar zijde opdook zeide zij — ze stootte heftig de woorden uit: „Ga terug — ik heb je niet gevraagd met mij mee te gaan —"

Ulf lachte zacht:

„Kristin, mijn vrouw — heb je nog niet geleerd, dat er allerlei gebeuren kan zonder dat je er om vraagt of dat je het gebiedt — en ook nog niet, zooals ik merk, hoe dikwijls je het ook gezien hebt — dat ook jij niet alleen alles kunt uit-

voeren, wat je op je neemt. Maar nu zal ik je helpen om dezen last van je ten uitvoer te brengen."

Het dennebosch suisde boven hun hoofd en het gedreun der golven op het strand hoorden ze sterker en zwakker naarmate de windstooten kwamen. Het was pikdonker, waar ze liepen. Na een oogenblik zei Ulf:

„— Ik ben vroeger al eens met je mee gegaan, Kristin, toen je bij nacht uitging — het kwam mij voor, dat het wel goed kon zijn, wanneer ik ook dezen keer met je mee ging —"

Zij haalde hard en heftig adem in het duister. Eens struikelde ze ergens over; Ulf greep haar vast. Daarop nam hij haar hand en leidde hij haar. Na een oogenblik merkte de man, dat zij liep te schreien; hij vroeg haar, waarom zij schreide.

Ik schrei, omdat ik er aan denk, hoe goed en trouw je altijd voor ons geweest bent, Ulf. Wat kan ik zeggen —? Ik weet wel, dat het vooral ter wille van Erlend was, maar ik geloof haast, vriend — dat jij altijd zachter over mij geoordeeld hebt dan je met recht had kunnen doen naar het eerste, wat je van mijn handelwijze gezien hebt."

„Ik heb van je gehouden, Kristin — niet minder dan van hem." Hij zweeg. Kristin merkte, dat hij heftig bewogen was. Toen zeide hij:

„Daarom vond ik het moeilijk toen ik vandaag hierheen voer — ik kwam om je tijdingen te brengen, die ik zelf zwaar vond om over te brengen. God sterke je, Kristin."

„Is het Skule?" vroeg Kristin even later zacht. „Is Skule dood?"

„Neen, Skule maakte het goed toen ik gisteren met hem sprak — en nu sterven er in de stad niet velen meer aan de ziekte. Maar ik heb vanmorgen tijdingen uit Tautra ontvangen —." Hij hoorde, dat zij een keer zwaar zuchtte, maar zij zeide niets. Even later sprak hij:

„Het is al tien dagen geleden, dat ze gestorven zijn. Maar er zijn slechts vier broeders in het klooster in leven gebleven en het eiland is bijna geheel verlaten."

Zij waren nu aan het eind van het bosch gekomen. Over het vlakke land, dat voor hen lag, bruiste het gedreun van de zee en de wind hen te gemoet. Ergens in het duister blonk

een witte lichtschijn — de branding in een kleine bocht achter een steilen, lichten zandheuvel.

„Daar woont ze," zei Kristin. Ulf merkte, dat er lange, krampachtige trekkingen door haar heen gingen. Hij greep haar hand hard vast:

„Zelf heb je dit op je genomen. Denk daaraan en verlies nu niet je zelfbeheersching."

Kristin zeide met een wonderlijk dunne, heldere stem, die de wind opnam en wegdroeg:

„Nu gaat Björgulfs droom in vervulling — ik vertrouw op de genade van God en Maria."

Ulf trachtte in haar gezicht te zien, maar het was te donker. Ze liepen langs het strand — op enkele plaatsen was dat aan den voet van den heuvel zoo smal, dat nu en dan een golf heel tot aan hun voeten kwam. Zij stapten voort over wierhoopen en groote steenen. Na eenige oogenblikken ontdekten ze een donkere massa tegen den zandheuvel aan.

„Blijf hier," zei Ulf kort. Hij ging er heen en rukte aan de deur — toen hoorde ze, dat hij met zijn bijl tegen de planken sloeg en weer rukte. Zij merkte, dat de deur naar binnen viel en dat hij door het zwarte gat heen ging.

Het was geen bijzonder winderige nacht. Maar het was zoo donker, dat Kristin niets zien kon behalve, dat de zee bedekt was met kleine, blinkende schuimplekjes, die kwamen en op hetzelfde oogenblik weer verdwenen, en het lichten der golven, die tegen het strand van de bocht braken, en dan zag zij de zwarte hoop tegen den heuvel aan. En zij had het gevoel, dat ze in een hol van den nacht zat en dat dit de voorhof van den dood was. Het gedreun der brekende golven en het geritsel van het water, dat tusschen de steenen aan het strand terugvloeide, paarde zich aan de bloedgolf in haar eigen lichaam, hoewel het was alsof dat op het punt stond losgemaakt te worden zooals een ton, die in duigen valt — haar borst deed pijn alsof van binnen uit iets haar uiteen wilde doen springen; haar hoofd voelde hol en leeg, als het ware lek, en de wind woei gestadig om haar heen en blies dwars door haar heen. Met een wonderlijk gevoel van onverschilligheid merkte ze, dat ze nu de ziekte wel zelf gekregen had — het was alsof zij verwachtte, dat de duisternis vaneengescheurd zou worden met bruisend licht, dat het

gebruis der zee overstemmen zou, en dat zij dan in ontzetting onder zou gaan. Zij trok haar muts, die achterover van haar hoofd gewaaid was, op, trok haar zwarten nonnenmantel stijf om zich heen en stond met haar handen daaronder gevouwen — maar zij dacht er niet aan te bidden; het was alsof haar ziel meer dan genoeg werk had om zich uit het bouwvallige huis te werken en het was alsof iets aan haar borst rukte, wanneer zij ademhaalde.

Zij zag, dat binnen in de hut vuur opvlamde. Even later riep Ulf Haldorszoon haar toe — „je moet hier komen om mij bij te lichten, Kristin" — hij stond in de deuropening en reikte haar een brandend stuk geteerd hout toe.

Een verstikkende lijkstank sloeg haar te gemoet, al was de hut niet dicht gebouwd en al was de deur er af. Met starre oogen en half geopenden mond — en zij voelde hoe haar kaken en lippen stijf werden als hout — keek zij naar de doode. Maar er lag slechts een lange bult in een hoek op den grond; daar buiten om was Ulfs mantel geslagen.

Hij had ergens eenige lange balken los gerukt en daar de deur op gelegd. Terwijl hij zijn onhandig gereedschap verwenschte hakte hij er met zijn lichte bijl en zijn dolk gaten in en trachtte hij de deur op de balken vast te maken. Eenige keeren keek hij haastig naar haar en telkens trok zijn donker gezicht met zijn grijzen baard zich harder samen.

„Ik vraag mij af hoe je gedacht had dat werk alleen klaar te spelen," zei hij over zijn arbeid heen — hij keek op — maar het stijve, doode gezicht in het schijnsel van den rooden fakkel bleef even onbewegelijk — het was dat van een doode vrouw of van een krankzinnige. „Kan je mij dat zeggen, Kristin?" vroeg hij met een barschen lach, maar het hielp niets. „Nu is het, dunkt mij, wel tijd, dat je eenige gebeden opzegt."

Even stijf en dof begon zij te prevelen:

„Pater noster qui es in celis. Adveniat regnum tuum. Fiat voluntas tua sicut in celo et in terra —" toen hield ze op.

Ulf keek haar aan. Toen ging hij voort:

„Panem nostrum quotidianum da nobis hodie —" snel en vast zeide hij het onze vader tot het eind toe op, ging naar den bult toe en sloeg er een kruis over, snel en vast nam hij dien op en droeg hij hem naar de baar, die hij gemaakt had.

„Ga jij vooraan," zei hij. „Het is misschien wat zwaarder, maar dan merk je minder van den stank. Gooi den fakkel weg — wij zien duidelijker zonder dien — en doe geen misstap, Kristin — want ik wil nu liever dat arme lijk niet meer aanraken."

De hevige pijn in haar borst scheen zich als in tegenweer te verheffen toen zij de latten van de baar op haar schouders kreeg; haar borstkas *wilde* het gewicht niet aannemen. Maar zij klemde haar tanden op elkaar. Zoo lang ze langs het strand liepen, waar het woei, merkte ze niet veel van de lijklucht.

„Hier zal ik dat wel eerst en dan de baar naar boven moeten brengen," zei Ulf toen ze aan de helling kwamen, waar ze naar beneden gegaan waren.

„We kunnen wat verder op gaan," zei Kristin, „daar waar ze het wier met de sleden naar boven brengen — daar is het niet steil."

Haar stem klonk rustig en verstandig, hoorde de man. En hij begon te zweeten en te beven nu het voorbij was — hij had geloofd, dat ze vannacht haar verstand verloren had.

Zij werkten zich over het zandige pad heen, dat over de open plek naar het dennebosch voerde. De wind blies hier vrij overheen, maar het was toch niet zoo als beneden op het strand en hoe verder ze van het gebruis op het strand af kwamen, hoe meer ze voelde, dat het een thuiskomst was van de verschrikkingen der uiterste duisternis. Er blonk iets wits ter zijde van het pad, een korenakker, dien niemand had kunnen maaien. De lucht daarvan en het gezicht van de neergeslagen halmen riepen haar een welkom thuis toe — en haar oogen vulden zich met tranen van zusterlijk medelijden — uit haar eigen woeste ontzetting en nood kwam ze thuis tot de gemeenschap der levenden en dooden.

De verschrikkelijke verrottingsstank sloeg soms geheel over haar heen, wanneer ze den wind recht in den rug kreeg, maar het was toch niet zoo walgelijk als toen ze in de hut stond — de atmosfeer was vol van de reinheid der frissche, vochtige en koude luchtstroomen.

En veel sterker dan het gevoel, dat ze iets verschrikkelijks op die baar achter zich droeg, was de gewaarwording, dat Ulf Haldorszoon daar achter haar liep en haar rug dekte

tegen de zwarte, levende ontzetting, waar ze vandaan gingen — die zwakker en zwakker bruiste.

Toen ze den rand van het dennebosch naderden zagen ze vlammen: „Ze komen ons te gemoet," zeide Ulf.

Dadelijk daarop ontmoetten ze een heelen troep mannen, die fakkels en een paar lantaarns droegen en een baar bedekt met een lijkkleed — Sira Eiliv was er bij en met verwondering merkte Kristin, dat in zijn gevolg verschillende van de mannen waren, die vroeger in den nacht op het kerkhof waren geweest en dat vele van hen huilden. Toen ze het gewicht van haar schouders af tilden stond ze op het punt te vallen. Sira Eiliv wilde haar vast grijpen; toen zei ze haastig:

„Raak mij niet aan — kom niet dicht bij mij — ik voel, dat ik zelf de ziekte heb —"

Maar Sira Eiliv legde toch zijn arm steunend onder haar schouders:

„Dan zal het je goed doen, vrouw, te denken aan wat Onze Heer gezegd heeft: Dat wat je een van zijn armste broeders of zusters gedaan hebt, dat heb je Hem zelf gedaan."

Kristin staarde den priester aan. Toen keek ze naar de mannen, die bezig waren het lijk van de baar, die Ulf in elkaar gezet had, over te brengen naar de lijkbaar. Ulfs mantel gleed een weinig op zij — de neus van een uitgeloopen schoen glinsterde vochtig en donker in het licht der fakkels.

Kristin ging er heen, knielde neer tusschen de balken van de baar en kuste de schoen:

„God zij je genadig, zuster — God verheuge je ziel in Zijn licht — God zie lankmoedig neer op ons allen hier in de duisternis —"

Toen geloofde zij, dat het leven zich uit haar losrukte — een stekende, ondenkbare pijn, alsof iets inwendigs, dat met zijn wortels tot in het uiterste lid van ieder harer ledematen vastzat, losgescheurd werd. Alles wat binnen in haar borst zat werd er uit gerukt — zij voelde, dat haar keel er vol van werd, haar mond vulde zich met bloed, dat naar zout en naar vuil koper smaakte — in het volgende oogenblik was haar heele kleed van voren glinsterend nat van donker bloed — Jezus, is er zooveel bloed in een oude vrouw, dacht ze.

Ulf Haldorszoon tilde haar in zijn armen op en droeg haar weg.

In de kloosterpoort kwamen de nonnen den optocht te gemoet met aangestoken kaarsen in hun handen. Geheel bij haar bewustzijn was Kristin nu niet, maar zij voelde, dat ze half gedragen, half ondersteund werd door de poort naar binnen en het wit gekalkte gewelf werd gevuld door het flikkerend schijnsel van gele kaarsvlammen en roode fakkels en de voetstappen dreunden als een zee — maar voor de stervende was dat als een weerschijn van haar eigen wegzinkend levensuur en de voetstappen op de steenen leken het gebruis van den stroom des doods, die naar haar op steeg.

Toen verspreidde de lichtschijn zich over een grootere ruimte — zij was weer onder den open, donkeren hemel — op het erf — het lichtschijnsel speelde op een grijzen steenen muur met zware steunpilaren en hooge vensteropeningen — de kerk. Zij werd in iemands armen gedragen — het was weer Ulf — maar nu werd hij als het ware een voor haar met allen, die haar omhooggedragen hadden. Toen zij haar armen om zijn nek legde en haar wang tegen zijn stoppeligen hals aan drukte was het alsof zij weer kind was bij haar vader, maar het was ook, alsof zij een kind tegen zich aan hield —. En achter zijn donker hoofd waren roode lichten en die schenen het schijnsel van het vuur, dat alle liefde voedt.

— Iets later sloeg zij haar oogen op en was zij bij vol, helder bewustzijn. Zij zat door kussens gesteund in een bed in het dormitorium, een non stond over haar heen gebogen en had een linnen doek over het onderste deel van haar gezicht gebonden, zij merkte de azijnlucht. Het was zuster Agnes, dat zag zij aan haar oogen en de kleine wrat, die zij op haar voorhoofd had. En nu was het dag — er viel helder, grijs licht in het vertrek door het kleine venster.

Zij had nu geen pijn — zij was slechts doornat van zweet en verschrikkelijk moe en mat en haar borst stak en deed pijn, wanneer zij ademhaalde. Gretig dronk zij een verkwikkenden drank, dien zuster Agnes aan haar mond hield. Maar zij rilde van kou —.

Kristin ging achterover liggen op de hoofdkussens en nu herinnerde zij zich alles, wat des nachts gebeurd was. Maar

de wilde droomgezichten waren nu geheel weg — zij begreep, dat ze wat buiten zich zelf geweest moest zijn — maar het was goed, dat zij die daad verricht had, dat zij het kleine jongetje had gered en die arme menschen verhinderd had zoo'n misdaad op hun ziel te laden. Zij wist, dat zij reden had om heel blij te zijn; zij had het geluk gehad dat te doen vlak voor ze sterven ging — maar zij kon zich niet goed verheugen zooals zij eigenlijk moest, zij had meer een gevoel van tevredenheid zooals wanneer zij thuis op Jörundgaard in bed lag en moe was na een welbesteden dag. En dan moest ze Ulf nog bedanken —

— Zij had zeker zijn naam genoemd en hij moest bij de deur verscholen hebben gezeten en het gehoord hebben, want hij kwam het vertrek door geloopen en stond voor haar bed. Zij stak haar hand naar hem uit en hij nam die aan en drukte die goed en vast.

Plotseling werd de stervende vrouw onrustig, haar handen tastten onder de vouwen van haar kleed aan haar hals.

„Wat is er, Kristin?" vroeg Ulf.

„Het kruis," fluisterde ze en het gelukte haar het vergulde kruis van haar vader te voorschijn te trekken. Het was haar in de gedachte gekomen, dat zij gisteren immers beloofd had een gave te schenken voor de ziel van die arme Steinunn. Zij had er niet aan gedacht, dat ze niets meer in de wereld bezat. Zij bezat nu niets meer, waar ze over beschikken kon, dan dat kruis, dat ze van haar vader gekregen had — en dan haar trouwring. Dien droeg ze nog aan haar hand.

Zij trok hem van haar vinger en keek er naar. Zwaar lag hij in haar hand, van zuiver goud, bezet met groote, roode steenen. Erlend — dacht ze en zij had een gevoel, dat ze liever dien weg moest geven — zij wist niet waarom, maar zij had het gevoel, dat zij moest. Zij sloot haar oogen in pijn en reikte hem aan Ulf toe:

„Voor wien bestem je dien," vroeg hij zacht en toen zij niet antwoordde: „Bedoel je, dat ik dien aan Skule moet geven —?"

Kristin schudde haar hoofd en hield haar oogen stijf gesloten.

„Steinunn — ik heb — een mis voor haar beloofd —"

Zij opende haar oogen en keek naar den ring, die in de

donkere vuist van den smid lag. En haar tranen braken in een wilden stroom naar buiten, want het was alsof zij nooit te voren volkomen begrepen had, wat die beteekende. Dat leven, waaraan die ring haar verbonden had, waar ze over geklaagd en gemord had, waar ze tegen geraasd en zich tegen verzet had — dat had ze toch zoo lief gehad, zij had er zich in verheugd met het kwade zoowel als het goede, zoodat er geen dag was of het leek haar zwaar dien aan God terug te geven, geen smart, die zij zonder gemis kon offeren —.

Ulf en de non wisselden eenige woorden, die zij niet hoorde en toen ging hij de kamer uit. Kristin wilde haar hand oplichten en haar oogen afdrogen, maar zij kon niet — haar hand bleef op haar borst liggen. Het deed daarbinnen zoo'n pijn, haar hand voelde zoo zwaar en dan was het net alsof de ring nog op haar vinger zat. Haar hoofd begon weer minder helder te worden — zij *moest* zien of het waar was, dat hij weg was, dat zij niet slechts gedroomd had, dat ze hem weg had gegeven — nu begon ze ook onzeker te worden over dat alles van vannacht, het kind in het graf, de zwarte zee met de snelle glinsterende golfjes, het lijk, dat zij gedragen had — zij wist niet, of ze het gedroomd had of dat ze wakker geweest was. En zij kon haar oogen niet open krijgen.

„Zuster," zei de non, „je moet nu niet slapen — Ulf is den priester voor je gaan halen."

Kristin werd met een ruk weer geheel wakker en vestigde haar oogen op haar hand. Haar gouden ring was weg, dat was zeker — maar er was een witte band op de plek, van haar middelvinger, waar hij gezeten had. In het bruine, gegroefde vleesch was het volkomen duidelijk te zien — als een litteeken met een dunne, witte huid — zij meende, dat ze twee ronde plekken onderscheiden kon van de robijnen aan beide kanten en iets als een kleine inkerving, een M, van het plaatje in het midden met het heilige teeken van den naam der Maagd Maria in het goud gegrift.

En de laatste heldere gedachte, die zich in haar hersens vormde, was, dat ze sterven zou voor dat merkteeken tijd kreeg om te verdwijnen en daar was ze blij om. Het leek haar een geheimenis, dat zij niet begrijpen kon, maar zij wist het toch zeker, God had haar vast gehouden in een verbond, dat voor haar gesloten was, zonder dat zij het begrepen had, uit

een liefde, die over haar uitgestort was — en ondanks haar eigenzinnigheid, ondanks haar zwaar, aan de aarde gebonden gemoed, was iets van die liefde in haar *gebleven*, had in haar gewerkt zooals de zon in den bodem, had een zaad doen ontkiemen, dat de heetste minnebrand en de hevigste minnetoorn niet geheel had kunnen verwoesten. Een dienstmaagd van God was zij geweest — een weerspannige, onwillige dienstmaagd, meestal een oogendienares in haar gebeden en ontrouw in haar hart, traag en nalatig, zonder geduld onder tuchtigingen, weinig standvastig in haar handelingen — toch had Hij haar vast gehouden in Zijn dienst en onder haar glinsterenden gouden ring was er heimelijk een merk op haar gezet, dat zij Zijn dienstmaagd was, het eigendom van dien heer en koning, die nu kwam, gedragen door de gewijde handen van den priester, om haar vrijheid en verlossing te schenken —.

Dadelijk nadat Sira Eiliv haar het laatste oliesel en het viaticum gegeven had verloor Kristin Lavransdochter haar bewustzijn weer. Zij had hevige bloedspuwingen en lag in brandende koorts en de priester, die bij haar bleef, zeide tegen de nonnen, dat het spoedig met haar afloopen zou. — Eenige malen was de stervende zoover bij haar bewustzijn, dat zij enkele gezichten herkende — dat van Sira Eiliv en van de zusters — vrouw Ragnhild zelf was er eens en Ulf zag ze. Zij trachtte te laten merken, dat zij hen herkende, en dat het haar goed deed, dat ze bij haar waren en haar welgezind waren. Maar voor hen, die er bij stonden, zag het er alleen maar uit alsof zij in doodsstrijd met haar handen rondtastte.

Eens zag zij Munans gezicht — haar kleine zoontje gluurde naar haar door een kier van de deur. Toen trok hij zijn hoofd weer terug en zijn moeder lag naar de deur te staren of de jongen niet weer naar binnen zou kijken. Maar in plaats daarvan kwam vrouw Ragnhild en veegde met een vochtigen doek haar gezicht af en dat deed ook goed. — Toen verdween alles in een donkerrooden nevel en een gedreun, dat eerst schrikwekkend toenam, maar toen stierf het gedreun langzamerhand weg en de roode nevel werd ijler en lichter en ten slotte was het als een fijne morgendamp voor de zon er door breekt en het was volkomen stil en ze wist, dat ze nu stierf —.

Sira Eiliv en Ulf Haldorszoon gingen samen weg van de doode. In de deur naar den kloosterhof bleven ze staan —.

Er was sneeuw gevallen. Dat had niemand gemerkt van hen, die bij haar gezeten hadden terwijl zij haar doodsstrijd streed. Een wonderlijke verblindend witte weerschijn straalde af van het steile dak der kerk recht tegenover hen; de toren stak licht af tegen den grijsbewolkten hemel. De sneeuw lag fijn en wit op alle vensterbanken en alle uitspringende deelen van de grijze ruwe steenen muren der kerk. En het was alsof de twee mannen aarzelden omdat ze het dunne dek van versch gevallen sneeuw op het erf niet met hun voetstappen wilden schenden.

Zij zogen de lucht in. Na de benauwde lucht, die altijd om een pestzieke hangt, smaakte die zoet — koel, als het ware leeg en dun, het was alsof deze vallende sneeuw de ziekte en de besmetting uit de lucht weggewasschen moest hebben — die lucht deed goed als frisch water.

De klok in den toren begon weer te luiden — de twee keken op naar de klankgaten, waar beweging achter te zien was. Door het trillen raakten kleine korrels sneeuw bovenop den toren los, rolden omlaag en werden tot kleine balletjes, waaronder iets van de zwarte dakpannen te voorschijn kwam.

„Die sneeuw zal wel niet blijven liggen," zeide Ulf.

„Neen, die zal wel voor den avond weggesmolten zijn," antwoordde de priester. Er waren bleeke, gouden reten tusschen de wolken en er viel een zwakke, als het ware onderzoekende, zonneglans over de sneeuw.

De mannen bleven staan. Toen zeide Ulf Haldorszoon zacht:

„Ik denk er over, Sira Eiliv — dat ik eenig land aan de kerk hier wil geven — en een beker, dien zij mij gegeven heeft en die van Lavrans Björgulfszoon afkomstig is — om een mis voor haar te stichten — en voor mijn pleegzonen — en voor hem, Erlend, mijn neef —"

De priester antwoordde even zacht zonder den man aan te kijken:

„— Ik kan mij voorstellen, dat je behoefte gevoelen moet om Hem je dankbaarheid te toonen, die je gisterenavond hier naar toe gevoerd heeft — je hebt reden om tevreden te zijn, dat je haar door dien nacht heen hebt kunnen helpen."

„Ja, dat bedoelde ik," zeide Ulf Haldorszoon. Toen lachte hij zacht: „En nu heb ik er bijna spijt van, priester, dat ik zoo'n vroom man geweest ben — tegenover haar!"

„Het is nutteloos je tijd met zoo'n ijdel berouw te verspillen," antwoordde de priester.

„Wat bedoel je —?"

„Ik bedoel, dat het alleen maar nut heeft berouw over zijn zonden te hebben," zeide de priester.

„Hoe dat?"

„Want niemand is goed behalve God. En wij kunnen niets goeds doen dan door Hem. Het is daarom nutteloos berouw te hebben over een goede daad, Ulf, want het goede, dat je gedaan hebt, kan niet neergehaald worden; zelfs al stortten alle bergen ineen, dan blijft dat toch staan —"

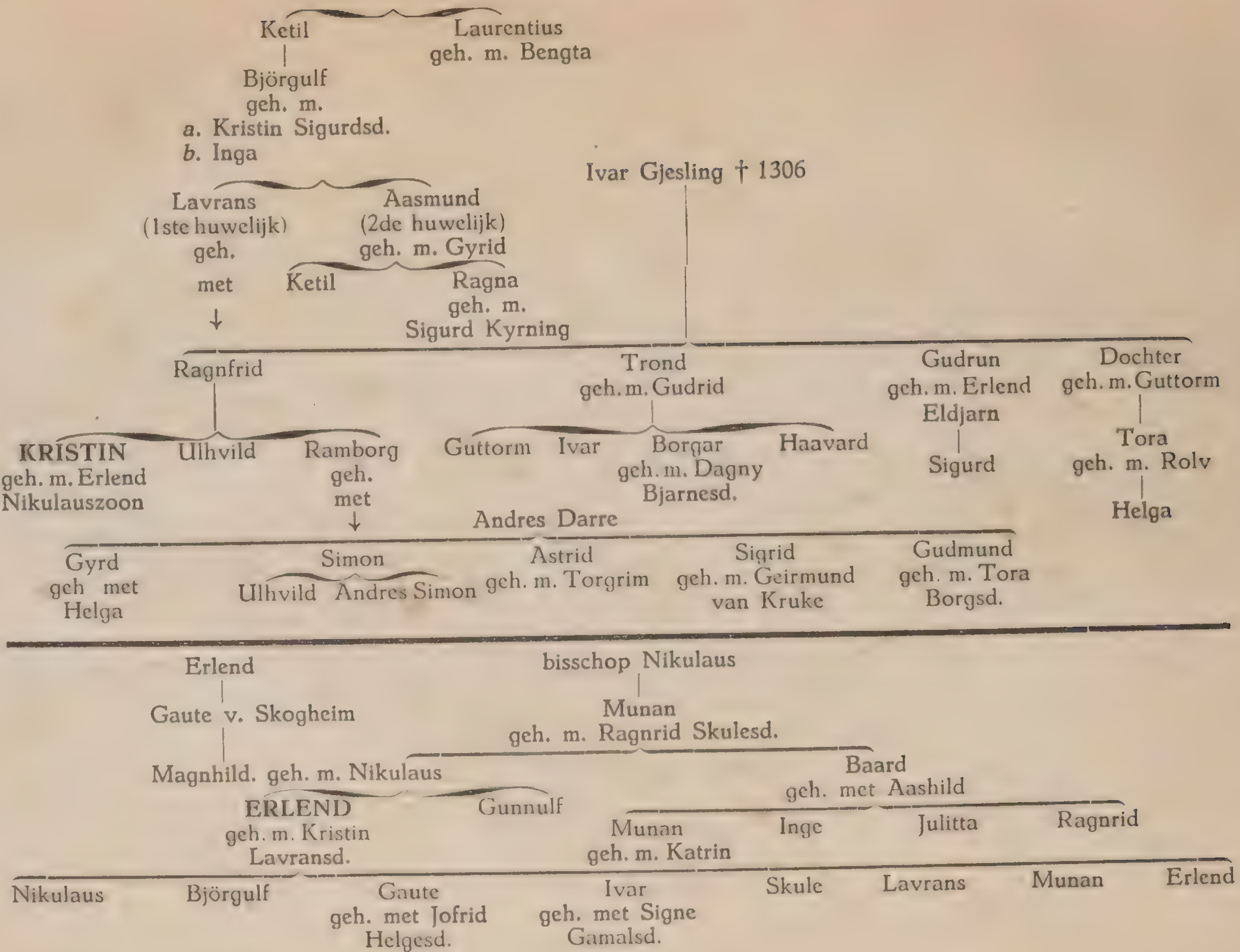
„Ach ja. Zooiets begrijp ik niet Sira. Ik ben moe —"

„Ja — en je moet ook wel hongerig zijn — ga mee naar de keuken, Ulf," zeide de priester.

„Dank je, ik heb geen eetlust," zeide Ulf Haldorszoon.

„Toch moet je nu meegaan en wat eten," zeide Sira Eiliv terwijl hij zijn hand op zijn arm legde en hem meetrok. Ze gingen naar buiten het erf over naar de keuken. Onwillekeurig traden ze beiden zoo licht en behoedzaam als ze konden op de versch gevallen sneeuw.

STAMBOOM.

Ketil
Laurentius
geh. m. Bengta
Björgulf
geh. m.
a. Kristin Sigurdsd.
b. Inga
Ivar Gjesling † 1306
Lavrans
(1ste huwelijk)
geh.
met
Aasmund
(2de huwelijk)
geh. m. Gyrid
Ketil
Ragna
geh. m.
Sigurd Kyrning
Ragnfrid
Trond
geh. m. Gudrid
Gudrun
geh. m. Erlend
Eldjarn
Dochter
geh. m. Guttorm
KRISTIN
geh. m. Erlend
Nikulauszoon
Ulhvild
Ramborg
geh.
met
Guttorm
Ivar
Borgar
geh. m. Dagny
Bjarnesd.
Haavard
Sigurd
Tora
geh. m. Rolv
Helga
Andres Darre
Gyrd
geh met
Helga
Simon
Ulhvild
Andres Simon
Astrid
geh. m. Torgrim
Sigrid
geh. m. Geirmund
van Kruke
Gudmund
geh. m. Tora
Borgsd.
Erlend
Gaute v. Skogheim
Magnhild. geh. m. Nikulaus
bisschop Nikulaus
Munan
geh. m. Ragnrid Skulesd.
Baard
geh. met Aashild
ERLEND
geh. m. Kristin
Lavransd.
Gunnulf
Munan
geh. m. Katrin
Inge
Julitta
Ragnrid
Nikulaus
Björgulf
Gaute
geh. met Jofrid
Helgesd.
Ivar
geh. met Signe
Gamalsd.
Skule
Lavrans
Munan
Erlend

datacolor

KRISTIN LAVRANSDOCHTER

HET KRUIS